

Forfatter: Aage Friis, 1870-1949

Titel: Fra det Heibergske Hjem

Citation: Aage Friis, 1870-1949: "Fra det Heibergske Hjem", i *Fra det Heibergske Hjem*, J. H. Schultz Forlag, s. I. Onlineudgave fra Danmarks Breve:
<https://tekster.kb.dk/text/letters-002922578-000-root.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Fra det Heibergske Hjem

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

FRA DET HEIBERGSKE HJEMs. II

s. 1 s. 2 Havetrappen i Det Heibergske Hjem i Søkvæsthuset
Efter Tegning af Knud Gamborg (Teatermuseet)

s. 3 FRA DET HEIBERGSKE HJEM

JOHAN LUDVIG OG JOHANNE LUISE HEIBERGS
INDBYRDES BREVVEKSLING

UDGIVET AF
AAGE FRIIS

J. H. SCHULTZ FORLAG KØBENHAVN MCMXL

s. 4 A/S J. H. SCHULTZ BOGTRYKKERI - KØBENHAVN

s. 5 HENRI NATHANSEN
MED TAK OG VENSKAB

s. 6

s. 7 FORORD

Da jeg i Aarene før den første Verdenskrig sammen med Dr. P. Munch forberedte Udgaven af Fru Heibergs Breve til A. F. Krieger (1860-89), læste jeg hendes og Heibergs Brevveksling fra Aarene 1854 og 1855 der opbevares i Rigsarkivet, og hvorefter kun nogle få Brudstykker har været kendt. 1) Jeg fik Indtryk af, hvor meget disse Breve i deres Helhed betyder for Forstaaelsen af Ægteparret Heibergs indbyrdes Forhold, og ønskede at offentliggøre dem. Det lod sig dengang ikke gøre, men det sker nu, da Halvhundredaarsdagen for Fru Heibergs Død nærmer sig. Samlingen omfatter tillige alle bevarede Breve fra Ungdoms- og Forlovelsestiden. For Tilladelsen til Udgivelse paa dette Tidspunkt takker jeg Fru Sarah Kaas, Fru Heibergs sidst efterlevende Adoptivdatter, og Fru Kaas' Datter, Fru Inger Prior. Mit Ønske har været til Mindedagen at fremlægge et nyt Bidrag til Forstaaelse af Johan Ludvig og Johanne Luise Heibergs Livsførelse, af deres Karakter og sjælelige Udvikling.

Gengivelsen af Brevene sker med få, angivne Undtagelser efter egenhændige Originaler. Brevene fra Johan Ludvig Heiberg er trykt nøjagtigt, som de foreligger, bortset fra Rettelse af øjensynlige Skrivefejl 0. l., men overfor Brevene fra Fru Heiberg har en særlig Betragtning maattet gøre sig gældende. Hendes Forældre var begge tyskfødte og lidet boglig dannede, Forholdene i det fattige Hjem var urolige, hvad Børnene i deres Barndom tilegnede sig af Kundskaber helt tilfældigt; Fru Heiberg har næppe regelmæssigt besøgt nogens. 8 Skole. Hun lærte ikke ordentlig Retskrivning og Tegnsætning og kunde, som Heiberg engang i 1854 skrev til hende, 1) »ikke komme efter hvad enhver lille Skoletøs kan lære«. Hendes Skrift var i Ungdomsaarene daarlig, og alt dette voldte naturligvis Vanskeligheder, da hun kom til at indtage en Position, hvor slige Mangler i den formelle Dannelse blev paafaldende. Da hun begyndte at skrive til Heiberg, bad hun ham om Undskyldning for sin daarlige Skrift, 2) og de ortografiske Besværligheder generede hende stedse. Han skrev engang til hende »om den forbandede Orthographi, som han for sin Part ikke brød sig om, men som Fremmede dog burde have efter den rigtige Recept«. 3) I Reglen var han jo selv ved Haanden, men han bad hende, naar de en sjælden Gang ikke var sammen, helst lade en eller anden hjælpe sig, naar hun skrev til andre. Efter hans Død blev A. F. Krieger ved Affattelsen af vigtige Skrivelser hendes Hjælper.

Men denne formelle Mangel, som Fru Heiberg aldrig fik helt afhjulpet, var og er naturligvis ikke af afgørende Betydning. Hun havde en sjælden Evne til personlig præget, levende og anskuelig Fremstilling, der svarer til, hvad hun kunde yde i sin Scenekunst. Vi lærer dette at kende i hendes Livserindringer, fremfor alt i de fremragende formede første to Bind om Barndommen og Ungdommen og om de Aar, da hun bestandig tiljublet steg mod Tinderne, indtil Heiberg blev Teaterdirektør, og der kom Modgang og Skuffelser. Hun giver her, som i utallige Breve, sig selv. Heiberg skrev engang, ogsaa 1854, 4) til hende: »Bogstaveringen er jo mere for Øiet end for Øret, den er kun en Veiledning for den Læsende, og har forsaavidt Intet at gjøre med Stilen«. »Jeg kunde dog ikke ønske at bytte, og faae kjedelige Breve, godt bogstaveret. Næsten Enhver, undtagen Du, bogstaverer rigtigt, men næsten Ingen, uden Du, kan skrive Breve, som man har sand Glæde af at læse. Nuvel, Du har altsaa faaet det Bedste, det Ringere har Du ikke villet tilegne Dig, og det er mig for min Part dets. 9 Samme, men det indskrænker Din Correspondance med Fremmede. Dog, det kan jo ogsaa have sine Fordele. «

Det er rigtigt. Fru Heibergs Aandsdannelse og fremragende stilistiske Evner fik aldrig i, hvad hun egenhændig nedskrev, en ydre Form, der svarer til dets værdifulde Indhold og til, hvad der saavel i hendes Tid som i vore Dage anses for hørende med til almindelig boglig Dannelse. Naar hun skrev, var Udtalen ofte hendes umiddelbare Vejleder, ogsaa ved ganske almindelige Ord og selv ved Person- og Stednavne, hvis korrekte Stavemaade hun daglig havde for Øje. Hendes Kendskab til fremmede Sprog og Evne til at stave

Person- og Stednavne var saare mangelfuld. De besynderligste »Fejl« forekommer.

De anførte formelle Mangler i Fru Heibergs Brevstil maa naturligvis tages i Betragtning ved den almindelige Bedømmelse af hendes Personlighed og Udvikling, og Studier af hendes Stavemaade og »Fejlskrivning« kan vel være oplysende for den, der interesserer sig for den københavnske Udtale i hendes Tid og for den Diktion, som vor største Skuespillerinde gennemførte paa den danske Skueplads og i det toneangivende Selskab i Guldalderlitteraturens og Nationalliberalismens Glansperiode. Men det er ikke nødvendigt ved Bevarelse af disse formelle Fejl at belemre Gengivelsen af hendes Breve med noget rent ydre, der kun kan svække en Nutidslæzers umiddelbare Indtryk af Indholdet. Den samme Betragtning gjorde sig gældende, da »Et Liv gjenoplevet i Erindringen« skulde frem. Udgiveren, A. D. Jørgensen, havde »ikke Del i Gjennemførelsen af den i dette Værk fulgte Retskrivning«; hvem der bestemte den, vides ikke. 1) Da Brevene til Krieger udgaves, fandt efter Fru Heibergs Efterladtes Ønske en noget tilsvarende Normalisering Sted, og ved senere Trykning af Breve fra Fru Heiberg, i de sidste Aar ved Hr. Robert Neiiendam, 2) er lignende Principper fulgt. Ogsaa jeg har anset det ikke blot for forsvarligt, men for det eneste rigtige, naars. 10) Forholdet er blevet paapeget, og Originalerne staa til Raadighed for særlig interesserede, i nærværende Udgave at gengive Fru Heibergs Breve med lempelige Rettelser af Retskrivning og Tegnsætning. Der er ikke gennemført en streng Konsekvens, som, da Originalernes Form er saa tilfældig, ikke vilde have Betydning. Ligesom i Et Liv og i Brevene til Krieger er Indholdet det væsentlige. Da jeg under Udgivelsen i Aar blev alvorlig syg, har cand. mag. Fru Elisabeth Hude venligt i det væsentlige varetaget Kollationering og Korrektur. Herfor som for anden værdifuld Bistand takker jeg hende og ligesaa Hr. Direktør Th. Hauch-Fausbøll, Hr. Robert Neiiendam og Hr. Adjunkt Just Rahbek, der har givet mig en Række Oplysninger. Mange Samtaler med Hr. Henri Nathansen har fæstnet mit Indtryk af Heibergernes og deres Hjemms Karakter.

Fru Heibergs store Memoireværk »Et Liv gjenoplevet i Erindringen«, der her citeres som: Et Liv, er en af de betydeligste danske Selvbioografier, efter Leonora Christina Ulfeldts »Jammers-Minde« den ejendommeligste Bog skrevet af en dansk Kvinde. Da Værket Aaret efter Forfatterindens Død blev udgivet paa Hundredaarsdagen for Johan Ludvig Heibergs Fødsel, den 14. December 1891, tilegnedes det Mindet om ham. Derved paapegedes en Lighed med Leonora Christinas mærkelige Værk; begge havde til Genstand ikke blot Forfatterinderne selv, men den højt elskede og beundrede Ægtefælle, for hvem Hustruen vilde levere et Æresminde og Forsvar. I Et Liv indtager Forholdet til Heiberg en central Plads, og Fremstillingen mister sin Fylde, da den naar til hans Død 25. August 1860; Livsindholdet formindskedes og indsnævredes for Fru Heiberg, da hun mistede den Ægtefælle, der ikke blot gennem tredive Aar i overvejende Grad havde behersket hendes Følelsesliv, men endnu længere ved daglig Paavirkning havde bidraget til at forme hendes ydre og indre Dannelse og medvirkets. 11) til, at hun kunde vinde den Førsteplads saavel paa Danmarks nationale Scene som i det københavnske Selskab, hvortil sjældne Naturgaver, en højt udviklet Intelligens, et rigt nuanceret Følelsesliv og enestaaende kvindelig Tiltrækningsevne gav hende Forudsætninger. Det Hjem, hun havde stiftet sammen med Heiberg, og hvor Fru Gyllembourg til sin Død 1. Juli 1856 levede, blev fra 1831 til længe efter Heibergs Død et Midtpunkt for det dannede liberale, siden nationalliberale København. Hjemmets Omgangsformer blev trods dets Stilfærdighed og Eksklusivitet i vid Udstrækning normgivende; det følte som en Udmærkelse at høre til den Heibergske Kreds, og en bevidst Udelukkelse opfattedes vel ofte som en Degradering, selv om man godt vidste, at Antallet af Gæster ved Selskaberne helst »ikke skulde være færre end Gratierne og ikke flere end Muserne«, saa Rammerne var snævre. Hver af Ægtefællerne drog paa sin Vis eller begge i Fællesskab forskelligartede fremragende Personligheder, de fleste fra Litteraturens, Kunstens og Politikernes Verden til Huse. Bortset fra nogle faa kvindelige Husvenner var det mest Mænd. I dette Hjem, hvor Værterne stedse var Forgrundsskikkelser i det danske offentlige Liv, som dette i hin rige Brydningstid udfoldede sig udenfor Politiken i snævrere Forstand, kom Proletarbarnet Jfr. Pätges som Danmarks genialeste Skuespillerinde til at indtage en Stilling, ingen anden dansk Kvinde har haft Mage til. Baade hun og Heiberg var udprægede Personligheder; han fremtraadte ofte som Polemiker, og hun gav steds sine Meninger uforbeholdent Udtryk. De fik begge i Tidens Løb Modstandere og bitre Fjender foruden den Skare trofaste Venner eller Tilbedere, der stillede sig ved deres Side. Det stærke Indtryk baade Fru Heibergs Kunst og hendes Personlighed, som den fremtraadte udenfor Scenen, gjorde paa de Dalevende, blev overleveret til Eftertiden og suppleret ved hendes Erindringsbog saavel som ved Brevene til A. F. Krieger, den Mand, der i de tredive sidstes. 12) Leveaar afløste Heiberg som Raadgiver og Fører. Fru Heibergs øvrige skriftlige Efterladenskab, bl. a. de Breve der nu offentliggøres, vil uddybe vort Indtryk af hendes Personlighed med hendes Fortrin og iøjnefaldende Ensiddigheder.

At hun var en mærkelig Kvinde med et rigt nuanceret Sjæleliv, som hendes Samtid med Føje satte højt, skulde synes uomtvisteligt, selv om hendes hele Aandsform, æstetiske og moralske Vurderinger for senere Slægtled hurtigt kom til at staa som noget fremmed. Men den Selvbevidsthed, hun ligesom Heiberg udadtil lagde for Dagen, og hendes altid frimodige, ofte skarpe mundtlige og skriftlige Meningstilkendegivelser og Domme om Forhold og Personer vakte, medens hun levede, og siden da Et Liv og Brevene til Krieger fremkom, en Uvilje, der holdt sig og har vanskeliggjort en ligevægtig Vurdering af hendes Personlighed og Karakter. Bortset fra hendes aktive Interesse for de store norske Digtere stod hun afvisende overfor det meste af det nye, der brød frem i den sidste Menneskealder af det 19. Aarhundrede. Dette træder tydeligt frem i Brevene til Krieger, og hun fastholdt det i Et Liv. Det har medvirket til, at der efter hendes Død er blevet fremsat nedsættende, utilstrækkelig begrundede almindelige Domme om hende. Det kulminerede, da

Georg Brandes saa sent som 1 1917 skrev om hende, at hun »som Skuespillerinde var en Svane, som Menneske en Gaas«, og — udenfor Skuespilkunsten — »svagt begavet«. 1) En saadan Karakteristik, der var Georg Brandes' Aand lidet værdig, skyldtes et gammelt Nag. Det beroede dels paa den bidske Holdning, Fru Heiberg fra første Færd af indtog overfor alt, hvad Brødrene Brandes repræsenterede, men ogsaa, og det maa siges til hans Undskyldning, paa de stødende Udtalelser om Jøder, som Fru Heiberg, skønt hendes Moder var Jødinde, mange Gange mundtlig og skriftlig fremsatte. 2) Det fortjener at fremhæves, at Edvard Brandes hævdede sig over den gamle Modsætning og, skønt han i sin Ungdom havde staaet saa uvenligt overfor. 13 Fru Heiberg, at han uden saglig Berettigelse havde undladt at give en Skildring af den store Skuespillerinde i sin Bog »Dansk Skuespilkunst« (1880), og efter at han havde set, at hun i Brevene til Krieger havde betegnet ham som »en Jødetamp«, tog bestemt Afstand fra sin Broders Bedømmelse. Han saa nu uhildet paa det svundne og ydede Fru Heiberg den Anerkendelse, hendes Genialitet og Personlighed fortjente. Ogsaa andre, der kunde have Anledning til at tage Anstød af slige Udtalelser, saasom Marcus Rubin, har ydet Fru Heiberg fuld Retfærdighed og forstaaet, »at den geniale Skuespillerindes Væsen maa have været vidunderlig indtagende«, og at vi »ikke her i Landet har haft Mage til en Skikkelse som Fru Heiberg«. 1)

Det er ganske utænkeligt, at en talrig Skare højst forskelligartede af vort Aandslivs Ypperste gennem halvhundrede Aar, saaledes som det er ubestrideligt, kunde regne Bekendtskab eller Tankeudveksling med Fru Heiberg for en Berigelse og Lykke, saafremt hun udenfor Scenen var »en Gaas« og »svagt begavet«. I de Aar da den talentfulde Jfr. Pätges' og den unge Fru Heibergs dragende Ydre sammen med hendes i Heibergs og Fru Gyllembourgs Skole hurtigt udviklede Evne til at føre just den Konversation om vidt forskellige Materier, som dengang ansaas for mest interessant og aandrig, grundlagde hendes Ry, udstraalede hendes Væsen en Erotik, der vel kunde bringe Mænd til at overse mindre betydelige Egenskaber. Men der er ogsaa Vidnesbyrd nok om, at den Tiltrækning, hun øvede, fortsattes lige til hendes sidste Dage. Da hun fire Aar efter Heibergs Død sidste Gang optraadte paa Scenen 2. Juni 1864, og da hun efter syv Aars Virksomhed som Sceneinstruktrice 1 April 1874 helt havde afbrudt Forbindelsen med Teatret, blev hun ingenlunde glemt. Ikke blot de gamle Venner, men ogsaa mange af det nye Slægtled, der aldrig havde været underlagt Fortryllesen ved hendes Spil, havde Interesse af Samvær med hende, selv da den skønne, ranke Kvinde var blevet. 14 en ældet og bøjet Etatsraadinde, hos hvem kun de mærkelige blaasorte Øjne med deres uudgrundelige Dybde og hendes stundom næsten majestætiske Fremtræden mindede om de ydre Egenskaber, hvormed hun i sin Ungdom og paa sin Kunsts Højde havde henrevet og fængslet. Da A. D. Jørgensen i November 1878 første Gang traf Fru Heiberg, »imponerede hun ham saa temmelig«, og han fandt, at hun »utvivlsomt trods det stødende i sit Væsen var et ualmindeligt Kvindemenneske«. 1) Han var i de følgende Aar en af de faa af den yngre Slægt, der kom til at staa hende meget nær; han lærte de Livserindringer at kende, hvori hun skildrede Sider af sit Væsen, for hvilke hun ikke direkte havde kunnet give Udtryk paa Scenen. Det blev et Dokument, hvoraf vi efterlevende, der ikke har set hende optræde, kan danne os et selvstændigt Indtryk af hendes Person, medens Billedet af de fleste store Skuespillere forsvinder, naar Tæppet gaar ned efter deres sidste Optræden og Tilskuerskaren dør ud. Der bør lægges Vægt paa A. D. Jørgensens Bedømmelse af Fru Heiberg, thi han var en meget kritisk Natur, der ikke let lod sig fange af noget ydre eller imponere af nogen Berømthed. Det blev endda en særlig Opgave for ham diskret at faa berigtiget det Billede, Fru Heiberg i sine Livserindringer gav af sig selv. Han var under den mundtlige Gennemgang af Manuskriptet paa Vagt overfor den naturlige Ensidighed, han som Historiker vel vidste knyttede sig til al Memoireskriven. Vi har set, at han ikke var blind for de Kanter, der endnu i den høje Alder ikke var afslebet, og Fru Heiberg lagde ikke Dølgemaal paa sin ofte blinde Forherligelse af den nu forlængst svundne Heibergske Periode i dansk Aandsliv. Men A. D. Jørgensen kom ved den personlige Berøring ikke blot til at nære Sympati og Beundring for den gamle Frue, men han anerkendte hendes Stræben efter Sandhed i Levnedsskildringen og »hendes skarpe Blik for det ægte og uægte i Mennesket«. 2) Han arbejdede sig i hine Aar ind til en dybere Forstaaelse af Danmarks Historie i de forudgaaedes. 15 Slægtled og kæmpede sig frem til en kritisk Vurdering af den Liberalisme og Nationalliberalisme, der havde præget Heibergernes Tid. Dette og personligt Kendskab til endnu levende gav ham enestaaende Forudsætninger for at forstaa hine Personligheder. »Hvilke Mangler og Svagheder man end kunde finde hos Fru Heiberg«, skrev A. D. Jørgensen snart efter hendes Død, 1) »maatte enhver overfor denne Redegørelse for et Menneskeliv og en Menneskesjæl, for en Livsgerning i Kunstens Tjeneste, med Tak tilstaa, at dette var noget ualmindeligt, noget paa sin Vis enestaaende. « Det blev for ham ligesom hans mange Samtaler med Krieger »en rig Kilde til Kundskab og personlig Berigelse«. Da Fru Heiberg døde, efter at Jørgensen i en halv Snes Aar havde lært hende at kende og nøje gennemdrøftet, hvad hun havde at berette om sin Fortid, laa hans Dom om hendes og hendes Hjemms Betydning fast. Da han Lillejuledags Aften 1890 kom hjem fra Frue Kirke, hvorhen han havde fulgt Fru Heibergs Lig, skrev han til en Ven, 2) at da »hendes Kiste var blevet baaret ud af Hjemmet, saa lukkede et Hjem sig, som i 100 Aar havde betegnet noget af det bedste i dansk Aandsliv«. »Det var tilvisse altid noget fremragende, ofte toneangivende, altid ægte dansk i Dyder og Lyder, og det endte skønt, forsonet og formildet, med en ædel og from Kvinde, hvis sidste Gerning var at skrive Husets Historie. — Hvor vi dog i al vor Ringhed er et rigt og et lykkeligt Folk! «

Man behøver ikke A. D. Jørgensens, ved den personlige Berøring og hine Aars Oplevelser fremkaldte stærke Bevægelse for med ham at anerkende Betydningen af den Heibergske Indsats i vort Aandsliv. Da Dr. Munch og jeg 1914-15 udgav Fru Heibergs Breve til Krieger, studsede Vilhelm Andersen over 3), at to Historikere,

hvis Forskning væsentlig var nyere dansk politisk Historie, havde følt sig foranlediget til at udgive netop disse Breve, skønt det maatte antages, at ingen af os følte sig »i særlig Grad beslægtet med Fru Heibergss. 16 Personlighed og Anskuelser«; Vilh. Andersen saa her med Rette et nyt Bevis paa »Fru Heibergs forunderlige Magt til at »gaa igen« og i urolige Tider skabe sig Riddere, selv af Fjendens Lejr«. Forklaringen er nu den simple, at enhver Historiker, der for Alvor vil trænge til Bunds i det danske Samfunds Udvikling 1 det 19. Aarhundrede, maa fængsles af Ægteparret Heiberg og anse det for vigtigt at faa klaret og uddybet Forstaaelsen af disse to Mennesker.

Da »Et Liv gjenoplevet i Erindringen« straks efter Fru Heibergs Død blev udgivet, kom Firebindsværket i tre Udgaver og fremkaldte en Diskussion af et Omfang som intet andet dansk Memoireværk. Drøftelsen genoplivedes, da de to tykke, nu forlængst udsolgte Bind med hendes Breve til Krieger tryktes 1914-15 under den store Verdenskrise. Baade Et Liv og Krieger-Brevene, saavel som hvad der iøvrigt i rig Fylde i den trykte Litteratur er meddelt om Ægteparret Heiberg, maa underkastes en meget nøje Prøvelse. Ved Siden af Clara Bergsøes Bog om Fru Heiberg fra 1896 er det værdifuldeste af, hvad der i de sidste Aartier er fremkommet, de korte, kraftige og fine Rids i Robert Neiiendams Bøger og Artikler. En fyldestgørende samlet Skildring og Vurdering af det Gyllembourg-Heibergske Hjem i dansk Aandsliv har vi dog ikke. Nu 1 1940 under Vaabenlarmen, og da vort Folk lever under et Tryk, der vel betyder mere og føles stærkere end nogen tidligere Tilskikkelse, vil der maaske, ligesom da Brevene til Krieger fremkom, være Danske, der gerne lytter til den Tale fra en svunden, for vort Folk saare betydningsfuld Tid, der lyder i de Heibergske Breve, som her offentliggøres, til Belysning af to inderlig sammenknyttede Menneskers Udvikling.

De Venner, der daglig færdedes i det Heibergske Hjem, og mange andre spekulerede adskilligt over Ægtefællernes indbyrdes Forhold. Fru Heiberg undgik vistnok den grove Klaffer, der let lyder om en Primadonna, der udenfor Scenens. 17betød saa meget i den lille Storstad indenfor de gamle Volde. Det lykkedes Fru Heiberg, trods alt hvad hun i sin pure Ungdom og siden førtes igennem, at holde sit Rygte uplettet. Hendes Moder havde idelig moraliseret for hende og sagt, »at en ung Piges Ærbarhed og gode Rygte var hendes bedste Klenodium; at hun var som en nyvasket hvid Kjole — en Plet — og hele Skønheden er borte«. 1) Hurtigt fjøede hun sig under Heibergs og Fru Gyllembourgs Ledelse, hvad det saa end maa have kostet hende, i den stærke Begrænsning af ungdommelig Livsudfoldelse, der efter hendes Mentors Opfattelse vilde fremme og lette hendes Vej til den højeste Anseelse i Kongens København. I sine Erindringer fortæller Fru Heiberg aabent, men i dæmpede Udtryk om sine indre Kampe, om Brydninger mellem et lidenskabeligt Temperament og en mærkelig Selvbeherskelse, mellem barnlig Overgivenhed, ungdommeligt Overmod, Drømmerier og Tungvind. Adskillige Venner har nok mærket Spaltning og Dobbeltthed i det indre Liv hos den Skuespillerinde, der paa Scenen betagende udtrykte alle Former for Erotik og i sit Hjem tilpassede sig til et stilfærdigt Dagliglivs fint korrekte Former. Men hvorledes var, eller hvorledes blev i Aarenes Løb nu egentlig Forholdet mellem Fru Heiberg og den 21 Aar ældre Ægtefælle, hun havde valgt sig mellem talrige Tilbedere? Derom spurgte mange, og Besvarelsen er vigtig, om man fuldt vil forstaa disse to Mennesker, og fremfor alt Fru Heiberg, der var betydelig mere sammensat end hendes Mand var.

De betød uendelig meget for hinanden, og da Heiberg gik bort, næsten 69 Aar gammel, 25. August 1860, var det kendeligt for alle, at der var voldt den 48-aarige Hustru en dyb Smerte, og Savnet blev aldrig siden overvundet.

Af Et Liv og Brevene til Krieger har vi faaet Besked om, hvorledes Fru Heiberg selv ønskede, at Eftertiden skulde opfatte Forholdet mellem hende og Heiberg. Man kan selvfølgelig ikke uden videre slaa sig til Ro med det Billede, som

Fra det Heibergske Hjem

2

s. 18hun har givet. Erindringsbogen er præget af en umiskendelig og naturlig Ensidighed; begge Hovedemner, Forfatterindens egen Udviklingsgang og det beundrende Æreminde og Forsvar for Heibergs Person og Virksomhed, er uadskillelig sammenknyttet og maa forudsættes at have sløret hendes Blik. Men naar A. C. Larsen i 1896, da Striden om Et Liv endnu rasede, siger »at næsten alt, hvad der endnu kunde kontrolleres, er urigtigt«, og bygger dette paa de Indsigelser, der straks var blevet rejst mod Enkeltheder og Domme i Værket, kan denne kategoriske Vurdering næppe opretholdes under Hensyn til, hvad dengang var fremkommet, og endnu mindre vil den kunne staa for en gennemført Prøvelse ved Hjælp af det Materiale, der siden er blevet tilgængeligt. 1) Det er vel rigtigt, at der er paavist og fremdeles vil kunne paavises et meget stort Antal Erindringsforskydninger, positive Urigtigheder samt megen Fordom og Partiskhed i det personligt prægede Memoireværk, men der maa tages Afstand fra en Opfattelse, der populært har givet sig Udtryk i A. C. Larsens Godtkøbsvittighed, at »Et Liv gjenoplevet i Erindringen« rettelig burde benævnes »Et Liv gjenopløjet i Erindringen«. A. D. Jørgensen vilde have gjort Fru Heibergs Minde en Tjeneste, hvis han i langt større Udstrækning, end Tilfældet blev i de sparsomme Oplysninger og Rettelser, hvormed han ledsagede det Værk, han udgav, havde brugt det store Materiale, der stod til hans Raadighed, og den Indsigt, han havde erhvervet ved den Gennemdrøftelse af Manuskriptet med hende selv og Krieger, som ingen anden kunde opnaa, til en detailleret, dokumenteret Kommentering. Det er ikke urimeligt, at Robert

Neiiendam mener, at A. D. Jørgensen, om han havde haft Kendskab til Skuespillerinders Psykologi, burde have foreslaaet at give Værket Undertitlen »Digtning og Sandhed«, men i Hovedsagen er den Grundopfattelse af Værkets subjektive Sandfærdighed og af Fru Heibergs Vilje til at sige Sandhed, som A. D. Jørgensen gav Udtryk i sine Udgiverbemærkninger, s. 19 efter mit Kendskab til det Bevismateriale, der nu staar til Raadighed, rigtig. 1) Jeg har ikke Mulighed for her at gaa nærmere ind herpaa; Udredningen af meget i Fru Heibergs Liv og Karakter er ligesaa interessant og nødvendig som vanskelig.

Et nyt Bidrag til den endelige Vurdering af Forholdet mellem Heiberg og Fru Heiberg og af dettes Indflydelse paa Fru Heibergs Sjæleliv, er de Breve, som her offentliggøres. Af særlig Værdi er den fyldige Brevveksling fra 1854 og 1855, der lykkeligvis er bevaret, maaske med Undtagelse af et enkelt Brev fra Heiberg. 2) Det er Breve skrevet paa et Tidspunkt, da ydre Omstændigheder og en indre Udvikling hos begge fremkaldte et meget ændret Syn paa Tilværelsen og hos hende skabte Trangen til at udtale sig for ham om deres indbyrdes Forhold.

Heibergs Død bragte Fru Heiberg til at trykke Dele af denne intime Korrespondance i den lille Samling »Breve fra og til Johan Ludvig Heiberg«, som hun efter Samraad med sine Venner, Biskop H. L. Martensen og A. F. Krieger lod fremkomme 1862. Hun overvejede da, om der iblandt Brevene fra Rejserne fandtes nogle, der burde tages med, og sendte en Del til Martensen med Bøn om, at han og hans Hustru vilde afgive deres Skøn. 3) »Jeg har«, skrev hun til Martensen, »ikke været i Stand til at vælge mellem disse Breve; det maa andre gøre, der kan læse dem roligere, end jeg har været i Stand til. Saa mangen en kærlig Ytring, saa mangt et fejlslagent Haab har ret ved Gennemlæsningen gjort mig saa vemodig, saa tung om Hjertet. Lad min kære Veninde læse dem først og give Dem et eller andet, der kunde være Spørgsmaal om.« Resultatet blev, at tre af Heibergs Breve til Fru Heiberg blev meddelt i Uddrag, men de giver ikke Indtryk af Samlingens Betydning. Siden lod Fru Heiberg tage Afskrifter af mange flere Breve og sørgede for, at de kom til Rigsarkivet. Hun var klar over, hvad de betød, men udtømte ikke i sine Erindringer deres Indhold.

2*

S. 20 DET HEIBERGSKE HJEMS SKRIFTLIGE EFTERLADENSKAB

I Fru Heibergs sidste Bolig paa 2. Sal i Gothersgade 160, et af de dengang nybyggede fine Huse ved Sortedamssøen, hvor hun boede fra 1875 til sin Død 21. December 1890, opbevarede hun alt, hvad hun havde af skriftligt fra de Heibergske Hjem. 1) Til hende havde Thomasine Gyllembourg efterladt, hvad hun havde gemt fra sit Ægteskab med Peter Andreas Heiberg og fra deres Søn Johan Ludvig Heibergs Barndomsog Ungdomsaar; bevaret var Manuskripter til mange af de Værker, Fru Gyllembourg havde skrevet som Forfatterinde af »En Hverdagshistorie«, og Korrespondancen med Sønnen og hans Hustru, der 1830 som Jfr. Pätges var flyttet til hende i Overgaden oven Vandet for næste Aar at tage imod Johan Ludvigs Bejlen og 31. Juli 1831 havde holdt Bryllup med ham. Hertil kom, med Undtagelse af hvad Heiberg selv kort før sin Død tilintetgjorde, alt hvad der siden var blevet samlet. Fra Brylluppet indtil 1842 var Boligen i Brogade Nr. 3 paa Christianshavn, 2) derefter en kort Tid fra 2. Oktober 1842 i det Bernstorffske Palæ i Bredgade, hvorfra de efter Sommerophold i Bakkehuset i Rahbeks Allé 12. Oktober 1844 flyttede til Havehuset i Søkvæsthuset, Overgaden oven Vandet Nr. 60. Her boede de ogsaa efter Fru Gyllembourgs Død 1856, og efter at Heiberg under et Sommerophold paa Bonderup den 25. August 1860 var gaaet bort, beholdt Fru Heiberg Boligen, indtil hun paa Tilskyndelse af sin nye Ven Krieger byggedes. 21 Hus paa Rosenvængets Hovedvej Nr. 20. Der boede hun fra 1863 til 1875, da hun flyttede til Gothersgade.

Alt skriftligt af Betydning, der kom indenfor disse Hjem Vægge, var blevet bevaret; ved Flytningerne var visselig intet kommet bort, og kun en Gang var der sket en Formindskelse af Brevmasserne, da Heiberg, som ovenfor nævnt, et Aarstid før sin Død, efter hvad Fru Heiberg meddeler, 1) »under et prøvende Gennemsyn af alle sine Papirer« havde »tilintetgjort en stor Mængde, især af private Breve«. Vekslede Skarer af betydende Personligheder havde i disse Hjem faaet Del i Tanker og Samtaler, som jævnsides de mangfoldige kunstneriske, digteriske og kritiske Ydelser var Heibergernes og Fru Gyllembourgs Indsats i det aandelige Liv i Danmark i Aarhundredets første Halvdel. Mange samtidige Optegnelser vidner om, hvad det Heibergske Hjem betød, men Erindringen fastholdtes for Efterslægten ved det store skriftlige Efterladenskab, som Fru Heiberg under sin Enkestand bevarede og supplerede, indtil hun 78 Aar gammel lukkede sine Øjne. Da efterlod hun sig et stort aandshistorisk Arkiv af national Betydning.

Det tilbageskuende var ikke mindre end det drømmende, som Dagens Oplevelser gav Anledning til, Fantasierne om Fremtiden og den lønlige Færden i en for andre usynlig »AlfeVerden«, en væsentlig Side af Fru Heibergs rige indre Liv. Tidlig sysselsatte hun sig med sin usædvanlige Fortid. Hun overtænkte nøje, hvad hun havde oplevet i sin triste Barndom og brogede Ungdom, hun dvælede ved den Indflydelse, som de Mennesker, der havde krydset hendes Vej, havde øvet paa hendes Udvikling. Hun tog Breve og Optegnelser fra svundne Dage frem af sine Gemmer. Det skete især, da hun ved sin 21 Aar ældre Mands Side var naaet 40-Aars Alderen. Da havde hun vundet store Sejre paa Scenen og havde hævdet sig i Samliv med Mennesker; rige Oplevelser havde modnet hende, men de havde ikke blot bragt hende Glæde og Tilfredsstillelser. 22 men ogsaa bitre Skuffelser, der havde forøget et medfødt Tungvind, som nu var begyndt

for Alvor at præge hende. Det Lys, der havde skinnet over hendes Tilværelse fra det Øjeblik hun, kun 18 Aar gammel, havde fæstet sig til Heiberg og støttet til hans Arm var begyndt sin Stigen mod Tinderne, syntes at svinde. Hendes legemlige Kræfter slog ikke længere til, og da den Krise, jeg allerede har nævnt, var indtraadt, begyndte hun 1 Vinteren 1854-55, der adskilte de to Somre, i hvilke hun foretog Baderejserne, som gav Anledning til den Brevveksling, der i det følgende skal offentliggøres, at samle sine Tanker om de forløbne Aartier af sit Liv. En »stille Aften«, den 17. Februar 1855, begyndte hun »at nedskrive sit Livs Erindringer«, »ikke i den Tanke at skildre sit Levnedsløb for andre, men for at adspredde sit Sind fra en stille og nagende Smerte og derved drage sine Tanker bort fra denne«. 1) Hun haabede »ved at gaa tilbage i den forbigangne Tid, da at glemme den nærværende«. Det blev Begyndelsen til den store Erindringsbog, der først afsluttedes en Menneskealder senere. I Aarene indtil 1859 fik Fru Heiberg udarbejdet Skildringen af Ungdomsaarene; derefter lod hun Arbejdet hvile i fem Aar, men genoptog det under Tidens Tryk 1 1864, da det smertelige Indtryk af Heibergs Død nogenlunde havde sat sig. Arbejdet fortsattes med mange Afbrydelser, indtil hun højt op i Aarene, tilskyndet af A. D. Jørgensen, og under stadig Raadførelse med ham og Krieger, bragte det i den Skikkelse, hvori det blev trykt kort efter hendes Død. 2)

Da Fru Heiberg begyndte at nedskrive sine Erindringer, var hun saaledes kun 42 Aar gammel og stod endnu udadtil paa sin Berømmelses Højde; men naar hun trods det daglige store Arbejde paa Teatret saa tidligt vendte sig mod sin Fortid, skyldtes det meget Indtrykket af de voldsomme Angreb paa Heibergs Virksomhed som Teaterdirektør, der, skønt de kun indirekte strejfedes hende, dog ramte hendes. 23haardt og alvorligt rokkede hendes Tillid til Mennesker. Men Aarsagen var ogsaa at søge i indre Brydninger, der havde sin Rod langt tilbage i det ægteskabelige Samliv, Brydninger som hun nu søgte at overvinde ved Fordybelse i sin Udvikling og utvivlsomt særlig ved for sig selv at fastslaa, hvilken afgørende heldbringende Indflydelse netop Heiberg havde haft paa hende. Hun læste Begyndelsen af sit Manuskript for Heiberg og sin Svigermoder Thomasine Gyllembourg, et Sidestykke til, hvad der mange Aar før var hændet, da Fru Gyllembourg lod de andre faa Del i, hvad hun, Forfatterinden til »En Hverdagshistorie«, havde skrevet, for at æske deres Mening før Udgivelsen. Kendskabet til, hvad Johanne Luise fortalte om sin Barndom og Ungdom, førte til kraftig Opfordring af de to ældre om Fortsættelse, og senere hen overvandt Standsningerne i Værket ofte ved ihærdig Paavirkning fra de enkelte fortrolige Venner, som i Tidens Løb blev bekendt med større eller mindre Dele deraf.

Det fremgaar af Et Liv, at Fru Heiberg ved Udarbejdelsen stedse benyttede et stort skriftligt Materiale, væsentlig Breve, som hun fra sin tidlige Ungdom havde opbevaret. Ogsaa Heiberg havde gemt sine Breve og Manuskripter, og da han 1859 havde tilintetgjort adskilligt, havde han skaanet alt, hvad der kunde oplyse Forholdet mellem hans Forældre, Peter Andreas Heiberg og Thomasine Buntzen, deres Ægteskab og Skilsmisse. Efter Heibergs Bortgang bevarede Fru Heiberg imidlertid omhyggelig ikke alene de Heiberg-Gyllembourgske Papirer fra det ældste Heibergske Hjem og det øvrige skriftlige, der efter hendes Mands Død var i Hjemmet, men ogsaa alt, hvad der senere kom hende i Hænde. Den Trang, hun havde til at opbevare sine Breve, maatte naturligt forøges ved hendes daglige Omgang med den historiske interesserede Samler, ivrige Dagbogs- og Brevskriver A. F. Krieger, der straks efter Heibergs Død traadte hende nær. Hans Produktionsevne var ringe, og hans historiske Interesse fik da Udtryk i ivrig Tilvejebringelse af Oplysninger, gennem Læsning, Afskrivning af fremmede Breve og Optegnelser, Spørgen i Breve til fjern og nær om alt, hvad der kunde give Besked om, hvad der gik for sig af Betydning, nu eller i de foregaaende Menneskealdrer, under den danske og nordiske, politiske og aandelige Udvikling, der for ham betød Tidens Fylde. Det siger sig selv, at alt, hvad der vedrørte Fru Heiberg og hendes Kreds, blev ham særlig dyrebart. Om Fru Heiberg har billiget sin Mands »Udrensning« af hans Papirer, vides ikke, men sikkert er det, at hun ikke gjorde noget tilsvarende, men tværtimod alt, hvad der stod i hendes Magt, for at bevare sit skriftlige Efterladenskab. Indledningen til hendes Forfattervirksomhed blev, bortset fra de tre smaa Lystspil, »En Søndag paa Amager«, »Abekatten« og »En Sommeraften« samt nogle anonyme Bladartikler, Bogen om »Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg«, som hun udgav 1882; den byggede just paa noget af det, som Heiberg havde skaanet; men dette var kun en saare ringe Del af det mægtige Brev- og Optegnelsesmateriale, der laa samlet i Gothersgade, hvor hun og tre Adoptivdøtre havde deres Hjem. Med hele dette Materiale — vistnok hver eneste Stump af, hvad Fru Heiberg siden sin tidligste Ungdom selv havde modtaget af Breve, Billetter, Digte og af, hvad hun havde samlet og ordnet af de talløse Tryksager fra Blade og Tidsskrifter, hvori hun, og vel for en stor Del ogsaa Heiberg, gennem mange Aartier var blevet omtalt — skred hun 1 1880erne til den endelige Supplering og Udarbejdelse af »Et Liv«. Om dette Værks Tilblivelse har Fru Heiberg selv givet Oplysninger, der forøges ved Meddelelser af A. D. Jørgensen i den trykte Udgave, i hans »En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab« og i flere af hans for nylig udgivne Breve. 1) 1878 havde Krieger indført A. D. Jørgensen hos Fru Heiberg. Han kom for at lære hendes Pigebørn Historie; men da han vandt hendes Tillid, og det viste sig, s. 25 at han, der i disse Aar for Alvor syslede med Danmarks Historie i den forløbne Del af det 19. Aarhundrede, havde bedre Forudsætninger end nogen anden for at drøfte Heibergernes og Kriegers saavel som dennes nationalliberale Samtidiges Indsats, gjorde hun ham bekendt med Manuskriptet til sin Selvbiografi. I 1887 fik A. D. Jørgensen hende til at offentliggøre et Brudstykke i et Festskrift til Vennen Kriegers 70-Aars Fødselsdag. Derefter traf Fru Heiberg endelig Beslutning om, at Memoirerne skulde offentliggøres, og nu gennemarbejdedes de foreliggende Manuskripter, mest saaledes at Jørgensen læste dem højt under Aftensammenkomster i Fru Heibergs Hjem, hvor ogsaa Krieger var til Stede. Alt drøftedes i Samtaler, og den kloge Historiker, hvis Sympati og Beundring for Fru

Heiberg parredes med vaagen Kritik, ledede, næsten som en, dog for skaansom, Forhørsdommer, Prøvelsen af Manuskriptets Rigtighed, saavel hvad angik Erindringsevnen Sikkerhed som Grundlaget for de subjektive Domme over Mennesker og Begivenheder, som spillede Hovedrollen i Tilbageblikket.

I Jørgensens Livserindringer er disse Sammenkomster i Fru Heibergs Lejlighed skildret saa anskueligt, at det kunde give en Kunstner Emne til et Billede svarende til den Aftenscene mellem Fru Gyllembourg, Johan Ludvig og Johanne Luise Heiberg, som Marstrand malede. Dette vilde anskueliggøre Epoker af dansk Aandslivs Udvikling i det 19. Aarhundrede: Aarene efter 1830, da de alle tre endnu er i deres fulde Kraft, 1855, da Skyggerne falder mørkt over dem alle og Afslutningen nærmer sig for Heiberg og hans Moder, og saa tilsidst de Aar, da den snart 80-aarige Fru Heiberg gør sit Livsregnskab op og meddeler den jævnaldrende Krieger og den en Menneskealder yngre A. D. Jørgensen Facit.

»Her sad vi da, « fortæller A. D. Jørgensen, »ved Lampens stærkt dæmpede Lys, Krieger i dyb Skygge, Fru Heiberg ved Siden af mig i en Lænestol eller, naar hun følte sigs. 26mindre vel, paa en Chaiselongue. Disse Aftener havde noget usigelig fortryllende og tillige noget usigelig vemodigt ved sig. Læsningen blev selvfølgelig jævnlig afbrudt af Samtaler og Forhandlinger, og disse kunde blive meget livlige. Krieger sad som oftest med lukkede Øjne og Armene overkors, i en vuggende Bevægelse, eller han stjal sig til at gaa lydløst frem og tilbage over det tykke Tæppe for pludselig at fremkomme med en Bemærkning eller en Indvending imod mine Bemærkninger; Fru Heiberg sad med et let Haandarbejde eller med Armene paa Bordet, hældet frem i Spænding for at høre paa Oplæsningen, af hvis Tonefald hun ofte gættede mine Tanker om det læste. Eller hun laa med et broget Tæppe over sig, med sine store Træk lignende en Sagafigur eller en østerlandsk Eventyrskikkelse, en gammeltestamentlig Heltekvinde. «

I Fru Heibergs sidste Aar og efter hendes Død fik A. D. Jørgensen Adgang til alle hendes skriftlige Efterladenskaber. Han brugte dem under Revisionen af Manuskripterne ved den endelige Tilrettelægning af Udgaven af Et Liv, som den fremkom 1891-92, og ved Udarbejdelsen af de Oplysninger og Bemærkninger, han gav som Tillæg dertil, samt til sine kortfattede Indlæg overfor Angreb paa Livserindringerne. Efterladenskabet blev foreløbig kun med store Indskrænkninger tilgængelig for Forskningen. Et enkelt særlig fremdraget Sted i Originalmanuskriptet til Et Liv har Robert Neiiendam senere sammenlignet med Udgaven. 1) Skønt de tre Oplag af Værket forlængst er udsolgte, har vi endnu ikke faaet en kritisk Udgave, der tager Hensyn til de bevarede Udkast og giver udførlige Oplysninger til dette Hovedværk i dansk Aandshistorie paa Grundlag af hele det samtidige Kildestof, i første Linie Fru Heibergs øvrige Papirer. En saadan fyldestgørende Nyudgave bør tilvejebringes, f. Eks. ved Samarbejde mellem vor kyndigste Teaterhistoriker Robert Neiiendam og Forskere, der kender andre Sider af det 19. Aarhundredes danske Historie. Men naar det sker, vil man staa overfor dets 27vigtige Spørgsmaal om, hvad der blev af det skriftlige Efterladenskab, der laa i de Gyllembourg-Heibergske Hjem, da det sidste af disse lukkedes.

Allerede 1 December 1889, da Fru Heiberg følte sig svag og stundede mod sit Livs Afslutning, afgav hun under Samarbejdet med A. D. Jørgensen og Krieger, hvor de gamle Breve stadig var taget frem, en stor og meget vigtig Del af sine Papirer til Rigsarkivet, Udkast til Livserindringer og mange Breve, deriblandt de fortrolige Breve mellem hende og Heiberg fra 1854-55, der nu offentliggøres, en Offentliggørelse hun jo tidligere havde tænkt paa, da hun har ladet tage Afskrifter af en stor Del af netop disse Breve. Ved hendes Død forelaa ingen testamentarisk Bestemmelse vedrørende det skriftlige Efterladenskab, men en væsentlig Del gik via Krieger og A. D. Jørgensen til Rigsarkivet, hvorhen Kriegers mægtige Brevsamling og den lange Række af Dagbøger, som han havde skænket A. D. Jørgensen, ogsaa kom. En Del laa ved Jørgensens altfor tidlige Død 1897 endnu hos ham og kom nogle faa Aar senere til Rigsarkivet, hvor det indlemmedes i de Gyllembourgske og Heibergske Privatarkiver.

Utvivlsomt var det Fru Heibergs Tanke, at hele dette Efterladenskab, som A. D. Jørgensen havde gennemgaaet, skulde sikres og, naar en passende Tid var gaaet, benyttes til Dokumentation af, hvad hun havde skrevet i sin Levnedsbog, saaledes som Jørgensen i sine Bemærkninger i Udgaven saa smaat begyndte med at gøre. Intet berettiger til at tro, at Fru Heiberg har ønsket, endsige har villet foranledige, at noget af hvad der laa i hendes Gemmer, skulde tilintetgøres for at udelukke Efterslægten fra at kontrollere, hvad hun havde meddelt i sine Erindringer. Hendes Trang til at sige, hvad hun ansaa for Sandhed, var, ogsaa paa Grund af hendes oprigtige Religiositet, saa stærk, at sligt ikke vilde falde hende ind. Under Drøftelser med Krieger og A. D. Jørgensen maa hun være blevet ganske paa det rene med, ats. 28hendes uforbeholdne Udtalelser vilde give Anledning til skarp Kritik, og det laa kun i hendes Interesse at dokumentere sin gode Tro. Havde hun villet »sikre sig« ved at skaffe Papirer af Vejen, da havde visselig meget af, hvad hun selv overgav til Rigsarkivet, været tilintetgjort. Det er derfor ogsaa aldeles urimeligt, naar der, da Brevene til Krieger blev trykt, eller ved andre Lejligheder er paastaet, at slig Offentliggørelse var utilladelig og pietetsløs, fordi den gav Anledning til berettiget eller uberettiget Kritik af Fru Heiberg. Hun var ærlig og modig og vilde ikke søge Dækning.

Destoværre blev, som det ofte gaar i lignende Tilfælde, en Afdøds Vilje ikke fuldt ud udført; da det Heibergske Hjem var opløst, sørgedes der ikke for, at alle Papirerne sikredes. 1) Det er meget besynderligt, at de to »litterære Eksekutorer«, Krieger og A. D. Jørgensen, der dog havde Forstand paa de Dele, ikke passede bedre paa; de vidste godt, at der blandt Arvingerne ikke var nogen særlig historisk eller litterær

kyndig. Men hvordan nu end Sammenhængen har været, vi kender intet nærmere dertil, saa forblev en stor Del af de Gyllembourg-Heibergske Papirer, der ikke straks gik over til Krieger og A. D. Jørgensen, bl. a. saare interessante Ting fra Fru Heibergs Ungdom og første Ægteskabstid, hos hendes tre efterladte Adoptivdøtre. Da Dr. Munch og jeg i Aarene før Verdenskrigen arbejdede med Udgaven af Fru Heibergs Breve til Krieger, og Familien gav os Adgang til Originalerne i Rigsarkivet, fandtes vistnok alt eller det allermeste af de Papirer, der ikke var blevet sikret, hos Hr. Ragnar Westenholz, der havde været gift med Fru Heibergs 1. 1907 afdøde yngste Adoptivdatter Anna og boede i Helsingør, hvor den næstældste af Døtrene, Frk. Lelia Heiberg, førte Hus for ham. Hr. Westenholz og Frk. Lelia var paa det rene med, at ogsaa denne Del af det Heibergske skriftlige Efterladenskab efter hendes Vilje skulde henlægges i de Heibergske og Gyllembourgske Privatarkiver i Rigsarkivet, og de talte meds. 29 mig om, at dette snarest burde ske. De forstod fuldtud Betydningen deraf, ogsaa fordi Striden om Fru Heibergs Personlighed og Rigtigheden af hendes Udtalelser og Domme paa ny rejstes i Anmeldelser af Brevene til Krieger. Destoværre skete Overleveringen alligevel ikke med det samme. 1913 døde Hr. Westenholz, og Frk. Lelia flyttede til Strib, hvor hendes ældste Søster Sarah, der siden 1893 var gift med Godsejer Niels Kaas, dengang boede. Da Frk. Lelia døde 1917, blev de Papirer, som hun omhyggelig havde bevaret, destoværre heller ikke afleveret til Rigsarkivet. Der var ingen af de efterladte, der tog sig af Papirerne eller saa med Velvilje paa, at andre mere kyndige interesserede sig derfor.

Derefter indtraf det, som atter og atter sker, naar historisk værdifulde skriftlige Efterladenskaber gennem længere Tid bliver liggende i Familien, og de Familiemedlemmer, der har direkte Tilknytning til de Afdøde, enten gaar bort, ældes eller af den ene eller den anden Grund ikke er i Stand til at fastholde Interessen for, hvad der er forblevet i deres Eje, medens yngre Medlemmer af Slægten er helt uvidende om, hvad der findes i Huset. De i sin Tid omhyggelig samlede og gemte Breve bliver glemt. I det Tilfælde, hvorom her er Tale, kom de mange Papirer, der, som det nu kan spores, fra først af var omhyggelig ordnede og indpakkede, med i en Række Flytninger til forskellige Dele af Landet. Efterhaanden fik de en ilde Medfart. Ved en Flytning blev en Del af Papirerne brændt, helt uvedkommende Personer tog nogle Breve til sig, andet fik en uopklaret Skæbne. Meget var dog trods alt blevet bevaret, men henlagdes til sidst i et Pulterkammer i København. Interesserede Forskeres lejlighedsvis Forespørgsler, om der dog ikke hos Familien fandtes Heibergske Breve af Værdi, besvaredes negativt. Det paaagtedes ikke, at der blandt en Mængde Skrammel og ganske ligegyldige Tryksager, Regninger og andet sligt, der ophobes i et gammelt Hjem paa Loftet, laa Kasser og Kufferter med Frus. 30 Gyllembourgs, Johan Ludvig og Johanne Luise Heibergs intime Breve, Optegnelser, Manuskripter til deres berømte litterære Arbejder, Samlinger af Aviser med Anmeldelser og Omtale af deres offentlige Virksomhed gennem mere end halvhundrede Aar.

Efter et Dødsfald 1 Januar 1936 ryddedes Pulterkamret af Hensyn til en ny Flytning af et Par tilfældig tilkaldte Flyttemænd, medens en Klump Papirer glemt i et Møbel, der sendtes til Reparation, uden Ejerens Vidende blev taget af en Person, der siden under falsk Navn søgte at gøre Papirerne i Penge. En af Flyttemændene kørte en eller flere Sække paa Lossepladsen efter at have taget nogle Læg, der syntes ham interessante, fra og solgt dem til en Antikvar. Saa dukkede noget senere 1 Foraaret 1936 enkelte Breve og Digte, Brudstykker af Heibergske Manuskripter op paa en Auktion, og da et interesseret Medlem af Familien, Hr. Direktør H. P. Prior, blev gjort opmærksom derpaa, købtes de tilbage. Siden kom den anden af de to Flyttemænd, der havde ryddet Pulterkamret, og hvis Interesse var blevet vakt ved kendte Personers Navne paa Brevene, som han derfor havde ladet ligge, og falbød en mindre Samling til Teatermuseets interesserede og omsigtsfulde Leder Hr. Robert Neiiendam. Han saa, at der bl. a. var vigtige, skriftlige Minder om det Heibergske Ægteskab, og erhvervede straks Samlingen. Imidlertid blev Videnskabernes Selskabs Arkivkommission af Hr. Neiiendam gjort opmærksom paa Sagen, og med Støtte fra forskellige Sider, bl. a. af den snart efter afdøde Direktør Prior, foretoges en omfattende Eftersporing af de saa sørgelig spredte Papirer. Denne Eftersøgning er fortsat lige til de sidste Dage og har strakt sig fra skumle Oplagsrum i København til Proprietærgaarde i Jylland. Resultatet har været, at en Del af de Ungdomsbreve, vekslede mellem Heiberg og Fru Heiberg, som hun lagde saa megen Vægt paa, enkelte Breve til hende fra Mænd som Henrik Hertz ogs. 31 andre, Brudstykker af Heibergs Manuskripter og af Fru Gyllembourgs Papirer etc., etc., ved Kommissionen er reddet og overgivet Rigsarkivet. Men ak, disse Brudstykker vidner om, at meget andet er gaaet tabt. Det er konstateret, at hele Sække med Breve og lignende er gaaet paa Losseplads eller i Papirmølle. Et eller andet kan vel være taget fra og kan maaske engang dukke op, men der maa regnes med, at mange af de skriftlige Minder fra vor Litteratur og Kunsts Guldalder, som Fru Heiberg vaagede over, er gaaet tabt. Ogsaa det Interieur fra det Gyllembourg-Heibergske Hjem, der vakte Samtidens Beundring, Møbler, Pretiosa o. a. er, som bekendt bl. a. ved en Auktion i de sidste Aar spredt for alle Vinde. Ganske kort efter Fru Heibergs Død var hendes Bogsamling blevet solgt til en Bogantikvar og Kunsthandler Lefèvre for 200 Kr. Den indeholdt en Mængde Bøger med Dedikationer fra Forfatterne til Fru Gyllembourg, Heiberg og Fru Heiberg, ofte Vers eller hele Digte af Samtidens berømteste Forfattere. Hovedmassen af disse Bøger solgtes straks videre; enkelte, hvorom Fru Heiberg havde taget særlig Bestemmelse, ønskede Arvingerne senere, men for sent, at tilbagekøbe. Hvad der blev hos Arvingerne var meget lidt, og nu er der intet. Bøger fra det Heibergske Bibliotek med interessante Dedikationer dukker ikke sjældent op paa Bogmarkedet. 1)

Blandt det bevarede findes vistnok alle Manuskripter og Udkast til Et Liv, desuden den store Samling Breve til Krieger, der er offentliggjort. Men af de øvrige Korrespondancer er mange ufuldstændige. Det gælder

Brevvekslingen mellem Heiberg og Fru Heiberg fra Ungdomstiden, forud for og omkring Forlovelsen og Giftermaalet, hvoraf de Rester, der har kunnet findes, meddeles i det følgende. Lykkeligere er det gaaet med den betydeligste Del af Ægteparrets indbyrdes Korrespondance fra de ældre Aar, som nu ogsaa bliver trykt.

Det er her ikke Opgaven i Enkeltstederne at undersøge og redegøre for, hvad der er bevaret eller kan ses at være tilintetgjort. s. 32 Dette bør ske i Forbindelse med en kritisk Udgave af Et Liv.

Det kan naturligvis aldrig opklares, hvormeget der er gaaet til Grunde af det Materiale, hvortil Fru Heiberg støttede sig, da hun skrev sin Levnedsbog, selv om visse Holdepunkter vel kan faas, naar hele det Gyllembourg-Heibergske Privatarkiv i Rigsarkivet kritisk bearbejdes sammen med, hvad der kan samles sammen af Breve fra Heibergerne og Fru Gyllembourg f. Eks. i det kgl. Bibliotek eller andetsteds. Endelig tør man jo haabe, at der fra private Gemmer fremdrages noget, der foreløbig anses for tabt. Sikkert er det imidlertid, at den skete Vanrøgt af, hvad en af vort Aandslivs Store udtrykkelig har ønsket bevaret, vil besværliggøre en rigtig Vurdering af Et Liv. Men ved Bedømmelsen af Fru Heibergs personlige Redelighed og Sandhedskærlighed, da hun nedskrev sine uforbeholdne Domme om, hvad hun havde oplevet, og om de Mennesker, med hvem hun var kommet i Berøring, bør det veje tungt til, at hun gjorde alt, hvad hun formaade, for at Efterslægten skulde faa Bevismateriale i Hænde.

Det er dog i alt Fald lykkeligt, at en væsentlig Del af hendes og Heibergs Brevveksling er bevaret og giver Mulighed for en Efterprøvning og dybere Forstaaelse af, hvad Erindringsbogen beretter om det indbyrdes Forhold mellem de to Mennesker.

s. 33 BREVENE

Fra det Heibergske Hjem

3s. 34

s. 35 FRA UNGDOMSTIDEN

De bevarede Breve og Billetter vekslet mellem Johan Ludvig og Johanne Luise Heiberg samt enkelte Digte falder i to skarpt adskilte Grupper. Den ene, i Tid seneste, meget store Gruppe, stammer, som tidligere omtalt, fra 1854 og 1855; en enkelt lille Billet er antagelig fra Efteraaret 1859. 1) Denne Samling Breve, der vil være det væsentligste i denne Publikation, blev lige før eller kort efter Fru Heibergs Død bragt i Sikkerhed i Rigsarkivet.

Den anden, i Omfang langt mindre, ældre Gruppe, fra 1829 til nogen Tid efter Giftermaalet 1831, kom ud for den tidligere omtalte Vanrøgt. Fru Heiberg havde disse dyrebare Ungdomsminder for sig, da hun den 17. Februar 1855 begyndte at skrive sine Erindringer. Det er tænkeligt, men meget usandsynligt, at Heiberg kan have tilintetgjort ogsaa nogle af hendes Breve til ham, da han før sin Død ryddede op i sine Papirer, men da ikke blot Breve fra ham til hende, men ogsaa fra hende til ham er i Behold, maa vi antage, at hun havde alt, hvad de havde skrevet til hinanden. Nu blev destoværre deres Korrespondance fra det første Aarti af deres Bekendtskab, hvad jeg, skønt Heiberg jo dengang ikke var helt ung, vil kalde Ungdomstiden, efter Fru Heibergs Død splittet; først 1936 blev det lidet, vi endnu har, reddet. Vi ved med Sikkerhed, at der har eksisteret flere Breve og Billetter end de nu bevarede. I Et Liv omtales ens. 36 kelte, der nu ikke foreligger, og der maa under den hemmelige Forlovelsesperiode 1830-31 være skrevet adskilligt flere end de, jeg nu kan aftrykke, bl. a. af de saakaldte »Bordskuffebreve«, 1) for hvilke der nedenfor skal gøres Rede. Naar Fru Heiberg i sine Erindringer fortæller, »hvor begærlig hun hver Aften var for at læse, hvad Bordskuffen indeholdt«, tyder det paa, at der er blevet skrevet et større Antal, ganske som hendes Beretning om, at »alle Heibergs Sedler kom ind paa, at hun dog vilde bestemme, naar deres Forening skulde finde Sted«. 2) Kun i et af de bevarede »Bordskuffebreve« 3) tales derom, saa meget maa nok være gaaet tabt. Man maa haabe, at nogle af disse Breve eller Billetter, der ved Pulterkammerrydningen 1 Februar 1936 kastedes bort, ikke maa være havnet i Papirmøllen, men hos private Samlere, der vil give Originaler eller Afskrifter til Rigsarkivet. Trods den mest omhyggelige Eftersøgning er det ikke lykkedes at fremskaffe mere end, hvad der i det følgende meddeles.

3*

1939 har Robert Neiiendam offentliggjort et Udvalg af de Breve og Billetter fra hin første Periode, han 1 1936 fik fat 1. 4) Jeg aftrykker nu hele Samlingen uden Udeladelser og forøger den med et Par andre Skriftstykker fra hin Tid, hvis Originaler ikke nu er bevaret, men meddelt i Et Liv. 5) Faa af disse Ungdomsbreve og Billetter er daterede, kun et Par af de udaterede har kunnet nøje tidsfæstes efter Indholdet, men de er alle fra Tiden mellem Sommeren 1829 og kort efter Giftermaalet. De indfører os i Heibergs Forelskelse og i de Stemninger, der bevægede ham og senere Jfr. Pätges, da de, saaledes som hun har fortalt det i Et Liv, fæstede sig til hinanden. Her skal til Indledning kort erindres om de Omstændigheder, under hvilke Bekendtskabet begyndte og blev fortsat indtil Brylluppet. Der er ikke noget væsentligt at føje til eller ændre i, hvad Fru Heiberg selv har oplyst. 6)

Heiberg havde, efter hvad Fru Heiberg i en Optegnelse fortæller 7), lagt Mærke til en lille Replik, hun, der som Bal-

s. 37 Johanne Luise Pätges
Maleri af C. Petersen 1826 (Privateje) s. 38

s. 39letbarn nu og da blev anvendt i Skuespil, havde haft at sige som »Det blodige Barn« i Macbeth, der opførtes 15. September 1825. Første Gang han talte med hende, var den 12. Februar 1826. Hun var født 22. November 1812 og altsaa nu knap halvfemtende Aar og Elev paa det kgl. Teaters Balletskole, men blev brugt til Smaaroller i Skuespil; Heiberg var 34 Aar, Dr. phil., en meget kendt Forfatter og Kritiker. Han havde fornylig opgivet den Stilling, han efter en længere Udenlandsrejse havde beklædt i tre Aar som dansk Lektor i Kiel, hvor han og hans Moder, der førte Hus for ham, ikke fandt sig tilfreds. Efter Hjemkomsten til København var han begyndt at skrive Vaudeviller og havde den 28. November 1825 faaet »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« opført paa den kongelige Skueplads, hvor den trettenaarige Johanne Luise sammen med en Del andre Børn var med i Koret. Han vilde nu blive i København sammen med sin Moder og hellige sig scenisk og kritisk Forfattervirksomhed. En Prolog, han havde skrevet til en Aftenunderholdning, som Skuespiller Frydendahl gav paa Hofteatret ved Christiansborg Ridebane, foranledigede ham til den nævnte Februaften at gaa derhen, og da Skuespiller C. N. Rosenkilde sammen med Johanne Luise Pätges havde gjort stor Lykke ved deres Sømmespil i Poul Martin Møllers »Hans og Trine«, gik Heiberg efter Forestillingen op paa Scenen for at hilse paa den interessante lille Pige, der straks gjorde Indtryk paa ham; han var meget let fængelig. 1)

Johanne Luise følte sig naturligvis beæret ved den kendte, fine Mands Opmærksomhed, og de kom snart meget sammen. Han erkendte som adskillige andre de store Muligheder hos hende og begyndte straks at skrive Skuespil med Roller, som netop hun kunde spille. I Løbet af en Maanedes Tid var han færdig med det første, og allerede 22. April 1826 optraadte hun som en ny Trine i »Aprilsnarrene«.

Han fængsledes for Alvor af det tidligt modne Pigebarn, s. 40 hvis Væsen svingede mellem lystig Overgivenhed, ængstelig Tilbageholdenhed og Tungsind, et Samspil, der ikke var let at udgrunde, men just derfor virkede saa stærkt paa Mænd, der droges til hende baade af hendes Ydre og af hendes Intelligens. I de halvfjerde Aar, der laa mellem den første Samtale og det første bevarede Brev, øvede Johanne Luise Pätges en overmægtig Tiltrækning paa Heiberg og bragte vistnok Ro i hans erotiske Forhold. Under de fattige og saare pinlige Kaar i Hjemmet vandt hun med sit iøjnefaldende Talent, sin bevidste Fremadstræben og andre betydelige Egenskaber, der underbyggede hendes lidenskabelige Kunstnerkarakter, hurtigt almindelig Sympati og Respekt. En Mand som Etatsraad Jonas Collin, der sad i Direktionen for Det kgl. Teater, interesserede sig uselvvisk for hende med faderligt Venskab, medens alskens Liebhave og Friere ombejlede den purunge Skuespillerinde. Heiberg søgte ivrigt hendes Selskab, tog sig af hendes Opdragelse og Dannelse, ikke blot hvor Spillet i hans Stykker gav direkte Foranledning, men ogsaa hvor han lidt efter lidt blev opmærksom saavel paa hendes rige Evner som paa hendes Mangler. Denne belærende og udviklende Paavirkning forbandt sig med en forelsket Tilnærmelse, som han gav fine og diskrete Udtryk. Han indførte Jfr. Pätges hos sin Moder Fru Gyllembourg, der fattede Sympati for den unge Pige, hvis Takt og Klogskab gjorde stærkt Indtryk paa hende; hun kom snart til at ønske sig en saadan Svigerdatter, der kunde fængsle og fastholde hendes elskede Johan Ludvig, hvis Flygtighed længe havde voldt hende Bekymring. Fru Gyllembourg blev en kærlig og erfaren Støtte for den unge Pige og raadede hende under de Vanskeligheder og Farer, som Tilværelsen i et uheldigt Hjem og Scenelivet bragte hende ud for. Jfr. Pätges var i disse Aar legemlig og aandelig i stærk Udvikling; hun glødede af Forventning om, hvad Fremtiden skulde bringe, men medens hun gav sig hen i og nød, hvad Øjeblikket bød hende i den brogedes. 41 Kreds, for hvilken hun for hver Dag der gik mere og mere blev et beundret Midtpunkt, udviste hun den kloge Omtænksomhed og Selvbeherskelse, der aldrig forlod hende. I Et Liv skildrede Fru Heiberg 30 Aar senere de Brydninger, der under manglehaande Paavirkninger i disse Aar modnede hende, og hendes Fortælling har, trods de Erindringsforskydninger der naturligvis kan paavises, overbevisende Præg af Sandfærdighed. 1)

Fra 1. Juli 1825 var Balletbarnet blevet Elev ved Teatret. 1. Juli 1826 avancerede hun til dramatisk Elev, idet hun helt ophørte at gøre Tjeneste ved Dansen. 2) Heiberg skrev da »Elverhøi«, hvor han i Udformningen af Agnetes Skikkelse og i de Kærlighedserklæringer, der lød til hende, udtrykte sin Betagelse af den, der kom til at spille Rollen. 3) Fru Heiberg fortæller siden, at hun ikke havde forstaaet, at det var en Kærlighedserklæring. 4) Stykket opførtes 6. November 1828 som Festforestilling paa Det kgl. Teater og gjorde stor Lykke. Et Par Dage i Forvejen havde Heiberg foræret Johanne Luise en Vifte af Duefjer. Straks efter den første Opførelse bragte han hende et Eksemplar af Stykket, hvori han foran havde skrevet: 5)

Imorges sendte jeg dig Duefjer,
Idag jeg selv min Elverhøi dig bringer,
Til hine trænger ingen Digter meer,
Naar Du vil hæve ham paa dine Duevinger.

Kort efter Stykkets Opførelse friede han skriftligt til Jfr. Pätges, der, som hun fortæller, havde modtaget Gaven »uden at tænke synderlig over, hvad Betydning der laa deri«, saalidt som hun havde følt den

personlige Adresse i »Elverhøi«. 6) Uklar over sine Følelser, pint af mange forskellige Forhold, og da hun, hvad der i ethvert Fald var Hovedsagen, ikke elskede Heiberg, gav hun ham Afslag. 7) Hun skrev til ham, at hans Tilbud var hende saa uventet, at hun ikke saa sig i Stand tils. 42 at svare derpaa; at hun følte sig for ung og umyndig til at foretage et for hele Livet saa afgørende Skridt. Hun havde, fortæller Fru Heiberg videre, 1) paa det Tidspunkt en formelig Skræk for Ægteskabet; i sit Hjem og blandt sine Bekendte havde hun set, hvilken frygtelig Skikkelse Ægteskaber kunde faa, og troede fuldt og fast, at af alle Ulykker var Ægteskabet den allerstørste. Hun mente siden, at hun paa det Tidspunkt vilde have givet Afslag til hvem i Verden, der vilde have tilbudt hende sin Haand. Heiberg modtog Afvisningen roligt og taktfuldt og kom hende første Gang, de atter saas, i Møde paa sin ridderlige Maade, venlig og utvungent, »omtalte ikke med et Ord det Passerede, men lod hende paa en fin Maade mærke, at hun fremdeles i ham vilde have en trofast og hengiven Ven«. »En tung Sten faldt herved fra hendes Bryst«, men Heiberg forstod, at naar han undlod at trænge ind paa hende, vilde dette bedst berede hendes Sind for en Ombestemmelse, naar Tiden var moden. Han opgav ingenlunde Haabet om at forvandle det taknemlige Venskab, hun udtrykte overfor ham, til Kærlighed. Hvor stærkt Afslaget var gaaet ham til Hjerte udtryktes, fortalte han hende senere, i de lyriske Digte, som han havde lagt i Lauras Mund i Stykket »Prindsesse Isabella«, som han kort efter skrev med Hovedrollen, Prinsessen, bestemt for hende.

Den 20. December 1828 var Heiberg, efter den Lykke »Elverhøi« havde gjort, blevet udnævnt til Teaterdigter og fast Oversætter ved Det kgl. Teater. Det følgende Aar blev han titulær Professor. Han lagde overfor Johanne Luise ikke Skjul paa, at den formelle Tilknytning til Teatret, han efter eget Ønske havde opnaaet, var ham særlig kær, fordi hun spillede der. 2)

Det lille Vers fra November 1828 er vistnok den første bevarede skriftlige direkte Henvendelse fra Heiberg til Johanne Luise. Aaret 1829, da en Udnævnelse til kgl. Skuespillerinde hævede hende, der endnu ikke var 17 Aar gammel, s. 43 til en anseelig Position ved Teatret, blev paa anden Maade betydningsfuld for hende og bragte hende de første bevarede Breve fra Heiberg.

Det betød en stor Forbedring i Jfr. Pätges' daglige Forhold, at hun 1. Januar 1829 havde forladt sit triste Hjem og var blevet optaget i Skuespillerparret Wexschalls Hus, hvor der færdedes mange Skuespillere og andre interessante Mennesker, og hvor Husfruen, Madam Anna Wexschall var hende en god Veninde. Men ogsaa der var der Besværligheder, bl. a. ved et paagaende Kurmageri af Teatrets mandigt skønne Førsteelsker N. P. Nielsen, der vistnok var den af Skuespillerkredsen og af Mænd overhovedet, der i disse Aar stærkest fængslede Johanne Luise. Andre Mænds Tilnærmelser vakte dog ogsaa Uro i hendes unge Sind og beredte hende Vanskeligheder. Det faste Holdpunkt under alt dette blev mere og mere den hyppige Omgang med Fru Gyllembourg og hendes Søn. Forsigtigt tilbageholdende med sin Forelskelse, men med tydelig fremtrædende Varme, paavirkede Heiberg hendes aandelige Udvikling, samtidig med at han betød saa meget for hende som Forfatter af de Stykker, hvori hun gjorde Lykke.

I Sommeren 1829 efter Teatersæsonens Slutning vilde Ægteparret Wexschall, N. P. Nielsen og C. Foersom give et Gæstespil i Christiania. Til Jfr. Pätges' store Glæde bad de hende med. Hun trængte just da til Oplivelse ved en saadan Rejse. En 30-aarig Mand, Johan Gebhard Harboe — i Et Liv kaldet »Herman« —, der gennem mange Aar med rørende Godhed, men ogsaa med en efterhaanden til voldsom Lidenskab stigende Forelskelse tog sig af hende og betød overmaade meget for hende, begik den 21. Marts 1829 Selvmord. Dette satte man i Forbindelse med hans ubesvarede Tilbøjelighed for hende, men det skyldtes, som det siden oplystes, i alt Fald væsentlig hans Fortvivlelse over en mod ham, tildels paa et urigtigt Grundlag, men dog næppe helt uden Anledning fremsat Beskyldning for Uredelighed. Hun tog sig Begivenheden nær, mens. 44 den virkede ogsaa som en Befrielse og Lettelse; hun ligesom »græd og lo paa eengang«. Siden saa hun tilbage paa sine vekslende Stemninger med Undren og en vis Skamfølelse over, at Harboes Skæbne ikke havde gjort dybere Indtryk paa hende. 1)

Heiberg og Fru Gyllembourg var ikke glade ved Jfr. Pätges' Ophold i det Wexschallske Hjem, og de syntes ej heller om Rejseplanen, maaske især fordi den unge Skuespillerinde vilde komme til at tilbringe længere Tid sammen med N. P. Nielsen, som de forstod ingenlunde var hende helt ligegyldig, og hvis Karakter frastødte dem; han var ogsaa ved at udvikles i et Forhold til Madam Wexschall. Men Rejsen kom i Stand, efter at Johanne Luise havde maattet afvise endnu et skriftligt Frieri, denne Gang fra en af Heibergs allernærmeste Venner, den udmærkede Læge Nikolaj Christian Møhl (f. 1798), der havde mødt den unge Pige i det Wexschallske Hus. 2) Hun elskede ikke Møhl, og da han i sit, ikke bevarede, Frieriebrev ovenikøbet havde stillet den Betingelse, at hun straks skulde forlade Teatret, var Afslaget, hvor megen Pris hun end iøvrigt satte paa Møhl, hende ikke vanskeligt.

I Begyndelsen af Juni Maaned 1829 rejste det lille Skuespillerselskab med Dampskib til Norge, og under denne Rejse fremkom de første af Heibergs endnu bevarede Breve. 3) Johanne Luise havde, fortæller hun i Et Liv, omtalt, at hun frygtede for Søsyege, og han havde raadet hende til som det bedste Middel at lægge et Ark Postpapir paa Hjertekulen. Den Morgen, de skulde rejse, sendte han hende et Ark Papir til dette Brug, men havde derpaa skrevet et Digt. 4) Det var paa smukt Papir og saa sirligt, at hun ikke nænnede at krølle det ved at lægge det paa den bestemte Plads. Søsyege kom, men Fru Heiberg mente senere, at hun havde gjort den Erfaring, at Midlet var probat; paa Norgesrejsen havde hun i alt Fald den Nytte deraf, at hun,

medens Søsygen syntes at nærme sig, »opmuntrede sig med i Stilhed at recitere Digtetss. 45skønne Rhytmer og derved forsøde sig de ubehagelige Øjeblikke, som denne latterlige Syge frembringer«. Digtet er, bortset fra Dedikationen i »Elverhøi«, vistnok Heibergs første endnu bevarede direkte Henvendelse til den udkaarne; de indirekte findes i hans Digtning fra disse Aar.

Præservativ mod Søsyge.

(Dette maa, i bogstavelig Forstand, lægges paa Hjerte.)

Lille Hjerte! bliv ei sygt,
Lad ei Søen dig forskrække;
Dette Pandser vil dig dække,
Vær bag dette ganske trygt.

Hvis en Bølge slaar med Skummen
Over Bord i Kattegat,
Leger Østenvindens Brummen
Med den sorte Røg Tagfat, —
Lille Hjerte! bliv ei bange,
Stol paa disse Tryllesange,
Tab ei Modet, bliv ei mat.

Kunde Den, som Verset skrev,
Raade lidt for Veir og Vinde,
Skulde Sol og Maane skinne,
Himlen uformørket blev;
Hver en stridig Strøm blev stillet;
Havets hele Bølgeflok
Blev et Speil kun for det Billed,
Som man aldrig skuer nok;
Alle Storm-Dæmoner vege,
Kun en Zephyr skulde lege
Med Johannes brune Lok.

s. 46Turde Den, som Verset skrev,
Tanken det i Følge give,
Vilde Tanken svimmel blive,
Om den ikke søsyg blev,
Ikke just af Søen dukket,
Ei af Frygt for Storm og Skjær,
Men ved selv at blive vugget,
Lille Hjerte, dig saa nær,
At den kan til dig sig helde,
Hvert af dine Slag kan tælle,
Og tør drømme sig lidt kjær.

Vær dog helst din egen Vagt;
Thi vel skjærmer jeg paa Vandet,
Men saasnart du staaer paa Landet,
Har jeg ikke længer Magt.

Tyndt Papir kan ikke holde
Mod en Piil som har lidt Fart;
Derfor grib til bedre Skjolde,
For at være vel forvart.

Lad for Alting ei dig tage,
Husk at vende smukt tilbage,
Uforandret, og lidt snart.

Da Dampskibet passerede Bellevue, lød derfra, fortæller Fru Heiberg, tre Kanonsaluter, som Kaptajnen besvarede. Hr. Wexschall kunde oplyse, at det var Heiberg og hans Digterkollega Christian Winther, der havde bragt denne Hilsen. 1) Johanne Luise var rørt, og i hendes bevægelige Sind stredes forskellige Følelser, idet hun hengav sig til »sine blaa Længsler«, et Udtryk, hvorved hun tilkendegav noget af den romantiskdrømmende Side af sin Natur, og som ofte blev brugt i Samtalerne med Heiberg. 2)

s. 47Under Opholdet i Norge brevvekslede hun med Fru Gyllembourg og et Par Breve fra Heiberg, de første vi kender, er bevarede, men intet skriftligt fra Johanne Luise.

Kjøbenhavn, den 3. Juli 1829.

Gode Johanne!

Ret megen Tak for Deres nydelige lille Brev til min Moder. Ogsaa jeg takker derfor, thi vel veed jeg, at Blomsterne ikke ere mine, men de have dog staaet i min Stue, og jeg kan jo ogsaa lugte til dem. Jeg har ret havt en blaa Længsel efter at høre noget umiddelbart fra Dem; i Mangel deraf har jeg tyet til alle middelbare Kilder, og har besøgt baade Deres Moder og Deres Søster og Commandeur Wulffs, i Haabet om at faae nogen Efterretning. 1) Paa de to første Steder slog Haabet mig da heller ikke feil. Da jeg ikke veed, om De med sidste Post har skrevet til Deres Søster, saa skal jeg idag gaae op til hende, for at lade hende vide, hvorledes De lever. Den lille Marie længtes saa meget efter Tante Hanne; jeg troer ogsaa, at hendes Længsel, ligesom enhver Længsel der har Dem til Gjenstand, er blaa, eller i det mindste violet. Men det er da heller intet Under, thi De er virkelig en forunderlig Pige. Hvorfor har De nu gjort mig den Sorg, ikke at benytte det Vers, jeg skrev Dem til ved Afreisen? Hvis det blev forkrøllet, kunde jeg jo let have givet Dem en anden Afskrift. Dersom De vidste, hvor megen Græmmelse min Egenkjærlighed har maattet udstaae ved Efterretningen om Deres Søsye! thi jeg troede, at Deres Sygdom kom deraf, at Verset ikke var smukt nok; det faldt mig aldrig ind, at De, tiltrods for Deres Løfte, ei engang havde brugt mit Raad. Og nu vil De bilde mig ind, at Verset var alt for smukt? Skulde det da maaskee have været mindre smukt, for at hvile paa saa smukt et Sted? Det var Tanken om den Lykkes. 48der ventede mit Vers, som begeistrede mig til at skrive det, og nu har De saaledes bedraget mig for min Løn! Hvorledes vil De gjøre det godt igjen? Hvis De har mindste Retfærdigheds-Følelse, saa haaber jeg, at De er beredt til en betydelig Erstatning. Dersom jeg nu, ifølge Deres Opfordring, skrev et Digt, som De kunde fremsige i Christiania, saa lod De maaskee være at fremsige det, og sagde mig, at det var alt fo smukt dertil. 1) Oprigtig talt, jeg har virkelig havt i Sinde at opfylde mit Løfte, og har endog tænkt paa et Digt, som skulde hedde De blaa Længsler, men jeg forsikrer Dem, at det næsten er mig umuligt at skrive Digte for nærværende Tid; jeg troer, det kommer deraf, at jeg ikke længer seer Dem. Jeg tør derfor intet love, og vilde desuden sandsynligviis komme for silde dermed. Jeg skal desuden i Sommer skrive ikke blot et Stykke til Kongens, men ogsaa eet til Dronningens Fødselsdag, og er færdig at hænge mig, naar jeg betænker min poetiske Armod, uden at tale om den prosaiske. 2) De klager over, at De har intet at sige. O det har ingen Nød! De faaer hverken mig eller nogen til at troe, at De er en intetsigende Person. Apropos, jeg har hørt en lille Fugl synge om, at De i disse Dage vil blive udnævnt til Kongelig Skuespillerinde; dog — Deres Søster har sagt mig, at De selv har hørt en Fugl synge om det samme; nu vel, saa kan den ene Fugl jo bekræfte den andens Sang. 3) Forresten er det jo ikke meer, end hvad Directionen er Dem skyldig at gjøre. Ogsaa Hviid (med hvem Byen nu forlover Dem) bliver Skuespiller. 4) Flere Udnævnelser skee nok ikke denne Gang. Hvem der har faaet Afsked, behøver jeg vel ikke at fortælle Dem, da De sagtens allerede har faaet Efterretning derom. 5) — Det glæder mig, at De har forstaaet min og Winthers Salut fra Bellevue. Naar De vender tilbage, vil De blive modtaget med 9 Skud fra samme Sted, thi det er meget glædeligere at see Dem reise hjem, end at see Dem drage bort.

Jeg beder Dem hilse min gode Hanssen ret meget. 6) Uagtets. 49han roser mit Brev til ham langt over Fortjeneste, saa tæner jeg dog at en simpel Hilsen, naar den lyder fra Deres Læber, vil være ham langt velkomnere, og deri fortæner jeg ham sandelig ikke. Hils ogsaa Schielderup, og see at gjøre ham god igjen. 1) Siig Madam Wexschall, at jeg vil kaste mig for hendes Fødder, saasntart der bliver Plads; David 2) begynder forresten at bliver maver (maaskee af Blaasyren); det letter Udsigten noget. — Hils ogsaa Jfr. Liunge, Wexschall, Foersom, ja selv Blasen, ifald De taler med ham. 3)

Med de oprigtigste Ønsker for Deres Vel, forbliver jeg Deres stedse hengivne

J. L. Heiberg.

Igaar fik jeg det første Hæfte af Læsning for den fine Verden, hvorpaa ogsaa De har subscriberet. 4) Forfatteren har ladet aftrykke hele vor Subscriptionsplan med Vers og Navne og alting. Fra nu af vil altsaa baade De og Mad. Wexschall komme til at staae i det danske Literatur-Lexicon.

I dette Øieblik fik jeg Kjøbenhavns-Posten, hvori Hanssens Prolog staaer. 5) Jeg finder den meget smuk. Bed ham undskyldte, at jeg bestandig har skrevet hans Navn galt.

Christianshavn, d. 16. Juli 1829.

Kjære Hanne! Hvis Papiret var større og Tiden længere, vilde jeg have meget at sige Dem. For denne Gang indskrænker jeg mig til et Par Ord. Jeg beder Dem hilse Hr. Foersom og takke ham, fordi han har anmodet Konsul Duborgh fra Christiania om at besøge mig og tage Bud med til min Fader. 6) Samme Mand viste mig Deres Comedie-Plakat fra i Mandags: Axel og Valborg. Den Dag har De jo haft Ferie. Indstillingen fra Direktionen til Kongen om at gjøre Dem til Skuespillerinde er i disse Dage afgaaet. De er indstillet tils. 50300 Rbdl. aarlig. 1) Men ikke mine Ord igjen! Vogt Dem for at ride paa norske Heste og med norske Ryttere. Lev

forresten saa vel, som det ønskes Dem af

Deres hengivne
J. L. H.

I Christiania havde Jfr. Pätges gjort Lykke, vundet nye Beundrere og Venner. Efter Hjemkomsten begik hun det, som hun i sine Erindringer, hvor hun udførligt dvæler derved, kalder »en Ubesindighed«. Hun gjorde det Rygte, som Heiberg i sit første Brev til hende havde omtalt, til Sandhed, idet hun sidst i September forlovede sig med sin elskværdige og smukke, men meget ubetydelige unge Skuespillerkollega, Christopher Hvid. Det følgende Brev fra Heiberg viser, hvorledes han overfor hende tog dette.

s. 50

d. 28. Septbr. 1829.

Gode Hanne!

De maa være overbevist om, at jeg ret er Dem taknemmelig for den Godhed, hvormed De giver mig Underretning om Deres forandrede Stilling. De siger selv, at jeg bestandig har taget Deel i Deres Skjæbne; det har jeg unægtelig stedse gjort, og vil upaatvivlelig vedblive at gjøre det. For saavidt tør jeg smigre mig med, at Ingen var nærmere end jeg til den Udmærkelse, at modtage Efterretningen ved Dem selv.

Idet jeg herved bringer Dem min oprigtigste og inderligste Lykønskning, beder jeg Dem modtage Forsikringen om, at jeg med vedvarende Venskab og Høiagtelse forbliver

Deres hengivne og forbundne
J. L. Heiberg.

Hvis De een af de første Dage i næste Uge har Leilighed til at besøge min Moder, haaber jeg at kunne forelæse Dem Slutningen af »Prindsesse Isabella«. 2)

s. 51 Paa Jfr. Pätges' Fødselsdag, 22. November 1829, sendte Heiberg hende et Guldfingerbøl med følgende lille Vers. 1)

I Aar den lille Gud med Vinger
Har bundet Deres Haand til Haanden af en Ven.

Men hvis tilovers er blot Spidsen af en Finger,
Jeg for min Gave mig udbeder den.

Forlovelsen med Hvid var et Misgreb, og i den følgende Tid pintes Jfr. Pätges saavel af Følelsen deraf som af mange Vanskeligheder, som efterhaanden opstod ved Opholdet i det Wexschallske Hjem, der nærmede sig sin Opløsning; Forelskelsen mellem Madam Wexschall og Skuespiller N. P. Nielsen førte til Skilsmisse, og et Par Aar senere til deres Ægteskab, hvor hun som Fru Anna Nielsen naaede stor Berømmelse paa den danske Skueplads. Hun var i mange Henseender et Modstykke til Fru Heiberg, men havde vist hende megen Godhed, og deres Venskab varede, indtil det en Snes Aar senere kom til en alvorlig Brydning, hvorom Brevene fra Halvtredserne vidner. Fru Gyllembourg knyttede mere og mere Johanne Luise til sig og vandt hendes Fortrolighed. Hun tilbød hende, at hun kunde flytte til hendes Hjem: da Johan Ludvig Heiberg ikke boede hos hende, kunde det vel ikke give Anledning til Sladder, at de to Damer boede sammen. 2) Den 28. April 1830 drog Johanne Luise ind i Fru Gyllembourgs Hjem i Overgaden oven Vandet, og i de rolige og højt kultiverede Omgivelser, der var saa vidt forskellige fra, hvad hun tidligere havde kendt, begyndte et nyt Afsnit af hendes Liv. Hun var dybt rørt over, at Heibergs Moder, skønt Heibergs Frieri var blevet afvist og hun havde forlovet sig med en anden, gav hende Plads i sit Hjem.

Opholdet der, hvor Heiberg i Reglen spiste til Middag og stadig mødtes med sine Venner blandt de betydeligste af Litteraturens og Kunstens Dyrkere, blev et Vendepunkt i Forholdet. »Det lyste mere og mere op«, skrev Fru Heiberg siden, da hun smukt og bevæget fortalte om dette Aar hos Fru Gyllembourg.

Fra det Heibergske Hjem

4

Sæsonen 1829-30 bragte ny Fremgang for Jfr. Pätges som Kunstnerinde og befæstede den Yndest hos Publikum, der stadig var blevet hende til Del. Efter den store Rolle i Heibergs »Prindsesse Isabella« fik hun en ny Rolle af en helt anden Art, Lotte i Henrik Hertz' anonyme Lystspiel »Amors Genistreger«, og i andre Roller, saasom Fenella i »Den Stumme i Portici« gjorde hun ogsaa Lykke. Disse sceniske Opgaver og den befrugtende aandelige Paavirkning i det Gyllembourgske Hus betød meget for hende, men samtidig voldte Forlovelsen med Hvid en stigende Uro. Efter Sæsonens Slutning bad den brave unge Mand hende aabent sige, om ikke det Mismod og den Sorg, han sporede hos hende, havde sin Aarsag i deres Forbindelse. Hun

svarede ham ærligt, og de skiltes »venligt og kærligt«. 1)

Det pinefulde Forhold til den ulykkelige Harboe og den mislykkede Forbindelse med Hvid greb stærkt ind i hendes Tilværelse, men samtidig brød den barnlig-letsindige Side af hendes Karakter, som hun senere forbavsedes over, igennem Alvoren. Da Forlovelsen med Hvid var hævet, faldt der mere Ro over hende, og nu bragte Hyggen ved Dagliglivet i Fru Gyllembourgs Hjem hende stigende Tilfredsstillelse.

Heiberg skrev til hende:

28. August 1830.

Med Tak til den gunstige Skjæbne, som har villet at vore Navne skulde være fælleds, og vore Navnedage 2) indtræffe i een Uge, tillader jeg mig paa Luises Dag at binde min kjære Søster saavel med hendes egen Bestandigheds-Farve, som med de to andre, der hører til Hjertets trefarvede Cocarde.

s. 53 Ved samme Leilighed udbeder jeg mig ved Overbringeren den lille Chatols-Nøgle, som jeg igaar Aftes laante min kjære Søster til hendes indianske Kunster, 1) og uden hvilken jeg hverken kan faae et anstændigt Stykke Papiir, eller en Oblat, eller en Kop Caffé.

28. Oktober 1830.

Ei til Ære for vor Dronnings Fest, 2)
Som jeg aarlig tvinges til at hædre,
Nei, men for en anden, som er bedre,
Og hvis Værd min Søster gjætter bedst,
Sender hendes sammenbragte Broder 3)
Denne Blomsterklynge tynd og svag,
Som kan trænge til en kjærlig Moder
Paa saa kold, saa barsk en Vinterdag.

De forfrosne, sildigt fødte Spæde
Sender jeg afsted, og føier til
Sydlig Nectar, viet til den Glæde,
Som idag vort Maaltid krydre vil.

Snart efter kom den endelige Afgørelse af Forholdet til Heiberg, i Forbindelse med en ny tragisk Begivenhed, som hun var Aarsag til, og som bevægede dem begge stærkt. 4) N. C. Møhl havde taget sig hendes Afvisning af hans Frieri meget nær, og det blev skæbnesvangert for ham, skønt han netop nu fik udmærket Resultat af sine Studier, ved 12. Oktober 1830 at blive udnævnt til Professor extraordinarius under det medicinske Fakultet. Ved Siden af sin faglige Virksomhed havde han, der var en af Johan Ludvig Heibergs Beundrere, længe taget Del i de litterære Bevægelser, der i disse Aar før det politiske Gennembrud især optog Sindenes. 54i København. 1829 var han blevet Medredaktør af »Maanedsskrift for Litteratur«. En smuk og interessant Fremtidsgerning laa foran ham. Da dræbte han sig den 3. November 1830 ved en Opiumsforgiftning. I det Heibergske Hjem ramte Budskabet haardt. Man havde gennem længere Tid mærket Møhls Melankoli, men forstod først nu, at det var Sorg over den ubesvarede Kærlighed til Johanne Luise, som havde bragt ham helt ud af Ligevægt. Heiberg blev dybt fortvivlet og det »at se denne Mand, hvis kraftige Sjæl ikke saa let bøjedes, i denne Tilstand« gjorde et overvældende Indtryk paa Johanne Luise. 1) »For første Gang kærtegnede hun ham nu med al Uforbeholdenhed som en elsket Broder«, »og i dette Øjeblik, ved den fælles Vens Bortgang, følte hun, at hun var bunden for bestandig til hans sørgende Ven, som her sad og fældede saa bitre og trofaste Taarer«.

4*

»Med Heibergs sædvanlige fine og ridderlige Takt«, fortæller hun, »kom han mig efter denne Dag imøde — ikke som en dristig Elsker, men som en glad, beskeden og taknemmelig Ven, der med Varsomhed modtog, hvad min Imødekommen nu havde givet ham Vished om. Og hemmeligt for alle udspandt sig vort Samliv i kærlig Fortrolighed. Ikke hans Moder, ikke noget Menneske, meddelte vi vor hemmelige Forstaaelse. Ingen af os havde Lyst til at fremtræde som Forlovede. « 2)

Det foran gengivne Brev fra Heiberg af 28. August 1830 og Digtet dateret 28. Oktober 1830 indeholder Tiltalen: Søster og Broder. Det viser, hvorledes Fortroligheden var voksende mellem »de to sammenbragte Børn«, som de spøgende kaldtes i Heibergs Moders Hus. Med et Brev fra Johanne Luise til »Broderen«, skrevet paa Heibergs Fødselsdag den 14. December 1830, og hans Svar derpaa er vi inde i den Korrespondance under den hemmelige Forlovelse, hvorom Fru Heiberg i sine Erindringer fortæller, og som hun kalder »Bordskuffebrevene«.

s. 55 Johanne Luise Heiberg
Efter Maleri af Louis Aumont 1831 (Privateje) s. 56

[14 December 1830].

Til Broderen.

Det er mig ikke mulig at gaa til Seng uden at skrive Dig et Par Ord til. — Du syntes at være bedrøvet, da Du gik bort; har jeg gjort noget dertil? Det vil jeg ikke haabe; jeg blev ogsaa ganske bedrøvet derover, og sidder nu her for at trøste mig derover ved at tale med Dig. Ved Gud, jeg vil nødig gjøre Dig Fortræd, endskjøndt det sommetider syntes saa.

Det jeg sagde om at spise ude i Morgen, sagde jeg for at sige noget, da jeg godt mærkede, at det var Din Moder imod at spise tidlig. Du kan nok begribe, at jeg heller vilde forsømme enhver Komedie for paa Din Geburtsdag at være sammen med en saa kjær Broder.

Jeg gratulerer Dig, endskjøndt jeg indseer det gale deri, thi ikke Du saa meget som Dine Venner tilkommer det at blive gratuleret. Jeg ønsker Dig, min kjære Broder, at — ja hvad skal jeg begynde med, det ene Gode staaer det andet i Veien; jeg har ei Ord dertil, men for med et Ord at kunne sige det, vil jeg vælge lykkelig; gid Du maa blive det i den Grad, som Du fortjener, det kan af ingen ønskes Dig oprig- tigere end af Din hengivne Syster. —

Her følger en lille Present med, som jeg ønsker Du skulde see Dig i Speil paa. Om jeg har gjort Ret i at bebreide Dig det paa denne Maade, vil Udfaldet vise, thi i disse politiske Tider maa Udfaldet afgjøre det. Den er ikke videre køn, men man maa ikke foragte Villien. — Gud give, Du nu maa staa op i Morgen glad og tilfreds, og at det nye Aar maa strømme Dig imøde med saa meget godt, som de Ønsker ere varme til, der opstiger for Dig af din hengivne

Syster Hanne.

14 December 1830.

Hvorledes, elskværdige Hanna, skal jeg takke Dig for Din Godhed, baade for Dit nydelige Arbeide og for Dit yndige Brev, der saa ganske bærer Præget af Din egen Elskværdighed? Tør jeg, ved at betragte Dit smukke Broderie, tænke paa hvad der staaer i »Wahlverwandschaften«? 1) Du veed nok hvad jeg mener. Det er et Par nydelige Piger, især den, som viser Tænder. Naar jeg seer de Tænder, faaer jeg Lyst til at kysse hende. Det forekommer mig virkelig ogsaa, at hun ligner Dig. Jeg kunde skrive en heel Forklaring over de to Pigers Udtryk. Den Ene, hun som er smukkeste, seer til Himlen, den Anden seer ned til Jorden. Begge tilsammen ere en Forening af det Himmelske og det Jordiske. Hvad vil man saa mere? Men troer Du nu, at Synet heraf kan vænne mig af med min slemme Vane? Maa jeg ikke tvertimod, ved at see paa Billedet, faae Lyst til at snuse? Thi naar to saa yndige Personer kan gjøre det, hvor meget mere da jeg? Jeg har allerede taget nogle Priser, og nikket til Pigerne, ligesom man ved et Bord drikker et Glas med en kjær Gjenbo. Dog, som Du selv siger, Udfaldet maa afgjøre det. —

Dine venlige Ønsker til min Fødselsdag maae vist nok bringe mig Lykke. Kun een Indvending maa jeg gjøre Dig: Du ønsker mig saa megen Lykke, som jeg fortjener; det vil kun lidt forslaae. Den Lykke har jeg allerede, og meget meer. Nei, ønsk mig en Lykke, som jeg ikke fortjener, men som jeg just derfor vil skjønne paa. Det er langt bedre at modtage sin Lykke ved Naade, end ved Fortjeneste.

Du veed nok, at naar man har betalt sin Gjæld, saa har man ny Credit. Uden at betragte Dit Brev som en afbetalt Gjæld (thi jeg har allerede sagt, at jeg sætter mere Priis paa Naaden end paa mine Rettigheder), maa jeg dog sige, at Du ved Dine venlige, elskværdige Ord har erhvervet Dig Ret til at drille mig saa meget som Du vil. Hver Gang Du sigers. 59Noget, som gjør mig Ondt, saa vil jeg tænke paa dette Brev, og glæde mig ved Overbeviisningen om Dit trofaste Sindelag imod mig. Skulde jeg nogensinde glemme det, saa husk mig paa det, og Du skal see, det vil gjøre sin Virkning.

Det er en egen Sag med denne Correspondance. Naar jeg nu seer Dig idag, og taler med Dig, og især ifald jeg opnaaer den Lykke at følge Dig til og fra Comedien, hvorledes skal jeg da undgaae at sige Dig det samme, som jeg her har skrevet? — Jeg vil dog bestræbe mig derfor; thi jeg ønsker, at naar Du er kommen tilsengs, og venter paa at Søvnen skal lukke Dine smukke, mig saa kjære, saa elskede Øine, Din sidste Tanke da maa være Overbeviisningen om den store Glæde, Du idag har forskaffet mig. At ogsaa Tanken om det Samme maa dysse mig i en behagelig Søvn, og lade mig drømme om Dig, det haaber og det venter Din

hengivne Broder
J. L. H.

Til Søsteren.

NB. Maa først læses paa Sengen.

Fru Heiberg fortæller, at hun efterhaanden havde faaet »den stygge Vane at læse i Sengen inden hun faldt i Søvn«, en Vane som Heiberg med Rette dadlede hende for. Hun bad ham da om, »i Stedet for at skjænde at bringe hende en dansk Roman, af hvilke hun hidindtil intet havde læst, for at hun kunde bruge den som Sengelektüre. « »Det vil jeg ikke«, svarede han, »men for at De hurtigt kan falde i Søvn, saa tilbyder jeg mig at skrive en Roman og hver Aften at lægge et lille Afsnit af denne i Bordskuffen ovre i Deres Kammer — at sige, naar det maa være mig tilladt at gaa over i dette og skrive den ved Deres eget Bord med Deres egen Pen ogs. 60Blæk«. Hun tog ham paa Ordet, idet hun lovede ikke at læse andet, end hvad han for den Aften havde skrevet. »Han udførte virkelig denne Spøg og sneg sig hemmeligt hver Aften, uden at hans Moder mærkede det, over i hendes Kammer, inden han forlod dem og lagde i hendes Bordskuffe, hvad han havde skrevet. «

Dette blev Indledningen til en Korrespondance, der kom til at fortsættes til Brylluppet følgende Sommer. Da Jfr. Pätges den første Aften, efter at Løftet var afgivet, med »Begærlighed aabnede Skuffen for at se, om han virkelig havde holdt sit Ord«, fandt hun de første Blade af en Roman, hvoraf hun siden i sine Erindringer trykte Begyndelsen; den trykkes her fuldstændigt. 1)

Stjernen paa Jorden,
eller:
De blaae Længsler.

En romantisk Roman,
helliget
Kgl. Skuespillerinde Jfr. Johanna Louise
i dybeste Ærbødighed
af
Forfatteren Johan Ludvig!!

Tilegnelse.

Du har af mig en dansk Roman begjært;
Men da jeg ingen har ved Haanden,
Jeg selv den skrive vil, om ei det er for svært,
Og om jeg Bistand faaer af Digter-Aanden.

s. 61Du har forlangt den, for at kunne sove
Ved sildig Læsning, som er net og fiin;
Velan, Elskværdigste! det tør jeg love,
At Du skal sove deilig efter min.

Du seer, Romanen har en prægtig Titel,
Som høist interessante Ting Dig spaaer.

Hver Dag jeg skrive vil et nyt Capitel,
Saa tænker jeg, den vare kan et Aar.

Det maa den gjerne, thi fra Nytaar ville
De gode Flyveposter sove hen;
Og noget skal et Menneske bestille,
Nu vel, saa lad mig skrive den.

Med Høiagtelse og allerærbødigst
Forfatteren.

Første Capitel.

Det var en deilig, klar Vinteraften. Sneen hvilede som et kridhvidt Teppe over Jorden, og Maanen og Stjernerne straaled ned derpaa, og forhøiede den hvide Glands; med eet Ord, det var et Veir ligesom i Aften. Nattergalen fløitede sine søde, sværmeriske Triller; — nei stop! den fløjtede ikke, men den aad Meelorme i Buret, hvori den hang paa Væggen hos Skovrider Christoffer Hennegau, den vældigste Jæger i hele Thüringer-Skoven. Forbi hans Bolig løb en stor Flod, som nu var tildækket med den speilklare Iis, over hvilken han pleiede at løbe paa Skøiter, bevæbnet med sin Riffel, og skjød da, i den hurtigste Fart, de Fugle, som næsten usynlige droge i umaalt Afstand over hans Hoved, og som kun Maanens svage Belysning betegnede for hans øvede Jægerøie. Idet han nu fortsatte sit Løb langs med Floden, bragte dennes Krumninger ham ud paa en stor Sø, hvori den havde sit Udløb, og som ligeledes var bedækket med Iis. Langt borte, s. 62paa den modsatte Bred af Søen, glimtede et rødt Lys, der stak besynderligt af imod Maanens og Stjernernes blaalige Skjær; men det var tydeligt at dette røde Lys var en Stjerne for den unge Jæger, thi han

styrede sin Cours derefter; og virkelig varede det heller ikke længe, før det røde Lys viste sig som en Lampe, der skinnede ud af Vinduet paa et ved Søbredden eensomt liggende Huus. Den raske Skøiteløber stod nu allerede paa Landjorden udenfor Huset, spændte sine Skøiter af, og bankede paa Døren. »Hvem der? « lød det inde i Stuen. »Din Ven, Din Elsker, « var Svaret. Strax aabnedes Døren »Min Katinga! « udraabte Jægeren, idet han traadte ind i Stuen, og trykkede den deiligste Pige op til sit Hjerte. »Du er vist sulten? « spurgte hun. »Det er vel, Du husker mig derpaa, « svarede han, og tog ud af sin Jagttaske to store Vildgjæs, som han havde skudt paa Veien. Katinga roste Gjæssene for deres Fedme, og ilte med at tilberede dem til Aftensmaaltidet.

Andet Capitel.

Dersom det første Capitel af denne Roman var — hvad Forfatteren haaber — interessant, og spændte Læserens Nysgjerrighed, saa vil derimod det andet falde noget tyndt ud. Hvorledes vilde selv en Walter Scott kunne fortsætte en begyndt Roman, naar der ikke var saa meget Blæk i hans Blækhorn, at en Flue kunde drukne deri, og naar selv dette lidt var belagt med en tyk Skorpe af Skimmel? Idet man ved hvert andet Bogstav maa dyppe Pennen om igjen, taber Phantasien sin livlige Friskhed, Tankegangen sønderrives idelig, og den største Mester i at fortælle vil under saa ugunstige Omstændigheder gaae istaae. Hvorledes kan man desuden skrive Romaner, naar Musen, som skulde begeistre Digteren, ikke allene er fraværende, men i en Studenter-Klub, hvor dens. 63maaskee begeistrer en og anden Student, medens Digteren, som en gammel vranten Ægteemand, sidder hjemme, og lytter efter hvert et Skridt, ja hans Længsel gaaer vidt. Forresten er det intet Under, at en Muse gaaer i Selskab med Musernes Sønner, jeg mener Studenterne; men det er heller intet Under, at jeg imidlertid skriver et heelt Capitel, som indeholder ingen Ting. Forresten finder man i de bedste Bøger lange Reflexioner, under hvilke Handlingen staaer stille; hvorfor skulde det da ikke være ligesaa i denne Bog, der, naar den engang bliver færdig, bliver en af de bedste, om ikke den allerbedste? — Hvad Blæk-Mangelen angaaer, da har jeg, ved at skrive Ovenstaaende, lagt Mærke til, at den vist maa være en god Kapsuun paa de Forfattere, som skrive for Meget; thi der hører en usædvanlig Enthusiasme til at overvinde denne saa følelige Hindring. Jeg vil foreslaae, at Andersen bliver sat paa denne halve Tæring. 1) Men jeg vil aldrig ønske ham, at hans Muse maa være paa Østergade, naar han selv sidder og skriver i den yderste Ende af Christianshavn. Hvad dette vil sige, føler Forfatteren til nærværende interessante Roman. Men om der saa ikke var mere end en halv Draabe Blæk tilovers, saa maa jeg dog have fat i den, for at kunne tiltale min fraværende Muse i følgende rørende Ord:

Af Dig, honnette Muse, jeg mig venter,
At Din Nærværelse vel ei er seen
Til at begeistre Massen af Studenter,
Men at Du holder Dig for høi og reen
Til det at gjøre ved en enkelt Een,
Og heller ei ved To, ved Tre, ved Fire,
Saalidet som ved Fem, ved Sex, ved Syv,
Thi Sligt er alt Coquetteriets Spire,
Og hver Student er gjerne Hjerte-Tyv.

Jeg mener, det er godt, om Du behager,
Den hele hist foreente lærde Sta,
s. 64Men at det lidt af Coquetteren smager,
Ifald det skeer med Enkelte privat.

Forstaae mig ret; jeg mener, Du maa gjerne
Behage Alle, som og Een og Hver,
Men Ingen være maa familiair;
Man skal Dig skue som en deilig Stjerne,
Som man beundrer i det Fjerne,
Men som man ei kan komme nær.

Der har Du mine Tanker om denne Sag. Forresten, for at komme tilbage til Romanen, saa maa jeg, inden Capitelet er ude, fortælle, at de to Elskende, hvis Navne jeg nu ikke længer kan huske, spiiste med fornøiede Hjerter den stegte Fugl, og gik derpaa, som et dydigt Par i Forlovelses-Dagene, hver

til Sit.

Ende paa 2det Capitel.

Da Forholdet mellem Heiberg og Jfr. Pätges var endelig klaret, blev, som hun fortæller, »Romanen i Bordskuffen pludselig afbrudt og ombyttet med smaa, fortrolige, kærlige Sedler, hvori hans Forhaabninger, hans Frygt for atter at miste mig, hans Planer for Fremtiden, hans Lykke over at eje mig, udtalte sig dybt og sandt og rørende. Skriftligt besvarede jeg hans smaa Billetter og lagde mine Svar i samme Bordskuffe, hvor han hentede dem og lagde nye fra sig selv deri til mig. Naar jeg spillede om Aftenen, havde han bedt om

Tilladelse til at benytte mit Kammer, og ofte sad han nu ensom her under Paaskud af at skrive, hvad han for Øjeblikket havde under Arbejde; og virkelig arbejdede han ogsaa ofte her for ikke at behøve at gaa den lange Vej hjem og om Aftenen atter gaa tilbage ud til os — thi han kunde ikke godt undvære at sige mig god Nat. Var han selv paa Comedie, s. 65 som naturligvis ofte var Tilfælde, naar jeg spillede, da fulgte han mig undertiden hjem, en Gunst, han satte stor Pris paa. Han var da ofte henrykt over mit Spil og sagde: »Naar jeg staaer dernede mellem Publikum og seer paa Dig og da tænker: Hun er min, hun tilhører mig! da svimler det formelig for mine Øine, og jeg har en Følelse, som om et Lyn gik igjennem mig uden at saare. «

Disse kærlige Ord havde Fru Heiberg beholdt i taknemlig Erindring, da hun i 1855 for at nedskrive sine Erindringer om hine lykkeligt bevægede Dage, tog alle de gamle »Bordskuffebreve« for sig. Destoværre er kun de efterfølgende tilbage. Den første Billet er fra hende.

I Aften vil jeg i Steden for at faae en Seddel skrive en; det er rigtig nok ikke det samme, men noget er bedre end slet intet. Det er skammeligt at lade mig gaae to Aftener i Seng uden Seddel. Dette ligger jeg nu her og skriver; nu skal De ogsaa straffes med at læse den daarlige Skrift. —

s. 65

[1830]. 1)

Gode Hanne! Du siger, at Du vil straffe mig. Det har Du ogsaa gjort, dog ikke med det, som Du kalder Din slette Skrift, thi Din Skrift er altid god og inderlig kjærkommen; Du har straffet mig derimod ved at skrive De, og endnu mere ved at see bedrøvet og melancholsk ud. Jeg vilde gjøre Alt for at see Dig fornøiet. Jeg er bange for at Du fortryder Din Venlighed imod mig, og undertiden ønsker, at Skeet var Uskeet. Men naar Du kjender mig rigtig, vil Du komme til den Overbeviisning, at Du aldrig behøver at fortryde nogen Godhed, som Du har viist mig, thi jeg elsker Dig alt for inderligt, og er Dig alt for taknemmelig, til ikke at bringe Digs. 66ethvert Offer. Er det Dit Ønske, at see flere Mennesker; vil Du gjerne, at St. og Ph. 1) skal komme her, saa siig mig det oprigtig, og jeg skal skaffe dem herud. Jeg spørger saa ofte med denne Sag; men er der noget Alvor deri, saa siig det oprigtig, og jeg skal gjøre Alt hvad Du ønsker. Jeg er utilladelig jaloux, det er sandt; og det maa jeg sagtens være, naar jeg tænker paa, hvor meget Du maa behage enhver Mand, som har Forstand og Hjerte. Men jeg har tillige den største Høiagtelse, den sandeste Tillid til Dig. Naar jeg tænker paa det Indtryk, Du maa gjøre paa Andre, bliver jeg jaloux; men naar jeg tænker paa Dig selv, paa Din egen fortræffelige Character, saa er jeg saa rolig, som om der ingen Mandfolk, ingen Canuter var til i Verden. Derfor kan Du rolig yttre for mig ethvert Ønske om Forandring i vort eensomme Liv; jeg kan meget vel sætte mig ind i Dine Tanker, og skal vide at forstaae Dig. — Hvorom Alting er, saa vil jeg nu ønske Dig, at Du ikke maa ligge vaagen i Nat, men sove sødt og drømme enten intet eller behageligt. — Jeg er bange for at Du ikke kan læse mine Kragetær. Kan Du ikke læse det Foregaaende, saa gid Du da i det mindste maa kunne læse dette: Jeg elsker Dig ubeskriveligt. Gid Du maa falde i Søvn, med disse Ord for Øiet, og med en venlig Tanke paa den fraværende Ven, som skrev dem!

[Bagpaa Papiret staar:]
Til den, jeg elsker.

[Nedenunder er tilføjet:]
Erklærer mig for endnu
at have de samme
Tanker.

den 6. April 1833.
J. L. Heiberg.

s. 67 Tak for Laan af Dit Kammer! Det er mit Paradis her paa Jorden. Det skulde ikke forundre mig, om Brevene fra Paradis vare skrevne herinde; thi der er noget paradisisk ved denne Stue og ved Alt hvad som findes deri. Ogsaa i den Henseende ligner den Paradiset, at her findes et forbudt Træ i Din Brodeerramme. Men Du troer vel, at jeg ikke er nogen Adam; jeg har ikke rørt den forbudne Frugt, og vil derfor, som jeg haaber, undgaae at jages ud af mit Eden. Eller rettere sagt, vel er jeg en Adam, men en skikkelig Adam.

God Nat, Eva!

Til min Broder.

Da Du ikke er her, saa vil jeg opskrive mine Tanker; var Du her, saa sagde jeg dem vel alligevel ikke. 1)

Jeg kan ikke lade være at tænke paa en Ting, der vilde blive Tilfælde, dersom der blev noget af det omtalte. Hele min Familie har ikke (og kan ikke have) mindste Interesse hverken for Dig eller Din Moder. Du maa for al Ting ikke antage dette for nogen Bebreidelse, det er mig desværre al for klart og tydelig, at det ikke kan være anderledes, og seer Du, det har de selv en dunkel Følelse af, og netop det gjør, at de stødes lettere og fordrer mere Opmærksomhed end de vilde under det modsatte Tilfælde. Som det nu er, kan de ikke gjøre

Fordring paa noget saadant, men det vilde uden Tvivl blive Tilfælde, dersom det blev anderledes. Dersom Du ikke kan forstaae, hvori det kan bestaa, vil jeg sige Dig det, dersom jeg kan. (Skrive er en ganske god Ting, men man bliver saa let misforstaaet, dog Himlen være lovet, at den er til, thi ellers var vi ulykkelige, som ikke kan tale). Det bestaaer især i at blive vist nogen Opmærksomhed, som at komme til hinanden og sligt, som jeg ikke saadan kan sige. Dersom det nu ikke skete, saa vilde jeg have mange ubehagelige Timer derover, det ved jeg; dersom det skete, vilde dets. 68være dem her til Byrde. Naar Du bare forstaaer mig ret, jeg mener ikke, at det skulde være som Konen i Flyveposten; 1) men hvor sjelden det endogsaa vilde gaa paa, saa vilde det dog være til Byrde og sæt Dig saa i mit Sted! Dette synes Du vist, er en Bagatel, som ikke er værd at opholde sig ved, men Du kan tro, for mig er det meget smertelig og betydende, derfor synes jeg, at det er allerbedst, som det er. — Dette er kun en af de mange Tanker som krydser mig omkring i Hovedet i den Anledning, og som jeg her har opsat, thi ellers havde Du vist aldrig faaet dette at vide. —

Vil Du svare noget paa den, saa gjør det skriftlig, det er mig ømfindtlig at tale derom. —

Saaledes har jeg i Sinde at skrive alle mine Tanker op, for at Du dog kan faae dem at vide.

Tak, min egen Hanne, for Din yndige lille Seddel, for Din Fortrolighed, og især for Dit Løfte i Slutningen, at ville opskrive alle Dine Tanker, for at jeg dog kan faae dem at vide. Ja visselig ønsker jeg intet mere end at kjende Dine Tanker. Du har stedse været saa tilbageholden, jeg har ligesom maattet erobre ethvert nok saa lille Beviis paa Din Fortrolighed; og det har ofte bedrøvet, ja ængstet mig saa meget mere, som jeg godt kan mærke, at Du ved Din Tilbageholdenhed ofte giver Anledning til smaa Misforstaaelser, som kunde været hævede ved Aabenhjertighed fra Din Side. Endnu i Aften, da Du et Øieblik lod til at ville blive tilbage her i Kammeret, og lade mig gaae iforveien, har Du vist tænkt paa, at tilintetgjøre Din Seddel, for at jeg intet skulde erfare af hvad Du havde skrevet. Jeg gyser ordentlig ved Tanken, om at dette kunde være skeet, og at Du kunde have vedblevet at skjule Dine Følelser i endnu længere Tid. For Alting, da Du ikke holder af at tale, saa vedbliv, ifølge Dit Løfte, at meddele mig skriftligt Dine Tanker om alle de Gjenstande, hvors. 69om jeg endnu ikke kjender dem; thi efter saa lang Tids nøiere Bekjendtskab med Dig, er Du mig dog endnu bestandig i mange Henseender en Gaade. Saa meget i Dit Væsen og i Dine Tanker er skjult for mig, og jeg kan godt mærke, at just hvad Du skjuler, er Noget af det Bedste, som jeg allerhelst vilde kjende. Hvad den omtalte Sag angaaer, da takker jeg Dig for Din Oprigtighed, men tilstaaer, at jeg ikke kan see nogen betydelig Anstødssteen i hvad Du fremsætter til min Overveielse. Troe ikke, at jeg anseer Tingen for en Bagatel; tvertimod; men jeg mener kun, at den kan indrettes paa en ganske simpel Maade til Din og Alles Tilfredshed. Jeg vil med al Oprigtighed tilstaae, at jeg for min Part vel ikke har nogen særdeles Interesse for Din Familie, men jeg har det dog for saa vidt, som det er Din Familie. Allerede fra gammel Tid af er jeg vant til at tænke paa Dig, hvergang jeg seer nogen af dem eller hører dem nævne. Synet af Enhver af dem har allerede i flere Aar, blot ved Erindringen om Dig, faaet mit Hjerte til at banke. Og skulde jeg være saa indskrænket, at fordre, at Du ikke skulde omgaaes Dine Forældre og Søskende? De Forhold, hvori Naturen har sat Dig, ere alt for hellige, til at Du skulde krænke dem, omendskjøndt Du ved Dit Genie og ved Din hele Uddannelse er kommen til at staae høit over dem. At Du er en god Datter og en god Søster er en Dyd, som jeg ikke vilde have, at Du skulde undvære, ligesaa lidt som nogen anden af de Dyder, som Du besidder; thi jeg elsker Dig i alle Dine Fuldkommenheder, og i denne ikke mindre end i de andre. Men Mening er derfor, at vi, efter den Foreening, jeg ønsker, ogsaa maatte omgaaes Din Familie meer end hidtil, og dette kunde jo meget vel skee, uden at vi derfor behøvede at indskrænke vor øvrige Frihed til at see hvem vi ønske. Du maa betænke, at naar Du først er Frue i Huset, bliver det tildeels Dig, som kommer til at raade for alt Sligt; og det vil neppe blive Dig med Din fine Tact for det Skjønne vanskeligt at træffe des. 70rette Grændser saavel heri som i alt Andet. Skulde jeg foreløbig gjøre et Forslag, vilde det blive, at bestemme en Dag om Ugen til selskabelige Sammenkomster med Familien paa begge Sider. Dog, det Forslag duer nok ikke; men Du selv vil nok finde det Rigtige.

Fra det Heibergske Hjem

5

Tiden forbyder mig at skrive mere herom i Aften. Vær blot overbeviist om at denne Anstødssteen let kan hæves, og at jeg alt for meget ærer den Følelse, som Du ytrer i Din Seddel. Siig mig kun noget mere herom, og opsæt især ikke at meddele mig de andre Tanker, som krydse sig i Dit Hoved. Jeg ængster mig over, hvad det kan være. Ikke desmindre, selv om det var mig ubehageligt, saa siig det dog reent ud, thi Ærlighed og Oprigtighed er os paa begge Sider tjenligst.

Men ogsaa om andre Ting ønsker jeg at kjende Dine Tanker. Jeg har forstaaet Slutningen af Dit Brev saaledes, som om Du vilde lade mig gjøre et og andet dybt Blik ind i Dit Indre. Hold endelig Ord! jeg ønsker intet høiere end at kjende enhver Fold og enhver Krog i Din dybsindige Character.

— God Nat! Tænk venlig paa Din Broder.

Tak for Dit Svar, der er noget saa beroligende og hjertelig deri, at det har rørt mig. Du har en saa nydelig,

yndig, fornuftig Maade at tage sligt paa, at det nok er værd at betro Dig sine Tanker, for at faa saadan et Svar. Men hvad der ængster mig er, at Du troer, at hvad jeg skjuler, er det bedste; nu gruer jeg for at lade Dig see i disse skjulte Folder, for at Du muligen kunde blive skuffet, og saa kommer det an paa, om der er nok tilbage, eller om Du netop har gjort Regning paa det. I det Hele er jeg bange for, at Du har for gode Tanker om mig og lægger noget betydende i mine allerubetydeligste Tanker. Det kan ikke andet end ængste mig, thi seent eller tidlig maa Du dog opdage, at Du har bedraget Dig, og saa? —

s. 71 Brev fra Johan Ludvig Heiberg
(1830-31) s. 72

s. 73Jeg har næsten været sammen med Dig hele Natten, Du kan nok begribe paa hvad Maade. Idag har ingen af de Tanker krydset mig om i Hovedet; naar de atter lader sig til Syne, skal jeg meddele Dig dem, men Du behøver ikke at ængste Dig derover. En saa fortræffelig Broder behøver ikke at ængste sig for sin Søsters Tanker. Farvel saalænge, vi sees i Aften.

s. 73

Din kjære lille Seddel har jeg læst i dette Øieblik. Jeg kan ikke takke Dig nok, fordi Du har seet mit Hastværks-Svar fra saa venlig en Side, og af Din egen Elskværdighed har tilføiet hvad der manglede. Forresten har jeg igaar og idag tænkt meget paa den Sag, hvorom Du skrev i Dit forrige Brev, og skal med det Første skrive Dig noget mere derom; jeg haaber, det skal blive til Din Tilfredshed. I Aften er ikke Tid dertil; det er allerede saa sildigt, at Din Seng er redt. Med ganske forvirrede Tanker sidder jeg foran den, og skriver, jeg veed ikke selv hvad. Tak for Din elskværdige Forsikkring, at jeg ikke behøver at ængste mig for de Tanker, som krydse om i Dit Hoved. Saa meget mere er jeg nu begjærlig paa at erfare dem, og haaber at Du ret snart opfylder Dit Løfte. Jeg er ganske rolig for at jeg ikke tager Feil af Din Character; den har noget Hemmelighedsfuldt, som det er Umagen værdt at studere, ligesom en vanskelig Bog. Jeg bedrager mig ikke; det er umuligt, thi jeg har allerede alt for mange Beviser paa det Modsatte. Altsaa, lad mig snart høre nogle flere af Dine Tanker. — God Nat! og gid vi i Tankerne maae samles, ligesom forrige Nat.

Din
J. L. H.

Jeg har ikke gjort Regning paa Andet, end hvad jeg allerede kjender, men dertil hører just det Dybsindige i Dit Væsen. Dette falder mig ind, ved atter at gjenneumlæse Dit Brev.

5*

s. 74Das ist die wahre Liebe, die immer und ewig sich gleich bleibt, wenn man ihr Alles versagt, wenn man ihr Alles gewährt. 1)

Den første af disse Prøver har min Kjærlighed bestaaet. Du gjør nu vel i at begynde med at sætte den ogsaa paa den anden. Men ogsaa i denne Henseende roser jeg mig af at være bedre end mange Andre, thi enhver ny Gunst forøger mine Følelser, istedetfor at formindske dem. Jeg glæder mig forresten over, at vi To ikke lettelig ville komme til at kjede os med hinanden. I det mindste veed jeg ikke, naar Dit Selskab er mig behageligst, enten naar vi tale eller naar vi tie. Det er skjønt, at have denne Afvexling, hvortil kommer saa mangan anden, som f. Ex. Læsning, Spadseren, ja endog Selskabelighed. Det begynder allerede at blive mig behageligt, at see Dig i Selskab med fremmede Folk, baade hjemme og ude. Hos Wulffs 2) glædede jeg mig ret over Din Nærværelse forleden Aften. Hvor meget mere vil det ikke være Tilfælde i mindre og bedre sammensatte Selskaber? — Naar jeg seer Dig mellem fremmede Mennesker, og saa tænker paa en Aften som denne, saa forekommer Contrasten mig saa forunderligt interessant; jeg veed et Øieblik ikke, om jeg er vaagen eller drømmer. Men naar jeg saa kan sige til mig selv: »Du er vaagen, og Din Lykke er ingen Drøm, « saa har jeg saa lykkelig en Følelse, som om et Lyn foer igjennem mig, uden at skade mig. Gid vi snart skulde i Selskab!

Tillad Broderen at sende en lille Erindring om Foraaret. Gid den maatte trives saa godt som Jordbærrene.

[Med Jfr. Pätges' Skrift:]
Fra Broderen.

s. 75 Johanne Luise Heiberg
Efter Tegning af C. M. Weis (vistnok ca. 1840) (Teatermuseet) s. 76

s. 77God Nat, gode Hanne! Og Tak for i Dag! Meer faaer jeg ikke Tid til at skrive for denne Gang. Men jeg stoler paa, at Du læser mere deri, end hvad de blotte Ord sige.

s. 77

Kjære søde Ludvig! troe ikke, at min Kjærlighed til Dig, har samme Størrelse, som denne Present, fra Din

fattige

Hanne.

s. 77

Jeg er ikke vred paa Dig, men krenket og det dygtig, Du var ret fæl i Gaar. Jeg kunde jo ikke tro, at det var Dig saa meget om at gjøre at faa mig over med, thi Du fandt Dig jo strax deri, med en Mine som om Du vilde sige, gaaer Du med, er det godt, gaaer Du ikke, kan det ogsaa være det samme, og derfor var det jo naturligt, hvad jeg gjorde.

Jeg kan ret ærgre mig over Dig, naar Du er saadan; saa er Du saa kold og fornem, at Du ordenlig støder en tilbage ved Din Kulde. Hvorfor skrev Du ikke en Seddel i Aften? fordi det var Din fornemme Dag; om ogsaa at jeg ikke har været ovre med Dig i Kammeret, pleier Du dog paa andre Maader at kunne vise hvad Du mener, jeg behøver vist ikke at sige Dig hvormed, thi foruden Haanden, Foden og alle slige Kneb, som Du har Øvelse i, kan Du dog vise mig, hvad Du mener.

Hvorfor kom Du ikke til Middag? Du er ikke net, men jeg skal nok hævne mig paa en eller anden Maade, det kan Du troe! For det første er det nok bedst at tilgive Dig, men saa kommer Hævnen, hvis noget kan bide paa en saadan stiv Hofmand.

Tak for Brevet, det var dog net. Det lar mig formode, at Du i Dag er anderledes.

s. 78 Det var net af Dig, at Du kom igjen. Det var just nydelig, men hvad, der ikke var net, var, at Du ikke havde skrevet et eneste Ord til mig. Jeg gaaer her som en Nar hver Aften og trækker Skuffen ud, stolende paa at der er en? Jo pyt! Jeg vilde tænke paa Dig i Aften hele Tiden, men nu! — ja, vi faaer at see.

Din elskværdige Syster.

Her ligger jeg da, saa lang som jeg er, jeg vil ikke sige med Pennen i Haanden, thi det kan Du alt see. Jeg tænker paa det Du sagde, at jeg skammede mig ved, at det maatte være bekjendt; skamme mig det kan Du dog umulig mene, jeg ved ikke selv hvad det er, men jeg bliver saa undseelig over, at Folk skulde tro, at jeg stod i en saadan hemmelig Forbindelse med Dig; men nok om det, det kan vi bedre tale om mundtlig.

Dersom Du tilfældigvis skulde komme ned i Haugen, saa vil Du finde lige inden for Døren paa venstre Haand et Træ, hvori saa vakkert staar L og H, men som Du ikke har Grund til at tro forsvunden, da de er ganske nyfødte. 1) Men naar de nu har gjort Dit Bekjendtskab i Morgen, saa vil jeg vist finde dem betydelig forædlede, saa jeg vist ikke vil kunne gjenkjende dem igjen.

Gud, hvad jeg er tørstig, jeg har dog intet Salt nydt uden Dine og mine Taarer ved Afskeden, som saa let kan løbe i de Sluser, som tilbyder sig paa Veien nedad. Dit Velgaaende, jeg drikker Vin, det vil sige Gaase Vin.

Farvel, skjønn Heiberg, hulde Skjald, Roser for alle Kathrine-Blommer. 2) Da jeg ikke kan kysse Dig til Farvel, saa sender jeg Dig her et Stykke indviet Papiir, som mine Læber har berørt. Min Mund er rigtignok meget større end det Hul, men jeg har gjort den ganske spids.

s. 79 Johanne Luise Heiberg
Efter Tegning af Edv. Lehmann 1844 (Teatermuseet) s. 80

s. 81 Undskyld den slette Skrift, men naar man ligger paa Ryggen og skriver, kunde det kanske undskyldes.

[Paa Bagsiden af Papiret staar:]

Til S T Professor Johan Ludvig Heibærg, Professor ved den Militære Høiskole og mange andre Embeder, som det vilde være for vidtløftig at opregne. 1)

s. 81

[1831.] 2)

Jeg vil skrive Dig til, uden at skrive. See følgende Steder efter i Andersens »Phantasier og Skizzer«, og lad mig see, Du samler de anførte Ord til en tydelig Mening.

Side 1, 1ste Linie af Verset. De to første Ord.

— 78, 11te —, det 5te Ord.

— 5, sidste Linie, det 6te Ord.

— 108, det sidste Ord.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

— 109, 3die Linie af Verset; (NB, hele Linien).

Resten følger med næste Post.

[Paa en Seddel med Fru Heibergs Skrift (maaske skrevet senere?) staar:]

(Af Andersens Phantasier og Skizzer).

Jeg elsker Dig min Søster! —

Dog hvem kan skildre det ret med Ord!

Vær nu overbærende med min Skrift. Det er sandt, jeg troer, at jeg intet har at skrive om. — Nei, det var da underlig, jeg synes jeg havde saa meget. Ja — ja — det er jo godt. Jo, det er sandt, kom saa snart Du kan til Din i Livet, i Døden, i Himmelen tro

Hanne.

s. 82Det er besynderligt, at hver Gang jeg har tilbragt en Tid i Dit Selskab, saa falder der mig saa meget ind, hvorom jeg vilde have talt med Dig, men jeg glemmer det over Din Nærværelse. I den Henseende er det fortræffeligt at spadserere en Tour med Dig, thi saa komme mange Ting paa Tale, som ellers maae staae til Side. Her i Din Stue kan jeg tale hele Timer med Dig, uden at sige et eneste Ord, men paa en Spadseretur gaaer det ikke an at conversere anderledes end med Ord.

Hør! Kan der ikke snart komme noget Blæk i Skrivertøiet? Der er jo ei engang saameget, at man kan skrive et nogenlunde langt Kjærligheds-Brev, end sige Vaudeviller og Lystspil og hvad jeg ellers kunde have Tilbøielighed til, thi nu skal Du bare see, hvilken Skrivesyge der skal komme over mig, og hvorledes jeg skal følge Dine Raad. Men siig mig frem for Alt, om jeg ikke snart maa hente Kongebrev, thi det spilder mig saa megen Tid at gaae herud hver Dag, og tilbage hver Aften. Jeg kunde gjerne boe i den store Sal, indtil vi kan faae et bedre Logis inde i Byen. — Mit Spørgsmaal har dog vel ikke krænket Dig?

God Nat! Jeg skal gjøre mig Umage for ikke at tænke paa Dig inat; saa haaber jeg, at Du kan sove.

Jeg har saa travlt, tænk lidt paa Din Ven — for ikke at sige Veninde.

Blæk er der og en Pen.

s. 83 Brev fra Johanne Luise Heiberg
(1830-31) s. 84

s. 85God Nat, søde Heiberg, det er mig ikke mulig at gaa i min Lili uden paa en eller anden Maade at sige Dig god Nat, Gud, hvad det er trist at sidde her og vide, at Du ikke kommer herop, for at jeg kan sige til Dig, at jeg holder saa meget af Dig som Hundrede Tusinde Huuse. — Jeg gik saa mange Gange til Vinduet i Aften, thi det kunde jo dog være mulig, at Du kom til Din Bærheia, 1) jeg skulde da knuse Dig. —

God Nat min egen Johan Ludvig Heiberg. Min sidste Bøn, min sidste Tanke, og min Drøm skal være om Heiberg fra hans

Johanne Lovise Heiberg.

Jeg ligger her og kan ikke sove, uden at jeg har talt lidt mer med Dig, og jeg ved ikke hvad; jeg har intet at sige Dig, uden at jeg elsker Dig saa høit, saa høit, at det er umuligt at sige det. Jeg synes, at Du er saa fortræffelig og elskelig, at jeg skammer mig over at staa saa langt tilbage for Dig.

Lille Bærhei, jeg takker Dig saa meget for denne Tur. Begyndelsen kunde været bedre, men ved nøiere Overveielse indseer jeg, at vores Uenighed kom af, at vi holder for meget af hinanden og derfor ikke kan taale at tale om den Reise, jeg fordi at jeg syntes, at Manden blev mig foretrukken, Du af samme Grund. At Du kan være rolig i Henseende til mig, er vist og i mine lysere Øieblikke troer jeg ogsaa, at jeg ingen Grund har til at være bange, thi jeg tænker da som saa, det er da umuligt, at han kan holde meer af hende end af mig, jeg som nu saa længe har holdt af Ham uden at tale om, hvorlænge han siger, at han har holdt af Dig, og saa gjør jeg en Tankestreg i mine Tanker, og siger mange Tak for denne Gang.

S. T. Her Professor Heiberg.

s. 86Hvad er det for nogle Knapmagerstreger, 1) jeg kommer her ind for at sige ham Farvel, og for at levere ham Ringen, og saa er han borte. Det er rigtigt smukt! Maa jeg spørge, hvad Du har en Kone til, naar Du ikke engang siger Farvel til hende, især naar hun har staaet op Kl. 6½ for Din Skyld. Ja, det er jo det jeg siger, der er noget lumpent i Din Character.

Din fortørnede
Hustrue.

s. 86

Naa ja, det kan være det samme, jeg elsker denne Lumpenhed.

Her bringer jeg Dig hvad jeg har, og beder kun til Erstatning om Din Agtelse og Dit Venskab; skulde der imidlertid falde lidt Kjærlighed af, saa beder jeg, at Du vil have mig i allerunderdanigste Erindring.

Din til Døden forbundne
Hanne.

Du behandler mig ikke som Du burde.

s. 86

Idet jeg binder denne Krans til Dig, min elskede Ludvig, er mit høieste Ønske, at jeg i mange Aar, i det mindste i dem jeg selv har tilbage, maae paa denne Dag binde en saadan Krans, bestaaende af Haab og Troskab.

Din i Livet og i Døden troe Veninde
J. L. Heiberg.

s. 87 Johan Ludvig Heiberg
Efter Maleri af E. Baerentzen, Litografi af A. Kaufmann s. 88

s. 89 FØR BADEREJSERNE

Verblichen und verweht sind jetzt die Träume...
Heine.

Mellem de bevarede Breve fra Ungdomstiden og den senere Brevveksling ligger den længste Periode af det Heibergske Ægteskab. I disse Ungdomsbreve ser vi spire Egenskaber og Stemninger, som fik en Betydning, der giver sig til Kende i de Breve, som blev skrevet, da Sølvbrylluppet nærmede sig. Vi møder Karaktertræk, der peger frem imod, hvad der bandt Johan Ludvig og Johanne Luise sammen og gjorde deres Samliv lykkeligt, men ogsaa antyder, hvad der siden under Dagliglivets Tilskikkelser maatte fjerne Ægtefællerne fra hinanden. Den Agtelse og det Venskab, hvorefter der tales i de sidste Billetter, blev bevaret; visselig faldt der megen Kærlighed af og »Kranse bestaaende af Haab og Troskab« bandt de to Mennesker til hinanden. Men den »Lumpenhed«, som Fru Heiberg spøgende, men nok med en alvorlig Bagtanke, dadlede, idet hun dog sagde, at hun elskede den, kom til at volde hende Sorger. Stundom blev det vel ogsaa Heiberg, der sagde, at hun med sit urolige, lidenskabelige Sind »ikke opførte sig som hun burde. « Aftenen blev ikke Morgenen lig; Aldersforskellen fik voksende Indflydelse; da den sidste Brevveksling begynder, er Heiberg i sit treogtredstyvende Aar, hun midt i det toogfyrretyvende.

Fru Heiberg sendte ved festlige Lejligheder eller paa Mærkedage, saasom Heibergs Fødselsdag eller naar Bryllupsdagen vendte tilbage, ofte sin Mand Hjerteudgydelser, smaa Billetters. 90 eller Digte, og han har vel gjort noget tilsvarende. Men næsten alt sligt er forsvundet. Kun et enkelt lille Digt fra Fru Heiberg til Heiberg paa Tyveaars Bryllupsdagen den 31. Juli 1851 er bevaret. Deri skriver hun bl. a. »Mennesket spaar, Gud han raa'r« og fortsætter:

»Man ofte begynder i skingrende Dur,
men Molltonen ligger lumsk paa Lur
og skyder sig frem af Hjertet«.

Med Tanken paa, hvad der har ændret sig i de forløbne Aar, slutter hun:

»Men — hvad der end kan have smertet,
ej sandt? det vil i Dag vi glemme.

I Tanken vil vi ene gemme
den Vished:
i Glæde og Nød
vi hører dog sammen
i Liv og Død.

Mit Ridt i Livet jeg gir i Din Haand.

Jeg bruger ej Bidsel, jeg bruger ej Baand,

saa sikkert som et godt lille Æsel
maa Du styre
Johanne Luise Fæsel. «

Hun undertegner sig her med et Kælenavn, af usikker Oprindelse,
et af de ikke faa, hvormed de tiltalte hinanden. 1)

Tre Aar senere var de ikke som ellers sammen paa Bryllupsdagen, og da gav de Tanker, som Mærkedagen fremkaldte, sig Udtryk i Breve.

Et Par Dage i Sommeren 1845, da Heiberg gjorde en Udflugt til Hveen, for paa Stedet at drive de Studier om Tycho Brahe, der optog ham stærkt, var Ægtefællerne borte fra hinanden, 2) den eneste Gang i de næsten treogtyve Aar; ellers har de vel kun været adskilt et enkelt Døgn under Sommerophold paa Sjælland, naar Forretninger førte Heiberg til København.

s. 91 Johan Ludvig Heiberg
Efter Maleri af Sophus Schack 1840 (Frederiksborg) s. 92

s. 93 Da gav to Baderejser i Somrene 1854 og 1855 til Marienbad og Franzensbad, hvorhen Heiberg ikke kunde ledsage sin Hustru, Anledning til en Brevveskling, der ikke blot fortæller os, hvordan Livet i det Heibergske Hjem formede sig paa denne Tid, men ogsaa kaster Lys over det tilbagelagte Samliv, der vel havde bragt dem en Lykke, som kom til at vare Livet ud, men ogsaa havde givet begge, i alt Fald hende, Skuffelser og Smerter, som det kostede Kampe at trænge tilbage. 1) Det havde sat sig Spor ikke blot i hendes Tanker og i de Breve vi faar at læse, men ogsaa i hendes Ydre, saaledes som vi kan se det i de bevarede Portrætter fra de Aartier, i hvilke meget af hendes Livskraft og Livsmod trods al Glans og alle Sejre var taget fra hende. 2)

Som Indledning til Læsningen af disse Breve nævner jeg kort nogle Hovedpunkter af Heibergernes Livsvilkaar i Tiden fra 1831 til 1854, alene med den begrænsede Opgave at angive de Forudsætninger, under hvilke Brevvekslingen i Sommeren 1854 blev ført.

Den lange Periode, i hvilken der ikke blev megen Anledning til indbyrdes skriftlig Tankeudveksling, rummede en fortsat Stigning af Johan Ludvig og Johanne Luise Heibergs berømmelige Ydelser. Hans Forfatterskab blev trods megen Modstand og Polemik højt anerkendt, hun gik paa Scenen fra Triumf til Triumf. Hjemmet, først i Brogaden, senere i Bredgade og endelig i Søkvæsthusets Havehus, hvor Fru Heiberg havde sin daglige glade Sysse med Blomster og Træer, og hvor den gamle Fru Gyllembourg, der trods sin Elskelighed nok vidste hvad hun vilde, i høj Grad prægede Dagliglivet, blev et meget søgt Midtpunkt for Københavns bedste Selskab. 3) Fru Heibergs Ros var i alles Munde. Hendes Scenelykke, de sjældne Gaver hun kunde udfolde som Værtinde, hendes Konversationstalant, alt med Tilsætning af megen Ynde og et bedaarende, men aldrig for vidtgaaende eller plumpt Koketteri, s. 94 fremkaldte Beundring, ja Tilbedelse i vide Kredse. Hun blev i en lang Periode Genstand for ligefrem Dyrkelse; alt hvad hun selv fortæller derom i Et Liv bekræftes af samtidige Vidnesbyrd og er ikke overdrevet. 1) I Fyrreerne stod baade Mand og Hustru paa Højden af Anseelse og Lykke; 1840 var den titulære Professor Heiberg bleven udmærket ved det hvide Baand, 1850 blev han Etatsraad, Æresbevisninger, der betød noget i hin Tids Danmark. Hans Hustru var straks efter Giftermaalet ved Fruetitlen blevet fremhævet blandt de øvrige Skuespillerinder, der ellers efter Tidens Skik kaldtes Jomfruer eller Madammer.

I Løbet af 1840-erne, da Heiberg var kommen ind i Halvtredsaarsalderen, kulminerede hans digteriske Produktion. Det filosofisk-spekulative, videnskabelige i hans Anlæg og Interesser gjorde sig stærkere gældende, nu da han ubestridt stod som Landets mest fremragende litterære Kritiker. Efterhaanden som han blev ældre, brugte han mange af sine Timer, baade om Dagen og langt ud paa Natten, til astronomiske Studier, og Afhandlingerne herom, »kom til at rumme en mystisk farvet Livsfilosofi«. 2) Ægteparrets Omgang gav Anledning til aandfuld Samtale med Husvenner og Bekendte, mest fra Videnskabens, Litteraturens og Politikens Verden. Selskaberne i deres eget Hjem ydede dem størst Tilfredsstillelse; Fru Heiberg satte ikke blot en Ære i at yde det ypperlige paa Scenen men ogsaa som Husmoder; det lykkedes hende at tilfredsstille Heibergs kræsnede Smag ved mønsterværdig fin Madlavning, ved en Servering og Borddækning, der var berømt. Med hele Husførelsen holdtes der vaagent Øje; beskedent men smagfuldt skulde alt være, comme il faut. Hele denne daglige Tilværelse i jævne Former, men præget af fin æstetisk Dannelse og af Stræben mod det højeste, gav Plads for den saare perfekte Fru Heibergs ivrige Trang til stadig Udvikling af sin Personlighed; Heibergs Kundskabsfylde, klare Forstand, elskværdige Ironi og alsidige Livserfaring gav hendes Aand rig Næring. Men

s. 95 Johanne Luise Heiberg
Efter Maleri af E. Bærentzen 1841 (Thorvaldsens Museum og Teatermuseum) s. 96

s. 97 efterhaanden gjorde Aldersforskellen sig mærkbart gældende. I Ungdommen og vel især under Pariseropholdet 1819-22 havde Heiberg faaet sin Trang til Livsnydelse stillet; han var Erotiker, Ynder af god

Mad og fin Vin, samtidig med at han som faa Danske dyrkede videnskabelige og litterære Interesser. Det var forud for Ægteskabet. Men tidlig under dette faldt han nok til Ro og kom til at ønske en stilfærdig Tilværelse indenfor Hjemmets Vægge. Her kunde han ogsaa bevare for sig selv sin af saa mange ombejlede Hustru, den sjældne og noget fremmedartetede Fugl, han omsider havde fanget. Hendes Værdi og Anseelse forøgedes endda ved, at der rejstes snævre Skranker om hende, naar Teatervognen havde kørt hende bort fra Publikum. Fru Gyllembourg havde, da hun var ung, modigt givet Udtryk for sin Lidenskab, nu delte hun Sønnens Ønske om en adstadig Livsførelse. Johanne Luise føjede sig ind i disse ret snævre Rammer. Men som hun tilbageskuende tilkendegiver det i *Et Liv*, var det ikke uden indre Modstræben, at hun beroligede sit stærke Temperament, lagde Baand paa sin ungdommelige Livsglæde og paa den Trang til kaad Udfoldelse, der var en væsentlig Side af hendes Natur og fremmet ved, hvad Barneaarene og de første Aar paa Scenen havde ført hende ind til. I 1877, da hun som gammel Kone mindedes sin Bryllupsdag, skrev hun i et Digt: 1)

»Hun var saa overmodig, saa ung og smuk!
Hun fløj som Svalen hvinende mod Vinden.

Kvinderne skotted til hende med et Suk.

Mændene knejste. Blodet for dem til Kinden. «

Det er ikke en senere Konstruktion, naar Fru Heiberg i Skildringer af sin Ungdom atter og atter paapeger Dobbeltigheden, paa den ene Side lystig, ubetænksom Overgivenhed, paa den anden Side Refleksionen og den nøgterne Overvejelse af det passende og formaalistjenlige. Hertil kom et medfødt Tungtsind næret ved Barndommens og den første Ungdomss. 98smertelige Oplevelser, som var med i hendes længselsfulde, romantisk farvede Tragten efter noget, uvist hvad, som hun stedse krævede, at Livet dog engang skulde bringe hende — det der rummedes i »de blaa Længsler« og i den Drømmeog Alfeverden, hun som mange andre Børn og unge skabte sig selv og tyede ind i. Alle disse Elementer kunde udfolde sig i hendes glimrende, ofte helt løsslupne, men ogsaa ofte om Sindets Dybde og om en brændende Lidenskab vidnende sceniske Ydelser, der gav hende fuld Tilfredsstillelse. I Hjemlivet med de to meget ældre kunde Glæden over deres oprigtige Kærlighed og Omsorg og over den rige aandelige Næring, der hver Dag blev budt hende, ingenlunde give hende alt, hvad hendes Sind og Sanser krævede. Meget kunde hun som Fru Heiberg dele med den forstaaende og kloge, hende elskende og af hende elskede Ægtefælle. Men hendes Natur var saa stærk og rigt bevæget, at de Oplevelser, Aarene bragte hende, atter og atter satte hendes Indre i voldsomme Svingninger, hvis Udslag vel kunde anes af fintfølede Omgangsfæller, men som hun kun sjældent og aldrig fuldtud formaaede at delagtiggøre nogen i.

Det var ikke Hverdagsmennesker, der levede i det Heibergske Hjem, men stærke Personligheder, der prægede alt, hvad de ydede, hvad enten det var Heiberg og hans Moder der skrev eller Fru Heiberg der spillede paa det kgl. Teaters Scene. De delte uhyre meget med hinanden, men som Aarene gik, blev det ikke alene Fru Gyllembourg, der af Alderen trykkedes ind i sig selv. Heiberg havde som de fleste Mænd sit eget at samle sig om; han blev nok i Løbet af Fyrrerne mere indadvendt og indesluttet. Af Natur var han kølig og reserveret, trods al Artighed og Urbanitet var der over hans Optræden noget sarkastisk overlegent, der kunde virke som Kulde; han havde svært ved at give umiddelbare Udtryk for Følelser, selv om de visselig havde Magt over ham. Trods den overordentlige Arbejdslyst og Arbejdskraft, hvorom hans

s. 99 Johan Ludvig Heiberg
Efter Maleri af D. Monies 1844 og Litografi s. 100

s. 101 Livsgerning vidner, kom der vistnok ret tidligt en Indolens frem i hans Væsen, der isser fik Udtryk i hans Hjem og overfor hans Hustru; han kunde gøre et træt Indtryk. Hun derimod vedblev længe at være ung, og hendes Teatergerning med alt det skiftende og krævende, som de højst forskellige store Roller lod hende leve sig ind i, holdt hendes Lys brændende. Hvad Under da, om hun trods alt inderligt Samhør med sin Mand ofte syntes, at hvad hun havde drømt og haabet af et Samliv med ham ikke helt gik i Opfyldelse. Hun følte, at meget af det, som han i den første stærke Forelskelses Dage, omkring Frierierne og Brylluppet, havde anset for en Lykke, ophørte at øve sin Magt over ham, medens hendes Længsler og Krav endnu var stærke. Efter de lyse »unge Dage« kom tidligt og ikke sjældent »mørke og tunge«. Det er just dette som klinger gennem de Verslinier, hun skrev til ham, da de havde været gift i tyve Aar. De Breve vi faar at læse fra 1854 og 1855, da Sølvbrylluppet nærmer sig, fortæller direkte eller mellem Linierne om Savn og Ensomhedsfølelse, der har frodig Jordbund i hendes Anlæg til Tungtsind; modstridende Følelser bevæger hende under den daglige Færden med de to kære Husfæller, i søvnløse Nattetimer, naar Heiberg kikker Stjerner, grubler hun. Ikke blot den Lykke som hendes Kunst og stadig voksende Prestige skænker hende, men ogsaa utilfredsstillede, uklare Længsler gør disse Aar til en Modningstid, der baade er frugtbar og smertelig. Den, der ikke har kunnet tro paa Oprigtigheden af Fru Heibergs Selvskildring i *Et Liv*, vil faa hendes Sandfærdighed bekræftet af de intime Breve, hvor hun har Lejlighed til, paa Afstand fra Hjemmet, at aabne sit Hjerte for den, med hvem hun stedse følte sig inderlig forbundet.

Paa et Tidspunkt, da saavel Heiberg som Fru Heiberg udadtil syntes at staa paa Højden af deres Livsgerning og at maatte føle sig lykkelige over, hvad de hver for sig havdes. 102udrettet og naaet, indtraadte et

Vendepunkt. De ydre Omstændigheder er velkendte. Det er det meget omstridte Afsnit af den danske Teaterhistorie, Heibergs Ledelse af Det kgl. Teater i de første syv Aar efter vor frie Forfatnings Indførelse. 1)

Da Teatret var taget fra Hoffet og lagt ind under Statens Styre og økonomiske Forsorg ved Undervisningsministeriet, udnævnte Professor Madvig som Medlem af Novemberministeriet sin gode Ven Heiberg til Chef og enebestemmende Direktør for den danske Skueplads for at gennemføre en ny Teaterordning. Ved sine Skuespil, sin kritiske Produktion og ved sin levende aktive Interesse for Teatret, der naturlig var øget ved, at hans Hustru var dets første kvindelige Kraft, havde han større direkte Forudsætninger end nogen anden for at overtage denne Gerning. Hans Forfatterskab havde skaffet ham stor Anerkendelse, uanset den Modstand hans ofte meget skarpt formede Polemik fremkaldte. Hvor kært det end kunde være at bevare sin Selvstændighed og fulde Frihed, havde Heiberg vistnok følt Savnet af en fast og indflydelsesrig Embedsstilling; han modtog Madvigs Tilbud, der med Udnævnelsen af 23. Juni 1849 gav ham afgørende Myndighed paa et Omraade, hvor han med Rette følte sig fuldkommen hjemme og nu kunde iværksætte velovervejede Planer. Han nærmede sig snart de Treds, følte vistnok, at hans Forfatterskab var ved at ebbe ud, og en indflydelsesrig, højt anset administrativ Stilling kunde synes ham, som mange andre Mænd under tilsvarende Vilkaar, at være en passende Afslutning paa en rig Livsgerning. Han havde megen Selvtillid, var myndig og beslutsom, derhos en Mand af udsøgt Form og stor Menneskekundskab. Han overvandt hurtigt sine Betænkeligheder ved Madvigs Tilbud, medens hans Hustru, der af femogtyve Aars Erfaring bedre forstod Vanskelighederne ved Teatret og Scenens Folk, var ængstelig og nærede Frygt for, hvad det nye Hverv kunde medføre. Det viste sig, at hendes Anelser skulde gaa i Opfyldelse.

s. 103 Den Popularitet, Heiberg havde nydt i Tyverne og Trediverne, var ikke urokket, da han blev Teaterdirektør. Hans politisk konservative Holdning overfor de liberale Strømninger, der havde givet sig direkte Udtryk i højst uforbeholdne Skrifter, mishagede de toneangivende Ordførere for den offentlige Mening; hans kritisk tilbageholdende eller polemiske Stilling overfor det nye havde før det konstitutionelle Gennembrud forberedt Jordbunden for en kraftig Afstandtagen fra ham, om Lejligheden bød sig. Den kom, da han blev Teaterchef, og blev det som en Mand, der ikke var bange for, uden ængstelig Hensyntagen til den ene eller anden Side, at sætte sin Vilje igennem. Han mødte ved sin Tiltræden straks den særlige Vanskelighed, at de sejrende Ideer om Folkets Indflydelse paa alle Omraader af Samfundslivet ogsaa fremkaldte Krav om Brud med det tilvante autoritative System ved Teatret. Det var ikke længere den enevældige Konges Hoffolk, der kunde bestemme Teatrets Forhold, og ledende Presseorganer, »Dagbladet« og »Fædrelandet«, krævede Raaderum for nye Ideer indenfor Teatret, saaledes at de ogsaa paakaldte Skuespillernes Trang til en større personlig Indflydelse, end der havde kunnet være Tale om under Enevælden. Den nye Teaterchef var imidlertid baade paa Grund af sin personlige Livsanskuelse og af Natur særdeles utilbøjelig til at tage større Hensyn til den offentlige Mening, over hvis Udslag han saa ofte havde harcelleret. Han krævede først og fremmest Orden og Disciplin af det urolige, saare let paavirkelige og meget omskiftelige Teaterfolk, han skulde raade med. Begge disse Forhold gjorde sig hurtigt stærkt gældende, da personlige Synspunkter og Interesser, subjektive Stemninger og Følelser indenfor Teaterverdenen altid har let ved at trænge saglige Overvejelser tilbage. Det kom til stærke Brydninger. Der fremtraadte Modsætninger med Hensyn til Principperne for den kunstneriske Ledelse, Valg af Repertoire og Rollebesættelser etc. etc., men derhos opstod andre ubehageliges. 104 Komplikationer paa Grund af Sympatier og Antipatier, hvortil Spirer forlængst havde været nedlagt. At Fru Heiberg, Teatrets ubestridt første kvindelige Kraft, nu var den myndige Teaterchefs Hustru, skabte yderligere Vanskeligheder, selv om man har det Indtryk, at hun baade var meget afholdt og relativt lidt misundt af sine Kolleger, og ikke, da hendes Mand kom ind i den nye Stilling, ved sin personlige Optræden skabte Besværligheder, som i en slig delikat Situation ellers let kan opstaa. Men selvom Kombinationen Teatrets Chef gift med Teatrets Primadonna ikke behøver at give berettiget Grund til Anklage, er denne Kombination i sig selv en Anklage.

6*

Teaterhistorien har endnu ingenlunde afsluttende skildret de stormfulde syv Aar, da Heiberg var Teaterchef. De følgende fortrolige Breve mellem ham og hans Hustru vil give de kyndige nye Fingerpeg, men det er ikke min Tanke her at foregribe en sagkyndig Benyttelse af det nye Stof; der skal kun paapeges de Vanskeligheder af administrativ, saglig eller personlig Art, der kædede sig til hinanden og medvirkede til den legemlige og sjælelige Svækkelse, der nødte Fru Heiberg til i Foraaret 1854 at fjerne sig fra sin Mand paa en Rejse til Marienbad.

Konflikter var allerede kommet i de første Sæsoner under Heibergs Direktorat. Han havde stræbt efter at skabe fastere og mere ordnede Forhold i Teatrets Administration, der maatte tilpasses efter de nye Forhold, da Økonomien nu afgang af Rigsdagsbevillinger og ikke længere af Kongens Tilskud. Skridt i denne Retning havde straks vakt Uvilje hos mange, der hidtil paa forskellig Maade havde nydt Fordele. Men dernæst var der blandt Skuespillerne dannet en Opposition, for hvilken Hovedmanden var N. P. Nielsen, der i mange Aar havde staaet paa en spændt Fod baade med Heiberg og hans Frue. Af største Vigtighed blev, at i denne Opposition indtraadte den meget talentfulde Æstetiker Frederik Høedt, ders. 105 14 November 1851, enogtredive Aar gammel og allerede meget kendt i litterære og teaterinteresserede Kredse, debuterede paa det kongelige Teater som Prinsen af Danmark i »Hamlet«. Han var selvfølelse og ærgerrig og vilde i Teatrets Praxis gennemføre en, i visse Henseender utvivlsomt berettiget, mere realistisk Form for

Skuespilkunst. Dette vilde Heiberg ikke gaa med til, bl. a. baade fordi Høedts Indstilling og Planer var Heiberg imod og fordi Teatrets Forhold gjorde det vanskelig straks at foretage Ændringer. Høedt traadte i nøje Forbindelse med N. P. Nielsen og dennes Hustru, Fru Heibergs nære Veninde, næst hende Teatrets mest fremragende Skuespillerinde, Anna Nielsen, og, hvad der var særlig betydningsfuldt, til dem sluttede sig med stadig voksende Opposition mod Heiberg Teatrets første Elsker, Michael Wiehe, med hvem Fru Heiberg i mere end et Aarti havde haft et ypperligt, af alle højt beundret Sammenspil, vel nok det bedste, vor Nationalscene ydede i hine glansfulde Aar. Fru Heiberg satte den største Pris paa Michael Wiehes rene, skønne Personlighed, og hun havde, som særlig Robert Neiiendam med stor Forstaaelse har skildret, i Samspillet med Wiehe i en lang Række betydningsfulde Roller paa Scenen fundet Udtryk for Sider af sin Natur, der ikke kom til Udtryk i hendes Hjemliv eller i den Kærlighed hun nærede til sin Mand. Om et Kærlighedsforhold i almindelig Forstand mellem Fru Heiberg og Michael Wiehe var der, som Neiiendam utvivlsomt med fuldkommen Ret hævder, absolut ikke Tale, men, maaske sig selv ubevidst, fandt hun paa Scenen »sin Lykke og sin Lidelse, sin Elsker i Fantasien« i denne Mand, der vel med Rette er karakteriseret »som en Idealskikkelse, ikke blot fordi han i sit korte Liv var den skønneste Aabenbaring af mandig Erotik, vor Scene har ejet, men fordi der over ham var en moralsk Højhed, som vidnede om, at Livet ikke havde forurennet hans Person«. 1) Skønnere Fremstilling af Elskoven i dens forskellige Former og Nuancer end den, som Johanne Luises. 106 Heiberg og Michael Wiehe bød det københavnske Publikum, som i 1840-50erne atter og atter henreves deraf, har næppe nogen Scene været Vidne til. Forholdet mellem de to Skuespillere, Wiehe, der trofast elsker sin Hustru, og Fru Heiberg, der er inderlig knyttet til sin Mand, var præget af en enestaaende Adel. I en Aarrække var Wiehe saare meget for Fru Heiberg og hun for ham, men hendes Følelser krænkedes, da han ikke længe efter at Høedt var kommet til Nationalscenen, sluttede sig til ham og dermed til Oppositionen. Dette fremtraadte allerede under Sæsonerne 1852-53 og 1853-54, og det paavirkede Fru Heiberg stærkt. Omtrent samtidig kan hun være blevet berørt af et i 1850 opstaaet, men ret hurtigt afsluttet »litterært Venskab« mellem Heiberg og en opdukkende yngre Forfatterinde, Mathilde Fibiger (Clara Raphael).

Der spørges i de Breve, vi kommer til at læse, som ogsaa andetsteds, nu og da af Fru Heiberg med hendes Mands Forelskelser i »Tøsene«, hvorved hun hentyder til, at Heiberg endnu stadig slog Gnister, naar han kom i Berøring med Kvinder, der var skønne og charmerende eller fængslede ved deres Aand. Intet tyder paa, at slige Sværmerier, hvorom Ægtefællerne synes at have talt aabent med hinanden, havde nogen alvorlig Karakter. Men naar Fru Heiberg iagttog, at hendes Mand, der viste Passivitet og Kølighed overfor hende, let kunde bevæges af andre Kvinder, saa har hun nok følt sig pinlig berørt, skønt hun naar alt kom til alt ikke tvivlede paa hans inderlige Hengivenhed. Det er usandsynligt, at Fru Heiberg har haft mere Anledning til Jalousi overfor nogen enkelt, end Heiberg kan have haft ved mange Aar igennem at fornemme, hvor meget Michael Wiehe betød for hende. Men Virkningen af slige Følelser i et Ægteskab som det Heibergske er uberegnelig, selv om Samhørigheden til Stadighed forblev urokket. Naar vi i de følgende Breve læser Fru Heibergs Klager over hendes Mands Kulde, over manglendes. 107 Udtryk for den Godhed for hende, som hun dog ved er til Stede, er det rimeligt, at slige Stemninger netop har kunnet faa Vækst i disse Aar just paa det Tidspunkt, da hun følte sig dybt skuffet af Michael Wiehe, vistnok den eneste Mand, mod hvem hun har følt sig draget efter Ungdomsaarenes kortvarige Sværmeri for en skøn »Blære« som N. P. Nielsen. Dette har efter alt at dømme medvirket til den Uro i Sindet, som giver sig til Kende i hendes Breve.

Heiberg formaaede overfor de daglige Ærgrelser paa Teatret og den paagaaende Opposition, der mødte ham blandt Skuespillerne og i Pressen, at bære en stor Upaavirkethed til Skue. Dertil havde hans Hustru trods al sin Selvbeherskelse ikke Kraft; Angrebene tog haardt paa hende; hun levede med i alt, hvad der angik ham, naturligvis ogsaa fordi det tillige angik hende. Hun forsvarede ham til enhver Tid, og for at yde ham Støtte og gøre Sæsonerne under hans Ledelse særlig udbytterige overtog hun flere og større Roller og fik derved et endnu mere opslidende Arbejde end tidligere. Det kunde hun ikke holde til.

Hun havde i længere Tid været lidende og kun med stor Kraftanspændelse overvundet daglige stærke Smerter, der stammede fra en Underlivssvaghed. 12. Oktober 1852 maatte hun gaa til Sengs og svævede i de følgende Maaneder flere Gange i Livsfare. 1) Hun kom over det, men kunde først den 30. Marts 1853 paany optræde. Hendes Genoptræden gav Anledning til en paa Nationalscenen aldrig før set stormende Hyldest, og den Beundring og Sympati, der saa ofte var blevet den store Kunstnerinde til Del fra Høje og Lave, kulminerede ikke længe efter, at en Del af Pressen under Indflydelse af Stridighederne paa Teatret havde øvet en tidligere ukendt Kritik af hendes Spil i enkelte Roller.

Glæden over den fornyede varme Anerkendelse forringedes ved, at den voksende Opposition mod Heibergs Teaterledelse i den følgende Sæson 1853-54 gav sig nye Udslag. Heibergs. 108 stod fast, men baade han og hans Hustru var haardt ramt, og fremfor alt voldte Michael Wiehes Holdning hende Smerte. Hun skriver i Et Liv, at hin Tid betegnede et alvorligt Vendepunkt. 1)

»Ethvert Menneske har vist erfaret, hvorledes der gives Tider, stille og lykkelige, hvor ethvert Foretagende, selv det, paa hvis Held vi tvivle, gaaer glat og uden Hindring frem. Det er som om Lykkens Gudinde fløi foran og viste Veien til Ønskernes Opnaaelse. Men der gives andre Tider, hvor ethvert Foretagende standses eller hæmmes. Alt gaaer trangt og med stort Besvær. I disse for Sindet farlige Tider hober sig ofte Uheld paa Uheld, det er som om Lykken paa engang rent var fløiet bort, uden at ville have det Mindste mere med os at

gjøre, medens andre skadefro Aander have indtaget dens Plads og arbeide paa at pine og plage os. Sligt er Overtro men hvem kan gjøre sig fri for denne?»

Medens Fru Heiberg var opfyldt af Harme og Bekymring over den Uret, hendes Mand var udsat for, »medens mangt et Venskabsbaand ved Teatret, som hun trygt havde stolet paa« og det gjaldt først og fremmest Forholdet til Michael Wiehe, »var bristet«, og, medens »Usandhed og Utaknemlighed gjorde hende mørk af Sind«, tilstødte der den 81-aarige Fru Gyllembourg, der betød saa meget for Livet i Hjemmet, et alvorligt Uheld; et Hoftebrud forværrede hendes Alderdomssvaghed, saa hun mest blev sengeliggende i de sidste Aar af sit Liv.

Alt dette forøgede den Afkræftelse, som Fru Heiberg lige siden sin farlige Sygdom i Vinteren 1852-53 havde følt, og at hun i den nu forløbne Sæson havdet anspændt sig til det yderste, gjorde hendes Helbredstilstand kritisk. Det blev derfor i Foraaret 1854 bestemt, at hun skulde følge sin Læge Edvard Dahlerups indtrængende Raad og bruge sin Sommerferie til en Badekur i Marienbad. Heiberg skulde have ledsaget hende, men da Fru Gyllembourgs Fald indtraadte i Maj Maaned, og ingen vidste, hvorlænge den gamle Dame kunde s. 109

s. 110 Thomasine Gyllembourg
Maleri af Jens Juel omkr. 1795 (Frederiksborg)

Thomasine Gyllembourg
Tegning af J. V. Gertner 1849 (Bakkehuset)

s. 111leve, vilde de ikke begge forlade hende. Fru Heiberg maatte rejse alene, men hendes Broder Skuespilleren Anthon Pätges skulde ledsage hende. 1) Han var ingen betydelig Personlighed, men der herskede mellem Fru Heiberg, ham og hans Hustru Juliane, i Brevene kaldet Jane, der ogsaa havde forsøgt sig som Skuespillerinde men forlængst havde forladt Scenen, det bedste Forhold. Fru Heibergs Fader var død for mange Aar siden, men hendes Moder levede endnu. Saavel Heiberg som Fru Gyllembourg viste stedse Johanne Luises Familie venlig Opmærksomhed.

Jeg anfører nu til Slut, hvad Fru Heiberg selv i Et Liv har nedskrevet som Introduktion til sin Beretning om Kuropholdet i Marienbad. 2)

»I de 23 Aar, Heiberg og jeg havde været forenede, havde vi aldrig været adskilte, naar undtages hans lille Reise til Hveen 1846 [c: 1845]. Jeg var ilde tilmode ved at skulle reise uden ham; han derimod lo ad mig og sagde: »Herregud, det er kun paa kort Tid!« Men det hjalp ikke, jeg var saa bedrøvet over Adskillelsen, at han idelig maatte sætte Mod i mig. For at bringe mig i hans Erindring hver Dag, medens jeg var borte, fandt jeg paa at kjøbe en Mængde smaa Gaver til ham, hvoraf een hver Morgen i de halvanden Maaned, jeg skulde opholde mig ved Badet, skulde lægges paa hans Tallerken ved Morgenkaffen. De vare alle nummererede, og jeg havde betroet mig til vor Pige, der fik det Hverv hver Morgen efter Nummer at henlægge min Gave. Alle disse Pakker vare forsegledede med Lak, thi indeni hver fandtes, foruden Gaven, en lille skreven Seddel, som Ingen uden han maatte læse. Dagen før min Afreise udførte jeg denne storartede Indpakning og Forsegling, et Arbeide jeg ofte blev forhindret i netop af Heiberg, der idelig og idelig, imod Sædvane, indfandt sig, snart for at spørge om Et og snart om et Andet. Naar jeg nu, midt under Arbeidet, hørte hans bekjendte Trin i Værelset ved Siden af, da maatte jeg jo i en Fart afbryde, og mine Fingre bleve ders. 112ved ofte forbrændte af de smaa Dryp af Lakken, som i Skyndingen faldt ned paa dem, saa jeg kan sige, at ogsaa jeg hver Dag i Marienbad havde en Erindring om ham, naar jeg betragtede mine forbrændte Fingre. Morgenen efter skulde min Afreise gaa for sig. Jeg vandrede denne Morgen ene i vor lille Have paa Søkvæsthuset, tagende Afsked med hver Busk, hver Blomst, der i saa lang Tid skulde undvære min Pleie. Som jeg gaaer her og binder en lille Buket sammen, som Heiberg skulde have til Afsked, seer jeg ham selv komme. Jeg havde hele Morgenstunden mærket, at der var en usædvanlig Uro over ham, men Aarsagen faldt mig ikke ind. Nu gik han henimod mig, tog mig i Haanden og førte mig hen til en af Bænkene i Haven, hvor han satte sig og trak mig ned ved Siden af sig. Med Et tog han min Haand, kyssede den heftigt, og jeg mærkede til min Forundring, at hans Taarer faldt paa den. »Men Heiberg,« udbrød jeg, »hvad feiler dig?«

— »Oh,« svarede han med en tvungen Latter, hvori han haabede at skjule sine Taarer, »jeg kan ikke finde mig i, at du skal reise fra mig paa saa lang Tid.« — »Men,« sagde jeg muntert, »nu har jeg aldrig hørt saa galt! Du har jo hele Tiden gjort Nar ad mig, naar jeg tidligere udtalte min Beklemthed over, at vi skulle skilles.« — »Ja,« sagde han, »jeg veed ikke hvorledes det er, men jeg har i Grunden aldrig før i Dag rigtig sat mig ind i, hvad det vil sige at blive her ene uden dig!« — og han kunde med al sin Møie ikke holde sine Taarer tilbage, men maatte lade dem faae frit Løb bag det Lommetørklæde, hvormed han forsøgte at skjule dem. Nu var jeg bleven den Kjække og maatte sætte Mod i ham. Men jeg følte mig lykkelig ved dette Udbrud af hans Ømhed, thi det gav mig, hvad ethvert elskende Hjerter trænger til, Vished om, hvad jeg var for den Mand, som jeg af alle Mænd satte høiest. Omsider holdt Vognen for Døren; jeg tog nu ogsaa Afsked med Heibergs stakkels Moder, der bevæget sagde mig Farvel. Jeg havde udrettet Alt, hvad der stod i mins. 113Magt i Huset, for at mildne og gjøre hende sit Sengeliv saa behageligt som muligt i min Fraværelse.

Da vi kom ned i Vognen, trak Heiberg først sin, saa min høire Handske af. Han sluttede min Haand i sin, saa varmt, saa fast, at. jeg længe efter, ja Dagen efter endnu syntes at føle hans Haandtryk. Ved Ankomsten til Toldboden kom min Broder os imøde. Vi toge nu Afsked, idet vi gjensidig lovede ofte at skrive til hinanden.«

Med Dampskibet Geyser gik Rejsen Lørdag den 17. Juni til Stettin, derfra med Jernbane til Berlin. Søndag Aften skrev begge de første Breve.

s. 114

BADEREJSEN JUNI-AUGUST 1854

Ja, in der Ferne fühlt sich die Macht, wenn Zwey sich redlich lieben.

Goethe.

Søndag, d. 18. Juni 1854.

Her sidder jeg da, min kjære Ludvig, i det store Berlin. Vi reiste Kl. 1 fra Stettin og kom hertil Kl. 4½. Søturen og Baneturen have begge bekommet mig vel og [vi] er utrolig lidt anstrængt deraf, saa lidt, at vi nu spise til Middag, og derpaa agter os hen i Skuespilhuset for at see Kjøbmanden i Venedig; hvad jeg vil synes derom, erfarer Du i næste Brev. Hvor var jeg dog bedrøvet for at skilles fra Dig, Dit kjærlige trofaste Haandtryk synes mig at jeg føler endnu. Jeg kyssede min egen Haand i Aftes, da jeg lagde mig i min snævre Køie og sagde Dig god Nat, og indesluttede Dig i min Aften-Bøn. I Gaar Eftermiddags paa den Tid, da jeg antog at Du sad og spiste til Middag, og røg Din Cigar, satte jeg mig alene ned i Kahytten i veemodige Tanker, fra hvilke jeg blev udrevet ved at Fru Rosløw 1) kom ned for at underholde mig med aandrige Udgydelser om alle de Kræfter, der rørte sig i hendes Indre, om Qvindes usle Tilværelse og Mands Mangel til at opfatte hendes rige Indre. Jeg takkede Gud, at jeg var af andre Tanker, omfavnede Dig i mit stille Sind, og gik op paa Dækket for at afbryde en Samtale, hvortil jeg følte mig saa lidt oplagt. Da jeg kom op paa Dækket, mødtes jeg af Bournonville, der hylede en italiensk Arie, og saaledes omringet af lutter Affektation kom mit Sind lidt efter lidt i Ligevægt. 2) Det er virkelig en ypperligs. 115Cour imod Bedrøvelse, hvilken Erfaring jeg første Gang i mit Liv har gjort. Du husker vel den skrækkelige Mand, der var ombord, med en stor Taske om Halsen; denne Mand gjorde mange forgjæves Anstrængelser for at komme i Kast med mig, uden at det lykkedes ham. En svensk Dame, der var ombord, sagde til Fru Bournonville, at det var en Skam at see Etatsraad Heiberg være saa kold mod sin nyde- lige Kone (undskyld), medens hendes Broder viste hende saa megen Opmærksomhed. Tænk, hun antog det Uhyre for min egen Bissere. Fru Bournonville opklarede da Misforstaaelsen. Ak! jeg maa desværre afbryde, thi de staaer og galter paa Brevet for at faae det paa Posthuset. Farvel da, min kjære, kjære Ludvig. Jeg kysser Dig i Tankerne. Hils Din Moder og Alle.

Din
Hanne.

s. 115

Søndag, 18de Juni 1854, Kl. 7½ om Aftenen.

Min egen kjære Hanne!

Saaledes som ovenstaaende Vignette 1) viser, saae Toldbodveien ud i Løverdags, da vi kjørte til Dampskibet; og der laae ogsaa dengang et Dampskib for Enden af Gaden og sendte sin Røg iveiret, ligesom paa Billedet. Du vil ikke undre Dig over, at Synet har indpræget sig i mine Tanker, thi det var med et veemodigt Hjerte, at jeg ledsagede Dig til Din Afreise og ved at see dette Billede, blev det mig paany levende. — Jeg overraskedes da imorges ved det smukke Viinglas og ved Din lille Seddel, hvoraf jeg altsaa dog kjendte Begyndelsen. — Jeg har naturligviis opfyldt Din Begjæring og drukket Din Skaal af Glasset, thi jeg besluttede mig til at spise hjemme til Middag idag, eftersom Marie 2) allerede havde Mad til mig; imorgen troer jeg derimod nok at jeg søger min Føde paa en Restauration. — Jeg sidder og skriver disse Linier i mit Værelse paa anden Sal, hvors. 116jeg finder det muntre paa denne Tid af Aftenen end i Hullet, 1) som er mørkere, og jeg kan jo vel trænge til muntre Indtryk i denne Eensomhed og i dette Savn. Jeg har iøvrigt idag taget Dine to nye Portraiter frem, og idet jeg har bestemt mig for Daguerreotypen, har jeg stillet den paa mit Skriverbord (i Hullet,) og lagt Phothographien samt mit eget skjønne Contrafei paa Hylden i mit Skab. — I dette Øieblik maa Du jo vistnok være i Berlin, og, som jeg tænker, allerede have været der i nogle Timer. Mine Tanker have Skridt for Skridt fulgt Dig paa Reisen, og jeg vil haabe at de saa nogenlunde ere paa ethvert Sted indtrufne samtidigt med Dig selv. Men hvad gjør Du nu iaften i Berlin? Hviler Du Dig efter Anstrengelsen, eller er Du i Theatret, og seer en daarlig, men dog morsom Comedie? Det vilde jeg gjerne vide, men jeg trøster mig med at jeg vist om et Par Dage faaer det at vide, naar der kommer Brev til mig, som Du vel kan tænke jeg længes umaadeligt efter. — Jeg kom da temmelig sildigt hjem til Middag igaar efter Din Afreise, thi Suhr og Rottbøll trak mig ind til Gartner Caspersen, for at see hans Blomster, hvilket jeg helst vilde været fri for. 2)

Her blev jeg afbrudt, idet jeg kaldtes ned til Etatsraad Madvig, som kom for at sige Dig Farvel, i hvilken Anledning han bad mig hilse Dig fra en tro, men keitet Ven, saa meget mere keitet, som han ikke fik Dig at see i Torsdags i »De Uafhængige«, fordi han stolede paa at der i Juni Maaned maatte være daarligt Huus, og

følgelig ikke fik Billet. 3) løvrigt drak vi Din Skaal i en Cardinal, som jeg havde lavet i Eftermiddag, især i Forventning af Damebesøg, hvoraf jeg vel faaer en Deel i Løbet af denne Maaned. — Ved Din Afreise traf jeg paa Toldboden, foruden de Personer, som Du veed, Engelline Verdelin, Caroline Petersen og flere, som jeg ikke erindrer. Ogsaa Madam Gram sagde mig at hun havde været der, men holdt sig beskedent tilbage. 4) Den lille »Dame med Cameliaerne«, som »fremstaks. 117sin forgrædte Snude«, fik jeg sagt iforbigaaende, at hun ikke skulde tage sig Sagen saa nær, da Du vel snart kom tilbage.

— Imorgen har jeg isinde at besøge Din Moder og Jane Pætges.

Af Nyheder har jeg at fortælle, at Stiftsprovst Tryde er bleven kongelig Confessionarius, hvilket man havde ventet at Paulli vilde blive. 1) — Guldsmed Thorning 2) sendte igaar Aftes den fra Hamborg forskrevne Guld-Skrivepen, som koster 25 Rdl. — Den er ret smuk og elegant og indeholder tillige en Blyantspen med Stifter. Men Skrivepenen duer ikke; dog kan den let ombyttes med en anden, dersom Du vil beholde Redskabet. Isaafald kan jeg gemme det, til Du kommer hjem, eller give det i Dit Navn til Suhr og sige ham, at det kom først samme Dag, Du var reist, — Alt efter Din nærmere Bestemmelse. Artiklen i Morgenposten har Du vel læst ombord; jeg fik igaar Aftes paa Theatret et andet Exemplar, jeg troer fra »Thaup«. 3) O ja! det er vel noget overdrevet, men der er dog Sandhed deri, og det kan ikke skade, at den er bleven sagt. — Juliette Price har jeg i Eftermiddag tilbagesendt Billetten med et Brev, som ikke var grovt, hvori jeg — ifølge dit Raad — undskyldte mig med en Forhindring, som jeg ikke havde forudseet. Som en Følge heraf har jeg afslaaet Billet til Mad. Larchers Aftenunderholdning Dagen efter. Paa Torsdag skal Sahlertz til det, ifald han kan faae Noget istand. 4) — Igaar efter Din Afreise, truede det med Torden, idag ligeledes, men der blev Intet af. Jeg haaber at Du heller ikke har faaet Torden paa Reisen, og beder Gud bevare Dig for alt Uveir, baade i bogstavelig og figurlig Forstand. — Min Moders Befindende er uforandret; hun vil imorgen prøve at sidde i Lænestol, og hvis hun kan taale det, staaer hendes Hu til at blive baaret ud til Havedøren om nogle Dage. Tiden maa nu vise, hvad dette kan blive til. — Madvig var henrykt over »Det hemmelige Ægteskab«, men fandt det bedrøveligt at skulle see paa »des. 118tre grimme Fruentimmer«. 1) Det er dog virkelig overdreven Tale. — Roserne i Haven begynde nu at komme frem. Jeg plukkede iaftes en bengalsk Rose, den eeneste heelt udsprungne, og gav min Moder den. Hidtil har jeg vel ikke bekymret mig stort om Haven, fordi Dit Øie vaagede over den, men fra nu af skal jeg være opmærksom paa dens Enkeltheder, saa godt som jeg Fæ formaaer; thi Dit Tilsyn kan jeg naturligviis ikke erstatte Blomsterne, men de faaer nu at tage tiltakke med mit, indtil det rette kan blive dem til Deel. Herefter længes baade Blomsterne og jeg.

s. 118

Mandag d. 19. Morgen.

Atter en Overraskelse ved en Hilsen fra Dig, i Forbindelse med en solid Gave! Nu venter jeg næsten en ny imorgen, thi alle gode Ting ere tre. — Da jeg i Løverdags kom hjem for at spise, havde Christine vel dækket Bord, men ladet de ved Frokosten brugte Glas blive staaende, hvoraf fulgte, at jeg kunde drikke den Slump Øl, som Du havde levnet i Glasset, og naturligviis jeg »trank nicht ein Tropfen mehr«, skjøndt Flasken var næsten fuld. 2) — Adresse-Avisen meddeler idag at Kongens nye Adjutant, Kammerjunker Thortsen er død, 42 Aar gammel. 3) — Og nu farvel for denne Gang! Gid dette Brev maa finde Dig sund og glad i Wien!

Hils Din Broder!
Din gode Hund
J. L. Heiberg.

s. 118

Breslau, Mandag d. 19de 1854.

Min kjære Ludvig!

I Morges Kl. 8 gik vi med Jernbanetoget fra Berlin og ankom hertil Kl. 6 Eftermiddag. Altsaa have vi kjørt 47½ Miil i 10 Timer. Hvad synes Du? Og jeg er omtrent saa træts. 119som om jeg havde kjørt fra Kjøbenhavn til Helsingør. Vi var saa heldig, ved at gjøre os gode Venner med en Opsyns-Mand, at faae en Cupee ganske ene, hvilket gjorde en uhyre Forandring, istedet for at sidde sammenstuede med saa mange stygge Billeder. Jeg er meget indtaget af Jernbanekjørselen, naar man er alene i en Cupee som i Dag, er det omtrent som at sidde i sin Dagligstue. Jeg sov for det meste, og sov saa godt, at jeg strax ved vor Ankomst kan skrive Dig til, et Hverv, som jeg synes er det vigtigste og kjæreste jeg har paa denne Reise. I Morgen tidlig Kl. 6 kjører vi herfra, og er da i Wien Kl. 8½ Aften, saa vil jeg strax gaae i Seng og ikke røre mig til noget før næste Aften, hvor jeg vil gjøre min Debytt i Wiener-Theatret. Vi var da henne og saa Kjøbmanden i Venedig. Men ak! ak! ak! Jeg hører Dig i Tan- kerne udraabe: »Ja det kunde jeg sagt iforveien, hvad vilde Du der?« Det var ganske rædsomt! Vi gik efter anden Act hjem for at gaae til Sengs, hvortil jeg unægtelig trængte haardt; jeg sov ind i Tanker paa Dig og drømte om Dig hele Natten. Gid Du dog var hos mig, uagtet Anton er virkelig rørende i sin Omhu for mig.

Gid jeg dog vidste, hvorledes Du nu har det! Mit næste Brev bliver altsaa med Guds Hjælp fra Wien. Gid Du

nu maa kunne læse disse Kragetæer, men jeg maae skynde mig saa stærkt for at Brevet kan blive færdigt, og i dette Hast- værk skriver jeg det ene Bogstav for det andet. Jeg glæder mig umaadelig til at komme til Wien, især for det Haab at finde et Brev der fra Dig, min elskede Ludvig; naar jeg seer Din Haandskrift, saa seer jeg dog noget af Dig selv. Farvel til i Morgen, thi da skriver jeg atter, om det kun bliver et Par Ord, thi sildig kommer vi dertil, og træt vil jeg da vist være. Farvel, jeg gaar snart til Sengs og sover ind med Dig i Tankerne. Hils alle!

Din
Hanne.

Fra det Heibergske Hjem

7

s. 120

Wien, Onsdagen d. 21. Juni 1854.

Min kjære Ludvig!

Kl. 6 i Gaar Morges reiste vi fra Breslau, (som er en nydelig lille Bye) og ankom hertil i Aftes Kl. 8. Efter saaledes at have reist over 60 Miil uden anden Vederqvægelse end et Stykke Brød og lidt at drikke i en flyvende Fart, begriber Du vel, at jeg var saa træt, at jeg umuligt strax i Aftes ved vor Ankomst kunde skrive Dig til. Efter nu at have sovet i Nat godt, er jeg atter ved Kræfter; imidlertid agter jeg at holde mig ganske rolig til Aften, da jeg første Gang skal besøge Bourg-Theatret; hvad jeg faaer at see der, veed jeg endnu ikke. Kellermanns Broder har alt været hos os og tilbudt al mulig Hjælp; jeg talte ikke selv med ham. 1) Vi boer i Hotel Daum, et meget elegant Hotel. Vi bleve førte ind i Værelser i Aftes, hvor der var en kongelig Pragt, men da Leien for denne Pragt vilde blive mellem 4 a 5 Rbd. om Dagen, saa betakkede vi os, og er i Dag rykket ind i to mindre Værelser, som imidlertid ere ret nette. Hvor længe var Adam i Paradiset? Imidlertid have vi een Nat ligget paa Silke og Fløiel, og derved maa det blive. Af det lidt jeg i Aftes saae af Wien, fik jeg Indtrykket af en stor, lys, og munter By. Deilige Kirker, som staae aaben hele Dagen med brændende Lys i, gjorde et hyggelig Indtryk. Først i Morgen vil jeg rigtig see mig om. Jeg er ellers meget mindre træt end man skulde tro, men jeg vil dog være forsigtig og forholde mig rolig til Aften.

I Dag seer jeg ved at pakke mit Tøi ud, første Gang det Billede af Dig jeg har med, og blev ganske rørt over at see Dine kjære Træk. Jeg har det paa mit Skriverbord og kan saaledes hele Dagen see derpaa. Du er intet Øieblik ude af mine Tanker, og Heiberg! kalder jeg Anthon uophørlig, han er alt saa vant dertil, at han udenvidere hører derpaa og antager dette Navn for sit. Vi have havt Bud paa Posthusets. 121efter Brev fra Dig, men der var desværre ingen; dog det kunde der nok ikke være, ifald Du ikke har skrevet i Søn- dags; nu haaber jeg paa i Morgen. Hils nu Din Moder, Pigerne, Christensen, Dahlerup, Suhr og min Moder fra mig, og siig dem, at jeg har det godt. 1) Gud give, at I alle maa have det ligedan. Skriv ikke for sjælden til mig, medens jeg er her, som vist bliver i 14 Dage. I Morgen skriver jeg atter til Dig, og skal da fortælle Dig om Forestillingen i Aften. Farvel, min kjære Ludvig, vær forsigtig med Din

Helbred, husk Du skal bevare den for Din

Hanne.

Gjør jeg galt i at skrive paa det tykke Papiir for Postpengenes Skyld, saa skriv mig det til.

s. 121

Wien, Torsdagen d. 22. Juni 1854.

Min kjære Ludvig!

Anthon er gaaet hen for at lægge Kort af hos den danske Minister, 2) jeg er ene, og hvad kan jeg da gjøre bedre end at skrive til Dig. Jeg var da i Aftes i Bourg-Theatret, hvor jeg traf Wiehe, Hagen, og Jørgensen, der have fri Entrée. 3) Hagen sagde mig, at Laube havde bedt ham sige sig, naar jeg kom, for at han ogsaa kunde holde en Plads aaben for mig. Imidlertid vil jeg forholde mig ganske rolig; kommer han selv og tilbyder den, kan man jo tage derimod. Bourg-Theatret er stygt inden i, Tilskuerpladsen har en Cirkel omtrent som Hoftheatrets, Pladserne ere knebne, Gange og Trapper fattige og uhyggelige med et smudsig Præg. Belysningen paa Tilskuerpladsen omtrent som hos os, hvorimod Belysningen paa Scenen meget bedre end hos os. Der blev givet tre smaa Stykker: Familien Riqkeburg. — Hauptmann von der Schaarwache. — og Ein Tiger. 4)

7*

s. 122Det første Stykke blev middelmaadigt udført, rigtigt paa sin Tysk, og lod til at være plumpt oversat. Det

andet var et ret morsomt Stykke i to Acter og blev fortræffeligt udført, med et Sammenspil som i al Fald hører til Undtagelserne hos os, selv om vi have enkelte der kan maale sig dermed. Her var en ypperlig naturlig Diction, Humor, og et overordentligt Liv. En Skuespiller Hr. Fichtner, en Slags Høedt, men med langtrigere Naturgaver, mere Fiinhed, et overordentlig bevægeligt Ansigt og meget graciøs. 1) Han var den, der denne Aften interesserede mig meest. Damerne vare ubetydelige, men i Aften, siger man, faaer jeg mere fremragende Talenter at see. Wien har jeg endnu intet seet af, thi det regner uophørlig, hvilket er meget uheldigt. Paa Reisen hertil havde vi en trykkende Hede uden en Draabe Regn. Hagen og Wiehe have været her i Formiddag, de gaae begge med Planer om at komme til Theatret i Kjøbenhavn. Jeg synes bestandig vi kunde trænge til Wiehe hos os. Ogsaa Kellermanns Broder har været her i Dag. Det er en lille, gebrækkelig Mand, en reen Contrast til Broderen, meget artig og i alt til vor Tjeneste, hvilken jeg dog haaber ikke at have Brug for.

For lidt siden kom Minister Bille-Brahe og aflagde mig et Besøg, strax efter at Anthon havde været hos ham. Inviterer han mig nu til en Middag, undskylder jeg mig, og inden jeg reiser herfra, aflægger jeg ham da et Besøg, og hermed ere vi vel færdige med hinanden. Ak! Ludvig, endnu er her ingen Brev fra Dig. Jeg haaber nu paa i Morgen, thi min Længsel er stor.

s. 122

Fredag, d. 23. Juni. Kl. 4 Formiddag.

Tak, min kjære Ludvig! Anthon bragte mig Dit Brev, som jeg aabnede med Hjertebanken og læste med Taarer, at sige af den Slags Taarer, som Hertz siger: »Videre kan vi stakkels Mennesker ikke drive det.« 2) Der lyser saa stor Godheds. 123— tør jeg ikke nok sige Kjærlighed? ud af disse simple Ord, af dette Billede som mine Øine med Forundring mødte. Du siger Du fulgte mig Skridt for Skridt i Tiden, jeg ligesaa. Nu er han vel hjemme — Nu spiser han vist — Nu sidder han vel og ryger en Cigar, inden han gaaer paa Theatret — Nu er han vel paa Theatret. Nu — — — —! Og saaledes gik det Skridtgang i mine Tanker. Vi stakkels Mennesker! Kunde vi dog lære at skatte ret hvad vi have, medens vi have det. Vi naae vist aldrig til Paradiset efter Døden, thi i det Øieblik man miskjender det, mister man det vel atter, og derfor kom vi vel næppe derind, før man blev lukket ud igjen. Tak fordi Du drak Resten af Øllet i mit Glas, Tak for Din Godhed mod Haven — Haven! — aldrig skal jeg glemme de veemodige men søde Øieblikke vi tilbragte sammen inden min Afreise paa denne Bænk. Dine Taarer gjorde mig saa lykkelig, og dog saa blyetungt faldt de paa mit Hjerte, at jeg kunde saaledes drage bort fra Dig, jeg troede aldrig det vilde være Dig et Savn. Jeg kan ikke lade være atter i dette Øieblik at fælde Taarer derover, men ogsaa disse Taarer ere velgjørende. Jeg forstaar ikke ret mig selv. Jeg har saa ofte hørt at jeg er kold, og maaskee jeg ogsaa er det, men hvoraf kommer det da, at jeg bestandig føler Trang til at elskes? Især af Dig, min Ludvig; troer jeg det ikke er Tilfældet, som jeg ofte troer, synes mig at mit hele Liv er forspildt. Men Du holder jo af mig, idetmindste af og til, ikke sandt?

Hils og tak Madvig fra mig for hans gode Hensigt. Det var jo meget artig, hvad Du fortæller om Lange. 1) Jeg er tvivlrådig, hvad jeg skal gjøre med Guldpenne. Her er saadanne mageløse Piber at faae af udskaaet Been, som skal koste 20 — 30 — a 40 Rbd.; var det ikke bedre at kjøbe en saadan til Suhr? Hvad synes Du? Solen skinner nu atter. Glad om Hjertet gaaer jeg nu ud for første Gang for at see Wien. Nu er jeg saa glad, Anthon, udbrød jeg efter ats. 124 have læst Dit Brev, jeg vil ud, og ind i Laderne og kjøbe Stads. Nei, sagde den gode Anthon, vi gaaer allerførst ind i en Kirke og beder for Din Helbred. Farvel saalænge, i Morgen fortæller jeg Dig om Wien og om alt hvad jeg har seet og bedrevet.

s. 124

Løvedag Morgen d. 24. Juni.

Jeg er staaet tidlig op for at skrive Dig til. Det var en deilig Dag i Gaar. Brev fra Dig. Solskin. Her er godt at være. Jeg finder Wien udmærket smuk. Vi gik da først ind i Stephans-Kirken. En mageløs imponerende Bygning, den skønneste Kirke jeg veed at have seet. Taarnet udvendig er pragtfuldt og naaer op i Himlens Skyer. En Mængde knælende Andægtige laae spredte rundtom i Kirken, nogle saa fordybet i sin Sorg, at de intet saae og hørte omkring sig. Vi gik hen til et Altar, hvor Anthon bad, som han sagde, for mig, og jeg for Dig. Derfra gik vi i Laderne, købte et og andet uimodstaaeligt. Anthon er meget bedre at gaae i Boutikker med end min Ægteherre. En Broelægning er her i Wien, som jeg aldrig har seet Mage til, man gaaer som paa et Stuegulv. Det var noget for Hunden, tænkte jeg, bare han var her! Vi gik, og gik, til Kl. 4, da vi gik hjem i Hotellet, hvor vi spiste til Middag. Efter Bordet hvilte jeg en Timestid og derpaa i Theatret. Disse to Aftener i Theatret har været magre. Slette Stykker af Gutzkow og et Afskum som hedder Bauernfeld. 1) Lutter Efterabelser af Kotzebue, uden hans Talent. De bleve godt spillede uden dog at være noget overordentligt. Naar Tæppet er gaaet op, kommer ingen Tilskuere ind hverken ved Begyndelsen eller mellem Acterne, en Forholdsregel som er meget god, men besynderlig er det, at Dørene ere lukkede for Menneskerne, medens de staae aabne for Bakker med lis og Kage etc. — etc., hvilket gjør at der ædes og drikkes under hele Forestillingen.

I Theatret kom en ung Rækel hen til os. En Søn af afdødes. 125 Reisel, han er her paa et Contoir. 1) Jeg er

fortvivlet over at Papiret alt er fuldt; jeg har saameget endnu at skrive om. Det er fuldt, og dog staar intet derpaa. I Dag er det atter godt Veir, nu skal vi atter ud, og i Theatret i Aften, hvoraf Du kan see, at jeg er rask og ved Kræfter. Gid det samme maae være Tilfældet med Dig. Farvel, min egen kjære Ludvig.

Hils alle.

s. 125

Kjøbenhavn, Torsdag 22. Juni 1854.

Min egen kjære Hanne!

I Tirsdags Morges fik jeg Dit første kjære Brev, som var fra Berlin, og Dagen efter, igaar, da jeg kom hjem fra Theatret, overraskedes jeg ved det fra Breslau; ja, jeg overraskedes, thi jeg troede virkelig ikke, at Du havde kunnet taale at reise i den Coureeffart. Det er jo fortræffeligt, at Du er saa godt ved Kræfter, baade saa land- og saa søstærk. Efter det Bestik er Du jo kommen Tirsdag Aften til Wien, og har igaar været for første Gang i Burgtheater, hvorfra jeg haaber, at Du har medbragt et bedre Udbytte end fra Berliner-Theatret. Tak for alle Dine kjærlige Ord! Vær overbeviist om, at de paaskjønnes og gjengjeldes. Jeg skrev første Gang i Mandags, eller rettere sagt, mit Brev afgik i Mandags Morges. Men Du har da neppe kunnet forefinde det ved Din Ankomst til Wien; jeg formoder, at Du har faaet det igaar. Det gjør mig ret ondt, at det ikke strax ved Din Ankomst til Keiserstaden har kunnet hilse paa Dig; jeg burde altsaa have afsendt Brev allerede Dagen efter Din Afreise herfra; men jeg drømte ikke om, at Du vilde komme saa hurtigt til Wien, og ønskede ikke, at det skulde være saa gammelt, naar Du fik det.

Men det er jo som Hexeri, at jeg hidtil hver Morgen har modtaget en ny Hilsen fra Dig, ledsaget af en ny Gave.

s. 126 Det er vist, at Ingen har som Du Talent til at vise uventede Opmærksomheder; dog jeg vil ikke kalde det Talent, men Hjerte; hvor Hjertet er dertil, der er vel ogsaa Evnen. Idag fik jeg Solbær-Rom, men igaar den mageløse Foræring af Strasburger-Postei, og den behagelige Erindring om Dagen paa Hveen for 8 Aar siden. 1) Du begynder at gjøre mig tilskamme i Almanak-Færdighed, thi jeg havde virkelig ikke tænkt paa Dagens Betydning, før jeg ved Din kjære lille Seddel mindedes derom. Igaar spiste jeg netop hjemme, hvilket jeg har isinde at gjøre alle Onsdage, thi da jeg gaaer ud inden Kl. 1, vil jeg ikke gjerne blive ude hele Dagen, uden at see til min Moder og Huset. Posteien kom altsaa fortræffelig tilpas. Lene Møller 2) spiste her for første Gang igaar, og nød med Velbehag af Posteien, medens vi drak Din Skaal i et Glas Champagne. Idet jeg i Samtalen kom til at omtale Dine mange Tilbæderinder, blandt Andet hende »med den forgrædte Snude«, blev hun halv alvorlig derved, og yttrede, at hun fandt en saadan Følelse naturlig og i sin Orden, og forsikkrede mig, at hun selv nærede den samme Følelse, da hun ubetinget satte Dig høiest i hele sit qvindelige Bekjendtskab. Efter Bordet lod jeg hente en Vogn, da det var for sildigt for hende at benytte hendes sædvanlige Befordring, jeg kjørte hende da til Ordrup, hvor jeg besøgte hendes Moder, der med største Deeltagelse erkyndigede sig om Dig, og bad Dig hilse. Derefter kjørte jeg strax tilbage til Byen, og stod af undervejs og gik ind til Din Moder, for at sige hende, at jeg om Middagen havde faaet Brev fra Dig. Det Samme gjorde jeg i Tirsdags, da jeg havde faaet Dit første Brev, uagtet Din Moder allerede om Morgenens havde havt Bud hos mig, og faaet det Væsenligste at vide. Ogsaa hos Jane Pätges var jeg i Tirsdags Eftermiddags, for at fortælle, at jeg havde faaet dit første Brev, men hun var allerede underrettet ved et Brev fra Anton. Jeg troer, hun kommer herud paa Søndag Formiddag med Børnene, for at see Havens. 127 og faae nogle Blomster. Af de rette Roser er der vel endnu kun faa, men der bliver en af Dagene en utrolig Mængde. Imorges kom Louise Wiehe for at bede om Blomster til et Par Bouquetter, i Anledning af Brylluppet hos Bøytters. 1) Hun havde, for en Sikkerheds Skyld, Sax i Lommen, og fik virkelig en ganske anseelig Bouquet, hvoriblandt den første, hidtil eneste udsprungne mørkerøde Rose, som der fulgte et Par ganske spæde Knopper med, hvilket næsten var Synd, men denne Blomst var unægtelig Pragtstykket i Bouquetten.

— Ogsaa Suhr gav jeg i Tirsdags skriftlig Underretning om Dit første Brev; han kom kort efter herud, ledsaget af Rottbøll, og jeg blev indbudet til imorgen paa Sølyst, i en stor Diner til Ære for Hr. Fox, som er kommen fra London hertil, i Anledning af Jernbanesagen. 2) — I Mandags gik jeg først ud Kl. 6, spiste Kl. 7 paa en Restauration, og aflagde omtrent Kl. 9 et Besøg i Tivoli, hvor jeg blev en Times Tid, og saae imidlertid, med Parapluie over Hovedet, ligesom alle de andre Tilskuere, en Vaudeville, eller rettere sagt en Deel af den. Her spillede Mad. Beck (förrige Jomfru Irrgang) en gammel Nyboderskone, Sidestykke til hende i »Pak«. 3) Stykket, som hedder »Lyst og List i Nyboder«, var guelig vidtløftigt og kjedsommeligt, hvorfor jeg ogsaa forlod det og gik hjem. Skuespillerne vare imidlertid maaskee omtrent ligesaa gode, som de, Du i samme Øieblik saae i Berlin. Her har Du mine Bedrifter indtil Dato; Mere har jeg ikke at fortælle om mit Samqvem med Mennesker. I Tivoli stødte jeg forresten paa vor förrige Tjener Thomsen, som, uden at have forladt sin Post ved Jernbanen, er om Aftenen Opvarter i en Pavillon.

Igaar Morges, som var Hveens-Dagen, overraskedes jeg ved et Brev, som var skrevet paa Uranienborg. Men ved nærmere Eftersyn erfarede jeg, at det var et Sted ved Christiania. Og fra hvem var Brevet? Fra Fru Camilla Collett, paa 8 tæt skrevne Sider, een Side for hvert Aar siden Hveenstouren. 4) s. 128 Jeg fik slet ikke

Tid til at læse det før igaar Aftes. Nu, denne Læsning var dog hurtig bestilt, men Ulykken er, at der følger et Manuscript med, en Novelle, hvoraf kun Trediedelen er færdig, men som allerede synes mig ligesaa lang som tre andre. Jeg maa nu see, hvorledes jeg faaer Tid til at løbe den igjennem, og afgive en Dom over den, da Fruens Brev er yderst forbindtligt skrevet, for ikke at sige rørende. Hilsener og Taksigelser til Dig, og mange Ting, som jeg skal sige Dig, det forstaaer sig af sig selv, men dertil faaer jeg ikke Plads idag.

Hvad Nyt har jeg vel nu at fortælle? Man glemmer saa let Noget. Ved Theatret er Intet passeret; Nielsens Afsked er endnu ikke kommen. 1) Paa Juliette Prices Aftenunderholdning, hvor jeg ikke kom, saalidt som paa de følgende, var Alt udsolgt, og hun selv fremkaldtes og overøstes med Blomster. Men alle Andre bleve ogsaa fremkaldte; ogsaa Høedt, hvis saakaldte Monolog var ganske, som iforvejen berettet. 2) Den indeholdt en skjult, men dog tydelig Kjærligheds-Erklæring til Juliette, og en Smædevisse over Tscherning, hvori der tillige skal have været nogle Sidehiib til Ministeriet. Bifaldet var stormende, men ledsaget med Hyssen; dog blev han, som sagt, fremkaldt; men ikke desmindre hørte man i Publicum de Fleste klage over det Tact- og Smagløse i denne Præstation. Saaledes lyder Beretningen fra de forskjelligste Mennesker, som jeg har talt med. Paa Mad. Larchers Aftenunderholdning Dagen efter var der, mod Forventning, meget godt Huus. Ogsaa her bleve de Fleste fremkaldte, Mad. Larcher selv ikke at forglemme; ligeledes Høedt, der foredrog Bellmanske Sange, og, da han blev fremkaldt, gjorde ligesom andre Virtuoser, og gav et Extranummer til Priis, bestaaende i nok en Bellmansk Sang. Men den, som ved disse to Leiligheder feirer den største Triumf, og iaften, hos Sahlertz, skal feire en ny, er Nielsen, for hvem der er en rasende Jubel paa Grund af hans forventede Afgang, hvorfor ogsaa Berlingss. 129 Tidende beder ham heri at see Publicums Opfordring til at han skal forblive ved Theatret. Lene Møller fortalte mig igaar, at Grevinde Sponneck havde for kort siden sagt til hende, at hun ikke kunde forstaae, at jeg ikke gjorde noget ret Alvorligt for at conservere Nielsen, da det jo var aabenbart, at Theatret maatte lukkes, ifald han forlod det. 1) Heri gjenkjender jeg et Echo af hendes Mands Mening; hvorved kun er at bemærke, at saavel Manden som Konen næsten aldrig komme i Theatret, fordi de ikke have Raad dertil.

Saa nu er Du altsaa i Wien, rimeligviis paa anden Dag. Du skriver, at Du glæder Dig umaadeligt til at komme der. Saa gid da Din Forventning maa gaae i Opfyldelse! Gid du ret maa have Glæde, saavel af Theatret, som af det hele behagelige Liv, man skal kunne føre i denne By! Jeg veed, at Adspredelsen, som jeg ønsker Dig saa stor og rigelig som muligt, ikke vil afholde Dine venlige Tanker fra at besøge mig. Jeg selv føler Sandheden af Göthes Ord: 2)

»Ja in der Ferne fühlt sich die Macht,
Wenn Zwey sich redlich lieben.«

Og skulde jeg ikke troe paa Redeligheden fra Din Side? Og vil Du vel tvivle paa det Samme hos mig, uagtet Du undertiden, maaskee med en Skygge af Ret, finder, at jeg paa Poeters Viis kan lade mig flygtigt tiltrækkes af Andre? Nei, lad os begge være overbeviste om Redeligheden. At den virkelig er tilstede, derpaa har jeg et Beviis i, at jeg just i denne Adskillelse maa gjøre Göthes Ord til mine, og saa ganske bekræfte deres Sandhed.

Herved vil jeg standse for Øieblikket. Resten af Papiret skal benyttes, naar jeg kommer hjem iaften (jeg gaaer nu ud for at spise, da Klokken er næsten 6), maaskee ogsaa imorgen tidlig, inden jeg afsender Brevet. — For ikke at glemme det, tilføier jeg, at jeg ogsaa gik til Martensens samme Dag jeg havde faaet Dit første Brev. 3) De var meget glade over ats. 130faae Efterretning om Dig. Fruen besøgte min Moder igaar. Farvel saalænge, min kjære Hanne!

Efter at være vendt tilbage fra min Middagsspiisning, og siddet en Times Tid i Haven ved Røgen af en Sigar, sidder jeg nu igjen ved mit Skriverbord, med Gaslampen tændt, for at skrive et Par Slutningsord for iaften. Af Nyt har jeg Intet hørt, læst eller erfaret. Jeg var inde hos Suhr iaften, for at fortælle ham om Dit sidste Brev, men han var ikke i Byen, hvad jeg forresten iforveien ventede mig.

Med min Moders Befindende er det ved det Gamle. Hun har nu realiseret sin Plan at sidde et Par Timer om Dagen ved Havedørene. Hun bliver kjørt ind i den store røde Lænestol, som ved en af Christensen opfundne Mechanisme er sat i Forbindelse med en Skammel med Tridser under. — Fra Professor Dahlerup skal jeg hilse Dig.

I Wien maa Du allerede kunne mærke en stor Forandring ved de lyse Nætter. Der er vistnok meget mørkere Nat end her. Det er et Tab ved Reisen, thi de lyse Nætter ere dog henrivende, men det gjør en Forskjel med Hensyn paa Theatersaisonens Varighed.

Og nu god Nat, min kjære Hanne! Jeg lader lidt af Papiret staae aabent, for imorgen tidlig at kunne tilføie et Par Linier, især om det skulde være saa heldigt, at der inden den Tid indløb et nyt Brev fra Dig. — Det undrer mig iøvrigt ikke, at den svenske Dame tog den største Caricatur paa Skibet for mig, thi mig synes, jeg er vant til, at Alle, — idetmindste de, som ikke kjende mig — have den Forestilling om mig, at jeg maa være det største Uhyre, baade i Ydre og Indre; og naar de derfor søge mig i en Masse Mennesker, kan jeg være vis paa, at de tage det værste Uglebillede for mig. Jeg veed, oprigtig talt, ikke, hvorfra jeg har faaet dette Rygte.

Den Person, med hvem jeg blev forvexlet, skal iøvrigt være en af Kjøbenhavns berømteste Caricaturer.s. 131 Suhr sagde, at han var et Asen, skjøndt ikke uden en vis Forretningsdygtighed. Maaskee er det en ny Lighed med mig. — Hils Din Broder og tak ham for al den Omhu, han viser Dig. Nu har jeg, til liden Nytte, spildt en Deel af Papiret.

— God Nat igjen!

s. 131

Fredag den 23 de, Morgen.

Godmorgen, min kjære Hanne! Jeg har allerede modtaget Dit »God Dag, min kjære Ludvig!« Og dermed en ziirlig Flaskeprop, som jeg ikke skal glemme at sætte i Flasken. — Jeg havde ventet paa at erholde et Brev fra Dig, inden jeg sluttede dette, men da nu Klokken er over 10, tør jeg ikke vente længere med at sende disse Linier paa Posthuset. Gud være med Dig, og opfylde alle de Ønsker, som jeg gjør for Dig!

Din trofast hengivne
J. L. Heiberg.

s. 131

Kjøbenhavn, 25de Juni 1854. (Søndag).

God Dag, min kjære Hanne! Dit »God Dag« har jeg imorges modtaget for 8de Gang, hvilket er utroligt, og jeg veed ikke, naar det skal ende. Først troede jeg, det maaskee var eengang for alle, derpaa ventede jeg 3 Gange, saa 7, for at det kunde blive en Uge; nu derimod, da Nr. 8 har indfundet sig, er min Forventning spændt paa, at disse behagelige Morgenhilsener skal vare til Maanedens Udgang, som er paa Fredag! Selservandsglasset er meget behageligt, men jeg trænger nu mindre til Kjøling end før, da jeg allerede er i mange Henseender bleven et andet Menneske ved min hele forandrede Levemaade, saa at jeg saa godt som ingen Draabe nyder, heller ikke giver mig af med Vrede, og vist heller ikke med Coquetterie, som Du kalder det, men som hos et Mandfolk vel maa hedde Courmageri. Alt saadant har jegs. 132 aflagt, hvorimod det ikke skulde undre mig, om jeg forfaldt til Vrantenhed, thi tiltrods for den blomstrende Have synes Huset mig saare trist, og jeg er tidt saa beklemt tilmode, at jeg næsten ikke kan drage Veiret. Det gaaer mig vel som Dhennebon i Comedien; 1) Meget gjør ogsaa min Moders afkræftede Tilstand, der synes mig at tiltage. Indtil idag har jeg dog ikke havt Mangel paa Besøg af Theatrets Damer, som kom for at tage Afsked inden deres Afreise paa Landet. 2) Her har været Juliette Price, Jfr. Benedictsens, Jfr. Rostock med Petrine Gjødese, Alle paa een Dag; Juliette kom allerede Kl. 10½ om Morgenen, og de fik Alle Bouquetter og Drikkevare. Derimod Amalie Price og flere Andre have taget Afsked med mig i Onsdags paa Theatret. Bolette Petersen seer jeg jævnligt, hun bad mig hilse Dig fra hende. Jfr. Borchorst var her baade igaar og idag. 3) Blomsterne have god Søgning, men jeg skjærer dem selv af, eller lader dem skjære i min Overværelse, for at holde Maade. Jeg fører godt Opsyn over dem. Idag er 4 af de mørkerøde Roser i Nærheden af Dit Lysthuus udsprungne. De andre Roser i det store Bed begynde først at komme; men Hybenrosen staaer yderst pragtfuld.

Men hvad jeg først og fornemmeligst skulde melde, er at jeg igaar Morges modtog Dit første Brev fra Wien, medens jeg endnu laae i Sengen. Christensen kom ind til mig med det, og jeg saae strax paa hans smilende Ansigt, at det var et Brev fra Dig, thi han kjender dem godt og er sjæleglad, naar han kan bringe et, ligesom han ogsaa af og til præsenterer mig Dine Morgengaver paa et Fad eller en Bakke, hvorpaa han selv har slynget Bellis og andre Smaablomster fra Haven. Det var mig yderst kjært at erfare, at Du nu havde naaet Dit første Maal, og at Du befandt Dig vel. Nu længes jeg ret efter nærmere Efterretning, og havde ventet den idag, efter hvad der stod i Brevet; men nu er Klokken 4, saa jeg sagtens ikke kan faae noget Brev før imorgen. Din Ankomsts. 133 til Wien meldte jeg igaar hos Din Moder, hvor jeg tillige traf Din Søster Lene 1); fremdeles hos Martensen og Suhr. Jeg fortalte Martensen hvad Du havde skrevet om Kirkerne i Wien, og han bad mig i den Anledning at paalægge Dig ret ofte at besøge Stephans-Kirken og see den baade inden og uden i forskjellige Belysninger, fornemmelig i Maaneskin. Dette Sidste vil Du vanskeligt opnaae, dersom Du kun bliver 14 Dage i Wien, altsaa til den 4. Juli, thi det er første Qvarteer den 3die, og Fuldmaane den 10de. Men maaskee forlænger Du Opholdet i Wien, hvilket jo ikke var saa urimeligt, da der jo er Meget at see foruden Burg-Theater. Badet bør Du dog ikke opgive; maaskee Du i Wien kan faae gode Raad i den Henseende. Bliv bare fast ved Din Bestemmelse, at Badet skal være et Slambad, og at Du ikke vil drikke Vand. Dette paalægger ogsaa Martensen Dig, og Biskoppen forstaaer sig vist ligesaa godt paa Badene, som vore Læger. Fra Dahlerup skal jeg hilse Dig.

I Fredags var jeg da paa Sølyst til en frygtelig stor Diner, hvoraf jeg næste Dag havde Hovedpine, uagtet jeg forsikrer Dig, at jeg var meget maadeholdende, og lod mange baade Retter og Vine gaae mig forbi. 2) Ole Bang var den Første, som drak Din Skaal med mig, hvilket jeg lovede ham at berette. Siden kom Suhr, Bluhme, Treschow, og uidentvilt flere. Det var et Herreselskab, kun Fru Suhr og Anna Meyer, hvis Kjæreste allerede var vendt tilbage til Düsseldorf, udgjorde det qvindelige Personel. Da Anna og jeg ere i lignende Stilling, besluttede vi at trøste hinanden; men det vil neppe lykkes hende, og følgelig vel heller ikke mig. Jeg

kjørte med Rottbøll og Bluhme derud, og paa Hjemveien var ogsaa Kirstein med os. 3) Suhr vilde have mig imorgen igjen til Sølyst, i Compagnie med Hall og Fru Hall, der selv har inviteret sig derud, maaskee ogsaa med Andræ, men jeg betakkede mig derfor, deels fordi jeg virkelig ikke ønsker at komme sammen med den feberagtige Hall i lille Selskab, deels ogsaa. 134fordi jeg frygter, at det vil blive en ligesaa venskabelig Diner som forleden for Bluhme, Fru Bluhme og Rottbøll, hvor man hele Middagen ikke fik Andet end Fløde og Sukker, men ingen Jordbær, fordi Hempel 1) ingen havde, uagtet de nu kan kjøbes paa Torvet for en Bagatel. Suhr skal den Dag have været vred, uagtet han selv gjerne svømmer i Fløde.

Dit sidste Brev kostede ikke mere end de andre, tiltrods for det tykke Papiir. Det er mærkeligt, at alle 3 Breve have kostet det Samme i Porto, nemlig 22 β, uagtet de ere fra forskjellige Steder, i meget forskjellig Afstand. Der maa vel være indført en lignende Indretning i Tydskland som her, hvor man betaler det Samme for ethvert Brev, enten det skal til Lyngby eller til Hamborg. Dette bliver maaskee lidt dyrere, end hvad Du ellers pleier at betale, men Du vil ikke fortryde Udgiften, thi det vil mere Dig at læse en af Kjøbenhavnsposten for idag udskaaen Artikel om Bournonville, foranlediget, som Du vil see, af Dagbladets gruelige Klager over hans mulige Tab, og samme Blads forfærdelige Vrede paa mig, der ikke binder ham fast med en Strikke. 2)

Jeg har ikke spist hjemme til Middag uden de to første Dage efter Din Afreise og i Onsdags. Om Onsdagen har jeg isinde altid at spise hjemme, fordi jeg gaaer saa tidligt ud, og derfor ikke vil komme sildigt hjem, men hellere see, hvorledes det staaer til her hjemme. De andre Dage er Regeln, at jeg gaaer ud mellem Kl. 6 og 7, spiser Kl. 7, og kommer hjem Kl. 9. Men jeg nyder da heller ikke Noget om Aftenen, og gaaer for det meste temmelig tidligt tilsengs, idetmindste inden Kl. 12. Imorges har jeg været tidlig oppe, og har derfor til Frokost spist af Leverposteien og drukket en Snaps Genever, for første Gang af det nye Snapsglas, — Altsammen Dine Gaver. Jeg har hidtil spist hver Dag paa et nyt Sted, og har hver Dag truffet det heldigt, med Undtagelse af een Gang, hos Kongelig Kok Madsen i Frederiksborggade, hvor jeg netop havde store Forventninger, men allerede blevs. 135skræmmet ved Localets Beskaffenhed og Selskabet, i hvilket jeg blandt Andet opdagede forhenværende Kongelige Tenorsanger Hr. Faaborg. 1) — Sahlertz havde godt Huus paa sin Aftenunderholdning; Grevinde Danner var der, og skal, som man siger, have coquetteret voldsomt med Sahlertz, og til Maade med Nielsen. Det skulde sandelig glæde mig for Sahlertz's Skyld, thi hos Fru van Deurs er der nok ikke Mere at hente, og han kan trænge til hvad han kan faae, og jeg kan maaskee spare de mange Gratificationer. 2)

Din Feu for Juni var 30 rd. Marie fik igaar første Gang Penge, ikke meer end 15 rd., som Følge af, at jeg næsten aldrig spiser hjemme. Med alle Tjenestefolkene gaaer det hidtil meget godt, de ere saare lystige og villige.

Fra Paris har jeg havt Brev fra et spansk Dandser-Selskab, der ønsker at give Forestillinger her. 3) En ung Dame af Selskabet, ved Navn Pepa Vargas, angives at have en »vidunderlig Skjønhed og et umaadeligt Talent«. Jeg har endnu ikke svaret derpaa, og kan vist heller ikke indlade mig paa Tilbuddet, da Fordringerne ere urimelige.

Imorgen giver Hansen (han, som synger saa deiligt) og Mantzius en Aftenunderholdning i Casinos store Sal, og hermed tænker jeg, at den hele Cyklus af disse Underholdninger er til Ende. 4) Mantzius synger Bellmanske Sange, og vil udentviwl derved vise Publicum, at Høedt ikke kan foredrage dem. Det Rimeligste er, at Ingen af dem kan. Dagen efter tiltræder Mantzius sin Udenlandsreise. — Jeg skal hilse Dig fra Stemplerne; 5) jeg besøgte dem igaar Aftes efter Middagsbordet, for at bringe den Ene nogle Penge, og gjøre dem Begge Din Undskyldning for Vindbeutleriet. De vente i disse Dage en engelsk Dame fra London, som skal være hos dem i nogle Dage, hvorved deres Beslutning at tage paa Landet bliver lidt opsat.

Fra det Heibergske Hjem

s. 136

Kl. II om Aftenen.

Jeg har længe været hjemme, allerede fra 8½, men blev længe opholdt i Samtale med min Moder; dernæst var jeg i Haven og røg en Cigar. Iaften drikker jeg forresten Toddy, og gjør derved mine ovenstaaende Ord til Usandhed. Imidlertid, der gives jo ingen Regel uden Undtagelse. En anden Undtagelse bliver, at jeg spiser hjemme paa Tirsdag, da Marie har en Brathahn, som efter hendes Sigende ikke kan holde sig længere. — Jeg fortæller Løst og Fast, som Du seer, Ting som ikke ere Pen og Blæk værd, men jeg veed, at man i Fraværelsen tager tiltakke med de ubetydeligste Meddelelser. Og nu god Nat, min egen kjære Hanne! Den sidste Side lader jeg staae aaben, i det Haab, at jeg imorgen tidlig faaer et Brev, som jeg endnu kan besvare, inden dette afgaaer.

s. 136

Mandag 26. Juni, Formiddag.

Altsaa en Lapsestok! Den er nydelig, og man kan faae Lyst til at blive Laps, for at erhverve sig Ret til at bære den. Det er sandelig et omfattende Værk i mange Bind, som Du har indladt Dig paa med disse Morgengaver. Naar jeg spørger Christensen, om det nu ikke er tilende, svarer han med en Lyd, som ikke kan skrives, ligesaa lidt som den første Tone i min berømte Composition, der begynder med at trække Veiret til sig istedenfor at udstøde det. Iøvrigt beder Christensen mig i dette Øieblik om at hilse fra ham og sige Dig, at Alt er gaaet godt og ordenligt i Din Fraværelse, hvilket jeg heller ikke har Grund til at tvivle paa.

Jeg fik da intet Brev idag. Det er besynderligt. Den aabenstaaende Side bliver da ikke fuldskreven, især da jeg har ventet til det Yderste med at slutte, og nu maa haste for at faae Brevet bort.

Igaar var min Moder forunderlig svag, baade legemligt ogs. 137aandeligt, og jeg var ganske bange for hende. Men i Nat har hun sovet godt, og synes idag at være bedre ved Kræfter.

Farvel, min kjære Hanne. Hils Anthon. Fornøi Dig godt, og glem ikke at skrive.

Din hengivne
J. L. Heiberg.

s. 137

Wien, Mandag d. 26. Juni 1854.
Denne Blomst har jeg plukket i Wien til Dig.

Min kjære Ludvig!

Jeg benytter atter Morgenstunden til at tale lidt med Dig. Wien er som sagt en meget smuk og behagelig Bye, pragtfulde Bygninger, Gader saa brede som Torve, Huse som Paladser, Boutikker i tusindevis, aldrig har jeg seet den Mængde af Handlende, thi det er ikke i enkelte Qvarterer, men i hele Byen, i hver Gade og Gyde, i alle Forstæderne, det er mageløst. Kan Du ikke sende mig en halv Snees tusind Daler til at købe for, thi mindre kan ikke gjøre det. Og hvilke Kirker, den ene pragtfuldere end den anden. Her flyver i hele Wien en Mængde vilde Duer, som især bygge paa Kirkerne, i en saadan Mængde, omtrent som Allikerne i Frederiksborg. At disse Dyr ere trygge her, kommer vel af, at Duen i Catholicismen er en hellig Fugl. Vi saae i Løverdags Bagtaleseskolen i Bourg-Theatret saa maadelig udført, og saa kalfatret ved Oversættelsen, at det var en Jammer. Ikke Een af de spillende udfyldte deres Plads. 1) I Aftes Søndag havde de Debutantindens Fader, et Stykke Du vel erindrere fra de franskes Forestillinger i Kjøbenhavn. Men da det var besat med maadelige Skuespillere vi alt havde den Ære at kjende, foretrak vi at gaae ud i Forstaden paa et Folke-Teather, det var ret morsomt i sit Slags. En Comiker, Hr. Scholz, en af de meest afholdte her, var virkelig original. Ganske i Smag som vor afdøde Lindgreen. 2) Der fortælles her, at Bourg-Theatrets. 1380g flere andre Theatre have forgæves anmodet ham om at komme til deres Theatre; han vil blive hvor han er, og heri gjør han vist ret. I Morgen reise Wiehe og Hagen herfra for directe at tage til Kjøbenhavn. De kommer vist til Dig for at hilse Dig fra mig og fortælle Dig, at jeg har det godt. Fribilletter have vi ikke faaet i Bourg-Theatret, da vi ingen Visitte have gjort. Det er jo i sin Orden. Det er forfærdeligt saa langsomt vore Breve gaae fra Kjøbenhavn og hertil, og herfra til Kjøbenhavn. Jeg haaber høiere op paa Dagen at faae Brev fra Dig, men vi have udregnet, at hvis Du strax svarer mig paa dette Brev, kan jeg maaskee endnu faae eet fra Dig i Wien, inden vi forlader denne Keiserstad. Jeg længes mægtig! Bournonvilles have vi intet seet til her i Wien, og det er ret godt. 1) Det er en fæl Slægt.

8*

Tirsdag d. 27. Morgen.

I Aftes var vi i Bourg-Theatret og saae atter et fælt Stykke og intet mærkeligt ved Spillet. Jo, vi ere vel reiste! I Gaar vare vi ude med Wiehe og Hagen i Schön-Brunnen. Et mageløst Sommer-Slot, en halv Miilsvei fra Byen, med et fuldstændigt Menageri af alle Dyr og Fugle. En Have i den gamle franske Stiil, men saa storartet, at jeg synes aldrig at have seet Mage, ikke engang i Paris. Det er saa phantastisk, at det er som om man drømmer, og i et væk tvivler om Virkeligheden. Vi bleve overraskede af et Tordenveier med en gruelig Regn, saa vi i Hast maatte forlade det, men jeg vil derud igjen for ret at bese det. Fra Taget af Slottet kan man see hele Wien ligge som i en Dal, hvilket Regnen forhindrede os fra at see. Hvorledes har Du det, Ludvig? Hvor mange Gange om Dagen gjør jeg dette Spørgsmaal, men ak! uden at faae Svar.

Tirsdag Aften.

Tak min kjære, kjære Ludvig! Dit andet Brev modtog jeg i Eftermiddag til min store Glæde. Hvor kjærlige ogs. 139søde ere disse Breve for mig, og dog, saa glad, saa usigelig glad jeg bliver ved at læse dem, maa jeg altid græde ovenpaa at have læst dem, men stille, ganske stille græder jeg, det er min Længsel efter Dig, der fremkalder disse Taarer. Jeg nænner ikke at lade Anthon mærke mit Savn og min Længsel. Hvor lykkelig gjør dog alle Dine kjære Ord mig, ja i Sandhed kan jeg gjøre Dit Citat til mit:

»In der Ferne fühlt sich die Macht,
Wenn Zwey sich redlich lieben.«

Din Gang til min Moder, mine Venner, Din Interesse for Haven, alt dette rører mig, saa jeg stille maae græde, græde med en Veemod, som kun den kjender og forstaaer, som har følt noget lignende hvad jeg i denne Sommer føler. Hvad skal jeg sammenligne den underlige Fornemmelse med? Saaledes maa en Kortsynet være tilmode, der har glædet sig til at betragte en deilig Udsigt, men som har glemt sine Brillen hjemme. En ung Pige, der skal paa Bal, men som har tabt Nøglen til det Kammer, hvor al hendes Pynt er forvaret, og maa gaae i sin gamle Kjole. Ak! jeg har glemt de Brillen hjemme, hvorigjennem jeg skulde nyde hvad her er at nyde, Dig — Din Omgang, Din Opmuntring, ja selv Dine Feil savner jeg. Det er svagt af mig, jeg vil fortryde det bagefter, jeg veed det, men det er, og jeg føler det, det bliver saaledes, indtil vi sees igjen. Da jeg i Dag havde læst Dit kjære Brev, sagde jeg til Anthon: »Nu vil vi strax kjøre ud til Plössl 1) (thi han boer i en af Forstæderne) og kjøbe Ein Feltstecher til Heiberg. « Som sagt saa gjort, men det var et daarligt Indfald, thi først her savnede jeg Dig ret. »O!« sagde jeg: »Var dog Heiberg her hos alle disse Kikkerter.« Jeg talte med Plössl selv, en rar, venlig Mand mellem 50 og 60 Aar men umaadelig døv. »De maa sige, hvad De ønsker,« sagde han, »til denne Mand,« idet han pegede paa en Anden, »saa vil han sige mig det, thi jeg er meget døv.« Imidlertid talte jeg selv ind i hanss. 140Øre, og han forstod mig. Jeg fortalte ham, at Du interesserede Dig saa meget for hans Instrumenter, sagde ham, at han jo var verdensberømt. Han smilte og sagde i en smuk Tone, at det glædede ham, at hans Ringhed var naaet til os. Han gav mig en Catalog hjem med til Dig. Jeg kjøbte en ganske lille Gavtyv af en Feltstecher, hvormed jeg saae vidunderligt fra hans Vinduer, hvorfra der var den deiligste Udsigt til Bjergene og Byens Kirker. Atter i Aften have vi seet en maadelig Forestilling paa Bourg-Theatret. Jeg gider ikke spille det kostbare Papiir med at omtale den videre. Tak fordi Du drak min Skaal med Lene Møller, hils hende fra mig. Ogsaa hendes gode Tanker om mig have rørt mig. Alle overvurderer mig, og det er i Grunden en smertelig Følelse. Tak fordi Du saa venlig modtager mine smaae Morgen-Hilsener. Jeg har endnu en Blegn paa min Finger af den megen Forseglen med Lak, som jeg ikke er vant til. Jeg glæder mig over denne Blegn og seer ofte paa den. Det glæder mig, at jeg veed Du spiser hjemme om Onsdagen, saa veed mine Tanker hvor de skal søge Dig paa denne Dag. Fru Collett er naiv. »O! vogt Dig mit Barn, for de skrivende Qvindfolk!« 1) Jeg ærgrer mig over Nielsen, og Publicum, hvad skal Enden blive! Og nu god Nat for i Aften, i Morgen fortsætter jeg Brevet. God Nat, min kjære elskede Ven. Jeg gaaer nu hen at nyde mine bedste Øieblikke i Døgnet, naar jeg i min Seng beder for Dig og falder i Søvn med Dig i Tankerne, med Dig og ingen Anden.

Onsdag d. 28. Kl. 2 Formiddag.

Min kjære Ludvig! I dette Øieblik kommer jeg fra Professor Skoda, 2) een af Wiens berømteste Læger. Jeg har aabnet Dahlerups Brev og ladet denne Mand læse det, (inden selv at see et Ord deri. Spørg Dahlerup, hvor mange Fruentimmer han troer at kunde gjøre mig det efter). Han sagde at Marienbad vilde vist gjøre mig godt, men dersom Smerterne i Underlivets. 141ikke skulde ophøre, vilde han raade mig at tage den halve Tid til Franzensbad, der var stærkere jernholdig. Min Frygt for at blive sort i Huden havde ingen Nød, der var saa godt som ingen Svovl i dette Bad, og i det hele taget vilde han slet ikke gaae ind paa, at Sminken kunde have denne Virk- ning. Vi reiser altsaa herfra Wien paa Tirsdag Morgen Kl. 6 og er da i Prag om Aftenen Kl. 9. I Prag bliver vi een, høist to Dage, og gaaer da direkte til Marienbad. Du kan altsaa ikke svare mig paa dette Brev til Wien, thi Brevene gaae jo saa langsomt. Svarer Du strax kunde jeg maaskee faa Brev i Prag, hvis ikke, maae jeg have Taalmodighed til jeg kommer til Marienbad. Du seer altsaa, min kjære Ludvig, at jeg har be- sluttet mig til at tage til Badet. Har jeg bragt det Offer at skilles fra Dig, vil jeg i det mindste forsøge dette Middel, og om muligt derved faae mit Offer betalt; at reise videre for at more sig, er en egen Sag uden Dig. Jeg befinder mig for- resten vel, men har dog af og til de gamle Smerter i Siderne, saa jeg bør gjøre et Forsøg, synes mig. Farvel, min kjære Ludvig! Tænk som hidtil med Kjærlighed paa Din

Hanne.

Hils min Moder og siig, selv om det ikke er Tilfælde, at jeg udtrykkelig nævner hende i mine Breve. Hun græder, hvis Du ikke siger det. Hils Suhr, Din Moder og Alle. I Dag spiser Du altsaa hjemme. Jeg skal drikke Din Skaal til Middag. Rigtignok kun i Øl.

Hvis Du kan, saa behold Pennen til Suhr til jeg kommer hjem.

s. 141

Kjøbenhavn, Torsdag 29. Juni 1854.

Endelig, min kjære Hanne, har jeg da faaet et Brev fra Dig, som indeholder Svar paa et af mine. Det kom igaar, Onsdag, medens jeg var paa Theatret, og jeg fik det, da jegs. 142kom hjem til Middag. Jeg forstaaer ikke denne Postgang. Du selv reiste om Løverdagen herfra, og var om Tirsdagen i Wien; det var altsaa 4 Dage, eller egenlig kun 3½. Brevene derimod, som jo dog maa gaae Nat og Dag, og altsaa befordres endnu hurtigere, bruge 5 Dage; thi mit Brev, som afgik om Mandagen, fik Du først om Fredagen, og Dit sidste, som er afgaaet om Løverdagen, kom først om Onsdagen hertil. Dog, det maa nu være som det vil, Dit Brev var

mig yderst velkomment, endskjøndt jeg gjerne havde modtaget det tidligere. Tak for Dine venlige Ord! Flav ingen Betænkelighed ved at sætte »Kjærlighed« for »Godhed«, og tvivl ikke paa, at jeg ikke blot »af og til«, men bestandig holder inderligt og oprigtigt af Dig. — Nu er Du altsaa ved Dine Ønskers Maal, og morer Dig godt, som jeg med Fornøjelse seer af Brevet. »Es gibt nur ein' Kaiserstadt, es gibt nur ein Wien.« Du gjør altsaa vel i at benytte Opholdet, og gjøre det saa righoldigt som muligt. Hvad Du skriver om Burgtheater, frister just ikke saa meget til at see det. Repertoiret synes jo at være tyndt i denne Tid, men det forstaaer sig, man kan ikke vente det Bedste paa denne Aarstid. Imidlertid faaer jeg dog nok Ret i, hvad jeg før har sagt, at ogsaa dette tydske Theaters Repertoire er som Noahs Ark, der samlede baade de rene og de urene Dyr. Jeg vil dog haabe, at Du endnu har faaet et eller andet værdifuldt Værk at see; det maa jo Laube sørge for, da det jo lader til, at han interesserer sig for Din Nærværelse. Han selv er en temmelig frugtbar dramatisk Forfatter, men, saavidt jeg kjender ham, af samme Skole som Gutzkow og Bauernfeldt. Et andet stort Lys er jo ogsaa, saavidt jeg veed, i Wien, nemlig Hebbel; 1) har Du ikke stødt paa ham eller seet et af hans Dramer? Den unge Reitzel, som Du kalder en Rækel, er en meget skikkelig og godmodig ung Fyr. 2) Han er ikke just paa et Contor, men i Lære hos en Boghandler i Wien. Imorgen er jo Burgtheater-Saisonen ude. Jeg formoder da, at Du blivers. 143nogle Dage, ikke for faa, og beseer Folketheatrene og Operaen samt andre Seeværdigheder i den mærkelige Keiserstad. Jeg tør nu ikke sende flere Breve til Wien og heller ikke til noget andet Sted, før jeg faaer nærmere Efterretning om Din Reiseplan, hvilket jeg haaber, vil skee i Dit næste Brev. Dette Brev vil, efter min Regning, komme til Wien Tirsdagen den 4de Juli, til hvilken Tid jeg antager, at Du endnu ikke har forladt Wien. — Tak for Dit Besøg i Stephanskirken! Det er vist, at smukke, imponerende Kirker, som staae aabne til enhver Tid, og hvor man træffer stille Andægtige, have noget Opløftende. Den dybe Stilhed, naar al Gudstjeneste hviler, svarer til Stilheden i den eensomme Skov. Trængselen af Mennesker ved Præken og Menighedssang synes mig at forvandle den eensomme Skov til en Dyrehavsbakke, — ja det er jo skammeligt at sige det, men saa Meget er dog vist, at vore Kirkeskikke ikke tjene til at vække Guds frygten. Jeg selv er virkelig meget gudfrygtigere, naar jeg er i et catholsk Land, end herhjemme. — Det glæder mig, at Bille Brahe saa prompte har opfyldt sin ministerielle Høflighedspligt. Dersom han har inviteret Dig og Din Broder, har Du gjort vel i at sige Nei, men isaafald er vel Din Broder gaaet i hans Selskab.

Skal jeg nu fortælle Noget om mig selv, veed jeg næsten ikke, hvad det skal være, thi jeg har saa godt som Ingenting oplevet, siden jeg skrev sidst. Det Eneste er, at Claudius Rosenhoff spiste til Middag hos mig igaar. 1) Han skrev mig til for et Par Dage siden, at han ønskede at tale et Par Ord med mig, og bad mig bestemme ham Dag og Time. Jeg svarede da tilbage, at jeg vilde bede ham komme om Onsdagen Kl. 4, og holde mig med Selskab til Middag. Dette gjorde han da ogsaa, og ved denne Leilighed benyttedes Trøffelposteien. Efter Bordet besaae han Kikkerter og astronomiske Instrumenter, drak derpaa Thee og Toddy, og gik først Kl. 11 om Aftenen, forsynet med Roser til Kone ogs. 144Datter. Det er første Gang, jeg egentlig har talt med ham; der er virkelig noget meget Godmodigt og Barnligt, man kan gjerne sige Elskværdigt i hans Væsen. Forresten erfarede jeg, at det var ham, der har skrevet den frygtelige Vaudeville, hvoraf jeg saa et Stykke i Tivoli. Ogsaa Tivoli-Theatrets Personal begynder nu at søge mig, ligesom Casinos, for at faae Lov til at benytte Stykker af det Kongelige Theaters Repertoire.

Men jeg studser mere og mere over Dine fortsatte Morgenhilsener og Gaver. Min Moder siger, at det er »forskrækkeligt«. Den lille Pude med Fuglefjer, som Du bad om Undskyldning for, kan let faae Tilgivelse, thi det er et nydeligt Arbeide, som jeg strax tog i Brug til at lægge mit Uhr paa, naar det er taget ud af Kassen om Morgen, for at trækkes op. Naar jeg om Morgen læser: »God Dag, min kjære Ludvig«, da er det mig, som Du ikke var borte.

Noget Nyt skulde jeg vel og meddele, dersom jeg blot havde Noget, som var værdt at meddele. Hansens og Mantzius' Aftenunderholdning i Casinos store Sal var af den Beskaffenhed, at de hver maatte betale 5 rd, for at dække Omkostningerne, og ovenikjøbet skal Mantzius være bleven dadlet i Flyveposten for sit Foredrag af Bellmanns Sange og for det nye Digt af Hostrup, hvormed han opvartede, hvilket Digt var en Allusion til Berlings Tidendes Kritik over »Drøm og Daad« (som ganske rigtig var af Frøken Schwartz, som jeg nok sagde.) 1) Samme Frøken, der jo veed alt litterært Nyt, sagde mig, at Hostrup havde et nyt Stykke færdigt til det Kongelige Theater. Nu vil hun nok ogsaa gjøre Theatret til Levebrød. — Nu berette Flyveposten og Dagbladet som aldeles vist, at Nielsen har faaet sin Afsked, og nu troe alle Mennesker det, uagtet det maaskee er 30te Gang, at de samme Blade have forsikkret det. Folks Lettroenhed med Hensyn paa det trykte Ord er dog ganske vidunderlig. Tvertimod synes Sagen nu at være længere fra sin Afgjørelse end før;s. 145thi vel er Ministeriet indgaaet med Indstilling til Kongen om Nielsens Afskedigelse, og Sagen har allerede været i Cabinets-Secretariatet, men har — hvad jeg underhaanden har erfaret

— faaet den høist besynderlige Paategning i Form af Kongelig Resolution: »Denne Sag bliver at tage under nærmere Overveielse.« 1) Hvad der nu skal skee, veed jeg ikke, men jeg kan ikke troe, at Ministeriet viger for Grevindens Indflydelse, thi det er upaatvivlelig hende, som her er med i Spillet. Jeg hører, at paa Sahlertz's Aftenunderholdning, hvor hun var, men uden Kongen (der ikke fandt det passende at komme, fordi hans Adjutant Thortsen var død), gjorde Nielsen og udentvivl de Fleste af de Assisterende deres Compliment for Grevinden, førend de hilsede paa Publicum. Det har lille Schmidt i Choret fortalt mig. 2) — En sørgelig Nyhed er, at Oberst Keyper, Broder til Fagottisten, er død paa Stedet ved at vælte med en Vogn. Han var i Besøg hos en Præst i Nærheden af Ringsted, og Præstens Karl, der kjørte ham et Stykke om

Natten, var falden i Søvn, og havde tabt Tømmen. 3) — Vor fælleds Veninde Jomfru Andersen var her idag for at sige mig Farvel, inden hun tager paa Landet; hun bad Dig saa meget hilse. 4) Hun er nu, siger hun, kommen til Kundskab om, at hendes nylige Forlovede ikke var saa slet, som Visse (Phister) 5) havde afmalet ham, og hun troer derfor at have overilet sig ved at slaae op med ham. Jeg sagde, at saa kunde hun jo gjøre det om igjen, men det vilde hun ikke, uagtet hun daglig bestormes derom (rimeligviis af ham), men hun holder sig dog for overbeviist om, at det er gaaet altfor vidt mellem ham og Jfr. Wimmer. Gud veed, hvorfor jeg skrivet det Vrøvl, men nu staaer det der, og i en Nyhedsrubrik bør der altid være en god Deel Vrøvl.

Ogsaa fra Dahlerup, som var her idag, skal jeg hilse Dig, ligeledes fra Din Moder, som jeg besøgte idag. Hun har befundet sig ilde i et Par Dage, men gaaer dog oppe; det er hendes sædvanlige Ildebefindende af og til; hun siger, ats. 146hun kjeder sig. Jane skal efter en Skovtour i Søndags have faaet Koldfeber, men Din Moder beder, at det maa blive holdt hemmeligt for Din Broder. — Du spørger, om Du hellere skal kjøbe en Pibe til Suhr; det kan nok være, at det er bedre, men der maa være En paa Raad, som forstaar sig paa Piber, En, der selv er øvet Tobaksryger. Men hvordan vil Du saa tilfredsstillende Thorning?

Fredag Morgen, 30. Juni.

En Daase med Fiirskillinger! Det er jo en mageløs Opfindelsesgave, som Du har. — God Dag, min kjære Hanne, og Farvel for denne Gang! Brevet skal nu paa Posthuset, og jeg maa derfor slutte det. Jeg seer ved Gjennemlæsningen, at det er sjusket skrevet; jeg er bange for, at Du faaer Møie med at læse det. — Endnu engang lev vel, og vær paa det kjærligste

hilset fra Din
J. L. Heiberg.

s. 146

Wien, Løverdagen, d. 1. Juli 1854, Morgen.

I Aftes var vi da for sidste Gang i Bourg-Theatret, hvor vi saae Romeo og Julie. En taalelig Romeo, en græsselig Julie var Udbyttet. Vi have nu seet alle Bourg-Theatrets første Kunstnere og Kunstnerinder. Der er Talenter der imellem, men de bedste ere gamle ligesom hos os. Romeo og Julie blev her spilt i to Timer og tre Qvarteer, hvoraf Du kan tænke Dig hvor forkortet Stykket var. Det kan nok være at Stykkerne her i det hele taget er bedre sat i Scenen. Masserne bevæger sig med Lethed, her fægtes uden at opvække Latter som hos os. De mindre Roller blive bedre udførte, da Personalet her er betydelig større end hos os, og gode Skuespillere ikke vægre sig for at overtage mindre Roller, men dette fraregnet har Bourg-Theatret viist sig for mig som temmelig vissent. Her gives Stykker, baade alvorlige ogs. 147muntre, som ikke vilde opleve meer end een eneste Aften hos os, og knap to i Casino. Du faaer altsaa Ret i Din Mening om dette Theater, og hvad jeg har opnaaet ved at see det er, at jeg nu kan tale med derom, men det er ogsaa det eneste Udbytte jeg har deraf. Staaer vort ikke over det, under det kan jeg umuligt tro at det staaer.

Min kjære Ludvig! ved atter at gjennemlæse Dit sidste kjære Brev, som vist var femte eller sjette Gang, thi naar jeg længes al for meget, da læser jeg Dine Breve, skriver Du om de mørke Nætter vi have i Wien. Jeg veed slet ikke, hvorledes Nætterne see ud i Wien. Husene her er saa høie, at Gaderne ere som høie Værelser, hvor Loftet mangler, man seer en smal Strimmel Himmel foroven, hvor intet Stjernebillede er at gjenkjende, dernæst er Gas-Belysningen saa stærk, at den forhindrer Een fra at see om Natten er lys eller mørk. Naar jeg om Aftenen slukker mit Lys for at gaae i Seng, er min Stue ganske oplyst af Gas-Lygten paa Gaden. Det var noget for Dig, ikke sandt? Forleden gik jeg hen paa et Torv for dog en Gang igjen at see de bekjendte Stjernebilleder, saaledes længtes jeg efter dem. Jeg saae op paa den store Bjørn, og tænkte paa hiin Tid da min Gave af den lille Stjerne gjorde Dig saa glad. 1) I Gaar vare vi atter i Schön-Brunnen, der er udmærket smukt, men atter bleve vi overfaldede af en Tordenbyge, hvormed fulgte en vidunderlig Orkan, som brak store Grene af Træerne, rev Løvet af, saa hele Jorden var som oversaaet med Blade. Det maae ikke være noget ualmindeligt her, thi det lod ikke til at gjøre stort Indtryk paa Folk. Vi vare akkurat komne ind i Hus, som vel var. Det lille Græsstraee plukkede jeg derude til Dig. Det er hvad man kalder Hjerte-Straae. Det er en Trøst paa et fremmed Sted og i et fremmed Land at finde de velbekjendte Planter og de søde smaae Blomster. Saalænge man seer disse gamle Venner, synes man dog at staae i Forbindelse med sit Hjem; græsseligt maae det være, at være eensoms. 148i et fremmed Land, hvor der er andre Stjerner, andre Blomster, hvor eensom maatte man føle sig. O! til Fortvivlelse eensom! dog det er ugudeligt sagt. Ham! den gode Gud har man jo overalt, med hvilken forunderlig Sikkerhed føler man ikke at han gjør Afstanden intet. Han er os lige nær hjemme og ude; hvor forladt og eensom vilde jeg ikke føle mig i denne Sommer, hvis jeg ikke havde Ham, til hvem jeg kan klage, bede for Dig og mig, og alle der er mig kjær. Ja, min kjære Ludvig, eensom føler jeg mig i denne Sommer. Din Omgang er mig uundværlig, naar Du ikke hører der- paa, har jeg intet at sige, og jeg er bange for, at den stakkels gode Anthon finder mig inderlig kedsommelig. Vi var da ogsaa forleden i Kirken og overværede en højtidelig Gudstjeneste. Den opbyggede mig mindre end jeg havde troet. En Præken blev holdt som var reen historisk. Hvis jeg havde læst lidt over derpaa, synes jeg at jeg kunde have holdt en lige saa god. Der blev røget i den Grad med Røgelse-Kar for at rense Altaret og Kirken, at de røg mig ud af Kirken inden Gudstjenesten var forbi; jeg vil ikke haabe, at der

laae et Symbol deri, at for at Kirken kunde blive tilgavnens rensed for alt ureent, maatte jeg ud deraf. En ung geistlig Mand med et fromt klogt Ansigt, der i en meget ung Alder lod til at have en høi Grad imellem sine Brødre, var det der gjorde meest Indtryk paa mig. Cantaten, som jeg havde ventet mig en Deel af, blev slet og profant sjunget.

Jeg lever i Haabet, at jeg en Gang i Dag faaer et Brev fra Dig, derfor vil jeg lade Resten af Papiret staae reent indtil videre.

Samme Dag Kl. 1.

I dette Øieblik fik jeg da Dit kjære Brev fra 25. og 26. Juni. Det foruroliger mig at høre at Din Moder er saa svag. Hvis det var Guds Villie, at Du skulde miste hende, hvor vilde jeg da være bedrøvet over ikke at være hos Dig, trøstes. 149 Dig og kjæle for Dig. Jeg kan saa sjældent være noget for Dig, ved denne sørgelige Leilighed kunde jeg dog maaskee være noget. Dog hvad nytter al Klage, som Gud vil maae det skee, og saaledes er det vel bedst. Og nu kan jeg ikke faae Brev før i Prag; det er haardt at have Taalmodighed. Tak, min elskede Ludvig, for Din Længsel og Savn, det gjør mig godt, at jeg ikke bærer denne Byrde alene, uagtet det vel var ædlere om det ikke glædede mig, men til denne Højde kan jeg ikke stige. Din Stakkel! faaer Du nu Skjænd for Bournonvilles Grimasser, det er godt at Du har en haard Hud, siden der er saa mange der have Lyst at prygle derpaa. Det Dagblad er ret et uartig Barn, og deraf kommer det vel, at det holder med andre uartige Børn. Du spiller jo ret den galante Gartner i Sommer, skjærer selv Bouquetter af til alle Tøsene, baade store og smaae, med de Blomster, som jeg har pleiet, indsmigrer Du Dig hos andre Damer og gjør Dig behagelig for dem. Men gjør det kun, min kjære Ludvig! jeg føler, at Du ikke glemmer mig for de andre, selv i dette seer jeg en Godhed for mig. Tager jeg vel fejl deri? Det bliver ved Bestemmelsen som jeg skrev i mit sidste Brev, at vi reiser herfra paa Tirsdag Morgen, saa er jeg Dig saameget nærmere. Fra Dig kan jeg vel desværre ikke vente mere Brev her, men mit Haab staaer til Prag. Jeg selv skriver Dig endnu et Brev til herfra, inden jeg reiser. Det er mig en Trøst at skrive Dig til, selv om jeg intet Svar venter derpaa.

Jeg er saa glad for mit Indfald at sende Dig de smaae Morgen-Hilsener, og som Du optager ganske som jeg havde ventet; at Dagen begynder for Dig paa denne Maade er mig saa behagelig at tænke. Det er jo rørende, at Christensen slynger Blomster om mine smaae Gaver. Tak ham derfor og hils ham og Pigerne fra mig. Gid jeg var hjemme hos Eder Alle. Det er ellers noget krænkende, at Du naar jeg er borte gaaer tidlig til Sengs, og naar jeg er hjemme ikke kan træks. 150kes derind før langt ud paa Natten, men ogsaa dette vil jeg være saa forfængelig at udlægge som et godt Tegn for mig, uagtet Du selv maaskee ikke forstaaer, hvorledes det er mig muligt.

Hils Suhr og siig ham, at han maa daarlig have benyttet sin Tid i Wien, siden Byen og Omegnen ikke behagede ham. Siig ham, at jeg ofte tænker paa ham med Taknemlighed. Naar man er i en fremmed Bye, hvor man har den Følelse, at ikke et af alle de mange Mennesker, Øiet støder paa, bryder sig det ringeste om en, da føler man ret Værdien af sit Hjem og sine Venner.

Og nu Farvel, min kjæreste Ven! Dit Billede staaer her for mig paa mit Skriverbord, og jeg er ret glad over, at det har noget vredladende i sin Mine, thi saae det rigtigt mildt og især bedrøvet ud, saa vilde jeg blive endnu mere øm om Hjertet end jeg alt er ved at betragte det. Farvel, min søde Broder! jeg kysser Dig i Tankerne og beder Gud bevare Dig for

Hils Alle.

Din
Hanne.

s. 150

Wien, Søndag d. 2. Juli 1854.

Min kjære Ludvig!

Gid jeg vidste hvorledes I Alle har det! I Mangel heraf vil jeg sige Dig, at jeg har det godt. I Aftes var vi her i Operaen og saae Den Hvide Dame. 1) Der var et Par ypperlige Stemmer, en Tenor-Sanger som vi godt kunde bruge hos os. Her har i lang Tid været italiensk Opera, som ikke skal have duet noget. I Aftes aabnede den tyske Opera igjen sin Sæson, og derfor var der en Jubel, en Kasten med Blomster og Krands i det uendelige. En væmmelig Skik naar den bliver hverdags. Forresten gik den godt. Det er paa dets. 151 Theater, at Bournonvilles Ballet skal gives. Det er et meget smukt og brilliant Theater. Vi saa Bournonville med Kone og Datter sidde i Parquettet. Han kastede betydningsfulde Blikke hen til mig, som om han vilde sige: Hvad synes du, det er noget andet end den gamle Kasse i Kjøbenhavn. Frue Bournonville har et comisk Væsen ligeoverfor mig. Snart sukkersød, og snart med et Ansigt, som om der trak en Storm over det, der skulde gaae ud over mig, eller rettere sagt over Dig. Hidindtil har jeg undgaaet Stormen, og da jeg nu rimeligvis ikke seer hende mere her, er vel Faren forbi.

De vilde Duer som jeg har fortalt Dig om, som flyve her omkring i Wien, og som jeg saa godt kan lide, har mærket min Godhed for dem. Een af dem kastede forleden denne Fjeder ned til mig, idet den sagde: Send denne hjem til din Ven, du pleier jo hver Sommer at forære ham Fjedere, saa skal han heller ikke i Aar undvære een. Jeg takkede den paa det forbindtligste, og her er den. En Fjeder fra en Due i en Keiserstad, Duer der boe og bygger paa Stephans-Kirken, en af de skønneste i Verden, det er dog altid noget. Jeg vilde kunne more mig deilig her i Wien, hvis Du var her, men nu — nu — længes jeg kun, og uagtet jeg hver Dag drikker en halv Pot Ø1 til Middag, blev jeg i Dag forundret, da jeg klædte mig paa, ved at see hvor mager jeg er bleven. Men det kan vel komme igjen, naar jeg først er atter hos Dig og alt er vel. Jeg længes nu efter at see hvad Virkning Badene vil gjøre, og jeg vil være mere fornøiet ved Marienbad, hvor jeg er for Nyttens Skyld, end saalænge jeg har Følelsen af at skulle more mig. Din Klage i dit sidste Brev over, at mit ikke var kommen den Dag, haaber jeg er blevet afhjulpen inden Aften, thi jeg synes jeg skriver saa flittig og akkurat til Dig, at Du umulig kan have ventet forgjæves. Fortæl mig ærlig hvorledes Din Moder har det. Hellere vide bestemt hvorledes Sagerne staae end ængste sig og lade sin Phantasie digte løst og fast imellem hinanden. Min stakkels. 152Ludvig! Du har det ikke godt i Sommer, at leve i Angst for hende, i Spænding for mig, det er for meget, dog stoler jeg paa Din Kraft og Dit gode Sind. Plei Dig selv saa godt Du kan, og Du skal see hvor god og kjærlig jeg skal være, naar vi atter er saa lykkelige at være sammen. Det er Synd at jeg er taget fra Dig i Sommer. Undertiden tvivler jeg om at det virkelig er Dig et Savn, men til andre Tider troer jeg igjen saa fast derpaa, som man kan tro paa noget i denne Verden, hvor saameget er Illusion. Jeg har ret i denne Fraværelse følt hvad det vilde være for mig at miste Dig og staa ene tilbage. Naar jeg tænker derpaa, saa græder jeg af Sorg og Anger over, at jeg ikke bedre har benyttet vort Samliv, og at jeg nu tilbringer en Sommer uden Dig. Men det skal blive anderledes, naar Du kun vilde have lidt Overbærelse med mine Svagheder, vise mig Din Godhed lidt tydeligere, naar vi er sammen, saa kan vi blive et elskværdigt Ægtepar, ung i Alderdommen. Dog alle disse Tanker kjeder Dig maaskee og trætter Dig, og dog skrev jeg mange endnu, ifald jeg kun vidste, at de vilde naae Dig i et Øieblik, hvor Du var modtagelig for dem. Hvad er det dog for en Himlens Gave i Fraværelsen at kunne skrive til hinanden, selv om Skriften og Formen er saa ufuldkommen som min. Det letter dog det betyngte Sind at udtale sig, om ogsaa man føler det ufuldkomme i denne Udtalelse.

Fra det Heibergske Hjem

9

Har Du ingen nye Stykker faaet, hvormed der kan begyndes i Aar? Du veed det ligger mig paa Hjertet. Nielsens Afsked ender vel med, at der skal gjøres Udveie til 400 Rbd. aarlig. Ja for mig gjerne. Jeg overfalder undertiden af en saadan Væmmelse for Theater, Skuespillere, og alt hvad dermed har at gjøre (paa Theater-Directøren nær, det forstaaer sig), at jeg selv forfærdes derover. Det var dog gode Tider, hvor man syntes, at det alt var herligt, stort, guddommeligt, ifald Illusionens Tider kan kaldes gode.

s. 153Mandag d. 3. Juli.

I Gaar Aftes vare vi ude paa et Sommer-Theater, hvor der spiltes under aaben Himmel. Theatret rummer mellem 12 til 13 tusinde Mennesker. Der var efter vort Skjøn 10 à 11 tusinde Tilskuere. Stykket *Wo steckt der Teufel?* var en Slags Parodi paa de tragiske Operaer, hvor Djævelen er en allerhelvedes Karl, men som ender med at faae Skjænd for sin Dumhed. 1) Der var en Mængde gode Indfald og Sange deri. Et Indfald maae jeg fortælle, da det falder i Din Smag. En Dame skriver en Herre til og beder ham om et Stevnemøde. Brevet lyder saaledes: »Jeg sender Dem herved en Parquett-Billet, ved Siden af denne Plads vil De finde mig i Aften i Theatret. Der gives et klassisk Stykke, vi bliver altsaa forhaabenlig alene.« Efter Stykket gik vi ind i et berømt Caffehus for at nyde lidt, men blev meget overrasket ved at høre den livligste Musik og pludselig befinde os i en Balsal, i hvis ene Ende og langs med Siderne der vare smaa Spiseborde. Vi satte os ved et af dem, drak The og saa paa Dandsen og Lystigheden, der lod til at være anstændig og munter. Ved Bordet kom jeg i Samtale med en sød Italiener, der talte meget godt Tysk og havde de skønneste hvide Hænder jeg har seet. Aftenen var stille og deilig, Himlen fuld af Stjerner, og den unge Maane stod paa Himlen. Tiltrukket af den, af Stjernerne, og, her opdagede jeg hvad Du haver gjort mig opmærksom paa, de mørkere Nætter, besluttede vi at gaa hjem. Mellem tusinde af Mennesker, Vogne, Gasflammer, gik vi rigelig en halv Miilsvei for at naa vort Hotel, men det gjorde mig intet. Jeg har sovet godt i Nat, og sidder nu her og skriver til Dig, min kjære Ludvig.

Samme Dags Aften.

Jeg har opsat til det yderste at slutte dette Brev i Haab, i inderligt og ængsteligt Haab om at faae et Brev fra Dig i Dag til Svar paa mit andet Brev fra Wien, men forgjæves!s. 154Efter dit sidste Brev hvor Du omtaler Din Moders Svaghed, kan Du vel begribe, at jeg længes, men Du er ikke saa sam- vittighedsfuld med at skrive som jeg. Jeg er nu desværre nødt til at reise i Morgen tidlig med et tungt Sind. Brevet bliver da sendt efter os til Prag, hvor vi rimeligviis ankommer i Morgen Aften henimod 8 Aften. Vi bliver da i Prag Onsdag og reiser derfra Torsdag eller Fredag i det seneste, og Veien gaaer da lige til Marienbad, hvor jeg atter haaber at faae et Brev fra Dig. Gudskelov at jeg kommer nærmere Hjemmet og kan faae hurtigere Svar paa mine Breve. God Nat, min kjære Ludvig! vor Herre være med Dig, og gid Dit næste Brev maa indeholde gode

Efterretninger. Jeg kysser Dig i

9

Tankerne paa Mund og Øine.

Din
Hanne.

s. 154

Kjøbenhavn, Mandag, 3. Juli 1854.

Min egen kjære Hanne!

Efter at have faaet Brev i Onsdags i forrige Uge, og besvaret det i Fredags, fik jeg Dagen efter, i Løverdags, et nyt rart Brev fra Dig, og dette har været en Dag kortere underveis end de andre. Jeg troer nu at være kommen efter Hemmeligheden med Brevbefordringen. De gaae hurtigst, naar de gaae med »Geiser«, ligesom Du selv; thi saa gaae de siden den korteste Vei over Breslau. Men det er for sildigt, at jeg gjør denne Opdagelse, thi nu, naar jeg skal skrive til Marienbad, gjælder en anden Regel. Dersom Du er bleven ved Dit Forsæt at reise om Tirsdagen (imorgen) fra Wien, saa kommer mit Brev fra i Fredags samme Dag, efter Din Afreise, til Wien. Men jeg formoder, at Du, eller rettere sagt Anton har draget Omsorg for, at de Breve, som indløbe efter Afreisen, blive sendte efter jer. Det er ikke fordi Du just taber storts. 155 ved at miste mit første Brev, men jeg troer dog, at det indeholder en og anden Nyhed, som, ihvor ubetydelig den er, kan være velkommen i Udlandet. Skjøn paa, at jeg endnu ikke har fortalt Dig om Forlovelser mellem Personer, hvis Navne jeg har glemt. Jeg er som Geert Westphaler: jeg fører ingen Pølsesnak, men fortæller kun curiøse Ting. 1) Du er mindre grundig i Dine Beretninger. Saaledes overrasker Du mig vel med den behagelige Efterretning, at Du har kjøbt en Feldstecher til mig hos Plössl, men er saa ubarmhertig ikke at sige mig Andet om den, end at den er en lille Gavtyv. Jeg længes naturligviis efter en nærmere Beretning om dens Gavtyvestreger. Hvad det især kommer mig an paa at vide, er, om den er forsynet med eet eller med flere Ocularer, om den har en Borer til at skrue den fast med, om den er indfattet i Messing eller Træ, hvor stor, især hvor tyk den omtrent er, o. s. v. Iøvrigt har Beskrivelsen af Dit Besøg hos Plössl moret mig, thi det er aabenbart, at Du har coquetteret med den døve Mand, og insinueret Dig hos ham (ligesom tidligere med Hertz) 2); men just derfor tør jeg da vente, at han har udsøgt noget Godt til mig.

Jeg føler idag en ikke ringe Lettelse i mit Sind, thi jeg har endelig faaet aflæsset een af mine Byrder, idet jeg er bleven færdig med et langt og vanskeligt Brev til Ministeriet angaaende en Forandring af visse Forhold ved Theatret, som Ministeriet maa see at sætte igjennem paa Rigsdagen. 3) Om der kommer Noget ud af det, maa Tiden vise, men jeg har idetmindste faaet min Mening sagt. Jeg har ved samme Leilighed faaet anbragt den morsomme Sammenstilling mellem Stockholms og Københavns Theatre, med Hensyn paa Statskassens Tilskud. — Med Niensens Afsked er endnu Intet afgjort. Afskedsforestillingen har jeg nu ialfald slaaet en Streg over, idet jeg idag har givet Wedén 4) Tilladelse til strax at begynde paa Hvidten, Malen og Reparationer, saa at Theatret fra nu af ikke kan bruges i Sommer. — En fransk Balletmesters. 156 Martin har skrevet mig til fra Leipzig om at blive ansat i Bournonvilles Sted, da han hører, at B. er engageret i Wien. Han tilbyder mig tillige sin Kone som en høist udmærket Dandserinde. 1)

Dahlerup siger, at Professor Skoda, som Du har henvendt Dig til, er berømt for sin Behandling af Brystsyrge, men er i nærværende Tilfælde ingen Autoritet; imidlertid kan han vel være ligesaa god Autoritet som Dahlerup selv. Iøvrigt, skjøndt han roser Dig for ikke at have læst Brevet, siger han, at Du ikke havde Ret til at bryde det og give det til en Anden end den Bestemte. Derom har jeg nu ingen Mening, da jeg ikke kjender Aftalen imellem jer. Kun synes mig, det er slemt, at Lægen i Marienbad ikke kan læse Brevet, med mindre Skoda har givet Dig det tilbage. Suhr siger, at hvis Du kommer til Franzensbrunnen, maa Du ikke henvende Dig til Andre end Dr. Köstler, som har behandlet hans Kone saa fortræffeligt. Dahlerup derimod siger, at Köstler er en Vindbeutel, som i Christian den 8des Tid to Gange reiste til Plöen, mens Kongen var der, blot for at faae Dannebrogskorset, men forgjæves, indtil han nu for nylig har opnaaet det ved Bangs Indflydelse. 2) Men kan Du i Marienbad blive fri for at drikke Vandet? Hvad har Skoda sagt derom? Dette Punkt, som ligger mig paa Hjerte, skriver Du Intet om. Din Beretning er her ligesaa ufuldstændig som den om Kikkerten.

Din Beskrivelse af Schönbrunn giver ret Lyst til at see dette Sted. Kun kan jeg vanskelig troe, at Haven og Slottet ere mere imponerende end Versailles, som er Mønsteret for alle saadanne Anlæg.

Tak for Din Lignelse om de glemte Brillen. Men ogsaa jeg er virkelig uden Brillen og seer Intet, før jeg faaer den nye Kikkert — og Dig. Jeg er vis paa, at der er Meget, som er gaaet tabt for mit Syn, fordi ikke Du, som sædvanlig, har gjort mig opmærksom derpaa. Jeg vil nu slet ikke tale oms. 157 at see Folks Character og falske Tænder paa Hatten, men der er jo daglig saa meget Andet, som jeg først seer, naar Du aabner mine Øine derfor. Vel seer Du ogsaa undertiden galt, men jeg kan ikke nægte, at Du jo meget ofte seer rigtigt.

De fortsatte Morgenhilsener grændse nu næsten til det Overnaturlige, skjøndt jeg er langt fra at sige med

min Moder, at det er »forskrækkeligt«. Men det er jo næsten et Eventyr af Tusind og een Nat. Idag fik jeg nu engelsk Plaster, som kom mig meget vel tilpas, da jeg havde glemmt at købe Noget deraf. Igaar fik jeg et Par Sommerhandsker, iforgaars et Par Seler, som Du forresten nok har seet Mage til, thi Skibsfolk bære dem meget ofte. De ere imidlertid saare bløde og behagelige, og jeg tog dem strax i Brug ved min Morgendragt. Jeg glæder mig til, naar en passende Leilighed tilbyder sig, at bære dem i Forbindelse med min lysegrønne Vest, og da lade denne staae saa meget aaben, at Selernes røde Farve kan sees. Det vilde være et Syn for Frøken Freuchen, 1) paa hvem Vesten allene gjorde et saa mægtigt Indtryk i Sommer.

Guldpenen kan meget godt beroe i min Forvaring, indtil Du kommer hjem. — De udtrykkelige Hilsener til Din Moder har jeg af mig selv efterkommet, og skal nok vedblive dermed. I Fredags har Rottbøll talt med hende paa Gaden, og hun fortalte ham om Janes Koldfeber, hvorom hun til mig sagde, at det var en Hemmelighed. Jeg har iøvrigt ikke seet hende siden i Torsdags, og veed derfor ikke nærmere Besked om Koldfeberen. I Eftermiddag tænker jeg at see til hende, og sige, at jeg fik Dit sidste Brev idag, hvilket rigtignok ikke er sandt. Jeg vil da rimeligviis høre Noget om Janes Befindende, men kommer neppe til at skrive til Dig derom før i mit næste Brev, da jeg, for visse Aarsagers Skyld, sender dette paa Posthuset iaften, istedenfor imorgen tidlig. — Suhr har bedt mig om at kjøre med Rottbøll og Bluhme til Sølyst paa Onsdag. Jeg har just ikke lovet det, da jeg ikkees. 158holder af at være borte saa godt som hele Dagen; men jeg har heller ikke afslaaet det. Jeg faaer nu see, hvorledes Hovedet staaer paa mig imorgen. Jeg tænker ogsaa paa at bede Lene Møller og begge Wiehes Søstre 1) her hen en Middag og kjøre en Tour med dem om Eftermiddagen, men i denne Tid truer det daglig med Regn. De norske Skuespillere har jeg hidtil ikke seet Noget til. 2) De styre vel Kunsten i Hamborg, inden de komme her. Ogsaa min lille Skjelderup 3) maa jeg have her hen en Dag, ligesom forleden Claudius Rosenhoff; jeg maa benytte Din Fraværelse til at vise Høflighed mod Dem, som Du ikke skjætter om. — Hall og Andræ ere nu reist for nogle Dage siden. Andræ var ikke med paa Sølyst; han skulde kun være indbudet for min Skyld; jeg fik ham slet ikke at see inden hans Afreise. Paa Sølyst vare ingen Andre end Hall og Fru Hall. Der blev, tiltrods for Selskabets Lidenhed, kjørt en Tour i to Vogne, af hvilke Suhr og Fru Hall i den ene. Underveis prækede Suhr Moral for Fru Hall, og sagde, at hun for en i sig selv saa ubetydelig Sag, som hendes Mands Afskedigelse, ikke skulde tage paa, som om Verdens Ende var nær. 4) Gud skee Lov, at jeg ikke var der! — Paa Onsdag reiser Treschow til Norge. 5) Sørenns Ansættelse som Portner er nu i Orden. 6) Han og Caroline flyttede med det Første ind i Boligen, inden den endnu aabnes for sine egenlige Beboere.

Tak for den kjønne lille Blomst; Jeg vilde gjøre Gjengjæld, og har allerede længe havt isinde at sende Dig en Blomst fra Din Have. Jeg havde for lidt siden en nysselig lille en, som stod i den saakaldte Skov, 7) men den mislykkedes for mig, da jeg vilde trykke den flad. Jeg har ikke Dine Fingre, jeg er, som Madvig, en oprigtig, men keitet Ven. Jeg lader mig da nøies med at sende nogle ganske smaa Forglemmigeier, saa smaa, at man næsten ikke kan see dem; jeg har fundet dem vildtvoxende paa Plainerne i Haven. Jeg bedækker dem med et Rosenblad, for at Du dog skal faaes. 159en lille Deel af al den Pragt, som nu smykker Haven, og daglig tiltager. Af Mosroserne er ingen endnu ganske udsprungne, men de gjøre Mine til at komme maaskee allerede imorgen. Rosenbladet er taget fra den Busk rødlig hvide Roser, som staaer ved det Lysthuss, der kaldes min Moders, og som har en saadan Mængde af Roser og Knopper, at Grenene ere nær ved at knækkes, saa at Nogen sagde forleden, at det var næsten latterligt at see den Trængsel; jeg husker ikke hvem det var. — Naar Du nu seer disse smaa Forglemmigeier, saa kan man atter anvende det Digt af Gøthe, hvoraf jeg forleden anførte et Par Linier:

»Wenn sie ein blaues Blümchen bricht,
»Und immer sagt: Vergiss mein nicht!
»So fühl ich's in der Ferne.«

Kun maa Du her istedenfor sie sætte er. Og derpaa følger:

»Ja, in der Ferne fühlt sich die Macht,
»Wenn Zwey sich redlich lieben;
»Drum bin ich in des Kerkers Nacht
»Auch noch lebendig geblieben.
»Und wenn mir fast das Herze bricht,
»So ruf' ich nur: Vergiss mein nicht!
»Da komm' ich wieder ins Leben.«

Men tilforladelig, paa et Ark Brevpapiir har man ikke Raad til saa lange Citater. Der gaaer for Meget tilspilde for de Intetheder, man ellers har at berette. Idag har jeg dog, saavidt jeg erindrer, ingen flere Intetheder, og kan derfor nok rutte lidt med Papiret. Thi hvad jeg nu vil skrive, kan jeg dog ikke regne til Intethederne. Martensen (som forresten var her igaar) siger, at Prag vil interessere Dig overordenligt, og at Du vist bliver der noget længere end efter Din første Bestemmelse. Du har dog vel besøgt Tycho Brahes Monument? Han siger tillige, at i Bøhmen maa Du i dets. 160Hele føle Dig i en behagelig og hyggelig Stemning. Det er da heldigt, at Du, selv efter at have vendt Prag Ryggen for at leve i Marienbad eller i Franzensbad, vedbliver at være i Bøhmen.

Idet jeg vilde tage Dit forrige Brev frem, for at see, om der ikke var Noget deri, som jeg havde glemt at besvare, forbausedes jeg ved at faae den store Masse af Morgenhilse- ner i Haanden. Der er for Øieblikket 16, men der maa jo vel komme flere, thi nu veed jeg virkelig ikke, hvorledes Du paa en honnet Maade kan holde op dermed og trække Dig ud af det. Jeg begynder nu at troe, at vor Bryllupsdag 1) er den yderste Termin, thi før den Tid synes mig ikke, det kan skee paa en skikkelig Maade.

Jeg længes nu umaadeligt efter at høre, hvorledes det gaaer Dig ved Badet, og hvorledes Slammen bekommer Dig. Jeg har ikke villet sende noget Brev til Prag, fordi det rimeligviis vilde indtræffe for sildigt. Jeg haaber derimod, at dette Brev vil indtræffe i Marienbad næsten paa samme Tid, som Du selv.

Lev nu vel for denne Gang, min gode Hanne! Vær munter og oprømt, og lad Reisen være Dig i alle Henseender til Nytte, Behagelighed og Forfriskelse. Lev vel, og hils Din Broder!

Din
J. L. Heiberg.

s. 160

Prag, Onsdag, d. 5. Juli 1854, Morgen.

Min kjære Ludvig!

I Aftes Kl. 8 ankom vi her til Prag. 2) Jeg havde alt i Aftes skrevet til Dig, men mit Haab at jeg her i Dag kan vente Brev fra Dig, gjorde at jeg opsatte at skrive til i Dag. Anthon er ude for at høre om der er Brev, som Du begriber jeg længes umaadelig efter. Ogsaa fra Wien haaber jeg at faae et sendt efter os, ifald der blot er et til mig. Kellermann har paataget sig at passe paa, og strax at sende os det.s. 161Den gamle Kellermann 1) besøgte mig den sidste Dag i Wien, han kom kjørende fra Landet for at hilse paa mig. Det er en smuk gammel Mand og ret behagelig. Mange Hilsener, men, som han sagde, inderlige og hjertelige Hilsener bad han at sende til Johan Ludvig, og til Din Moder. Den unge Kellermann var utrættelig med at tjene os i Alt. Reisen i Gaar med Jernbanen var varm og trættende. Jeg sov for det meste, indtil en Wiener, der sad lige overfor os i Cupeen, gav sig i Snak med os, og var ret underholdende. Han spurgte Anthon: om jeg var hans Kone, og da Anthon svarede, at jeg var hans Søster, blev han forundret og sagde: Det maae jeg sige, jeg har selv en Søster, som jeg holder meget af, men en saadan ridderlig Opmærksomhed mod en Søster som Deres, har jeg endnu ikke seet. Og det er virkelig sandt. Anthon gjør mig næsten undseelig med sin Godhed, thi han er som en Tjener ligeoverfor mig, og ikke som en Broder. Wieneren spurgte fremdeles om da ingen af os var gift. Og da jeg sagde, at jeg var gift, og snart kunde holde mit Sølvbryllup, loe han og sagde: at det vilde jeg vanskelig faae ham til at tro, jeg maatte da have giftet mig som lille Barn, og det var vel næppe tilladt i Danmark. Hvergang jeg paa ny forsikkrede ham om Sandheden af mine Ord, loe han og tog det for en Vittighed. Han skjændte paa min Gemal, at han kunde lade mig reise uden at følge mig, og troede vist, Du maatte være en fæl Een. Prag seer jo ret eiendommelig ud, saa vidt jeg kan see her fra Vinduerne i Hotellet, ude har jeg endnu ikke været. Det regner meget stærkt i Dag, men ud maae vi alligevel. Vi reiser herfra i Morgen Eftermiddag Kl. 3 og skal kjøre hele Natten desværre, men her er intet Valg, Posten gaaer ikke paa anden Tid. Vi ankommer da til Marienbad Fredag Eftermiddag mellem 3 og 4 og skal da strax skrive til Dig og haaber da, at Du strax svarer mig. Veien fra Wien til Prag var henrivende smuk, med Bjerge, Vandfald, Floder, et frodigt Grønt af Træer, Marker, Enge.s. 162I en saadan Natur burde man rigtignok ikke kjøre paa Jernbaner, saa tillokkende de ellers kan være. Alle Tyskere tager Anthon og mig for Englændere. Den halve Tid i Gaar lod vi vore Reisekamerater blive i Troen, og de gjorde os idelig Spørgsmaal om England, som vi besvarede saa godt vi kunde. Alle rose her Marienbad, og forsikkrer mig, at jeg vil komme kjæmpestærk derfra. Gid det var saa vel. Nu lever jeg i Haabet om høiere op paa Dagen, eller det seneste i Morgen tidlig at faae Brev fra Dig, enten et ældre fra Wien eller et direkte fra Kjøbenhavn; bliver jeg nødt at reise herfra uden Brev, vil det skee med et tungt Sind.

Samme Dag Kl. 12 Formiddag.

Naa Gud skee Lov! Dit Brev indtraf gandske rigtig efter Din Beregning til Wien Tirsdag Aften, men da vi reiste derfra Tirsdag Morgen, fik vi det altsaa ikke der, men den gode Kellermann har holdt sit Ord at sende det efter os og i dette Øieblik har jeg modtaget det. Jeg aabnede det skjælvende, — man sætter sig saa meget i Hovedet, naar man er fraværende. Nu er jeg let om Hjertet og reiser med godt Haab til Badet. Der venter jeg at finde et Brev fra Dig, som jeg bad Dig om i mit sidste Brev. Ialfald skriver jeg strax til Dig.

Dit Spørgsmaal om jeg har seet Hebbels Dramaer maa jeg besvare med Nei. Ham selv saae jeg paa Gaden en Dag, han seer ud som hundrede andre Mennesker, hvilket vel kan ansees for en Roes. Hvad Du skriver om Mantzius og om alle mine gode Kammerater og Kunst-Brødre, er jo traurigt, men de ere nu engang alle saaledes — ak! Jomfrue Andersens Fortælling om Bestormelsen fra Hr. Lund er jeg saa slet ikke at tro paa. 1) Hun er en forstilt Taske, og Du et uskyldigt Menneske. Det er jo godt, at Rosenhoff har været hos Dig, det er bestemt en mindeværdig Dag for ham, thi jeg er vis paa, at Du den Dag har været meget elskværdig. Jeg misunder Rosenhoff denne Dag.

s. 163Hvad tager du Dig egentlig for? Du kommer lidt ud, er lidt hjemme, har faae Nyheder at fortælle. Hvad gjør Du da? Skriver Du maaskee nye Gade-Viser, som Du sagde Du maaskee vilde gjøre i min Fraværelse? 1) Det er vel ikke saa vel! o! Gid Du vilde.

Mange Seeværdigheder saae jeg ikke i de sidste Dage i Wien, det er saa trættende. Jeg var oppe i deres Kunstforening og saae en Deel slette Malerier, gik derfor strax igjen. Jeg har seet en deilig Gruppe af Canova i en af Kirkerne, hvis Navn jeg i dette Øieblik ikke erindrer. 2) Der var megen Følelse deri, men en Thorvaldsen er han ikke. Jeg har i Wien faaet et Indtryk af Byen, af Omegnen, af Kirkerne, af Folkelivet, og dermed er jeg tilfreds, Theatret havde jeg nær glemt. Hvad har dog Hjemmet for en Magt over Een, især naar man lader det bedste tilbage deri. Jeg lever mere i Sommer i Danmark end i Udlandet, især har Toldboden gjort et uudsletteligt Indtryk paa mig. Da Damp-Skibet hiin Dag satte sig i Gang, istemte jeg uvilkaarlig Din Sang. 3) »Farvel! farvel mit Fædreland, farvel, nu maae vi skilles, Gud veed om jeg Dig glemme kan etc. — etc. — etc. —« Og denne Sang, som altid har rørt mig, rørte mig i dette Øieblik dobbelt og fordoblede de mange Veemods-Taarer, som trængte sig fra det beklemt Bryst. Fra nu af er denne Sang og hiin Dag uadskillige, jeg veed ikke selv hvorledes den med et uvilkaarlig faldt mig ind, jeg havde dog længe ikke tænkt paa den. Saaledes var det Dit eget Digt, min kjære Ludvig, der paa engang løste og bandt min Smerte. Dog Anthon kalder, Prag kalder mig med hvad mærkeligt her kan være, som vi i den korte Tid kan bese. Lev vel! Behold mig i Din kjærlige Erindring, og skriv, skriv, saa ofte som muligt, og af alt hvad Du kan skrive om, er det vigtigste Dig selv, Dine Tanker i Din Eensomhed, betro mig helst dem, skjul dem ikke for mig, de være gode, de være ikke gode, jeg skal nok forstaae dem og opfatte dem rigtigt, hvilket Dus. 164maaske tvivler om, men er jeg ikke gaaet frem i andet med Aarene, saa er jeg dog gaaet frem i eet, jeg forstaaer bedre og er ikke saa tykhovedet og dum som i min Ungdom. Farvel, min egen kjære Ludvig, skriv snart.

Hils Alle.

Din
Hanne.

s. 164

Kjøbenhavn, Løvedag, 8. Juli, Morgen.

Min gode Hanne!

Jeg er nu kommen i en betydelig Brevgjæld til Dig, eftersom jeg har modtaget 3 Breve fra Dig, siden jeg skrev mit sidste. Først fik jeg et i Tirsdags, strax efter at mit eget var afsendt, derpaa et igaar, og endelig imorges et fra Prag. Denne Brevgjæld maa jeg, ligesom anden Gjæld, see at faae afbetalt ved Afdrag, og jeg sender derved det første Afdrag, som ikke bliver stort, da jeg maa haste for at faae Brevet bort i rette Tid, men saa skal det andet, om muligt, give Erstatning, hvad Størrelsen angaaer. — I Tirsdags Aftes Kl. 8, da jeg kunde antage, at Du kom til Prag, drak jeg med mig selv en Skaal for Din Ankomst dertil, og drak den i en yderst velsmagende hvid Eremitage, thi jeg sad just og spiste paa en Restauration. Igaar er Du altsaa kommen til Marienbad, hvor Du vil have forefundet Brev fra mig. Men hvorfor reiser Du om Natten med Posten, istedenfor at tage Extrapost og sove om Natten?

Dog, lad mig begynde med Hovedsagen. Jeg seer, at Du ængster Dig over min Moders Tilstand. Det er der imidlertid ingen Grund til. Hun er præcis paa samme Punkt som inden Din Afreise. Enkelte Dage kan hun, ligesom før, være meget svag og kraftløs, og det var i en saadan Periode at jeg ængstede mig for hende. Men til andre Tider er hun paa sin Viis rask og ved Kræfter. Du har derfor Intet at ængste Digs. 165over, og maa hverken lade disse eller andre Betragtninger forbitte Dig Reisens Indtryk. Min Moder taler endnu bestandig om, naar hun bliver saa frisk, at hun kan gaae omkring. Hun har ladet sig gjøre et graat Haar, som hun skal have paa, naar hun kommer saa vidt, og forleden vilde hun bekoste Gruus paa Havegangene, for at hendes Fødder ikke skulde blive vaade, naar hun kom der. Jeg maa anvende megen Overtalelse for at faae hende fra en Mængde urimelige Bekostninger, f. Ex. et nyt Gulvteppe til hendes Stue, da det gamle er temmelig daarligt; hun lod det da beroe ved at lade det reparere. Den store røde Lænestol fra Havestuen har hun taget til sin Brug. Ved en af Christensen opfundne Indretning bliver en høi Skammel paa Hjul spændt foran den med Remme, og paa den tilbringer hun den Tid, hun ikke er i Sengen, i en halv siddende, halv liggende Stilling. I Begyndelsen blev hun kjørt paa denne Indretning ind i Havestuen, men det er hun nu blevet kjed af, og lader kun Stolen med dens Indretning flytte op paa en stor Forhøining, som hun har ladet gjøre til sin egen Vindueskarm, saa at hun næsten ligger i selve det aabne Vindue. — Jeg har begyndt at læse for hende i Mynsters Levnet, 1) som interesserer hende meget. Besøg har hun nu færre af, da Petersens 2) ere paa Fredensborg. Suhr kommer her gjerne een eller to Gange om Ugen, og pleier da ogsaa at besøge hende, ligeledes Rottbøll. — Med Rottbøll skal jeg imorgen kjøre til Sølyst; Suhr har Søndagsgilde for sit Contor-Personel, og spurgte mig meget beskedent, om jeg havde Noget imod at komme i dette Selskab, hvorpaa jeg da svarede, at det skulde just være mig behageligt. — Hos Rottbøll selv var jeg iforgaars ved en behagelig lille Diner, hvor ogsaa Bluhme var, som drak Din Skaal med mig.

Jeg kan ikke forstaae, hvorledes Du kan sige, at jeg skriver faa Nyheder; jeg giver Dig jo Nyheder i Mængde, baade om mine egne Bedrifter og Bynyt. Men det Meste af det ers. 166jo rigtignok saare ubetydeligt; dog er det ikke min Skyld, at Nyhederne ikke ere interessantere, og jeg vil ikke gjøre som Avissskriverne, og selv fabrikere dem for at faae dem bedre. — Jeg skal nu strax give nogle tilbedste. Den aarlige Konge-Fugleskydning paa Skydebanen fandt Sted forleden, og Rygtet gik, at Kongen ved denne Leilighed vilde høitideligt opfordre Nielsen til at tage sin Ansøgning tilbage. Dette blev der dog Intet af; men det Hele har alligevel været latterligt nok, som Du kan see af vedlagte Stykker af Kjøbenhavnsposten og Berlings Tidende. 1) At Kongen iaar blev Fuglekonge, er skeet paa hans egen Anmodning; Selskabet kan nemlig indrette det saaledes, at Den, som det ønsker til Fuglekonge, ogsaa bliver det. Kongens Hensigt med at ville være Fuglekonge, er udentvivl at kunne indføre Grevinden, naar der næste Gang bliver Selskab med Damer; saa kommer Mad. Nielsen til at være Nummer 2, efter at hun forrige Gang var Nummer 1. — løvrigt skal nu Nielsen have en Aftenunderholdning paa Hoftheatret, ved hvilken han blandt Andre skal understøttes af Wiehe, Høedt og Juliette Price; saaledes beretter »Fædrelandet«, og siger, at det vil være en glædelig Efterretning for Alle, — især for hans Creditorer, burde det tilføie. 2)

Mere Nyt — jeg veed ikke hvad Du vil synes om det. Marie kom igaar, og sagde, at der var Noget, hun ansaae det for sin Pligt at aabenbare mig, og som vist vilde forbause mig i høieste Grad. Hun havde nemlig seet Christensen og Caroline kysse hinanden, og havde strax sagt dem, at hun vilde fortælle mig det. Kort efter kom Caroline med en særdeles høitidelig Mine, og fortalte mig, at hun var bleven forlovet med Christensen, og nu vidste hun, at Fruen vilde forlange, at En af dem skulde skifte, hvilket da maatte være Christensen, da hun selv nok vilde blive, saalænge min Moder levede. Jeg svarede hende, at Dette maatte indtil videre beroe, men at jeg vilde bede dem om at føre sigs. 167anstændigt op i dette Forhold, da de ellers vilde komme bort begge To. Hun gav sig Mine af at have villet fortælle mig det, selv om Marie ikke havde sagt det, hvilket naturligviis er Løgn. Jeg troer, hun er ualmindelig dum. Hun havde hele Dagen igaar en latterlig høitidelig Mine, og saa ganske forandret ud. Om Eftermiddagen fik hun Lov at gaae ud, rimeligviis for at declarere Forlovelsen. Marie roser Dit psykologiske Blik, der for længe siden har forudseet denne Begivenhed. Med Christensen har jeg ikke talt. Jeg troede, han havde en Kjæreste; idetmindste har han forleden været i Tivoli med en Pige, som vor forrige Thomsen kaldte hans Kjæreste.

I Onsdags, da jeg stod og klædte mig paa, for at gaae paa Theatret, meldte Christensen Jomfru Verdelin med to andre Damer, en gammel og en ung. Jeg lod svare, at jeg allerede var gaaet ud, og at jeg om Onsdagen ikke var hjemme om Formiddagen. Han bragte mig da den Besked, at de vilde søge mig paa Theatret. Jeg var nysgjerrig efter at vide, hvad der kunde være paafærde, men Sagen fik et andet Udfald, thi Jfr. Verdelin blev til Jfr. Werning, og de to andre Damer til Garlieb og Bills — Gud veed, hvilken af dem der skulde være den Gamle. 1) Jeg skammede de 3 Damer ud, fordi de, som theatervante, kunde vælge en Onsdag Formiddag til at besøge mig hjemme.

Igaar Aftes gik jeg til Din Moder, for at fortælle, at jeg havde faaet Brev, og bragte hende med det Samme en Bouquet Roser, men hun var ikke hjemme, Pigen tog imod Besked. Janes Koldfeber skal nu være forbi.

Igaar blev jeg rig paa Fjer: først Paafuglefjer og siden en Duefjer fra Stephanskirken! Især den sidste sætter jeg megen Priis paa. Du maa troe, at jeg af Hjertens Grund paaskjønner de mange Beviser, som Du i Din Fraværelse giver mig paa Din Godhed for mig. Du siger mig saa mange kjære og behagelige Ord; jeg skulde besvare dem med lignende, og nus. 168er Papiret forbi, og hvad har jeg skrevet? Intetheder, men de ere dog Nyheder. Nu vel, der kommer en Dag efter denne, og jeg skriver meget snart igjen. — Gadeviser har jeg ikke skrevet, og kommer neppe dertil. Jeg gaaer vel med visse Tanker om at skrive Noget, men jeg veed ikke, hvad det bliver til. Du behøver forresten ikke at spørge om, hvad jeg tænker paa eller bestiller, thi mine Forretninger ere saa mange, at jeg endog har maattet forsømme mine astronomiske Observationer. — Nu Farvel indtil videre, min gode Hanne! Gud give, jeg snart maa høre, at Badet bekommer Dig vel!

Fra det Heibergske Hjem

10

Din hengivne
J. L. Heiberg.

s. 168

Marienbad, d. 8. Juli Løverdags 1854.

Min egen kjære Ludvig!

I Gaar Kl. 6 Eftermiddag ankom jeg hertil. Og fik strax ved min Ankomst Dit deilige, søde, rare, fornøielige Brev. Denne Begyndelse vil jeg ansee som et godt Omen for mit Ophold her. Tak for de søde smaae Forglemmigeier og Rosenbladet som bedækkede dem. Jeg blev saa glad for denne Hilsen fra Haven, og ved den Tanke, at Du ved at vandre alene i den, tænker imellem paa Din fraværende Veninde og Hustrue. Jeg selv tænker saa ofte paa Haven og længes saa tidt efter at vandre paa denne Plet, hvor jeg saa ofte har

gaaet med et tungt Sind, og hvor de smaa Planter saa tidt meer eller mindre have trøstet og lettet mit Sind baade for virkelige og indbildte Sorger. Der ligger et heelt lille Digt i den Idee at bedække Forglemmigeier med et Rosenblad, men jeg kan kun føle det, men ikke sætte det i Form; kunde jeg, da skulde Du bare høre alt hvad jeg kan see deri, uagtet hverken Forglemmigeierne eller Rosenbladet har Hat paa. Roserne i Haven tænker jeg saa tidt paa. Det var en fæls. 169 Talemaade af den der sagde: at det var næsten latterlig at see denne Trængsel paa Rosenbusken. Det maa have været et eller andet fælt Stempel som kunde falde paa den Tanke ved at see de første Roser om Foraaret. Den Slags Talemaader, som skal være Vittighed, gjør altid et raat og fælt Indtryk paa mig, og den der siger det har Hat paa for mig, hvor ved Du jo veed af Erfaring, at jeg strax er i Besiddelse af et ualmindeligt Seerblik, og en Række af Slutninger.

I Torsdags Eftermiddag kjørte vi som Du veed fra Prag. Martensen har Ret i, at Prag har interesseret mig, og dog gjorde Byen selv et uhyggelig Indtryk paa mig, thi aldrig i mit Liv har jeg seet en saadan Armod hos Almuen som her. Man møder idelig Tiggere i Pjalter, som næsten grænser til det utrolige. En Tysker sagde, at det var Præsternes Skyld, at disse Mennesker fik Lov at gaae saaledes omkring; de mente, det var en Paamindelse for andre Mennesker og at dette stemte dem til Religjøsitet. Byen selv har et saadan Præg af Ødelæggelse og her er hele Qvarterer, hvor man gys for at gaae igjennem, saaledes er der af Stank, Fattigdom og Jammer. Kirkerne ere derimod pragtfulde udvendig og indvendig. Men Catolsk er jeg ikke blevet ved at see Præsternes uhyggelige Dikkedarer, hvoraf der lyser alt andet end Andagt. Vi saae en høi Prælat gaae igjennem Byen med den hellige Monstrands i Haanden, over hans Hoved blev baaret en Baldakin. Og uagtet alle Mennesker, høie og lave, bøiede Knæe, idet han passerede forbi dem, sloges de to Kirkebetjente, som bar Baldakinen i et væk med hinanden bag hans Ryg, saa det var et reent Tilfælde, at han ikke fik Baldakinen i Næse og Mund. Det var et opbyggeligt Syn, som vel kunde stemme til Andagt. Og af sligt har jeg seet meget. Vi tog os en Fører den ene Dag vi havde at give til at see Prags Mærkværdigheder, saa jeg troer vi fik det væsenlige at see. Vi vandrede ud til Radschin, et stort Slot som ligger paa et Bjerg saa høit, at efter vi i lang Tid vars. 170 gaaet opad, maatte vi tilsidst gaae to hundrede Trappetrin for at komme til Spidsen. Herfra havde man Udsigten over hele Prag og Omegn, og et pragtfuldt Skue var det at staae her og see Byen med sine 64 Kirker foruden 22 Port-Taarne. Noget lignende har jeg ikke seet. Naar man ellers staaer paa et høit Punkt og seer en Bye, da hæver sig hist og her et Kirketaarn, men her saae det ud som om det hele var een uhyre Kirke med sine mangfoldige Taarne, hvis Spidser viste sig mod Bjergene paa en vidunderlig skjøn Maade, og det havde unægteligt noget storartet som man ikke kan gjøre sig Begreb om uden at have seet det. Det var noget for Heiberg at staae her og kigge, sagde jeg som sædvanlig til Anton. Paa Spidsen af dette Bjerg ligger Prags berømte Kirke: Der Dom. Indvendig og udvendig høist mærkelig. Tycho Brahes Grav er i en af Kirkerne 1) nede i Byen. En høi tyk Kaaberplade med hans Billede støbt paa udgjør en Side af en af Kirkepillerne. Det rørte mig at see de velbekjendte Træk, jeg troer det rørte mig fordi Tanken atter kom paa Dig og Du blev mig her saa levende. Knælende og Bedende seer man ligge over alt i Kirkerne, men kun af Almuen og lasede Fattige og smaae Børn. De Stakler! for dem er Kirken vel endnu i live, men jeg veed ikke om jeg har Uret, men Kirkerne med deres Pragt og Stilhed gjorde ellers Indtryk paa mig, som døde Monumenter over en forgangen Storhed, som nu af Politik blev holdt i Live. Vi var om Aftenen i Theatret hvor La Roche fra Bourg-Theatret i Wien gav Gjæsteroller. 2) Atter et forbandet Stykke hvor La Roche spillede en Rolle ham meget uværdig en Slags Galei-Slave. Klap, Fremkaldelser etc. — etc. — udeblev ikke. Hurra! for det danske Theater og den danske Director.

10*

Nattekørselen til Marienbad gik bedre end jeg havde troet. Vi var fire i Vognen. En sød gammel Kone med graae Haar og hendes Svigersøn, en talende og lystig Herre der vidste Besked om alt paa Jorden; paa Himlen var han ikke saas. 171 klog, thi da jeg om Aftenen sagde: der staaer Jupiter op, gjorde han et usigelig usikkert Ansigt og havde for første Gang intet at tilføie til denne Bemærkning. Han gav sig ogsaa siden tilkjende som Blad-Redakteur. Natten var henrivende smuk. Maaneskin, en Pragt af Stjerner, som lysede som Sole i den mørke Nat. Postillonens Horn, hvorpaa han blæste meget smukt, hvad vil man meer! Jeg underviste Anton om Stjernerne saa godt jeg kunde, hvilket lod til at interessere ham meget. Jeg tænkte mig Muligheden af, at Du, min kjære Ludvig, muligviis i samme Øieblik betragtede de samme kjære Stjernebilleder, jeg tænkte — og tænkte — saae — og saae — indtil Øinene faldt til og jeg sov, saa godt som det umagelige Leie tillod det. Ved vor Ankomst her i Aftes vilde jeg strax have skrevet Dig til, men det var mig ikke muligt for Træthed. Nu har jeg sovet sødt og vederqvægende i Nat og føler mig fuldkommen stærk og frisk i Dag, og sidder nu og nyder den Glæde at skrive Dig til. Gid du blot maae kunne læse det uden altfor megen Anstrengelse.

Man havde raadet os i Wien, at hvis vi kjendte nogen i Marienbad burde vi skrive derhid og bede dem bestille os et Par Værelser, da det ikke var umuligt, naar vi kom der, vi da ingen kunde faae. Vi besluttede os derfor at skrive til Phister og bede ham bestille os et Par Værelser i et Hotel. 1) Jeg syntes det vilde ligne ham at gjøre det med Omhu og Galanteri, og glædede mig til det smukke Logie han vist havde skaffet os. Da Badelivet er et Slags Dagdriveri, ventede jeg at han vilde være paa Post-Huset som ligger midt i Bade-Anstalten og anvise os vor Bolig. Vi havde underrettet ham om Dag og Time, naar vi vilde ankomme. Til vor Forundring var ingen Phister der. Og da Anthon i det frygteligste Regnveir gik hen paa det største og bedste Hotel for at høre om de kunde modtage os, imedens jeg imidlertid blev paa Postgaarden, hvor jeg havde den Glæde at læse Dit Brev, hvilket Anthon først havde forskaffet mig, fik han ders. 172 ganske tilfældig at vide, at Phister havde spurgt om der var to Værelser at faae, og da der ingen var, har han slaet sig til Ro, uagtet

her er en Mængde private Boliger at faae. Det kan nu gjerne være, at det ikke er godt at fæste Bolig til andre, men synes Du ikke, at simpel Høflighed havde fordret at han havde været paa Posthuset da vi kom, og underrettet os om, at han intet havde? Han er altsaa ilde stemt, den Æsel, og det er faldet mig ind, at Din sidste frygtelige Gjerning at give Madam Schieman Kammerpige Rollen i det lille Stykke er Skyld i hans grove Opførsel. 1) En flink Karl paa Posthuset raadede Anthon at følge med ham, da skulde han vise ham et privat Logie ligeved som vist vilde behage os. Jeg maatte da atter vente, medens Anthon gik derhen, og havde Dit kjære Brev ikke forkortet mig Tiden, vilde jeg have været meget ilde tilmode, nu var jeg det modsatte. Anthon kom snart tilbage og vi vare saa heldige at faae to nette smaae Værelser i et pænt og reenligt Hus hos venlige Folk og hvor der er en kjøn og væver lille Pige, som hedder Anna, til min Opvartning. En lille Have er til Stedet, og en venlig og munter Udsigt fra Vinduerne til Promenaden, hvor man kan betragte de Spaserende, som jo er ret morsomt, naar man lever saa eensomt, som jeg vil komme til at leve her. Men vi maae gaae hver Middag hen at spise, thi her kan vi ingen Mad faae; dog det er nær herved, saa det faaer at være. Og saaledes har Phister ingen Glæde havt, ifald det har været hans Hensigt at bringe os i Forlegenhed. Taler jeg med ham, vil jeg tage det hele meget ligegyldigt og drille ham med at sige: at det var godt, han ingen Leilighed havde til os.

I Morgen gaaer jeg til Lægen, der alt i Dag har faaet Dahlerups Brev, som vi atter har forsegleet, og vil da høre hvad han siger. Her bliver jeg, det er afgjort, og bruger Slambadene. Lidt Vand maa jeg vel drikke efter Alles Raad, Skodas iberegnet, men det skal blive saa lidt som muligt. s. 173 Jeg er ganske bedrøvet over Dahlerups Vrede over at vi have ladet Skoda læse hans Brev. Ifald Dahlerup havde bedet mig tage et Brev med, hvori han med det samme vilde i forbigaaende omtale min Sygdom, da vilde det vist have været meget upassende, om jeg havde ladet en anden læse dette Brev. Men, jeg har forstaaet, at det hele Brev var en Beskrivelse af min Tilstand og da forekommer det mig, at der intet er i hvad jeg har gjort. Beed ham imidlertid ikke at være vred derfor. Min Trøst er, at havde Du fundet det upasseligt af mig, havde Du ikke fortalt ham, at jeg havde gjort det. Der er ikke Tale om Franzensbad uden som en Efterkur. Dog den Tid, den Sorg. Her lader til at være meget smukt og landligt. Jeg glæder mig til Morgenturene, thi Promenaderne ere her større og mere spredte end i Ems, hvor man gik som paa en stor Tallerken og gloede paa hinanden. Og nu, min kjære Ludvig, Svar paa Dine mange Spørgsmaal i Dit Brev, hvoraf jeg dog i det foregaaende haaber at have tilfredsstillet nogle af dem.

Kikkerten vil jeg nu beskrive, for at Du ikke skal forestille Dig den bedre end den er. Kikkerten har tre Ocularer. Den har en Borer ved sin Side til at bore den fast med. Den er indfattet i Messing. Og for ikke at faae flere Skjænd, har jeg maalt den paa langs og tværs. Den er to Tommer to Linier tyk i Gjennemsnit, 2 Tommer 4 Linier lang, naar den er sammenskudt, og 5½ Tomme lang, naar den er trukket ud. Ligger i en brun Skindpose der er syet sammen med guul Silke, og samme Pose trækkes sammen med grønne Silkelidser. Er det nu godt? Jeg kunde have kjøbt en større, og det er ikke Kniberi at jeg ikke gjorde det, men deels saae jeg klarere i denne lille, og det var netop det, at den var saa lille og havde dog saa stor Kraft der indtog mig for den. Du kan bære den i Din Vestelomme. Jeg saae paa Gjenstande i den, der var en halv Miil borte, og de viste sig med en paafaldende Klarhed og Tydelighed, ligesaa godt som i des. 174 større. Det var ogsaa Plössels Mening. Nu har jeg kun Frygt for, at Du herefter længes mere efter Kikkerten end efter mig. Din Mening om de røde Seler har krænket mig dybt. De er kjøbt hos Salomonsen paa Østergade 1) og bæres ikke af Matroser men af rigtige Løver, og er høieste Mode. Spørg ham selv, skal Du høre. Din grønne Vest er ikke værdig at komme i deres Nærhed. De koster, uden Overdrivelse, mere end en heel Matros.

Hvor jeg dog gjerne vilde læse Dit Brev til Ministeriet, det er vist ypperligt, men jeg er bange for at det er at kaste Perler for Sviin, men de skal jo kastes enten de saa bliver traadte paa eller indfattede. Jeg skriver snart igjen. Jeg begynder vist ikke paa Badene i de første Dage, thi man skal begynde med friske Kræfter og maa ikke strax efter en Reise begynde; saasart jeg har brugt nogle af dem, faar Du Virkningen at vide. Du har altsaa en ny Balletmester i Baghaanden, hvis den gamle skulde springe for høit og for langt. 2) I Wien troer ingen paa hans Ansættelse. Kellermann har lovet at skrive os til og lade os Udfaldet af hans Ballet vide og tillige underhaanden skaffe sig Kundskab om hans Ansættelses Tilbud.

Her blev jeg afbrudt i mit Brev af Phister, der har søgt os op, og gav os en Sludder for en Sladder, som man siger. Han bliver her kun 8 a 10 Dage, saa er man ham qvit. Og nu, min kjære Ludvig, er det vel ubeskedent længer at fortsætte dette Skriverseri til Dig; vidste jeg, Du ikke blev træt af at stave Dig igjennem mine Kragetæer, saa blev jeg ved til i Aften. Tak endnu engang for Dit kjærlige opmuntrende Brev. Tak for Dit Citat, jeg lærer det udenad, de første Linier af dette, nu for mig saa kjære Digt, har jeg siden Du skrev dem til mig bestandig paa Læberne, fra nu af bliver det hele dette Vers, hvoraf hvert Ord er mig kjært og dyrebart. Jeg takker Gøthe som skrev disse søde Ord, og Dig som atter optog dem i Dine Tanker og som havde Hjertes. 175 til at anvende dem paa Din fraværende Veninde. Jeg lever i Sommer af Dine kjærlige Ord; vær derfor ikke for spar- som med dem, tro mig: I ingen — ingen i den vide Verden groer Dine Ord i en saa trofast Bund som den der findes i mig. Jeg er glad over, at jeg nu er Dig nærmere og glæder mig til den Tid, da jeg som hidtil kan være Dig ganske nær. Jeg omfavner Dig i Tankerne

Din
Hanne.

DER KREUZBRUNN

S. 175

Min kjære Ludvig!

For at forsone Dig med den Tanke, at jeg skal drikke Brønd, sender jeg Dig Billedet af det Væld fra Dybet, hvor Heidler 1) vil, at jeg skal hente Kraft og Sundhed. Jeg synes denne Bygning ligner det kongelige Theater i Kjøbenhavn, og dette anseer jeg for et godt Omen, thi der er jo paa en Maade et Hjem for mig. Lægen siger, at det er aldeles nødvendigt, s. 176 at jeg drikker naar jeg vil bade, og da tvivler han ingenlunde om den heldige Virkning. Jeg skal efter hans Villie hver anden Dag bruge Slambad og hver anden Dag Staalbad. I Morgen begynder jeg at drikke, dog ikkun faa Glas, og i Overmorgen tager jeg det første Bad. I Dag har jeg for første Gang seet mig om her paa Badestedet. Naturen er meget smuk her, og jeg føler Trang til strax at meddele mig til Dig derom. Jeg havde næppe sat min Fod uden for Døren, før jeg fandt en Firekløver. Denne min Lykke sender jeg Dig herved, thi en Lykke jeg ikke kan dele med Dig er for mig ingen Lykke. Der er rigtignok nogle Fuller i denne Lykke, som Du seer, men ganske uden Huller kan nu engang ikke Lykken være i denne Verden, ellers vilde man aldrig bort herfra. Min Gang gik da allerførst i Kirken, hvor jeg fornyede min Bøn for Dig, min kjære Ven. Nei, Gudstjenesten behager mig ikke her. Efter at Præsten et halvt hundrede Gange havde knælet for Altaret og ligesaa mange Gange kysset derpaa, vente han sig til Siden og spyttede en stor Klat, som var ham til Hinder i at messe; slikt gjør dog et altfor uhyggeligt Indtryk, og kunde dog umuligt skee hos Een der var grebet af sin Handlings Høitidelighed. Dernæst blev en smuk Composition ganske græsseligt udført, hvilket undrede mig i Bøhmen, hvor Musikken, som jeg troede, havde sit Hjem. Derfra spaserede vi atter her omkring, gik derpaa hen og spiste til Middag taalelig godt, spaserede atter ud til et smukt Sted hvor man drikker Caffé, og derfra hjem, thi jeg længtes efter i Eensomhed at tænke paa Hjemmet og skrive til Dig, og nu sidder jeg ene her i min lille Stue, hører smaae Vandfald bruse, medens Solen, der har været saa god at skinne i Dag, »skriver sit Godnat« i Skyerne og glider ned bag Bjergene. 1) Jeg tiltræder mer og mere Din Mening om Bjergene; der er noget trykkende ved disse stive Masser, de staa der saa uforanderlige og gjør een ganske beklemt tilmode. Du har Ret i dette som i mere. Min Trøst er, ats. 177 der i et af de høie Træer, som staaer paa den Bjerg-Ryg, der viser sig lige uden for mine Vinduer, er anbragt en Veirhane der viser hvad Vinden er; kommer da Vinden fra den Kant, hvor Du, min Ludvig, færdes, da synes jeg, at jeg er Dig nærmere og føler mig mindre beklemt. Et lillebitte Lam, som græsser udenfor mit Vindue hver Morgen, er ogsaa en af mine Glæder. Det seer saa uskyldigt og sorgløst ud, at dets Velværen meddeler sig mig beroligende; thi, hvorfor skal jeg skjule det, jeg længes, længes meget og føler mig saa eensom! Den Dame Du seer paa Billedet af dette Papiir, der gaaer op ad Trappetrinene ganske ene, det er mig. Mine Morgenture vil jeg gaae ene, uagtet Anthon endelig vil følge mig, men han maa give efter, jeg trænger til denne Eensomhed, bedre at være virkelig ene, end ene i Selskab. Her er ikke dyrt ved Marienbad. Vi giver 10 Guiden for vor Leilighed, det er omtrent 1 Rbd. dansk 3 ß for hvert Værelse. Og Mad og Drikke er ogsaa billigt, saa Anthon, hvem Pengene ligger tilbørligt meget paa Hjertet, er beroliget. Her opholder sig ved Badet en Etatsraad Dahl fra Kjøbenhavn som skal være en net Mand. 1) Han har bedet Phister om at presentere ham for mig, han kommer her i Morgen for at hilse paa os; vi faaer da at see, om det bliver til Sorg eller Glæde, mine Forventninger ere i al Fald ikke store.

Professor Heidler sagde det samme som Skoda, at han slet ikke troede, at Sminken havde mindste Deel i mit Ildebefindende. Hundrede og hundrede lider af det samme som De, og disse have aldrig haft Sminke paa dem, det er snarere den Nerve-Spænding, som Deres Stilling fører med sig, der er Skyld deri, sagde han, vogt Dem for alle Slags Sindsbevægelser, dem taaler De ikke. Det er af disse rare Raad, som Læger giver Een og som kunde bringe Een til Fortvivlelse. Romeo siger i Romeo og Julie: Lær mig, hvorledes jeg glemme skal at tænke. 2) Naar Lægerne siger dette til mig, som de ofte have gjort, har jeg en uimodstaaelig Lyst til at svare dem: s. 178 Hvor kan De nu sige saadan noget Sludder, ingen kommer vel i Sindsbevægelse med sin gode Villie.

Her er en forunderlig let og behagelig Luft og fuldkommen fri for Fluor og andet Kryb, man trækker Veiret en Gang saa let som hos os; her maae være godt for Brystsyge at aande. Og nu God Nat, min egen kjære Ludvig! Vær ikke bange, fordi jeg skal drikke af Vandet; føler jeg, at det er mig imod at drikke det, holder jeg strax op dermed og bader uden videre Vrøvl, og det mærker jeg strax. God Nat, sov sødt og tænk med kjærlige Tanker paa Din

Hanne

S. 178

Mandag Eftermiddag, 10. Juli 1854.

Min kjære Hanne!

Skjøndt jeg vel ikke kan vente Efterretning om Din Ankomst til Badet før imorgen, begynder jeg dog nu paa et Brev til Dig. Af de 8 Breve, som jeg hidtil har modtaget, læste jeg nu de tre sidste igjen, for at see, om der

ikke var Noget, som jeg havde glemt at svare paa. Der er ogsaa meget Andet, hvorom jeg skulde skrive, og som let bliver glemt, saa jeg har forfattet en Liste, der nu ligger for mig paa Bordet. Foran mig staaer Din Daguerreotyp, og foran samme en smuk Bouquet fra Haven, hvormed Marie igaar overraskede mig, fordi — som hun sagde — Fruen dog ogsaa skulde have godt af Blomsterne fra hendes Have. — Hvad jeg nu allerførst maa berøre, det er Din Yttring, om det maaskee er en Illusion, at Du troer Dig savnet af mig under Din Fraværelse. Nei, visselig er det ingen Illusion, jeg savner Dig meget, og hvorledes kunde det være anderledes? Især i Begyndelsen følte jeg overalt en stor Tomhed, og var halv eller maaskee heel *mélancolique*. Vanen, den Maade, hvorpaa jeg nu saa temmelig har indrettet mit Livs. 179efter en bestemt Regel, medens den først var temmelig ubestemt, endelig mine Forretninger, alt Dette har gjort, at jeg nu er bedre orienteret i min Stilling, og, som Følge deraf, befinder mig bedre i den. Det er gaaet mig som en Plante, der er omplantet i en fremmed Jord: i Begyndelsen trives den ikke, men siden kommer den sig. Desuden kommer her een væsenlig Omstændighed til. Idet vi ere i stadig Correspondance med hinanden, bliver Savnet meget formildet; ja jeg finder endog, at, idetmindste til Afvexling, har Correspondancen noget Fortryllende fremfor den mundtlige Samtale. Og er det ikke saa, at vi i vore gjensidige Breve have udvexlet flere Tanker og Følelser med hinanden, end det pleier at være Tilfælde, naar vi ere sammen? Det er maaskee urigtigt, og Skylden er vel især min; men er der dog ikke ogsaa Meget, som man har lettere for at udtrykke skriftligt end mundtligt? Der er i Livet saa megen Indolens og Dvaskhed og Distraction, som man har ondt for at løsrive sig fra. I Adskillelsen have alle disse Trolde ingen Magt, man samler og koncentrerer sig i sine Meddelelser, istedenfor at distraheres. De smaa Anledninger til Uenighed falde bort, man rykker hinanden virkelig nærmere, tiltrods for Afstanden i Rummet. Saaledes betragter jeg vor Adskillelse, og siden jeg har faaet dette Syn paa den, finder jeg et Slags Behag i den, vel at mærke, da jeg jo veed, at den ikke vil blive langvarig. Jeg søger derfor at drage den sande Fordeel og Behagelighed af den, som nu den kan skaffe; og uagtet jeg ikke uden gyldig Grund vilde vælge den, saa vil jeg nu, da den er given som en Nødvendighed, see den fra den bedste Side. Kommer nu Dette af mit lette Sind, for ikke at sige min Letsindighed? Eller er det en virkelig Livsphilosophie, som jeg har tilegnet mig ved denne som ved saa mange andre Anledninger? Jeg troer det Sidste. Men hvad det nu er eller ikke er, saa vilde jeg ønske, at Du selv havde Noget af det Samme. Jeg sporer med Bedrøvelse, at Du ikke formaaers. 180at drage Honningen ud af de Blomster, som i denne Sommer findes paa Din Vei. Din Stemning forekommer mig lidt nedtrykt, vel meget tungsindig, og det er ikke godt for Dig, endog blot med Hensyn paa Helbredden. See at overvinde denne Stemning. Man kan gjøre Meget dertil. Du kan vel tænke, at jeg ikke ønsker, Du ikke skulde længes efter mig; det vilde smerte mig dybt, om jeg troede, Du kunde glemme mig under Reisens Adspredelser. Men Længselen kan være som en Grundtone, der er paa en skjøn, og følgelig forsaavidt behagelig Maade smelter sammen med de afvexlende, muntre Melodier, som Forholdene og Omstændighederne bringe En for Øret. Den skal være en Forgyldning paa de Billeder, Livet fremstiller, men ikke give dem en mørk Colorit. Den sande Kunst i Livet, er at nyde alt det Gode, som bydes, uden at lade sig forstyrre i Nydelsen ved de Savn, som findes i Alt. Dersom Du ikke paa denne Reise seer Alt fra den bedste Side, vil Du engang fortryde, at Du ikke benyttede disse Maaneder til Din Opmuntring. Jeg maatte tage meget feil, om Du ikke selv engang har sagt, at Du vilde ønske, at En af os reiste bort paa nogen Tid, for at vi saa kunde yttre os skriftligt for hinanden. Nu vel, det er det, som nu er skeet, og mig synes, at det allerede har baaret gode Frugter. — Men lad det nu være Nok med Moralen; den kommer desværre for sildigt, thi Du skulde havt den, inden Du forlod Wien. Nu er Du ved det kjedelige Punkt af Reisen; men Du kan jo endnu have meget Godt ivente i Dresden, det sachsiske Schweitz, og Gud veed paa hvilke Steder, thi iforveien veed man dog Intet derom; det kommer an paa lykkelige Tilfælde og den Kunst at tage det Bedste af Alt.

Tirsdag, 11. Juli, Formiddag.

Min Moraliseren havde gjort mig sulten, og det var desuden blevet sildigt. Jeg gik derfor ud og spiste, og fik ikke. 181Mere skrevet. Jeg tænkte ogsaa, at jeg idag skulde faae et Brev mere at besvare, men der kom desværre intet. Nu kommer det vel imorgen med Dampskibet fra Kiel, siden det ikke kom idag fra Stettin. Jeg længes overordenlig efter at erfare din Ankomst til Badet, og hvorledes Opholdet der bekommer Dig. Om det Sidste kan jeg dog neppe faae Underretning i det første Brev fra Marienbad. Dahlerup har paalagt mig at sige, at Du ikke maa blive kortere Tid end en Maaned ved Badet. Det forekommer mig, at denne Forskrift er temmelig overflødig; thi Du maa jo først prøve, om Badet er Dig gavnligt, og dernæst maa jo vel Badelægen afgjøre, hvor længe Curen skal vare. — I det Hamburger Theaterblad, som jeg faaer hver Uge, læser jeg fra Wien, at Burgtheater-Saisonen sluttede — som Du allerede har sagt mig — med Romeo og Julia, men der tilføjtes tillige en stor Ros over »Fraülein Würzburg«, og der staaer, at hun to Dage iforveien havde ladet sit herlige Talent beundres i Fremstillingen af Grethe i »Faust«. 1) Denne Forestilling skriver Du Intet om, og jeg kan dog ikke troe, at Du skulde have forsømt den. Maaskee er da det Hele en Avisløg. I samme Blad staaer en Anmeldelse af det Stykke, Du saae paa et Folketheater: »Wo steckt der Teufel?« og det bliver meget rost; men det morsomme Indfald om Stevnemødet ved det classiske Stykke — et Indfald, der ganske rigtigt er i min Smag — staaer der ikke. Jeg har moret mange Mennesker ved at fortælle Dem dette Indfald. Martensen rynkede dog Næsen derved. — Fru Hebbel maa Du sikkert have seet flere Gange paa Scenen, men hun kalder sig efter sit Jomfruenavn, »Frau Peche«. 2) Som Demoiselle Peche gjorde hun for flere Aar siden stor Lykke i Hamburg, saavel ved sit Talent som sin Skjønhed, saa hun blev forskreven til Wien, og siden gift med Hebbel. Den yngre Wiehe, som har besøgt mig, siger, at hun er endnu smuk, og roser hende meget. Ogsaa Hagen har besøgt mig; begge bad Dig hilse ogs. 182takke for den Venlighed, Du har viist dem i Wien. Hagen

var her idag igjen for at tage Afsked, da de Begge reise til Christiania imorgen.

Jeg var iforgaars paa Sølyst, og kjørte med Rottbøll allene, men i et Regnveir, som jeg ikke mindes at have seet Mage til uden i Paris. Det var som et Skybrud, og varede fra omtrent Kl. 4 til ud paa Natten, med forskjellig Styrke. Det var Søndag, og i Sandhed et tragicomisk Syn at see Damerne paa Strandveien med deres nye Hatte og paa aldeles aabne Vogne. Mange Mennesker saae bogstaveligt ud, som de var trukne lige op af Vandet, og der kunde umuligt være anden Redning for dem end at blive complet omklædte fra Inderst til Yderst, men denne Redning var vel selv en Umulighed for de Fleste. Havde vi kunnet opholde os i Charlottenlund, og ikke bekymret os om selv at blive vaade, havde vi vist kunnet opleve de morsomste Scener og høist piquante Af- og Omklædninger. Havde vi tilbudt vore egne tørre Klæder, havde vi vist kunnet faae enhver Dame til at klæde sig splitternøgen af for os. — Paa Sølyst selv var der ret behageligt. Foruden Contorpersonalet, Martensen og Kone, Rottbøll og jeg, samt Anna Meyer, vare ogsaa Ole Suhrs og Forvalter Hansens Koner tilstede. 1) Jeg sad imellem Anna Meyer og Fru Suhr, og converserede den Sidste bedre end hendes Cavaleer Martensen; hun var ogsaa meget venlig og i godt Lune. — Suhr taber henved 10,000 Rdlr. ved en Papirfabrikants Fallit i Kjøge, men Agent From taber 25,000 ved samme Leilighed, saa de Begge havde Anledning til at udbryde: »O Gud, o Gud, i Kjøge! 2) From beklager man ikke, thi han har villet aagre med sine Penge hos Fallenten, Suhrs Fordring er derimod ligefrem Regningskrav for leverede Kul og andre Sager.

Jeg sendte igaar Frøken Schwartz nogle Roser fra Haven, og skrev, at siden hun ikke var kommen i Haven, saa kom nu Haven til hende. Og imorges svarede hun mig (tænk engang!): s. 183 »Min Tak for de skjønne, næsten uforlignelige Roser, hvilket ikke allene er min Yndlingsblomst, men som dufte mig dobbelt behageligt, fordi de ligesom Modtageren er kommet i Flor under Deres Varetægt.« Hvad siger Du til det? Det kan man kalde artigt. Jeg har i denne Tid ret havt Leilighed til at sande Gøthes Ord i det samme Digt, 1) som jeg allerede saa tidt har citeret, og hvor der siges til Rosen:

»Dein Purpur ist aller Ehren werth,
Im grünen Ueberkleide,
Darob das Mädchen dein begehrt,
Wie Gold und edel Geschmeide.«

Pigerne blive næsten ligesaa glade for Roser som for Guldsmykker. Fru Lorenzen, som næsten hveranden Dag sender mig en stor Portion af de deiligste friskplukkede Jordbær fra sin Have, af hvilke jeg da spiser en Tallerken til Frokost, og overlader min Moder den største Deel, har jeg naturligviis til Gjengjæld sendt Roser af og til, ligeledes til Fru Mørch, som selv ikke eier en Rose i Haven, og blev inderlig glad derover. 2) Inspecteuren spurgte jeg, om hans Søster var hjemme, da jeg isaafald vilde sende hende nogle, men han sagde, at hun var paa Landet, og at de selv havde mange Roser, men kun brugte dem til Potpourri. Den nette Pige i Kjelderen spurgte jeg forleden, om hun vilde have nogle af de Roser, som hun havde Synet af saa nær udenfor Vinduerne, og da hun sagde Ja, saa pleier jeg efter den Tid, naar jeg ellers skjærer Roser af, at lægge nogle i det aabne Vindues Karm, hvor hun da finder dem siden, naar hun kommer ind i Stuen. Er det ikke romantisk? — Løvrigt er der iaar baade her og i andre Haver en Sygdom hos Roserne. Der er nogle, som see formelig vanskabte ud, andre raadne, inden de endnu er rigtigt udsprungne. Jeg har viist Gartneren det, og han siger, det er ikke ualmindeligt.

I mit sidste Brev sendte jeg nogle trykte Beretninger ogs. 184 Reflexioner over Latterlighederne paa Skydebanen. 1) Jeg maa nu tilføie hvad jeg videre har hørt eller erfaret. Nielsen blev Dannebrogsmænd, det er vist, thi det stod igaar officielt i Berlings Tidende, og Gläser, som var her imorges, var meget vred over det. Paa Torsdag skal han have en Aftenunderholdning paa Hoftheatret, fordi, som han skrev mig til, »det trækker saa længe ud med Afskeden, og altsaa med Afskeds- forestillingen paa det Kongelige Theater.« Han assisteres, ifølge Avertissementet idag, af Juliette Price, som dandser sin spanske Dands fra hendes egen Aftenunderholdning, af Wiehe, der declamerer det samme Digt af Prof. Holst, som forrige Gang, af Høedt, som declamerer, og synger Gluntarna med Hansen, af Ferslew etc. Men hvad der meget vakte min Opmærksomhed, var, at en Arie skal synges af Ida Brun. 2) Nu, ved nærmere Eftersyn fandt jeg, at det var Madame Ida Brun, altsaa forrige Jfr. Rantzau, som vel er her i Byen; idetmindste har jeg talt med Manden. — Nu Dette er det Visse; hvad jeg nu beretter, har jeg fra Forskjellige, fra Suhr, Rottbøll og mange Andre, og kan ikke indestaae for Sandheden, skjøndt Intet er usandsynligt deri. 3) Der var tilfældigviis en ganske ubekjendt svensk Landsbypræst med paa Skydebanen, og Kongen, besjælet af scandinaviske Sympathier vilde slaae ham til Ridder paa Stedet, og laante i den Anledning Ridderkorset fra Professor Holst (ja, det hører endnu med til det Visse). Levetzau skulde nu hæfte Korset paa Præsten, og sagde, at det glædede ham meget, netop at hæfte dette Kors paa Præsten, eftersom det havde været baaret af en af Danmarks første Digtere, hvorpaa Holst sagde, at nu blev det paahæftet af Danmarks elskværdigste Mand. Levetzau har ellers udført sit Hverv fortræffeligt, det kan jeg bevidne, som har seet Præsten paa Gaden i en uhyre lang, sort, og til Halsen tilknappet Overslagsfrakke — som Du nok kjender fra Præsterne i Stockholm — og Korset sad, som det var groet fast til hans tykke Mave. Da nu Holsts. 185 skulde have sit Laan erstattet, besluttede Kongen at ombytte hans Ridderkors med et Commandeurkors, og Rygtet var allerede udbredt, at Holst var bleven Commandeur. Men der kom Noget iveien. Kongen blev nemlig gjort opmærksom paa, at han ved forrige Aars Skydning, da han gjorde Skuespiller Hansen til Ridder, havde laant Korset af

Kammerherre Berregaard, uden at gjøre Denne til Commandeur. 1) Holst maa altsaa have lidt Taalmodighed, saa kommer det nok. Hvad nu Nielsen bedrev ved denne Leilighed, kan ikke forstaaes, med mindre man iforveien kjender en anden Historie, som skal være saa udbredt, især ved Hoffet, at Rottbøll beskyldtes af en Hofdame for Affectation, fordi han sagde, at han ikke havde hørt den før. 2) En Udlænding har for kort siden havt Audiens hos Kongen en Dag da Kongen havde en bulden Finger paa den høire Haand, og derfor bar den høire Arm i et Bind. Da nu Audiensen var forbi, gav Kongen den Fremmede sin venstre Haand til Afsked, idet han sagde: »De undskylder, at jeg ikke giver Dem den høire, men De veed, at jeg har mistet den i Slaget ved Idstedt.« Nu til Nielsen. Efter at have gjort sig i den yderste Grad lækker for Kongen, og, da Kongen tog bort om Aftenen, raabt Hurra med en Anstrengelse af Stemmen, der kunde været betænkelig under Saisonen, skulde han nu tage Afsked med Arveprinds Ferdinand, som strax efter beredte sig til at tage bort. Prindsen bar sin Generalshat i høire Haand, og kom derfor til at give Nielsen den venstre, hvorpaa Nielsen sagde: »Deres Kongelige Høihed har dog vel ikke mistet den høire Haand i Slaget ved Idstedt?« Prindsen svarede ikke derpaa, men da han kom i Vognen, sagde han til sin Adjutant: »Det er og bliver dog sandt, at N. er en Æsel. Strax efter at have smigret for Kongen indtil Væmmelighed, gjør han Forsøg paa at insinuere sig hos mig ved at gjøre Nar af ham.« — Dagen efter var N. til Audiens paa Skodsborg, og fik der Sølvkorset. Der skal han have sagt, at han med Glædes. 186 blev ved Theatret, men at det var den gruelig slette Bestyrelse, der nødte ham til at trække sig tilbage. Saaledes lyder een Beretning; en anden siger, at Kongen har for iaar lovet ham 300 rd. af sin Kasse, dersom han vil blive; en tredie siger, at han er ifærd med at stille sig til Rigsdagsvalg i Kjøbenhavn. Jeg tænker vel, jeg faaer Resultatet at vide; jeg siger som Klokker Linkr »Jeg skulde dog ogsaa være med.« 1) — Her har Du nu en heel Pose af Byens Vrøvl. Morer saadant Vrøvl Dig paa fremmed Sted? Eller har jeg spildt Tid og Papiir med at berette det? — Den smukke, eller ialfald mærkværdigt udseende Choristinde Jfr. Hoffmann har skrevet mig til, at hun vil forlade Theatrets Tjeneste, da hun agter at gjøre en Reise paa længere Tid. 2) Det forekommer mig lidt mistænkeligt, saa meget mere som hun i Brevet dog anbefaler sig til min fremtidige Bevaagenhed.

Fra det Heibergske Hjem

11

11*

Stiftsprovst Tryde var her i Tirsdags og spurgte med megen Deeltagelse til Dig, og bad Dig hilse. Du ved vel, at han er bleven Kongelig Confessionarius, hvorved han nu for første Gang i sit Liv er kommen i Berøring med det hele Hof. Han havde hørt, at Berlings projecterede Giftermaal 3) kun skal være en Maske, for at bringe et slemt Rygte i Forglemmelse; nemlig en Avlskarl fra Frederiksborg skal have truffet ham og Grevinden liggende i en Grøft, og løb derpaa hjem og fortalte det, idet han tilføiede: »Det Værste var, at de store Hunde stod og saae derpaa.« Det var mere Vrøvl, og næsten en Drengestorie.

Dine Rentepenge af de to Obligationer udgjorde 22 rd. 3 β. Marie faaer omtrent 15 rd. om Ugen. Det hele Regnskab er i den skønneste Orden; Indtægterne ere ikke glemte saaledes som i Dine Regnskaber. — Af nye Stykker, som kunde aabne Saisonen, har jeg hidtil ingen faaet, men jeg hjælper mig nok. Overskou har, paa min Anmodning, forkortet Shakespeares Julius Cæsar, som vist kan blive en af de første Forestillinger. 4)s. 187 Og nu er Papiret fuldt, jeg afsender derfor Brevet iaften. Thi det Brev fra Dig, som jeg venter imorgen, kommer over Kiel, og derfor saa sildigt, at jeg ikke kan svare paa det imorgen. — Men jeg haaber paa at faae det imorgen, og at det vil bringe mig gode Efterretninger. Lev vel, min kjære Hanne! Hav mig i kjærlig Erindring, men følg ikke desmindre mit Raad.

Din J. L. Heiberg.

Tak for de pene Handsker idag og for de mange Midler til at holde Hænderne rene!

DIE KIRCHEIN MARIENBAD.

s. 187

Min kjære Ludvig!

Du skal ikke blive bange over de mange Breve jeg skriver Dig til, naar jeg faaer Svar paa hvert tredie jeg skriver, er jeg fornøiet. Det hører nu til min Glæde at skrive Dig til saa ofte som muligt. Jeg har i Dag havt den Glæde at modtage Dit Brev fra 8. Juli, hvori jeg med Glæde seer at Din Moder har det efter Omstændighederne godt. Forlovelsens. 188 overraskede mig ikke saa meget; vi maa nu see, hvad herved er at gjøre, naar jeg kommer hjem. 1) Marienbad behager mig meer og meer, her er udmærket smukt. Det at leve i et Klima, hvor der ingen Blæst er, har noget meget velgjørende. Det deiligste Veir har begunstiget os, og vi have gjort nogle Ture heromkring. Den første Høi jeg kom op paa, hvorfra var en deilig Udsigt, stod en Bænk »Hvori saa vakkert stod L og H« saa friskt skaaret, som om det var skeet i samme Øieblik til Ære for mig, eller rettere sagt for Dig. At jeg overtroiske Menneske blev glad derover, behøver jeg vel næppe at tilføie. Phister, som er Elskværdigheden selv, tiltrods for hans Keitethed, kom i Forgaars med Etatsraad Dahl, som er her for en Øien-Sygdom. Samme Dahl er en ret net og beleven Mand imellem 40 og 50 Aar. Det er

dog ganske godt at træffe en Landsmand, man føler sig dog ellers saa forladt imellem de mange stygge Billeder. Med ham og Phister have vi i Dag gjort en udmærket smuk Tur imellem Bjergene. Vi besteg et Bjerg, hvorfra der var en Udsigt over Landet som gik i det uendelige, men henrivende at skue. Der var en rar Bøhmer der oppe, der spillede paa Sækkepibe, og første Gang i mit Liv saa og hørte jeg dette forunderlige Instrument. Jeg havde en stor Lyst til at købe en saadan Sækkepibe til Dig, men Tanken paa Harmonikaen, som Du nok husker, afholdt mig derfra. Vandet, som jeg nu har drukket i to Dage, behager mig. Det er styrkende og stærkt afførende. Om et Par Dage begynder jeg at bade. Disse Bade gaaer jeg til som til en Fest. Jeg staaer op om Morgenen Kl. 5. Nei, Du læser ikke feil: Kl. 5. Drikker derpaa et Par Glas, gaaer ene en Tur i denne yndige Egn, kommer hjem og drikker den med Længsel ventende Caffé med ypperligt Brød til. Kl. 9 om Aftenen gaaer jeg i Seng, og er da saa søvnig, som naar vi hjemme gaaer i Seng Kl. 2. Jeg spørger mig selv saa ofte paa denne Reise: Hvor mon Ludvig nu er? Hvad mon han nu foretager sig? Men nu er ders. 189dog et Øieblik i Døgnet, hvor jeg med Vished veed, hvor Du er, naar jeg nemlig staaer op og begynder min Morgentur, da veed jeg med Vished, at Du ligger i det velbekjendte Kammer i den velbekjendte Seng og sover. Det er dog altid noget. Nu ligger Ludvig og sover, siger jeg hver Morgen, og min Tanke veed da, hvor den skal søge Dig. Stjernerne vise sig meget tidlig her paa Himlen, da her tidligere bliver mørkt. Den store Bjørn staaer lige uden for mit Vindue, hvilket er mig meget kjært. Saaledes ligger mit Vindue

i Øst og Nord kan jeg altsaa ikke see. Du leer vist over min Barnagtighed, men jeg synes Du skulde vide, hvad Himmelegn jeg fra mit Kammer kan betragte. En blomstrende Hyld uden for mit Vindue erindrer mig om Haven hjemme. I Prag var jeg saa heldig at faae Retzschs Skisser af Goethes Faust at købe, hvilket ogsaa sætter mig tilbage i Hjemmet fra en længst forsvunden Tid. 1) Du mærker nok, at jeg i Grunden er hjemme, uagtet jeg er ude. Det er da ypperligt, at Du virkelig tænker paa at skrive noget, begynd endelig derpaa, er Begyndelsen gjort, kommer nok Enden. Gjør det, min kjære Ludvig, det vil gjøre mig saa lykkelig. Det er paa Tiden, sagde Dahlerup engang, da vi talte om at Du intet skrev. Skriv heller sjældnere til mig, jeg skal ikke klage derover, naar det er af den Grund. Tak fordi Du drak min Skaal ved min Ankomst til Prag. Jeg erindrer ikke, at jeg har klaget over Mangel paa Nyheder, faaer jeg kun noget rigtig at vide om Dig selv, er Brevene altid indholdsrige for mig, vær vis derpaa. Farvel for denne Gang. Jeg skriver snart igjen. Hils Suhr. Og sig Martensen, at jeg har mange Spørgsmaal at gjøre ham, naar jeg kommer hjem om Catholicismen. Seer Du intet til Frøken Løvmand? 2) Spørg Caroline, om de nye Lagener, s. 190som bliver syet ude, ere komne, og bed Christensen passe mine Blomster med Vand. De høie Neriummer maa svømme i Vand, ellers faae de ikke Blomster til jeg kommer hjem; megen Luft maae de ogsaa have. Farvel endnu en Gang, min Ven! Den halve Tid er snart gaaet, indtil vi sees. Gid Du da maa blive lige saa glad ved at see mig, som jeg vil blive ved at see Dig.

Din
Hanne.

s. 190

Løverdag, 15. Juli 1854, Eftermiddag.

Min kjære Hanne!

Jeg blev ret glad i Onsdags Eftermiddags ved at modtage Dit første Brev fra Marienbad, og see, at Du var lykkelig ankommen dertil. Og igaar fik jeg, imod Forventning, et nyt. Begge Breve vare rare Breve, fordi jeg saa af dem, at Du havde det godt. Det er mig inderlig kjært, at det første af mine Breve, som Du fik strax ved Ankomsten, har gjort et saa godt Indtryk paa Dig. Gid det Samme maatte være Tilfælde med de følgende! — Phisters Opførsel er jo rigtignok høist besynderlig, men det ligner ham jo slet ikke, og den Forklaring, som Du giver over hans Motiv, kan jeg ikke troe paa, thi selv da vilde det ikke ligne ham at handle saaledes, og især naar Konen, paa hvis Vegne han skulde føle sig stødt, ikke var nærværende for at irritere ham, men 150 Mile borte. 1) Jeg maa derfor antage, at en Misforstaaelse ved Brevvexlingen har fundet Sted; og for at forklare, hvorfor han ikke var tilstede paa Posthuset, maa jeg tænke mig, at han har haft et Kjærligheds-Eventyr, som var berammet til samme Klokkesiet. — Du skriver, at paa Nattereisen til Marienbad betragtede Du Stjernehimlen, og tænkte, at jeg maaskee gjorde ligesaa. Virkelig træffer det sig forunderligt. Jeg har i det Hele kun lidet betragtet Himlen efter Din Afreise, især fordi den for det meste har været bedækket. Mens. 191netop Natten mellem den 6te og 7de klaredes den op, og jeg fik ganske rigtigt en Tidsbestemmelse ved Hjælp af den klare Stjerne i Svanen. Er det ikke mærkeligt, og kan man ikke her atter sige: »In der Ferne fühlte sich die Macht.« Siden jeg paa en Maade er kommen ind paa astronomiske Gjenstande, saa lad mig huske at takke Dig for de meddeelte Maal af den Plösselske Kikkert. Det var især Objectivets Gjennemsnit, som jeg vilde vide, men da det let kan beskadiges ved at anbringe Tommestok paa det, bad jeg Dig maale Kikkertens Tykkelse, hvilket omtrent bliver det Samme. Dersom Du nu ikke har taget feil i dette Maal, er Objectivet jo meget stort, næsten som i en stor Kikkert paa Stativ, og saa forundrer det mig ikke, at Du kunde see saa tydeligt i den, thi den maa da have en meget stor Lysstyrke. Den maa da ogsaa, naar den er indskudt, have en ualmindelig Form, idet den er næsten ligesaa tyk som lang, nemlig 2 Tommer og 2 Linier tyk, og 2 Tommer og 4 Linier lang. Dog Nok herom; vel længes jeg efter at see den, men dog ikke, som Du siger, mere end efter at see Dig selv.

Igaar var en rig Dag paa Billeder. Om Morgenen det nydelige Prospect af Hellebek eller en lignende Egn, der gjenkaldte mig kjære Erindringer, og kort efter Prospectet af Marienbad, der jo seer meget smuk og anseelig ud. 1) Jeg viste det til Pigerne, og Marie udbrød: »Hvem der dog var der!« — For en halv Time siden viste jeg det til Rottbøll og Suhr, som vare her, men Suhr, som har været i Marienbad, kunde dog ikke gjenkende Stedet, men jeg troer ikke, at han kan skjelne Landskabsbilleder. Der er jo lutter Naaletræer omkring Stedet, paa nogle faa lavtstaaende nær. Men Cursalen, som er en Søjlebygning, hvorledes kan den ligne vort Theater? Er Brønden inden i Salen, eller er det den Vandbeholdning, som staaer paa Siden? Og hvad er det for et Monument i Baggrunden paa Bjerget, med en Urne paa? Er den eensomme Dame paa Trappen Dig, saa er jeg bange for, at dens. 192eensomme Herre i kort Frastand har isinde at forstyrre hendes Eensomhed. Det forekommer mig dog lidt voveligt for Dig at gjøre eensomme Morgentoure uden Din Broder paa et fremmed Sted, hvor der er saa stor Conflux af alleslags Mennesker. Det er mig kjært at vide, at Du har faaet et hyggeligt Logis med opmuntrende Udsigt, og hos gode, venlige Folk. Hils det lille Lam og den lille Anna. Tak, fordi Du sender mig Din Lykke i Form af en Fiirkløver! Jeg haaber, at Du ikke har mistet den ved at lægge den i min Haand.

Din Beskrivelse af hvad Du saae i Prag, er saa underholdende, at jeg læste den for min Moder, som sagde, at der ikke var noget Fruentimmer, der skrev saa interessante Breve som Du, og dersom jeg ikke selv var for meget Part i Sagen, til at min Dom kunde gjælde for upartisk, vilde jeg sige det Samme. At mine egne Breve derimod ere uinteressante, maa jeg nu næsten haabe, siden jeg i Mynsters Erindringer seer den Yttring af afdøde Hornemann: at det kun er kloge Fruentimmer og dumme Mandfolk, som skrive interessante Breve. 1) Dog, jeg vil hellere gjælde for dum end troe, at mine Breve ikke skulde interessere Dig, og det kan de jo ogsaa, om de end i sig selv ere uinteressante. For at komme tilbage til Prag, veed Du, at Hradschin, som Du besteg med Møie, var Stedet, hvor Tycho Brahe havde sit Observatorium? Har Din Fører ikke sagt Dig det, burde han have sagt det. Det glæder mig, at Du saae hans Monument i Theiner-Kirken, og især, at Du ved den Leilighed tænkte paa mig. Det er morsomt, at Du har givet en tydsk Journalist Underviisning i Astronomie, skjøndt Underviisningen i dette Fag, og selv ved Dig, neppe bider paa det Slags Folk.

Mit Brev idag bliver desværre (for mig) ikke af de længste, thi jeg er paa mange Maader bleven opholdt og distraheret. Lad mig da nu komme med, hvad jeg kan have at fortælle. Fru Grundtvig er død, og med hende mister Grundtvig tilliges. 193alle de materielle Fordele, som hun havde bragt ham, thi selv Barnet faaer ikke Noget, eftersom der ere Arvinger af første Ægteskab, og han kan saaledes ikke engang mere kaldes Hofjægermester. 1) Dog, Spøg tilsidesat, som her ikke passer, det gjør mig ret ondt for Grundtvig at maatte overleve denne Kone, og saa ilde som jeg kan lide ham, har jeg ved denne Leilighed næsten faaet Godhed for ham. — Et andet, notablere Dødsfald er Dig vel allerede bekjendt af tydske Blade: Henriette Sonntag er død i Mexico af Cholera. 2) — Nielsens Aftenunderholdning synes at have gjort Fiasco, tiltrods for det udsolgte Huus, thi hverken Berling eller de andre Blade omtale den (paa Flyveposten nær, som jeg hører). Han skal have forsnakket sig den hele Aften; men det vilde være meget inconsevent af Publicum at tage ham det ilde op. Rigtignok declamerede han, foruden Andet, et Digt, der ikke vel taaler Sludder, nemlig »Slaget paa Rheden« af Hertz. 3) Om hans Afsked veed jeg endnu Intet, men maa just derfor troe, at det nu bliver til Alvor, naar Kongen kommer tilbage fra Jægerspriis. Efter en Beretning, som han selv har givet, men som just derfor ikke er meget paalidelig, skjøndt den ikke synes urimelig, har Kongen ved Audiensen paa Skodsborg sagt til ham: »Naar Du endelig vil have Din Afsked, bliver jeg nødt til at underskrive den, men jeg gjør det med grædende Taarer,« hvorefter N. skal have yttret, at det fik ikke hjulpe, han maatte have den alligevel, men naar Theatret fik en ny og bedre Bestyrelse, vilde han vende tilbage og spille Alt, Stort og Smaat, uden andet Vederlag end Pensionen. Claudius Rosenhoff, som skriftlig meddeelte mig denne Beretning, meget allarmeret derover, fordi han troede min Stilling udsat for stor Fare, føiede til: »Forøvrigt troer jeg ikke, at De nærer nogen Illusion ved at ansee Dem som betydelig bagvasket paa allerhøieste Sted.« Jeg kjørte igaar ud til Rosenhoff, for at takke ham for hans gode Mening, men forsikkrede ham, at jeg i alt dette ikkes. 194saae mindste Fare for mig eller min Stilling. — Han fortalte mig ved samme Leilighed en ny Anecdote fra Skydebanen forleden. Det var en Capitain Messerschmidt, ved hvis Skud Kongen blev Fuglekonge. 1) Da nu Kongen takkede denne Befordrer af hans nye Værdighed, fremtraadte en Lithograph, ved Navn Tegner (der skal være bekjendt som en plat Person) og sagde til Kongen, at det var ham, Tegner, der havde indskudt den Bøsse, hvormed Messerschmidt nedskjød Kongegevinsten: »Saa skal De ogsaa,« sagde Kongen, »have mit Portrait derfor,« hvorpaa han greb i Lommen, og gav ham et af de nye Tremarks-Stykker. Da Tegner blev meget forbløffet herover, sagde Kongen: »Naa, naa! De skal ikke troe, at De er bleven Tremarks-Mand, thi det er jo mig, og ikke Dem, som har betalt de tre Mark.« 2) Manden skal imidlertid være saa altereret over dette uheldige Udfald af hans Dristighed, at man skal frygte for hans Sundhedstilstand. — Din Svigerinde Jane var her imorges, meget ængstelig, men tillige meget vred over, at hun i over 8 Dage ikke har havt Brev fra Din Broder, og ikke engang havde Efterretning om hans Ankomst til Marienbad. Jeg beroligede hende i denne Henseende, men hun blev ved at paastaae, at der maatte være Noget iveien med ham, selv om Du ikke vidste det. Hun sagde, at han maatte nu have en af disse melancholske Perioder, som han undertiden har, og i hvilke han saa Intet kan eller vil foretage sig. Jeg vil dog haabe, at noget Saadant ikke er Tilfældet. Du maa jo let kunne mærke det, og isaafald vil Du jo ikke lade det mangle paa Opmuntring og Deeltagelse fra Din Side. — Jeg beder om Forladelse for den Uret, jeg har gjort de røde Seler; de ere saare fine og behagelige, men vist er det, at man seer Matroser med røde Seler, endogsaa i Balletter. Jeg burde vel have betænkt, at Matrosernes ikke ere saa fine som disse, og ialfald har

jeg fra først af fundet meget Behag i dem. — Hvem det var, der talte om det Latterlige i Rosenknoppernes Trængsel, ers. 195det mig umuligt at erindre, men jeg tør sige, at det var ingen af Dem, som Du kalder Stempler. 1) Det forekommer mig, som det var en af Petersens Døttre, enten Marie eller Henny, men jeg tør ikke indestaae for det. — For et Par Dage siden besøgte jeg Julie Sødring. 2) Det er nogle overordenlige venlige og forekommende Børn, hun har; De vilde par force Alle- sammen kysse mig til Goddag og Farvel, hvilket — ligesom Kys i det Hele ikke ere uden Fare — har sin særegne Fare hos smaa Børn. Den ældste Pige vilde endog endelig have mig til Mand. Da jeg næste Dag skrev til hendes Moder, i Anledning af et Brev fra hende til mig, som hun havde skrevet kort før min Ankomst, og som jeg nu tog i Lommen og læste paa Hjemveien, bad jeg hende hilse de nydelige Børn, især hende, som vilde have mig til Mand, og lod hende sige, at det smigrede mig, men at jeg havde Forfald. — Her- med er nu min Nyhedspose tømt. Jeg har kun at tilføie en varm Hilsen fra Fru Lorenzen, der udtrykkelig paalagde mig det, og at sige Dig, at jeg strax underrettede Din Moder om Din Ankomst til Marienbad. Hun befandt sig ved det Gamle.

Lad mig nu i Dit Svar paa dette Brev høre det Digt, som Du har tænkt Dig i Anledning af Forglemmigeier, dækkede med et Rosenblad. Jeg er begjærlig efter at erfare, hvilken Betydning Du lægger deri, og Du kan jo uden Uleilighed give mig Digtet i Prosa. — Og nu Farvel, min egen kjære Hanne! Tak for alle Dine gode, venlige, kjære Ord! Gid Du maa finde Dig tilfreds ved Badet, og snart spore lykkelige Virkninger deraf!

Din
J. L. Heiberg.

I dette Øieblik faaer jeg Berlings Tidende, og seer deraf, at Ministeriet har for Criminal- og Politiretten tabt de to første af de mange nys anlagte Generalfiscal-Sager mod Journalister. 3) Denne Gang var det Ploug og Bogtrykker Salomon.

s. 196DIE CAROLINENQUELLE MIT DEM ALTEN BADEHAUS.

s. 196

Min kjære Ludvig!

Jeg endte mit sidste Brev med at skrive, at Du snart fik Brev igjen, og dog er der gaaet flere Dage, hvori Du intet har faaet. Sagen er, at jeg ikke har Tid at skrive. Dette synes Dig vel utroligt, men jeg skal nu beskrive Dig mit Dagværk. Doctor Heidler var hos mig for flere Dage siden og undersøgte mine Sider og Mave. Han fandt da, at der var en Haardhed i Maven til højre, den samme som Dahlerup tidt har bemærket. Denne Omstændighed, sagde han, gjorde, at jeg ikke strax turde begynde paa Slambade, men maatte først drikke af Kreuzquelle, hvilket Vand jeg rigtignok synes gjør mig godt, og bade i Marienquelle i en otte Dage; var Haardheden da i Aftagende, kunde jeg faae Lov at bruge Slambade, tillige med Slam-Omslag paa Maven. Jeg staaer nu op Kl. 4½ om Morgenen, drikker af det omtalte Vand, skal da blive ved at gaae til Kl. 8. Derpaa drikker jeg min Morgen-Caffe, som smager fortræffelig. Kl. 9 bader jeg i Marienquelle i den Bygning, som findes paa dette Billede is. 197Baggrunden deraf. Disse Bade er fortræffelige og have allerede gjort som mig synes en stor Virkning paa mig. Naar jeg da kommer hjem omtrent 10½, skal jeg efter hans Forskrift hvile paa Sophaen en Timestid. Kl. 12 klæder jeg mig paa, og Kl. 1 spiser jeg til Middag ved Table d'hôte; naar jeg kommer hjem fra Middagsbordet, har jeg en to à tre Timer i Fred, men har man Ture for at see Omegnen, er de ogsaa optagne. Kl. 5½ skal jeg atter drikke et Par Glas, Kl. 7½ skal jeg være hjemme, drikker da Sukkerlade, og 9 hver Aften ligger jeg i min Seng. Og saaledes den ene Dag som den anden, saa Du seer, jeg har grumme travlt. Jeg gaaer hver Morgen en Vei, som jeg er grumme indtaget i, og paa denne har jeg i Dag plukket indlagte Blomster. Den Firekløver som findes derimellem, søgte jeg om, idet jeg sagde: Maae jeg bede om en Firekløver, ikke til mig, men til Johan Ludvig, og see! jeg fandt denne store friske Firekløver til Dig, som vist vil bringe Dig Lykke. Jeg har alt brugt fire Mariebade; naar jeg har brugt fire til, haaber jeg at faae Slambade. Det værste er, at jeg nok kan indsee, at fire Uger knapt vil forslaa til Opholdet her, eftersom Heidler gaaer saa langsomt og forsigtig tilværks med mig. Men jeg maae jo finde mig deri, saa haardt det end er. Phister, Etatsraad Dahl og vi have gjort et Par henrivende Udfarter heromkring i Egnen, og hvis Du forleden Dag saa en lille mørk Plet oppe imellem Skyerne, da var det mig. Naar Du betænker, at Marienbad skal ligge 14 hundrede Fod over Havfladen, og vi den Dag stod paa Toppen af et Bjerg som var 6 hundrede Fod over Marienbad, saa veed jeg ikke hvad Du synes.

Jeg har læst Paludan-Møllers Kalanus, og tilstaaer, at uagtet det meget skønne der findes deri, forekommer det hele mig at være temmeligt blegt og mat. 1) Siig til Martensen, at jeg ogsaa har læst de tre Taler ved Bispevielsen, og bliver ved, at Brammers Tale er smuk, uagtet, navnlig, og yndigts. 198ere to Udtryk, der støder mig deri. 1) Hans egen har jeg læst med megen Glæde. Deri er Stiil, den Stiil, som kun findes hos Mynster og ham, saa der er al Udsigt til, at han kan fortsætte den Traad, som Parcens Sax forhindrede Mynster fra selv at fortsætte. Hvad skylder jeg dog ikke disse to Mænd; kun Gud og jeg selv veed, hvor stor min Gjæld er til dem. Jeg vilde gjerne skrive et Par Ord til Suhr, men jeg synes ikke, jeg kan komme ud af det. Hils ham imidlertid og siig ham, at jeg har det i Sinde. Sang det ikke for Dine Øren i Gaar? Phister, som kan En Sjæl efter Døden udenad, reciterede det ene Stykke efter det andet for os, og derved kom Talen i det hele taget paa Din litterære Virksomhed, og han og Dahl var udtømmelig i at rose Din Virksomhed, og i at

beklage, at Du nu intet skrev mere. 2) Hvor var jeg glad og stolt og rørt over at høre Dig saaledes omtales. Har Du nogensinde været skilt fra en kjær Person og hørt andre bekræfte de Tanker, Du selv har, da veed Du, hvad man føler derved. Her blev jeg afbrudt.

I dette Øieblik modtog jeg Dit Brev fra 10. Juli. Inden jeg modtog Dine Formaninger havde jeg selv i Stilhed fortrudt mine Klager, og besluttet ikke mere at fylde mine Breve til Dig dermed. Mit Ophold her, som Du kalder den kjedelige Deel af Reisen, er for mig den muntre Deel. Denne Ro og Stilhed her gjør mig godt. Jeg er ligesom Du kommet mig noget efter mit første Savn, Forskjellen imellem os er kun denne, at jeg brugte længere Tid dertil end Du. Saalænge Reisen gik ud paa kun at more sig, var der en altfor stor Kontrast mellem mit Sind og denne Morskab, nu da det ikke er Pligt at more sig, gaaer det bedre dermed. Og for strax at vise Dig min Lydighed vil jeg i Aften tage paa Bal, som jeg først ikke havde i Sinde og jeg skal gjøre mig al Umage for at more mig saa godt som muligt. Da her ikke mere er Plads paa Papiret, besvarer jeg Dit Brev en anden Gang, idet jeg kun nu foreløbig takker Dig for det langes. 199Brev. Hils Marie og tak hende for den Godhed at sætte Blomster for mit Billede, men kast dem i Tide bort, thi visne Blomster er værre end ingen Blomster. Saasomt jeg kan, skriver jeg Dig atter til, indtil da beder jeg Dig ikke at lade Din Livs-Philosophi gaae saa vidt, at Du reent glemmer

Din
Hanne.

s. 199

Tirsdag, den 18. Juli 1854.

Min kjære Ludvig!

Endskjændt min Tid er knap, maa jeg dog skrive Dig til i Haab om at Brevet vil være velkomment. Jeg maa begynde med at fortælle Dig, at Vandet, Badene gjør mig godt. Paa Torsdag har jeg faaet Lov at begynde paa Slambadene i Forening med Mariebadene og Slam-Omslag paa Maven. Den ene Dag et Slambad og den anden et Mariebad i Forening med Slam-Omslag. Jeg lever nu virkelig i det bedste Haab til den hele Cuurs Virkning. Der er en stor Forskjel paa mit Befindende nu og da jeg kom hertil. Cuuren i Forening med den deilige Natur og det nu indtraadte yndige Veir har oplivet mig paa Sjæl og Legeme. Naar jeg nogle Dage har brugt Slambadene, skal jeg underrette Dig om deres Virkning, jeg gaaer til dem med det bedste Mod og Haab. Phister, som har været Elskværdigheden selv og virkelig bidraget til min Opmuntring, er reist herfra i Gaar, men hans Ven Etatsraad Dahl og vi have ret sluttet os til hinanden; han forekommer mig som en klog og dannet Mand med en god Tone i Omgang, og uagtet han er noget melancolsk, er hans Omgang dog opmuntrende og velgjørende. Fru Sommer fra Kjøbenhavn, Svigermoder til Frøken Marie Høkendorf, Du erindrer vel den skrivende Dame, er her ligeledes med en Søn, som er bosat i Hambourg, hvor han har giftet en Jødepige, der bragte ham to hundredetusinde Daler, er ogs. 200ganske nette Folk. 1) Grosserer Gottschalck fra Kjøbenhavn er her ligeledes, men ham holder jeg mig fra; han er virkelig syg og hans Familie frygter for hans Forstand. 2) Jeg har nu om Morgenen fundet afsidesliggende Veie, hvor jeg kan gaae uden at ærgre mig over det øvrige Badetraads, 3) og uden at de behøver at ærgre dem over mig. De deiligste Morgenture, i Morgen-Maaneskin og duftende Høe-Marker, og Fuglesang, og rislende Kildevæld, og de smaae bekjendte Markblomster, uden at tale om alle de Firkløvere jeg hver Dag finder, har atter bragt Liv og Levnet i mig. Og jeg skal nok lægge mig Dine Formaninger paa Hjerte, og lære, som der staaer i en gammel Psalme, 4) »at bruge alting saa, som det, der snart skal Ende faae«. Jeg vil dog bekjende for Dig, at jeg blev lidt bedrøvet over Din Moraliseren for mig, men ved atter og atter at læse Dit Brev, troer og haaber jeg nu, at have havt Uret i denne Bedrøvelse; Du har vist meent det kjærligt og godt. Jeg havde virkelig Hjemvee i den første Tid paa min Reise, og enhver som har følt denne, veed, hvad det vil sige. Jeg har ganske rigtig engang ytret, at jeg vilde ønske vi i nogen Tid vare adskilte, for at kunne skrive til hinanden, men saa maa man ogsaa skrive til hinanden ud af sit Hjertes Grund og have Lov til at give det hen, naar denne Hengiven er Sandhed, og at min veemodige Stemning ikke var Affectation, det kan jeg forsikre Dig. Jeg har kun engang i mit Liv følt noget lignende, da jeg som Barn blev tvunget at reise til Hambourg med Larcher for at dandse; 5) dengang dandsede jeg med Taarer i Øinene, og i de første fjorten Dage i Aar morede jeg mig med Taarer i Øinen, nu da jeg ikke har nødig at more mig, gaaer det ganske godt dermed; de andre paastaae ogsaa, at der er en paafaldende Forandring i mit Udseende i den sidste Tid til det bedre. Du taler i Dit Brev om de smaae Uenigheder, som man undgaaer i Fraværelsen; det er sandt. Jeg er nu engang ingen stille Indsø desværre, s. 201men maa snarere lignes ved det urolige Hav. Men jeg vil trøste mig med, at de stillestaaende Vande saa let gaae i Forraadnelse, medens de oprørte holde sig friske. Der er dog ogsaa Forskjel paa den Uenighed som kommer af, som Du siger i Din Sjæl efter Døden, »Naar man banker sin Pige og skjænder og lyver for Konen« og den, som kommer af et saaret Hjertes Smerte. 1) Gøthe siger i et af sine smaa Digte: »Intet Menneske kan undgaae Sorger, da det altsaa skal saa være, saa kom! I søde Kjærlighedssorger, jeg tager imod eder.« 2) Og de Sorger jeg bereder Dig er dog sjelden over Tørv og Brænde, Lys og Rugbrød. Betænk det, min Ven; Kierkegaard siger: »Den Kjærlighed, som er uden Tro paa den Elskede, er ikke den rette«. 3) Men lader det sig altid gjøre i denne syndige Verden? Han siger et andet Sted: »Lad den Elskede blive utro, det bliver hans Sag, min Sag bliver det at være tro«. Men kan man virkelig saaledes skille mit og Dit fra hinanden? Maaskee en Philosoph kan, et Fruentimmer kan ikke. Men jeg vil stræbe at forbedre mig i

dette som i mere. Du har jo dog en inderlig Godhed for mig, det veed og troer jeg. Jeg har jo i de sidste Aar seet saa mange Beviser herpaa. Du er et ædelt og godt Menneske. En udmærket Mand. Alt lavt og slet er Dig fremmed. Du er trofast i alt det væsentlige. Hvad vil jeg meer? Dette vil jeg sige mig selv saa ofte, at det nok tilsidst skal hjælpe paa mit hæftige Sind, saa at min Fraværelse for Fremtiden ikke skal forsødes Dig derved, at Du slipper for de smaae Uenigheder, Du taler om i Dit Brev. Og nu, min kjære Ludvig, optag nu ikke et Ord af alt dette som nogen Bitterhed, men læs dem med den samme Godhed, hvori de ere skrevne.

Fra det Heibergske Hjem

12

De mange Nyheder i Dit Brev ere jo morsomme for saa vidt man kan lade være at ærgre sig over dem. Nielsen 4) er en Æsel, hvis Æsels-Øren voxer daglig i en foruroligende Grad. En Lykke er det, at han er dum, ellers kunde han blive farlig. Jeg kan nok mærke, at Du i Sommer brugers. 202mine Roser til at indsmigre Dig med hos Tøsene. Er det nobelt? Imidlertid glæder det mig, at Du beskjæftiger Dig saa meget med Haven, og jeg kan ikke bare mig for at lee, naar Du skriver om, at Du skjærer Bouquetter af i Haven, og at det er en daglig Gjærning for Dig; naar jeg kommer hjem skal Du skjære Bouquetter af herefter til mig; jeg maa dog see, hvorledes en Bouquett tager sig ud, som Du har afskaaret og sammensat, denne Lærdom skylder Du jo min Fraværelse, saa har den jo i al Fald været god for noget.

12*

Jeg veed ikke, om jeg skrev Dig til om en Wiener som vi kjørte med fra Wien til Prag. Han og jeg kom i en vidtløftig Passiar om al Verdens Ting. Forleden sad jeg og talte med Anthon om det underlige i paa en Reise at træffe et saadant Menneske, og der tale saa meget sammen og siden aldrig mere sees. Som vi talte herom, kom et Brev, som jeg ikke kunde begribe hvem var fra, jeg aabnede det, og see! Ole Bang sender mig et Riimbrev, som bemeldte Person har givet Anledning til. 1) Maaskee det kunde mere Dig at læse det og derfor sender jeg det hermed. Wienerens Kort, som var Anledningen til Brevet, har Ole derimod glemmt at lægge indeni. Det ligner ret den gesvindte lille Ole at glemme det vigtigste, saa er jeg lige nær med Hensyn til hvem samme Herre var, paa hvem det lader at Din Kone har gjort Indtryk. Det morede mig ret at faae dette Brev, og seer Du Bang, saa tak ham mange Gange for det. Og siig ham, at han er ret en fuldtro Ven.

Vi var forleden ude paa Metternich Slot, som ligger en halv Miilsvej herfra. 2) Slottet er smukt og Parken meget smukt holdt. Der er en naturlig Kirke under aaben Himmel, hvor hele Egnens Fattige strømme til, og hele Skarer ligger her og beder til enhver Tid, for et gruelig Christusbillede, og en Mængde andre ligesaa gruelige gudelige Billeder. Det værste er, at det hele er Hykleri for at røre de Reisende som komme derop. Efter at have knælet for Christus komme de hen ogs. 203knæler for den Reisende og beder om en Skilling. Det gjør et underligt Indtryk at see disse halte, lamme, blinde etc. — etc. knæle ned for en. Der er noget oprørende deri. Og dette Skuespil har Metternich midt i sin Park. Ham selv var vi ikke saa heldige at see, uagtet det skal være meget almindeligt, at han gaaer omkring i Haven. En anden Gang kan vi maaskee være heldigere. Armoden her grænser næsten til det utrolige. Selv de Handlende er ligesaa meget Tiggere som Kræmmere, af hvilken Grund man ikke kan slippe fra dem uden at købe, thi de betragter deres Salg som en Almisser imod dem.

Og nu, min kjære Ludvig, Farvel! Jeg skal nu atter ud at drikke Vand og gaae. I de sidste Dage har jeg gaaet 9 à 10 Timer daglig. Det var noget for Dig, ikke sandt? Det er sandt! Fru Hebbel er her ved Badet, saa jeg seer hende daglig; det er en net Kone uden i ringeste Maade at være en Skjønhed. Jeg saae hende spille i Wien een Gang, og jeg troer, at hun var den, jeg syntes bedst om. Der var Liv og Varme, men hun er egentlig for gammel til at spille Elskerinder. Frøken Würzbourg var et fælt Dyr i Grethe som i Julie, tiltrods for al Bladros. 1) Faust saae jeg naturligvis og det var saa interessant, som en Udførelse kan være, hvor Faust og Gretchen bliver daarlig spille. La Roche var Mefistofiles og deri var unægtelig Aand, men der manglede dog meget.

Hils nu alle fra mig, ogsaa den trofaste Tryde og tak ham for hans Deeltagelse for mig. Siig ham, at hans Tale ved Martensens Bispefest har glædet mig at læse. 2)

I min Aftenbøn, paa mine Vandringer, i mine eensomme Timer indeslutter jeg Dig, min Ludvig, i min stille Bøn, gjør det samme for mig. Jeg har ofte Følelsen af, at Du er mig ganske nær, fjern mig ikke for meget i Dine Tanker.

Din inderlig hengivne
Hanne.

s. 204

Tirsdag, 18. Juli 1854.

Tak, min kjære Hanne, for Dit nye Brev med den prægtige Kirke til Vignette. Jeg fik det i Søndags Morges, og

ganske uventet, da jeg om Fredagen havde havt Brev, men det uventede Gode er det kjæreste. Brevene ere længere Tid underveis nu, end da Du var i Wien, hvilket maa komme af, at de ikke længere gaae blot paa Jernbanen, da der er en 20 Miil om Marienbad, hvor de beforders med sædvanlig Post.

Det er dog en lykkelig Omstændighed, at Dit nuværende Opholdssted, dets Beliggenhed og Clima behage Dig saa vel. En god Begyndelse lover en god Ende. Alle gode Varsler, lige til Bænken med L og H, som her ikke kan betyde Andet end Ludvig og Hanne, have jo ogsaa modtaget Dig ved Din Ankomst. Gid de nu maa holde hvad de love! Dog, det haaber jeg vist. Og det skal ikke skade Lykken, at jeg forleden Morgen fik Din Femkløver. Det er jo ogsaa behageligt, at Du er fornøiet ved Dit Logis. Det lille Vindue med Gardinet over seer jo ogsaa ret hyggeligt ud. Det er smukt, at Du lader mig vide, til hvilket Verdenshjørne det vender, og nu veed jeg det ogsaa, endskjøndt Du angiver det galt. Naar Du nemlig gaaer i Seng Kl. 9 om Aftenen paa denne Aarstid, og da har den store Bjørn lige udenfor Dit Vindue, saa vender Dit Vindue mod Nord-Vest, ikke, som Du troer, mod Syd-Ve st. Vendte det virkelig mod Syd-Vest, saa vilde Du have Arcturus lige udenfor Vinduet, og af Bjørnen vilde Du, hvis Du paa en halsbrækkende Maade lagde Dig ud ad Vinduet, idethøieste kunne see den yderste Stjerne i Halen. Faa fat i et Compas, glem ikke at tage Hensyn paa Misviisningen, og overbeviis Dig om, at det ikke forstyrres ved noget Jern i Nærheden, og Du skal da see, at jeg har Ret. Det er jo net med den blomstrende Hyld udenfor Vinduet. Her er Hylden saa godt som afblomstret. Rosenhoffs Datters. 205har faaet de sidste gode Blomster af den, fordi det er den Blomst, hun holder mest af. 1) Jeg kan ogsaa godt lide dens Lugt, kun ikke, som i den Bouquet, Rosenhoff selv valgte, i Forbindelse med Roser, thi da synes den mig næsten at stinke.

Jeg veed ikke ret, hvilken Etatsraad Dahl, det er, som opholder sig i Marienbad, thi der gives 2 med samme Navn og Rang, og ovenikjøbet ere de begge Departementsdirecteurer, men den Ene i Finansministeriet, den Anden i Indenrigsministeriet; den Sidste er først for ganske nylig bleven Etatsraad, er jydsk og skal være et Stykke af en Caricatur; altsaa er det vel den Første, thi Du synes jo ret godt om ham, og Du maa jo upaatvivlelig have seet ham med Hat paa, siden han har reist med Dig paa en Bjergtour. 2) Phisters Elskværdighed, som Du selv kalder den, maa nu vise Dig, at hans første underlige Fremgangsmaade maa have en særegen Aarsag, og Du maa derfor i Dine Tanker tage den slemme Titel tilbage, hvormed Du stemplede ham: En Æsel.

Det er jo ligeledes gode Tegn, at Vandet, som Du har begyndt at drikke, behager Dig. Nu længes jeg efter at høre Noget om Badene. — Tak fordi Du ikke købte Sækkepiben af den rare Böhmer; den vilde have spildt mig megen Tid, og udentvivl gjort mig forhadet i hele Huset, hvor jeg nu er elsket og agtet af Alle.

Herfra er forresten kun meget Lidet at fortælle, saavel om mig selv som om Byen og dens Tildragelser. Tro kun ikke, at jeg har begyndt at skrive paa Noget; der er et stort Spring fra at have et Indfald om Noget, der maaskee kunde udføres smukt, til Udførelsen selv. Skulde denne nogensinde komme istand, skeer det vel snarest til Vinter, naar jeg enkelte Aftener kan blive fra Theatret, og ialfald anvende Lidt af Natten, siddende ved min Gaslampe. — Endelig har jeg igaar, især paa Christensens gjentagne Anmodninger, som jeg længe nødtigt vilde gaae ind paa, fundet mig i, at det saakaldte Hul blev gjort reent, Teppet aftaget, Gulvet vaskets. 206og alle Bøger afstøvede. I Søndags Eftermiddags lod jeg nogle faa Gjenstande, som ikke kunde blive staaende under disse revolutionnære Bevægelser, bringe op i mine Værelser ovenpaa. Dagen efter begyndte Revolutionen tidligt om Morgen, og da Klokkeren var 3, flyttede jeg allerede tilbage, da Alt var tørt og istand, og jeg var nu ligesaa glad over at Sagen var skeet, som Den, der har faaet en Tand trukken ud, efter foregaaende langvarig Skræk over det Forestaaende. Det Læs af Støv og Snavs, som laae under Teppet, er ikke til at beskrive. Luften er nu meget bedre, og om jeg maa raade, skal Teppet aldrig mere lægges paa. Du veed, jeg er en Hader af Gulvtepper, saavel som af Bjerge, og da Du nu har givet mig Ret i det Sidste (uden at tale om min Mening om Burgtheater), saa kommer Du ogsaa nok til den Erkjendelse, at jeg har Ret i det Første. Hvad der nu rigtignok meget forsødede mig Pinen ved denne Leilighed, var — hvad jeg aldrig kunde have ventet — at uagtet alle Bøger havde været ude af Hylderne og vare blevne afstøvede, stode de ikke desmindre efter Rengjøringen alle paa deres rette Plads, endog nøiagtigt efter Nummerne uden paa Bindene, saa at jeg øieblikkelig kunde finde enhver af dem, og det var, som Intet var skeet. Det er Christensens Fortjeneste, og jeg kan aldrig rose ham nok for denne Gjerning. — Paa Fredag er jeg buden til Middag hos Martensens, i en lille Kreds, som det hedder i Invitationen. — Imorgen (Onsdag) har derimod Lene Møller inviteret sig selv til Gjæst hos mig; hun og Familien reise Dagen efter til Neumünster og blive der i Ferien. Hun skrev mig til igaar, at hun ønskede at spise her imorgen, og vilde, dersom hun intet Svar fik, betragte Taushed som Samtykke. Jeg svarede hende, at man ogsaa kunde samtykke i Ord, men bad hende lade sin Moder og sine Søskende vide, at ogsaa de skulde være velkomne, dersom de ikke havde andre Planer. Jeg formoder nu, at Sophie Møller kommer med, muligviis ogsaa Johannes; men Søsterens. 207kommer vist ikke, thi hun skal vel være sammen med Kjæresten, og ham tog jeg mig vel iagt for at nævne. 1) — Du spørger til Frøken Løvmand; hende har jeg ikke seet, men hun skal have været her forleden Eftermiddag, uden dog at spørge efter mig, saa hun ikke blev meldt, hvorimod Caroline gav hende Efterretninger om Dig og Din Reise. — De omspurgte Lagener ere komne for længe siden. Hvad de høie Træer angaaer, da har Gartneren sagt til Christensen, at vel skulde de have meget Vand, men ikke megen fri Luft, og det Samme har han sagt om Pommeranstræet, hvorfor Christensen, som jeg seer passe Urtepotterne meget omhyggeligt, kun holder det ene Fag i den gule Stue aabent, det andet derimod, hvor de omtalte Planter ere hensatte, lukket. I Haven blomstre Lilierne i denne Tid paa det Prægtigste. — For ikke at

glemme det, jeg har lovet at hilse Dig fra Elers Koch, som var her i Formiddags og fik til sin Kjæreste et Par Mosroser, thi nu endelig begynde først Mosroserne at springe ud. Elers er her paa et Par Dage, i Anledning af et Præstekald, han søger. 2) Du veed jo, at hans Broder, den længe savnede Christian er paa Falster, men han reiser uden at komme til Kjøbenhavn; jeg tænker, det er fordi Du ikke er her.

Din Svigerinde Jane er virkelig næsten som vanvittig over at savne Breve fra Din Broder. Hun kan ikke komme fra den Tanke, at han maa være død eller ialfald farlig syg, og Alt hvad jeg fortæller hende om Indholdet af Dine Breve, hvori han stedse omtales, hjælper ikke det Mindste. Igaar havde Din Moder Bud hos mig, for at spørge mig, om jeg ikke kunde trøste Jane med nye Oplysninger. Jeg skrev da idag til Jane og meddelte hende hvad Du i Dit sidste Brev fortalte om Bjergreisen med Din Broder, Phister og Etatsraad Dahl. Medens jeg endnu skrev paa Brevet, kom en mig personlig ubekjendt Mand, Havnecontroleur Roede, 3) ligeledes for at spørge mig, om jeg ikke kunde gjøre Noget for at trøste Jane, der var fortvivlet, vilde hverken spise ellers. 208drikke eller sove, havde opgivet Touren til Usserød, som skulde gaaet for sig imorgen, og hvor hun vilde blive en Deel af Ferien. Han sagde, at hun sad og jamrede over sin ulykkelige Tilstand som Enke med saa mange Børn. Det er dog egenlig Mangel paa Dannelsen at være saa hurtig til at ringe med alle Stormklokker og lade Allarmtrommen gaae, og benytte sin Sorg til at gjøre Staahei. Jeg sagde Roede, at jeg just var i Begreb med at skrive hende til, og sagde ham desuden, hvad jeg allerede havde sagt hende selv, da jeg talte med hende, at jeg frygter for, hun selv har foranlediget det Hele. Sine to sidste Breve til Anton har hun nemlig uden videre kastet i en Fodpostkasse, og jeg troer ikke, det gaaer an med Breve til Udlandet, undtagen til Hamborg og Lübeck, naar der ere Firskillings-Postmærker paa dem. Isaafald ere Brevene vel slet ikke afgaaede, og hun faaer da ikke Brev, fordi Anton først venter paa Brev fra hende. Roede lovede, at han vilde forhøre sig paa Posthuset om Sammenhængen.

Igaar kom jeg ind i en Boutik paa Amagertorv, for at kjøbe et Par Sigarer. I Boutiken var kun en smuk Dreng paa 15 Aar, som stod og beskjæftigede sig med at sætte 5 til 6 Roser i et Glas Vand. Mere for at sige Noget, end fordi Gjenstanden interesserede mig, sagde jeg: »See hvilke smukke Roser. Hvorfra har De dem?« — »Jeg har just bragt dem fra Frederiksborg; maa jeg byde Dem een?« sagde han med en udenlandsk Accent, idet han gav mig en hvid Rose. Jeg gav den tilbage og sagde, at jeg ikke vilde berøve ham Rosen, især da han havde saa faa. »Maaskee De hellere vil have en rød?« sagde han, og gav mig en saadan, som jeg da beholdt og takkede ham. Jeg fortæller denne ubetydelige Begivenhed, fordi den dog frapperede mig, thi det er sjældent, at man dog i Boutiker, især i de ringere, som Tobaksboutiquer, træffer paa saadan Forekommenhed. Jeg tænkte ved mig selv: det er godt at mærke, at denne Dreng ikke er dansk, s. 209selv om man ikke kunde høre det paa hans Tale; han er sikkert Italiener eller Schweitzer. Jeg spurgte ham nu, hvorfra han var, og kan Du tænke Dig, hvad han svarede: »Fra Kiel.« Jeg blev næsten ærgerlig derover, men til min Trøst erfarer jeg, at han dog ikke var født i Kiel, men i Rendsborg, den gode gamle Stad. Jeg kunde have Lyst til at bringe ham nogle Roser til Gjengjæld, naar jeg var vis paa at træffe ham i Boutiquen, hvor jeg, naar jeg før har været der, aldrig har seet ham, men Andre. — Papiret er forbi, jeg faaer kun Plads til at sige: Lev vel, min egen kjære Hanne.

Din

J. L. Heiberg.

[Paa et vedlagt Stykke Papir:]

Jeg har indrettet dette Brev til at være uden Convolut, og maa derfor tilføie denne Lap for at faae Plads til hvad jeg endnu har at sige. Med Hensyn paa Orienteringen: Dit Vindue i Marienbad vender mod samme Himmelegn, som Vinduet i vort Sovekammer paa Søqvæsthuset. Hvis nu Dit Hovedgjærde er saaledes, at Du, naar Du ligger i Sengen, har Vinduet paa venstre Side, saa staae vore Senge endnu ligesom før, kun med et betydeligt større Mellemrum (af 150 Mile). Men det bliver ligesom før: Naar vi Begge vende os mod Vinduet, vender jeg Ryggen til Dig; og naar vi Begge vende os fra Vinduet, vender Du Ryggen til mig; men naar DU vender Dig mod Vinduet, og jeg fra Vinduet, have vi Ansigterne mod hinanden. Jeg bør dog ikke fordølge, at det er, som om Din Seng stod omtrent 1 Miil længere hen i Retningen af Norups Have, 1) men forresten med samme Mellemrum i Breden. Er det ikke interessante Anvendelser af Astronomien? Mig synes godt om dem.

Dahlerup er ikke længere vred. Han troede, at Prof. Skoda havde beholdt Brevet, og at Prof. Heidler ikke havde faaet det. Nu er Alting godt.

s. 210laften forefinder jeg Brev fra Lene Møller, at jeg maa tage tiltakke med hende allene, da Familien først kommer iovermorgen Formiddag, for at gaae med Dampskibet. God Nat, min kjære Hanne! Klokken er nu henved 11½. Kl. 5 om Morgenen, naar Du staaer op, kan Du være vis paa, at jeg endnu ligger i Sengen, enten med Ryggen eller med Ansigtet vendt mod Dig.

DER KIR.CEPLATZ IN MLRIENBAD.

Min egen kjære Ludvig!

Da jeg i Aftes kom hjem fra min evige Spaseren, havde jeg den store Glæde at finde Dit rare venlige Brev paa mit Bord. Jeg blev saa glad ved at see det, men endnu mere ved at læse det, saa jeg gik i Seng i et Perle-Humør, og kunde med Møie falde i Søvn af bare Fornøielse over Dit kjærlige Brev. Jeg skriver derfor strax i Dag til Dig, uagtet Etatsraad Dahl skjender og siger: At jeg skriver for meget, og gaaer for lidt, og dog gaaer jeg fra 4½ om Morgenen og tils. 2118 om Aftenen paa 1½ Time nær. Du seer altsaa at jeg er nu en rigtig Bisserinde, med virkelig Bisselæder i Saalerne, saa at jeg snart ingen Saaler har i Støvlerne. Jeg blev høilig forundret ved at læse i Dit Brev, at mine Breve var interessante. Gud hjælpe mig Stakkel! Det er omtrent som man vilde sige om en Sangerinde: hun synger deilig, men hun har ingen Stemme. Hvor kan man skrive interessant, naar man ikke kan skrive? Imidlertid at Du finder det, er rørende, og giver mig Mod til at blive ved. At Dine Breve ere interessante, i det mindste for mig, viser den Længsel jeg har for at modtage dem. Interessante er i Grunden et alt for ringe Udtryk, og dog veed jeg ikke at finde det Ord, hvormed jeg helst vilde betegne dem.

I Dag har jeg brugt det første Slambad. Jeg fandt at det var yderst behageligt at ligge og rode om i al det Snavs. Og Ordsproget: »Naar Snavs kommer til Ære, veed det ikke hvor det vil være«, gjaldt ikke paa denne velsignede Yelling, thi det vidste godt, hvor det vilde være, det slyngede sig omkring mig i en saa tæt Omfavnelse, at jeg tænkte: Dette her er nu godt nok, men hvorledes bliver jeg af igjen med alt dette? Det gik imidlertid lettere end jeg troede, thi da jeg reiste mig op af det, (et Øieblik som jeg næppe havde Taalmodighed til at oppebie) og overøste mig med et Par Kander Vand, gled det meget pent af, men rigtig befriet derfor blev jeg dog først da jeg steg ned i det andet Badekar med Vand, og her saae jeg da med Glæde at jeg fik min tidligere Hvidhed, hvilket jeg næsten ansaae for en Umulighed, da jeg laae i al det Mudder. Det ligner nærmest Tørve-Mose-Grød. Jeg befandt mig godt under og efter det, og kom hjem meget fornøiet til Anthon, som i Forbigaaende sagt, ingenlunde har været eller er melancolsk. Han laae i Vinduet og længtes efter mig, da han, som han sagde, havde været angst for, hvad Virkning Badet vilde gjøre paa mig. Jeg fortsætter altsaa at rode mig om i dette Snavs mod godt Mod og godts. 212Haab. Jeg holder mere og mere af Stedet her, og begynder at forsone mig med den Tanke, at Opholdet bliver længer end jeg først troede. Her er meget varmt i denne Tid, men det er deiligt, saa føler man at man er i Syden, og her blæser saa godt som aldrig; at jeg kan gaae saaledes i et væk uden at styrte, maa komme af den lette Luft, thi ellers begriber jeg det ikke.

Monumentet paa det Billede, jeg sendte Dig, som Du kalder det, maa være et af de mange Lyst-Huse som findes heromkring paa Bjergene og hvorfra man har den meest henrivende Udsigt. Alt er fortræffeligt indrettet her, det er som om man boede i en kongelig Have. Brønden er inderst inde imellem Søilerne. I en anden Brønd, som ikke mere bliver brugt, druknede sig en Skræder forleden Dag. Dahl mente, det var af ulykkelig Kjærlighed til mig, og fandt at man i Kjøbenhavn burde udbrede denne mærkelige Begivenhed. Skræderen blev trukket op, som der fortæltes, jeg har hverken seet ham levende eller død. Det er jo skrækkeligt med Fru Grundtvig! 1) Det gik hende som Skræderen; hun har ogsaa maattet lade Livet for en ulykkelig Kjærlighed.

Du behøver ikke at ængste Dig for min eensomme Morgengang, det er ganske almindelig her, at Damer gaaer ene om Morgenen. Anthon forstaaer ypperlig at holde alle borte fra mig paa disse Ture, Venner og Landsmænd nemlig, med de fremmede har det ingen Fare. I Dag har jeg atter faaet et Vers fra Bang hvormed han sender mig det forglemte Kort. 2) Manden hedder Josef Denhart er K. K. Ingenieur.

Du vil have, at jeg skal sige Dig mine poetiske Tanker over Dine Forglemmigeier, dækkede med et Rosenblad. Hvad tænker Du paa? I Prosa skal jeg udtale, hvad kun Verset kan give. Hvad vilde Du sige om man bad Dig om sligt? Jeg har fundet Stof i denne Gave til et langt Elskovs-Digt, og Du vil have jeg med faae Ord skal sige det i Prosa, det kunde jo gjøre den største Prosaist fortvivlet endsige mig.s. 213Imidlertid lad mig forsøge. Rosen er jo Kjærlighedens Blomst. Forglemmigeien bærer jo sin Betydning alt i Navnet. Det er altsaa Kjærligheden som tryk værner om Forglemmelsen, og idet den trykker sin blegrøde Kind fast til de blaa Blade, antager den blaa Blomst en lilla Farve. Der skeer altsaa en Forvandling selve Brude-Natten, Farverne gaae over i hin- anden, og man maa søge Rosen i Forglemmigeien og Forglem- migeien i Rosen. Det kan man kalde en sand Forening. Hvis Du skulde ansee alt dette for Vrøvl, vil jeg trøste mig med, at jeg ikke er den første Digter der ikke er forstaaet af sin Tids største Mænd. Jeg tilstaaer at denne Fremstilling er dunkel, men var jeg en længst afdød stor Digter, kan Du tro, at der nok vilde findes dem som vilde commentere over Dybden i dette Billede; nu afhænger min Skjæbne af Dig. Du spurgte; Papegøien komme over Dit Hoved! En uendelig Mængde af Billeder og Tanker kunde jeg endnu nedskrive over Din Gave, hvis der var Plads paa Papiret. Lev vel! og lad Din Kjærlighed vogte Forglemmigeien fra at blive til Forglemmelse.

Din

Hanne.

Løverdag, 22. Juli 1854.

I Onsdags, kjære Hanne, fik jeg dit Brev af 15. Juli, og kan ikke noksom glæde mig over den gode Begyndelse af Brønd- og Badecuren. Bliver det saaledes ved, tør jeg jo haabe paa, at Du vil blive fuldkommen helbredet, og hvilken Lykke vil det ikke være! Din Hjemkomst til den bestemte Tid maa Du naturligviis ikke tage Hensyn paa, saafremt Lægen vil beholde Dig længere ved Badet. Med Hensyn paa Theatret har jeg allerede for længe siden gjort mig fortrolig med den Tanke, at Du ialfald maa betragtes som fraværende i den største Deel af September, og det bliver da i dennes. 214 Henseende det Samme, om Du virkelig er fraværende. Derimod har jeg rigtignok ikke tænkt paa Din Broders Fraværelse ud over 1ste September, og i denne Henseende maatte jeg da tænke paa Udveie, eftersom han har Smaaroller i næsten alle Stykker. Men heri kan Vanskeligheden vel ikke blive stor, thi selv om Curen skulde forlænges, bliver der neppe mere, end at I Begge kunne være hjemme i de allerførste Dage af September, om ikke i de sidste af August. Snarere vilde det gaae ud over min projecterede Reise for at møde Dig. Dog, alt Dette maa rette sig efter Curen, og til Curen regner jeg ogsaa den lille Adspredelsesreise til det sachsiske Schweitz og Dresden, samt et lille Ophold i Hamborg, især for at besøge Laderne. Jeg forudseer forresten, at Du ogsaa til næste Aar skal til Marienbad, og jeg vil endog ønske, at det maa blive bestemt saaledes, thi det vil være et Tegn paa, at man der omsider har fundet det rette, kraftige Middel for Dig. Maaskee vil jeg da selv kunne ledsage Dig, thi det er ikke alle Sommere, jeg har saa meget at tage vare paa som i denne, og desuden vil den næste Saison da ikke vare til langt ind i Juni, dersom vi ikke faae ny Cholera, 1) hvorfra Himlen bevare os, og som der ialfald hidindtil ikke er noget Spor til. Dersom den Plan skulde gaae i Opfyldelse, mon min Nærværelse da vil skjænke Dig Det, som Du paa denne Reise troer at have savnet? Eller mon Du vil synes, at det dog i Grunden var bedre at reise med Din Broder, som er føieligere end jeg, da han ikke allene har større Taalmodighed i Laderne, men endog gaaer paa Bal med Dig? Vil Du ikke finde, at jeg er bedre i Adskillelsen end i Nærheden, og at det er interessantere at længes efter mig end at have mig nærværende? Jeg maa forresten tilstaae, at da jeg raadede Dig til Opmuntring, var det just ikke Baller, jeg tænkte paa. Ved saadanne Assembleer kommer Du let i Kast med flere Mennesker, end raadeligt, ligesom jeg ikke begriber, at man ved en Sundhedsbrønd tillader en Fornøielse, der, selv om man ikke tager Deel i Dandsen, s. 215 dog altid maa have en skadelig Indflydelse paa Helbredet, formedelst den beklumrede Luft, man nødes til at indaande, saavel som Anstrengelserne med at gjøre Toilette. — Er der Hazardspil i Marienbad? Det er ogsaa høist urigtigt, at man taaler dem ved Badene, og besynderlig inconseqvent, at man paa samme Tid forbyder dem i de store Stæder. — Jeg troer i det Hele at spore af Dit sidste Brev, eller især af dets Slutning, at Du just ikke ganske har opfattet min saakaldte Formaning paa den rette Maade, ikke blot fordi Du mener at følge den ved strax at gaae paa Bal, men ogsaa fordi Tonen synes mig endeel mindre venlig end ellers, men det var ikke Det, jeg raadede Dig til. Maaskee tager jeg dog feil, maaskee er det Hele ikke Andet, end at Slutningen er skreven i Hast, strax efter Modtagelsen af mit sidste Brev. Hvad der meget glædede mig i Brevet — men det hører rigtignok til den første Deel — vare de tørrede Planter; det er jo et heelt Herbarium fra Marienbad, og deriblandt igjen et Lykkeblad!

Men ogsaa med mange andre Gaver har Du i disse Dage beriget mig. Især overraskedes jeg imorges ved det deilige Arbeide af Stedmodersblomster; det er ganske udmærket smukt, men har Du gjort det selv? Mig synes, jeg maatte dog have seet det i Dine Hænder, om end kun en enkelt Gang. Men hvad er dets Bestemmelse med den lille Lomme? Er det til at lægge et Uhr i? Christensen, som jeg troede indviet i Alt, som angaar Dine utallige Morgengaver, veed det ikke, Pigerne heller ikke, min Moder ligesaa lidt, men Alle beundre det som noget usædvanlig Skjønt. De grønne Blade ere saa nydelige, jeg veed slet ikke, hvordan de ere fabrikerede; ere de maaskee filerede? Men desuden har jeg igaar og idag havt Anledning til at anvende andre af Dine Gaver, baade gamle og nye. Igaar, da jeg var til Middag hos Martensens, brugte jeg første Gang de smukke lyse Skindhandsker, som jeg fik forleden Morgen; og idag, da det er rigtig Sommervarme, bærer jeg første Gang et couleurt Halstørklæde, som Du for fleres. 216 Aar siden gav mig til Nytaar, en Aften, da Du vilde givet mig to Tørklæder, men bedrog mig for det ene, ved at give det til Hall. Dette Halstørklæde staaer mig udmærket godt, som man siger, i Forbindelse med en ny lysegraa Vaskevest og en ny blaalig bruun Sommerfrakke; om Buxerne vil jeg ikke tale, de ere ikke nye, men anstændige.

Fra det Heibergske Hjem

13

Den Etatsraad Dahl, som Du har gjort Bekjendtskab med, er dog ham fra Indenrigsministeriet. Alle omtale ham som en forstandig og dannet Mand, og naar jeg derfor havde faaet en anden Mening om ham, er Skylden Dahlerups, der skildrede ham som en simpel Jydekarl, med Uldstrømper op over Knæerne, men som ganske nylig, paa Grund af hans Avancement, var bleven fornem, og havde taget Phister i »Audiensen« til Mønster. 1) — I Anledning af Dahlerup (som forresten skranter i denne Tid) maa jeg erindre at bringe Dig en Hilsen fra Bang, som har været i det sachsiske Schweitz og der truffet paa den Mand, i hvis Selskab Du reiste fra Prag til Marienbad, og som med stor Enthusiasme havde omtalt Din mageløse Mængde af Kundskaber i alle Fag, saa at Du kunde tale med Sagkundskab om Alt. Du kan jo virkelig tale med om de fleste Materier, og udentvivl har Jupiter slaaet Hovedet paa Sømmet. 2)

Igaar var jeg da hos Martensens i et net og behageligt lille Selskab. Vi vare kun 9 ved Bordet, deriblandt Tryde, Paulli, den unge Pastor Rothe og en vestindisk Præst. Efter Bordet besøgte jeg Fru Drewsen, som Aftenen iforveien, mens jeg var ude, havde været her og lagt et Kort af. Den hele Slægt, forsaavidt som den opholder sig i Byen, var tilstede, lige fra gamle Collin til Professor Fenger. 3) De vare Alle i Haven, og jeg behøver ikke at sige Dig, at baade Collin og Fru Ingeborg erkyndigede sig med største Deeltagelse om Dig, og bad mig bringe Dig tusinde Hilsener. Collin prænumer[er]ede paa, at jeg en Dag skulde spise til Middag hos dem. Imorgen, som er Søndag, skal jeg til Middag paa Sølyst, jeg kører med Rottbøll.s. 217— Martensen bragte jeg igaar Din smukke Hilsen, som glædede ham meget. Ved Bordet udbragte han en Skaal for de Fraværende, med det Ønske, at de snart maatte blive nærværende. — Jeg har sagt Suhr, at Du tænkte paa at skrive ham til; men allerede iforveien spurgte han mig om Din Adresse, fordi han selv havde Lyst til at skrive til Dig. Det forekommer mig, at Dahlerup sagde, at Bang allerede havde skrevet Dig til eller vilde gjøre det. Skriver Du til nogen Anden end mig, saa lad dog helst Din Broder hjælpe Dig med den forbandede Orthographi, som jeg for min Part ikke bryder mig om, men som Fremmede dog bør have efter den rigtige Recept.

Tscherning og hans Kone venter jeg imorgen at træffe paa Sølyst. 1) Baade Suhr og Rottbøll sige, at han paa de sidste 14 Dage er falden saa betydelig af, at det er en Ynk at see ham. Naar han ikke, klædt i en smudsig Arbeidsdragt, ligesom Konen, arbejder i sin Have, skal han for det meste falde i Søvn. Maaskee er Beretningen noget overdreven; men især maa jeg antage Suhrs Formodning i denne Anledning for at være noget overilet. Han mener nemlig, at Tscherning, af en maaskee nødvendig Øconomie, ikke spiser sig mæt, og lider al Slags Mangel. Han siger, at naar han undertiden spiser paa Sølyst, er baade Han og Konen ualmindelig graadige, saa det er øiensynligt, at de benytte Leiligheden til at faae Noget i Skrotten, som Du siger. Jeg vil haabe, at det dog ikke ganske forholder sig saaledes, om end Tscherning er nødt til en streng Øconomie, som han nok er Mand for at udføre. — A propos af Øconomie, hvorledes gaaer det med Din egen? Er der god Forslag i de 900 preussiske Dalere, eller behøver Du snart at tye til Creditivet? Da det hverken lyder paa Dresden eller Hamborg, vil det isaafald være nødvendigt at sende det hertil itide, for at faae det ombyttet med et andet, lydende paa en af disse Stæder. Vil Du da sende det til mig, skal jeg levere det til Suhr og faae et andet, og paa samme Tid — s. 218hvad der synes mig det Honnettteste — betale ham Beløbet enten i Obligation eller rede Penge. Status af Din Formue er for Øieblikket: I Obligationer 1000 rd. I rede Penge: Indtægt 520 rd. 4 & 8 β; Udgift 88 rd. (I Indtægten ere Din Søsters 35 rd iberegne.) Marie har hidtil faaet 75 rd. De øvrige Udgifter ere: Dine to Portraiter 12 rd, og det holbergske Samfund 1 rd. Dette gjør tilsammen 88 rd.

13*

Igaar vilde jeg, som man kalder det, fornye min Mønt. Jeg vaagnede Kl. lidt efter 5 om Morgenen og følte mig ganske udsovet. Nu vel, tænkte jeg, idag skal Hanne tage feil, naar hun troer, at jeg ligger i Sengen, mens hun spadserer. Jeg blev dog liggende til Kl. 6, stod da op, og gik op paa mine Værelser ovenpaa. Her begyndte jeg at læse paa et indsendt Theaterstykke, men faldt isøvn paa min Sofa og sov til Kl. henved 10, og var desuden døsig hele Dagen. Det kommer ud af saadanne moralske Bestræbelser. I Anledning af Stykker maa jeg lade Dig vide, at Overskou har leveret en ny Oversættelse af »Det tvungne Giftermaal« af Molière, et Stykke, som kun er i een Act. 1) Ligeledes er nu han og Bredal forhippede paa at faae »Guerillabanden« frem, med Jfr. Egense som Elskerinden og Jfr. Benedictsens som Hornblæseren. 2) Jeg husker aldeles ikke Stykket, og har derfor endnu ikke taget nogen Bestemmelse. Kun forekommer det mig noget mistænkeligt, at dets tidligere Opførelse har været saa sporløs, at Ingen mer taler om eller kan huske Noget deraf, hverken af Musiken eller Texten. Hvad er Din Mening? Du læste det jo for ikke længe siden, da Bredal vilde have Dig til at spille Hornblæseren.

Fra Frøken Beyer har jeg en Hilsen. Hun skriver paa sin Bearbejdelse af det shakspearske Lystspil. 3) — Din Svigerindes Sorg er nu, Gud skee Lov, slukket, da hun har faaet Brev, og nu taler hun ikke mere om sin Enkestand. Din Moder faaer i denne Tid nye Vinduer med store Ruder i sine Værelser.

Det er smukt af Phister at recitere mine Vers, og af Dig ats. 219glæde Dig over deres Berømmelse. Men hvorledes kommer Du til det besynderlige Spørgsmaal, om jeg har prøvet at være skilt fra en kjær Person, og høre Andre bekræfte de Tanker, jeg selv har om denne Person? Er jeg ikke netop nu i dette Tilfælde? Troer Du ikke, at jeg daglig hører mine Tanker bekræftede af næsten Alle, som jeg taler med?

Søndag den 23 de, Morgen.

I dette Øjeblik faaer jeg paa samme Tid Cayenne-Peber og et nyt Brev fra Dig, nemlig af 18de. Og Brevet er ikke pebret, tvertimod, det er et rart, saare glædeligt Brev, med hvis væsenlige Indhold, Din Sundhedstilstand, saavelsom det mindre væsenlige, de mange smaa Beretninger, jeg idag skal gjøre megen Lykke paa Sølyst, ligesaamegen som med Dine Roser, med hvilke jeg — det være sagt i forbigaaende — aldrig paatager mig det Kunststykke at ordne dem i Bouquetter, men kun at stikke dem i Kræmmerhuse eller præsentere dem paa et Fad, — Beretningen om Tydskeren i Diligencen kunde jeg altsaa sparet mig. Bangs Riimbrev er jo ret morsomt og især hjerteligt og godmodigt.

Jeg havde altsaa Ret i min Anelse om, at Du var bleven lidt stødt over min Formaning. Men jeg bliver ikke stødt over Din. Hvad Du siger deri om Dig selv, er desuden saa smukt.

Mit Brev maa afsted. Der er ikke Tid til at svare rigtigt paa Dit Brev. Men jeg skriver igjen en af de første Dage, ialfald saasnt jeg har faaet Efterretning om Slambadenes Virkning. Indtil da tusinde Levvel fra Din oprigtigt hengivne

J. L. Heiberg.

s. 220MARIENBAD.

s. 220

Min kjære Ludvig!

Jeg vilde gjerne, at Du skulde modtage et Brev paa vor Bryllupsdag, om dette her kommer i rette Tid er afhængig af Skjæbnen, thi jeg kan ikke beregne Brevenes Gang, thi snart komme de hurtig og snart langsomt. 1) At mine Tanker er hos Dig d. 31. Juli behøver jeg vel ikke at sige Dig, og dog føler jeg en Trang dertil. Vor hele Reise til Slangstrup har i disse Dage staaet levende for mig. Hvordan vi ventede paa Vognen medens vi gik frem og tilbage i Haven i det gamle Hus. Da vi kjørte ud af Porten. Kjørselen i Regnveiret. Din Venlighed i Vognen. Vor Ankomst i Præstegaarden. Min Paaklædning i Brudedragten. Vor Gang til Kirken. Vor Gang fra Kirken, hvor Præsten førte Bruden hjem. Vort Ophold efter Vielsen, hvor de gamle Fruentimmer, der var tilstede i Præste-Gaarden, sagde Vittigheder, som jeg fandt høist upassende, til mig. Vor Bortkjørsel. Vor Ankomst i Værtshuset. Din Indtrædelse i Brudekammeret. Dit Udraab: Gud, hvilket Øieblik! Et Udraab, som Du maaskee har glemmt, men som jegs. 221har gjemt i Tanken — Alt har i disse Dage staaet saa levende for mig og jeg har dvælet ved disse Tanker, takkende Gud der førte mig til Dig og forbandt vor Skjæbne sammen. Tak for alt hvad Du har vakt hos mig. Tak for Din Taalmodighed med mine Feil og at Du til Trods for dem endnu hænger ved mig med Godhed. Gid jeg i mit øvrige Liv maa kunne afbetale noget af min Gjæld til Dig, jeg skal i det mindste stræbe derefter.

Jeg er virkelig det raskeste jeg længe har været, jeg er ordentlig blevet rødmusset, og man frygter for, at Du ikke vil gjenkjende mig, naar Du seer mig atter. Jeg fik forleden et meget venligt Brev fra Hall, 1) hvor han og Andræ indbyder mig at møde dem i Schweitz. En Beregning hvor lang Tid Reisen og Opholdet vil tage følger med. Og Begge forsikrer mig, hvor stor en Glæde det vilde være dem at dele Schweitzes Deiligheder i mit Selskab. Jeg tilstaar det kunde være fristende, men min forlængede Cur her gjør det jo til en Umulighed. Ogsaa har jeg i Dag modtaget et Brev fra den kjære gode Suhr, hvoraf der lyser en saadan Godhed, at det virkelig rørte mig inderligt. Han omtaler Dig med saa megen Godhed, og sender i Brevet 50 preussiske Daler, som han vil jeg skal kjøre for. Han er dog usigelig god imod mig. Jeg sender Dig hermed et Brev til ham; er det muligt, at Du paa en ikke alfor øiensynlig Maade kan rette Feilene deri, gør Du mig en stor Tjeneste, naar Du giver ham det, og siger at det laae inden i Dit Brev.

Om mit Værelses Beliggenhed har Du som sædvanlig ret, men min Seng staaer desværre ikke hvor min staaer hjemme i Sovekammeret, men der hvor min Commode staaer med Ansigtet mod Vinduet. Nu veed jeg altsaa, hvor mit Blik skal see hen, naar jeg om Aftenen siger Godnat til Dig.

Her er kommet en Baron Schaffalitsky og hans Kone fra Fyen. Konen er en rar godmodig Kone. 2) Hun siger, at Stjerner og Snustobak holder hun meest af af alt. Jeg sagde: Saas. 222var det Skade, Du ikke var her, thi Du vilde kunne vise hende de første og byde hende det sidste. Vi spiser daglig med dem. Din Mening om Etatsraad Dahl er falsk. Han er rigtignok i Indenrigs-Ministeriet og Jysk, men ingenlunde en Carikatuur. Det skal den anden Dahl derimod være. Jeg har seet ham med Hat og kan forsikre Dig, at han ikke er det. Vi ere blevne Pot og Pande, som man siger, i al Ærbarhed.

Skulde Du have mere ondt ved at læse dette Brev end sædvanligt, saa kommer det af at her er en saadan Hede i denne Tid, og især i Dag, at Pennen ryster i min Haand. Det er forresten deiligt med Varmen, saa føler man da, at man er i Syden. Her er en Reenhed i Luften, som er mærkelig, hvilket hjælper til at bære Varmen, men i Dag er det dog for meget af det gode. Farvel altsaa, min egen kjære Brudgom. Paa Mandag er jeg hos Dig hele Dagen. Siger god Morgen. God Nat. Drikker Din Skaal, og finder vist paa et eller andet, til Dagens Forherligelse. Tænk paa mig kjærligt og med gode Tanker.

Hils Alle. Ogsaa Din Moder og sig hende, at ogsaa hendes Skaal skal jeg drikke paa hiin Dag, og takke hende for hvad ogsaa hun har virket og vakt hos mig. Jeg trykker Dig i Tankerne til mit Hjerte. Lev vel, min kjære, kjære Ludvig.

Din

Hanne.

s. 222

Onsdag, 26. Juli 1854.

I Søndags, kjære Hanne, var det en rig Dag paa Breve. Thi efter at jeg om Morgenen havde modtaget eet, som jeg foreløbigt svarede paa i Efterskriften til mit sidste Brev, fik jeg om Eftermiddagen, henved Kl. 4, just som jeg stod i Begreb med at kjøre til Sølyst, et nyt, uagtet det første var to Dage ældre end det andet. Der maa være forskjelliges. 223Postveie, som tage forskjellig Tid. Men det Vigtigste er, at jeg af disse Breve, og især af det sidste, seer, at Curen bekommer Dig godt. Jeg haaber imorgen at erholde ny Bekræftelse derpaa. Paa Sølyst bragte jeg Bang Din Hilsen til den fuldtro Ven, som glædede ham meget. Jeg var saa forsigtig at sige, at jeg havde læst hans Digt i en Afskrift af Din Broder, og Dette smigrede ham ikke mindre.

Nu gaaer det ellers forvidt med Morgengaverne. Iforgaars et deiligt Silketørklæde, og igaar en heel Vest! Pragten stiger. Med denne Vest er det ellers gaaet besynderligt til. Marie fortæller mig, at Du selv havde udsøgt noget Tøi hos min Skræder. Jeg, som ikke vidste herom, gik for nogen Tid siden hjem til ham, for at bestille mig en Sommervest, og valgte da netop det samme Tøi, hvoraf Du da forresten kan see, at det ikke er sandt, naar Du siger, jeg har en slet Smag i at vælge Veste. Jeg kan nu ikke nægte, at Skræderen gjorde mig opmærksom paa mange andre Tøier, som han raadte mig til hellere at vælge; og nu begriber jeg, hvorfor han saa gjerne vilde, at Vesten skulde syes med omfaldende Krave, thi den af Dig bestilte var allerede færdig, og med saadan Façon. Han havde nu let kunnet indbilde mig, at det Tøi, jeg saae, var allerede bestilt af Andre, og jeg havde da maattet bestemme mig for et andet. Men saa diplomatisk var han ikke, og jeg fik derfor om faa Dage den bestilte Vest paa den bestilte Façon. Da Marie saae denne Vest, og hørte Forklaringen derover hos Skræderen, var hun, efter sin egen Forsikkring, nær sunken i Jorden. Hun gik da til Skræderen, og bestilte en anden Vest, der ogsaa er lysegraa, men figureret og af Silke, men som ogsaa derfor har været dyrere. Du kommer saaledes til at betale en Mulct for den Ære, jeg har havt at træffe sammen med Dig i Smagen.

Endelig kjender jeg nu ved Hjælp af Din Tegning, Kikkertens Dimensioner. Længden var omtrent rigtigt angiven, men hvorledes har Du kunnet ansætte Tykkelsen til 2 Tommer ogs. 2242 Linier, hvorved ogsaa Formen vilde være temmelig ubeqvem? Tykkelsen er 1 Tomme og 3 Linier i dansk Maal, og jeg kan deraf slutte mig til, at Objectivet er 1 Tomme og $\frac{1}{2}$ Linie i Gjennemsnit, i Parisermaal, som er det, hvori Glassenes Diameter pleier at bestemmes. Disse Dimensioner ere meget passende og gode, og da Kikkerten er fra Pløssi, er den vist et udmærket lille Instrument. Har Du ikke seet Jupiters Drabanter i den? Men saa maa den skrues fast, og det stærkeste Ocular bruges. Husk endelig, ikke at aftørre Glassene med Lommetørklædet.

Fra gamle Collin fik jeg igaar et høist elskværdigt Brev, hvori han gjør sin Undskyldning for ikke at have inviteret mig, efter Aftale, men Glæde og Sorg have vexlet i Familien, idet først Jonna Stampe har født en Søn, i hvilken Anledning Fru Drewsen strax reiste til hende, men derefter indløb Efterretning om, at Barnet var dødt. Jeg har idag svaret ham paa Brevet. 1) — Du faaer Ret desværre, hvad Francisca Ryge angaaer; hun er nu saa daarlig, at hun er sendt til Broderen i Jylland, for at komme under hans Cuur. 2) Kommer hun sig, hvad nok er meget tvivlsomt, vil hun ialfald ikke kunne gjøre Tjeneste i Begyndelsen af Saisonen, hvilket generer ikke saalidt. Heller ikke Madam Nielsen kan der være Spørgsmaal om; hun har tilbragt nogle Dage hos Wiehes paa Fredensborg, men er umaadelig svag. 3) Hun skal, efter hvad Kühl fortalte, være i høi Grad indigneret over Mandens Opførsel i den sidste Tid, og tillader ham ikke at nævne et Ord om disse Affairer, eller bringe sin Afsked paa Tale. — Liebe er engageret for i Sommer hos en svensk Greve i Nærheden af Ystad, hvor han skal give den efter Sigende meget smukke Datter Underviisning i Sang. 4) Jeg har spaaet ham det lykkeligste Udfald af denne Expedition. — Ferslew have forleden et ret morsomt Indfald: han mente, at jeg burde straffe Nielsen for Overtrædelse af Forbudet mod at give dramatiske Scener paa Aftenunderholdninger, thi Niels. 225sen har virkelig spillet Comedie paa disse Aftenunderholdninger. — Mantzius har skrevet mig til fra Paris. Han har virkelig, efter en Anbefaling, som jeg medgav ham, faaet fri Entree paa de første Theatre, hvilket er meer, end jeg havde ventet. Han bedømmer Théâtre français ret fornuftigt. Kun undrer det mig, at Samson 1) skulde staae tilbage for Rosenkilde i »Kammeraterne«. At derimod ingen af Damerne kan komme Dig nær — »hvilket han sandelig ikke siger, fordi Du er min Kone« — det undrer mig naturligviis ikke. — Naar man i Bladenes Fremstilling af den Lykke, Bournonville har gjort i Wien, læser mellem Linierne, bliver dog Resultatet, at han ingen Lykke har gjort, og de Ængstelige kunne da berolige sig men Hensyn paa hans Engagement. — Jeg skal hilse fra Geheimeraadinde Adler, 2) som jeg har havt et Brev fra i Anledning af en Controleurpost, og fra Julie Sødring, som idag kom til mig paa Theatret for at omfavne mig, da jeg havde gjort hende en lille Villighed. — Hertz boer iaar hos Bageren ved Sølyst; jeg kjørte ham forbi paa Veien, han saae medtagen og melancholsk ud. Tscherning var paa Sølyst; han saae, efter min og Fleres Mening, ud som sædvanligt, og hvad der siges om ham, er sikkert Overdrivelse. — Endelig har jeg faaet en af de smaa Bismere til Dig; man kan veie indtil halvandet Lispund paa den, uagtet den er saa let som en Fjer og ikke større, end at man kan have den i Lommen.

— Det Ovenstaaende er, som Du seer, et Pulterkammer. Nu gaaer jeg i Seng, og haaber, at jeg imorgen tidlig skal rydde bedre op i mine Tanker. God Nat, min kjære Hanne!

Torsdag 27. Juli.

Jeg har betænkt, at naar jeg iformiddag afsender dette Brev, maa det komme i Dine Hænder paa vor Bryllupsdag, eller maaskee Dagen forinden; men jeg vil dog hellere risquere, at det kommer en Dag for tidligt end en Dag for silde. Lad mig da sige Dig, kjære Hanne, at naar denne Dag koms. 226mer, skal jeg paa den leve i Tanken om det meget Gode, Du har skjænket mig i vort allerede lange Samliv, og i Haabet om, at dette Samliv maa blive forlænget til Begges Glæde og Gavn. Der er nu kun to Aar til vort Sølvbryllup, og jeg tænker tidt paa, hvorledes vi, dersom vi opleve denne Fest, skulle helligholde den paa en ret glædelig og opbyggelig Maade, saa at man undgaaer al den profane Tummel og Snakken, som klynger sig til saadanne store Mærkepunkter i Livet. 1) Det store Selskab paa Skydebanen, hvortil jeg for Spøg inviterede for endeel Aar siden, duer naturligviis ikke. Taler, Sange, Festdeputationer og hvad alt det indtil Latterlighed forbrugte Kram hedder, maa undgaaes. Det er ikke let her at finde paa en passende Form, men vi have jo endnu Tid at betænke os derpaa. Hvor gjerne havde jeg ikke idag givet Dig et lille Mindetegn for Dagen, men hvad skulde jeg finde paa, som kunde lægges i et Brev? Alt, hvad der faldt mig ind, syntes mig intetsigende, og isaafald hellere Intet end det Intetsigende, thi det gjælder her, hvad Du siger om Blomster: hellere ingen Blomster end visne. I Anledning af Blomster maa jeg berette, at den egenlige Rosenpragt nu er forbi, endskjøndt der vel findes nogle Roser endnu, og udentvivl flere komme. Da nu saaledes Haven ikke har saa stor Tilløkkelse som før, har jeg nu besluttet mig til at faae Reparationerne i og ved Havestuen iværksætte. Paa Mandag (vor Bryllupsdag) bliver Værelset rømmet, og paa Tirsdag komme Haandværksfolkene for at gipse og anbringe den nye Trappe, som allerede længe har været færdig. Saaledes vil Alt rigeligt kunne være istand til Din Hjemkomst.

Angaaende den Ting at skrive godt, da passer Lignelsen om Sangen uden Stemme ikke. Godt skrevet er det, som, naar det læses op, har en god, indtrængende, tiltalende, velklingende Form. Bogstaveringen er jo mere for Øiet end for Øret, den er kun en Veiledning for den Læsende, og har forsaavidt Intet at gjøre med Stilen. Saa besynderligt som det nu virkes. 227lig er, at Du ikke kan komme efter hvad enhver lille Skoletøs kan lære, saa kunde jeg dog ikke ønske at bytte, og faae kjedelige Breve, godt bogstaverede. Næsten Enhver, undtagen Du, bogstaverer rigtigt, men næsten Ingen, uden Du, kan skrive Breve, som man har sand Glæde af at læse. Nu vel, Du har altsaa faaet det Bedste, det Ringere har Du ikke villet tilegne Dig, og det er mig for min Part det Samme, men det indskrænker Din Correspondance med Fremmede. Dog, det kan jo ogsaa have sine Fordele. 1)

Der er endnu Adskilligt i Dine sidste Breve at besvare, men ikke saa meget Papiret, som Tiden er forbi, og Brevet maa nu afsted. Farvel da, min gode Hanne! Paa Mandag trykker jeg i Tanken Dine Hænder i mine, og Dig selv til mit Hjerte.

Din hengivne
J. L. Heiberg.

I Tirsdags var det 5 Aar, siden vi i Suhrs Vogn holdt udenfor Madvigs Port, og jeg fik Efterretning om min Udnævnelse til Theaterdirecteur. 2) Kan Du huske, jeg gik hen paa et Caffehuus og skrev det til min Moder? Tiden gaaer, jeg kan nu ikke længer kaldes ny eller uerfaren i Embedet. Overskou har leveret mig en Oversættelse af et fransk 4 Acts Lystspil, men jeg har ikke læst det endnu.

s. 227

Løverdag, d. 29. Juli 1854.

Min kjære Ludvig!

Tak for Dit Brev af 22. Juli som jeg blev meget glad ved at modtage. Der er saa meget i dette Brev, som skal besvares, at jeg vil begynde derpaa i Tide. Hvad Anthons Fraværelse angaaer, da skal Du ikke derved komme i Forlegenhed, thi hvordan det end gaaer, haaber jeg, om Gud vil, at vi i dets. 228allerseneste ere i Kjøbenhavn de sidste Dage af August, og da han ikke har Rolle i det første Stykke, er det vel tids nok. Jeg har selv med et Suk forudseet, at Mødet i Hambourg under disse Omstændigheder vilde falde bort; maaskee det ogsaa er nok saa godt at mødes i Hjemmet, end i en tredies Selskab, thi jeg vil nok have Dig for mig selv alene, naar vi atter sees. Tvivl ikke, min kjære Broder, at dersom jeg atter skulde gjøre en Bade-Reise, at da Ingen kan ersatte mig Dit Selskab, hvor godt det forresten kan være, og selv om jeg faaer min Villie i Lader og Baller, paa hvilket jeg kun var en Timestid, og naturligviis uden at danse. Phister, Dahl og vi skumlede over de Dansende, og atter maatte jeg give Dig ret, at det klæder voxne Mennesker græsseligt. Du spørger om her er Hazardspil. Nei. Derimod er her Theater, hvor vi endelig var forleden. Forestillingen begyndte 3½. Det var græsseligt! Det eneste fornøielige ved denne Underholdning var Dahl, der saae ud som om han kunde faae ondt og rødmede af Undseelse. Vi gik efter første Akt, Stykket var i tre, og aandede let da vi kom ud i den deilige Natur, hvor vi efterhaanden kom os ovenpaa denne Kunstnydelse, der i Sandhed var nedslaaende. Tilskuerne sidder ved store Borde, hvor de drak Caffé og røg Tobak ved. Da vi gik derfra, besteg vi et af de høie Punkter, hvoraf der er saa mange her og hvorfra der var en henrivende Udsigt. Ved Solnedgangen har man her et Skue, som vi ikke kjender noget til hos os. Solen kaster høie purpurrøde Straaler op ad den blaae Himmel, omtrent som Nordlysene hos os, paa det nær, at disse her ere røde; det seer deiligt ud og vilde interessere Dig meget at see. Du siger i et tidligere Brev, at det seer ud paa

Billederne som om her var lutter Naaetræer. Paa Bjergene voxer ingen andre Træer end Naaetræer, og alle de andre som findes her, seer ganske rigtig ud, som om de vare plantede. Det forundrede ogsaa mig, da jeg kom her. Disse mørke ranke Træer gjør imidlertid en ypperlig Virknings. 229i Landskabet, og de lysegrønne Enge og det dyrkede Land stikker smukt af derimod. De utallige Bække, som slynger sig i disse mørke alvorlige Skove, ophæve den Stilhed som Skovenes ubevægelige Løv ellers vilde give et trist Præg. Fugle er her ikke mange af, dog findes her til min Glæde den lille Fugl, som saa ofte lader sig høre i vor Have hjemme, og som jeg der kalder: Mit lille Sludderhoved. Dette lille Sludderhoved er det første der naar mit Øre, naar jeg om Morgenens gaaer ud, og disse hjemlige Toner gjør et beroligende Indtryk paa mit Sind.

Tak for at Du vedbliver at modtage mine smaa ubetydelige Gaver med saa stor Venlighed. Det lille Arbeide med Stedmodersblomster er desværre ikke af mit eget Arbeide, men et, jeg for flere Aar siden har faaet af Jomfrue Werdeliin. Det har i lang Tid været bestemt for Dig, og er til at hænge paa en Væg, Du vil finde en lille hvid Strop bagtil, og er til at stikke et Uhr i. Bladene derpaa ere hækledede. Tag ikke mindre venlig imod det, fordi jeg ikke er dets Moster.

I Henseende til den Reisende, paa hvem min Ringhed har gjort Indtryk, er Du i Vildfarelse. 1) Det var den Mand vi kjørte med fra Wien til Prag, og ikke Blad-Redaktøren, som vi kjørte med fra Prag til Marienbad, og paa hvem Jupiters Ankomst paa Himlen gjorde et forstummende Indtryk. Dette skylder jeg den første at opklare. Hils Martensen og tak ham for Skaalen. Ogsaa gamle Collin maa Du hilse hjertelig fra mig, den rare gamle Mand er ret en trofast Ven, som jeg holder inderligt af.

Vær ikke bange for at jeg skriver til andre end til Dig, jeg kjender min egen Mangel for vel. Til Hall har jeg rigtignok sendt et Par Linier til Svar, men min Broder læste dem igjennem inden han fik dem. Naar jeg ret betænker mig, bliver det heller ikke slet saa galt, som naar jeg skriver til Dig, min Ven, hvor Pennen løber saa hurtig som Tanken indfinder sig. I Begyndelsen besluttede jeg ret at gjøre mig Umage meds. 230mine Breve til Dig, men det gaaer ikke, de vilde kun derved blive stive og kolde, hvis jeg skulde skrive Klader iforveien, og tænke paa hvert Bogstav, men til Andre er det en anden Sag.

Anthon troer, at selv om vi bliver borte til 1. September vil Pengene slaae til. Tak for Din Omsorg i denne Sag. Hvad Du skriver om Tscherning gjør mig ret ondt. Dog tror jeg ikke, de daglig lever saa slet, i det mindste siger Frøken Løvmand det modsatte. Bredals Opera erindrer jeg intet af, saa lidt som andre erindre den; dog har jeg ofte hørt, at der er smukke Ting deri, og det var jo muligt, skjøndt ikke rimeligt, at den kunde spille sig op. Og nu, min kjære Ludvig, troer jeg at have svaret paa alle Dine Spørgsmaal og lader nu Resten af Papiret staae, indtil jeg faaer et nyt Brev fra Dig, hvorpaa jeg haaber i disse Dage.

Tirsdag d. 1. August.

Min egen kjære Ludvig! I Aftes fik jeg Dit kjære Brev, som jeg havde haabet paa hele Dagen. Tak for Dine kjærlige Ord, de gjorde saa godt, og Tak for Din Trøst over min Dumhed ikke at kunne lære de fæle Bogstaver; dersom alle mine Feil kunde blive saa kjærlig undskyldte af Dig, som denne ene, da var jeg ovenpaa, og maatte jo næsten ønske at være i Besiddelse af ret mange. Nu maa jeg fortælle Dig, hvorledes jeg tilbragte vor Bryllupsdag igaar. Om Morgenens gik jeg min sædvanlige Tur, idet mine Tanker med Venlighed og Kjærlighed dvælede paa Dig. Jeg ønskede at finde en Fire-Kløver paa denne Dag, men paa denne Morgentur lykkedes det ikke. Da jeg kom hjem, havde den gode Anthon stillet Din Daguerreotyp op paa Commoden mellem Blomster, og om Dit Billede var vunden en nydelig Krands af unge friske Egeblade. Jeg blev virkelig glad ved dette Syn, og hilste Dine kjære Træk med Haab og Glæde. Ved Caffen kom Etatsraad Dahl, som jeg havde indviet i Dagens Høitidelighed, og bragtes. 231mig en deilig Bouquet Blomster, og ønskede mig til Lykke. Med ham og Baron Schaffalitsky og Kone spiste vi til Middag paa en yndig Cafe som ligger her i Nærheden, ogsaa disse jevne godmodige Mennesker fik Dagens Betydning at vide, og vi Alle drak Din og min Skaal, rigtignok i Vand — thi andet er ikke tilladt for Brøndgjæster — med megen Gemytlighed. Derfra spaserede vi gennem Skoven til et lille Skovløberhus og drak Caffe, og derfra pligtmæssig til Brønden for at drikke det evige Vand. Baronens skulde hjem for at skrive Breve, men Anthon, Dahl og jeg spaserede op paa et Bjerg, hvor der er en Plads som hedder Goethe-Sitze, som jeg for første Gang tog i Øiesyn. Jeg fandt, at jeg paa denne Dag burde besøge den Digters Yndlings-Plads, som jeg skylder det smukke Citat, Du flere Gange, til min Glæde, har benyttet Dig af i Dine Breve. Der var meget smukt og Dit Citat tonede stille i mit Indre. Paa Veien derfra fandt jeg ikke een men to Fire-Kløvere, som jo var rørende paa denne Dag og jeg sender Dig derfor Din hermed. Mine smaa Alfer 1) vidste ret godt, at det ikke kunde nytte at lade Lykken tilflyde mig, naar Du ikke fik Din Part deraf. Derfra gik vi hjem, hvor jeg da fandt Dit kjære Brev. Du seer altsaa, at Dagen gik smukt og godt fra først til sidst, med et glad og taknemmeligt Hjerte sov jeg ind. Den Dahl er en rar Mand. Til Middagsbordet havde han pyntet sig paa det skønneste, med hvidt Halstørklæde og Kjole, et Klædningsstykke han for første Gang i Sommer havde paa; han havde endogsaa ladet sit Haar klippe ubarmhjertelig tæt, for at hædre Dagen. Med det klippede Haar, hvidt Vest, hvidt Halstørklæde, lysegule Handsker og den siirlige Kjole med Ridder-Baandet i, saae han heel stadselig ud. Han er forresten melancolsk og seer ud som om en alvorlig Sorg er gaet tungt over hans Liv, men er dog livlig i Omgang.

Slambadene har jeg maattet ophøre med i nogle Dage, da de angreb mig for stærkt, men jeg skal nu atter

forsøges. 232dem efter Heidlers Raad. Jeg bruger for Øieblikket kun Marie-Bade og Slam-Omslag om Aftenen, hvilket jeg synes gjør mig godt. Det er muligt, at Heidler vil have mig en fjortendagstid til Franzensbad, men endnu kan han intet bestemt sige derom. Skal jeg til Franzensbad, gaaer der altsaa endnu mere Tid med, saa at jeg forudseer, at Reisen i det sachsiske Schweitz ogsaa falder bort, thi jeg vil, hvordan det gaaer, gjøre Alt for at være hjemme til 1. September. Efter hvad Du skriver i Dit sidste Brev, kan Du jo nok trænge til mig ved Theatret, og Anthon's Nærværelse er jo ogsaa nød- vendig baade for Dig og hans egen Skyld, da det jo var et Tab for ham at miste Feuen. Saasnart jeg selv veed no- get bestemt, faaer Du det naturligtvis at vide. Den lille smukke Fjeder fandt jeg i Morges paa min Spaseretur, den har saa smukke Farver, at jeg vil sende Dig den, uagtet Du har Fjeder nok. Og nu, min egen kjære Broder (Du husker vel, at Du heed saaledes for 23 Aar siden) 1) Lev vel! Taalmodighed er Livets Krav, og min bliver i Sommer sat paa Prøve, men det er alt det samme, naar jeg kun kan komme rask hjem og finde Dig ligeledes.

Fra det Heibergske Hjem

14

Din inderlig hengivne
Hanne.

[En Seddel er vedlagt Brevet:]

Caroline! Naar Havestuen er færdig, ønsker jeg at den med det samme blev indrettet til Vinterbrug. Gulvtæppet og Gardinerne ligge i mit Spisekammer. Herren har Nøglen dertil. Kakkellovnen maa børstes, som den ikke blev i Foraaret. Den gule Stue og Spise-Stuen kan vente til jeg kommer hjem. De hvide Gardiner til Havestuen har Du nok selv. Sæt ikke for lidt Stivelse i dem, naar de vaskes. Naar Have-Stue-Kakkellovnen bliver børstet, er det vel bedst, at Spise-Stue-Kakkellovnen og den i den gule Stue bliver børstede meds. 233det samme, men lad Kakkellovns-Manden først gjøre dem Alle rene indeni. Hils Christensen og Marie fra mig.

s. 233

Onsdag, 2. August 1854.

Min kjære, gode Hanne!

I Søndags Formiddags modtog jeg Dit Brev af 25. f. M. med Dine Erindringer om vor Bryllupsdag for 23 Aar siden. Jeg selv har alle de samme Erindringer, kun med Undtagelse af de gamle Fruentimmers uanstændige Tale, hvorom jeg Intet har vidst; jeg synes ikke engang, at der var gamle Fruentimmer i Præstegaarden, maaskee med Undtagelse af Præstekonen. At Du takker mig, ligesom jeg Dig, for de forløbne Aar, kan jeg endda finde rimeligt, men naar Du taler om at afbetale Din Gjæld til mig, da kan jeg ikke erkjende, at Du har nogen at afbetale. Jeg maa ansee mig for heldig, om vort gjensidige Regnskab kunde gaae lige op. — Det indlagte Brev til Suhr rettede jeg saa pent som muligt, der var heller ikke saa Meget at rette, og sendte det strax samme Formiddag til Sølyst. Igaar var han her, og lod til at være meget fornøiet over Brevet. — Hvad foretog jeg mig nu i Mandags? vil Du vel spørge. Egenlig slet Intet. Jeg tænkte paa Dagen og paa Dig, jeg læste for min Moder i Fru Colletts Fortælling, 1) som virkelig er aandrigt skreven, jeg spiste til Middag paa en Restauration, og drak, til Din og Dagens Erindring, af en bedre Viin, end sædvanligt. Min Moder forærede mig noget Brevpapir og nogle Staalpenne, Din Moder sendte mig om Formiddagen to store Viin- eller Porter glas paa Fod, slebne og meget smukke, skjøndt ganske simple. Jeg gik naturligvis ind til hende og takkede for dem. Endnu en anden Acquisition gjorde jeg, men at den just kom paa den Dag, var et Spil af Tilfældet; nemlig en stor coloreret Lithographi, en overordenlig deilig Pige med puddret Haar, Brystbillede i naturlig Størrelse. Jeg havde for nogen Tid siden seet den hænge i Skabet hos en Boghandler, og kjøbt den, s. 234 samt forlangt Glas og Ramme besørget til den, og nu kom den just i Mandags Formiddags og blev strax ophængt over mit Instrumentskab i Hullet. Suhr er ganske forlibt i denne Pige, og hun er sandelig ogsaa smukkere end nogen af de to Marstrandske. Da jeg viste min Moder dette Billede, troede hun, maaskee forledt af Dagens Betydning, at det var Dit Portrait, og det kan ogsaa nok være, at der er en vis Lighed ved Øinene. — Her har Du min Beretning om Tildragelserne i Mandags. Jeg venter nu Din, og haaber, at Du ikke har faaet noget Billede af et deiligt Mandfolk. Er han endda ikke deiligere end jeg selv, vil jeg finde mig deri.

14*

Men til Tildragelserne i Mandags maa jeg endnu henregne Din Morgengave: den smukke Papirpresse til Erindring om Jægerspriis. Det gik altsaa omtrent som jeg ventede, thi igaar endte Forestillingerne for iaar med en Kobberskilling, hvori jeg, ledet ved den medfølgende Seddel, seer en Lykkeskilling til min forestaaende Afreise for at hente Dig. Da nu altsaa Forestillingerne for iaar ere sluttede, er det passende at give en foreløbig Udsigt over Saisonen, efter Berlings Tidendes Exempel, saa lydende: »Der blev i Alt givet 45 Forestillinger, af hvilke ikke faa maae ansees som meget værdifulde. Den ringeste i Værdi var Slutningsforestillingen, og vi kunde maaskee have ønsket en mere glimrende Slutning. Men betænker man, hvor mange Vanskeligheder der stille sig iveien for Bestyrelsen, maa man ikke gaae for nøie irecte med en

Enkelthed. Af ældre, bekendte Sager ere flere blevne fremdragne, hvilket fortjener Paaskjønnelse, f. Ex. Kanarifuglen, Philippinen, Leontines Kurv, og flere. Udgiften ved Forestillingerne kan anslaaes til omtrent 40 rd. — Publicum har viist sig meget erkjendtligt for Bestyrelsens udmærkede Bestræbelser, og vil vist i høi Grad savne, at Skuespillene ere ophørte.« 1)

I Fredags tog jeg det overtvert og besaa Thorvaldsens Museum. 2) Det imponerede mig meer, end jeg havde ventet. Naar man i det Hele gaaer ind paa den Stiil og det hele Arrangement, s. 235 som Architekten har valgt, kan man ikke nægte, at der er Eenhed og Harmonie i det Hele. Her saa jeg da ogsaa Dit Portrait og ærgrede mig over det; det er nu meget værre, end da det var nyt. Tiltrods for Ærgrelsen havde jeg dog en Art af Fornøielse ved at see det; thi da jeg i mange Aar ikke har seet det, var det forsaavidt som jeg pludselig mødte Dig selv efter vor nuværende Adskillelse. Maaskee vil den samme Overraskelse — kun uden Ærgrelsen — blive mig tildeel, naar jeg virkelig gjenseer Dig, thi Du skriver jo, at Du seer saa rask ud og har faaet røde Kinder, ligesom paa Portraitet. Over denne gode Efterretning glæde alle Dine Venner sig, især Dahlerup — som, lad mig ikke glemme det, er bleven Etatsraad, 1) og i den Anledning beder Dig at erindre en Samtale, han engang har havt med Dig.

Den vigtigste Nyhed herfra er den nye Fælledsforfatning, som Kongen har givet. 2) Et Rigsraad for hele Monarchiet skal træde sammen, medens de enkelte Landsdele beholde deres særskilte Forfatninger, altsaa Kongeriget sin Grundlov og sin Rigsdag, men begge med de Indskrænkninger, som Fælledsforfatningen udkræver. Nu vil der blive Røre i Oppositionens Leir. Jeg vedlægger den Berlingske Tidende, hvori Detaillen af det Hele staaer. Du gider neppe læse det Hele, men Bladet vil maaskee være velkomment for de andre Danske i Marienbad. Du vil see, at flere af vore Venner og Bekjendte ere udnævnte til Rigsraader *) med 500 rd. Gage om Aaret. Havde Hall og Andræ været artige, vare de udentvivel komne med. I Anledning af Hall, da var det vistnok ikke saa pukkelrygget, om han kunde faae Dig til at møde ham i Schweiz, især nu, da den fæle Ægteemand ikke er til Uleilighed. Til Din Trøst — sandelig ikke for at dadle Hall — maa jeg dog fortælle Dig Suhrs Beretning: at Grevinde Schack-Brockenhuus (forrige Comtesse Moltke), som i denne Tid opholder sig is. 236 Paris med sin Mand, beklager sig over Halls Overhæng, som hun er inderlig kjed af, især fordi han altid taler ilde om Alt i Danmark og Frankrige. 1) Ogsaa Andræ gaaer ikke ganske fri for samme Anke; Hall trækker ham med sig, ligesom Hercules gjorde med Rosas. 2)

Jeg kan glæde Dig med den Efterretning, at jeg i disse Dage har faaet to nye Stykker, hvert i 4 Acter, det ene af Hertz, betitlet »Den Yngste«, et Sidestykke til Tonietta, eftersom han selv siger; det andet en Oversættelse af et fransk Stykke af samme Forf. som »Slottet i Poitou«. 3) Jeg skal nu læse dem begge, og sige Dig Besked om dem i mit næste Brev. Med Stykket fra Hertz fulgte et Brev, hvori han paa en noget upassende Maade yttrede sig angaaende Forkastelsen af »Onkel Jokums Idee«. 4) Jeg svarede ham strax ganske alvorligt derpaa, men dog i alt Venskab. — Du veed vel, at Theatret i Hamborg er gaaet fallit, saa at Skuespillene ere ophørte. Laroche fra Wien, som var kommen for at give Gjesteroller, fik kun spillet et Par Gange, og maatte saa reise med uforrettet Sag. — Det er nu udenfor al Tvivl, at Bournonville er aldeles falden igjennem i Wien. Det hamburgske Theaterblad, som bliver mig sendt, og som stedse har Correspondens - Efterretninger fra Wien, omtaler ikke disse Balletter med et eneste Ord, efter at de ere blevne givne, uagtet det iforvejen havde bebudet dem. Med Engagementet i Wien har det saaledes ingen Fare.

Igaar var det Prinds Ferdinands og Prindsesse Carolines Sølvbryllup. 5) Kongen aflagde dem Besøg om Formiddagen i sin Gallakarreet med Løbere, og en utallig Mængde Embedsmænd og Andre vare til Gratulation. Jeg har hørt ilde af Nogle, fordi jeg ikke indfandt mig, men da jeg aldrig kommer der, synes mig, at jeg heller ikke behøvede at komme ved denne Leilighed; og det er mig kjært, at jeg ikke kom, siden jeg ikke var tilsagt til nogen af de to Festiviteter i den Anledning, nemlig om Middagen hos Enkedronningen og om Aftenen hos Prindsen af Danmark paa Bernstorff, hvor ens. 237 utallig Mængde Mennesker var tilsagt, blandt Andre ogsaa Instructeur Nielsen. Under saadanne Omstændigheder vilde jeg næsten have spillet en flau Rolle, dersom jeg om Formiddagen havde indfundet mig hos Arveprindsen. Ved Taflet paa Sorgenfri var Cantate af Prof. Holst. Paa Bernstorff var arrangeret en Skovfest under aaben Himmel; men Enhver, som ikke var med, kan glæde sig, thi det faldt paa samme Tid ind i en Styrtetegn, næsten som den, jeg forleden beskrev, og den varede hele Natten. — Jeg husker ikke, om jeg har fortalt, at Caroline Petersen har faaet en Datter; det er allerede noget siden, og hun er nu oppe og befinder sig godt. 1) Da hun mærkede, at Tiden var kommen, flyttede hun strax ind i sin Portnerbolig i Treschows Stiftelse, og fødte næste Morgen Barnet. — Baronesse Stampe befinder sig efter Omstændighederne godt, uagtet dog Fru Drewsen endnu bliver en Tid derude. Gamle Collin har inviteret mig til imorgen Middag, da det er Louise Linds Fødselsdag, og han erindrer mig i den Anledning om, at det paa den Dag er 15 Aar siden jeg celebrerede hendes Fødselsdag i Ems med Musik. 2) Han beklager, at Du og Ingeborg, som dengang vare med, ikke kunne møde iaar, men beder, at dog idetmindste jeg vil komme, hvilket jeg ogsaa gjør, uagtet Invitationen carambolerer med en anden paa Sølyst. — Den i mit forrige Brev omtalte Reparation af Havestuens Loft behøves lykkeligviis ikke. Mureren, som var her igaar, indestaaer for, at Loftet er fuldkommen fast og sikkert, tiltrods for Sprækkerne, som snart vilde komme igjen, naar der bliver fyret i Kakkellovnen. Havetrappen skal derimod opsættes, og det er Dagen imorgen, som nu er udseet dertil. — Vor Caroline har faaet et daarligt Been, et Slags Aarsaar, hvorfor Dahlerup har befalet hende at holde Sengen, og kun staae op to Gange om Dagen, en Times Tid hver Gang, for at klæde min Moder paa og af. Marie er altsaa nu Den, som har det Hele at bestride, og hun er meget

villig og omhyggelig. Hun siger selv, at det vilde være urimeligt, om hun ikke bestreed dets. 238Hele, da hun gaaer omkring i Huset og har sine gode Dage. Hun har i denne Tid med stor Vigtighed ladet sig daguerreotypere i en Dragt, som aldeles er efter Dit Mønster. Det Værste er, at Carolines Tilfælde er langsomt og rimeligviis aldrig vil blive ganske hævet.

Jeg har iformiddags skrevet til Fru Collett og opmuntret hende til at udgive sin Fortælling, som virkelig er talentfuld, gemytlig, opvækkende og forfriskende, tiltrods for visse Eensidigheder, som jeg forresten ikke har fortiet. 1) Det er kun en Trediedeel, hun har sendt mig til Prøve, men jeg kan ret vel slutte mig til Resten. Det Hele dreier sig om det samme Evangelium, som hun prækede i Sommer, nemlig at man i Frieri først skal see paa, om man er gjenelsket, og betragte denne Fordring som den eneste væsenlige. Jeg har gjort hende opmærksom paa, at den ophøiede Stilling, som hun giver Kjærligheden, er fuldkommen berettiget hos Den, som er istand til en saa stærk og ophøiet Følelse, men da de Allerfleste ikke ere istand dertil, og ikke behøve saa Meget, kan Fordringen ikke være en almindelig Regel, da isaafald kun yderst faa Ægteskaber kunde sluttes, hvilket Menneskeheden ikke kunde være tjent med. Men Hovedsagen er, at Bogen virkelig er aandrig og indeholder en Mængde fine, psykologiske lagttagelser og Bemærkninger. Nogle Reflexioner over Selskabsdands og Baller fremførte af en ung Pige, der føler sig fornærmet ved Baltonen ere ganske ypperlige. Det er en meget fiin Følelse, som gaaer igjennem det Hele; paa enkelte Steder er der en virkelig Virtuositet i Udtrykket. Men det kan vel være, at der ogsaa findes nogle Gjentagelser og vel megen Brede.

Idet jeg nu slutter dette Brev, bemærker jeg, at der er 8 Dage imellem dette og mit forrige. Dette længere Mellemlum end det sædvanlige er dog kun fremkaldt ved tilfældige Omstændigheder, og skal ikke være en Hævn, fordi der ogsaa forløb 8 Dage mellem Dine to sidste Breve, uagtet jeg ikke kan nægte, at denne usædvanlige Pause begyndte at foruroliges. 239mig, skjøndt jeg dog ikke gjorde den Allarm som Din Svigerinde, men tvertimod beroligede min Moder og selv Tjenestefolkene, som vare betænkelige derved. Dog, ved at eftersee Dine Breves Datum finder jeg, at Du ikke har gjort Dig skyldig i den samme Feil som jeg, men at det er den forskjellige Postgang, som maa bære Skylden, thi Dine to sidste Breve ere fra Torsdag og Tirsdag, mine derimod fra Onsdag og Onsdag. Naar jeg nu har faaet Dit næste Brev, skriver jeg meget snart igjen. Indtil da, Farvel, min kjære Hanne! Og mine bedste Ønsker for den fortsatte gode Virkning af Din Cuur.

Din hengivne
J. L. Heiberg.

DAS NEUE BADEHAUS MIT DEM SAALE UND LESEKABINETE.

s. 239

Min kjære Ludvig!

Jeg sender Dig her Billedet af den Brønd jeg i den senere Tid har drukket af, tilligemed Kreuzbrunnen; da dette Vand gjør mig godt, tænkte jeg Du ikke vilde have noget imod ats. 240kjende Billedet af den Plet der hjælper til at styrke mig. Heidler har nu besluttet, at jeg skal til Franzensbad, hvor jeg skal opholde mig i 14 Dage. Vi reiser fra Marienbad Torsdag den 10de og indtræffer da i Franzensbad samme Dags Aften. Fra Franzensbad reiser vi den 25. og indtræffer i Hof samme Dags Aften, hvor vi overnatter. Fra Hof til Hamburg den 26: Fra Hamburg til Kjøbenhavn den 29. Vi indtræffer altsaa i Kjøbenhavn d. 30. Saaledes er Planen lagt. Dresden og det sachsiske Schweitz falder altsaa bort for denne Gang. Det lader til at være Himlens Villie, at jeg ikke paa mine mange Reiser skal see Dresden. Dit Svar paa dette Brev er det altsaa bedst Du sender til Franzensbad. Skulde her imidlertid komme Breve hertil, blive de sendte efter os. Det er ubehageligt atter at skifte Opholdssted og tale med en ny Læge, men man er jo nødt til at lystre. I Franzensbad henvender jeg mig da til Dr. Köstler efter Dit og Suhrs Raad. Selv om jeg kunde blive længer borte, mærker jeg nok, at det ligger Anthon paa Hjerte at være hjemme ved Sæsonens Begyndelse af Frygt for at tabe Roller eller Feu. Og jeg selv længes jo ogsaa efter Hjemmet. Opholdet her har i det hele taget været behageligt. Naturens Skjønhed, Luftens Reenhed, og de mageløse Belysninger især ved Solnedgangen have især bidraget hertil. I Aftes saae vi en Regnbue paa klar Himmel belyst af Solen med den meest magiske Virkning. Jeg tager virkelig min Bemærkning om Bjerg-Naturen tilbage. Naar Bjergene forenes med Sletterne, som her er Tilfældet, er det noget utroligt smukt, og man har Flader her at skue ud over, som overgaaer de største hos os jeg har seet. Du vilde bestemt synes det samme om Du kjendte og saae al den Skjønhed som her findes. Etatsraad Dahl reiste herfra i Onsdags og gik til Holland, hvor han, efter Aftale, skal indtræffe med Holmblad og Kammerherre Sick. 1)

Vort egentlige Selskab her er ved hans Bortreise borte, men Tiden gaaer dog ret godt, uagtet der er noget væmmeligt is. 241at bruge al sin Tid til at mase med det usle Legeme, vi her har at slæbe paa, men saalænge Sjælen er frisk, og kan lee og græde, gyse og haabe, er man jo dog i Besiddelse af det vigtigste. I Nat havde jeg en fæl Drøm om Dig, men jeg vil ikke tro paa den. Det er dog underligt, at man om Natten kan drømme fælt om den, man om Dagen tænker saa godt om. Det maa være onde Dæmoner, der hviske En sligt i Øret i Drømme, ligesom Mefistofeles hvisker Gretchen i Øret i Faust. Men naar man ikke troer derpaa, har det vel ingen Magt. Naar jeg vandrer her om paa mine eensomme Veie, da forekommer det mig saa ofte

at En kalder: Hanne! Jeg vender mig da hastig om, men der er ingen. Er det, om ikke Din Længsel, saa dog Din Tanke der bliver lydelig i mit Øre? Jeg veed det ikke, jeg veed kun at det skeer, men ikke om det betyder Advarsel eller Haab. Da jeg er et Stykke af en Hex, lægger jeg Betydning i Alt, hvad der møder mig, og seer ofte noget i det, som en Anden ikke vilde ænse. Nu begynder jo snart Dine urolige Undersaatter at samle sig. Hvad bliver det dog til med Nielsen? Du maa jo dog itide vide, om han bliver eller gaaer, da han er inde i de fleste Stykker, den Jammerprinds. Jeg gyser lidt for denne Vinters Gjenvordigheder. Forleden hørte jeg den bedste Musik jeg har hørt her. Det var en fattig bøhmisk Familie. Konen, som saae ud til at være en 50 Aar, sang med en endnu frisk Stemme og spillede Harpe dertil. Hun lokkede Veemodstaarer ud af mine Øine! Det er dog forunderligt, at disse Bjerg-Sange kan bringe os Sletteboere til at føle Hjemvee, man skulde jo tro, at vi maatte blive kolde ved deres hjemlige Sange, ligesom de vist vilde blive kolde ved vore, og dog ved jeg intet som saaledes kan stemme til Længsel efter Hjemmet og efter — Gud veed hvad — som disse Sange. Her var ogsaa en Concert forleden af Tyrolere. Du kan da begribe, at jeg var ganske vild for at komme derhen. Det var to Herrer og een Dame. Den ene af dem var halt, den anden gammel og ækel, og Damen enøiet.s. 242 Hun sang imidlertid godt og skjelede saa godt hun kunde med det eene Øie. Jeg havde iforveien gysset over min Rørelse, men den faldt ud til Latter. Farvel for denne Gang, min Lud- vig! jeg havde haabet paa Brev i Dag, nu haaber jeg paa i Morgen. Du skal ikke sige til nogen, naar vi ventes hjem. Anthon vil overraske sin Familie. Jeg vil ikke overraske Dig, det er saa farligt med disse Overraskelser. Jeg kysser Dig i Tankerne. Far vel!

Din Hanne.

s. 242

Tirsdag, 8. August 1854.

Tak, min kjære Hanne, for Din Beretning om Helligholdelsen af vor Bryllupsdag. Tak for Fiirkløveren og den nydelige Fjer, som er en af de smukkeste, jeg har. Tak, fordi Du havde mig i Tankerne, og Tak for alle Dine venlige Ord. Jeg bringer Din Broder min Tak, fordi han bekrandsede min Caricatur, og Etatsraad Dahl, fordi han lod sit Haar klippe saa tæt, til Ære for Dagen. Naar jeg nu til min fattige Beretning i forrige Brev tilføier, at ogsaa mit Haar var klippet, og, som sædvanlig, saa grundigt, at det vist ikke gav Dahls efter, og endelig, at jeg paa den omtalte Festdag havde den smukke Gulddaase i Lommen, endskjøndt jeg ikke kom til at byde noget Menneske en Priis af den, saa troer jeg, at min Beretning er complet.

Med Hensyn paa Varigheden af Din Cuur, da maa Du naturligviis ene og allene rette Dig efter Lægens Villie og sætte alle andre Hensyn tilside. Dahlerup vil, at jeg formelig skal paalægge Dig at blive borte til Midten af September. Men det forekommer mig, at hverken han eller jeg have Andet at gjøre end at underkaste os Din nuværende Læges Bestemmelse, og hverken forlange Opholdet forkortet eller forlænget. Jeg for min Part forlanger kun, at da Curen synes at gjøre sin gode Virkning, maa Du benytte den i det Yderste, s. 243 og heller ikke opgive det sachsiske Schweitz og Dresden, som Du dog begge skal passere paa Hjemveien, men nyde dem fuldstændigt, hvilket just vil være gavnligt efter den tilendebragte Cuur. Desuden veed Du jo ikke, om Du saa snart kommer i disse Egne igjen; Du bør derfor benytte Leiligheden. Vistnok vil Din og Din Broders Udeblivelse skaffe mig endeel Bryderier i Begyndelsen af Saisonen, men det er dog Bagateller imod Din Helbredelse, og da denne er begyndt godt, maa Alt offres, for at Enden kan blive ligesaa god; ellers er jo det Hele spildt. Spille Comedie kunde og burde Du dog ikke før langt ind i September, selv om Du var hjemme. Det siger Dahlerup, og deri troer jeg, at han har Ret. Vistnok begynder den nye Saison med adskillige Vanskeligheder, og i Begyndelsen kan Repertoiret blive knebet nok. Hvad Regning der kan gjøres paa Nielsen, veed jeg endnu ikke; hans Kone er saa svag, at hun vist i meget lang Tid ikke kan gjøre Tjeneste. I det lille dumme Stykke »For evig«, som maatte udsættes i de sidste Dage af forrige Saison, men hvortil Klæderne ligge færdige, tænkte jeg paa at faae Mad. Nielsens Rolle doubleret, men nu har Amalie Price mistet sin Kjæreste, Chiewitz, som døde i Søndags, og Gud veed, naar saa hun er disponibel. 1) Mit Haab hænger nu ved det usikkreste af alle Ankere, nemlig Mad. Fossum, som er rask og skal have Lyst til at synge. Nu gjør jeg for September Regning paa Regimentets Datter, Brama og Bayaderen, samt Norma, men det kommer an paa, om jeg ikke gjør Regning uden Vert, især da Løvenskiolds Opera skal indstuderes paa samme Tid. 2) Nu, det maa gaae som det kan, Vor Herre hjælper vel, som saa tidt.

Det Lystspil af Hertz, som jeg nævnede i mit forrige Brev, og som hedder »Den Yngste«, har jeg nu læst, og troer nok, at det kan tage sig ud, naar han gjør et Par Forandringer deri, hvorom jeg allerede har tilskrevet ham. 3) Men er det ikke besynderligt, at han her har faaet fat paa det sammes. 244 Sujet, som jeg længe i Stilhed har gaaet og tænkt paa, og nok kunde havt Lyst til at forsøge mig paa, skjøndt jeg rigtignok vilde have valgt en anden Ramme og en anden Handling? Men det Væsenlige er ganske det Samme: En ung Mand, der har levet et tilbagetrukket Liv med indre Beskjæftigelser, og er uden Erfaring i Verden, opdager, at et andet ungt Menneske, som er af modsat Character, og som han længe har levet med som Kammerat og fundet stort Behag i, er en ung Pige, som han nu fatter den hæftigste Kjærlighed til. Hvad jeg havde glædet mig til i min projecterede Bearbejdelse, var at lade denne Opdagelse foregaae paa en fiin og skjøn, og dog mindre effectfuld Maade. Men nu plager Djævlen Hertz, den fine, den delicate Hertz, der lader Opdagelsen skee derved, at den formeentlige Dreng eller Yngling falder ned af en Stige; derved brister Kjolen over Brystet, og den virkelige unge Mand falder i Forundring, idet han mener, at den Skabning kan et

Mandfolk ikke have. Det er omtrent som Historien om Generalinde Bülow: »Jens, saa Du min Contenance?« 1) Vel vises denne Passage ikke paa Scenen, og det maa man allerede være Forfatteren meget taknemmelig for; men den fortælles, og det er allerede galt nok, blandt Andet for den Skuespillerinde, som paa denne Maade skal lade sig omtale, og hvem den Skuespillerinde skulde være, behøver jeg ikke at sige. Siden følger en ogsaa meget udelicat Scene, hvor man, for yderligere at overbevise sig om den tvetydige Ynglings Kjønn, sætter ham, eller rettere hende, paa den Prøve at skulle gaae i Bad med den unge Herre, hvilket hun lader, som hun indrømmer, men imidlertid løber bort. Der er ogsaa iforveien, inden Opdagelsen er gjort, megen underlig Snak om, hvorvidt de to unge Mennesker skal have samme Sovekammer eller ei. Det ligger i et saadant Sujets Natur, at det frembyder visse Ideeforbindelser, som ere farlige; men Kunsten skulde netop bestaae i at undgaae dem, eller ved at udhæve de aandeliges. 245 Sider af Kjønnsforskjellen, bringe dem i Forglemmelse, men Hertz har fundet Behag i dem, fremhævet dem og dvælet ved dem med Forkjærlighed. Opdagelsen kan forresten i dette Stykke gjøres paa en anden, af selve Sujettet fremkommende, ganske simpel og passende Maade, som jeg har foreslaaet Hertz. Men hvad han vil sætte i Stedet for Badescenen, veed jeg ikke. — Min Behandling af dette Sujet vilde, uden at rose mig selv, være bleven langt smukkere, men hos Hertz er der til Erstatning nogle comiske Elementer og større Afvexling. Iøvrigt beklager jeg mig ikke over denne Skjæbne, thi det er jo dog meget uvist, om jeg nogensinde var kommen til at udføre min Plan. — Det franske Stykke, som jeg ligeledes har omtalt, har jeg læst endeel af for min Moder; det synes mig temmelig trivielt og kjedeligt, og Oversættelsen er meget slet, men Overskou vil jo omarbejde den, ifald jeg vil have det.

Hos Collins var jeg da i Torsdags, og har naturligviis de kjærligste Hilsener til Dig. 1) Saa elskværdig som han selv er, saa ubehageligt er hans Selskab, og naar, som her var Tilfældet, Fru Ingeborg er fraværende, er det Fandens trivielt at sidde tilbords med Lind og hans Kone, Drewsen, Theodor Collin, Andersen og et Par af Drewsens Sønner. Eduard og Gottlieb med deres Familier vare ikke tilstede, men den Skade var ikke stor. 2) Bedre morede jeg mig om Løverdagen hos Rottbøll og om Søndagen paa Sølyst. Fra Rottbøll medbragte jeg to ganske specielle Hilsener til Dig, nemlig fra de tvende Conferenceraader Sporon 3) og Kirstein. Efter Bordet gik jeg med Kirstein og Bræstrup hen til Ole Bang, som er alvorlig syg. 4) Han har faaet nogle Bylder i Nakken, og der er megen Frygt for, at den kan være Brandbylder, som ere livsfarlige. Den Aften var han, tiltrods for Pine og Søvnløshed, ret livlig og opvakt, og spurgte blandt Andet meget til Dig. Siden har man ikke faaet Lov at besøge ham, men jeg sender daglig Bud til ham. Imorges løde Efterretningernes. 246 bedre, men efter hvad jeg hører af Andre, er Faren ingenlunde overstaaet. Dahlerup har skrevet til Fru Bang om at komme strax, og man venter hende maaskee allerede imorgen. Man maa haabe det Bedste; det vilde i mange Henseender være et uhyre Tab at miste ham.

Imorgen har jeg inviteret Rottbøll til at spise med mig paa en Restauration, som han ikke kjender, og som er god. Jeg havde tænkt at faae Dahlerup med, men under disse Omstændigheder vil det næppe convenere ham, og jeg vil ikke engang spørge ham derom. — Paa Torsdag skal jeg igjen til Sølyst; Peter Bang kommer med sin Familie, men Fru Suhr og Anna Meyer ere ikke med, de ere idag reist til Gjorsløv hos Scavenius, hvor de forblive en Uges Tid. 1) — Jeg kan hilse fra Jfr. Harbou; jeg selv har vel ikke seet hende, men hun har været hos min Moder, og foræret hende en Flaske Bærum, som har bekommet hende saa vel, at hun, efter Folkenes Sigende, nu virkelig kan gaae lidt, naar hun af Andre holdes opreist. 2) Jeg vilde ikke troe det, naar ikke Christensen forsikkrede det, thi forleden saa jeg en Prøve paa hendes Gang, og den var virkelig tragicomisk. Caroline er endnu sengeliggende, men min Moder er saa tilfreds med Marie, at hun ønsker, at Caroline aldrig kom paa Benene. Hun er virkelig ogsaa utrolig flink i denne Tid. Hun besørger sine egne og Carolines Forretninger, og har ovenikjøbet i denne Tid vasket og strøget, uden at min Moder har faaet det at vide, hvilket kun vilde have foruroliget hende.

Jeg løber undertiden vild i, hvad jeg har skrevet og ikke skrevet, og kan derfor risquere at skrive det Samme to Gange, hvilket tillige er Risiko for Dig, som skal læse det to Gange. Saaledes erindrer jeg ikke, om jeg har givet den sidste Besked om Reparationen i Havestuen. Trappen bliver i disse Dage repareret, og synes at blive saa god som ny, thi en ganske ny faae vi ikke, da det er for dyrt. Men saa spares ogsaa Sømændens Inscription. 3) Naar den er færdig, skal den males. s. 247 Ved Loftet bliver Intet foretaget, da Muurmesteren, efter afholdt Synsforretning, indestaaer for, at Loftet er fuldkommen fast, og siger, at selv om det blev gipset paany, og dertil malet (hvilket vilde være en høist ubehagelig Ting), vilde det strax revne igjen, naar der blev fyret i Kakkelloven. Hvad der var beskadiget i Sovekammerloftet, er allerede gipset og istandsat. Corridoren gipses og hvidtes i disse Dage. Hvad Du forlangte paa den lille Seddel til Caroline, skal blive besørget, enten ved hende eller Andre.

Her blev jeg afbrudt derved, at Phister, som er kommen hjem, sendte mig to udmærkede smukke slebne Glas-Pocaler med Laag, til Øl, som det synes af Formen. Jeg veed endnu ikke rigtigt, om Gaven er fra ham, eller om den er fra Dig, medens han selv kun har besørget Transporten. Budet sagde, at han om lidt vilde komme herud, men da Klokkeren næsten var 7, og jeg endnu ikke havde faaet Middagsmad, og kunde forudsee, at, naar han kom, blev han her den hele Aften, havde jeg ikke Lyst til at modtage ham, men bad Budet sige ham, at jeg just stod i Bregreb med at gaae ud i et nødvendigt Anliggende, hvilket var Sandhed. Men imorgen tidlig faaer han nu et Brev fra mig, hvori jeg takker ham, og beder ham spise med Rottbøll og mig paa Restaurationen. Jeg glæder mig da til at høre hans Beretninger om Dig og Dine Bedrifter i Marienbad. — Hvad jeg saa faaer at høre om Etatsraad Dahl og hans Cour til Dig, veed jeg endnu ikke, men ialfald beder

jeg Dig hilse denne mig ubekjendte Mand, og takke ham for den Opmærksomhed, som han viser Dig. — Lev vel!

Din hengivne
J. L. Heiberg.

Fra det Heibergske Hjem

15

s. 248 DIE WALD QUELLE

s. 248

Min kjære Ludvig!

Det meget forventede Brev af z. August modtog jeg med Glæde, da jeg i flere Dage forgjæves havde ventet et fra Dig. To Ting skal Du have Skjænd for, først, fordi du lader mig vente, men endnu mere fordi Du ikke en Gang veed, at Du har ladet mig vente, men først opdager det ved at see Datum efter. Du er en styg Hund! Din Anke over, at jeg har ladet Dig vente, retter Du tilsidst ligesom Heiberg den gamle gjorde, i sine Erindringer, hvor han sidst i Bogen retter det Angreb, han gjør først i Bogen. 1) De Heibergere ere et letsindigt Folkefærd. Ikke at skrive i otte Dage! og ikke at vide det! De Heibergere ere tillige et troløst Folkefærd. Nu burde jeg rigtignok gjøre Gjengæld, men jeg vil lade Naade gaae for Ret. Tak for Dit morsomme Brev og for Kritikken over Sommer-Forestillingerne. Lykkeskillingen bliver vel desværre ikke brugt til Din Reise, thi den er vel nu en Umulighed. Der kunde saa let indtræffe noget de sidste Dage indens. 249 Sæsonens Begyndelse, og da var det jo slemmt, om Du var borte. »Nei, Taalmodighed, det er bedst, Du passer Dine Klok-ker,« ligesom Link. 1) Det gjør mig ondt, at Du og Hertz vexle spydige Breve med hinanden. Han er dog en gammel Ven, som Du maa holde lidt tilgode. Naar Du var rigtig elsk-værdig, gik Du aabent til ham, og Dit Besøg vilde gjøre Alt godt igjen. Af hans første Bog lyste en saa stor Kjærlighed til Dig. 2) Det maa Du ikke glemme.

Anthon har igaar faaet et Brev fra Kellermann i Wien, hvori han efter Løfte giver os Underretning om Bournonville. Han skriver, at han af sikker Kilde veed 1, at B.s Balletter har gjort Lykke i Wien, 2, at B. er engageret for næste Aars tre Maaneder med omtrent 2000 Banknoter, men til et fast brilliant Engagement er der ingen Udsigt for B. Imid-ler tid forekommer det mig mistænkeligt, at hans to Balletter, Treadoren og Festen i Albano, i fjorten Dage kun ere givne to Gange. 3) Det tyder ikke paa stor Lykke, men med dette Engagement vil B. vel nok gøre sig bred i Kjøbenhavn.

Det er dog fortvivlet med de syge Piger vi ere plagede med. Nu er vel Din Moder fortvivlet; at hun imidlertid er rask, seer jeg af Bemærkningen om Stjernerne og Snustobak-ken; hils hende, at det glæder mig at see, at hun er ved Kræf-ter. 4) Det er dog latterligt, at Nielsen bliver indbudt til de høie Fester og ikke Du, det er atter Kameraderi igjennem den store Digter Holst og den gamle Abekat Levetzov. Forresten ere disse Herrer unægtelig et mere passende Selskab for vort Hof, end Johan Ludvig Heiberg. »Verden er bindegald, kjedelig og fatal«, staaer i et berømt Værk. 5)

Hils Etatsraad Dahlerup og siig ham, at jeg godt husker vor Samtale, uagtet vi have ført mange mere interessanter Samtaler end den. 6)

Og nu, min kjære Ludvig, reiser jeg da i Overmorgen til Franzensbad for atter der i 14 Dage at drikke, bade, og gaa paa Vandet som vi kaldte det i Ems. Kunde min Sjæl bliver. 250 saa reen som mit Legeme nu er, indvendig og udvendig, da var det nok værd at anvende to Maaneder paa denne Tvæt. Jeg synes ellers virkelig, at ogsaa den er tvættet i Længsel og Savn, naar denne Tvæt bare vil være af Varighed. Hjelp mig med at holde den i Ligevægt, naar jeg kommer hjem; jeg er saa god, naar jeg er from, og saa ond, naar jeg er hæftig, gjør derfor hvad Du kan for ikke at sætte de sidste Kræfter i Bevægelse. Din Kjærlighed og Godhed imod mig gjør mig saa lykkelig, Din Kulde saa dødelig ondt. Jeg er nu næsten bange for at komme hjem. Har Du maaskee følt en Lettelse ved min Fraværelse? Er det kun Vanen, der har gjort, at Du har troet, jeg var Dig nødvendig? Har Du nydt Din Fri-hed som et Gode, der nu snart er tilende. Dog lad mig tie med alle disse Tanker, og tro, at det er en daarlig Mave som fremkalder dem. Ak! det gaaer mig som Fru Rosløw, jeg vilde gjerne have en Romeo og betænker ikke, at jeg ingen Julie er. 1) Og dog synes jeg ærlig talt, at jeg ikke har saa lidt Lighed med den gode Pige. Ja! nu siger Du vist: Jo jeg takker.

15*

Det er for mig en underlig Tanke, at Sommeren er forbi naar jeg kommer hjem; saa skal den jo først begynde for mig. Gid vi maa faa et smukt Efteraar, at jeg kan nyde noget af Haven i Dit Selskab, thi forunderlig nok smelter Haven og Du sammen for mig i min Længsel. Hvor jeg glæder mig til atter at byde Dig en Blomst om Morgen, atter at drikke Caffé med Dig, og vore Aftentimer — De var dog rare! ikke sandt? Og hvis jeg nu bliver rigtig rask til Vinter, saa bliver jeg jo endnu mere elskværdig end tilforn, saa kunde vi begynde vort

Ægteskab forfra og blive to rigtig rare Hunde. Dog, Du er vist træt af alle disse mine Phantasier. I Søndags var jeg i en Luthersk Gudstjeneste her, som blev holdt i en Stue. Den var stille og høitidelig, og da Præsten bad for dem, som alle vi syge have ladet tilbage i Hjemmet, behøver jeg vel ikke at sige Dig, min kjære Ludvig, at mits. 251Hjerte og min Bøn var for Dig. Lad derfor Din Tanke stundom dvæle ved

Din
Hanne.

s. 251

Franzensbad, Fredagen d. 11. August 1854.

Min kjære Ludvig!

Igaar tog vi da fra Marienbad, efter at have taget en rørende Afsked med Baron Schaffalitskys og en Major Irgens, en Nordmand, om hvem jeg ikke troer at have berettet Dig noget. 1) Det er en beskeden og dannet Mand, som bad mig om, at turde gjøre Dig et Besøg, naar han om nogle Dage kommer til Kjøbenhavn og bringe Dig min Hilsen.

Med det yndige Marienbad tog jeg ganske veemodig Afsked. Vi kjørte ikke derfra med Posten, da vi da skulle have kjørt om Natten. Vi kjørte da i en Vogn vi havde leiet, og kom lykkeligt og vel til Franzensbad. Veien fra Marienbad her—til er meget smuk. Underveis opholdt vi os en Timestid i en besynderlig Kro, hvor alle rene og urene Dyr levede i en sød Forening, og i et uendeligt Svineri. Hunde, Katte, Duer, Køer, Høns, Lam, Svaler, Bræmsere, og en utrolig Masse af Fluere, som ikke engang Halls kan vise Magen til, levede her i en saadan Enighed og fortrolig Samqvem, at jeg aldrig har seet Magen. Medens jeg drak min Caffé i Gaarden, midt i en Møidyng, satte Duerne sig bag paa min Stoleryg, og var nærved at tage mig Brødet af Haanden. Flere gamle barbenede Kællinger og barbenede Børn gik omkring imellem alle disse Dyr, saa at man knap kunde skelne dem fra hin—anden, saa man maatte see nøie til, om det var en Ko eller en Kone, et Barn eller et Sviin man saae; men alle saae de glade ud, saa at Svineri og Paradiset lod til at være eet for dem. I Krostuen sad ved et Bord et besynderligt Par. Et ungt blegt Menneske med et fiint og nobelt Udseende, i sort Dragt og en Reisetaske om Halsen, en Stok med et krumts. 252Greb i Haanden. Han sad taus, og saae ned for sig, og saae ud som en ung Lærd der havde forelsket sig i en Borg-Frøken, men uden Haab om at kunne naae det høie Maal. Ved hans Side sad en ung Bondepige i sin smukke Nationaldragt med det brogede Tørklæde om Hovedet og en Sølvkjede mange Gange viklet om Halsen, i hvis yderste Ende hænger et Kristusbillede paa Brystet. Disse Kjæder tyder her i Egnen paa Velstand; hendes Linned, Strømper og Skoe, samt øvrige Dragt, alt var reent og net. Ved hendes Side stod en meget stor Kurv med alle Slags i. Disse Kurve bærer Fruentim—merne her paa Ryggen, og er tidt saa svært pakkede, at man maa tro det maatte være en Byrde for den stærkeste Mand. Hun saae ud til at være mellem 16 og 18 Aar, var meget smuk, med sorte brændende Øine, som hun meget und—seelig slog ned, da jeg betragtede hende. De sade hele Tiden ganske tause ved Siden af hinanden uden at tale et Ord sam—men. Jeg spurgte Værten, hvad det var for Folk, og han sva—rede: at Manden var en Student, hvilket man kunde see paa Dragten, og at Pigen formodentlig var hans Søster. Han, Stu—dent, talte inden han gik et Par Ord til vor Kusk, og da jeg spurgte denne hvad han havde villet, svarte han, at han havde bedt om at maatte kjøre frit med os; da jeg svarte, at det kunde han jo godt, da der var Plads hos ham paa Bukken, svarte han: Nei det skikker sig ikke. Sagen var, at den Lømmel vilde have Penge for denne Barmhjertigheds-Gjerning. Besynderligt saae det ud at see disse to vandre hen ad Landeveien. Han i sin sorte lette Dragt, og hun i den brogede, med den store Kurv paa Ryggen. Jeg maatte sammenligne denne Student med en af vore moderne Herrer hjemme. Hvilken Forskel!

Jeg haabede i Aftes ved min Ankomst her at finde et Brev fra Dig, men forgjæves. Du glemmer mig jo reent i den sid—ste Tid, jeg kommer vist til at vælge en anden Correspon—dent, hvis jeg vil høre fra Hjemmet, thi her kunde godt lig—get et Brev, hvis Du havde skrevet strax, som jeg bad Digs. 253om i mit næstsidste Brev fra Marienbad. Nu haaber jeg paa et høiere op paa Dagen, ifald Du ikke vil ansees af mig som et utroligt slet Menneske.

Her er langt fra saa smukt som i Marienbad, endskjøndt her ikke heller er hæsligt. Med Köstler talte jeg strax ved min Ankomst i Aftes. Han er en snaksom og galant Mand. Jeg tror Dahlerup har Ret, at han er noget vindig, men denne Bemærkning maa Du ikke fortælle til Fru Suhr, thi saa taber jeg den sidste Gnist af Velvillie hos denne Dame, derimod kan Du hilse hende fra ham paa det kjærligste. »Ach! die gute Suhr!« sagde han flere Gange. De danske og det danske Folk interesserer mig meget! sagde den Skjælm, og hvis han kun ikke skulde føle mig paa Maven, maatte han være for mig som han vil, men Heidler har udtrykkelig paalagt mig, at jeg ikke maatte lade mig behandle af nogen Læge, uden at han havde følt, hvori mit Onde bestaaer. I Aftes var det mig imidlertid umuligt at anmode det fremmede Menneske om sligt, men hvis han ikke selv anmoder mig derom, har Heid—ler sagt, at jeg skal anmode ham derom; jeg kommer da til at bide i det sure Æble og beqvemme mig dertil. I Morges har jeg drukket af Brøndene her, og Vandet smager mig godt, paa Søndag begynder jeg paa Badene. Vi bor ganske net, atter i et privat Logi. Udenfor vore Vinduer er en Kastanie-Allee og længer borte en Promenade, til høire en Kirke, i hvilken vi i Morges var inde i et Par Minutter, hvor vi under Orgelets Toner bad en kort Bøn; jeg siger vi, thi jeg er vis paa, at den gode Anthon og

jeg brugte Tiden til det samme. Dahlerups Brev til Heidler gav denne os med til Köstler, tillige—med et Brev fra Heidler selv, hvori denne anbefalede mig til Köstler, og underrettede ham om min Tilstand. Ogsaa Bang maa Du hilse fra Köstler. Til Bang og Dahlerup har jeg desuden to Bøger med fra Heidler. Jeg er glad over, at jeg tog hertil, istedet for at bruge Tiden til at more mig i Schweitz, thi saa veed jeg, at alt er gjort hvad der kundes. 254gjøres og jeg har siden intet at fortryde, hvordan det saa gaaer. Jeg føler mig ogsaa i det hele taget meget rask, uagtet Ømheden i Maven ikke gandske vil forlade mig endnu, men maaskee Opholdet her bevirker denne sidste Rest af mit legemlige Tryk. Jeg har en udmærket Appetit, sover fortræffeligt, og Humøret er godt. Vore Vinduer her vender næsten lige mod Nord. Vi have en lille skraa Solstraale ind i Stuen mod Aften. Du maa vide, jeg har kjøbt mig et lille Compas, omtrent saa stort som een af vore Treskillinger; det hænger imellem al det smaa Nips, Du forærede mig paa min Fødselsdag for to Aar [siden], deraf kommer det, at jeg beskæftiger mig saameget med Nord og Syd, Øst og Vest. Du seer, jeg gjør Fremskridt i Dannelsen, uagtet jeg ikke har Dig ved min Side; kunde jeg nu tillige lære Almanakken og Bogstaverne at kjende, saa var jeg jo virkelig temmelig dannet af mig at være.

Høiere op paa Dagen.

Jeg lod Resten af Papiret staa i Haab om Brev og at deri kunde være noget at besvare. Tiden er nu gaaet, og mit Haab om Brev med den. Hvis jeg derfor nu vil have dette Brev bort, er det den yderste Tid. Far vel da for denne Gang. Du er en styg, letsindig, troløs Hund som jeg ikke vil spilde een Linie meer paa. Det har man, fordi man sværmer for saadan en tosset Dreng. Nu kom der jo rigtignok et Par Linier til, men de skal blive Dig afknappede, naar Du næste Gang hører fra

Din
Hanne.

s. 254

Løverdag 12. August 1854.

Min egen kjære Hanne!

Altsaa er Du da nu i Franzensbad, for at bruge en Tilgift til Curen, og vil være her hjemme den 30. i denne Maaned, med Opgivelse af det sachsiske Schweitz og Dresden. Du kans. 255vel vide, at jeg hellere seer Dig den 30. August end den 7. eller 8. September, men jeg anseer mig dog forpligtet til at sige Dig, at Dahlerup, hvem jeg idag meddeelte Din Plan, er meget misfornøiet med den, og siger, at Du kan for—spilde hele Curen Virkning ved at reise umiddelbart hjem efter at have tilendebragt den, istedenfor at søge en Hvile af 14, eller i det mindste 8 Dage paa et behageligt Opholds—sted eller et Par saadanne. Jeg sagde, at Du kunde faae denne Hvile her hjemme, men han indvendte — hvad jo rigtignok ikke er uden Grund — at saasnart Du er kommen hjem, vil Du blive overvældet af Visiter fra Morgen til Aften, og at denne Anstrengelse umiddelbart efter Curen vil være skadelig. Han frygter ogsaa for, at Du ved indtrædende For—andringer i Repertoiret skal komme til at spille for snart, hvilket jeg dog har besluttet at vogte Dig for i det Yderste, men det forstaaer sig, at naar Du ikke er her, undgaaer Du det lettere end ellers. Alt Dette har jeg maattet love Dahle—rup at lægge Dig paa Hjerte, og nu maa Du selv gjøre, som Du vil. Kun Saameget vil jeg sige, at Hensynet paa Din Broder ikke bør komme i Betragtning. Den Smule Feu, han muligviis kunde miste ved at udeblive en 8 Dages Tid i Saisonen, bør han dog ikke betragte som et Motiv, og ialfald kan den jo erstattes ham, hvilket bliver et ubetydeligt Til—læg i Reise-Omkostningerne. Men jeg maa jo næsten være bange for at meddele Dig Dahlerups Raad, eller for at blande mig i Sagen med mine Forslag, siden Du har faaet den urimelige Mistanke, at jeg befinder mig bedre ved at være aliene end i Dit Selskab. Det gjør mig oprigtig ondt, at Du har kunnet have en saadan Tanke, selv om den, som jeg haaber, kun har været en Flyvetanke. Jeg kan ikke gjøre An—det end forsikke Dig om, at jeg i denne Sommer har været forfalden til Melancholie, idetmindste i mange Øieblikke, fordi jeg savnede Din daglige kjære og underholdende Om—gang, fordi jeg tidt og mange Gange følte en Trang til at siges. 256Dig Et og Andet, som jeg nu maatte gjemme for mig selv, og at jeg vil betragte det som et i Sandhed glædeligt Øieblik, naar jeg seer Dig igjen efter den lange Fraværelse. Hvorfor vil Du troe, at det kun er Vanen, som binder mig til Dig? Hav dog mindre beskedne Tanker om Dig selv, og husk paa de mange Samtaler, vi have havt med hinanden, hvori den Ene har fremmet og udviklet den Andens Ideer. Hvorfor vil Du sige, at vi skulle begynde vort Ægteskab forfra? Jeg vil for min Part ikke slaae en Streg over de 23 Aar, som have bragt mig saa meget Udbytte og saa mange kjære Erin—dringer. Dersom denne lange Tid havde været spildt, da vilde det sikkert være unyttigt at begynde forfra. Det forekommer mig, at der er nogen Exaltation i disse Ytringer, men Du selv er jo en Hader af Exaltation, derfor maa Du selv holde Dig fri for den. Den Tid, vi have levet sammen, har ikke været saa gal, og det kan Du heller ikke mene, thi ellers kunde Du dog ikke have mig saa kjær, som jeg, Gud skee Lov, seer og veed. Jeg paaskjønner den af inderste Hjerte; vær Du hel—ler ikke uskjønsom imod den. Man tilbringer ikke 23 Aar i hinandens Selskab, uden at der kommer enkelte Kurrer paa Traaden, uden at enkelte Misstemninger gjøre sig gjældende, men det er ikke disse, man skal dvæle ved i sin Erindring, men ved alt det Gode, man har nydt sammen og gjensidigt udviklet hos hinanden. Jeg ønsker derfor ikke saameget, at Alt maa blive nyt og bedre, men jeg ønsker snarere, som Ko—nen i »De Uafhængige«, 1) at Alt maa blive, som det er, fordi jeg i det Hele finder, at det er godt og lykkeligt. Men for at komme tilbage til den udvortes

Anledning til disse Be-tragtninger, saa gjentager jeg, at Du selv maa bestemme Din Hjemreise, som Du anseer det for tjenligst for Dig selv. Naar jeg vidste en Maade til at skaffe Dig Fred for de utal-lige Hængetræer, som ville overhænge Dig fra Morgen til Af-ten, og selv for Dine virkelige Venner, som mene det godt, men ville være ubetænksomme, vilde jeg bede Dig komme saas. 257snart som muligt, thi jeg længes alvorligt efter Dig. Be-tænk nu Alt, og gjør hvad Du finder bedst. Huset her er trist og kjedsommeligt, naar Du er borte, men derpaa bar det ikke komme an, naar Talen er om nogle faa Dage meer eller mindre. Man kan ogsaa paa den anden Side sige, at naar Du selv føler Hjemvee, vil det forlængede Ophold ikke være Dig til den Nytte, som ellers. Kort sagt, jeg veed ikke at sige Mere, og maa nu overlade Bestemmelsen til Dig selv. Men deri er jeg ganske enig med Dig, at det er bedst at fortie Dagen for Din Hjemkomst. Jeg skal vistnok holde den hem-melig, for at jeg kan være den Eneste, der modtager Dig. Naar nu blot Din Broder virkelig gjør ligesaa!

De smukke Pocaler vare altsaa en Sending fra Dig. 1) Det var ogsaa klodset af Phister at sende dem herud uden nær-mere Besked. I Onsdags var jeg da samlet med ham og Rottbøll, og han fortalte mig nogle Smaatræk af Dit Liv og Lev-net i Marienbad. Efter Bordet, da det allerede var mørkt, kjørte vi ud paa Nørrebro til en Gartner, og besaae den store Vandlilie, *Victoria regia*, som i denne Tid fremvises hele Dagen og om Aftenen ved pragtfuld Belysning. 2) Næste Dag var jeg paa Sølyst, hvor Suhr viste en stor Naivetet. Ved Bordet udbragte han nemlig en Skaal for de fraværende Fruer, og sagde, med et Blik paa Martensen, Tscherning og mig: »Her mangle virkelig flere rare Fruer.« Da jeg herpaa svarede: »For det Første Husets egen Frue, som er paa Gjorsløv,« sagde han: »Ja det er sandt, det havde jeg saamænd slet ikke tænkt paa.« — Ole Bang er idag bedre, efter at han forleden er bleven opereret for sine Bylder, men ganske uden Fare er han dog endnu ikke. — Louise Wiehe var her idag, og bad mig hilse Dig. Hendes Søster er i Aalborg, og hendes Moder i Aarhus.

Nu komme Theaterstykkerne anstigende. 3) Foruden det af Hertz fik jeg igaar et af Hauch, et Beduinstykke, hvori Høedt maaskee kan bruge Jerochams Dragt, og forleden fiks. 258jeg Jfr. Beyers Bearbejdelse af det Shakspearske Lystspil. Jeg har endnu ikke faaet Tid at læse dem. Jeg har ogsaa faaet et, med hvad Feil det kan have, interessant og ualmindelig, fransk Stykke, som snart kan blive oversat, men der er dog Et og Andet at betænke derved. Idag fik jeg den første Prøveseddel i Saisonen; »Min Lykkestjerne« og »Turandot« figurerer derpaa. 1) Jeg har bestemt, at den første Fore-stilling skal være »Min Lykkestjerne« og »Brama og Bayaderen«. Naar nu blot ikke Madame Fossum gjør Planen til Intet. —

Vor Havetrappe er nu gjort istand — uden Skade for Ma-trosens Vers — og malet første Gang. Havestuen vil blive indrettet efter Din Forskrift til Marie. Caroline er bestandig endnu sengeliggende, og ventes ikke at komme op før om 8 Dage i det Tidligste. Den store Nerium i den gule Stue har nu faaet store røde Blomster, og Gartneren siger, at den vil vedblive at blomstre til efter Din Hjemkomst.

Søndag den 13de.

Ovenstaaende skrev jeg igaar Aftes, og vilde idag fort-sat Brevet, men maa nu fatte mig i Korthed, fordi jeg, med Skam at tale om, har forsovet mig. Men jeg skriver igjen en af de første Dage, især om jeg forinden maatte være saa hel-dig at faae Efterretninger fra Franzensbad. — Hos Din Mo-der var jeg igaar, hun sagde, at det var hendes Bryllupsdag, og at Du havde lovet hende at tænke derpaa. 2)

Ja, min kjære Hanne! Naar Du paa Dine Spadseretoure troer at høre Nogen kalde Dit Navn, saa tro kun, at det er mig, thi i mine Tanker gjør jeg det ofte. Gud veed, hvad Du har for Tanker om mit Liv her hjemme, naar Du troer, at jeg ret nyder min Frihed. Jeg har aldrig levet mere stille og indgetogent og udenfor Verden end i denne Sommer. Jeg har nogle Gange været buden til Middag, men det er ogsaa det Hele. Jeg har været een Gang i Tivoli, og een Gang i Thorvaldsenss. 259Museum, og forleden hos Vandlilien, hvilket dog kom ganske tilfældigt, og jeg har een Gang spadseret gennem Kongens Have over Volden. Paa Strandveien er jeg ikke kommen længere end til Sølyst, og har ikke haft min Fod i Dyrehaven. Først forrige Søndag, da jeg var paa Sølyst, kjørte jeg en Tour ad de sædvanlige Dyrehavsveie, fordi Anna Meyer, for hvem jeg havde beklaget mig over, at vi aldrig mere kjørte, havde sagt det til Suhr. 1) Saaledes er mit Liv, det kjeder mig ikke, thi jeg har Nok at tænke paa, men Du kan nok indsee, at den Afvexling, som Din Nærværelse frembringer, alligevel maa savnes i mangfoldige Øiblikke. Altsaa, min kjære Hanne! Kom, saasart Du kan og maa og bør, og Du vil modtages med aabne Arme af

Din hengivne
J. L. Heiberg.

s. 259

Franzensbadden 14. [August] Mandag 1854.

Min kjære Ludvig!

Endelig modtog jeg da i Dag Dit Brev fra 8de August, de Sølehoveder i Marienbad har formodentlig beholdt det et Par Dage. Postfolk maa vist ikke have Begreb om, hvad det er at længes efter Brev og hvorledes hver

Dag er en Pinselsdag. Svar paa noget Spørgsmaal til Dig kan jeg desværre ikke mere faae her, men glem ikke, at Du derfor kan skrive til mig, og jeg trænger til Breve, maa Du tro. Vor Reise-Rute, hvorom jeg har skrevet Dig til, agter jeg ikke at forandre, efter den falder Dresden og det sachsiske Schweitz bort, og vi ankommer til Kjøbenhavn Onsdag den 30. August. Vi reiser herfra 25. Vi tager ikke Veien over Dresden, men over Hof, Leipzig, Halle, Magdeburg, Wittenberge til Hamburg, hvor vi indtræffer 26., reiser derfra den 29. og indtræffer altsaa i Kjøbenhavn den 30. Jeg længes nu selv efter at komme hjem. 260og jeg mærker nok, at det vilde være Anthon meget imod, om Tiden blev forlænget. Efter disse Angivelser kan Du nok om-trent beregne, hvor længe Du kan sende mig Brev hertil. I Hamburg haaber jeg bestemt paa et fra Dig, for at jeg med et let Sind kan begive mig paa Søe og Saltenvande.

Doctor Köstler har nu undersøgt mig, og er kommet til det Resultat, at mit Onde ligger i Der Eierstock, paa dansk, i Æggestokken. Han er uudtømmelig i at rose Dahlerups An-givelse af mit Onde, i det Brev D. skrev til Heidler, og som denne har sendt Köstler. Imidlertid erindrer jeg dog ikke, at D. eller Bang nogensinde har angivet denne Deel hos mig som Sygdommens Sæde. Jeg skal nu atter her forsøge Slam-Badene, hvilke skal være forskellige fra Slammen i Marienbad. For dette mit Onde mener Köstler, at Slammen her er fortrinlig. Köstler vil naturligvis have mit Ophold her for-længet, men der bliver intet af, nu maa det virkelig være nok for denne Gang. Det er altsaa en Art Kirtelsvulst, Köstler mener jeg har i Maven, om det er værre eller bedre end Dahle-rups Hypotese, veed jeg ikke. Svulsten er der fremdeles, det er det visse af Sagen.

Det gjør mig inderligt ondt, hvad Du skriver om Ole Bang. Vor Herre holde sin Haand over ham. Jeg længes meget efter at høre fra ham. Det er jo ærgerligt, hvad Du skriver om Hertz's Stykke; det er saa sjælden Du faaer Lyst til at skrive noget, hvor kjedeligt da, at det Sujet, Du har kastet Din Gunst paa, bliver benyttet af en Anden. Men som Du selv skriver, Gud veed, om Du virkelig havde gjort Alvor af det. Jeg villet gjerne vide lidt meer om Hertz's Stykke. Hvor det spiller, hvor langt det er, om den Rolle jeg skal udføre er noget jeg kan glæde mig til, eller om den maaskee er et nyt Slid, som jeg skal spille, fordi der tilfældigviis ingen anden er til at spille den. Du er i det hele taget ingen rigtig god Correspondent, Du giver Dig ikke Tid til at betænke, hvad der kan interessere en stakkels Fraværende. Jeg savners. 261ofte et Svar paa mine Breve, ikke just paa Spørgsmaal, men et, om jeg saa maa sige, Ekko af hvad mine Breve have indeholdt til Dig, ellers har man en Følelse, som naar man taler til en døv, om hvem man ikke rigtig veed, om han har forstaaet Een eller ei. Du begaar den Feil som saa mange, Du læser det modtagne Brev naar det kommer, men Du gider ikke læse det nok engang, naar Du svarer paa Brevet, og dette er dog nødvendigt, ifald Svaret skal blive et Svar. Det er ofte, at jeg slet ikke kan see paa Dine Svar, om Du virke- lig har modtaget det Brev, hvorpaa Dit skulde være et Svar. Dog, maaskee gjør jeg Dig Uret, og at det blot er min egen Begjærlighed og Unøisomhed som gjør, at jeg her klager.

Vi lever meget stille og eensomt her, dog mødte os for-leden et lille Eventyr. Vi spiste til Middag paa en Restaura-tion; der kom tre Herrer og satte sig ved samme Bord; ved at høre dem tale, opdagede vi, at de vare svenske, og de, at vi vare danske. De tiltalte os og spurgte, om vi kom fra Kjø-benhavn, Conversationen blev efterhaanden levende og i Sam-talens Gang, som dreiede sig om Kunst og Literatur, bemærkede den ene af dem: At naar man undtog Heiberg og hans Fru, havde dog den dramatiske Literatur i Danmark ikke stort at betyde. Jeg veed ikke hvad Du synes? Heiberg og hans Fru! Vi skiltes paa begge Sider uden at give os nærmere tilkjende, men paa Promenaden næste Morgen kunde jeg see paa den rødmende Hilsen, vi fik af dem, at Heibergs Fru ikke længer var dem ubekjendt. Vi have senere vexlet et Par Ord sammen uden at opgive vort Inkognito.

Om de to Ølkrus veed Du formodentlig nu Besked, da Du har talt med Phister. Af disse to Krus, har jeg glædet mig til, skal vi drikke Øl med hinanden om Middagen, det eene er betalt, det andet skylder jeg endnu Phister for. Om Dahls Cuur til mig kan Phister ikke give Dig nøiagtig Underretning, thi den begyndte først rigtig, da han var reist; Du maa alt-saa have Taalmodighed, til Du kan faae den af min egens. 262Mund, og jeg lover Dig, at den skal blive sandfærdig. Din Hilsen til Dahl kan jeg ikke bringe, da han alt længst er borte; maaskee kommer han og hilser paa Dig; tak ham da selv, men ikke for fornemt, men saa venligt som Du kan, naar Du vil. Han hører forresten til det liberale Partie i Danmark, men er dog ret moderat. Vi have havt mange Dispytter om denne Sag og disse Anskuelser. Han havde imidlertid nær taget sin Død, da han hørte om Tingenes ny Ordning hjemme, og fandt, at det var en Forbrydelse af Ministeriet. Jeg har drillet ham saa godt jeg kunde, og troer virkelig, at jeg svækkede noget hans høie Tanker om et Folkeraad.

Det er dog mærkeligt, at Du endnu intet veed om Nielsens Afsked! Jeg synes, at Du maatte have Ret til at nægte hans Afsked for i Aar, thi sligt maa dog en Bestyrelse vide betids for at tage sine Forholdsregler; at gaae som Forestillingerne skal begynde, uden at Du i Tide har kunnet besætte hans Roller, er jo utilladelig og mod al Form. Dog, det maa Du bedst vide, hvad Du kan og vil i denne Sag. Hvad feiler dog Madam Nielsen? 1) Er det legemlige eller aandelige Lidelser hun lider af? Jeg troer det sidste, den Stakkel! Ifald Du besætter ny Stykker, glem da ikke Anthon, hvis det er muligt, dog maaskee Du ikke kan lide, at jeg skriver det.

Jeg vil absolut sende dette Brev bort idag og maa derfor slutte, og lade det meget rare Papiir staae ubenyttet, hvis det ikke skal blive for sildig. Far da vel, min kjære Ludvig! Tænk lidt godt og kjærligt paa mig, og kan Du, da glæd Dig til, at vi atter skal leve sammen; jeg glæder mig saa meget dertil. Hils Suhr og Alle

som bryder sig om en Hilsen fra mig. Hils ogsaa Marie og tak hende fra mig, fordi hun er saa flink. Endnu engang Farvel! Skriv snart! Dine Breve ere mig uund- værlige. Jeg omfavner Dig i Tankerne, idet jeg inderlig længes efter at gjøre det i Virkeligheden.

Din
Hanne.

s. 263

Franzensbad, Onsdag d. 16. August 1854.

Min kjære, kjære Ludvig!

Da jeg i Aftes kom hjem efter vor sædvanlige Spadsere-tur, paa hvilken jeg atter fandt en Fire-Kløver, der spaaede mig Lykke, haabede jeg ikke at denne Spaadom saa hurtig skulde gaae i Opfyldelse. Dit inderlige, kjærlige, velsignede Brev gjorde mig virkelig saa glad, saa at den lille Lykkes-Profeth fuldkommen opfyldte det Haab den vakte hos mig, og jeg vilde kun ønske, at jeg havde mit sidste Brev uaabnet tilbage, hvori jeg bebrejder Dig, at Du ikke læser mine Breve rigtig igjennem og ikke svarer saaledes, at jeg faar et Ekko af dem tilbage, thi dette rare Brev igaar er Beviis paa det modsatte. Kunde jeg dog sige Dig, hvor glad og lykkelig Dine kjærlige Ytringer i dette Dit Brev har gjort mig. Du længes efter mig! Du finder Behag i min Omgang! Du har været melancholsk i Sommer, og glæder Dig til at vi atter skal samles! og vil modtage mig med aabne Arme! Siig ikke, min inderlig kjære Ven, at jeg er exalteret, jeg var intet mindre end exalteret, da jeg skrev hiint Brev. Tro mig! jeg har virkelig en dyb Følelse af mine Mangler og Feil; selv om jeg ikke altid i Øieblikket vil tilstaa det for andre, bærer jeg dog ofte en Braad i mit Indre og ofte gaaer lange Perioder af mit Liv, hvor jeg synes, at det er umuligt, at noget Menneske, som lider under mine Svagheder, kan holde af mig eller have mig kjær. Min Ytring om at begynde vort Ægteskab forfra har Du imidlertid misforstaaet. Aldrig har jeg tænkt at slaa en Streg over tre og tyve Aars Samliv med Dig, nei, min kjære Ludvig, aldrig. Min Tanke var, at vi gjensidig atter skulde blive saa glade ved at være sammen, som da jeg sad i Lyst-huset ud til Veien i Lyngbye og skrev mit første Vers: »Bærhei! kommer Du inte snart.« 1) Gjentagelsen heraf, mente jeg, skulde blive endnu fuldere, sikkrere, netop fordi der er en Basis af 23 Aar at bygge paa. Tro ikke, at jeg kunde glemmes. 264det gode og skønne, disse 23 Aar have bragt mig; det er jo egentlig først i disse 23 Aar, at der har været en indre Væxt i mig under Din aandelige Omgang, hvad havde jeg været uden denne? Netop disse samme Ord erindrer jeg engang at have sagt i en Samtale med Fru Kellermann fra Neumünster, 1) saa det er ikke Fraværelsen, der nu paa engang gjør mig saa beskeden, det er en længe følt Overbevisning af Dit Værd, og mine egne Mangler. Kunde Du spørge hende derom, vilde hun vist kunne bevidne Sandheden heraf. Jeg erindrer ogsaa at hun svarte: »Nei, hør kun, hvor hun taler!« Vel have disse 23 Aar ogsaa bragt Smerter, uforglemmelige Smerter, men, ogsaa for disse takker jeg Gud, thi de have ikke været uden god Frugt for mig, og have de end efterladt en veemodig mørk Krog i mit Hjerte, saa have de tillige ført mig ind paa Re-signationens Vei, en Vei, som det er bedst at begive sig ind paa saa snart som muligt, thi den skal og maa betrædes. Da jeg for to Aar siden var saa syg, da havde jeg en Tid, som er uforglemmelig for mig. 2) Jeg var saa vis paa, og havde en, jeg kan næsten sige, salig Glæde over, at Døden nærmede sig. Jeg bad ofte i de lange Nætter, at Gud ikke vilde op-sætte at kalde mig til sig, og uforglemmelig for mig er de lykkelige Fornemmelser, jeg da følte. Da kom Du, min Lud-vig, som jeg dengang troede vilde bære dette Tab som et let Tab, en Dag ind til mig, saa bedrøvet og opløst i Taarer, og klagede saa rørende Din Sorg, at jeg inderlig bebreidede mig selv min Bøn og min Glæde over snart at være et Sted, hvor jeg haabede paa en roligere Tilværelse. Fra dette Øieblik er jeg bunden fastere til Dig end nogen Sinde. Ifald Du nu vil spørge: hvor kunde Du dog nogen Sinde tro, at Tabet vilde være mig let at bære? Da maa Du tro, at det ikke var saa urimeligt, at den Tanke ofte opstod hos mig. Der er i Din daglige Omgang, hvor elskværdig den end er, noget koldt, Dine venlige Tanker blive sjælden til Ord. Du har en vis Undseelse for at give Din Følelse tilkjende og føler næstens. 265aldrig Trang til at vise Kjærtegn mod dem Du holder af, og dog troer jeg, at Du vilde savne de Tegn som bestaar i Ord og Miner, hvis de udeblev hos Din Omgivelse, men da Du har dette Gode, veed Du næppe selv, hvor smerteligt det vilde være Dig, hvis Du maatte savne det. Jeg derimod har ofte følt denne Smerte. Jeg veed meget godt, at i alt væsent- ligt har Du altid viist mig Din Hengivenhed og altid været mig en trofast Ridder, men det daglige Brød har jeg tidt maattet savne, og deraf er min Tvivl opstaaet. Tildeel mig derfor dette lidt rigeligere, hvis Du kan; men kan Du ikke, haaber jeg nok, at jeg alligevel herefter skal kunne holde fast paa Troen om Din Godhed for mig, og sige som Konen i »De Uafhængige«: Gid Alt maa blive, som det er. 1) Men endnu engang, tro ikke, at der er mindre Exaltation i alt dette, det er tænkt og følt fuldkomment rolig.

Fra det Heibergske Hjem

16

Tak for Dine kjærlige Raad om at forlænge min Reise, men endnu mere Tak, for at Du med Glæde imødeseer min Hjem-komst. Dahlerup maa ikke tage det ilde op, men jeg forlænger den ikke een Dag. Alverdens skønne Bjerge og Byer længes jeg nu ikke saameget efter som efter Dig og Haven og Hjem-met, og kan nok finde den Hvile jeg behøver der. Visitterne har jeg slet ikke tænkt paa, og det kan unægtelig blive det

værste, men jeg kommer alligevel, min kjære Ludvig; Dine søde og kjærlige Ord drager mig med dobbelt Magt hjem. Du maa ikke tro, at Anthon's Penge-Fordele ere Grunden til, at jeg opgiver Dresden. Han siger ofte, at han følger mig med Glæde hvorhen og hvorlangt det saa skal være. Han er et rart, trofast Menneske, og Dig og mig inderligt hengiven. Hele hans Familie troer, at han kommer hjem den 3. Sept. Men vore egne Piger og Christensen kan let røbe det for min spør-gende Moder. Betænk det, og tag Dine Forholdsregler der-imod. Suhr er vel, siden det er en Onsdag vi kommer, paa Sølyst, ellers vilde denne gode Ven vel blive bedrøvet over, at vi fortiede det for ham. Betænk ogsaa det, og bedrøv hams. 266ikke. Han har skrevet mig atter til og takket mig for mit Brev. Hils ham mange Gange fra mig og sig ham, at Köstler blev glad for den Hilsen jeg bragte fra ham og Frue.

16*

Det er jo meget rart med de mange nye Stykker, Du har faaet. Jeg har i de sidste Aar med et Suk tænkt paa at be-gynde at spille igjen. I Aar har jeg derimod Lyst til at spille, hvilket vel maa være Tegn paa Livskraft. Gudskeelov at Bang er bedre, gid han maa være det i dette Øieblik, da jeg skriver dette ned. Hils ham, at jeg tager oprigtig Deel i hans Sygdom, som han tog i min. Hils ogsaa min Moder og sig hende, at jeg har erindret hendes Bryllupsdag. Det er jo deiligt, at min store Nerium blomstrer hjemme, ogsaa den glæ-der jeg mig til at see. Jeg har i Dag faaet det første Slambad her og befinder mig vel derefter. Köstler bygger meget paa disse Bade netop for mit Onde. Han kommer til mig hver Dag, hvilket jeg næsten synes er for stor Artighed. Her er Alt dyrere end i Marienbad. Men vi kommer dog godt ud af det med Pengene, uagtet min Hu staaer til meget i Laderne i Hamburg. Du skal nok faae det altsammen, siger Anthon, naar Du ikke bryder Dig om at bringe Penge hjem med. Der vil blive en Conto i hans Regnskab, som vil hedde Hanne til Stads, som vil blive frygtelig at skue, men saa faaer Du ogsaa en peen Kone hjem, som Du kan faae Ære af. Jeg har alt faaet mange pæne Stykker og haaber paa flere. Naar jeg nu vidste om det er Dame-Roller jeg skal spille i de ny Styk-ker, om de skal i Baldragt etc. etc., saa kjøbte jeg noget rigtigt fiint dertil i Hamburg, som ret kunde stikke Damerne i Øinene, og som jeg lod Theatret, ved Directeurs Hjælp, siden be-tale uden at tage ringeste Profit derpaa.

Den Brevpost kan dog Pokker blive klog paa. Dit sidste kjære Brev fra 12. og 13. August fik jeg hertil to Dage efter, og andre bruger y til 6 Dage. Gudskelov at dette kom saa hurtig, da dets Indhold har gjort mig saa glad, og skrev jeg i mit sidste Brev, at Du var en fæl Hund, saa skriver jeg is. 267dette Brev, at Du er en rigtig god Hund og tager alle mine Bebrejdelser tilbage. Lev vel, min egen kjære, kjære Ludvig! Snart sidder jeg hos Dig til langt ud paa Natten og spørger, naar Du sildig kommer ind i Sovekammeret: Hvor kommer Du fra? »Fra Hesten!«. 1) Bringer Dig om Morgenen en Blomst, drikker Caffé med Dig og pludrer Dig Ørene fulde om alt, hved jeg har seet og tænkt, idet Du omfavnes af Hjertensgrund af

Din
Hanne.

[En Seddel er vedlagt Brevet:]

Marie! Da jeg desværre hørere, at Caroline er syg, kunde da ikke Du og Christensen besørge Havestuen istand til Vin-terbrug. Du kan tage en Kone til Hjælp, thi der maa godt sæbes af, da det ikke blev gjort paa det bedste ifior. Tak for Din Villighed i Carolines Sygdom. De andre Værelser kan vente, til jeg kommer hjem, men jeg vil nødig strax ligge i Reengjøring, og det er dog koldt først 1 September. Hils Caroline og ønsk hende god Bedring.

s. 267

Onsdag Aften, 16 August 1854.

Iforgaars, kjære Hanne, fik jeg den kjærkomne Efterretning, at Du var arriveret til Franzensbad og befandt Dig vel. Men paa samme Tid maa jeg lade mig udskjeldes for en styg, letsindig, troløs Hund. Det er snarere Dig, som er en daarlig Hund til at regne, ikke saadan en Hund, som den berømte Munito, der lod sig see for Penge, og afgav saadanne Prøver paa sin Regnekunst, at han godt kunde blevet Lærer i Reg-ning i en Tæveskole. Idag for otte Dage siden, altsaa Ons-dag, Kl. 4 om Eftermiddagen, modtog jeg det Brev, hvori Du første Gang underrettede mig om, at Du skulde til Franzensbad, samt hvad Dag Du agtede at reise derhen. Mens. 268samme Dags Morgen var allerede mit Brev til Dig afsendt, og adresseret til Marienbad naturligviis, hvilket jo har foraarsaget, at Du har faaet det noget sildigere end ellers. I Søn-dags Morges sendte jeg et nyt, adresseret til Franzensbad, og jeg seer følgelig ikke rettere, end at jeg staaer reen og skyldfri, og at Din Anklage er ubillig. Iøvrigt vilde jeg have skrevet paany igaar Aftes, og afsendt Brevet imorges, men maatte, paa Grund af et rasende Uveir, under hvilket det var umuligt at have Ro til at skrive, lade det fare, hvilket altsaa gjør en Dags Opsættelse. Klokken 8 begyndte Uveiret, Kl. 9 à 10 var det paa det Stærkeste, rasede i halvanden Time, og varede med nogen mere Moderation til ud paa Nat-ten. Hverken jeg eller Nogen mindes at have oplevet Magen. Lynene kom ikke af og til, som ellers, men i halvanden Time stod Himlen i en uafbrudt Ild, flammende paa samme Maade, som naar man i en mørk Stue seer Ilden flamme i Kakkøl-ovnen. Paa samme Tid kom de frygteligste Orkanstød, som i et Jordskjælv, og Regnen

styrkede i saadanne Strømme, at hele Byen var oversvømmet, og utallige Kjelderfolk maatte flygte over Hals og Hoved, og fik alt deres Indbo spoleret. Overalt hører man idag kun tale om ituslagne Ruder og ned-brudte Tage. Paa Amager er et stort Huus under Bygning blæst om lige til Grunden. Men det forstaaer sig, saadan som man her kliner Huse op, istedenfor at bygge, fortjener man ikke bedre, end at disse Pandekagehuse rives om. Her paa Søqvæsthuset har jeg ikke seet noget Spor af Skade, med min-dre det skulde være i Haven, hvor jeg ikke har været idag, fordi Trappen er under Maling. Jeg gik op paa Loftskamme-ret idag, men fandt kun en ituslagen Rude, som ikke engang hørte til vort Vindue, men maa være kastet ind fra et andet. For at gjøre det Hele complet, var det just Tivolis Stiftelsesdag, der skulde celebreres med tusinde Forlystelser og der-iblandt et ualmindelig stort Fyrværkeri. Jeg havde kort iforveien seet en Masse pyntede Damer tage derud, tilvogns ogs. 269tilfods. Nøden derude skal have været gruelig. Ogsaa fra andre Steder hører jeg idag tragicomiske Beretninger. Madame Schiemann, 1) som boede paa Frederiksdal indtil imorges, havde Besøg af den gode Capelmester Gläser med Familie, hvilke maatte kjøre hjem i al Regnen. Den lille Jomfru Larcher, som skulde paa den første Theaterprøve idag, 2) var igaar underveis hertil paa en aaben Vogn; Hestene bleve sky over Uveiret og løb løbsk; en Mand paa Vognen fik sit Hoved slemt forslaaet, hun selv kom dog nok ikke tilskade. Og saa kunde den stak-kels Pige have sparet sig det Hele, thi Prøven gik overstyr, fordi Høedt paa en ganske formløs Maade lod paa anden, tredje Haand bringe det mundtlige Bud, at han laae syg paa Silkeborg, og ikke kunde komme før om et Par Dage. En ubekjendt Kjelling bragte Walsøe 3) dette Bud i Formiddags, kort før Prøven skulde være. Kjellingen sagde, at hun var sendt af Gundersen, og Gundersen sagde, at han havde faaet denne Besked af Nielsen, hvem han havde truffet i Helsingør, hvortil han (Nielsen) var kommen fra Silkeborg. 4) Dette vil nu koste Høedt en Mulct og følgerig megen Ærgrelse, thi han burde jo have skrevet selv. Her hjemme var under meerbemeldte Uveir stor Skræk og Sønderknuselse. Caroline laae i Sengen og jamrede, og Christensen maatte gaae ind og trøste hende. Marie turde ikke vige fra mig, som sad ved min Moders Seng, hun sank ned paa det lille Natskriin, og sagde halvhøit ved hvert af de stærkere Lynglimt: »I Jesu Navn«. Begge Pigerne troede udentvivl, at Dommedag var kommen, og det skal Mange have troet i Byen. Desværre vil man vel endnu spore det Værste, naar Efterretningerne indløbe fra Søen. Jeg tænkte paa, om Du havde været underveis paa et Dampskib. I den Henseende behøver man forresten sjældent at forurolige sig, thi saadanne Uveir have ikke stor Udstrækning, og man kan tvertimod i Almindelighed antage, at det Uveir, som for-skrækker os her, raser ikke langt ude i Østersøen, ved Fyen, Jylland eller Holsteen. Men paa vore nærmeste Kyster maas. 270det have været frygteligt. — See, det var nu om Uveiret; jeg har maaskee skrevet altfor meget derom, men det staaer uud-sletteligt for mine Tanker, som Noget, jeg aldrig har seet Mage til. Man har imidlertid endnu ikke hørt, at Lynet skal være slaaet ned noget Sted, men Orkanen har oprevet mange af de største Træer i Dyrehaven. Og nu Punctum herom! Du finder vist, at det er paa Tiden.

Hertz har nu forandret det Anstødelige i det nye Stykke, og det er idag sendt til Udskrivning, saa Du ved Din Hjem-komst strax kan komme paa Oplæsning, ifald Du vil paatage Dig Rollen af »Den Yngste«; de Ældre blive dog Mad. Holst og Jfr. Andersen, saa Du i den Henseende ikke behøver at have Betæneligheder. 1) Hauchs Stykke er, som Alt, hvad Hauch skriver, temmelig udramatisk, blandt Andet i Dia-logen. Der er Et og Andet ret smukt deri, det staaer naturligviis høit over »Gjengjeldelsen«. 2) Jeg kan nok mærke, at han har villet skrive et Slags Modstykke til »Ruth«, for at vise, hvorledes dette skulde have været. Men heri bliver Meget at rette; lykkeligviis er han jo altid villig til at forandre hvad det skal være. Det franske Stykke, hvorom jeg skrev i mit forrige Brev, kan ikke bruges. Jeg har ogsaa maattet opgive Meyerbeers nyeste Syngestykke »Nordstjernen«, som gjør Lykke og er i Mode i hele Frankrig og Tydskland; 3) thi uden at tale om, at Stykket er det værste Sømmensurium, er det aldeles umuligt at besætte det store Antal Roller, hvoraf hver fordrer en virkelig Skuespiller. Hovedrollen, en simpel Pige, som bliver Peter den Stores Gemalinde, er noget rigtigt Fjælebodstøieri. Hun kommer først som Marketenterske, kort efter som Zigeunerinde, derpaa i en Festdragt, dernæst som Soldat, der trækker paa Vagt og staaer i Skilderhuus, siden i et andet qvindeligt Costume, derpaa som Vanvittig, naturligviis i en hvid Kjole, som er udtrykkelig foreskrevet, endelig i Kro-ningsdragt som Keiserinde. Det var Noget for Mad. Fossum, dersom hun havde Kræfter dertil, thi man maa være Pakæsels. 271for at bære saadant et Læs, og dersom hun kunde spille Rol-len med al den megen Text, synge den kan hun vel sagtens. — Loge-Auctionen er nu tilendebragt. Det hedder sig almin-deligt — og det er jo godt — at Logerne ere solgte til omtrent samme Priis som ifjor, men det forholder sig ikke ganske saa, Abonnementet er iaar lidt lavere; men det gjør ikke saa meget til Sagen, naar kun Aften-Indtægterne maa blive gode. Jeg erindrer ikke, om jeg har fortalt Dig, at man i Dagbladet 1) har raadet Folk til ikke at abonnere, især fordi Nielsen rimeligviis gaaer af. De Blad-Redactører ere dog nogle Slyngler, som skrive imod deres bedre Overbeviisning, thi de vide meget godt, at det ikke er Nielsen, som vedligeholder Interessen for Theatret.

Bang er nu meget i Bedring, og Dahlerup havde det bedste Haab idag. Fra Fru Hauch skal jeg hilse; jeg mødte hende forleden paa Gaden. 2) Stakkels Amalie Price, som var hos mig idag, er ganske ruineret ved Kjærestens Død; hun seer ganske fortvivlet ud, og kan ikke tale uden med Taarer i Øinene. Franciska Ryge er nu kommen tilbage fra Jylland. Jeg har idag havt et Brev fra hende, hvori hun melder, at hun er meget i Bedring, endskjøndt hun ikke for det Første kan gjøre Tjeneste. Hendes Moder siger forresten ogsaa, at hun virke-lig er bedre.

Din Beretning om Opholdet i Noahs Ark — saaledes kan man jo vel kalde Kroen mellem Marienbad og

Franzensbad — er jo meget morsom, og gaaer over i det Romantiske ved Studenten og hans Søster. Naar Du fandt saa stor Behag i disse to Personer, og ikke ellers havde Noget imod, at de toge Plads paa Vognen, undrer det mig, at Du ikke tilbød Kudsken et lille Vederlag for at tage dem med. — Det er jo ret glædeligt, at Du befinder Dig saa vel, at Du har god Appe—tit, god Søvn, godt Humeur. Bare det nu Alt vil blive ligesaa godt efter Hjemkomsten, naar Du lidt efter lidt kommer ind i en ganske anden Levemaade. Jeg har lagt Mærke til, ats. 272hvad Du allermindst kan taale, er at have Folk hos Dig om Aftenen. Det er ogsaa en urimelig Levemaade at sidde ved et Thee- og Flaskebord til langt ud paa Natten, og animere sig ved Samtaler paa den Tid, da man skulde give efter for den naturlige Slappelse, der betinger en naturlig Søvn. Ogsaa mig bekommer det slet ikke godt. Men for Dig, som saa mange Aftener maa anstrenge Dig paa Theatret, er det dobbelt skadeligt ikke at nyde Ro og Hvile paa dem, som Du har til Raadighed. Men hvorledes skal man gjøre en Forandring heri, naar man dog ikke vil opgive al Omgang i Huset? Nogle Enkelte komme vel om Formiddagen, men de Fleste vælge helst Aftenen, naar man ikke udtrykkelig indbyder dem til Middag. Du har flere Gange haft nogle Planer i denne An—ledning, men de ere alle strandede paa practiske Vanskelig—heder. Man kommer næsten til det Resultat, at en Skuespiller—inde ikke stadigt kan see Selskab hos sig, og dog behøver hun det saa godt som en Anden. Hele Feilen ligger i vor dumme Skik her tillands, at Folk ikke kan komme sammen uden at spise og drikke; de komme for »at blive«, som vi kalde det. Deri ligger det, at det er anstrengende for Vert—inden, som skal sørge for Provianten, deri ligger det, at det trækker ud paa Natten, og at man nyder Meer end man skulde eller endog har Lyst til. Men hvordan skal det ændres? Kan Du ikke, under Paaberaabelse af, at Du for det Første skal føre en streng Levemaade og gaae regelmæssigt tilsengs, gjøre en Forandring heri for den nærmeste Tid efter Din Hjemkomst? Naar Forandringen først er gjort, bliver det ikke saa vanskeligt at vedligeholde den for længere Tid. Det gjælder blot om at faae udbredt for Alle, at vort Huus ikke længere er et Aftenhuus; Folk vil da nok komme paa andre Tider, og man kan jo bede Nogle om Middagen saa ofte som det lader sig gjøre. Jeg troer desuden, at vort Huus nu er det eneste i hele Byen, som er et Aftenhuus. Ikke Een af Dem, som kommer til os, har selv aabent Taffel om Aftenen. Des. 273Allerfleste besøge hinanden om Formiddagen, eller ved Som—mertid paa den tidlige Eftermiddag, og have Aftenen for dem selv eller den nærmeste Familie. Som sagt, betænk hvad Du kan gjøre for at vedligeholde Din nuværende gode Hel—bred. Det er ellers slemt, at Mavesmerten endnu ikke er borte; men maaskee kan den tage Afsked ved Brugen at Dit nu—værende Bad. — Een Ting lad mig ikke forglemme. Det vilde være mig kjærere, om Du kom hjem en anden Dag end just en Onsdag, da jeg om Formiddagen skal være paa Theatret, og det kan Du let gjøre ved at tage fra Hamborg over Lübeck eller Wismar i Stedet for Kiel. Dampskibsreisen fra Wismar er forsaavidt den behageligste af alle, som der er meget faa Passagerer. Den fra Lübeck skeer med det gode Skib Skirner, der for to Aar siden bragte os fra Ystad. Reisen fra Kiel er den ubehageligste, fordi det Skib altid er overfyldt. Fra Ham—borg gaae Jernbaner baade til Lübeck og Wismar saa godt som til Kiel. Men skulde Du nu ikke desmindre komme over Kiel, maa Du et Øieblik see ind til Kellermanns i Neumünster. — Papiret er til Ende, og Klokken er 11. Jeg kan nu blot sige Dig God Nat og omfavne Dig i Tanken. Jeg skriver snart igjen, thi jeg er slet ikke nogen styg Hund, men

Din hengivne
J. L. Heiberg.

Berlings Tidende bringer iaften den Efterretning, at Mad—vig har frasagt sig at være Medlem af Rigsraadet (Du veed, at man har sendt ham en Adresse med det Forlangende), men at han paa samme Tid har meldt sig ud af Landstinget. 1) Saaiedes mister han en aarlig Indtægt af over 1000 Rdlr. Kan Du læse dette Tal, saa daarlig Hund som Du er til at regne?

s. 273

Fredag, 18. August 1854.

Idag, min kjære Hanne, fik jeg Dit Brev af 14de, og svarer strax derpaa, uagtet jeg igaar afsendte et Brev til Dig, mens. 274jeg gjør det, for at Du endnu kan faae et Brev fra mig, inden Du forlader Franzensbad, og dertil er der god Tid, eftersom Du først idag otte Dage reiser derfra. Det er igjen en gal Regning, naar Du troer, at Du ikke inden den Tid kan faae Svar paa Dit Brev, ligesom Du vistnok ogsaa gjør Postbesty—relsen i Marienbad Uret, naar Du troer, at den har sølet med mit Brev af 8de. Men værre er det, at Du gjør mig Uret ved at sige, at mine Breve ikke indeholde Svar paa Dine, saa at de ere ligesom de Svar, man faaer af en Døv. Og Dette skal, efter Din Mening, komme deraf, at jeg ikke gider læst Dine Breve to Gange. Lutter falske Beskyldninger! Jeg har læst hvert af Dine Breve mange Gange, først for mig selv, siden udtogviis for min Moder; ofte har jeg, for ogsaa at meddele Andre Noget af dem, løbet dem igjennem paany, har derpaa stedse læst dem endnu engang for mig selv, og har endelig aldrig skrevet, uden at læse dem umiddelbart forinden. Hvis altsaa mine Svar virkelig ere, som Du siger, da ligger ikke Aarsagen deri, at jeg ikke kan huske, hvad jeg skal skrive om. Men det forholder sig heller ikke saaledes. Jeg veed, at jeg er saa temmelig gaaet ind paa alle Dine Ideer, og har debatteret dem med Dig, og mener ogsaa, at jeg har meget samvittighedsfuldt meddeelt Dig herfra hvad der, som Du siger, kan interessere en stakkels Reisende. Naturligviis maa man i enhver Brevvexling lade enkelte Punkter falde, fordi man ellers kom til at skrive bestandigt om det Samme, og aldrig kom til at meddele Noget af sit Eget, fordi man ide—lig skulde referere sig til den Andens. Naar jeg ikke strax skrev udførligere om Hertz's nye Stykke, var det især, fordi jeg endnu ikke vidste, om han vilde gjøre de forlangte Ret—telser, uden hvilken Omstændighed Stykket ikke var blevet

antaget. Men selv nu, da Dette er skeet, vil jeg dog helst overlade den omtalte Rolles Bedømmelse til Dig selv, for ikke at foregribe Din Mening. Man kan ikke kalde dens Udførelse et Slid, tvertimod, den har en let Character, og jeg troer, s. 275den er ret taknemmelig; paa den anden Side veed jeg ikke, om Du vil have Betænkelighed ved at overtage en Rolle, der erindrer om Viola, forsaavidt som en i Mandsklæder forklædt Pige fatter Kjerlighed til den Mand, som hun opholder sig hos, uagtet Characteren og Handlingen ellers ere meget forskjellige. Stykket er i 4 Acter, som fylde Aftenen, og spiller i Nærheden af Neapel, ligesom Tonietta i Nærheden af Rom. Men Hertz vil, at de fine Folk skulle være klædte i det fran-ske Costume fra Ludvig den 14 des Tid, som er den Tid, paa hvilken Handlingen foregaaer. Din Mandsdragt vil altsaa blive omtrent som i »Den Døvstumme«. 1) See, her har Du nu Svaret paa disse Spørgsmaal. Havde jeg troet, at det laae Dig paa Hjerte, skulde jeg gjerne have skrevet det af mig selv.

Historien om de 3 Svenskere og deres Yttring om »Heiberg og hans Fru« er jo meget piquant. Men enten nu Svenskerne have udtrykt sig utydeligt eller ei, er det dog aabenbart, at Du har misforstaaet dem. De have ikke meent den dramatiske Litteratur, men Theatret i det Hele, og deres Mening har da været, at Theatret i Kjøbenhavn ikke stod saa særdeles høit, som Mange sige, da det Udmærkede dog reducerede sig til Heiberg som Skribent for Theatret, og »hans Fru« som Fremstillende. Selv saaledes forstaaet kan Yttringen være over-dreven nok, idetmindste for mit Vedkommende.

Men det er sandt, lad mig, for at undgaae nye Bebreidelser, da ogsaa skrive Noget om Hauchs Stykke og om den qvindelige Rolle deri, endskjøndt jeg endnu ikke veed, hvem han vil foreslaae til den; men jeg tænker, han siger ligesom Hertz: Helst Fru Heiberg, i Nødsfald Jfr. Larcher (som forresten slet ikke duer til Hertz's Stykke). Hauchs hedder »Et Even-tyr i Ørkenen«, og er i 3 Acter, af samme Længde som hans andre Tre-Acts-Stykker. Fruentimmer-Rollen (thi der er kun een) er en arabisk Pige, som elsker sit Folks eller sin Stammes dødelige Fjende, og det er ikke at nægte, at der i hendes Character er noget Interessant, ja, at det vel er den enestes. 276ret interessante Character i Stykket. Men det hele Stykke trænger til saa megen Omkalfatring, som han vistnok vil være villig til at foretage, men maaskee ikke har Evne til.

Suhr var her før, jeg bragte ham Din Hilsen, og han sagde, at han ikke havde kunnet dye sig, men havde skrevet Dig til igjen. Dahlerup har jeg ikke seet idag, men venter at see ham imorgen, og skal da meddele ham Dr. Köstlers Anskuelse af Din Sygdom. Iøvrigt forekommer det mig at jeg tidligere har hørt den samme Hypothese af Dahlerup selv eller af Bang. Maaskee er det endog Dahlerup selv, som i sit Brev har bragt Köstler paa den Tanke, idet han kan have anført denne Formening ved Siden af flere andre. Dette vil jeg nu faae at vide, naar jeg taler med ham.

Dersom jeg nu ikke i Dit næste Brev faaer Underretning om, at Du har forandret Tiden til Din Afreise fra Franzensbad eller forresten forandret Din Reiseroute, saa sender jeg mit næste Brev til Hamborg, ligeledes poste restante, og det skal da nok være der saa betimeligt, at Du kan faae det ved Din Ankomst til Hamborg, Løverdagen den 26de. Jeg beder Dig betænke, at Fredag den 25de, da Du reiser fra Franzensbad, er min Navnedag, som Du rigtignok ikke har nogen Estime for, medens min Moder hvert Aar gjør Stads af den. I Hamborg maa Du ikke glemme at besøge den dan-ske Overpostamts-Directeur Grev Holck, og takke ham for sidst. Kommer Du til Lübeck, træffer Du der Kammerherre Ernst Holstein som dansk Overpostamts-Directeur, samt hans Ida. 1) I mit forrige Brev raadede jeg Dig til at gaae over Lübeck eller Wismar istedenfor Kiel, og skrev saa rask, at der var Jernbaner til begge Steder fra Hamborg, men jeg har siden faaet nogle Skrupler i den Anledning. Du maa derfor erkyn-dige Dig nærmere derom, og kan ialfald let faae det at vide i Hamborg. Paa Reisebøgerne kan man ikke saa ganske stole, da saa Meget forandres. Fra Lübeck gaaer Skirner om Ons-dag Eftermiddag Kl. 5; Du vilde da komme til Kjøbenhavns. 277Torsdag den sidste August om Formiddagen. Fra Wismar gaaer Obotrit Torsdag Eftermiddag Kl. 4; Du vilde isaafald komme her Fredagen den 1ste Septbr. om Formiddagen eller Morgenen. Fra Kiel gaaer Dampskibet Slesvig om Tirsdag Aften, og ankommer her om Onsdagen, temmelig ubestemt, fordi Afgangen retter sig efter Post-Expeditionen i Altona, men sædvanlig ankommer det paa den Tid af Formiddagen, da jeg er paa Theatret. Dette er nu vistnok ikke nogen absolut Hindring for mig, thi jeg kan jo forsømme den Dag, og bekendtgjøre det iforveien. Dog, det er sandt, bekendtgjøre det kan jeg ikke, uden derved at røbe Din Ankomst, som jo skulde holdes hemmelig. Og blive borte uden Bekjendtgjørelse, og lade saa mange Folk, især Damer gaae forgjæves, er mig yderst imod. Hvad skal jeg da gjøre? Men maaskee gaaer Du ind paa et af mine Forslag. Herom venter jeg nu nærmere Efterretning i Dit Svar paa dette Brev, som Du da maa skrive inden Afreisen fra Franzensbad. Du kan sige Anton, at det Første, han kommer til at spille i, bliver efter Rimelighed »Recensenten og Dyret«, om Søndagen den 3 die September, med mindre, som sagt, hele Reiseplanen skulde blive forandret og Hjemkomstens Termin udtrukket. Isaafald vil naturligviis ikke hans Rolle i »Recensenten« blive doubleret, men Stykket gjemt til hans Ankomst. 1)

Paa Skydebanen, hvor nuomstunder alle Forfremmelser skee, var igaar en stor Fest i Anledning af Arveprindsens Sølvbryl-lup, ved hvilken Fest en Person, som jeg nu ikke erindrer, blev Justitsraad, og Skuespiller Hansen blev Kammersanger, hvilket forresten kun er en Titel uden Gage. 2) Det Sidste skal være gaaet saaledes til, at Hansen sang Noget (og sang det saa deiligt, som Du nok veed), hvorefter Prof. Holst sagde til Kongen: »Han burde være Kammersanger,« og Kongen derpaa strax bekræftede det, ikke blot som Fuglekonge, men som Konge til Danmark og Hertug til Slesvig, Holsteen og Lauenborg. Om Nielsen hedder det sig, at han virkelig er is. 278Unaade. Om hans Afsked vides endnu Intet, men han skal sige til Alle, at

dersom han ikke faaer Afskeden til Saisonens Begyndelse, saa indsender [han] en vedvarende Syge-Attest, thi betræde Scenen vil han ikke mere. Man faaer nu see, hvad derved er at gjøre. Jeg vil ikke gjøre Paastand paa, at han skal blive i denne Saison, thi jeg vil helst af med ham. Hvad hans Kone angaaer, da troer jeg dog, at hendes Lidelser ere for Øieblikket mere legemlige end aandelige, thi hendes Tilstand er en stor legemlig Svækkelse, som Følge af Næseblodet i Sommer. Hende vilde jeg ogsaa helst af med; hun er endnu værre at komme tilrette med end Manden. — Ole Bang var ikke saa vel imorges som igaar, men Lægerne antage dog, at den egenlige Fare er overstaaet. — Efter Uveiret forleden have vi faaet saadan en Blæst med Kulde, at jeg har maattet iføre mig mine vatterede Vinterklæder, men det bliver nok smukt og varmt Veir til Din Ankomst, om aldrig for Andet, saa fordi den træffer omtrentlig sammen med Saisonens Begyndelse.

Etatsraad Dahl skal jeg nok modtage venligt, dersom han besøger mig. At han har gjort Cour til Dig, er jo endnu ingen Grund til at være grov imod ham. I Anledning af hans Vrede paa Rigsraadet falder mig ind, at »Fædrelandet« forleden har leveret en Artikel om Uveiret og Statsminister Ørsted, i hvilken der ønskes, at Ørsted maatte være trukken med i den store Oversvømmelse i Gaderne, til Straf fordi han ikke endnu har befordret den attraaede Cloak-Afledning; Kjøbenhavnsposten siger i den Anledning, at een Slags Cloaker har dog Kjøbenhavn, og det er saadanne som »Fædrelandet«, »Folkets Nisse« og »Corsaren«. 1)

De to Ølkruus ere altsaa bestemte til vort eget Brug om Middagen. Nu vel, jeg glæder mig til den første Gang, vi skulle fylde dem. Til den Tid vil Veiret være smukt, Have-døren til den smukt restaurerede Trappe staae aaben, Haven vil have enkelte Roser og mange Georginer, Rønnebærrerne staae endnu rødere end for Øieblikket, og Haven og jeg smeltes. 279sammen i een Tanke hos Dig, det har Du jo lovet. Indtil da Lev vel, og vær vis paa, at jeg gjør de hjerteligste Ønsker for Din lykkelige Reise fra Fanzensbad til Hamburg, hvor Du vil modtage mit næste Brev.

Din hengivne
J. L. Heiberg.

s. 279

Løverdags den 19de. Morgen.

Da jeg vaagnede imorges havde jeg flere tusinde Erindringer om Dig og Dine Hænders Gjæringer, nemlig de utallige Knu-der og Masker i det filerede Overtræk i Sovekammeret. Det har været aftaget for at vaskes, men var nu kommet paa, og overraskede mig, da jeg slog Øinene op.

DAS PREMOMSTRATENSSEER. STIFT TEPL.«

Min kjære Ludvig!

I Gaar havde jeg den Glæde, da jeg kom hjem efter Slam-badet, at modtage Dit Brev af 16. August. Din Retfærdiggjørelse over, at jeg ikke ved min Ankomst her fandt Brev, s. 280er jo fuldkommen, og min Længsel efter at høre fra Dig maa undskylde min Anklage. Det er jo en gruelig Beskrivelse af Uveiret i Kjøbenhavn, sligt hører man ellers kun fra Syden. Jeg troer, at naar jeg reiser fra Norden, saa reiser Norden til Syden, thi vi have her de saa meget bekjendte Regndage med Blæst og Slud fra Norden og ikke et eneste lille Tordenveir, som ellers her skal være almindeligt. Jeg sagde ogsaa til Köstler at det var reent Snyderi, thi — das haben wier alles beqvemer undt besser zur hause. Dette sidste skal være tysk, at Du veed det. Vandet og Slambadene, som jeg ikke kunde taale i Marienbad, bekommer mig meget godt her. Slammen her er overordentlig kraftig. Köstler siger, at der i ethvert saadan Bad er 25 & Salt. Smerterne i Maven og Siderne har aldeles ikke indfundet sig i de sidste Dage, saa det lader virke- lig, at Slammen har faaet Bugt dermed. Köstler siger, at mit Ophold her kun kan betragtes som et Fingerpeg, hvor jeg skal hen næste Sommer. Men den Tid den Sorg. Det kan nok være, at jeg burde forlænge mit Ophold her, men Du maa ikke bede mig derom! Jeg maa hjem, min Længsel er for stor og jeg bliver ved min Beslutning. Efter Dit Ønske har Anthon forhørt sig om, naar Dampskibene gaaer, og da vi kan komme med Skirner fra Lybæk om Onsdagen, saa indtræffer vi i Kjøbenhavn om Torsdagen. Hvad Tid Skibet ankommer, faaer Du nok at vide. Jeg vilde rigtignok gjerne have seet Kiel og Neumünster istedet for det kjedelige Lybæk, men som Du ønsker det, skal det skee.

Fra det Heibergske Hjem

17

Vi lever her i fuldkommen Eensomhed, spiser hjemme, thi her er ingen almindelig Table d'hôte, spaserer vore Ture Morgen og Aften ganske ene. Af Landsmænd have vi her kun en Justitsraad Tang og hans Frue. Han er en Godsejer fra Jylland og Landstingsmand. 1) Det er to meget uappetilige Folk, men meget artige og godmodige. De gjorde os Visitte i Gaar, og i Morgen kommer jeg til at gjøre Gjengjæld. Deres Tjener, en rigtig jysk Jens, er den behageligste af de tre. Den stakkels. 281Karl er uheldig over at være her, hvor, som han sagde, ikke engang kan faaes en Dram. Anthon og jeg converserer ham imellem, hvilket lader til at behage ham meget. »Disse Folk her«, sagde han en Dag til os, »er slet ikke moersomme, da man ikke kan

tale med dem, og kunde man tale med dem, var de vel heller ikke moersomme.« Jeg maatte tænke paa Mikkel i »De Danske i Paris«. 1) Anthon kan ypperlig tale med ham og faaer ham til at lee, saa det klukker i ham. Jeg kan forresten ikke sige, at jeg kjeder mig her, jeg syer pæne Kra-ver og Kapper, hvormed jeg skal pynte mig for Dig, min Lud-vig, naar vi atter sees. Men den stakkels Anthon, som ikke kan tye til slige Beskæftigelser er ilde faren her, han tilbringer forresten dog sin Tid paa en lignende Maade, thi han sidder hele Dagen og vinder Traad, af hvilken jeg har kjøbt en heel Mængde her, da den er saa udmærket. Vor eneste Ad-spredelse er at gaa lidt i Laderne og købe et og andet, som man ligesaa gjerne kunde undvære, men lidt Fornøielse maa man jo have.

Jeg tænker meget paa den Forandring Du foreslaaer i vort Hus, men det er vanskeligt, thi Hovedsagen var at komme tidlig til Sengs, og Du veed, at for det meste ingen Fremmed, men vi selv sidder oppe til langt ud paa Natten og er Skyld i den Nattevaagen som er saa skadelig for mig; og dette seer jeg ingen Mulighed i at faae forandret uden at tage een af vore bedste Nydelser fra os, disse Nattetimer er saa deilige. Men man kommer vel ud af det. Naar Du kun er rigtig god imod mig til Vinter, bliver jeg nok rask. Kötler siger, at enhver Sindsbevægelse er Gift for mig; nu veed Du, hvad Du har at rette Dig efter, thi der er Ingen, der har Magt til at forgive mig paa denne Maade uden Du, men jeg skal nok være fornuftig og ikke lade mig forgive saa let. Vi reiser nu herfra, den 16. istedet for den 25., saa kan jeg faae et Slam-bad til her, men saa siger jeg Farvel til Slam og Vand og alle de stygge tyske Billeder, man maa gaae her og see paa, s. 282 thi en saadan Samling af stygge Mennesker, som her er, har Du ingen Idee om. Hvor glad vil jeg da ikke være, naar jeg fra Dampskibet kan øine kjære Træk ved Told-boden, trykke Din Haand, og sidde ene med Dig og tale, som man kun kan tale med den, der saa fuldkommen forstaaer, hvad man taler, som Du gjør, min egen kjære Ludvig! Saa vil vi sidde oppe til Kl. 3 om Natten — nei, det er sandt, det er jo det, der er saa skadelig, men jeg synes det er dog bedst at gjøre det alligevel. Din inderlig hengivne

17*

Hanne.

s. 282

Franzensbad, d. 22. August 1854.

Min egen kjære Ludvig!

I Gaar modtog jeg uventet atter et rart Brev fra Dig, dog, som Du engang skrev, de uventede Glæder ere de bedste. Meget i dette Brev, som fordrer Svar, har jeg alt i mit sidste Brev svaret paa. At det er Din Navnedag paa Fredag giver Anledning til, at jeg atter i Dag skriver, i Haab om at det vil indtræffe paa hiin store Dag. For ikke at staae tilbage for Din Moder sender jeg Dig herved en lille Fugl, der yd-mygt hilser Dig paa denne Fest. 1) Imellem hundrede andre af dens Kammerater med forskjellig Inskription valgte jeg denne, der skal bringe Dig min Agtelse, en Følelse Du vist vil sætte Pris paa, især naar Agtelsen hviler paa et uvisne-ligt Egeblad, hvoraf man pleier at flette Borgerkroner for store Mænd. Fuglen staaer opreist kneisende paa Bladet, som Du seer, men den har lovet mig, at idet Du kaster Dine Øine paa den, skal den nok bøie sit Hoved ydmygt hilsende til Jorden; det vilde jo være uhøfligt andet, sagde den, men det maa vente, til jeg kommer til den store Mand, thi ellers bli-ver jeg saa træt i Nakken. Nu maa Du lade mig vide, om den har holdt Ord, eller om dette Løfte kun er tysk Vindbøitleri, men jeg troer den indtil videre, thi den er ganskes. 283 opfyldt af sin høie Sendelses Vigtighed. Maaske Du i første Øieblik troer, at det kun er en malet Fugl, men sæt Glasset for Øinene og Du vil see dens nydelige Fjedre een for een. Paa dens smaa pæne Fødder, hvorpaa den staaer saa net, som om den havde lært at danse hos Bournonville, har jeg trykket et Kys, hvorover den blev ganske undseelig og be-gyndte allerede at bøie Hovedet, men jeg sagde den, at det var for tidligt, da rettede den sig atter. Tag nu venlig mod den lille Fyr, thi det er ikke paa enhver Navnedag, at der kommer Fugle fra Bøhmen til Søeqvæsthuset. Din Skaal skal Anton og jeg drikke, Gud bedre det i Vand, paa Fredag. Det er jo en meget værdig Maade at ende vort Ophold her. Paa Løverdag farer vi paa Længselens Vinger mod det høiere Norden, hvor der vel er koldt, men hvor vi haaber at blive modtaget med indre Varme.

Tak for Underretningerne om de ny Stykker. Rollen i Hauchs Stykke har jeg efter Din Beskrivelse faaet megen Interesse for, thi han er vel ikke saa krænket paa mig, at han vil have en Anden til at spille den. Han har skrevet saa mange Roller, der ikke passede for mig og som han vilde jeg skulde spille, nu kunde det jo nok ligne ham, at naar han skriver een som passer for mig, han da vil have en anden dertil.

Jeg længes meget efter at høre fra Bang, dog haaber jeg det bedste. Jeg har ingen Idee om, hvorledes Du vil bære Dig ad i Aar, hvis Nielsen gaaer, uden at hans Roller ere besatte og alt indstuderede. Madammen syg. Knudsen død. Jomfru Ryge syg. Amalie, den Stakkell, meldt fra Tjeneste. 1) Men ogsaa heri bevidner jeg Dig min Agtelse, thi Du lader jo at være ved freidigt Mod. Anthon siger: ikke et Ord kan Du skrive mere, hvis Du vil have Brevet bort, altsaa Farvel! jeg skriver en af de første Dage atter til min egen kjære Ven!

Din

Hanne.

s. 284

Her, kjære Hanne, har Du Billedet af det Sted, som Du stedse seer, naar Du bisser eller kører fra Prøve. I Hamborg, hvor Du er paa Grændsen af Dit Fædreland, skal Dette være den første Erindring derfra.

Jeg skriver idag ganske kort, kun for at Du skal forefinde Brev ved Din Ankomst til Hamborg, og vide, at Alt er her ved det Gamle, og at vi Alle — Tjenestefolkene iberegnete, nu længes efter Din Ankomst. Jeg selv længes nu mere efter at see Dig, end før, maaskee fordi jeg nu veed Dig saa nær. Jeg har den hele Dag havt saa mange Forretninger, at jeg ikke har kunnet komme til at skrive, og da Brevet skal bort iaften med Landposten, for at kunne være i Hamborg lidt inden Du selv kommer der, maa Du tage tiltakke med dette Par Ord i al Hast. Men jeg haaber at faae skrevet et lille Brev endnu, som kan afgaae imorgen Aften, ligeledes over Land, og være min sidste Hilsen inden Din Hjemkomst.

Drag da ikke af min Taushed den Slutning, at Dit Brev af 16. August, som jeg fik for et Par Dage siden, ikke skulde have glædet mig inderligt, især fordi mit forrige har glædets. 285Dig. Men jeg maa iaften indskrænke mig til det Nødven—digste.

Ogsaa jeg har holdt Ankomstdagen hemmelig, men har sagt, at det blev enten Løverdag den 2den eller Søndag den 3 die Septbr.; men da »Recensenten og Dyret« staar til denne sidste Dag, og man deraf kan see, at Anton, og altsaa ogsaa Du, maa være her til den Tid, har jeg opdigtet den Løgn, at Anton har erklæret, at selv om han ankom om Søndagen, kunde han spille om Aftenen. Tjenestefolkene har jeg heller ikke sagt Sandheden, og siger den ikke før i det Yderste. Det behøves heller ikke, thi Alt kommer rigeligt i Orden inden Din Hjemkomst. Værelserne, Gangen, Kjøkkenet, Alt er ble—vet meget forskjønned ved Opmaling af de slidte Steder, og af Malerlugten vil der neppe være Spor, naar Du kommer. Min Moder skal heller ikke vide Sandheden før i det sidste Øieblik. Jeg mødte igaar Jane Pætges, som sagde, at hun var vis paa, at Anton kom tidligere end han sagde, thi saaledes pleiede han altid at gjøre, for at overraske hende. Jeg gjorde hvad jeg kunde for at betage hende den Tro.

Fru Martensen fik i Mandags Morges en Datter, men hen—des Tilstand var i Tirsdags Eftermiddags, og allerede tid—ligere, saa betænkelig, at der neppe var Haab om hendes Liv. 1) Men efter Tirsdag har hendes Tilstand betydelig forbedret sig, saa at man nu tør haabe det Bedste, saafremt der blot ikke kommer et Tilbagefald. Det er Krampe, som i en vold—som Grad omtrent hver halve Time overfalder hende. Men i to Dage og Nætter er den nu standset. I Tirsdags, da jeg hørte den slemme Efterretning, gik jeg til Martensen, som tog imod mig med de Ord: Ja, nu kommer De til mig paa samme Maade, som jeg kom til Dem for halvanden Aar siden. 2) Jeg sagde, at saa turde vi vel haabe, at Ligheden vilde blive com—plet, og Udgangen blive heldig, ligesom den Gang. Og dette synes idetmindste hidtil at ville gaee i Opfyldelse.

Etatsraad Dahl besøgte mig i Søndags. Det er jo en megets. 286net Mand. Paa samme Tid kom ogsaa Billebrahe og hans Uadskillelige, Student Petersen. 1) Fra alle Tre skal jeg hilse Dig meget.

Og nu Farvel! Jeg er nødt til at slutte, men haaber, som sagt, at kunne skrive noget udførligere imorgen.

Din hengivne
J. L. Heiberg.

Bang er i Bedring.

s. 286

Franzensbad, Torsdag, d. 24. August 1854.

Naa, min kjære Ludvig! Dette er da det sidste Brev jeg skriver fra Franzensbad til Dig. Fra Hamburg faaer Du endnu et Par Ord fra mig, og derpaa mig selv i egen Per—son. Paa Torsdag, den sidste August, spiser vi, om Gud vil, til Middag sammen og klinker med de store Ølkrus til Vel—komst med hinanden. Gid da Vinteren maa blive rolig og god, og uden al for meget Theatervrøvl, men især at vi maa være raske og fornøiede. Jeg begynder altid med en vis Høitidelighed paa den lange kolde Vinter, hvori man lever ved kunstig Lys og kunstig Varme. »Ingen veed, hvad i den boer, ingen veed, om i dens Spor følger Sorger eller Glæder, Øn—sker kun man bringe kan«. 2)

I Dag har jeg taget mit sidste Slambad her. I Morgen skal jeg havde et Luise-Bad med Klid og Mel i, for at blive rigtig reen og nogenlunde hvid igjen, forinden jeg vover at træde for Dine Øine. Disse Slambade her have gjort mig meget godt. Jeg har i de sidste fire Dage været aldeles fri for Ømhed i Sider og Mave, og altsaa fuldkommen rask. Gid det nu maa være af Varighed. Kōstler har paalagt mig at tage en lille Fjerding Slam hjem med for deraf i Hjemmet at bruge Slam-Omslag. Hvis dette skulde ankomme til Kjøbenhavn inden jeg selv, vil Du da tage imod det og lade Christensen sættes. 287det ned i Kjælderen, thi det skal staa hvor der er fugtigt. Kōstler trøster mig paa det bedste og venter især alt af Slam—men for mig. Saa var altsaa min

Anelse om Slammens Virkning rigtig. Det maa komme af mit ringe Dannelsestrin, at jeg endnu er i Besiddelse af det dyriske Instinkt, thi i Kulturen paastaaer man jo, at dette Instinkt gaaer tabt hos Mennesket, med andre Ord, det maa komme af, at jeg er et lille Fæ, som Du saa tidt siger, thi at det skulde komme af, at jeg er et Fæsel, 1) det forbyder min Beskedenhed mig at tro. K stler, som var her i Dag, fortalte ellers en politisk Nyhed, som hverken bestod i meer eller mindre end, at Frankrig og England vilde sætte igjennem, at de tre Nordiske Riger bleve forenede, for at der kunde være en S e-Magt der kunde holde Rusland Stangen. Kongen af Sverrig skulde da være Konge for alle tre Riger. Denne Nyhed forekommer mig imidlertid utrolig, thi blev vi en Magt mod Rusland, blev vi det jo ogsaa mod England, saa det er vist et falskt Rygte. Ikke at have en Konge og et Hof i København det er vi da i senere Aar blevne vant til, saa det vilde ingen stor Forandring gjøre, synes mig, og København maatte dog blive Hovedstaden i de tre Riger af mange Grunde, selv om Kongen den meste Tid var i Stockholm. Dog denne hele Plan, hvis den er sand, gaaer vel i Hundene som saa mangen anden.

I Aftes havde vi en deilig stjerneklar Himmel her. Anton som virkelig har forundret mig ved sin Sands for Naturen gjorde mig opmærksom derpaa. Medens vi stod og betragtede den, faldt det pragtfuldeste Stjernes kud man kunde see; jeg tænkte i en Fart paa Dig og mig, og gjorde mit  nske. Nu vil jeg haabe, at Stjernes kudet var et retskaffent Stjernes kud og holder hvad Sagnet tillægger dets Magt. I Morges var her en saadan Taage, at Solen saae livagtig ud som Maanen. Man kunde see paa den som paa Maanen og den bevægede sig imellem Skyerne op og ned, akkurat som Maanen pleier en maaneklar Aften. Det saae forunderligt ud. Ved alle sliges. 288ualmindelige Phenomener i Naturen er Du altid min første Tanke. Det skulde Heiberg see, lyder da strax! mon Du gjør Gjengæld i Hjemmet og siger: Det skulde Hanne see? Jeg troer nok Du tænker det, selv om Du ikke siger det, men det er dog bedre at sige det, thi ellers glemmer man, at man har tænkt det.

Fredag d. 25.

God Dag, min kjære Ludvig! Nu har jeg ogsaa taget det sidste Luisenbad og tager nu Afsked med Vand og Slam, med Br nde og Tyskerne, som jeg er inderlig kjed af at høre paa; jeg maae jo rigtignok endnu d ie dem i nogle Dage, men Visheden af, at det snart er forbi, hjelper derpaa. Jeg har nu taget Afsked med K stler og jeg faaer et Brev med til Dahlerup, hvor han formodentlig udtaler sin Anskuelse om mit Ildebefindende. Ogsaa til Fru Suhr har jeg et Brev fra ham. Han har givet mig adskillige Forskrifter, som det imidlertid ikke er saa let at overholde, men med Guds Hjelp bliver jeg vel igjen en heel og holden Kone, saa at Du med Rette kan sige: at jeg er saa stærk som en Hest. I Eftermiddag pakker vi ind og i Morgen Kl. 8 reiser vi uden Taarer fra Franzensbad.

I Dag er det altsaa Din Navnedag. Mon Du faaer min Fugl i Dag? Eller ligger den Stakkel endnu indpakket mellem andre Breve? Til Middag drikker vi Din Skaal og ønsker Dig alt godt. Jeg glæder mig usigeligt til atter at sidde i mit eget Hjem hos Dig og Haven og vore Venner. Jeg har tænkt med Bedrøvelse paa at Valther er død og ikke kan springe op ad mig ved min Ankomst. Han hylede jo rigtignok f lt, men det var dog en god Hund. Det er ogsaa kjedeligt, at jeg ikke har et lille Barn, om det var aldrig saa lille; nu, det har ikke været Vor Herres Villie, og jeg er glad over, at jeg i Hjemmet har et stort, og i mange Henseender, rart Barn i Dig, og jeg faaer nok en Gang de 7 Børn som jeg har besluttet ats. 289for ge vort Huus med. At leve alene for sig selv og den velsignede Kunst er dog lidt fattigt; man vilde dog gjerne gøre lidt rigtig Nytte i Verden. Det eneste som staaer mig for Hovedet er, at Du da vil gjøre Cur til Pigebørnene og lade mig gaa for Lud og koldt Vand. Men man kommer vel ud af det til den Tid. Her gaaer en nydelig lille Pige, som jeg gjerne strax tog hjem med mig, saa meget mere som hendes Moder, det Skarn, lader hende gaae uden at bekymre sig det mindste om hende. Det er een af Damerne som drikker Brønd, og seer arrig og forbandet ud. Barnet som er 6 eller 7 Aar seer ganske tungsindig ud, hun er smuk og har deilige T nder. Apropos om T nder! Vil Du tjene mig i at lade Christensen kjøbe mig en æske af Bramsens Tandpulver paa L ve-Apotheket, saa at det kan være der, naar jeg kommer hjem, thi uagtet jeg havde en heel æske med mig, har jeg aldeles intet meer deraf. Barnet faaer jeg ikke med mig, og i Morges kastede vi de sidste kjærlige Blikke til hinanden, rimeligvis for dette Liv. Og nu, min kjære Ludvig, farvel saalænge! snart er alt i de gamle Folder i vort Hjem. Jeg reiser hjem med Haab og Mod for Fremtiden, med Lyst til at arbeide og seer deri et Bevis paa, at jeg har vundet Kræfter. Gid jeg i Hjemmet maa kunne sove som her. Jeg sover i 4 Timer paa den ene Side og i de 4 andre paa den anden, istedet for at jeg i de sidste Aar laa og vendte mig de hundrede Gange uden at kunne finde Hvile. Atter et Tegn paa Bedring.

Nu gaaer Reisen lige til Hamburg og Laderne. Jeg faaer frygtelig travlt i Hamburg, saa jeg tvivler paa, at der bliver noget af Visitterne, Du raader mig til. Jeg rykker Dig nu med hver Dag nærmere og endelig saa n r, at Du rigtig kan omfavnes af

Din
Hanne.

s. 290

Fredag, 25. August 1854.

Min kjære Hanne!

To Breve paa eengang fik jeg imorges, det ene med den prægtige Fugl, der altsaa indtraf paa den rette Dag, og gan-ske rigtigt bøiede Hovedet med al »Achtung«. Iøvrigt er jeg nær ved at sige som Poul Møller, at Agtelse bryder jeg mig ikke om, men kun om Kjærlighed. 1) Tiderne have vendt sig: Ellers var det min Moder, som celebrerede min Navnedag, og Du foragtede den. Iaar har Din Foragt vendt sig til Agtelse, og min Moder har derimod glemt Dagen, og jeg har ikke villet nævne den for hende, fordi hendes Glemsomhed vilde bedrøve hende. Men det forstaaer sig, Din Fortjeneste er ikke stor, thi det er mig selv, som har husket Dig derpaa.

Havde jeg vidst, hvad jeg nu seer af Dit ene Brev, at Du reiser en Dag sildigere fra Franzensbad end efter den første Bestemmelse, saa havde jeg ikke igaar Aftes afjasket det Par Ord til Dig, men ventet med det Hele til idag. Nu faaer Du ved Din Ankomst til Hamborg paa Søndag Aften to Breve paa eengang. Flere kan jeg ikke sende til Hamborg, men naar Du paa Onsdag Morgen kommer til Lübeck, skal der ligge et Par Ord til Dig, naar Du lader høre paa Posthuset. Det er i alle Henseender en fornuftig Bestemmelse at tage over Lübeck istedenfor over Kiel, ikke blot fordi Du saa kommer om Torsdag Morgen istedenfor Onsdag Middag, men især fordi Reisen baade paa Jernbane og paa Dampskib er kortere, og Skirner er langt behageligere at reise med end Slesvig, hvor der er en utaalelig Menneskemasse. Lene Møller, som i disse Dage er kommen fra Kiel med Slesvig, bekræfter det. 2) Hun fortæller forresten, at den Fru Sommer, som Du traf i Marien-bad, var paa Dampskibet, og fortalte saa Meget om Dig, blandt Andet om nogle filerede Ærmer, som Du havde paa, og som vare saa smukke, og om hvilke hun antog, at Du vist havde fileret dem selv, medens Lene meente, at det vars. 291dem, hun har givet Dig. Dette faaer nu være, men hvad der er værre, er, at den væmmelige Kjelling sagde paa Damp-skibet, at Du havde da havt den store Glæde at erfare i Marienbad, at Bournonville var falden igjennem i Wien, hvorpaa hun skal have givet mig Stikpiller, fordi jeg ikke holdt bedre paa den store Mand, og yttret, at jeg vel havde til Hensigt at gjøre hans Ansættelses-Vilkaar slettere end de alle-rede vare. Iøvrigt er han nu kommen hertil, og har i et høist latterligt Brev meldt mig, at han til Juli Maaned, naar hans Contract er udløben, vil forlade os for at gaae til Wien, hvor han har indgaaet et Engagement for næste Saison. Men saavidt jeg veed, er det jo kun en Sommer-Saison; saaledes lød jo ogsaa den Beretning, Du meddelte mig. Jeg vil slet ikke svare ham paa Brevet, hvori han desuden skriver, at han har ladet sig engagere, fordi han fra mig ikke havde modtaget noget Tilbud. Naar hans Contract er udløben, er han naturligviis fri, saafremt han ikke selv begjærer den fornyet, og en Opsigelse behøves ikke. Dog Nok om dette Vrøvl. Du kan faae Mere af det, naar Du kommer hjem.

Suhr, som var her idag for at invitere mig til Sølyst til paa Søndag, betroede jeg i al Hemmelighed, at Du kommer paa Torsdag, samt Grunden til at det holdes hemmeligt. Han var meget smigret over denne Fortrolighed, og sagde, at han isaafald ikke vilde tage ind til Byen paa Torsdag, men be-søge Dig paa Fredag.

Fru Martensen er nu meget bedre, og ammer selv sit Barn, saa al Fare synes at være overstaaet. Bang vedbliver ogsaa at være i Bedring, men Suhr beklager, at hverken Prindser eller Prindsesser eller Ministre eller fornemme Folk skrive sig paa hans Liste, hvilket sikkert vilde være den bedste Medicin for ham. Idag skal kun en Kjøbmand og en Vexelerer have staaet paa Listen. Det er ogsaa en Skam, hvad Prindser og Prindsesser angaaer, thi de vide ikke, naar de trænge til ham, og kunne neppe betale ham med Andet end Opmærksomhed.

s. 292Vil Du høre en Prindsessehistorie? Prinds Frederik af Hessen var forleden i Dyrehaven, for at skyde Dyr. Han traf paa en lille Hund, og gav den et Skud, hvorved den just ikke døde, men blev ynkelig tiltrukket. Vel blive løse Hunde skudte i Dyrehaven, men det er dog ikke ham, som denne Justits tilkommer. Nu traf det sig, at Hunden tilhørte Skuespiller-inde Mad. Rosenkilde i Casino. Herover blev Prindsen meget ulykkelig og gjorde Mad. R. en Visite, idet han tilbød at skaffe hende en anden Hund af bedste Race; men da hun afslog dette, fordi hendes egen Hund dog ikke var død, men gav Haab om Bedring, sendte Prindsen hende et af de skudte Dyr, paa hvilket hun forleden gjorde Middagsselskab paa Bellevue. 1)

Du gjør Hauch Uret. Den arabiske Pige Zaineb i hans Stykke har han netop bestemt for Dig. 2) Han skriver i den Anledning, at Du vil jo ikke spille andre Roller end saadanne, hvori Du er uundværlig, men denne maa han ansee for en saadan. Og heri maa jeg give ham Ret. Desuden er denne Rolle unægtelig det Bedste i Stykket, som dog nu er blevet endeel forbedret. Gjør Dig nu imidlertid ikke altfor overspændte Forventninger. — Af moderne Dameroller er der for Øieblikket ingen for Dig, saa at Du af den Grund ikke behøver at kjøbe Stads i Hamborg, men det kan jo komme til Nytte ved Leilighed. Husk at bese Hr. Theater-Agent Sachs Magasin. Hans Redactions-Bureau er i Grosse Theaterstrasse Nr. 7. Du kan hilse ham fra mig og takke ham for Tilsendelsen af hans Theaterblad (som forresten er noget Snavs), og sige ham, at det gjør mig ondt, at jeg ikke hidtil har kunnet være ham til nogen Nytte i de Anliggender, hvori han har henvendt sig til mig. Men vær ikke altfor forekom-mende, thi saa dræber han mig med Breve, som jeg skal svare paa. — Betænk ogsaa, inden Du kommer til Toldboden i Kjøbenhavn, hvad Du fører med Dig af toldbare Sager, og angiv dem ærligt og ligefrem. Det vil være det Korteste ogs. 293Sikkreste, og Du har hidtil havt et godt Renommee paa Told-boden, hvilket Du ikke bør forspilde.

Paa Søndag faaer Caroline Lov at staae op og begynde saa smaat paa sit Arbeide, saa at ogsaa hun er forsaavidt istand til Din Hjemkomst. Marie beiler uidentvilt til en høi Berøm-melse af Dig for hendes usædvanlige Virksomhed. Vistnok er det ogsaa utroligt, hvad hun har kunnet bestride: Min Moders Opvartning Nat og Dag, Madlavning, Reengjøring i alle Værelser, og dertil Vask, som hun netop staaer over idag, Alt rigtignok med Hjelp af og til. Dersom hun kunde være stadig i den Iver, kunde vi hjelpe os med hende som Ene-pige, og behøvede knap en Tjener. Og det Behagelige er, at hun i al denne Travlhed har havt det bedste Humeur, der endog syntes at tiltage, jo mere hun havde at gjøre.

Jeg skrev for noget siden, at hvis Du tog over Kiel, maatte Du besøge Kellermanns i Neumünster. Nu bliver der Intet af; men desuden siger Lene mig, at Banetoget opholder sig saa kort i Neumünster, at der ikke er Tid til at besøge Kel-lermanns. Tante Lene, som veed Dette, havde derfor paalagt Sophie og Lene Møller 1) at skaffe dem at vide, hvad Dag du reiste til Kiel, thi saa vilde Tante Lene møde paa Jernbanen for at modtage Dig og tale med Dig i de faa Øieblikke. Jeg har sagt Lene, at Du rimeligviis kom en af de andre Router, og slet ikke passerede Kiel.

I dette Øieblik kommer Rottbøll (Kl. er 6), og beder mig komme hjem til ham idag og spise med ham hvad der kan falde i Huset. Du seer altsaa, at jeg maa slutte. Heller ikke har jeg Mere at skrive om, saavidt jeg erindrer, uden at takke Dig for Dine venlige Ord og den Glæde, hvormed Du nær-mer Dig Hjemmet. Dette glæder sig ikke mindre til at mod-tage Dig. Alle Neriumsplanterne blomstre, der er en uhyre Mængde Abricoser og nogle Ferskener, hvilke alle tegne til at modnes ved Din Hjemkomst; af Roser komme bestandig nye og meget smukke, skjøndt i ringe Antal.

s. 294Og nu Farvel, min kjære Hanne! Flere Breve faaer Du ikke fra mig i Hamborg, men i Lübeck skal Du forefinde et Par Ord. Hils der Ernst Holstein, hvis Du seer ham, og hans Ida, som jeg varmede paa Fødderne. 1)

Lev vel! Hils Din Broder og vær selv hilset af

Din hengivne
J. L. Heiberg.

KONGENS NYTORV

s. 294

Ikke sandt, kjære Hanne? Nu blive mine Vignetter noget nærgaaende. Denne, som smykker det sidste Brev til Dig, synes at staae der for at minde Dig om Dine Pligter. Men det kan ialfald ikke skade, at Du paa Din sidste Station har Theatret for Øie. Desuden er der to gode Hunde i Forgrun-den; og i det lave Huus paa Hjørnet af Lille Kongensgade har jeg iaften spist til Middag, ved et Bord, hvorfra jeg havde Udsigt gjennem det sidste Vindue tilhøre paa første Sal.

Hvorom Alting er, Billedet og Brevet sendes kun, for at Du ved Ankomsten til Lübeck, inden Du gaaer ombord paa Skirner, kan faae en lille Hilsen fra Hjemmet, med Bekræf-telse paa, at Alt er ved det Gamle. Thi af Nyt har jeg Intets. 295at fortælle, undtagen at Andræ, som nu er kommen hjem fra sin Reise, var her idag. 1) I Schweitz har han været vel til-freds, men han er fortvivlet over Opholdet i Paris, og siger, at han maa sande mine Ord, at de Franske ere et tølper-agtigt Folkefærd, som det er utaaleligt at leve med. Kun er det mærkeligt, at han indbilder sig, at jeg alligevel har havt Uret i mine tidligere Disputer med ham om denne Sag, men at mine Ord nu ere gaaet i Opfyldelse. Han vil ikke troe, at det var ligesaa, da han selv sidst var i Paris, men at han den-gang ikke kunde eller vilde have Øie derfor. Han fortæller, at han paa Reisen fra Brüssel til Paris traf sammen med de eneste behagelige Franske, han har mødt, en Familie, bestaaende af lutter fine, dannede og elskværdige Mennesker, og han glædede sig over, at Pariserne endnu vare saa elsk-værdige, tiltrods for mine Yttringer om dem. Men da han erkyndigede sig nærmere om denne Familie, fik han at vide, at den var russisk og ikke fransk.

Hall er ankommen med Andræ, men er formodenlig reist til Iselingen. 2)

Fru Martensens Befindende er idag særdeles godt, og Alle ere nu beroligede med Hensyn paa hendes Tilstand.

Vil Du kjende Theatrets første Repertoire? 3) Her er det: Fredag x. Septbr. Min Lykkestjerne (første Gang) og Brama og Bayaderen.

Løverdag 2. Septbr. Michel Perrin og Musikalsk Divertisse-ment (Frøken Johansen).

Søndag 3 Septbr. Min Lykkestjerne; Dands; og Recensenten og Dyret.

Mandag 4. September. Musikalsk Divertissement, og Et Folke-sagn.

Det Mærkeligste er, at alle Forestillinger begynde med Bog-stavet M. Det er dog ikke gjort med Villie. Du kan sige Anton, at Prøverne paa Recensenten ere ansatte til Fredag ogs. 296Søndag. I dette Stykke spiller Hultmann for første Gang Keiser, Schneider Ledermann, og Jomfru Benedictsens Rose. Paa »Det tvungne Giftermaal« af Molière, i ny Oversættelse af Overskou, er der Oplæsning iovermorgen. Rollerne udføres af Rosenkilde (som Sganarel), Phister, Winsløw, Schneider, Kragh, Holst, Hultmann, Mad. Phister, Mad. Schiemann, Mad. Boje. 1) Paa »Turandot« har der allerede været adskillige Syngeskoler. Paa »Den Yngste« af Hertz bliver der Oplæsning strax efter Din Hjemkomst. Rollebesætningen heri er endnu ikke saa ganske bestemt. Nielsen kommer ikke med, thi han skal ingen nye Roller have, og han skal, om muligt, slet ikke komme paa Scenen, med mindre det bliver afgjort, at han ikke faaer Afsked. Men imidlertid kan jeg dog ikke doublere hans Roller, og alle Stykker, hvori han spiller, maae da henlægges indtil videre. Men kommer der ikke et bestemt Resultat i den første Halvdeel af September, saa begynder jeg med Doubling, thi spille skal han virkelig ikke, før han formelig har taget sin Ansøgning om Afsked tilbage. Igaar skal han have prostitueret sig frygteligt ved en Declamation paa Schrams Aftenunderholdning, men er ikke desmindre bleven stærkt applauderet. 2)

Fra det Heibergske Hjem

18

Jeg antager, at jeg endnu vil faae et Par Breve fra Dig. Jeg venter et fra Franzensbad og maaskee et fra Hamborg. Men ingen af dem vil jeg kunne besvare. Da altsaa disse Ord ere de sidste, som Du modtager fra mig inden Din Hjem-komst, saa lad mig slutte med at takke Dig for Dine mange kjære Breve, som meget have forsødet mig Adskillelsen. Lad mig ogsaa takke Dig for de 45 Morgengaver, og takke Dig for enhver venlig Tanke, hvormed Du har dvælet hos mig. Nu kommer Du tilbage, glad over at gjenfinde Dit Hjem, og Hjemmet ligesaa glad over at gjenfinde Dig. Du er nu frisk og rask, forsynet med nye Kræfter, er i godt Humeur og er beredt og oplagt til at tage fat paa de gamle Gjerninger, saavel i Huset, som paa Scenen, hvor nye, ikke uinteressantes. 297Beskjæftigelser vente Dig. Udsigterne ere jo altsaa gode; gid de maa holde, hvad de love! Vi selv ville gjøre Alt dertil, hvad vi formaae, saa maa Vorherre sørge for Resten. Og der-med Gud befalet! Lykkelig Reise, lykkelig Ankomst!

Din hengivne
J. L. Heiberg.

s. 297

Søndag Aften Kl. 9 d. 27. Aug. 1854.

Min kjære Ludvig!

I dette Øieblik ankom vi til Hamburg, og min første Forretning er, at skrive disse Linier til Dig. Efter at have reist i Gaar hele Dagen og i Dag hele Dagen er jeg dog efter Omstændighederne ved ganske gode Kræfter. Jeg blev saa glad, da jeg paa Veien fra Plauen hertil saae for første Gang Veir-Møller, Humle, Muskedonnere i Sivene, og det flade Land. Jeg mærkede, at jeg med stærke Skridt nærmede mig mit kjære Fædreneland. Til min Sorg kan jeg ikke i Aften faae Dit Brev, da Posthuset alt er lukket, hvilket er skammeligt. Jeg maa da have Taalmodighed til i Morgen tidlig Kl. 8. Desuagtet vilde jeg dog ikke opsætte strax at lade Dig min Ankomst vide. I et yndigt Kabinet ud til Altanen i Hotel Viktoria sidder jeg nu og skriver Dig til. Udsigten fra Vinduet er henrivende! Gid Du dog var her, Du, som altid har elsket Hamburg, hvor vilde det fryde Dig at see disse pragtfulde Bygninger og de deilige brede Gader. Vi maa snart herhen sammen og oprette, hvad i Aar er forsømt. Nu gaaer jeg om lidt i Seng, til hvilket jeg kan trænge, og i Morgen seer vi os om og gaaer i Laderne efter at have læst Dit Brev, hvorefter jeg inderlig længes.

Godnat altsaa, min kjære Ven! Snart er jeg hos Dig og kan omfavne Dig i Virkeligheden, for i Aften maa jeg nøies med at gjøre det i Tankerne.

Din
Hanne.

18*

s. 298

Hamburgd. 28. August 1854. Mandag Morgen Kl. 8.

Min kjære Ludvig!

Efter i dette Øieblik at have læst Dine to kjære Breve, sender jeg Dig her et Par Ord til Tak derfor. Jeg har sovet ypperligt i Nat og føler mig i Dag styrket til Alt. Det har anet mig at Fru Martensen ikke vilde gaae denne Barselseng saa let igjennem som den forrige; hun har havt altfor mange Sindsbevægelser i den sidste

Tid og jeg har ofte med Gru tænkt, hvorledes det vilde gaae. Gudskelov, at det er bedre. Fru Sommer er ganske rigtig en ækel Kjælling med samt hen—des gode Søn. Om dem skal jeg fortælle adskilligt, ifald det er Umagen værdt. Nu skal altsaa Din Stakkel have nyt Vrøvl med Bournonville. Der hører virkelig Taalmodighed til at have den Post. Tak fordi Du glæder Dig til min Ankomst. Gid man dog havde lidt mere Fred og Ro ved det Theater, saa var alt godt. Jeg ængster mig derover. Anthon har ogsaa havt Brev i Dag her, og i dette Brev er en Efterretning som bedrøver mig. Oldfrue-Posten ved Badehuset, som Suhr havde lovet mig, at Lene skulde faae, hvis den blev ledig, er i disse Dage besat med en anden. 1) Det havde været en Btryggelse for hendes øvrige Liv; havde jeg været hjemme, kunde jeg maaskee have virket noget i denne Sag, nu er det for sildig.

Du maa gjerne gjøre Regning paa mig i Repertoiret snart, thi under alle de Forhindringer, som er med Personalet, er det jo Pligt for mig at begynde saa snart som muligt; man kan en heel Del, naar det skal være.

Gid Du dog var her! Hamburg er blevet deilig. Skade at denne By med sin romantiske Beliggenhed skal være Samlings-Plads for Jøder og Kræmmere.

Og nu, min egen Ludvig, nu pynter jeg mig og gaar ud i Laderne og betragter Hamburg fra alle Kanter. Dette er altsaa det sidste Brev, Du faaer fra mig paa denne Reise. Tak fordi Du har længtes, Tak fordi Du har skrevet mig

s. 299 Brev fra Johan Ludvig Heiberg
(31. August 1854)

s. 300s. 301til, ofte saa rare Breve, hvilke ere en dyrebar Eiendom for mig, Tak fordi Du vil modtage mig med Glæde, lad da komme hvad komme vil, naar vi kun trofast staaer ved hinandens Side.

Din
Hanne.

s. 301

[31. August 1854]. 1)

Velkommen, min kjære Hanne!

Din Forundring over, at denne Hilsen kommer skriftligt og ikke mundtligt, vil Christensen allerede have betaget Dig ved sin Beretning. Med blaa eller violet Næse og dito Øie kan jeg ikke vise mig paa offentligt Sted. At forresten Sagen er uden al Fare, vil Christensen have sagt Dig. Men da Intet tør være fuldkomment, saa skulde Glæden over Din Hjemkomst lide et lille Skaar i den Omstændighed, at jeg ikke selv kan modtage Dig paa Skibet, og at jeg, naar Du kommer, blot kan vise Dig et halvt ordenligt Ansigt. Men Glæden over at gjensee Dig, skal ikke derved formindskes.

Din
J. L. Heiberg.

s. 302SÆSONEN 1854-55

Paa den Styrkelse, som Rejsen og Badekuren i Sommeren 1854 vel i nogen Maade havde bragt Fru Heiberg, kom hun til at slide haardt i den følgende Sæson, der vistnok med Rette er blevet karakteriseret som den stormfuldeste, hvorom dansk Teaterhistorie har at berette. 1)

Angrebene paa Heibergs Ledelse af det kgl. Teater var, som omtalt i de ovenfor gengivne Breve, mellem Sæsonerne indledet ved Artikler i »Dagbladet« og blev fortsat i den københavnske Presse, hvor der nu ogsaa fremkom en hidtil ganske ukendt skarp Kritik mod Fru Heibergs Spil, hvilket gav Anledning til fornyet stormende Hyldest af hende. Den med Presseangrebene parallelt løbende Aktion ved Teatret fra Skuespilleroppositionen tog i Løbet af Sæsonen 1854-55 til i Voldsomhed, og Heibergs Stilling svækkedes, da C. C. Hall ved Ministeriet Ørstedes Afgang 12. December 1854 afløste Ørsted som Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Der havde siden 1842, da Heibergs stiftede Bekendtskab med Hall og hans Hustru, været megen venskabelig Omgang mellem dem, men særlig stor Tillid nærede Heibergerne dog ikke til disse Venner. 2) Faa Dage før Ministerskiftet havde Halls været i Selskab paa Søkvæsthuset, og da Hall, »med sit sædvanlige humoristiske Smil« spurgte Fru Heiberg, hvad hun vilde sige, saafremt det blev ham, der traadte i Ørstedes Sted, udbrød hun » paa sin for hendes Venner bekjendte ærlige Maade « : » Vorherre bevare os derfor ! « » Hall studsede uvilkaarligt,

s. 303 Johanne Luise Heiberg
Efter Maleri af Elisabeth Jerichau Baumann 1852 (Teatermuseet) s. 304

s. 305saa det gav et Sæt i ham « og paa hans gentagne Spørgsmaal, om hun da virkelig mente dette,

fastholdt Fru Heiberg sin Udtalelse og sagde, at hvis hans Udnævnelse indtraf, vilde hun blive meget bedrøvet. 1)

Fru Heiberg fik Anledning til Bedrøvelse, idet hun, som de følgende Breve vidner om, og som hun senere gav Udtryk i sine Livserindringer mente at have Grund til alvorlig Klage over Halls Forhold overfor hendes Mand under dennes Kamp i de følgende Aar. Ærgrelsen over Halls Opræden blev dog kun en liden Del af, hvad der tyngede Heibergerne i Vinterens Løb, thi da forberedtes, hvad først fuldbyrdes ved Afslutningen af Teatersæsonen 1855-56, da Heiberg søgte sin Afsked og den 21. Juli 1856 opgav sin brydsomme Stilling.

Afgørende i Vinterens Løb blev en Konflikt mellem Heiberg og Høedt i Anledning af Opførelsen af Shakespeares » Hamlet « ; det førte ikke blot til, at Høedt blev afskediget i April Maaned, men Michael Wiehe, der var blevet direkte indblandet i Konflikten, forlod det kgl. Teater i Maj 1855, medens N. P. Nielsen, om hvis Tilbage træden der ogsaa i Brevene fra 1854 har været Tale, efter Ansøgning havde faaet sin Afsked i Oktober 1854. 2) Den dybe Spaltning i Teaterverdenen, der daglig voldte Heibergerne Vanskeligheder og Pine, førte saa til den opsigtsvækkende Episode, da en Kreds af Skuespillere, i hvilken Høedt og Michael Wiehe var Hovedkræfterne, under Ledelse af den hidtidige Direktør for Casino, H. V. Lange, i Sæsonen 1855-56 i skarp Konkurrence med det kgl. Teater spillede paa Hofteatret, hvor ogsaa N. P. Nielsen fik en Afskedsbeneficestilling. Her skal ikke genfremstilles Enkeltheder af denne Konflikt, der i høj Grad optog Samtiden og ofte er blevet behandlet i den senere Litteratur. I Overskous Teaterhistorie er gjort rede for disse Begivenheder fra det Heibergske Synspunkt, medens bl. a. den daværende Kommitterede ved det kgl. Teater, H. Christensen, i sit Skriffs. 306» Det kongelige Theater i Aarene 1852-59 « har givet en Beretning om Sagen, som Modparten saa den. Senere gjorde Fru Heiberg i Et Liv sin Mands og sit eget Mellemværende op med Modstanderne, en Fremstilling der naturligvis ikke kunde blive Historiens sidste Ord.

De Stemninger, der besjælede Heiberg under Krisen og efter Sæsonens Afslutning 1855, gav han efter sin Sædvane kun i ringe Grad tilkende udadtil. Men endnu stærkere end i det foregaaende Aar var Fru Heiberg medtaget. » En Eftermiddag midt i Februar 1855, da hun sad ene og grublede i Tasmørket i sin Dagligstue, stirrende ind i den livlige Lue fra Kakkellovnen, og i Tankerne gennemgik sin Barndom, sin Ungdom og sin nuværende Stilling «, begyndte hun paa at gøre Optegnelser om sit Liv og nedskrev » med en utrolig Hurtighed « Skildringen af Barndomstiden og den første Ungdomsperiode. 1) Da hun gjorde sin Mand og Fru Gyllembourg bekendt med det nedskrevne, blev dette Indledningen til hendes store Erindringsværk.

Da hun 30 Aar senere gjorde Levnedsbogen færdig til Udgivelse, fortalte hun om den Virkning, som Oplevelserne i denne Sæson havde paa hende. 2) » Som efter en Storm i Skoven, hvor afrevne Grene og Blade ligge, kastede rundt imellem hverandre, saa uhyggeligt og forvirret saae Alt ud for mig efter denne afskyelige Saison. Gamle Venskabsforhold brudte, Heiberg mishandlet i en Stilling han med saa megen Kjærlighed havde overtaget, mishandlet af Pressen, af Publikum, der ikke vilde, ikke kunde faae Syn paa, hvem der her havde spillet den anmassende, fordærvelige Rolle, og hvem der var den Forurettede, hvem der her var Gjenstand for Forfølgelse.

Jeg selv var ødelagt paa Sjæl og Legeme, usigelig bedrøvet over, at den Skuespiller, med hvem min kunstneriske Virksomhed saa nøie var sammenvoxet, ikke mere skulde udøve sin Kunst ved min Side, men at baade jeg og han, den Vildledte, s. 307 hver paa sit Sted skulde virke i Omgivelser af ringe, umodne Talenter, hvilket ikke kunde andet end trykke og hæmme vore Evner. Borte var min Lyst og min Interesse for en Kunst, jeg med saa megen Glæde, Kraft og Begeistring tidligere havde udøvet, og mig syntes, at dette var mere end jeg kunde bære.

Anfangs wollt' ich fast verzagen
Und ich glaubt', ich trüg es nie;
Und ich hab' es doch getragen, —
Aber fragt mich nur nicht : wie ? « 1)

Efter disse Oplevelser og i en Sindsstemning mørkere end nogensinde var Fru Heibergs Helbred paany blevet saa svækket, at den Gentagelse af Badekuren, der havde været paa Tale det foregaaende Aar, maatte iværksættes. Men heller ikke nu kunde Heiberg ledsage hende ; Forberedelsen af den nye Sæson, hvor saavel Erstatningen for Michael Wiehe og N. P. Nielsen som mange andre Vanskeligheder beslaglagde hans Kræfter, gjorde en Fraværelse umulig; hans Moder var endnu svagere end Aaret før. Paany maatte Anthon Pätges træde i Heibergs Sted og Torsdag den 7. Juni 1855 tiltraadte Fru Heiberg uden sin Mand den anden Baderejse. I Modsætning til den første Rejse nævner hun ikke i Et Liv den nye Fraværelse, men de følgende Breve taler et tilstrækkelig tydeligt Sprog.

s. 308

BADEREJSEN JUNI-AUGUST 1855
Berlin, Fredag Aften Kl. ro, d. 8. Juni 1855.

» See nu er jeg her igjen ! « 1) Det første, jeg foretog mig, da den danske Kyst var mig af Syne, var at gaae

ned i Kahytten, betragte Din lille Bouquet, min kjære Ludvig, og gjemme den lille blaa Männertreu 2) i min Tegnebog ; gjem du den i Betydning i Dit Sind og Hjerte. Seiladsen til Stettin var temmelig ubehagelig, det begyndte strax at blæse temmelig stærkt, og enten det nu var Blæsten, eller det behagelige Selskab ombord, nok, jeg følte mig strax benovet og maatte gaae ned og lægge mig i Kahytten, hvor jeg uophørligt kjæmpede med at tilbageholde Søesygens bekjendte Resultat. Alle de andre Damer laae hver i deres Køier i fuld Gang med Stønnen og Brækning. Jeg sagde til mig selv, at dette Ildebefindende hos mig, og de Andre, udsprang dog vist af Mangel paa en fast Villie, og glædede mig med en vis Stolthed over, at jeg ved dette Ræsonnement virkelig tilbageholdt det egentlige Udbrud af bemeldte Sygdom, da i det samme den godmodige Mad. K., 3) af hvis Selskab jeg alt havde nydt meer end jeg kunde taale, uventet stak Hovedet ind til mit, og spurgte mig hvorledes jeg befandt mig. Denne Overraskelse gjorde Udslaget og nu brød den længe tilbageholdte Qvalme ud i Gjærning. Da hun atter var gaaet, og jeg færdig for denne Gang, maatte jeg smile over hvor lidt der behøvedes for at knække min indbildte Aandskraft. Jeg befandt mig imidlertid. 309hele Aftenen og Natten i en benovet Tilstand og kunde ikke tænke paa at forlade min Køie. At jeg var søesyg til Gavns, kan Du vide deraf, at det ikke var mig muligt at gaae op paa Dækket og see paa Lyren, 1) som vi havde aftalt. Dette piinte mig stærkt, min Tanke var desmere hos min kjære Ven, men jeg var nær ved at fortvivle over, at denne Glæde gik tabt for mig. Søgningen var saa stærk i Forening med en tyk Taage, som gjorde, at vi kom 2½ Time sildigere til Stettin end vi skulde; dette foraarsagede atter, at Jernbanetoget alt var afreist, saa vi maatte blive i Stettin til det næste Tog afgik Kl. 6 Eftermiddag, og deraf fulgte atter at vi først ankom hertil i Aften Kl. 10. Her erfarer jeg, at Davidson spiller Hamleth her i Morgen Aften ; 2) det vil jeg ikke gaae tabt af, saa vi bliver her i Morgen over. Ligeledes erfarer jeg her, at Billedgalleriet i Dresden er lukket i denne Tid paa Grund af Reparation, saa jeg synes, det er fornuftigst at tage lige til Marienbad herfra, og gjemme Dresdnerherlighederne til Curen er forbi. Vil Du altsaa glæde mig med et Brev, saa skriv til Marienbad, hvor jeg da vil finde det ved min Ankomst. Skulde jeg imidlertid forandre min Plan, lader jeg Dig det ufortøvet vide. Jeg er i Aften saa betaget af Søvn, saa ifald Du har ondt for at læse disse Linier, maa Du skrive det, tildeels, paa Ole Lukøies Regning, men jeg vilde ikke opsætte at skrive Dig strax til. Godnat derfor, min kjære Ludvig, for denne Gang ! Glem ikke Dit Løfte, at sige mig Godnat inden Du sover ind om Aftenen, det vil virke paa min Søvn. Jeg kysser Dig i Tankerne, idet jeg sender Dig denne min første Epistel.

Din inderlig hengivne
Hanne.

God Nat !

s. 310

Løverdag, 9. Juni 1855, Kl. 1 om Natten.

Min kjære Hanne !

Uagtet jeg ikke kan afsende noget Brev til Dig, før jeg har faaet Brev fra Dig, og derved Underretning om, hvorhen jeg skal skrive, kan jeg dog ikke længere opsætte at begynde et lille Brev til Dig. Du reiste iforgaars ; imorgen kommer Dampskibet tilbage fra Stettin, jeg venter da et Brev fra Berlin.

Du maa vistnok have misforstaaet mine Ord, da jeg stod ved Bolværket, medens Dampskibet begyndte sin Fart. Thi ellers kunde Du ikke have rystet paa Hovedet over min Tale. Ialfald gjorde det mig ondt, at det sidste Tegn, Du gav mig, var en Misbilligelse, som jeg ikke fortjente. Hvad jeg sagde, var den høist ligegyldige Ting, at nu gjorde Dampskibet sin første Bevægelse, men uagtet den standsede, vilde den ikke blive den sidste. Heri var dog virkelig ikke Noget at dadle. Hvad Du har troet at høre, maa Himlen vide.

Efter at have forladt Toldboden fulgte jeg Fru Drewsen til hendes Port, og mødte derefter Geheimeraad Collin paa Kongens Nytorv, hvori jeg saae et gunstigt Varsel, thi forrige Aar, da jeg gik fra Toldboden, mødte jeg ogsaa ham, men dengang paa Sanct Annæ Plads. Derpaa gik jeg til Instrumentmager Knudsen, for at tale med ham om den store Kikkert, derfra til Conditør Pleisch, hvor jeg drak Bayersk Øl, og derfra hjem. 1) Om Aftenen bad Marie mig om at gaae ind i Spisestuen, og her fandt jeg da Dine Østers, som jeg spiste med al Taknemmelighed for Din venlige Opmærksomhed. Saaledes gik den første Dag.

Hvad der er passeret igaar og idag, er saa godt som Intet, og ikke Omtale værd. Dog, lad mig huske at sige, at der er bevilget Din Broder en Gratification af 50 Rd. Siig ham det, og spørg ham, om den skal henstaae indtil hans Tilbagekomst, eller om han vil, at hans Kone skal qvittere for den. s. 311Hvad Du ikke behøver at sige ham, er at Rosenkilde har faaet 400, Hansen 200 (til Hjælp til en Badereise), Kragh 200, og Schneider 50, Alt af de Gager, som ere blevne vacante ved Høedts og Wiehes Afgang, samt Jfr. Juliette Prices Fraværelse, hvori hendes Gage er suspenderet. 1)

Strax efter at vi vare kjørte fra Søqvæsthuset i Torsdags, var Fru Hall kommen til min Moder. 2) Det er dog en væmmelig Kjelling, i Grunden en falsk og sledsk Character. Min Moder havde næsten Feber af hendes Tale. Hun havde skildret hende Theatrets Stilling som høist ulykkelig, og sagt, at der dog maatte være en

stor Feil paa min Side, idet jeg ikke havde formaaet Wiehe til at blive, ligeledes, at alle unge Piger vare fortvivlede over hans Afgang, og at hun deelte denne Fortvivlelse med den søde Ungdom, som hun gjorde sig en Ære og Glæde af at samle om sig. Hun meente, at nu var Theatret opløst og maatte helst lukkes. Ligeledes fandt hun det høist skammelig, at jeg ikke spiste til Middag med min Moder. Det er dog formelig et Asen af en Kjelling, og den første Gang jeg seer hende, skal jeg sandelig læse hende Texten.

Igaar og idag har jeg spiiist paa Restaurationer, idag paa Kongens Nytorv, hvor jeg havde stor Glæde af Plössl's Feldstecher, hvori jeg læste Placaterne paa Charlottenborg. Det er tilforladelig en streng Prøve paa saa lille en Kikkert. Idag spiste jeg dog Kl. 7½, igaar først Kl. 9 ; saaledes gik hele Dagen hen med utallige Forretningsbreve og Portefeuilleer til og fra Contoret.

Nu gaaer jeg iseng. God Nat, min egen, kjære Hanne ! Efter mit Overslag er Du nu i Leipzig og hviler der paa Dit grønne Øre.

Det var for tidligt at sige God Nat. Jeg har været ovenpaa, for at see paa Jupiter, Maanen og Stjerner. Nu er det lyst, Fuglene synge. Nu virkelig God Nat !

s. 312 Mandag Formiddag, 11te Juni.

Igaar kom der intet Brev, men nu for lidt siden modtog jeg Dit kjærkomne Brev fra i Fredags Aftes, og seer deraf, hvad der har været Aarsag til Forsinkelsen. Det er jo kjedeligt, at Du har været søsyg. At Du i denne Tilstand ikke kunde tænke paa den himmelske Lyre, er meget begribeligt, ligesaa begribeligt, som at jeg, der ikke var søsyg, betragtede den, og endog fik en Tidsbestemmelse ved dens Hjelp. Man lærer heraf, at det er godt at have et practisk, prosaisk Formaal ved Siden af det poetiske eller romantiske, thi saa bliver dog Nyttens tilbage, naar det Øvrige forsvinder.

Det er godt, at Du bliver en Dag over i Berlin, for at see Davidson i Hamleth. Jeg længes efter Din Beretning derom. Men jeg vilde i Dit Sted tage over Dresden, trods Rygtet om Galleriets Reparation. Der er Meget foruden Galleriet at see i Dresden. Touren er morsommere end den anden, og der er ingen Ulykke i at komme to Gange til Dresden. Desuden er det vist ikke hele det store Gallerie, som er under Reparation, men kun en lille Deel deraf.

Lene Møller fik Din Foræring samme Dag, Du var reist. Hun og hendes Moder skal have været her igaar hos min Moder, men jeg var ikke hjemme. Iøvrigt har jeg ikke seet en eneste af vore Venner, og her har næsten Ingen været. Caroline og Christensen spørge, om de ikke maa gjøre Sovekamret og Havestuen rene nu strax, for at faae det fra Haanden, medens Christensen endnu er her. Men Lofterne maae da tillige gibses.

Paa en Restauration saae jeg igaar det sidste Nummer af Dagbladet, som gjør Nar af den lille Piece om det kgl. Theater, som Du læste kort før Afreisen. 1) Dagbladet mener, at Forfatteren har grebet Sagen keitet an, gjort Beskyldninger imod mig, som ikke passe, f. Ex. at Oehlenschlägers Tragedier ikke spilles, hvorimod han skulde have udviklet mine virkelige Feil. Derfor — siger Bladet — vil dette Skrift ikke have. 313 nogen Virkning, » uagtet det skildrer Heiberg med de sorteste Farver som Critiker, Theaterbestyrer og Ægtemand. « Hvad siger Du dertil ?

Idag har jeg endnu ikke været i Haven, men jeg seer fra Vinduerne, at de fleste Sirenbuske ere udsprungne, baade de hvide og de violette. Forresten har Tiden, siden Du reiste, været temmelig øde og indholdsløs, og jeg har derfor Intet at fortælle, hvilket forsaavidt er godt, som jeg er nødt til at slutte dette Brev, for at faae det bort i rette Tid.

Din Skrift var, tiltrods for Ole Lukøie, meget tydelig, men jeg seer, at min er høist utydelig og forraader Hastværk. Mit næste Brev skal blive læseligere. — At jeg siger Godnat til Dig om Aftenen, har Du allerede seet af dette Brev, men jeg gjentager det ogsaa i mine Tanker, naar jeg er kommen i Seng. — Nu, ikke god Nat, men Farvel for denne Gang ! — Din Moder skal jeg siden bringe Efterretning om Dig. Endnu engang Farvel !

Din
J. L. Heiberg.

s. 313

Marienbad, Tirsdag, d. 12. Juni 1855.

Min kjære Ludvig !

Efter at have kjørt hele Dagen i Gaar ankom vi til det yndige Marienbad sildig i Aftes. Jeg var saa søvnig og træt at det ikke var mig muligt at skrive inden jeg lagde mig til Ro. Jeg sov ind med en god Bøn for Dig, og sov i det uendelige til op paa Formiddagen. Jeg er glad over at være kommen til Marienbad, og min første Tanke i Morges var

» Nu skal du see over alle Træer
Og komme vor Himmel mere nær. « 1)

Da vi i Mørkningen kjørte hertil i Aftes i det yndigste Veir, saae jeg for første Gang flyvende Set. Hans Orme. Dus. 314kan ikke forestille Dig hvor herlig det tog sig ud, at see de smaae blaa Lygter flyve mellem de mørke Graner. Jeg tænkte naturligviis strax paa den Aften, da jeg sidst saae disse smaae Lygtemænd i Selskab med Dig, og sukkede i mit stille Sind :

« O wärst Du da ! « 1)

Vi er taget ind hos de samme Folk som i Fjor, og Anna og alle toge imod os som gamle gode Venner. 2) Vore Værelser, hvor vi boede i Fjor, vare imidlertid optagne, og vi har maattet tage to andre, hvorved jeg ikke troer vi have tabt. Annas første Ord til mig var: Hvor er dog Deres Gemal ? han lovede jo i Fjor at han vilde komme med i Aar. Jeg svarede hende, at Du var et Skarn! Ak, det er alle Mænd, sagde hun. Det stakkels Barn har vel ogsaa alt gjort Erfaringer ! I Morgen begynder jeg at drikke og vandre mine bekendte Veie og fordyber mig i disse uendelige Tanke-Variationer, hvor Du, min Ludvig, gaaer igjennem som Themaet der idelig vender tilbage. Jeg synes desværre, at dette Thema har mere Moll-Karakter end i Fjor, men vil haabe at det vil opløse sig i Dur.

I Løverdags saae jeg da Hamleth med den berømte Davidson. Ja — der er jo Ævner, unægtelig. Affektet er han egentlig ikke, men vel beregnet i sit Spil, men der er Varme og Liv, men der stikker en temmelig simpel Natur igjennem det hele. Hans Person er unobel, et ordinært Ansigt, temmelig jødisk og rædsomme Jødebeen. Hans Gang er i høi Grad styg. Hans Arm- og Haandbevægelser ere ret gode. Enkelte Scener var der Genialitet i, det kan ikke nægtes, men det hele glædede dog ikke ret Hjertet og Forstanden. Huset var propfuldt, til trods for den stærke Varme, men næsten ved ethvert Bifald, der lød for ham, fulgte Hysen med. Han blev imidlertid tre Gange fremkaldt, og traadte da frem med en noget trodsig og stolt Mine. Opholde mig længere i Berlin for hans Skyld havde jeg dog ikke Lyst til. Vi reiste derfor. 315Søndag Morgen fra Berlin. Samme Søndag var en Tycho Brahes Dag for mig. Ved Indpakningen faldt et stort Klædeskab i Hovedet paa mig og slog mig to Buler i Hovedet, og høiere op paa Dagen, da jeg vilde stige ind i en Vogn, stødte jeg mig mod Kanten, hvis Lavhed jeg ikke havde beregnet, og fik derved den tredie Bule i Hovedet. Du indseer altsaa, at jeg reiste med et temmelig daarligt Hovede, men jeg kan trøste Dig med, at Hjertet til Gjengjæld var helt og ubeskadiget. Bulerne ere nu atter borte, saa Hoved og Hjerte staae atter i Harmoni med hinanden.

Nu længes jeg meget efter at høre fra Dig, jeg haaber næsten, at det vil skee i Morgen. I Morgen mellem 1 og 3 veed jeg, hvor min Tanke skal søge Dig, i det Hus, 1) hvorfra jeg i Vinter har hentet saa mange Smerter, af forskjellig Art; gid det herefter maa bringe os Ro og Glæde. Og nu Farvel for denne Gang, min kjære Ludvig ! tænk lidt venligt og godt paa Din melankolske Fugl, der i sin Flugt fra Dig først rigtig har Følelsen af at være i Buur. Hils Din Moder, min Moder, og alle Venner. Kan Du faae Tid, da besøg engang den gamle Collin og hils ham fra mig. Gid jeg nu maa faae et godt Brev fra Dig. Vor Herre holde sin Haand over Dig, og indgive Dig venlige og gode Tanker om Din

inderlig hengivne
Hanne.

s. 315

Marienbad, Torsdag, d. 14. Juni 1855. Eftermiddag Kl. 5.

Tak, min egen kjære Ludvig, for Dit første Brev, som jeg modtog for en Time siden, og aabnede næsten skjælvende, Gud veed hvorfor ! men det er et forunderligt Øieblik, hvori man modtager det første Brev fra Hjemmet. Der lyser en saa stor Venlighed ud af dette Brev, en Venlighed jeg saa inderlig trænger til, at Dit kjære Brev har styrket mig mere ends. 316det første Bad, jeg i Dag har taget i Marienbad. Tak at Du begyndte at skrive til mig, inden Du modtog mit første Brev. Tak at Du husker at sige mig: Godnat. Hvorfor jeg rystede paa Hovedet ved vort sidste Farvel paa Toldboden var, fordi det havde noget stødende for min Følelse, at der i Din hørøstede Tale ved Afskeden laae, saa syntes det mig, ligesom en kaad Overgivenhed, som ikke ret vilde harmonere med min Stemning ved Afskeden ; imidlertid forsonede det rare Udtryk, som Dit Ansigt umiddelbart ovenpaa denne Kaadhed antog, mig strax, et Udtryk som jeg saa godt kjender, og maaskee kun jeg.

Fra det Heibergske Hjem

19

Tak for Din Godhed mod Anthon ! Han blev meget glad og sagde flere Gange : Det er da smukt af Heiberg. Han ønsker, at det maa blive staaende til han kommer hjem. Han sagde netop forleden : Saasntart jeg nu kommer hjem, maa jeg atter laane Penge. Jeg vilde intet Haab give ham den Gang og tav. Nu er jo ved Din Godhed den Sorg slukket.

Hvad Du fortæller om Fru Hall, er ikke andet end hvad man kan vente af en saa taktløs og ledeløs Frue. Vær dog forsigtig med Din Irettesættelse, husk, at en Gaas kan ogsaa bide, og jeg har længe havt den Tro, at hun beed os gjerne, hvis hun kunde komme til.

Foraaret er kommet lige saa sildig her i Bøhmen som hos os. Syrener og Gyldenregn staae her i fuldt Flor, hvilket altid er en Trøst, naar jeg ikke kan see vore egne. Da jeg stod op den første Morgen her, kom Værtens smaae Pigebørn og bragte mig hver en Bouquet. Folkene her betragter os som gamle Venner, og det giver Opholdet her noget hyggeligt. Paa Promenaden nikkede alle Kræmmere, Blomsterpigerne, Kniplingspigerne etc. — etc. — til os som tilbagekomne Venner. Doctor Heidler studsede, da han saa os, og sagde: Det var en Overraskelse ! Det glæder mig saa meget mere, sagde han til mig, som De var de Patienter, hvor Virkningens. 317af Vandet her altid var tvivlsom. Hvor er her dog smukt ! I Aftes var vi oppe paa en af de Høie, hvorfra man har en vid Udsigt. Ak ! sagde jeg til Anthon, gid dog Heiberg nu var her ; hvor han vilde glæde sig ved at sidde her og kikke, han vilde kunne sidde her i hele Timer. Og saa den lette klare Luft ! Gid vi dog havde den hjemme. Bøhmen er et deiligt Land ! En Forening af Bjerg og Slette, kun Havet mangler, men denne Mangel er jo rigtignok ikke ringe. Du troer ikke, hvor megen Glæde jeg har af Din Gave, Eremitagen. 1) Jeg har hængt det op paa min Væg og betragter det med veemodige Øine.

Den letsindige Fugl han færdes nu der,
Mon han tænker paa Magen, der har ham saa kjær ? 2)

Jeg skal aldrig reise uden at have et saadant Billede med paa Reisen fra Hjemmet.

Der ligger deri en unævnelig Magt,
Som Dansken aldrig fordølger. 3)

Af danske er her Weis, som jeg har talt med. 4) To Damer fra Fyen, en Fru Simonsen med Datter, og Dronningens Veninde, Frøken Andreassen med Dame, som jeg ikke har talt med endnu. Og en Læge, Doc. Eversen fra Frederiksborg. Han kom til os i Dag paa Promenaden og forestillede sig for os. Det er en ældre Mand. Anthon siger, at det er en flink og dannet Mand, men uagtet han rigtignok havde Hat paa, kan jeg dog ikke med Bestemthed underskrive denne Dom endnu.

Hvad Forespørgsmaalet om Reengjøringen angaaer, da har jeg intet derimod, hvis Du vil have denne Ubehagelighed, hvilket jeg synes er Synd. Men skal Loftet gipses, da maa jo Tæppet i Havestuen tages af, det kan da vente med at blive slaaet paa igjen, til jeg kommer hjem. Gjør det som Du vil, min kjære Ludvig, men jeg synes, at Du faaer det al for fælt ved dette Staahei.

s. 318Vil Du ikke tjene mig i at give mig et Maal af Spisestue-Vinduernes Høide og Brede. Man kan faae saa smukke Rullegardiner her, som jeg nok havde Lyst at kjøbe, men uden at vide Høiden og Bredden lader det sig ikke gjøre. Kan jeg faae nogle saadanne, skal Solen aldrig mere stikke Dig i Dine rare Øine. Anthon beder tillige, om Du vil lade ham vide, hvad Du betaler for mine Breve ved Modtagelsen, thi han kan ikke blive klog paa Janes Udgift ved Modtagelsen af hans.

19*

Det er jo mærkeligt, at Dagbladet paa en Maade tager Dit Forsvar ! Naar jeg nu herefter klager over Dig som Ægtemand, saa veed jeg da, at Oppositionen er paa min Side, det er dog altid noget.

Ligesom jeg paa min forrige Reise af Glæde over Dit første Brev i Wien kjøbte en Gave til Dig, saaledes har jeg i Dag af Glæde over Dit første Brev kjøbt et Stykke af det fineste Bøhmiske Lærred til 12 Skjorter ; det er en heel Kapital, men hvad gjør man ikke for en god Hund, i Haab om at den kan blive endnu bedre. Nu gjælder det om at faae dem godt syede, og jeg har det bedste Haab. Jeg behandler denne Sag med yderste Vigtighed, saa jeg vil haabe, at dette Værk vil lykkes, thi hvad er selv den bedste Digter og Theater-Directeur uden Skjorte paa Kroppen, og nu faaer Du dem saa fine, som Du vist aldrig har eiet dem, men en fiin Mand maa have fiint Linned, og saa er jo det fineste for groft til Dig. Jeg har ogsaa kjøbt fiint Lærred til Særker til mig, thi Eenhed maa der være i et godt Ægteskab, men dog ikke saa fiint som det til Dig, thi der er dog Forskjel paa Kong Salomon og Jørgen Hattemager. Nu skal jeg ud at drikke Vand; naar jeg kommer hjem gjør jeg mit Brev færdig! Farvel saa længe. —

Nu har jeg drukket og spaseret for anden Gang i Dag. Paa min Vandring bøiede jeg mig ned til en Kløvermark og bad den om en Fire-Kløver til min Ven, som kunde bringes. 319ham Lykke, og see ? der viste sig straks en Fem-Kløver for mit Øie, vær nu saa god at tage venlig imod den. Jeg plukkede nu ogsaa en Gaaseurt til Dig, thi uagtet Du paastaaer ikke at være Elsker af den Slags Blomster, saa veed jeg det dog bedre. Du synes netop godt om Gaaseurter, dog beder jeg Dig betragte min Lykkekløver som ikke staaende i mindste Forbindelse hverken med denne Gaaseurt eller nogen anden Gaaseurt.

Jeg kan ikke faae mit Brev bort i Aften og føier derfor et Par Ord til i Morgen. Klokken er snart halv ti og altsaa min Sengetid. God Nat derfor, min kjære Ludvig ! Tak endnu en Gang for Dit rare Brev; det har gjort mig saa godt at see ; Du holder dog vist mere af mig end jeg troer. Lev vel ! men før ikke saa

uregelmæssigt et Liv, at spise den ene Dag Kl. 7½ den anden Dag Kl. 9 kan aldrig være godt. Dog Du holder ikke af Formaninger og derfor vil jeg høre op dermed. God Nat ! I Aften er her Skyer paa Himlen, ellers sender jeg hver Aften en Hilsen op til dem. God Nat !

Fredag Morgen.

God Morgen, min kjære Ludvig ! Jeg kan hilse Dig fra Gøgen, som kukkede i Skoven, jeg blev glad over at høre den hjemlige Fugl. Og nu Farvel for denne Gang. Tænk med Venlighed og Godhed paa Din

Hanne.

Hils Alle, hjemme og ude. Jeg har sovet saa godt i Nat. Det skylder jeg Dit Brev. Skriv snart.

s. 319

Torsdag Aften, 14. Juni 1855.

Min kjære Hanne !

Jeg havde ventet at faae Brev fra Dig idag, men der kom intet, og jeg maa nu haabe paa imorgen. Sagen foruroliger mig vistnok ikke, thi der er intet Besynderligt deri, s. 320 men man bliver lidt utaalmodig, naar det Forventede opsættes. Marie fandt idag, at jeg saae daarlig ud, og vilde dutte mig paa, at jeg ikke befandt mig vel. Hun sagde, at naar Du reiste bort, begyndte jeg altid at befinde mig ilde og see daarlig ud ; og det forekom mig, at hun tilføiede halv sagte : » Naar man har saadan en Etatsraad, skulde man heller ikke reise bort. « Men det kan være, at jeg hørte feil, og jeg vilde ikke spørge hende derom. Jeg sagde hende, at hvis jeg allerede saae daarlig ud, saa kom det maaskee af, at jeg var bleven sulten, hvorpaa hun gav mig en holsteensk Sild, og glædede sig over Curens Virkninger.

Da jeg havde modtaget Dit første Brev og strax efter afsendt mit Svar, kastede jeg de Blomster bort, som Du gav mig den Morgen, Du reiste. De vare naturligviis ganske visne, men jeg havde besluttet at gjemme dem, indtil jeg havde faaet det første Brev fra Dig. Da jeg nu ikke vilde kaste Blomsterne ud af Vinduet i den Bouquetform, hvori Du havde bundet dem, løste jeg Bouquetten op, og opdagede nu den lille Kunst, at Rosen var bunden til en kunstig Stilk. Stilken og Baandet har jeg gjemt. Men jeg hører, at Du inden Din Afreise har viist Dig som det Modsatte af en lille Jøde, nemlig ved at give min Moder 30 rd. Det er jo meget nobelt af Dig. Gid hun nu blot maatte kunne skaffe sig nogen virkelig Fornøjelse for dem! Hendes Tilstand er ganske som sædvanlig, afvexlende bedre og slettere. Idag har hun været meget angreben, men der har ogsaa hele Dagen været Torden i Luften, og det har regnet dygtig paa de store Sangforeninger ved Skydebanen og deres Publicum. 1) — A propos af Publicum, man siger, at Wiehe har iaften sin Aftenunderholdning paa Hoftheatret. 2) Averteret har den ikke været, ligesaa lidt som Amalie Prices i Mandags, hvor dog Huset var fuldt, og baade Nielsen og Høedt lønnedes med stort Bifald og fremkaldtes, hvis man kan troe Berlings Tidende, thi jeg kjender Ingen, som har været der. At Wiehe nu er frisk igjen, ers. 321 imidlertid vist, thi Walsøe har mødt ham paa Gaden. Det hedder sig nu ogsaa med Bestemthed, at baade han og Høedt ere engagerede hos Lange.

Et andet Rygte, som man ogsaa tidt har hørt, men som synes at ville blive til Sandhed, er at Kongens Ægteskab med Grevinden nu skal officielt bekjendtgjøres ved alle Hoffer i Europa. 1) Derved bliver hun da anerkjendt, og jeg indseer da ikke, hvorledes de første Damer kunne undslaae sig for at omgaaes hende, uagtet Prindsesse Caroline skal have erklæret Scheel, der forberedte hende paa hvad der forestod, at hun aldrig vilde sætte sine Been hos hende. Studenterne have forleden tracteret hende med en Concert paa Frederiksborg, og hun eller Kongen igjen tracteret dem med en Sexa. Men i Kjøbenhavnsposten har hun i disse Dage faaet et andet Tractement. 2) Den har indeholdt et Par bidende Artikler om Grundlovsfesten i Tivoli, i hvilke der staaer, at der ingen Damer var ved Festen, men derimod en stor Masse Fruentimmer af den Sort, som Holberg kalder Ane Hattemagers Bataillon, og at Dette jo var meget passende, eftersom Krage søger Mage. I en Anmærkning tilføies, at Ane Hattemagers var et berygtet Fruentimmer, som for noget over hundrede Aar siden blev kagstrøgen og sat i Spindehuset. » Saaledes «, hedder det, » behandlede man dengang det Slags Qvindemennesker. « Man siger, at alle Ministrene, med Scheel i Spidsen, ere enige i at fremme den omtalte Plan, kun med Undtagelse af Andræ, som skal være derimod, men det kan naturligviis ikke hjælpe, han bliver nødt til at give efter.

Suhr var et Øieblik hos mig forleden Dag, og sagde, at han og Bang 3) reiste til Marienbad enten Mandagen den 25 de eller Torsdagen den 28de Juni. Saa bliver det nok om Mandagen. Jeg har ikke talt derom til Andre, men hører det nu fortælle fra flere Kanter, f. Ex. fra Fru Martensen, som jeg besøgte i Eftermiddag, og hvis Mand nu er kommen tilbage fra Visitazen. Nogle have villet formaa Bang til at opgives. 322 denne Reiseplan, fordi det ikke synes passende, at Premierministeren er fraværende paa den Tid, da Fællesforfatningen skal afgjøres ; men det har ikke hjulpet. Han skal virkelig trænge til en Badecuur, og han har vel tænkt, at fik han den ikke iaar, maatte han beqvemme sig til den næste Aar, men da var det ikke vist, at han fik den gratis. — Paa Søndag skal jeg til Sølyst, jeg skal kjøre med Rottbøll, hos hvem jeg spiste igaar i et lille Selskab, bestaaende af Justitsraad Schjern, Krøyer, Andreas og Camillo Buntzen. Din Skaal blev drukken ved Bordet,

og jeg har lovet Rottbøll at bringe Dig mange Hilsener fra ham. 1)

Fru Martensen fortalte mig, at hun i Søndags havde været i Vartou Kirke for at høre Grundtvig, og der havde hun ved samme Leilighed været Vidne til, at Plougs Førstefødte, en lille Datter, blev døbt. 2) Fru Martensen agter at leie Sommerværelser i Vedbek fra Midten af Juli til Midten af August, paa hvilken Tid Martensen skal tiltræde sin anden Visitaz.

Det er morsomt at see, hvor hurtigt Noget kan sættes i Circulation i Kjøbenhavn. Min Vittighed om Gnavspillet, som jeg har fortalt et Par Mennesker som en Anecdote, der var kommen mig for Øre, fortaltes mig igaar hos Rottbøll, som Byens nyeste Witz, og den tillagdes Eisen. 3)

Hos Din Moder var jeg i Mandags, for at lade hende vide, at jeg havde faaet Brev fra Dig, men hun var ikke hjemme, og jeg sagde Pigen Besked.

See, dette var nu et Brev i den fortællende Stil. Jeg venter nu imorgen, at et Brev fra Dig giver mig Anledning til at fortsætte det i en anden Retning. Nu er det Sengetid, jeg vil derfor gaae til Ro, efter at have sagt Dig et Godnat paa Papiret, og det andet, som Du veed nok, naar jeg er kommen i Sengen.

Fredag Formiddag Kl. 11.

Jo, Anledningen kom. For en halv Time siden modtog jeg Dit kjære Brev fra i Mandags, hvoraf jeg med Glæde saae, s. 323 at Du allerede var kommen til Din Bestemmelse, hvilket jeg ikke havde ventet, da jeg troede, at der vilde medgaae meer end to Dage for at komme fra Berlin til Marienbad. Det var jo en slem Historie med Bulerne, men siden det er overstaaet, faaer det være. Det glæder mig ret, at Du er kommen til at boe hos de samme Folk som ifjor, og endda har faaet bedre Værelser. Men hils den lille Anna fra Gemalen, og siig hende, at hun ikke maa bedømme ham efter de Erfaringer, hun kan have gjort med Andre, enten Gemaler eller Uformælede, og gjør Afbigt for Dine Ord, at jeg er et Skarn. Gud veed, hvorledes jeg skulde kunne være fraværende i denne Tid. Hver Dag bringes Portefeuillerne, undertiden to Gange, mellem Contoret og mig, frem og tilbage. Hver Dag eller de fleste er der Brevvexling med Ministeriet om de tusind Ting, i hvilke dog ingen Substitut kunde tage Bestemmelse i mit Navn. Det hører ogsaa med til Fru Halls løse Snak, at hun har sagt til min Moder, at det var skammeligt, jeg ikke var reist med Dig; det kunde jeg gjerne, naar jeg vilde, thi efter Saisonen havde jeg ingen Forretninger. Min Moder spurgte ganske naivt, om det var sandt, at jeg ikke havde Noget at bestille.

Det Sted, hvor vi, i Selskab med hinanden, saae flyvende Sanct-Hans-Orme, var i Slotshaven i Weimar. 1) Andre Steder mindes jeg ikke at have seet dem med Dig, idetmindste aldrig i saa store Sværme. I Taarbek saae vi af og til nogle faa.

Hvad Du skriver om Davidson, har interesseret mig, thi jeg har længe ønsket at erfare noget Paalideligt om ham.

Naar Du nu, min kjære Hanne, skriver, at Du er melancholsk, at Dine Tanke-Variationer, forsaavidt som jeg er deres Gjenstand, antage snarere Characteren af Moll end af Dur, saa lad dog denne Hang til at see Meget i det værste Lys, fare, og betænk, at Du selv raader, langt meer end jeg, for Tonarten af Dine Tanker. Og du behøver ikke at bede Gud om at indgive mig venlige og gode Tanker om Dig, this. 324 andre har jeg aldrig og faaer jeg aldrig, om jeg end undertiden kan føle mig plaget og besværet af Din overdrevne Mistænksomhed og Dine mange unødvendige Skrupler; og den værste Plage heri er dog ikke den, som Du umiddelbart tilføier mig, men den som Du derved tilføier Dig selv, og som jeg bedrøver mig over paa Dine Vegne, saa meget mere, som det altid faaer Udseende af, at det er mig, som forvolder Dig den, medens det dog i Virkeligheden er Dit eget Sind, som skaber den. Nyd nu med frit Sind, med let Hjerter den smukke Natur, det behagelige Opholdssted og den heldbringende Cuur, og tvivl aldrig noget Øieblik paa, at jeg er Din stedse trofaste og hengivne Ven, hvem ingen Anden kunde erstatte Tabet af min sande, ja i Grunden eneste Veninde, til hvem jeg ved et langt Liv og saa mange Erindringer er uadskillelig fastgroet. Men denne Overbeviisning skal Du ikke allene have i Marienbad, men ogsaa her. Og naar jeg ikke mundtligt siger det med ligesaa bestemte Ord, som i dette Brev, saa kommer det meget af, at Du selv støder mig bort med Dine smaa Plagerier, hvorimod Afstanden og det skriftlige Ord mildner Udtrykket, og derfor ogsaa indgiver mig et mildere og oprigtigere Svar. Hvad der ogsaa gjør megen Skade, naar Du er her, det er de mange Øretudere, som Du lytter til, og som Du nu er fri for, thi om Din Broder troer jeg ingenlunde, at han hører til dem.

Og nu Farvel, min kjære Hanne! Brevet skal afsted i Formiddag. Gid det maa træffe Dig ved god Sundhed og god Sindsstemning!

Din trofast hengivne
J. L. Heiberg.

s. 324

Løverdag, d. 16. Juni 1855. Marienbad.

Min kjære Ludvig !

Uagtet jeg haaber paa at faae Brev fra Dig i Morgen, eller maaske endogsaa i Aften, føler jeg dog i denne Eftermiddags. 325en uimodstaaelig Trang til at begynde mit Brev og underholde mig lidt med dig. Hvad foretager Du Dig i Dag ? Jeg veed ikke, hvordan jeg har det i Dag, jeg er saa forunderlig veemodig stemt. Jeg har hele Dagen maattet kjæmpe for at holde mine Taarer tilbage. Hvad foretager Du Dig i Dag? Er det en Anelse om noget, der ikke er godt i Hjemmet? Eller er det maaskee blot, fordi det er en Tycho Brahesdag, som Du kan see i Almanakken, 1) eller er det kun et Sjæle-Suk, som den afdøde Biskop Mynster engang sagde til mig, et Suk, et Længsels Suk, som Sjælen udstøder i sin Udtaalmodighed efter et andet, et bedre Hjem end det, vi færdes i hernede ? Det er Sjælen, sagde han, indeni os, som prøver sine Vinger. Det er en slem Tilstand, hvori man synes, at man ikke har Ret til at græde, men hvori det er Een umuligt at lee. Det regner her hele Dagen og Skyerne ligger som Røg under Træ-Toppene, et Syn man kun har i Bjerglandene. Det ligner den Taage, vi hjemme om Aftenen seer om Sommeren bevæge sig over vore Enge, og som vi kalder Elverpigernes Dands. Hos os dandser disse huulryggede Piger paa Engene, her i Luften, som det lader.

Paa Grenene Regndraaber hænge
Som i begge mine Øine to,
Fra Hjertet de op sig trænge,
Dernede de have ei Ro. 2)

Men nu vil jeg lade Dig have Ro og ikke plage Dig mere med at udmale mit Mismod. Jeg synes, jeg er blevet lettere om Hjertet ved at nedskrive disse Linier til Dig, og saa veed jeg, Du ikke er fortrydelig over, at jeg har gjort det. Nu vil jeg standse og haabe paa Dit Brev.

Mandag, d. 18.

Endelig modtog jeg da Dit kjære Brev i Formiddags. Jeg har stridt med mig selv, om jeg skulde tilintetgjøre Begyndelsen af dette Brev, som jeg begyndte i Løverdags, eller ikke, s. 326dog lad det nu staae, uagtet jeg veed, Du ikke ynder disse mismodige Stemninger. Tak, min egen kjære elskede Ludvig, for Dit Brev, og for Dine kjærlige trøsterige Forsikringer deri. Gid jeg dog kunde tilkjæmpe mig denne guddommelige Ro og Tillid i Sindet, hvorpaa Du sætter saa stor Priis. Da jeg veed, Du ikke vilde skrive disse rare Ord, hvis Du ikke mente dem, bør og vil jeg tro dem, og jeg haaber i denne Tro at blive bedre og bedre, saa at min Nærværelse skal gjøre Dig lige saa mild som min Fraværelse. Naar Du imidlertid siger, at det alene er mit eget Sind som skaber min Mistillid, da er det en sort uretfærdig Bedømmelse af mit eget Sind; dog ikke mere herom, det er mig egentlig modbydeligt at tale derom, det er Dig og mig uværdig, det føler jeg kun altfor dybt. Hvorledes man imidlertid skal kunne lukke sine Ører for saarende Ord og Hentydninger af Andre er en Kunst, jeg saavel som Andre har Vanskelighed ved at lære. Tak for at Du siger mig Godnat, forinden Du gaar til Ro. Tak for hver venlig Tanke Du har om mig. Gid jeg ret kunde være Dig til Behag nær og fjern.

Tak for alle Dine Nyheder af Bladene. Nu skal jeg fortælle Dig en fra tyske Blade. I Wien er der udkommet en keiserlig Befaling om, at ingen maa offentlig kritisere Theater- directeurernes Bestyrelse for de to keiserlige Theatre. De offentlige Blade maa kun kritisere Skuespillerne men ikke Directionen. Kan Du ikke faa det indført hos os ? I Marienbad har jeg hørt den Vittighed, som skal være gængs i Kjøbenhavn, at Heiberg skal tage sig iagt. Thi da Hall og Andræ blev afsatte, gjorde de en Udenlandsreise og blev Ministre da de kom hjem. I Aar er Wiehe og Høedt afsatte, de vil nu ogsaa gjøre en Udenlandsreise og blive Directeurer, naar de kommer hjem. Men de reiser vel ikke, og saa falder vel ogsaa Fortsættelsen bort.

Forleden traf vi en norsk Familie ved Table d'hôte ; vi kom i Snak, og da vi vilde gaae, kom Manden hen til migs. 327og spurgte, om han ikke havde den Ære at tale med Etatsraadinde Heiberg. Da jeg bejaede det, sagde han : Tør jeg da ikke bede Dem hilse Etatsraad Heiberg fra Professor Holst; vi har været sammen i Paris, og, jeg syntes han sagde, studeret sammen. 1) Det var en net Mand. Konen i Smag med Fru Drewsen ; det første, hun sagde til os over Bordet, var : » Jeg synes, det er nogle fæle Asener her sidder rundt omkring «. De var fra Franzensbad og var kun her den Dag paa Besøg. Vi træffer dem ikke i Franzensbad, naar vi kommer der, thi de skulde reise om nogle Dage til Schweitz. Det er Skade, thi jeg synes godt om dem. Ogsaa traf vi i Gaar paa samme Sted en behagelig Mand en Hr. Løventhai, som spurgte til Martensen og bad os hilse ham; han og den afdøde Digter Lenau har reist med Martensen for en Deel Aar tilbage. 2) Hils Martensen fra ham. Disse Bekjendtskaber skylder jeg min Patriotisme, thi Dagene iforveien havde vi siddet ved en Deel Slesvig-Holsteinere, hvis Fjæs jeg ikke kunde udholde længere at see paa. Anthon bad derfor Værten, om han vilde anvise os en anden Plads, og vi vandt ved Byttet. Her er koldt og Regn fra Morgen til Aften, det er utaaleligt.

Det rørte mig, min kjære Ludvig, at læse Din Omhu for min sidste Bouquet Blomster til Dig. Det var smukt, at Du ikke vilde kaste den hele Bouquet ud af Vinduet, men at Du opløste den og gjemte Baandet og Stilken. Det er et af disse fine Træk som kun Hjertet indgiver os, og derfor gaaer til Hjertet. Vær endelig forsigtig med Din Helbred, find paa et og andet som kan more Dig. Jeg gjør Maries Ord til mine: Man burde ikke reise fra saadan en Etatsraad, og Gud veed, jeg gjorde det ogsaa nødig. Naar jeg er rigtig længselfuld saa læser jeg

Das Blümlein Wunderschön, som jeg har med paa Reisen. 3) Jeg læste det i Dag, inden Dit Brev kom, for Anthon, og blev saa rørt, at jeg skammede mig for ham. Dette søde Digt spillede en vigtig Rolle i Dine Breve fra i Fjor og derfor skal jeg elske det, saa længe jeg lever. Anthon sagde forleden, s. 328da han her saae en gammel Dame med graae Haar : » Naar jeg seer saadan en gammel Kone, tænker jeg altid, at jeg glæder mig til at leve med Jane, naar hun faaer saadanne graa Haar «. Jeg syntes, at der var noget saa simpelt og rørende i denne Yttring, at jeg fik Taarerne i Øjnene og tænkte, større Roes kan en Kone aldrig ønske. Gid Du, min kjære Ludvig, maa kunne bevare Din Godhed for mig, naar ogsaa mine Haar bliver graae. Et gammelt Ægtepars Kjærlighed er i Grunden langt skjønnere end et ungt ; de have levet en Historie sammen og kan da haabe at mødes, naar hist » et bedre Foraar kommer, hvor grønt mit Træ skal staa i Evighedens Sommer «. 1) Og nu Farvel, min egen kjære Ven, tænk kjærlig og venlig paa Din inderlig hengivne

Hanne.

Weis kom her og forstyrrede mig i mit Brev og derfor maa jeg lade denne rare Side Papiir staae tom, thi jeg vil ikke opsætte at sende Brevet bort i Aften, for at Du ikke atter skal vente forgjæves paa Brev.

s. 328

Mandag Aften, 18. Juni 1855.

Min kjære Hanne !

Imorges fik jeg Dit Brev fra i Torsdags og Fredags, og havde megen Glæde deraf, da jeg saae, at Du befandt Dig vel og var i fuld Gang med Din Cuur. Tak for Femkløveren, og Tak for Gaaseurten, uagtet jeg, tiltrods for Din Paadutten, slet ikke holder af Gaaseurter, idetmindste ikke af andre end dem, som bringe mig Erindringer fra Dig. At Du har fundet Behag i mit første Brev, glæder mig usigeligt, og saa meget mere, som jeg selv fandt det tørt og uinteressant. Men at Du har kunnet og villet læse mellem Linierne, hvad der ikke stod i selve Linierne, det skal Du have Tak for.

s. 329Det er jo fortræffeligt, at Du finder Dig saa vel ved Gjensynet af Marienbad. Det har unægtelig noget Tilløkkende at komme anden Gang paa et Sted, som har behaget En, og det gamle Ordsprog, at man ikke skal komme igjen, hvor man engang har fundet sig vel, holder i dette Tilfælde ikke Stik. Det er blandt Andet morsomt at gjensee de gamle, kjendte Ansigter, især naar de nikke til Velkomst. Snart vil de Danskes Colonie i Marienbad forøges med Flere, som jeg har hørt nævne, men ikke erindrer, fordi jeg ikke kjender dem. Suhr og Premierministeren reise idag otte Dage. Suhr spurgte mig igaar paa Sølyst, om han skulde tage nogen Pakke med til Dig, og jeg bad ham da medtage et Klædeskab, for at Du ikke skulde have flere Uheld med Klædeskabe. At der i Byen railleres meget over Premierministerens Reise og udentvivl ogsaa over Suhrs, har jeg nok kunnet mærke, om ikke paa Andet, saa paa den Tilbageholdenhed, hvormed Folk omtale eller berøre denne Gjenstand i min Nærværelse. Martensen, som var her for lidt siden, og som bad Dig hilse paa det Venligste, fortalte et Indfald af gamle Ørsted, 1) der sagde, at han fandt det meget rimeligt, at Bang og Suhr reiste sammen, thi naar Hver af dem betalte det Halve, havde de dog Reisen for billigere Priis, end naar Hver reiste for sig. Men da min Moder, i hvis Nærværelse Dette blev fortalt, og som hidtil Intet vidste om det Hele, i barnlig Naivitet gjorde det Spørgsmaal : » Reise Suhr og Bang bare for at see Hanne ? « — saa kunde Martensen ikke længere holde sine Lattermuskler i Ave, men udbrød under Skoggerlatter : » Nei, de ere Begge meget syge, og maa nødvendig til Marienbad, det har Ole Bang givet dem Attest paa. «

Selskabet igaar paa Sølyst var til Ære for Contorfolkene og deres Koner. Men der var ogsaa nogle andre gamle kjedelige Stabeiser og Stabeiserinder. Jeg kjørte med Rottbøll ligesom forrige Aar, da der var et lignende Selskab. Det var den Dag, det var det utrolige Regnveir, som jeg beskrev Dig is. 330dets tragicomiske Virkninger. 1) Igaar regnede det ogsaa af og til, men moderat. Men i alle disse Dage er det saa koldt som om Vinteren. Jeg sidder for lukkede Vinduer, og maa især om Eftermiddagen tage mit Vintertøi paa. Jeg havde igaar Ole Suhrs Kone tilbords. Hun spurgte, om jeg nylig havde seet Etatsraad Dahl, og da jeg yttrede, at han havde et melancholsk Præg, som om han havde haft en ulykkelig Kjærlighed, sagde hun, at det var ganske sandt, og at Gjenstanden var Hoskjærs Datter Malvina, nuværende Etatsraadinde Trap. Jeg bemærkede dertil, at saa maatte han jo nu, naar han saae hende i hendes nuværende Postyr, være glad ved, at han ikke havde faaet hende, og takke Himlen, fordi hans Kjærlighed havde været ulykkelig. Fru Ida Suhr gav mig Ret, men fandt min Bemærkning ondsksfuld ; og da jeg, for at gjøre det godt, undskyldte Malvinas Udseende med Erkjendelsen af, at det ikke kunde ventes bedre, naar man var Traps Kone, gav hun mig Ret igjen, men fandt denne Undskyldning ligesaa ondsksfuld som Anklagen. En sørgelig Nyhed hørte jeg med det Samme. Componisten Gades Kone, en Datter af Hartmann, er i disse Dage død i Barselseng med Tvillinger ; det var hendes første Barselseng, begge Tvillingerne leve. 2) Ved samme Leilighed erfarede jeg, at Hartmann har for 14 Dage siden holdt Bryllup med en gammel Frøken Jacobsen. Jeg havde aldrig troet, at Hartmann havde giftet sig igjen. En morsom Nyhed derimod er, at Overcontroleur Walther nu virkelig er bleven valgt til Rigsdagsmand i Præstø Amt, — eenstemmigt og ved Kaaring ; men det forstaaer sig, der var nok ingen Mod-Candidat. 3)

Tusind Tak for det fine Lærred til Skjorter ! Men nu maa Du heller ikke købe andre Ting til mig paa Reisen. —

Hvad Din Begjæring om Maalet af Spisestuens Vinduesfag angaaer, da har jeg endnu ikke villet gjøre Noget derved, men vil først give Dig at betænke, at Du i Marienbad ikke kan bruge det danske Maal, saa at Gardinerne ikke ville komme til ats. 331passe. Desuden behøves jo ikke Rullegardiner i Spisestuen, da Solen meget godt kan udelukkes ved Hjælp af de nedhængende. Naar det ikke skeer, er det, fordi man glemmer det ; og Rullegardiner vilde ogsaa gjøre altfor mørkt i den temmelig mørke Stue. Vil Du nu alligevel have Maalet, kan Du let faae det. — Et Brev fra Marienbad og fra ethvert Sted i Tydskland (med Undtagelse af Hamborg og Lübeck) koster i Kjøbenhavn 22 Skilling.

I Onsdags troer jeg, at jeg havde over et halvthundrede Besøg paa Theatret, deriblandt ogsaa af Phister, som, inden han tog paa Landet, sagde mig et rørende Farvel, og forsikkrede, at jeg skulde blive tilfreds med ham i næste Saison, naar blot hans Helbred vilde forbedre sig. Men Jøden i » Kong Salomon « tør han ikke paatage sig, da han er overbeviist om, at den vil mislykkes for ham. 1) Hos Din Moder, hos hvem jeg var idag, har han disket endeel Løgne op, og sagt, at Ministeriet havde skrevet ham til, og tilbudt ham 400 rd, til en Badereise iaar, men at han havde afslaaet dem. 2) — Det glæder mig, at Anthon er tilfreds med den lille Gratification. Baade den og de andre, hvorom jeg skrev Dig til, ere tagne af Hædets og Wiehes vacante Gager. Den enes Død den Andens Brød. — Din Moder befinder sig ret vel, men — kjeder sig ; det er den gamle Vise.

Paa Onsdag skal jeg igjen til Sølyst, og følges med Rottbøll. Det er Ministerselskab. Da nu Kongen har taget Ophold i Skodsborg, holdes Statsraadene, som sædvanligt, paa det Sted, hvis Billede Du fører med Dig. 3) Paa Onsdag er det første Statsraad, og Suhr har nu bedet Ministrene om at spise paa Sølyst, naar de komme fra Eremitagen, det vil da sige : Bang, Hall, Andræ ; de andre troer jeg ikke komme. Men da nu Kongen er kommen til Skade paa en Ridetur, som Du kan see af vedlagte udklippede Stykke af Berlings Tidende, kan det jo være, at der ikke bliver Statsraad paa Onsdag, og isaafald bliver der vel heller ikke Noget af Selskabets. 332paa samme Dag. — Naar Suhr er reist, reiser Fru Suhr til forskjellige Steder her i Landet, saasom til Møen, og desuden til Sverrig til En af Familien i Nærheden af Helsingborg.

Fra det Heibergske Hjem

20

Klokken er snart Tolv. Jeg siger Dig God Nat, kjære Hanne, og gaaer i Seng. Imorgen tidlig slutter jeg mit Brev med nogle tilføiede Linier.

Tirsdag Morgen.

Det er idag det samme kolde, blæsende Veir, som det nu har været saa længe. Kl. 10 imorges var der 12 Graders Varme i Havestuen. Man kommer snart til at lægge i Kakkellovnen. Fra idag tager jeg mine Vinterklæder paa, vatteret Frakke ude og hjemme. Du kan være glad ved at befinde Dig i et bedre Clima og undgaae denne Vinter i Slutningen af Juni.

Martensen fortalte igaar Noget, som virkelig var mig behageligt, uden at gjøre mig forfængelig. Paa sin Reise har han ogsaa visiteret Stevns Herred ; og ligesom jeg, da jeg skrev Elverhøi, byggede paa et Par gamle Sagn fra Stevns, saa er nu Meget af Det, som jeg har taget ud af min Phantasie og har tildigtet, gaaet over i Sagnene paa Stedet, og betragtes som Tradition fra Forfædrene. 1) Det gaaer saa vidt, at et Bondehuus, som ligger ved Broen over Aaen, kaldes af alle Egnens Beboere » Karens Huus «, uagtet Ingen veed at angive, hvem Karen egenlig har været. Jeg har aldrig vidst, at der laae noget Huus, men har bygget mit i Tanken. Da jeg engang var paa Stevns, tænkte jeg ikke paa at skrive Elverhøi, og lagde kun lidet Mærke til Localiteterne, med Undtagelse af Klinten. Nu forevises ogsaa en Høi, som Alle kalde Elverhøi, og udgive for den virkelige gamle Elverhøi, medens jeg aldrig har vidst, at der var en Høi. Jeg er vis paa, at denne Høi heller aldrig har havt nogen saadan Betydning i Egnen, og endnu mindre et tilsvarende Navn. Det er igjen Skuespillet, s. 333som her har frembragt Sagnet. Martensen opholdt sig hos en Præst, der var Enkemand, men havde tre smukke halvvoxne Døttre ; og der gik det til ligesom hos Karen, der blev bestandig sunget Viser af Elverhøi til Claveret. Grev Moltke fra Bregentved viste ham om i Egnen og forklarede ham Stedernes Betydning. 1) Det Samme, fortalte han, havde han engang gjort ved Andersen, og da de kom til det Sted, Moltke kaldte Elverhøi, sprang Andersen ud af Vognen og lagde sig paa Høien, for at kunne sige, at han havde lagt sit Hoved til Elverhøi.

Jeg vedlægger endnu det sidste Avertissement om Wiehes Aftenunderholdning, hvoraf Du vil see, at Frøken Lund er falden fra. 2)

Ifølge Dags-Bulletin er Kongen ikke kommen til nogen Skade, og vil om faa Dage være ganske restitueret.

Efter at det kolde Veir er indtraadt, synes min Moder at befinde sig bedre, alle Andre derimod slettere.

Og nu Farvel for denne Gang, min kjære Hanne !

Din

J. L. Heiberg.

S. 333

Fredag, d. 22. Juni 1855, Marienbad.

Min kjære Ludvig !

I dette Øieblik modtog jeg Dit Brev fra Mandag og Tirsdag d. 18. og 19. Jeg bliver fra Table d'hôte og spiser hjemme til Middag for strax at kunne skrive Dig til. Først vil jeg sige Dig, at her er ligesaa koldt som hjemme, og at vi i flere Dage have lagt i Kakkellovnen, det samme skulde Du gjøre. Siig til Suhr, at han maa være vel forsynet med Vinterklæder, thi her er utroligt koldt; det er uheldigt, thi det er ikke godt, naar man bruger en Cuur, da man da er mere ømfindelig for Kulde end ellers. Din 80-aarige Moders. 334er rigtignok utrolig naiv med hendes Bemærkning om Suhr. Hans Komme er mig i en vis Henseende ikke behageligt, Verden er nu engang ond og slet og har ondt ved at tro paa et reent og uskyldigt Venskab, som det der er mellem ham og mig. Man har da ogsaa saa godt som ingen Fordele af at blive gammel, ikke engang den, at være fri for den Art af Sladder.

20*

I Gaar var det Dagen, hvorpaa vi for 9 Aar siden gjorde Hveens-Turen. 1) Erindrede Du det? Jeg levede her i Erindringen derom, og gjenkaldte mig alle smaae Omstændigheder ved denne Fest. Hvem skulde den Dag troet, at Wiehe og vi skulde komme til at staae ligeover for hinanden som Uvenner, og han forlade Theatret af Uvillie mod Dig. Ak! den løse, troløse Menneske-Slægt, naar vil den dog blive anderledes ?

Hvorledes gaar det med Bygningen af Theatret ? Det faldt mig ind, da jeg var i Skuespilhuset i Berlin, om det ikke var muligt, at vi hos os kunde have Stole i Logerne ligesom de har der. Jeg troer ikke, at Stole, naar de ere indrettede derefter, tager mere Plads op end Bænke, og man sidder unægtelig langt bedre. Stolesæderne vare af Straae og meget beqvemme. Tænk paa det! Jeg seer, at W. Wiehe er kommet til Kjøbenhavn. 2) Er det for at træffe nogen Aftale med Dig om næste Aar, da synes jeg Du burde gaae ind derpaa. Naar saa godt som alle de Stykker, Broderen har spillet i, hviler i dette Aar, vilde de jo være af samme Nytte som ny i næste Aar, og i al Fald havde man da Haab om med Tiden at faae en Skuespiller til Helte-Roller, hvortil der ellers ingen Udsigt er. Ogsaa Carakteer-Roller skal han jo have Evne til, og alt dette trænge vi jo høilig til. Skulde denne Sæson ikke blive heldig, vil det ogsaa være af god Virkning, naar Publicum har noget i Vente til den næste. Jeg har læst Dyveke, som vist maa undergaa en Deel Forkortninger, især første Akt. 3) Ved ethvert Stykkes Læsning føler man vor Fattigdom i dets. 335mandlige Personale. Du skulde derfor ikke lade denne Leilighed slippe Dig af Haanden, men forsikkre Dig ham; ved Læsningen forekom det mig, som om Du nok kunde betro Faaborgs Rolle til Anthon, dog herom venter jeg Besked fra Dig, hvad Din Bestemmelse er ham angaaende. Nu jubler jo Publicum atter for Høedt, men hvorvidt Fremkaldelser i Forening med A. Price kan smigre ham, maa han om. Til W. s Aftenunderholdning vil vel Jublen først bryde løs ; jeg tilstaar, det ærgrer mig lidt, uagtet jeg jo veed i Forveien, hvad et Publicums Bifald og Dadel betyder, men man skal dog have med dette Publicum at gjøre, og det er ofte haardt nok.

Det er jo interessant, hvad Du fortæller om Sagnene paa Stevns. Ja, en Digter er som en Gud, han siger : bliv til Liv, og Livet er der. Naar jeg tænker paa, at Din Elverhøi skal gaae over Scenen uden mig, bliver jeg ordentlig bedrøvet. 1) Idet jeg løsrives efterhaanden fra Dine Værker, har jeg en Følelse, som om jeg tillige løsrivedes fra Dig selv, og lidt efter lidt bliver begravet ; jeg er skinsyg paa dem, der skal udtale Dine skjønne Ord og være Tolk for Dine Værker. Gid Du vilde skrive nogle ny, for at ny Baand kunde knyttes i Stedet for de gamle som brister.

Det er jo høist sørgeligt med Gades Kone. Jeg har ordentlig taget mig det nær. De to saae saa lykkelige ud sammen. Jeg veed ikke, om det gaar Dig, som mig, men jeg synes, at man ved at høre om en saa sørgelig Adskillelse gribes af Angst, og rykker nærmere og fastere sammen med sine egne. Hartmann har atter giftet sig ! Ak ja, vi skrøbelige Mennesker.

I Onsdags vare mine Tanker hele Tiden hos Dig, medens Du var paa Theatret. Hvor Du var om Eftermiddagen, vidste jeg naturligviis ikke den Gang. Altsaa paa Sølyst i Ministergilde. Weis fortalte her forleden, at en Mand i Kjøbenhavn for nogle Dage siden havde seet vor Premierminister 2) kjøre paa en Vogn med et Sviin liggende bag ud i Vognen, et virkeligts. 336levende Sviin. Det er rørende at see, i hvilken Grad vore Ministere ere nedladende. Kongens Hest burde henrettes ligesom andre Forbrydere, der forfeiler et Attentat.

Den Hr. Løventhai, som jeg bad Dig hilse Martensen fra, have vi oftere talt med siden, det er en dannet litterær Mand. Forleden bad han mig sige sig mit Navn, og da jeg svarte Heiberg, sagde han : Heiberg, der er jo en dansk Digter, der hedder saaledes. Jeg svarede ham da, at jeg havde den Ære at være hans Kone, og det gjorde ingen slet Virkning paa ham. Hvorfor ledsager han Dem da ikke, spurgte han. Jeg sagde da, at Forretningernes Mangfoldighed forbød det, og maatte gjøre ham rede for Din nuværende Stilling. Om min Ringhed vidste han intet, men i Dag paa Promenaden kom han hen og sagde, at han ikke vidste, hvor han

havde havt sine Tanker, thi saa maatte jeg jo være det danske Theaters første Skuespillerinde. Jeg svarede, Gud forlade mig, som Jesus svarede Herodes : Du siger det, ikke jeg. Det interesserer mig meget, var han da saa god at yttre og nu fik vi os en rigtig Theater-Passiar. Jeg mærker til min Bedrøvelse, at flere her kjender min mistænksomme Stand, hvilket er mig høist ubehageligt. Imellem den simple Stand har jeg flere Venner her fra i Fjor. Da jeg første Gang kom i Badehuset fløi en Pige mig imøde, som jeg havde viist nogen Godhed i Fjor, og sagde med en rørende Glæde : Ak saa er det dog Dem! jeg sagde det nok til Bademesteren, at jeg troede at have seet Dem paa Promenaden igaar, og at De saae meget raskere ud i Aar ; det er ikke min Tur at gjøre Deres Bad istand i Dag, men jeg vil gjøre Deres første Bad istand, den anden Pige faaer ikke Lov dertil, og nu gjorde hun det virkelig istand i Paasyn af den anden Pige, der stod og saae forundret paa hende og mig. Da det var færdigt, sagde hun ordentligt med Inderlighed : Gid det maa bekomme Dem vel. Hvad er alle saakaldte dannede Menneskers Smigrerier og Høflighed mod saa simple Ord udtalte paa denne Maade.

s. 337I Gaar havde jeg en morsom Scene med en Tyroler, en sød Tyroler ! Jeg købte Adskilligt af ham i mit Hjem. Han sagde bestandig Du til mig, og opmuntrede mig til endelig at købe noget hjem med til min Mand. Saa vil Du være velkommen, naar Du bringer ham saadanne rare Gaver. Det haaber jeg alligevel at være, sagde jeg. Nu ja, min kjære, svarede han, det er muligt, men dette er dog sikkrere, saa seer han, at Du er en god Kone som tænker paa [ham], skade kan det aldrig. Han hed Johan Steiner, og da jeg sagde ham, at Du ogsaa hed Johan sagde han: Nu seer Du ! det betyder, at Du skal bringe ham noget smukt fra mig. Der var noget saa eiendommeligt og troskyldigt i hans hele Væsen, at det ret gjorde mig godt. Da han gik rakte han mig Haanden og sagde: Lev vel, gid Du maa vende hjem sund og rask og til Glæde. Han sagde det saa høitideligt, at jeg blev ganske bevæget og takkede ham for hans Ønske. Det lader til som disse almindelige Ønsker, som hos os fordærvede, blot ere en Talemaade, hos disse Mennesker blive udtalte med Tanke og Sind for, hvad der ligger i slige Ord. Og nu, min kjære Ludvig, frygter jeg næsten for at have trættet Dig med dette lange Brev. Behold mig med Kjærlighed i Sind og Tanke, indtil vi atter sees.

Din
Hanne.

Maalet af Vinduerne ønskede jeg dog nok.

s. 337

Søndag Morgen, 25. Juni 1855. Sanct Hansdag.

Iforgaars, min kjære Hanne, fik jeg Dit fjerde Brev, men først høit op ad Dagen, fordi Skibet var blevet forsinket ved Stormen. Det blev da for sildigt at svare samme Dag. Igaar afgik intet Skib, og jeg har derfor ikke kunnet skrive før idag.

Imorgen reise Suhr og Bang, Du vil altsaa see dem i Marienbad faa Dage efter Modtagelsen af disse Linier. I Onsdagss. 338var jeg paa Sølyst i det omtalte lille Ministerselskab, nemlig Bang, Hall, Andræ og Simony, desuden var der Bræstrup og Rottbøll, med hvilke jeg kjørte. 1) Jeg var kommen rigtigt ind i Ministeriet, thi jeg sad ved Bordet mellem Bang og Andræ. Det var et ret behageligt Selskab, Andræ var usædvanlig oprømt og følgelig meget elskværdig ; Hall saae noget nedslaaet ud og var temmelig taus, dog blev han længere hen noget oplivet. Igaar Formiddags gjorde jeg Suhr en Afskedsvisit, og gjorde ligeledes længe opsatte Visiter hos Treschow, Collin, Etatsraad Skrike og flere, hvorpaa jeg tog til Rottbøll, hvor jeg var buden til Middag, og hvor jeg traf Bræstrup, Prof. Hjort, Skrike (det var en Lykke, at jeg ikke havde opsat Visiten længere), fremdeles Sass, Ussing og nogle Andre, hvoriblandt den hamborgske Consul Sommer, med hvem Du forrige Aar var i Marienbad. Uagtet han talte med mig, nævnede han dog ikke Dig eller talte om sit Ophold ved Badet, hvorfor jeg først troede, at det maatte være en Anden, indtil man sagde mig, at det var den Samme. 2) Treschow var samme Dag reist til Vordingborg med Frøken Steenberg, men de komme tilbage paa Torsdag. Jeg afleverede den laante Bog tilligemed mit Kort. Fra Collin, hvem jeg besøgte efter Din Begjæring, skal jeg hilse Dig ret meget. Fru Drewsen var i Sorø, men kommer ogsaa snart tilbage. — Bang er nu rigtig sammengroet med Suhr. 3) Han skal nu boe i Suhrs Gaard ved Frederiksholms Canal, formodenlig gratis, i hvilken Anledning Hornemann er opsagt, og Etagen sættes i en ny, glimrende Stand, og udvides i Retningen af et stort Loft, der hidtil har staaet ubenyttet. Bang er forresten en godmodig Mand, som jeg i Grunden godt kan lide, men han er uden Holdning, og svarer kun lidet til Billedet af en Premier-Minister, bedre til Billedet af en Philister — ikke blot for Rimets Skyld.

Imorgen forlader Christensen sin Condition her i Huset, og en Anden, som jeg har fæstet efter Avisen, drager ind is. 339hans Sted. Jeg husker ikke hans Navn, men han er fra samme Egn som Søren Pedersen, i samme Alder, og godt kjendt og anbefalet af ham. 1) Desuden har han gode Skudsmaal fra flere gode Huse, hvor han har tjent. Han er ingen Skjønhed, men ligner med sine store runde Øine en gammel Ugle. Marie er misfornøiet med ham, hun siger paa Dine Vegne ; hun havde recommanderet mig en ung Springfyr, som jeg forkastede. Jeg faaer nu see, hvorledes det gaaer med ham; han er da kun fæstet maanedsviis. Christensen interesserede sig meget for, at jeg skulde bestemme mig for denne og ikke for Springfyren, naturligviis af Jalousie paa Caroline. Alle give gode, egennyttige Raad. Til Maries Ære maa jeg dog sige, at hun aldeles ikke har yttret noget Bestemt, men kun givet mig at forstaae, at hun foretrak den Anden, men da hun hørte, at

jeg havde besluttet mig for Denne, tog hun overmaade vel derimod, og sagde, at de skulde nok komme ud af det med hinanden.

Sammenligningen mellem de to Skuespillere og de to Ministre kan komme til at passe bedre end Du mener, thi Wiehe med Kone er virkelig reist til Stettin forleden. 2) De stode mellem Reisende i Avisen, og paa samme Tid Rosenkilde med Kone, samt Hansen. Albrecht stod der ikke, han skulde dog reise med Hansen til Kissingen. 3) Albrechts Moder har arvet nogle Penge, i hvilken Anledning han kom til mig og sagde, at han ikke behøvede det Laan, han havde bedet om. Det er jo saare skjønt. Wiehes Aftenunderholdning har ikke med et Ord været nævnet enten i Berlings Tidende eller Kjøbenhavnsposten, medens alle de andre Aftenunderholdninger have været omtalte. Han havde udsolgt Huus og skal have modtaget megen Jubel. Iøvrigt skal Publicum næsten ganske have bestaaet af Damer, men som klappede og — jeg troer — raabte frem. Rottbøll havde hørt, at der kun var 30 Herrer, forresten lutter Damer, men det er vel overdrevet.

Professor Holst fra Christiania kjender jeg meget godt, det er en meget rar Mand og tillige meget dygtig i sit Fag. Hans. 340 har engang besøgt mig i Kjøbenhavn, jeg troer, da vi boede i Brogaden, saa det undrer mig, at Du ikke har set ham. Konen kjender jeg ikke. 1) — Paa Torsdag reiser Fru Suhr ; jeg maa see at komme til Sølyst forinden.

Og nu har jeg Intet meer at fortælle. Naar Du hertil lægger de udklippede Stykker af Bladene — den hurtigste Maade at fortælle Nyheder paa — saa er min Pose tømt for denne Gang, thi jeg har ellers intet Mærkeligt oplevet, som kunde være værdt at fortælle. Alt er her ved det Gamle, Haven staaer smukt i Blomster, men Veiret er daarligt ; idag er det en vedvarende Skylleregn. Det skulde jeg finde mig i, dersom kun Veiret var godt i Marienbad, thi til en Badecuur hører godt Veir ; maaskee har det nu forbedret sig. Du siger, at jeg skal finde paa Noget at more mig med. Jeg veed ikke, hvad det skulde være, og jeg har heller ikke Tid dertil. Min bedste Forventning er, at jeg om nogen Tid skal faae saa megen Ferie, at jeg kan foretage nogle astronomiske Beskjæftigelser, deels Observationer, deels Læsning. Der har samlet sig endeel Bøger hos mig, hvilke jeg endnu ikke har faaet Tid til at læse. Ved i dette Øieblik at see Noget efter i Almanaken finder jeg Din Pragtfugl, som forkynder Agtelse ; i den anden Calender ligger som Mærke den Fjer, Du ifjor sendte mig fra Wien. 2) Paa Bordet staaer Hjortefamilien som Papiirpresser, paa Væggen hænger Din Daguerreotyp (som nu er kommen høiere iveiret), i min Portefeuille bærer jeg den kunstige Sax, i Skabet hænger Guitar-Naalepuden, paa en anden Hylde ligger Uhrpuden med sin Krands af Fuglefjer, i Lommen har jeg daglig den lille Kikkert ; kort sagt, hvorhen mit Øie falder, støder det paa Erindringer om Dig.

Din Moder besøger jeg hver Gang jeg har faaet Brev fra Dig. Iforgaars var hun i ret godt Humeur og paa sin Maade ret elskværdig. Hun bad mig sige Dig, at hun hver Aften bad til Gud, at det maatte gaae Dig godt paa Reisen og at Du maatte komme hjem i god Behold. — Hvad min Moders. 341 angaaer, da er der intet Nyt at sige om hende. Det gaaer nok desværre, som jeg sagde, at hun egenlig ikke faaer nogen Fornøielse af Din Gave ved Afreisen ; igaar fik hun 10 rd. deraf til Bærum og hundrede andre Apothekersager, men hun trøster sig med at completere de 30, naar hun har faaet sin Pension for Maaneden og sin Enkepension paa samme Tid. 1) Nu griber hun sig ogsaa an i Anledning af Christensens Afgang.

Farvel for denne Gang, min egen kjære Hanne ! Jeg kan ikke skrive Mere, for ikke at opholde Brevet. I mit næste Brev haaber jeg at kunne meddele Dig Noget om Theatersager og om mine Planer for næste Saison. Farvel, og vedbliv at tænke venligt paa

Din
J. L. Heiberg.

s. 341

Tirsdag, 26. Juni 1855.

Min kjæreste Hanne !

Det var et rart Brev, jeg modtog fra Dig igaar. Det opmuntrede baade mig selv og min Moder, hvem jeg forelæste Noget deraf. Især Samtalen med Tyroleren morede hende, og da jeg havde læst den til Ende, gav hun et nyt Beviis paa Naivetet, idet hun spurgte : » Hvad kjøbte saa Hanne ? « Jeg svarede hende, at videre gik Historien ikke. Spørgsmaalet kommer ikke fra mig, thi i min Mund vilde det være udelicat ; i hendes er det kun naivt.

Iøvrigt gjør det slette Veir ogsaa sin Indflydelse gjældende paa vor Correspondance. Dampskibene ankomme for sildigt. Ogsaa igaar fik jeg ikke Dit Brev før henimod den Tid, da jeg skulde gaae ud at spise. Jeg fik derfor ikke skrevet igaar, og maa nu jage for at faae disse Linier bort i rette Tid.

Visselig tænkte jeg den 21. Juni paa Hveenstouren. Til. 342 næste Aar, naar det er vort Sølvbryllup, vil det runde Tal af 10 Aar være forløbet siden Hveenstouren.

Bestemmelsen har stedse været, at der i Theatrets Loger skulde staae Lænestole i Stedet for Bænke. De

blive magelige og skrues fast i Gulvet, saa at man ikke ved at flytte dem kan indskrænke sine Naboers Plads. Men om det for iaar kommer istand i meer end første Etage, kan man endnu ikke vide. — Den yngre Wiehe har jeg hidtil ikke seet. 1) Jeg veed ikke, om det er af Hensyn til Broderen, eller af hvad anden Grund han ikke har været hos mig. Men kommer han ikke af sig selv, er det jo et Tegn paa, at han ikke vil indlade sig med mig, og jeg kan da ikke gjøre det første Skridt.

Det glimrende Phænomen, at Poesien har frembragt Folkesagn, er da blevet til Vand, som man siger. I Onsdags paa Sølyst nedslod Conferensraad Bræstrup ubarmhertigt — ret med en Politistok — mine Indbildninger. Han forsikkrede, at det omtalte Huus paa Stevns havde, saa længe han kunde huske, baaret Navn af Karens Huus. Da jeg blev flau over dette Resultat, meente Andræ, at det netop saaledes var langt mere til min Ære, thi jeg havde da havt en Inspiration, hvorved jeg havde seet Virkeligheden. Men jeg protesterede mod at have havt en saadan Inspiration, og i det Hele mod at kalde slige Syner Inspirationer, da de snarere maae henregnes til de sygelige magnetiske Tilstande, og i dem har jeg aldrig befundet mig, og aldrig villet befinde mig. Men nu maatte jeg skamme mig ved at læse Dine Ord, at en Digter er som en Gud, der kun behøver at sige : Bliv til Liv ! — Dette gjælder paa en Maade mere om Skuespillernes Kunst, som frembringer virkelige levende Billeder. — At Du gaaer ud af mine gamle Stykker er imidlertid værre for dem end for Dig, som har begrundet deres Lykke, og som har paatrykket dem det Præg, der gjør det muligt at byde Publicum dem igjen med forandret Besætning, med hvor meget Held, maa Tiden vise. Men vist er det, at naar saadanne gamles. 343 Stykker, hvis Navne Du saa væsenligt har bidraget til at forskaffe en god Klang, fremdrages paany, men udførte af Andre, saa er [det] dog for en stor Deel denne Klang der endnu ledsager dem, og Du kan saaledes endnu komme til at beundre Dig selv i Jfr. Larcher. Mange troe, at dersom » Qvækeren og Dandserinden « havde været et nyt Stykke, vilde man have været henrykt over Jfr. Larcher ; 1) det er muligt, men jeg troer, at man ikke vilde have været henrykt over Stykket, dersom dets gamle Renommee ikke havde været til og ledsaget Fremstillingen deraf, ligesom et Accompagnement.

Martensen har jeg ikke seet siden sidst, men jeg skal med det Første give ham Beretningen om Dit Sammentræf med Hr. Løventhai.

Igaar Aftes stod en lang Artikel i Berlings Tidende om mine Stridigheder med de opsætsige Skuespillere i forrige Saison. 2) Den er næsten ganske skreven i min Faveur, og det vil vist mere Dig at læse hvad der staaer om Høedt, Wiehe, Nielsen og Dig selv ; jeg vilde derfor have klippet den ud og sendt den, i dette Brev, men vil dog nu opsætte det til mit næste Brev, da jeg dog nok vil læse den igjen med større Opmærksomhed, og see, om der dog ikke er et Par Punkter, som jeg burde berigtige, saasom den gamle Klage i Anledning af Jfr. Lehmann.

Igaar traf jeg paa en Restauration Georg Carstensen. 3) Han kom ganske ydmygt og frygtsomt hen til mig, ligesom tvivlraadig, om han skulde tale til mig. Da jeg mærkede hans Forlegenhed, gav jeg ham Haanden og talte venligt til ham. Han tog da Plads ved mit Bord, og i Slutningen af Maaltidet bad jeg ham drikke en Flaske Champagne med mig, til Erindring om hans Debut som Tivolist, da han paa Falster gjorde Vauxhall paa vor Bryllupsdag. Jeg tænkte ved mig selv : » Det er skjönt at see to store Mænd klinge sammen uden smaalig Jalousie. « 4) Dog, det er sandt, vi klinkede ikkes. 344 Det er jo nydeligt af Opvarningspigen i Badet at glæde sig saaledes over Din Gjenkomst. Saadanne smaa Træk have et velgjørende Indtryk; det er, som om man gjenfandt Hjemmet paa det fremmede Sted.

Igaar forlod Christensen os, og den nye Tjener, som hedder Berthel Petersen, kom. 1) Jeg haaber, vi skulle blive fornøiede med ham.

Maalet af Vinduerne skal Du faae i næste Brev.

Tag nu, min kjæreste Hanne, for denne Gang tiltakke med disse Hastværkslinier, som Tiden nu nøder mig til at slutte. Jeg vil gjerne bekjende min Synd, at jeg har forsovet mig lidt imorges. Forrige Gang stod jeg op lidt efter Kl. 7, for at faae skrevet til Dig, men det forstaaer sig, op ad Dagen blev jeg saa søvniig, at jeg maatte tage mig en Eftermiddagsluur.

Tusinde Farvel ! Jeg gjør Tyrolerens Afskedsord til mine, og siger dem, som han, ikke tankeløst, men med Bevidsthed om, hvad der ligger i dem.

Din hengivne
J. L. Heiberg.

s. 344

Torsdag, d. 28. Juni 1855, Marienbad.

Kjære Ludvig !

Siden d. 22. har jeg forgjæves ventet paa Brev fra Dig. De tre sidste Dage har jeg tilbragt i Spænding og Længsel ; slaauer Haabet nu ogsaa glip i Dag, vil jeg sende disse Linier til Dig, for at høre hvorledes det

hænger sammen. Den ene Gisning afløser den anden, og det er en høist piinlig Tilstand. Paa Suhr har jeg de sidste Dage ventet med spændt Forventning for paa denne Maade at høre fra Dig, men heller ikke han er endnu ankommen hertil. Skulde et af Dine Breve være gaaet tabt ? Da er Tabet dobbelt fors. 345mig. Jeg har til Dato modtaget tre Breve fra Dig. Det sidste var dateret: Mandag d. 18. Tirsdag Morgen. Jeg venter nu med Angst paa Suhr af Frygt for, at han har noget ubehageligt at melde mig. I Aftes troede vi, at han kom, og jeg var virkelig syg af Spænding og Utaalmodighed. Imidlertid præker jeg saa godt for mig selv som muligt, men jeg er og bliver dog tung om Hjertet. At du ikke har skrevet siden, kan jeg ikke tro, og veed derfor ikke, hvad jeg skal tro. Den afskyelige langsomme Postgang er til at fortvivle over. Det forsøder mig Tanken om mit Ophold i Franzensbad, at det da gaaer hurtigere med Brevgangen. Svar mig nu strax paa disse Par Ord. Vor Herre holde sin Haand over Dig og sende mig snart et godt Svar. Jeg havde meget andet at skrive Dig til, men det maa vente til mit Sind er roligere.

Din længselsfulde
Hanne.

Senere paa Dagen.

Gud skee Lov, min kjære Ludvig, nu kom Dit Brev, og jeg er nu et andet, for ikke at sige, et bedre Menneske. Det gaaer Gud være lovet med en saadan Tilstand, som den jeg har været i et Par Dage, som med Søesyge, saa snart man sætter Foden paa Land, er alt det Onde forbi, og mit Onde er ved Dit kjære Brev nu overstaaet. Let om Hjertet gik jeg til Table d'hôte. Medens jeg sad der, kom Suhr uventet hen til mig og forøgede min Glæde. Han selv var ganske rørt ved at see mig. Vi fulgte nu med ham, thi jeg havde tusinde Ting at spørge ham om, og først og fremmest om Du virkelig var rask. Anthon havde i de sidste Dage søgt et Logi op til begge Herrerne, thi her er formelig Mangel paa Plads, saa fuldt er her i Marienbad. Suhr var i et fortræffeligt Humør, og glad over Valget af Logiet, der virkelig ogsaa er henrivende smukt. I dette Logi skal vi bo, Du og jeg, ifalds. 346Du virkelig reiser med mig til næste Aar, thi det er en sand Kikke-Bolig. 1)

I Dag er det Dronning Amalies Fødselsdag, i hvilken Anledning Frøken Andreassen har trakteret en Deel fattige Børn, og indbudt os til i Eftermiddag at være med hende og Kamherreinde Cederfeld og Datter. 2) All dette er nu Gud være lovet overstaaet og jeg har nu skyndt mig hjem for at skrive til min kjære Ven Johan Ludvig Heiberg. I Aftes da jeg var saa længselsfuld og angst, dæmpede jeg min Uro ved at læse Dine tre Breve for dog at være sammen med Dig paa denne Maade. Tak for hvert et kjærligt Ord der staaer i dem.

Hvad mener Du med, at Vittigheden om Hall og Andræs Reise passer bedre end jeg troer ? Har Samveer ikke sendt Dig det franske Stykke han lovede ? 3) Svar mig herpaa, thi i mine sidste Breve er der adskillige Spørgsmaal, hvorpaa jeg intet Svar har faaet. Jeg længes efter at høre Din Plan for næste Saison, Du veed hvorledes det ligger mig paa Hjerte. Veiret her lader nu at blive bedre; det er noget sildig, thi paa Onsdag er jo den Dag, hvor vi skal forlade Marienbad for at begive os til Franzensbad. Mage til Regn som her har været synes jeg aldrig at have oplevet. Du erindrers maaskee, at jeg har ofte sagt, at jeg i en stærk Regn blev betagen af en sælsom Angst ; endelig har jeg fundet en Mening i denne Angst. Jeg troer nemlig, at naar Verden skal forgaae, skeer Begyndelsen vist med en saadan Skyllereg. Det er jo ganske rimeligt, at naar Himlene skal aabne sig, maa først alle de Skyer regne ned, ligesom man trækker et Tæppe fra en Dør, inden den kan aabnes. Det er vist dette jeg har en Forudelse af. Dog Du synes vist, at alt dette er Vrøvl, men Gud veed, om det dog ikke forholder sig rigtig med denne Tro.

Har Du reent opgivet at møde mig i Dresden og gjøre Turen med i det sachsiske Schweitz ? Det var dog deilig, hvis Du kunde ! Suhr talte i Dag om, at han maaskee kunde støde til os der, gid Du da var med, saa manglede intet i mins. 347Nydelse. Tænk derpaa, min kjære Ludvig ! I en ti à tolv Dage, i det høieste, var jo det hele gjort, og Du vilde have godt af at ryste Støvet af Dine Fødder og indaaande lidt Bjergluft. Men det skulde kun skee, ifald det virkelig var Dig en Glæde, ellers ikke. Du maa gjerne tage Pengene af min Kapital, thi kunde det virkelig fornøie Dig, kunde de jo aldrig anvendes bedre.

Indlagte Fjeder maa Du ikke forsmaa ; jeg synes, den er saa smuk. Jeg kan hilse Dig fra en Flue, den eneste jeg har seet her, ogsaa deri vilde Marienbad behage Dig, her er ingen Fluer, men naar man kun seer een, fatter man ordentlig en Godhed for dette, hos os saa hjemlige Dyr.

Hilste Du Martensen fra Løventhai? Han har været min Trøst her. Jeg spurgte ham forleden om han var gift, og han svarte mig med et komisk Suk : Und Wie ! Han lader heller ikke til at være lykkelig. Hvad foretog Du Dig saa hiin Løverdag, hvorpaa jeg var saa bedrøvet? Du svarer mig som sagt ikke paa mine Spørgsmaal. Jeg troer vist, at Du gjerne kan svare mig endnu paa dette Brev hertil. Skulde Dit Svar komme en Dag efter at vi ere reiste herfra, bliver det strax sendt efter os til Franzensbad. Skriv flittig til mig, min egen Ludvig, det er min bedste Glæde, og det er saa sundt, naar man bruger en Cuur at have Glæder. Til Trods for min Anstrængelse kan mit Brev ikke komme bort i Dag, og jeg vil derfor ende det i Morgen. Jeg er saa træt af denne Dags Angst og Glæde, at jeg nu vil gaae til Ro og haaber at sove rigtig godt. Jeg fik Brev fra Dig, det var det det gjaldt om. Godnat, min kjære Ven ! Med Bøn til Gud for Dig sover jeg ind.

Fredag Morgen.

God Morgen, min kjære Ludvig! Jeg har sovet deiligt i Nat, jeg havde jo faaet Brev. Suhr har bragt det gode Veir med. Himlen er blaa, Luften let, som kun i Marienbad, Varmens. 348overbeviser Een om, at det dog virkelig er Sommer. Jeg gik her og phantaserede om i den sidste Tid, at Suhr maaskee havde overtalt Dig til at følge med ham hertil. Dette Haab slog fejl. Det er kjedeligt, at han reiser med den Tværdriver, 1) men herved er nu intet at gjøre. I Eftermiddag skal vi kjøre ud sammen til Metternichs Land-Slot 2) og drikke Caffé der. Jeg glæder mig til at kjøre, det er saa længe siden jeg kjørte paa en aaben Vogn. Gid Du dog skulde med ! Onsdag eller Torsdag reiser vi herfra til det kjedelige Franzensbad. Det er dog vist det rigtigste, at Du sender Svar paa dette Brev til Franzensbad. Naar man kommer paa et nyt Sted, længes man altid efter Brev og derfor er det bedst at jeg faaer det saa hurtigt som muligt. Dine Skjorter ere blevne saa smukt syede. Jeg er saa glad for dem, gid Du nu ogsaa maae blive det.

Fra det Heibergske Hjem

21

Ak ! den Vinter ! Den ligger for mig som en Bussemand, der indgyder mig Angst og Smerte. 3) Theatrets Skjæbne — de lange Aftener, hvori jeg sidder saa eensomt og venter paa Din Hjemkomst — mit eget urolige Sind — Alt indgyder mig Forsagthed, og Du synes kun om glade Mennesker, og ikke om mismodige. Men hvem kan tvinge Glæden frem, og en tvungen Glæde er der heller intet rart ved. Jeg har ret tænkt paa, at jeg virkelig ikke har leet af Hjertet i de sidste 3 à 4 Aar. Det er dog tungt ! Dog, min kjære Ludvig ! Jeg vil ikke som i Fjor love Dig saa meget, men jeg bearbejder i mit Inderste de bedste Forsætter for Dig og mig ; gid jeg nu blot maa faae Kraft til at holde dem. Viis mig lidt mere aabent den Godhed for mig, som Du siger, at Du bærer i Dit inderste, og Alt vil da nok gaae godt. Jeg er desværre en mistroisk Natur, men jeg vil bekjæmpe denne Mistro, det er mit faste Forsæt, men hvad nytte vore Forsætter ? Jeg hører saa ofte af Folk, at de rose mig for en fast Caracteer, og jeg har i Grunden en jammerlig svag, hvilket volder mig en stor Ærgrelse. Hav derfor lidt Taalmodighed med mig og see ikke. 349mine Feil fra den værste Side, og Du skal see ! Meget kommer i Grunden af en Mistillid til mig selv, og i Mangel af en vis Stolthed, som man aldrig burde opgive, men som sagt, jeg haaber at blive mere stolt og faae mere Selvtillid. Farvel, min egen kjære, kjære Ludvig! Jeg klapper og kysser Dig i Tankerne! Tænk kjærligt og godt paa Din fraværende Veninde.

Din inderlig hengivne
Hanne.

Jeg reiser ikke herfra, før dette Brev er besvaret.

s. 349

Fredag, d. 29. Juni 1855. Marienbad.

Min egen kjære Ludvig!

Da jeg stod i Dag for at tage Tøiet paa for at kjøre ud med Suhr til den berammede Kjøretur, overraskedes jeg ved atter i Dag at modtage Dit rare kjære Brev for ligesom at gjøre min Glæde fuldstændig. Med et glad Sind og let om Hjertet satte jeg mig i det deilige Veir i den smukke Vogn lige overfor vor elskværdige Vært, der altid, naar han giver, har en Glæde, som om han modtog. Det var jo deiligt, at mit Brev fornøiede Dig og Din Moder. En lignende Glæde havde jeg af Dit elskværdige Brev, hvori Du med saa søde Ord trøster mig over Tabet af at spille i Dine Stykker. Naar dette kun er Din Mening, er alle Andres mig ligegyldig, og spiller end en Anden nu i Dine Værker, for mig har Du dog skrevet disse Ord, i Tanken om at jeg skulde udtale dem, og denne Glæde og Overbevisning kan ingen tage fra mig, og kommer Du nu selv efter saa mange Aars Forløb og siger mig dette saa kjærligt, da er det vist og sandt, at det gjør mig lykkelig.

Af Tyroleren købte jeg kun til Dig eet, som mig synes, s. 350smukt Lommetørklæde, i Haab om at det skal blive et Yndlings-Lommetørklæde, og to Par Handsker. Det kan Du berette din naive Moder.

21*

Ifald den unge Wiehe ikke aflægger Dig et Besøg, er det plumpt og uopdragent af den Herre, thi det burde han under alle Omstændigheder gjøre.

Det var jo kjedeligt, at Bræstrups Politi-Stok skulde slaae Huller i Din barnlige Glæde. Elverhøi spørger ret i denne Sommer, thi jeg har i Dag hørt en lignende Historie som den Elverhøi gaaer ud paa. Den Kammerherreinde Cederfeld, som er her med Datter — en lille smægtende Dame med blide Træk og sød Tale — skal være, fortalte Bang, en streng gammel Dame. Ja Gud fri os for de blide Damer, de have som oftest ikke alene Galde i Nyren men ogsaa i Hjertet.

Hendes eneste Søn, som skal være en fortræffelig Mand, Stamherren til flere Godser, er i flere Aar brændende forelsket i en Bondepige og har absolut villet gifte sig med hende. 1) Pigen skal være smuk og i alle Henseender rar og god, men Moderen har i den Grad gjort sig ud tilbeens herover, at han for saavidt har givet efter, at han ikke vil gifte sig med Bondepigen, men heller ikke med nogen Anden; dette sidste bringer nu den blide Moder til Fortvivlelse, thi hvis han ikke gifter sig og faaer Børn, tilfalder Godset en Side-Linie, og den stolte Moder har da intet. Hun har nu trukket Alverdens unge Piger til Huset i Haab om, at Sønnen skulde forliebe sig og blive sin Annette utro, men Alt forgjæves. Jeg skal ikke gifte mig med hende imod Din Villie, siger han bestandig, men heller aldrig med nogen Anden. Efter Moderens Død har han fast besluttet at gifte sig med sin Annette, men hun lever vel længere end begge de Andre, thi Stolthed fortærer ikke nær saa stærkt som ulykkelig Kjærlighed. Du siger vidst: Sikken et Fæ af en Søn at føie denne Moder, og jeg er nær ved at sige det samme, hvis jeg ikke havde Medlidenhed med ham. Med Dronningens Veninde, Frøken Andreassen, s. 351 som boer hos samme Dame, havde jeg forleden en morsom Dispyt. Hun er Liberal i en uanstændig Grad. Var henrykt over Fædrelandet, over Ploug, som hun omtalte som en Sandheds-Ridder — nu var min Taalmodighed forbi, og jeg lagde ikke Fingrene imellem. Uden Ubeskedenhed tør jeg nok sige, at hun blev temmelig til Aal og vidste tilsidst ikke at redde sig. Samtalen faldt meget morsomt, saa jeg hele Dagen lo deraf, hver Gang den faldt mig ind. Frøkenen studsede noget over min Dristighed i at modsige hende, og de to andre Damer saae aldeles forfærdede ud. Det er dog en Tid, sagde hun blandt andet, der danner Mænd. Ja saadanne Mænd som Hr. Ploug, ifald man er fornøiet med dem, svarte jeg. Han siger aldrig en Usandhed, sagde hun. Jo, svarte jeg, det beviser hans Blad, hvori han den ene Gang efter den anden, maa berigtige i Dag, at det han berettede i Gaar, var Løgn. Jeg finder det dog høist upassende, at Caroline Amalies Veninde taler i en saadan Tone à la Mantzius. Hun har Præget af den Slags Damer, som jeg kalder de aandrige Pjatter, og det er for mig den værste Slags i Pjatte-Regimentet. De godmodige Pjatter, og de dumme Pjatter, kan jeg meget bedre lide; de mere en dog, disse ærgrer en, fordi man ikke kan nægte dem en vis Tanke- og Tale-Færdighed, og de have en Mine ved Enden af Samtalen, som om de vilde sige: Nu har Du faaet dig en aandrig Samtale, og man har Lyst til at svare som Matrosen, der gik til Herrens Bord. Da Præsten havde rakt ham Kalken og vilde tage det tilbage, greb Matrosen efter Bægeret og vilde drikke endnu en Gang. Min Søn, sagde Præsten, Du har faaet, men Matrosen lagde Haanden paa Brystet og sagde: Den Onde knuse mig, naar jeg har.

Til Trods for min Anstrængelse fik jeg ikke mit Brev færdig i Gaar og maa fuldføre det i Dag. Tak fordi Du stod op Kl. 7 for at skrive mig til. Jeg har gjort Gjengæld i Dag, og stod op lidt efter 4, hvad synes Dig! men ellers havde det været mig umuligt at faae Tid i Formiddag for lutter Drikkens. 352 og Baden, og i Formiddag maa Brevet bort. I Gaar var jeg et Øieblik i Kirke for at bede en god Bøn for Dig og Din Virksomhed. Din Ære ligger mig paa Hjertet meer end min egen. Dog, Gud skee Lov, ogsaa i dette Punkt kan vore Interesser ikke skilles ad. Jeg længes meget efter at læse Berlings Tidende. Du gjør Ret i at svare et Par Ord paa det evige Vrøvl om Jmf. Lehmann. Dit Svar vilde jeg især gjerne læse. 1)

Det var jo et morsomt Sammenstød med Carstensen. Det var smukt af Dig, først at erindre vor Bryllups-Dag, og dernæst at drikke det Fæ til i Champagne. Han er vist af de Mennesker, der synder meer af Dumhed end af Ondskab. Det er jo et mærkeligt Avertissement fra ham, som Du sendte hertil, og det seer jo farligt ud for Tivoli. Dog Penge afgjør vel Striden heri som i saa meget andet.

Vor ny Tjener, der seer ud som en gammel Ugle, er jeg spændt paa at see. Du gjorde Ret i ikke at tage Springfyren. Hvis det ikke alt er skeet, skal Du ikke bekymre Dig om Maalet af Spisestuevinduerne, thi de omtalte Gardiner bliver mig for dyre.

Kjøreturen i Gaar var deilig. Suhr var glad, og selv Bang var ret elskværdig. Veiret var henrivende smukt. Man burde altid være flere Bekjendte ved et Bad, thi det kjeder dog i Længden at trisse saaledes alene om. Til Middag skal vi spise hos Suhr og atter kjøre ud efter Bordet. Suhr vil ogsaa kjøre en Tur med os til Carlsbad, en Tur som tager en heel Dag med saa man maae ligge over i Carlsbad. Men jeg troer, jeg vil faae ham derfra. Bang kan jeg mærke har ikke Lyst til denne Tur. Suhr har seet Carlsbad, som skal være henrivende smukt, det er altsaa kun for min Skyld, saa jeg vil see at faa ham derfra. Paa Onsdag reiser vi efter Bestemmelsen herfra. Man har dog godt af at komme saaledes ud og tumle sig i fri Luft. Det skulde Du betænke og samtykke i at møde os i Dresden. En lille Afvexling i Dit eensformiges. 353 Liv vil gjøre Dig godt, og det sachsiske Schweitz vil blive eengang saa smukt for mig, naar Du er med, thi ved enhver Glæde, enhver Naturskønhed jeg nyder, blander der sig altid et Savn over ikke at kunne dele Nydelsen med Dig.

Og nu Farvel for denne Gang, min rare elskværdige Ven! Riv Dig løs og kom til Din inderlig hengivne Veninde

Johanne Luise Heiberg.

s. 353

Søndag Aften, 1ste Juli 1855.

Min kjære Hanne!

Det forekommer mig, at jeg har saa Meget at sige og fortælle Dig, og det er da Intet Under, siden det næsten er 8 Dage siden jeg skrev Dig til. Men Sagen er, at jeg daglig har ventet Brev fra Dig, og denne usædvanlige Pause begyndte allerede at forurolige mig, da jeg igaar heldigviis hørte af Marie Welding, at hun havde havt Brev fra Dig i Torsdags, og at Du havde det godt. 1) Det var et heldigt Tilfælde, at jeg igaar virkelig gjorde Alvor af at besøge hende, hvilket jeg længe har havt isinde, thi ellers havde jeg endnu været i Uvished. Hun sagde mig rigtignok, at Du havde bedet hende om at gaae ud til mig og bringe Hilsen fra Dig, men hun tilføiede, at det havde været hende umuligt at faae Tid dertil. Jeg sad en Tidlang og converserede hende, og hun var ganske i sit sædvanlige Humeur, oprømt, lidt skarp i sine Bemærkninger, talende med Deeltagelse om alleslags Bynyheder og andre meer eller mindre ligegyldige Ting. Da jeg vilde tage Afsked, sagde hun, at hun havde en Tjeneste at bede mig om, nemlig om jeg vilde modtage hendes Lysekroner og Taffeluhre og opbevare dem for hende indtil videre. Det frapperede mig, men da jeg jo nok havde hørt ymte om, at Weldings Affairer vare derangerede, og at der maaskee forestod en Fallit, blev jeg betænkelig og sagde, at jeg nu vilde være oprigtig imod hende og spørges. 354 hende, om Hensigten med hendes Begjæring skulde være, at hun vilde skjule disse Gjenstande, i hvilket Tilfælde det kunde blive en farlig Sag baade for hende og mig. Hun svarede mig, og tilsyneladende med al Aabenhjertighed, at saaledes var det ikke meent, men hun skulde flytte om ganske kort Tid og havde da ikke Plads til disse Gjenstande. Jeg spurgte hende, hvor hun skulde flytte hen, men hun sagde, at hun vidste det endnu ikke; hun vilde sælge hele sit Bohave (hun sagde ikke, at Andre vilde sælge det), men de to omtalte Gjenstande vidste hun for Øieblikket ikke at anbringe, naar hun ikke vilde lade dem gaae for Spotpriis. Under disse Omstændigheder sagde jeg, at hun kunde sende mig dem. Lysekronen vil jeg hænge op i Spisestuen, og Taffeluhret vil jeg sætte paa Chiffonieren i den gule Stue. Under denne Samtale kunde jeg ikke undlade, da hun selv gav mig Anledning dertil, at lade falde nogle deeltagende Ord om det Beklagelige i hendes Stilling. Jeg havde længe seet, at hun havde Taarer i Øinene, men ved en venlig Tiltale af mig brast hun ud i en Strøm af Graad, der bevægede mig saa meget mere, som jeg veed, hvad der hører til, for at hun skal give tabt i sin Stolthedsfølelse. Hun sagde ogsaa, at det var første Gang, hendes Følelse saaledes var løbet af med hende, at jeg var den Eneste, der havde seet hendes virkelige Sindsstemning, men at hun ikke fortrød det, fordi hun vidste, at hun i mig havde en oprigtig og trofast Ven, paa hvem hun stolede i Eet og Alt. Du kan tænke, at saadanne Ord maatte røre mig, især hos en Person, som jeg idetmindste engang har holdt meget af. Jeg forsikkrede hende, at hun ikke skulde gjøre falsk Regning, naar hun stolede paa min Hengivenhed, og at jeg vilde være glad ved at være hende til Tjeneste i Alt, hvor hun kunde behøve min Hjælp. Derpaa bad hun mig undskylde, at hun ikke fulgte mig ud igjennem Boutiquen, men hun turde ikke lade sig see med sit forgrædte Ansigt. Jeg gik da, og saaledes endte denne lilles. 355 Scene, der kom mig saa uventet som et Lynslag ved klar Himmel.

Dette var det Første og Mærkeligste af hvad jeg vilde fortælle, men jeg har endnu Et og Andet, skjøndt det maaskee ikke har samme Interesse for Dig. Jeg vil begynde med, at jeg forleden havde et Besøg af vor Vielsespræst, den gamle Hansen i Slangstrup. 1) Han er nu over 82 Aar, men synes idetmindste 10 Aar yngre, end da han viede os for 24 Aar siden. Han er bleven rask og rørig, saa det er en Glæde at see det. Han spurgte, om vi aldrig kom til Slangstrup, for at see den nye Præstegaard, han har faaet efter Byens Brand. Jeg sagde da, at jeg havde tænkt, vi skulde gjøre et Besøg der til næste Sommer, i Anledning af vort Sølvbryllup, dog ikke paa selve Dagen, som jeg tænkte, vi tilbragte i Udlandet, naar Du for tredje Gang reiste til Badet, og jeg — hvad til næste Aar vel lader sig gjøre — ledsagede Dig paa Reisen. Denne Plan, at komme næste Aar til Slangstrup, fandt han fortræffeligt, saa meget mere, som det næste Aar tillige er hans Embeds-Jubilæum; det er to Fester, knyttede til samme Sted i samme Aar.

Min stakkels Moder er i denne Tid meget vanskelig at regjere. Hun har nu begyndt at sidde i Havedøren eller paa Havetrappen, ja hun har endog i det sidste Par varme Dage spiist til Middag paa samme Sted. Men nu har hun tillige sat sig i Hovedet, at hun vil ned i Haven, for at spadsere der, som hun kalder det. Og ikke Nok dermed, men hun vil absolut ned ad den steile Havetrappe, hvilket jeg paa det Bestemteste har sagt hende, ikke maatte skee, men hun vil kun den Vei, og paa ingen Maade den anden. Jeg havde i den Anledning en meget ubehagelig og uhyggelig Scene med hende iforgaars. Da hun var kommen i den aabne Havedør, lod hun mig og begge Pigerne kalde, for at jeg skulde see, hvor let de kunde bære hende ned ad Trappen og op igjen. Da jeg sagde, at det aldeles ikke maatte skee, erfarede jeg, s. 356 at der allerede var holdt Prøve paa Forestillingen, idet Pigerne Dagen iforveien havde paa hendes Anmodning baaret hende ned og strax efter op. Jeg sagde til Pigerne, at det var meget urigtigt af dem at gjøre Sligt uden min Tilladelse, og at det ikke maatte gjentages, hvorpaa jeg sendte dem ud af Stuen. Da jeg var bleven allene med min Moder, vilde jeg tale hende tilrette, men til ingen Nytte; hun var ligesom i Feber for at faae sin Villie. Ingen, som er dømt til at henrettes, kan med større Hæftighed trygle om Benaadning, end hun om at komme ned af Havetrappen. Hun sagde endelig, at naar jeg nægtede det, skulde hun nok alligevel faae Pigerne til at gjøre det, hvorpaa jeg forsikkrede hende, at jeg skulde sige til Pigerne, at enhver af dem, som overtraadte min bebestemte Befaling, skulde øieblikkelig forlade sin Tjeneste. Dette sagde jeg nu imidlertid ikke til dem, men paalagde dem alligevel alvorligt ikke at føie min Moder i saadanne Indfald. Derpaa forlangte min Moder, naar jeg ikke vilde tillade Pigerne at bære hende, at jeg da øieblikkeligt skulde give hende Armen, hun vilde da, støttet til den, selv gaae ned af Trappen, hvilket var hende ganske let. Jeg saa ingen anden Udvei end at smutte bort, uden at hun bemærkede det, hvorpaa jeg sendte Caroline ind til hende, for at være hos hende og passe paa hende, da jeg frygtede for, at hun skulde prøve paa at reise sig ganske allene, for at gaae ned af Trappen. Caroline beroligede hende meget godt, og da hun nu for første Gang fik sin Middagsmad i Havedøren, fandt

hun Behag deri, og talte ikke mere om den halsbrækkende Plan, og synes nu for det Første at have opgivet den. Men da jeg kom ud til Marie, bebreidede hun mig, at jeg kunde være saa haard imod min Moder, og sagde, at hun maatte give mig Uret, thi der var slet ingen Fare ved Transporten. Jeg svarede hende, at jeg var af den modsatte Mening, og at det maatte forblive ved min Bestemmelse. — Det er ikke undgaaet min Opmærksomhed, at Spiisningen i Havedøren kans. 357blive Dig meget byrdefuld efter Din Hjemkomst, men jeg har tillige betænkt, hvorledes den kan ophæves. Jeg antager, at naar Du er kommen hjem, tage vi en kort Tid paa Landet, og imidlertid kan da Havestuens Reparation, Gibsning, Hvidten og Reengjøring foretages, saa at min Moder da kommer igjen i sin gamle Vane; og imidlertid bliver Luften koldere, saa at der neppe bliver Spørgsmaal om igjen at benytte Havestuen.

Forleden besøgte jeg Frøken Harboe og beundrede Dit Arrangement af hendes Værelse. 1) Ved samme Leilighed besøgte jeg Søren og hans Kone for første Gang. 2) Idag sendte Caroline Petersen mig 3 deilige Mosroser, som hun havde klippet af et Træ, hun har, og som jeg skal have givet hende, hvilket jeg ikke husker. Vor egen Have holdes meget pænt af Gartneren. Roser er der endnu ingen af, kun smaa Knopper. Jasmin og Caprifolium er udsprungen i disse Dage, Syrenerne og Guldregnen ere saa godt som forbi, Tjørnene blomstre endnu, især er den dobbelte Rødtjørn i fuld Pragt.

Iforgaars havde Elisabeth Hauch Bryllup med Hostrup, uagtet han, saavidt jeg veed, endnu ikke har faaet Præstekald. 3) Efter Vielsen tage de til Hellebæk. Jeg skal med det Første ud og gratulere Forældrene.

Dersom gamle Rosenkilde har fulgt sin Plan — men det kan man aldrig vide om ham — saa er han igaar reist til Paris, for at anstille Sammenligning mellem M elle Rachel og hendes Concurrent, M elle Ristori. 4) Udbyttet bliver neppe betydeligt. Og som han skal gjøre Alt paa en original Maade, er han reist med Diligencen, for at komme gennem Slagelse. Jeg formoder, han kommer ikke længere, men bliver i Slagelse med det Samme.

Artiklen af Berlings Tidende kan jeg endnu ikke undvære, thi jeg har virkelig skrevet et Svar, som imorgen skal sendes Nathanson. 5) I mit næste Brev haaber jeg at kunne sende begge Dele. For idag følger til Erstatning en ret morsom og fornuftigs. 358Artikel af Ydun, der ikke mere kaldes Dametidende, men æsthetisk Ugeskrift. 1) Dog medfølger idag et Billede, forestillende Mad. Davidsens Hatte; jeg synes, jeg kjender den, som jeg forærte Dig. Mad. Davidsens Hatte høre altsaa med under det Æsthetiske.

I Onsdags Aftes tog jeg en Vogn og kjørte til Sølyst, hvor jeg tog Afsked med Fru Suhr inden hendes Reise. Frøken Freuchen 2) ledsager hende.

Nu er Klokken slagen tolv, nu gjør Hunden Skaffet. 3) Ja den slog endog Eet. Nu gaaer jeg iseng, Du er nok nærmere ved at staae op. God Nat, min kjære Hanne ! Nu vil jeg sove og see at drømme om det Brev, jeg venter imorgen tidligt med al den Vished, hvormed menneskelige Ting kunne ventes. Man bør egenlig aldrig sige » vente « , men » haabe «. — God Nat !

Mandag Formiddag.

For lidt siden kom Dit Brev, og det gaaer nu som sædvanligt, at jeg maa skynde mig, for at faae mit Svar bort samme Dag. Deraf maa det komme, at der er Spørgsmaal, som ikke ere besvarede. Men jeg skal nu, uden at afvente nyt Brev fra Dig, skrive igjen, og see at faae de manglende Svar skrevne. Nu vil jeg i Hast besvare nogle af dem, som findes i Dit sidste Brev. Samwer har sendt Stykket, men jeg har endnu ikke læst det, især fordi Lene sagde mig, at det slet ikke kunde bruges; men jeg skal læse det i disse Dage. 4) — Hvad jeg gjorde den omtalte Løverdag, veed jeg sandelig ikke, og nu har jeg ikke Tid til at tænke efter, men maaskee jeg i næste Brev kan besvare det. Martensen har jeg længe ikke seet, men skal gaae til ham og bringe Hilsenen fra den sukkende Ægtemand. Mødet i Dresden bliver der vel neppe Noget af; jeg troer, at Planen at tage lidt paa Landet efter Din Hjemkomst er bedre, og derimod at gjemme Udlandet til næste Sommer. Men lad Dette endelig ikke afholde Dig fras. 359at gjøre den bestemte Tour, og gjør den med al den Ro og Tid, som behøves til en nyttig Eftercuur. Du har i det Hele slet ikke, saaledes som forrige Aar, ladet mig vide, hvorledes Curen bekommer Dig. Jeg venter Efterretning derom. — Tak for Skjorterne ! jeg glæder mig meget til dem ; men lad ikke Toldvæsenet tage dem fra Dig. — Opgivelsen af Vinduesmaalet kommer nu vist for sildigt, siden Du allerede er i Franzensbad ved Modtagelsen af dette Brev. Jeg vil dog sende det. Marie har maalt med en Alen : Høide : 3 Alen 12¾ Tomme, Brede : 2 Alen 2¼ Tomme. Jeg har maalt med en lille Tommestok : Høide : 3 Alen 13½ Tomme, Brede : 2 Alen 3 Tomme. Hvilket der nu er det Retteste, veed jeg ikke, men antager, at Maries Maal er sikkrest. Iøvrigt bemærkes, at en østerrigsk Alen er 2 à 3 Linier mindre end en dansk.

Og nu Farvel for denne Gang, min kjæreste Hanne ! Velkommen til Franzensbad ! Du skal snart høre nærmere fra

Din
J. L. Heiberg.

Tak for den smukke Fjer !

Tirsdag Morgen, d. 3. Juli 1855. Marienbad.

I Haab om, min kjære Ludvig! at jeg i Dag faaer Brev fra Dig, vil jeg alt nu begynde mit Brev til Dig, thi denne er en travl Dag. I Morgen Kl. 9 reiser vi til Franzensbad. Vi ere indbudne til Middag til at spise hos Suhr og i Eftermiddag skal der pakkes ind. Forleden Middag, da vi ligeledes spiste med Suhr, bleve vi trakterede paa det pragtfuldeste. Bang, som dog virkelig er en godmodig Fyr, endskjøndt han er dygtig gnaven, foreslog Din Skaal som blev drukket i Champagne. Ved Bordet faldt Talen om de nye Valg af Rigsdagsmænds. 360mænd og derved paa Walther. 1) Bang sagde, at han var en lumpen Karl og en Vindbøitel, han ærgrede sig over at han havde faaet 100 Rbd. Tillæg, sagde at han skrev i Morgen-Posten, og jeg kunde nok mærke, at han i sit Hjerte dadlede Dig, fordi Du protegerede en saadan Æsel. Alt dette var Vand paa Anthon's Mølle, som Du nok veed har den sletteste Tro om samme Mands Paalidelighed. Jeg er bange for, at Du troer ham for godt. Anthon paastaar, at det er reent personlig Hævn, at den Controlør, han har anbefalet Dig, ikke en eneste Gang er blevet tilsagt til Tjeneste, uagtet han har været constitueret over et Aar.

I Gaar vare vi ude med Suhr og Bang for at bese et Kloster et Par Miil herfra, kaldet Tepl. 2) Det er dette Kloster, som eier hele Marienbad med Omegn, og er følgelig en meget rig Stiftelse. Det er tillige en Slags Høiskole, hvorfra Videnskabsmænd tages i alle Fag. Det første vi besaae var Kirken, en pragtfuld og høitidelig Kirke, der unægtelig stemte til Alvor. Midt i Kirken stod en Ligkiste med et sort Tæppe kastet over, besat med fire Dødnings-Hoveder, og oven paa, laae en Sølvpude med et Dødningshoved, alt af Sølv. Der var nemlig en Broder af Ordenen død i Prag, og da er det Skik, at hele Ceremonien forgaaer i Klosteret, som om Liget var tilstede. Denne Høitid skulde skee i Dag. Loftet og Væggene i Kirken vare rigt prydede med herlige Fresco-Malerier. Klosterets Stifters Liv og Levnet vare afbildede i mange af disse Frescomalerier. Det var en mærkelig Historie, man her saa afbildet. Da han, der var af høi Slægt, blev født, bragtes han blind til Verden. Hans Moder, fortvivlet herover, anraabte den hellige Jomfrue om at skjænke sit Barn Synet igjen. Hun saa da den hellige Jomfrue i en Sky omgivet med Engle, og Barnet fik sit Syn. Da Drengen blev ældre, kjørte han en Dag for at besøge sin Moder, der i nogen Tid havde været fraværende. Vognen væltede og Hjulene gik over hans Hals, uden at han kom til ringeste Skade, hvilket atter tilskrevess. 361den hellige Jomfrues Bistand. I en endnu ældre Alder druknede han ved et Ulykkestilfælde og atter blev han frelst, og han paastod, at han havde seet den hellige Jomfrue, og at hun havde baaret ham op af Vandet. Han giftede sig nu og fik en Søn, men Moder og Barn døde kort efter hinanden. Herover blev han saa fortvivlet, at han besluttede at drage i Krig for saaledes at ende sine Dage, men han fandt ikke Døden, som han søgte, og geraadede nu i en saa sort Melankoli, at det var ham uudholdelig. Han reiste nu til den hellige Fader og bad ham om Raad for sin Smerte, og denne raadede ham nu at grundlægge en Orden for derved at have noget, der ret kunde udfylde hans Liv, og han byggede Tepl-Kloster. Hans Slægtninge, forbitret over at al hans Formue skulde anvendes herpaa, overfaldt ham hemmelig, bandt ham og førte ham tillige med hans Tjener i et Fængsel, hvor de skulde omkomme af Sult. Da de havde siddet her i længere Tid, aabenbarede den hellige Aand sig for ham og sagde: Send din Tjener ud og lad ham underrette Verden om, hvor du er. Dette skete, medens han sov. Da han vaagnede, sagde han til Tjeneren, at han skulde gaae. Hvor kan jeg det, udbrød Tjeneren, jeg er jo lænket og Taarnet er høit. I [det] samme brast hans Lænker og Karlen forbauset herover vovede Springet ned uden at komme tilskade. Nu samlede Egnens Beboere sig og trængte ind i Fængslet, men Tepl-Herren laae død af Hunger. Nu blev han høitidelig begravet i den Kirke, vi saa, og hans Formue var testamenteret Klosteret. Dette er skeet i det tolvte Aarhundrede.

En af Munkene førte os om. En net Mand med et klogt og polisk Ansigt. Men blege seer de dog Alle ud. Da vi kom ind i en stor pragtfuld Spise-Sal sagde han til mig : Nu maae jeg et Øieblik berøve Dem Deres Herrer, thi videre end hertil tør ingen Dame komme, men for at De ikke skal kjede Dem saalænge, saa, og nu aabnede han et stort Flygel, kan De underholde Dem med Musik saa længe. Han gik nu meds. 362de Andre, og jeg satte mig til Claveret og sang Din Gadevise : » Nu vandrer jeg atter i Haven her « , og derpaa — Den tapre Landsoldat og adskillige andre Sange. 1) Dine Gadeviser, min Ludvig ! er altsaa sjunget i et Kloster ; det var ikke sjunget for deres Vugge.

Da Munken kom tilbage med Herrerne, sagde jeg til ham, at man nok ikke i Klostrene kjendte Damernes Nysgerrighed, thi ellers vilde man vel betænke sig paa at sætte dem paa saa haard en Prøve. Han lo og trak paa Skulderen.

De Andre havde seet Bogsamlingerne, som skal være storartede, og det allerhelligste Sted, hvor de udøve deres Gudstjeneste, og have Helgenerne liggende. Det værste var, at jeg ikke fik et Maleri at see, som skal være verdensberømt formedelst dets mageløse Perspektiv, selv Bang var forbavset herover. Munkene komme alt ind som Børn; til deres 24. Aar kan de endnu betænke dem, i det 25. Aar aflægge de Løftet, og kan da ikke mere træde tilbage. Alt hvad de eier eller kommer til at eie ved Arv eller deslige, hører da Klosteret til. Dog jeg har vist alt skrevet for meget herom og vil derfor nu afbryde.

I Dag har jeg reddet en Skolopender, de Dyr som Du siger, at Du saa godt kan lide ; 2) den Stakkel var kommet ind i et mørkt Hul og kunde ikke finde ud igjen. Siden Ludvig saa godt kan lide Dig, sagde jeg til den, skal jeg redde Dig ud af din Nød, og den takker nu Dig for sin Frihed. Nu vil jeg høre op at skrive længer,

indtil jeg seer, om der kommer Brev i Dag.

Ja, min kjære Ludvig, jeg har intet Brev faaet, nu den er tre qv. til 1 og Kl. 1 skal mit Brev være paa Posten, altsaa maae jeg nu slutte, desværre i en Fart. Lev vel, min rare kjære Ludvig ! Gid jeg nu maae faae Brev i Franzensbad. Der er ogsaa Haab, at jeg kunde faae i Aften, skjøndt det er ikke rimeligt. Tusinde Farvel ! Nu maa jeg lade det rares. 363Stykke Papir staae tomt, det er Din Skyld. Alligevel kysser jeg Dig i Tankerne. Lev vel!

Din inderlig hengivne
Hanne.

Jeg kan ikke engang faae Tid at læse igjennem, hvad jeg har skrevet, saa Gud veed hvorledes Din Stakkel vil komme ud af det. Men da jeg veed, hvad det vil sige at vente paa Brev og ingen faa, sender jeg det som det er.

s. 363

Torsdag, d. 5. Juli 1855. Franzensbad.

Min søde rare Ludvig!

Lige kommen fra mit første Bad her, sætter jeg mig strax for at besvare Dit kjære Brev fra 1. Juli, som jeg modtog for et Par Timer siden.

Maries Skjæbne bedrøver mig inderlig. 1) Jeg skrev hende et kjærligt fortroligt Brev til, hvilket hendes Brev til mig gav en passende Anledning til. I dette raadede jeg hende ikke at være saa indesluttet og bære al sin Smerte hos sig selv ; maaskee dette har nogen Deel i, at hun har aabnet sig for Dig, thi jeg skrev netop at hun i Dig og mig kunde have tause og trofaste Venner og forsikkrede hende om Din Agtelse og Hengivenhed. Gid hun nu ikke maa gribe for haardt og voldsomt ind i sin Skjæbne.

Din Scene med Din Moder har ret bedrøvet mig. Min stakkels Ludvig ! Det er Synd at Du skal have slige Bryderier, men Du sætter næppe Din Villie igjennem, hun vil nok trætte Dig med sin Udholdenhed, saa Du giver efter. Saaledes er det idetmindste altid gaaet mig. Jeg var selv tilstede, kort før min Afreise, og hørte Dahlerup udtrykkelig forbyde hende at lade sig bære ned af den Trappe, jeg erindrer endnu, at han sagde : To Gange kan det gaae godt, den tredie Gangs. 364kan De alle tre styrte ned, og at dersom hun absolut vilde bæres ned, maatte det skee af to Mandfolk og af Bagtrappen. Din Plan med at lade Have-Stuen istandsætte er jo meget fornuftig og vel betænkt. Kommer Du ikke til Dresden, faaer jeg at finde mig deri, og har jo saa den paatænkte Landtur med Dig at glæde mig til. Maaskee er det og saaledes bedre.

Fra det Heibergske Hjem

22

Tak for det tilsendte af Ydun. 1) Det er jo en meget fornuftig Mand, maaskee Ydun bliver Theatrets Støtte, inden man veed et Ord deraf, dog hvad den Dame bringer til Torvs er der nok ikke mange der kjøber af. Jeg længes efter Berling og Dit Svar.

I Gaar var vi da sidste Gang i Marienbad. I det yndige Marienbad. Suhr var rørt. Vor Værtinde med samt Døttre og Børn græd. Frøken Cederfeld bragte mig en Afskeds-Bouquet. Dr. Heidler lovpriste til Afsked min Naturlighed og sagde, det var umulig at tro, man havde en Skuespillerinde for sig. En net Compliment for Skuespillerinderne. Med mine Bade-Piger tog jeg en rørende Afsked, og da Fru Hvidt 2) fik min Badetime, berømmede de for hende den rare Frue fra Kjøbenhavn, og hun sagde mig, at hun haabede, at lidt af deres Godhed for mig vilde falde over paa hende. Det er en net Kone, som jeg godt kan lide — dog ikke af denne Grund alene. Løventhal, hvis Hjerte, imellem os sagt, jeg troer at have vundet, var virkelig rørt og forlod os ikke, før vi stege op i Vognen. Han vil lære dansk for at læse Dine Værker og for at see mig spille, han ønsker at faae mit Portræt tilsendt. Jeg har foræret ham et af de smaae Compasser, og han sendte mig ved Afskeden et lille Stel Porcelæn, hvoraf jeg har lovet at drikke min Morgen-Caffe paa vor Bryllupsdag næste Aar ; kort sagt, vi forlod Marienbad omgivet af Venner og Taarer, og sidder nu her i vor Eensomhed kun omgivet af det kjedelige Franzensbad og mange stygge Billeder, der bilde sig ind, at de ere Mennesker skabte i Guds Billede. Curen troer jeg vists. 365har gjort en god Virkning paa mig og nu kommer Efterkuren og fuldender Værket, saa jeg vist haaber at komme hjem rask og styrket til Arbeide og nye Kampe. Ak ! naar kun ikke den Vinter stod i Baggrunden med sin truende Mine. Jeg har en Følelse, som om jeg skulde i Krig, hvor det gjaldt Liv eller Død, dog jeg stoler paa Din Arm og Dit Skjold i dette som i mere.

Saa vor gamle Præst, som har forenet os, lever ikke blot, men lever forynget ? Det var rart at komme næste Aar til Slangerup, uagtet Du da vil føre en gammel Kone dertil og ikke den unge. Dog Aarene ere ikke levede forgjæves. Din Brud med Sølv-Krandsen om Hovedet istedet for Myrtekrandsen er vel ikke saa indtagende for Dig som den Gang, men ligesom Sølvet ikke visner som Myrtebladet gjør, saaledes kan Du nu sikkrere end

den Gang stole og bygge paa min Trofasthed, indtil Sølv et forvandler sig til Guld og Gullet til Jord. » Min unge skønne Brud, jeg kan ei gammel dig tænke « — Dog min stakkels Ludvig, det vænnes Du nu lidt efter lidt til ; dog jeg trøster mig med, hvad der staaer i Sangen i Slægtningene : » Vi følges, Vi følges ad. « 1)

Det er sandt ! Carlsbader-Turen med Suhr, som jeg skrev Dig om, blev der intet af. Jeg synes, det var bedst at undgaae den for ikke at give Anledning til Sladder ; vi kørte derimod hver Eftermiddag en Tur i Omegnen, paa hvilken Suhr og selv Bang vare meget elskværdige. Suhr sagde til mig i Fortrolighed: De er et farligt Menneske ! nu er Bang lige saa indtaget i Dem som jeg, og Planen om at mødes i Dresden paaskyndes nu lige saa meget af ham, som jeg selv ønsker det. Du seer, Din gamle Kone gjør endnu en Slags Lykke hos Herrerne. Jeg haaber imidlertid, at der intet bliver af dette Sammenstød ; jeg har ikke opmuntret, og vil ikke opmuntre dertil, reise hjem sammen skal jeg imidlertid forhindre under alle Omstændigheder.

Glem ikke, at Du i Dit forrige Brev lovede mig at meddeles. 366mig Din Plan for næste Saison. Læs snart det franske Stykke, det var dog muligt, at det kunde bruges, og vi har jo intet nyt, Gud bedre det. 1) Og nu, min egen kjære Ludvig, maa jeg paa Grund af Klokkeslettet afbryde, hvis Brevet skal komme bort i Dag. Jeg sad her gjerne og skrev ikke alene fire men otte Sider fulde, jeg synes altid jeg kan blive ved i det uendelige, uagtet jeg intet har at skrive om, som dette Brev kan bevise, men at skrive til Dig er dog paa en Maade at leve med Dig saa længe og deraf kommer vel min Lyst dertil. Anthon galter paa Brevet og jeg maa altsaa slutte. Lev vel, min Ven ! tænk med Godhed, og ifald det ikke er ubeskedent, med Kjærlighed paa Din Sølvbrud. Skriv mig snart til, jeg er saa glad for Dine Breve.

22*

Din inderlig hengivne
Hanne.

Næste Gang beskriver jeg Dig vor Bolig her. Den er simpel men reenlig.

S. 366

Fredag Formiddag, 6. Juli 1855.

Min kjæreste Hanne!

Efter igaar, temmelig sildigt, at have modtaget et Brev fra Dig, som jeg just nu vilde sætte mig til at besvare, overraskes jeg allerede ved et nyt, skrevet Dagen før Din Afreise til Franzensbad. Uagtet der er 3 Dage mellem begge Breve, ere de dog komne lige efter hinanden, og det maa hidrøre derfra, at det første er gaet over Land, det andet med Dampskib, eller ogsaa hænger det anderledes sammen, hvilket gjerne kan være. Igaar er Du altsaa kommen til Franzensbad, og har formodenlig ogsaa faaet mit sidste Brev. Jeg skriver nu igjen for ikke at lade Dig vente paa Brev, men det Meste af hvad jeg havde at sige, maa jeg gjemme til en anden Gang, thi det er blevet noget sildigt. Jeg var igaar beskjæftiget meds. 367mit Svar til Berlings Tidende, som jeg først fik færdigt sildigt ud paa Aftenen. Jeg var da træt og ikke opsat til at skrive igaar Aftes. Tag altsaa idag tiltakke med disse faa Linier. Til Erstatning lægger jeg den Berlingske Artikel 1) i Brevet, og allerede af den Grund skriver jeg idag paa mindre Papiir, for ikke at gjøre Convoluten for tyk; thi jeg vedlægger ogsaa, som Du seer, Forglemmigeier og Rosenblade, hvilken Sammensætning Du fandt Behag i for et Aar siden. Denne Gang have disse Blade dog en større Betydning, thi det er de første Forglemmigeier i Haven, og Bladene ere af den første Rose. Efter et Par Dages Regn stod nemlig Haven iforgaars fuld af Forglemmigeier, og den første Rose var næsten udsprungen. Næste Morgen, inden jeg var staaet op, saae Caroline den og klippede den af tilligemed et Par andre, mindre udsprungne, og overraskede mig med at bringe mig den første, hvilket dog just ikke var efter mit Ønske, da jeg heller selv havde klippet den af. Nu staaer den i et Glas Vand, og jeg tager et Par Blade fra den. I hvad Tilstand den lille Green af Forglemmigeier kommer i Din Haand, kan jeg ikke vide, men for Øiblikket har den med sine Knopper en ganske ualmindelig Form, idet den ligner et Spænde eller en langagtig Broche.

Jeg var forleden hos Martensen og bragte ham Hilsenen fra Løwenthal, idet jeg ligeledes fortalte ham om det Svar, han havde givet Dig med et Suk og de Ord : Und wie ? — Martensen sagde, at hans Kone havde for endeel Aar siden været berømt for sin store Skjønhed, der havde tilfølgende, at Lenau forelskede sig i hende, og var der tidligt og sildigt, og bragte sine Venner med sig i Huset, deriblandt ogsaa Martensen. Lenau havde saa stor Respect for hendes Dom, at han aldrig lod Noget trykke, før han havde læst det for hende og hørt hendes Mening. Om Manden sagde han, at det var en smuk Mand, men at han gjaldt for ubetydelig, og man tog ikke megen Notice af ham. Om der nu i disse Oplysningers. 368ligger nogen Forklaring af det sukkende Svar, skal jeg lade være usagt.

Naar Bang siger, at Walther er en Æsel, skulde han dog tillige sige, hvorfor. Det er det Mærkelige ved denne Mand, at Alle tale ilde om ham, men Ingen kan sige, hvori hans Slethed da bestaaer ; thi at han er et Stykke af hvad man kalder en Blære, og gjerne gjør sig vigtig, er dog endnu ikke Nok til at kalde ham en Æsel. Mange Gange er han jo bleven angiven hos mig for Underslæb og andre Feil, men ved enhver Undersøgelse har det viist sig, at man gjorde ham Uret. Da jeg antog ham, var han forsynet med talrige, glimrende

Attester fra meget anseete Mænd, hvis Vidnesbyrd Bang neppe vilde forkaste. De 100 rd., han har faaet i Tillæg, er jo ikke Noget, der er gjort for ham personligt, men de blive herefter ved Embedet, og komme hans Eftermand tilgode.

At Frøken Andreasen raisonneer à la Mantzius, er vistnok meget tactløst. Vel er Enkedronningen selv noget vaklende i sine Anskuelse, og hendes Selskabsdame, der naturligviis vil være af samme Mening, som hendes høie Herskab, kan have vanskeligt nok ved at finde denne med Sikkerhed. Men i Tvivlstilfælde kunde hun jo holde sig til Christian den 8des Meninger, og være vis paa, at hun ialfald, ved at bekjende sig til dem, ikke kunde falde i Unaade hos Caroline Amalie. Iøvrigt er hun i disse Dage udnævnt til Etatsraadinde med samme Rang som Du, men Du har Anciennitet, og kan derfor gaae først ind ad en Dør. 1)

Den yngste Wiehe besøgte mig Dagen før sin Afreise, og talte længe med mig. Han har Intet imod at komme hertil om et Aar for at lade sig engagere. Men han og hans Kone have i Alt en Indtægt af 2400 rd. ved Christianias Theater, og meget mindre kunde han ikke være tjent med her, ligesom han heller ikke kunde indlade sig derpaa, med mindre han strax blev Kongelig Skuespiller, med Udsigt til Pension. Dus. 369seer altsaa, at Tingen har sine store Vanskeligheder. Iøvrigt talte han meget sindigt og fornuftigt om sin Broder.

Tak for Dine rare Fortællinger om Klosteret og Elverhøis-Historien i Fyen.

Scolopendre holder jeg ikke af. Men Du tager vel ogsaa feil af Navnet, og det er sagtens et andet Dyr, som Du har reddet for min Skyld, hvilket jeg takker Dig for.

Der er Adskilligt i Dine Breve, som jeg endnu har at svare paa, og Adskilligt, som jeg selv har at meddele. Jeg skriver igjen om et Par Dage. Nu tør jeg ikke opholde disse Linier længere.

Farvel, min kjæreste Hanne! Jeg tænker daglig paa Dig, og ønsker Dig til Lykke med Din Cuur, Din Reise og Din Hjemkomst.

Din
J. L. Heiberg.

s. 369

Løverdag, d. 7. Juli 1855. Franzensbad.

I Haab om, min kjære Ludvig, at jeg i Aften eller i Morgen faaer et Brev fra Dig, vil jeg begynde min Epistel i Dag. Det var altsaa vor Bolig her, som jeg lovede Dig en Beskrivelse af. Da vi ankom hertil, tog vi ind i de første Hoteller, vi vilde dog ogsaa en Gang bo elegant. Ja Gud hjælpe os. Overalt lød det : Alt er besat, og vi saae os alt i Aanden ligge paa Landeveien under aaben Himmel. Nødlidende af Sult og Tørst, besluttede vi nu i vor Fortvivlelse at tage ind i et Hotel for at tilfredsstille denne Trang. Da vi vare blevne mætte, blev vi aabenhjertige og beklagede vor Skjæbne for Opvarteren. Følende Medlidenhed med vor usle Tilstand sagde han, at der vel var et Par Værelser i Baghuset, ifald vi vilde tage tiltakke, indtil der blev noget ledigt i Forhuset. Jeg besaae nu de os tiltænkte Værelser. Mit er en stor Sal hvori der kunde staae ti Senge, men der stod dog for Øieblikkets. 370kun tre. Senge var her altsaa i Overflødighed, men derimod saa godt som ingen Møbler, imidlertid da jeg traadte hen til Vinduet, slog en Nattergal, eller Drossel, jeg kan ikke komme paa det rene hvilket det er, sine skjønne Triller, og dette bestemte mig til at blive. Ligesom jeg selv er en Værtshusdatter, saaledes troer jeg, det er Himlens Styrelse, at jeg allevegne skal komme i Kast med Gjæstestuer, thi under min Sal er den egentlige Kro-Stue, og over vor Opgang staaer skrevet over Døren : Skjænkestue, saa jeg er i Stand for at komme i Ry for Sviir, naar Folk saa ofte seer mig træde ind af denne Dør. » Det er ikke nyt i Folkestue, at man lyver en ærlig Mø noget paa «. 1) Jeg har nu pyntet op i min Sal med hvad jeg kunde, sat de faae Møbler, her vare, midt paa Gulvet for at give den et fornemt Præg, sat en stor Bouquet af Mark-Blomster paa Bordet, og nu forsikrer Anthon, at her er nydelig, men jeg har en Mistanke om, at det især er den billige Betaling han finder nydelig. Vinduerne vender imidlertid ud til en Landevei med grønne Træer og det er jo meget heldigt ; havde de vendt ud til en Ko-Stald, maatte jeg dog blevet her, saa mange Reisende er her og saadan en Mangel paa Plads. Den største Færdsel paa min Landevei bestaaer imidlertid af Stude og Tyre, saa dersom jeg var Dyremaler havde jeg nu Anledning til at gjøre et fuldstændig Studium. Dog Fuglen med sine Triller bestemte mig, og den trøster mig for alle Savn. Af Danske er her en Stivstikker af en Major, Hr. Mosiin, ved Artilleriet. 2) Han har gjort mig en Visitte og derved truet mig med oftere at skulle underholdes af ham. Han seer skikkelig og god ud, men jeg vilde hellere — Gud forlade mig — at han havde været morsom og uskikkelig. To danske Damer, som ligeledes seer skikkelige ud, men som jeg vil lade nyde deres Skikkelig i Enerum, kjedelig kan jeg selv være, dertil behøver jeg ingen Hjelp. Du seer altsaa, at vi ere til Dato mutters ene, og naar jeg undtager den Glæde Dine Breve forskaffer mig, lever jegs. 371et temmelig Krageliv, og skal slet ikke græde den Dag, da vi siger Franzensbad Farvel. Veiret er atter slet, og det regner det meste af Dagen. Jeg sover ikke godt om Natten, » alt for de stærke Drømme «. 1) Lever jeg uden Begivenheder om Dagen, da veed Gud jeg har nok af dem om Natten, men da Du ikke kan lide at høre Drømme fortalte vil jeg forskaane Dig for dem, uagtet de nok vare værd at høre, maa Du tro.

Jeg har atter faaet et langt og rart Brev fra Marie Welding. Hun fortæller mig om Dit Besøg, hvilket hun er meget glad over. Gid jeg kunde gjøre noget for hende. Manden vil nu være Mægler, og hun, uagtet hun ikke nævner det, Jordemoder. Hun bøder nu haardt for sit tidligere Overmod og Stolthed. Ja Gud veed nok, hvor han skal ramme os, gid nu denne Ulykke maa blødgjøre hendes Sind, og hun derved forædles. Hendes Skjæbne ligger mig saa haardt paa Hjerte, at jeg Dag og Nat tænker paa hende. For første Gang har hun i sit Brev talt aabenhjertigt med mig, og hun lover, naar jeg kommer hjem, at hun da vil lægge » al sin Sorg og Smerte og Tvivl ned hos mig «. Hun er saa rørt over mit Brev, som hun kalder : » et velsignet Brev der faldt som Dug paa hendes forpinte Sind «. Hendes Brev rørte ogsaa mig, og jeg vil gjøre mig Umage for at være noget for hende, om det maatte lykkes mig. Jeg har i Dag atter skrevet hende til, dog hvis hun ikke selv taler derom til Dig, skal Du ikke tale derom til hende. Hun er mistroisk og kunde let tro, at Du kjendte hvert Ord der stod deri, hvilket hun dog maaskee ikke ønskede. Fra Suhr har jeg ogsaa i Dag faaet et Brev fra Marienbad, hvori han sender mig et udklippet Stykke af Berlingstidene. En Afskeds-Præk af Bournonville til det danske Publicum, hvori han siger, at han endnu ikke vil hvile paa sine — Erindringer. 2) Det er vist en Trykfeil. Der skulde vist staaet Laurbær, i det mindste passede det bedre til Mandens sande Mening. Ogsaa han trængte til et Svar af Dig, men som hans. 372til Lykke for sig, nok ikke faaer. Suhr skriver, at Bang er blevet aldeles forhippet paa at møde os i Dresden. Han skriver at Bang nu taler i høiere Toner om mig end han selv, saaledes, skriver han, at Samlivet med mig i Marienbad har indtaget ham. Han siger, jeg er et forskrækkeligt Menneske, der kan gjøre med Folk, hvad jeg vil — naar jeg vil.

Aften Kl. 9.

Der kom ingen Brev fra den stygge Hund ! God Nat ! Nu gaaer jeg i Seng, og Du er vel nylig staaet op. God Nat ! Jeg haaber nu paa i Morgen. God Nat ! Du glemmer mig reent, mig Stakkel.

Mandag d. 9.

I Aftes sildig havde jeg da den Glæde at modtage Dit Brev fra Fredag d. 6. Juli. Tak, min kjære Ludvig, for Rosenbladene og Forglemmigeierne. Da jeg aabnede Papiret, strømmede en frisk Rosenduft mig imøde. Jeg blev meget glad for dem. Kierkegaard siger et Steds (undskyld at jeg citerer det troløse Bæst), at i Gjentagelsen bestaaer vort rette Liv, og saaledes vil jeg ogsaa betragte denne Gjentagelse som noget nyt, som noget levende, frisk, og ikke som noget forældet. 1) Din friske Blomstersending skal blive lagt i den Kapsel jeg bærer paa mig, istedet for dem fra i Fjor, der nu næsten er Støv. Tak for at Dine Fingre har lagt dem saa pænt sammen. Tak for at Du tænker paa mig med Venlighed. Jeg havde ventet mig mere af Stykket i den Berlingske Tidene. Den flau dumme Dadel som alle disse Faarekyllinger pipper ud imod Dig, min kjære Ludvig, er harmelig at læse om. Du kan sige som Pigen, der saae Svend Dyrings Hus : Det Theater er et slemt Hus at tjene i. Nu venter jeg med Længsel paa Dit Svar. Mon den unge Wiehe virkelig ikke vilde skamme sig, ifald han opnaaede en større Gage end nogen af os andre ?s. 373Kunde jeg dog forstaae denne Ubeskedenhed og Overvurderen af sig selv, men den er mig ufattelig.

Synes Du ikke, at det dog er bedst, at Overskou tænker paa en Anden til Capriciosa end mig ? 1) Der er jo baade Md. Holst og Jmf. Andersen. Folk har nu engang saa store Fordringer til mig Stakkel, og uagtet Stykket er gammelt og bekjendt, skulde det ikke undre mig, om de med eet fordrede, at denne i sig selv Birolle da skulde ansees som en Hovedrolle. Dog det er vel tids nok at tale derom, naar jeg kommer hjem.

Anthon, der virkelig er rar og i godt Humør i Sommer, og jeg, have besluttet at give en Forestilling i min store Sal her. Programmet er: Emilies Hjertebanken. Lob der Kleinen, for ogsaa at have noget paa Tysk, og: Seer Jer i Speil. 2) Vi mangler kun Onkelen, dog den overtager nok Major Mosiin. Paa Plakaten skal staae : Alle Slesvig-Holsteinere komme ikke ind, med mindre de har Tegn og Mundkurv paa. Maaskee jeg paa denne Maade kunde blive europæisk berømt, ellers skeer det vist aldrig. Jeg er aldrig ved et Bad uden at ønske at Mad. Sødring var tilstede, thi en saadan Samling af Menneske-Dyr seer man dog intet Sted paa eet Bræt; de fortjente virkelig at uddødeliggjøres paa Bræderne.

Jeg kan glæde Dig med, at mit Udseende virkelig alt er bedre. Mine af Sorg og Modgang indfaldne Kinder have atter faaet lidt Kjød paa, saa mit Ansigt næsten er rundt. Jeg troer, at jeg vil lade mig male strax, naar jeg kommer hjem, thi venter jeg et Par Maaneder, bliver jeg vel atter huulkindet og bleggul. Jeg troer, Gud bedre det, at Hertz ogsaa bliver Dig utro, siden han intet har indleveret endnu af Nyt til Opførelse. Maaskee han ogsaa vil vente til Din Bortgang er iværksat. Ja det er i Nøden, man skal kjende sine Venner, det er et sandt Ordsprog. Vilde dog Vor Herre være paa Din Side og gjøre al den Indbildskhed, Forfængelighed og Troløshed tilskamme. Ifald mine Bønner kan udrette noget hoss. 374ham, da bliver der intet forsømt. Læs dog det franske Stykke! det var dog muligt, at det kunde bruges, og hvis saa er, tager det er jo Tid at oversætte. Gjør det, min kjære Ludvig!

Theatret bliver vel næppe færdigt i rette Tid, og det glæder jeg mig over, uagtet det vil komme til at gaae ud over mig til næste Aar; men saa er der dog længere Tid til Forberedelsen i Aar, og jeg synes, at det ikke kan skade, at Folk faaer deres Nysgerrigheds-Lyst styret paa Hofteatret inden vi begynde. Den sidste er altid den nyeste hos et Publicum. Jeg maae nu afbryde for at gaae i Slambad ; naar jeg kommer hjem slutter jeg mit Brev. Farvel saa længe !

See saa ! Af Jord est du kommen, af Jord skal Du igjen opstaae, og jeg er nu opstaaet. Dog haaber jeg paa en bedre Opstandelse end denne. Du fortæller mig slet ikke i Aar som i Fjor om Dine Damebesøg ? Har Du maaskee en slet Samvittighed, eller maaskee slet ingen ? Jeg har en Anelse om, at det er af Troskab mod mig, at Din Moder absolut vil sidde i Havedøren eller i Haven, for at forstyrre Dine Rendezvous. Hvis saa er, da tak hende fra mig, men sig hende tillige, at den Dyd, der skal bevogtes, er ikke mange Sild værd. Hvorledes lever alle Dine Veninder — dog nei — dette Udtryk vil jeg ikke misbruge, Du har nylig kaldt mig Din eneste Veninde og det gjorde mig saa lykkelig. Jeg vil heller kalde dem Dine Flammer, thi Flammer ere bestemte til at slukkes. Er Jmf. B. s Forlovelse offentliggjort ? 1) Jeg blev meget forundret, en af de første Dage paa Reisen, da Anthon spurgte, mir nichts, dir nichts: Hvem er Jmf. B. forlovet med ? Er hun forlovet, spurgte jeg. Ja, svarede han: Een Aften i Farinelli betroede hun mig og Phister, at hun var forlovet og at Forlovelsen skulde deklareres saasnt Sæsonen var ude. Det seer daarligt ud med de Hemmeligheder Du har med dine Flammer. Mad. Schi-d 2) betroer Pyntekoner det samme som hun under Tavshedsløfte betroer Dig, og Jmf. B. betroer Phister sine Hemmeligheder. Phister ! — Phister havde spurgt. 375om hun elskede ham høit, og hun svarede: Ellers skulde Pokker tage ham. Jeg vilde ikke synes om i hendes Elskers Sted at blive saaledes omtalt — og med Phister. Jeg blev imidlertid ved at sige, at jeg intet vidste herom, til Anthon.

Jeg har faaet to Breve fra Frøken Løvmand. Seer Du hende, saa tak hende fra mig. I det ene fortæller hun, at der gaaer en Vittighed i Omløb i Kjøbenhavn og at den tillægges Dig, nemlig den gamle om Høedt, at Narren gik og tog Gjøgen med. 1) Saaledes er den nu forandret. Du seer altsaa, at Dit Forfatterskab er bekjendt. I Anledning af Vittighed ! hørte jeg af Bang en ganske morsom. Han siger, at i hele Cultus-Ministeriet gaaer den Talemaade fra den høieste til den laveste, naar der ventes paa en Sags Afgjørelse og man spørger hvor bliver den af, da svares der Aa! den er under-veis. Karl Weis skal virkelig være utrolig doven i Contorsager, derimod gjør han Violiner, som skal være saa gode, at Koch har spilt paa en af dem paa en Concert. 2)

Jeg sukker over, at jeg ikke er hjemme nu, da Du fortæller, Roserne blomstrer. Hele Dit Brev lugter af Roser, og forøger min Længsel. Jeg længes tidt meget efter Dig og Dit Selskab. Skulde jeg længe og ofte være skilt fra Dig, blev jeg ganske dum. Naar jeg her seer Roser, Stjerner, eller kun en god Hund, og her er mange gode Hunde, der trækker og slider for Føden, da tænker jeg strax hjem. Dit Billede staaer foran mig paa Bordet, og ved en særegen Belysning i denne Stue, synes det ofte naar jeg seer paa det, som om Du stod bag ved min Stol. Første Gang jeg saa det, blev jeg ganske underlig tilmode, en saadan Illusion var deri. Det er mig ubehageligt at tænke, at Du sover naar jeg vaager og omvendt. Kun om Onsdagen veed jeg, hvor min Tanke skal søge Dig imellem Himmel og Jord. Apropos om Jord. Vil Du lade sige til Gartneren, at han endelig maa vande de høistammede Roser, som blev plantet i Foraaret, ifald der ikke falder tilstrækkelig Regn. Og nu, min egen kjære Ludvig, das. 376alt maa have en Ende, maa følgelig ogsaa dette Brev have en. Hver Aften mellem 9 og halv 10 gaaer jeg til Ro og sover da ind med Bøn til Gud om at bevare Dig og være med Dig. Undertiden føler jeg saa tydelig, at han hører paa mig, undertiden er han mig fjernere, dog det er naturligvis min Skyld, naar det sidste er Tilfældet. Farvel altsaa endnu en Gang, min kjære Ven ! Bliv ved at tænke imellem paa mig og tænk da saa godt om mig, som Omstændighederne tillader det.

Bliver der virkelig intet af, at Du møder mig i Dresden ? Dog jeg vil ikke spørge, thi Du svarer mig næsten aldrig paa mine Spørgsmaal, Du glemmer dem lige saa hurtig som Du læser dem, og endda er jeg ikke vred men from og god og siger: Lev vel, min egen kjære Broder, Ven, og Ægteherre.

Din
Hanne.

s. 376

Søndag Aften, 8. Juli 1855.

I Eftermiddag, min kjære Hanne, modtog jeg Dit første Brev fra Franzensbad, og seer deraf med Fornøielse, men for første Gang, at Curen i Marienbad synes at have bekommet Dig vel. Det er jo herligt, at Du venter at vende tilbage med god Helbred og fornyede Kræfter til Dit Arbeide. Kun Skade, at Vinteren staaer for Dig som et Skrækkebillede. Jeg troer nu, at den næste Theatersaison vil blive gunstig ; men skal jeg sige, hvorpaa jeg grunder mit Haab, vil jeg have vanskeligt for at angive det. Det er en Anelse, som jeg ikke videre kan forklare, maaskee en Overtro, men det forekommer mig at være et gunstigt Varsel, at Sæsonen begynder en Løverdags, ligesom for 6 Aar siden, da jeg tiltraadte mit Embede, og Alt gik saa meget godt. Skulde nu Theaterbygningen ikke blive færdig til rette Tid — hvilket jeg dogs. 377ikke frygter for — saa falder rigtignok dette Varsel bort. Jeg har nu imidlertid faaet et nyt originalt tragisk Drama, hvis Sujet er taget af Peter den Stores Historie, og som unægtelig baade har Theater-Effect og røber Talent. 1) Det er i 5 Acter, og kunde passende aabne Sæsonen, dersom det ikke var saa sørgeligt. Imidlertid er der jo intet Ondt i at begynde med det Tragiske, men det er muligt, at det var fordeelagtigere for Stykket at komme længere hen paa Aaret. Jeg skal nu ialfald lade det udskrive og holde det parat, ifald Omstændighederne fordrer dets Afbenyttelse til Sæsonens Aabning. Forfatteren er anonym, men mig velbekjendt. Stykket er i Prosa, hvilket er en Fordeel i mange Henseender. Men jeg kan ikke nægte, at man her kommer til at savne baade Nielsen (det Bæst) og Wiehe. Det er ogsaa uheldigt, at Stykket i flere Situationer stærkt minder om » Prindsessen af Taranto « og » Dronning Marguerites Noveller «, ja i Slutningsscenen endog om » Dina «. 2) Og for at gjøre

Ligheden med de to første Stykker complet, er den for Dig bestemte Rolle igjen en Prindsesse fra et fremmed Land. Men Dialogen er unægtelig langt bedre og aandrigere end i » Prindsessen af Taranto «. Der er en Scene, hvori Prindsessen lærer Keiser Peter den rette Politik, ganske som i » Dronning Marguerites Noveller « ; og en Afskedsscene i Fængslet minder om » Prindsessen af Taranto «, men dog med en ny og original Nuance. Den Dødsdømtes Moder er ogsaa i dette Stykke, men det er en heel forskjellig Character. Endelig den Geistliges Indtrædelse i Slutningen, da Dødsdommen skal fuldbyrdes, er som i » Dina «, men der er dog tillige den væsenlige Forskjel, at ogsaa den Geistlige skal henrettes, efter at have ledsaget Prindsessen til Retterstedet. — Idag staaer i » Ydun «, at jeg i denne Tid afretter et Par Figuranter til at blive Wieher. 3) Det er dog nogle schofle Karle, alle disse Avissskrivere. — Mit Svar til Berlings Tidende følger hermed. 4)

For lidt siden fik jeg et Brev fra Kellermann, der med sins. 378Kone opholder sig i Nærheden af Wien. 1) Han lader mig vide, at hans Broder, som Du jo saae forrige Sommer, er død kort efter hans Ankomst, og at han og Konen derfor have opgivet Kunstreiserne, og om faa Dage vende tilbage til Kjøbenhavn. Mad. Kellermann raader mig paany at henvende mig til Albert i Paris, for at formaae enten ham selv eller hvem han vil anbefale, til at komme hertil paa et Par Maaneder, og sætte noget Nyt i Scene. Jeg har allerede talt med Hall om denne Sag, og han bifalder dette Forsøg. Jeg vil nu, da jeg ikke kan vide, om Albert for Øieblikket er i Paris, en af de første Dage skrive til Delong og bede ham indlede Sagen, hvorefter jeg da nærmere kan sætte mig i Correspondance med Albert, ifald han er villig til at gaae ind paa Forslaget. — Her har Du foreløbigt Svar paa Dit Spørgsmaal om mine Planer for Saisonen. Meer i et næste Brev, naar jeg har noget Bestemt at meddele, foruden det, jeg her har skrevet.

Jeg tvivler ikke om, min kjære Hanne, at Du, tiltrods for Sølvkrandsen, kan gjøre Erobring. Derpaa har jeg Exempler nok, ogsaa fra Din Reise ifjor. Hvor smigrende det nu kan være at have gjort Hr. Löwenthals Erobring, kan jeg ikke vide. Suhr — ja, det er, som man tager det til ; men Bang — der kjørte med Svinet i Vognen — ja det vil jeg nu slet ikke tale om, thi Kjærlighed og Svineri høre ikke sammen, men derimod Kjærlighed og Sværmeri, men det Sidste kan jeg ikke tiltroe Bang, hvorimod nok det Første. Imidlertid skal dette ikke være sagt til hans Forkleinselse, thi han er en godmodig Mand, som jeg i Grunden godt kan lide. Og hvorfor skulde han ikke paa sin Maade gjøre Cour, især naar en Anden betaler alle Omkostningerne ? — Tvivl forresten ikke paa, at jeg baade ærer og elsker Din Sølvkrands. Hvorledes kunde det ogsaa være anderledes? Et Samliv af 25 Aar kan jo ikke have været forgjæves. Jeg forlanger ikke, at Du skulde være yngre, og det vilde jo være latterligt, om netop jeg forlangte det. Naar Du vil sige : » Vi følges ad, « saa er det jos. 379Meer end jeg kan gjøre Regning paa. [Herefter er overstreget 4 Linier].

Hvad jeg imidlertid maa bebreide Suhr, det er hans Tractementer og Champagneviin. Hvorledes kan det forenes med en Badecuur ? Forrige Aar hed det sig jo, at Du ikke maatte drikke Andet end Vand, og Dahlerup siger ogsaa, at Suhr ødelægger baade Dig og sig selv og især Bang ved saa luxuriøse Nydelser under Curen. Nu, jeg vil haabe, at det kun er enkelte Undtagelser fra Reglen, og at de ikke ville have onde Følger.

Min Moder har havt stor Glæde af Din Beskrivelse over Klosteret saavelsom af Fortællingen om Stamherren og Bondepigen, ligesom om Disputen med Frøken Andreasen, som nu forresten kalder sig Andresen, for at undgaae Asenet. Frøken Løvmand, som var hos min Moder forleden, og bad Dig hilse, hæver forresten samme Frøken til Skyerne, og siger, at hun har opdraget den Fru Schjern, 1) som boer her i Huset, medens Andre sige, at denne Omstændighed ikke taler til hendes Fordeel. Dahlerup paastaaer, at Frøken Andresen ikke er ganske rigtig i Hovedet ; hun har Syner, og tør ikke være allene om Natten ; hendes Kammerpige maa da sidde ved hendes Seng, og det Mærkeligste er, at Frøkenen, som er Forelæserinde hos Enkedronningen, fortsætter sin Profession om Natten, idet hun hele Tiden læser høit for Kammerpigen, medens man snarere skulde troe, at Kammerpigen læste for hende, men det gaaer ikke an, thi naar hun selv er ubeskjæftiget, faaer hun sine Syner. — Min Moder har dog ikke siden forlangt at komme i Haven. — Din Moder besøgte jeg i Eftermiddag, og fortalte hende, at Du var kommen til Franzensbad. Hun vidste det allerede af Antons Brev til hans Kone. Fra Marie Welding har jeg ikke siden hørt Noget, hun har heller ikke endnu sendt mig Lysekronen og Taffeluhret.

Vor nye Tjener, Bertel Petersen, lader til at være en megets. 380sindig og skikkelig Person, han er ogsaa opmærksom og villig, ret vel øvet i Opvartning, saavidt jeg kan mærke, og sikker og paalidelig i at udrette Ærinder, modtage Besked og Meldinger. Han er endnu ikke saa fix i Klæder, som de forrige Tjenere tilsidst vare; men det kommer jo nok. Om Morgenen gaaer han dog med hvide Trøier, hvilket jo er meget pænt og fiint. — Idag var det Carolines Tour at gaae ud; hun skulde have været i Dyrehaven med Christensen, men de betænkte dem, og toge til Roeskilde og Lethrabort. De toge dog først bort Kl. 2 omtrent, og vare tilbage til almindelig Tid om Aftenen. Ved Hjælp af Jernbanen gjør man nu saadan en Reise i samme Tid som en Dyrehavstour.

Fra det Heibergske Hjem

23

Klokken er over 1 ; jeg siger Dig Godnat, min kjære Hanne, og gaaer tilsens. Resten af Papiret lader jeg

staae blank, for at skrive et Par Ord derpaa imorgen.

Mandag Formiddag.

Idag skal jeg spise til Middag hos Martensen. Jeg skal da fortælle ham, hvorledes Du har skaffet Løventhai Hævn og Opreisning for den Ringeagt, der før har været viist ham som Paahæng til den smukke Kone. Han kan dog prise sig lykkelig; det er ikke Alle, der saaledes blive hævnede, og jeg fortænkter Ingen i, at han gjerne modtager Erstatningen.

Du gjør Ret i ikke at reise hjem i Selskab med Suhr ; Folkesnakken er allerede tilstrækkeligt igang, og det er ikke værdt at give den nyt Stof. Men det kan jo forresten blive vanskeligt nok at undgaae, naar baade Hercules og Rosas 1) løbe efter Dig til Dresden og det sachsiske Schweitz. Til mig sagde Suhr, at han gav det sachsiske Schweitz Døden og Djævelen, og at han og Bang kun vilde den korteste Vei til Marienbad, og den korteste tilbage. Eet Middel har Du dog, dersom de andre slaae feil, og det er at blive i Schandau eller et andet Sted i det sachsiske Schweitz, indtil Suhr ogs. 381 Bang ere reiste. Bangs Permission udløber den 4de August ; til den Tid maa han være tilbage, og jeg kan ikke troe, at Suhr skulde lade ham reise allene hjem, ikke engang efter at have givet ham Reispengene i Lommen. Ret betænkt, maa mit Forslag vel gaae i Opfyldelse af sig selv. Thi naar Du er kommen til Franzensbad den 4de Juli, maa Du dog sagtens bruge Curen i 3 Uger. Førrige Gang brugte Du den kun i 14 Dage, men det blev jo ogsaa af Alle dadlet som en Feil. Altsaa 3 Uger fra den 4de Juli, saa har vi den 25de Juli. Derefter kan jo Dresden og det sachsiske Schweitz samt Hjemreisen (maaskee Ophold i Hamburg) jo let medtage 14 Dage; saa have vi den 8de August til Din Hjemkomst, den Dag, da der staaer » Ruth « i Almanaken, 1) og altsaa 4 Dage efter Bangs og Suhrs Hjemkomst. Dog, det er jo muligt, at min hele Regning er gal, og at Du gjør den paa en anden Maade. Men Hensyn paa Tidspunktet for Theaterprøverne vil jeg vel henimod den Tid kunne give en bestemt Besked. Nu for Øiblikket er det mig en Umulighed at have en Mening om, naar Theatret bliver færdigt, om til rette Tid eller ei. Det synes at avancere rask, men Tiden er ogsaa meget kort. Decorationen af Logerne bliver Blomsterguirlander, der males af Blomstermaler Jensen 2) i Gjentofte. Og nu Farvel, min egen kjære Hanne ! Mine bedste Tanker og Ønsker følge Dig.

Din
J. L. Heiberg.

I Tivoli er der hver Aften Lystighed, tiltrods for Carstensens Trudsel. Her have vi Regn, Blæst og uroligt Veir, tiltrods for Syvsoverdagens gode Løfter. Jeg haaber, at Veiret er gunstigere, hvor Du er.

23*

s. 382

Torsdag d. 12. Juli 1855. Franzensbad.

Min kjære rare Ludvig!

I Aftes havde jeg den Glæde at modtage Dit Brev, med det mig bekjendte kjære røde Segl for, hvori der staaer Fuglen, som Sindsbillede paa Dig; de tre Floveder, det triste Moment, bliver vel et Sindsbillede paa mig, og Himmelvognen vil jeg haabe for os begge. 1) Dersom der var noget ved Dig, saa lod Du indgrave i Dit Segl den lille Stjerne i Karlsruvognen, jeg engang forærede Dig. Det vilde være et Træk fra Riddertiden. Men hvor er den Snee, som faldt i Fjor ! En Ridder er Du imidlertid dog, trods nogen mig bekjendt, ikke alene ved det Kors Du bærer paa Brystet, 2) men i Sind og Skind.

Jeg har med Glæde læst Dit Svar i Berlings Tidende. 3) Det er en forunderlig Ævne, Du har til at tydeliggjøre Dine Tanker. Det er ligesom Ordene vare udhugne i Steen eller Metal. Ved dette Svar opirrer Du rigtignok de andre Blade endnu mere imod Dig, men da deres Løgn og Smudstone ikke godt kan gaae videre, end det alt er Tilfældet, saa er det dog altid en Behagelighed at vise dem sin Foragt, og den Hævn skal da ingen sige Dig paa, at Du ikke benytter Dig af. Det maa forekomme disse Mandslinger underligt, at en Mand har den Ro, at han i flere Aar lader sig beskylde for en Uret, som den med Jfr. Lehmann, uden at værdige sine Beskyldere et Svar, som paa det reneste kan retfærdiggjøre ham, hvilket Dit Svar nu viser. Der er virkelig ogsaa noget stort deri, en Storhed, som jeg tilstaaer, jeg ikke vilde være i Stand til. Det glæder mig ret, at Du har saa godt Haab om den næste Saison. Anelser bygger jeg meget paa ; gid denne maa holde Ord. Forresten saa jeg gjerne, at vi ikke kunde begynde til 1 Sep. Tiden er saa kort til Forberedelserne og det ængster mig. Det er jo glædeligt, at der er indkommet et nyt Stykke, hvoraf Du venter Dig noget. Men Besætningen? Omgivet af lutter aandelig halte og blinde — det er en trykkende Tanke ! Jegs. 383 kan just ikke sige, at jeg er meget glad ved atter at skulle spille en Prindsesse No. 3, hvor Klæderne nok bliver den eneste Forandring, dog maaskee man dog kan finde en ny Nuance, som kan give den et eiendommeligt Præg. Det gjør mig ondt, at den lille skikkelige Kellermann er død. Det er vist et uerstætteligt Tab for de gamle Kellermanns, da han nok især underholdt dem. Det vil komme til at gaae ud over Broderen, som nok nu kommer til at gjøre Alt. Din Plan med Balletten er jo fortræffelig, men det gjør mig ret ondt, at jeg ikke i Tide har skrevet Dig til, at Mad. K. udtrykkelig har raadet fra at henvende sig til Delong. Han er intrigant,

paastaaer hun, og i intimt Venskab med Bournonville, og vil aldrig bidrage til at noget skeer som kan være denne imod, men af yderste Ævne arbeide i hans Interesse. Denne Delong har altid været mig imod. Han forekommer mig som et Faar, hvis Horn kun stange bagfra. Der er noget feigt og dog snu ved denne Mand, som altid har været mig imod. Mad. Kl. bad, at Du, hvis Du gik ind paa hendes Raad, da vilde henvende Dig til den danske Minister i Paris, 1) hvis Navn jeg ikke erindrer, men som hun skildrede som en ærlig og tjenstagtig Mand. Dog, disse Advarsler og Raad komme vel desværre nu for sildig, hvilket ret er mig en Sorg. Jeg har lovet Anthon at lægge Dig paa Hjerte, at Du ikke ved de ny Pladers Indretning glemmer Skuespillernes Koner. Den Loge de havde bestod af 14 Pladser, og blev der nu et ringere Antal Pladser, saa de kom sjældnere i Theatret, vilde Du gjøre disse Stakler, hvis eneste Glæde det er, en stor Sorg.

Du og Dahlerup gjør Suhr den skammeligste Uret ved at tro, at han ødelægger Bang og mig med sin Trakteren ; det er skeet en eneste Gang, og Bang og jeg smagte ikke Champagnen, uagtet det egentligt ikke er forbudt at drikke lidt deraf under Curen. Anthon var den der tømte Flasken, vi andre figurerede kun med vore Glas ved Skaaler som Din egen. Vil Du berigtige det hos Dahlerup. Jeg skal gjøre, hvads. 384der staaer i min Magt for at forhindre Sammen-Reisen i det sachsiske Schweitz, men Du indseer vel, at det ikke er saa let. Hjem reiser vi under ingen Omstændigheder sammen, det skal være vist. Jeg agter slet ikke at tage over Hamburg, hvor de to Herrer vil hen. Du har taget min Beretning om den Lykke jeg gør hos Herrerne alvorligere end den var meent ; det var Spøg det Hele og maa optages af Dig som saadan. Løventhai, troer jeg imidlertid ikke, er en ubetydelig Mand. 1) Han er jo ogsaa Digter, uagtet vistnok Dilettant. Han har skrevet et Bind lyriske Digte, som han har lovet at sende mig, og nogle dramatiske Arbejder, som ere opførte under et fremmed Navn. Dilettant er han vistnok, det har jeg en Følelse af, men det viser dog en Sans, at man ønsker at frembringe noget lignende af det, der har henrevet os. Han seer ikke lykkelig ud, enten det nu er Kærligheds-Sorger eller Digter-Sorger, der trykker ham. Han har en elegant og net Tone i Omgang, og det har altid noget tiltrækkende for mig. Han seer ud til at være henvend en 60 Aar med stærke Spor af fordums Skjønhed. Jeg veed ikke, min Ludvig, om min Godhed for Dig ogsaa heri viser sin Styrke, at jeg med Aarene mere og mere synes om saadanne ældre Physiognomier, hvori der er malet, istedet for de glatte Muligheder, som maaskee aldrig bliver til Virkeligheder. En dyb Fure, et rynket Bryn opvækker Interesse hos mig, idet jeg søger at komme efter, hvad Art af Modgang der har fremkaldt disse Træk. Jeg veed ikke, om det staaer i noget Du har skrevet, eller det er noget Du engang har sagt, men Du har enten skrevet eller sagt : Da hun var ung, synes jeg kun om de unge, da hun blev ældre, synes jeg det var den skønneste Alder, og naar hun bliver sølverhaaret, vil jeg vist finde, at det er det smukkeste. 2) Du har sagt det engang, det er vist, nu maa Du ikke gjøre mig den Sorg at gaae fra det.

Mine Fortællinger om Klosteret, om Fyenshistorien, samt om Frøken Andresen tilstaaer jeg, at jeg især skrev for at fornøie Din Moder. Det glæder mig altsaa, at jeg har opnaaet mits. 385Øiemed. Hils hende og sig, at der kan hun see, at der er andre Tjenere i Verden end den uundværlige Peter — Vilhelm — Søren — Thomsen — Christensen — siden hun vist snart vil finde at det er umuligt at undvære Bertel Petersen. 1) Dog hvis Du troer at bedrøve hende med denne Bemærkning, skal Du ikke sige det.

Vi lader til at følges ad med Hensyn paa Veiret, thi det er ogsaa her meget uroligt, regner det ene Øieblik, stormer det andet, og er Solskin det tredie. Det er utroligt, hvor hurtig disse Overgange følger ovenpaa hinanden. I mit næste Brev skal jeg give Dig en udførlig Plan af vor Hjemreise ; at der skulde gaae fjorten Dage med til Reise og Ophold i Dresden og det sachsiske Schweitz, det har jeg rigtignok ikke tænkt mig. Jeg haaber at komme tidligere hjem end Ruth-Dagen, dog nu faaer vi see. Nu afbryder jeg for at gaae i Bad. Farvel saa længe.

» See, nu er jeg her igjen. « 2) I Dag har vi nu været her i 9 Dage. Musernes Tal, men ingen af de skønne Møer have besøgt os. Vi lever fremdeles i vor Eensomhed. Jeg kjeder mig dog ikke. Naar jeg er fri for Drikken, Baden, Spadseren, syer jeg, og ved denne Beskjæftigelse, hvor man kan lade Tankerne fare om som de vil, falder Tiden mig aldrig lang. Hvad der imidlertid trykker mig noget, er Anthon's Lediggang. Han kan ikke taale at læse længe for sine Øine, som ere svage, og saa gaaer han om fra en Plads til en anden og veed ikke, hvad han skal tage sig for. Det var derfor, jeg ønskede at vide, om han skulde spille i Dyveke, thi da vilde det opfylde ham og jeg kunde ogsaa være ham til Hjælp og Nytte heri.

Den lille Blomst, som følger med Brevet, er en Hypericum som man sætter paa Brændeviin. Husker Du, at det var i Hirschholm, hiin prægtige Sommer, at denne Blomst var til megen Moro for Hertz og os ? 3) Jeg plukkede den i Morges paa min Vandring, og Hirschholm og alt hvad vi der leds. 386og nød, stod levende for min Indbildningskraft. De deilige Sange af Hertz, vore Lege i Kroen etc. — — etc. — —. Det gjør mig dog ondt, at vi og Hertz ikke mere staae paa saa god Fod sammen.

Tak, min egen kjære Ludvig, for Dine milde kjærlige Ord i Anledning af min Sølv-Krands, men Du maa ikke skjænde mere over den Disharmoni, som Du kalder det, der er imellem os. Jeg har jo lovet Bod og Bedring, hvad vil Du saa mere ? Det er min faste Beslutning herefter at have fuldkommen Tillid til Dig, men saa maae Du heller ikke tage enhver lille Bemærkning fra min Side som Mangel paa Tillid. Det kan nok være, at der i de senere Aar, ved Skuffelser i flere Retninger, er kommet noget sygeligt ind i mig. En vis febrilsk Mistænksomhed, men nu maae Du være god, og ikke tage mig det saa ilde op. Jeg agter, elsker, og beundrer Dig, og har gjort Din Samvittighed til min, og derfor føler jeg en saa dyb Smerte naar Du gjør noget der synes

mig ikke er Dig værdig. I sig selv har jeg aldrig haft Mangel paa en høiere Tillid til Dig. Du tager med for haarde Hænder paa mine Skrøbeligheder, det kunde Du nok af Kærlighed lade være. Dog jeg vil haabe, at Du har Ret, naar Du siger: At det maaskee kun venter paa det 25. Aar for at denne lille Disharmoni skal forstumme. Herre Gud, 25 Aar ! Det er en lang Tid, den tæller mange Timer og Dage. Vil Gud, at vi skal leve sammen 25 Aar til, da haaber jeg vist, at jeg skal blive mere for Dig i disse end i de forrige, selv om jeg skulde føle, med Rette eller Urette, at Du nok kunde vise mig lidt mere Kjærlighed end hidindtil. Dog nu bliver Du vist vred igjen. Nu vel, vær som Du vil og som Du er, naar jeg kun maa beholde Dig og ikke komme til at vandre saa ene — saa ene her omkring paa Jorden. Farvel for denne Gang, min kjære Ludvig.

Din
Hanne.

Læs mine Ord i Kjærlighed.

s. 387

Tirsdag, 17. Juli 1855.

Iforgaars, min kjære Hanne, modtog jeg Dit Brev fra i Torsdags i forrige Uge, og skal nu skynde mig med at besvare det, for at mit Svar kan komme bort idag.

Jeg læste igaar det franske Stykke, der virkelig har sine gode Sider. Det er af Alexandre Dumas, den Yngre, og har den besynderlige Titel : Le demi-monde, hvilket, ordret oversat, betyder : den halve Verden. 1) Meningen er : den Halvhed, som findes i saa mange Forhold i Selskabet, Halvdelen i hvad der udgiver sig for den store Verden, Sietheden i hvad der kalder sig det gode Selskab, den indre Raahed i den saakaldte fine Verden. Ideen er god, men i Opfattelsen og Fremstillingen er der Noget, som selv maa kaldes raat. Her findes unægtelig nogle nye Charactereskildringer, men det er tidt, ligesom Handlingen stod stille for lutter Tale. Det Naturlige, som man nu i al Kunst begynder at lægge an paa som det Første og Eneste, gjør sig gældende i hele denne nye Art af franske Skuespil, hvoraf jeg tidligere har læst et Par andre, og dette Naturlige viser sig ogsaa deri, at Dialogen ganske er formet efter den daglige Conversation og ofte er ligesaa resultatløs som denne. Scribes hurtige Udviklinger finde ikke Sted her, det er mere med Sneglefart end en Jernbanefart; og dette gjælder især om de første Acter af dette Stykke, siden gaaer Handlingen raskere. Lene Møllers Mening, at Stykket ikke kan anvendes hos os, fordi disse Forhold ere os fremmede, kan jeg ikke dele ; der er hos os meget Tilsvarende, og selv om denne halve fine Verden ikke er saa skarpt adskilt fra den, som maa kaldes den hele, vil man dog have let for at opfatte og forstaae Skildringen. Men der er en anden Vanskelighed, og det er egenlig Dig selv. Thi den vigtigste Damerolle kan ikke spilles af Andre ; men Publicum kan nu engang ikke lide at see Dig i den Art af Characterfremstillinger. Det er en ung, elskværdig, aandrig Dame, mens. 388som lidt efter lidt aabenbarer en skjult Immoralitet, der tilsidst viser sig som en indre Raaddenhed ; Mindre kan man ikke kalde det. Denne Omstændighed kan let bevirke, at Publicum bryder Staven over hele Stykket. Man kan sige, som Madame Holst engang sagde : » Man har hele Tiden en Følelse, som om man befandt sig paa en B — «. Og dog er Stykket ikke uanstændigt, ikke gemeent. Mange af Scribes yndede Stykker gaae meget videre i denne Retning. Der er en Dame i Stykket, der er som et Portrait af Fru Nielsen (født Schack), 1) og til den kan Ingen have større Adkomst end Madame Phister. Der er en ung Pige, som har den nuværende Ungdoms kjække og hensynsløse Væsen, men som kommer galt afsted dermed hos en ung Mand, der spørger hende, om hun er en ung Pige, han troede, hun maatte være Kone ; den unge Pige gaaer i sig selv og omvender sig, og bliver gift med den unge Mand, der fornærmede hende. Der er to ret interessante unge Mænd i Stykket, og jeg troer nok, at det kan besættes ret godt, naar jeg undtager, at Prækehesten Holst maa være en af disse unge Mænd ; den Anden maatte være Hultmann eller Nehm. 2) I dramatisk Henseende er der forresten Adskilligt at udsætte paa Stykket, og Noget maatte vist modificeres i Oversættelsen. Jeg vil nu lade Overskou læse det, og høre hans Mening. Skal vi have det, kommer dog han til at oversætte det, da det neppe kan oversettes ordret, men maa undergaae endeel Forkortelser og Forandringer.

Dyveke skal jeg nu een af Dagene betænke og meddele Dig Resultatet. 3) Jeg har læst andre Ting i denne Tid, i Haab om at finde noget Nyt, men endnu forgjæves.

Vor Minister i Paris er Grev Moltke, som Du jo kjender. 4) Han var tidligere Minister i Stockholm, og tilskrev Dig og mig en anbefaling af Jenny Lind, da hun første Gang var i Kjøbenhavn. Jeg kunde jo gjerne i Balletsagen have henvendt mig til ham ; men jeg fandt det af flere Grunde bedres. 389at skrive til Delong. At han er intrigant og en Ven af Bournonville, kan gjerne være, men det Første kan gjøre, at han glemmer det Sidste, og ialfald troer jeg nok, at han her vil finde det hensigtsmæssigt at vise sin Tjenstagtighed. Iøvrigt har jeg nu ogsaa skrevet til Funck, som nu maa være i Paris, og som personligt kjender Albert. 1)

Theatermaler Lunds Mening om Theaterbygningen er, at den ubetinget vil være færdig 1ste September, men maaskee ikke før. Isaafald kommer Saisonen først til at begynde et godt Stykke ind i September, og Du faaer Dit Ønske opfyldt. Paa Logen til Skuespillernes Koner skal jeg nok i sin Tid være betænkt.

Igaar var den finske Professor her, en særdeles behagelig og dannet Mand, der talte meget fornuftigt om Krigen mellem Rusland og Vestmagterne, og forsikkrede mig om, at der i Finland ikke var Spor af de svenske eller scandinaviske Sympathier som vore Løgneblade paastaae. 2) Det var, som jeg nok tænkte, ikke Forfatteren til Stykket, uagtet denne ogsaa er Professor ved det finske Universitet. Overbringeren er Professor i Medicinen, og hedder Ilmoni. Han blev formelig forelsket i min Moders Portrait.

Tryde 3) besøgte mig i Søndags ; han reiser nu til Jylland. Han sagde, at han havde ingen kjærere Erindringer, end fra vort Huus, hvor han havde lært en saa ædel Character, som Din, at kjende. Dette lovede jeg ham at skrive Dig til.

Det glæder mig ret, at mit Svar til Berlings Tidende har behaget Dig saa meget. Hvad Du siger om min Stii, er jo yderst smigrende. Dog det er ikke det rette Udtryk. Du veed jo nok, at jeg altid har sat meest Priis paa at skrive saaledes, at det fandt Indgang hos Dig. Men af Berlingerens Svar har Du nu seet, at det ikke er Alle, for hvem mine Ord have Præget af at være udhugne i Steen eller Metal. — Adresse-Avisen har idag et saa originalt Vers (originalt i Galskab), at jeg ikke kan lade være at sende det. 4)s. 390Den Tanke, at foretrække den Alder, hvori en kjær Person til forskjellige Tider befinder sig, kan jeg vel have yttret, isæt da jeg engang havde et lille Novelle-Sujet, som dreiede sig derom, men som jeg, Gud bedre det, ikke kom til at udføre, ligesom saa mange andre Planer. Derimod gav jeg min Moder Ideen, og hun udførte den (men meget for bredt og rørende) i Novellen » Een i Alle «. 1) Det er dog vist herfra, at Du har faaet Ideen.

Dersom Du kan faae flere af de smaa Compasser, skulde Du kjøbe nogle. Andræ var forleden ganske henrykt over at see mit.

Jeg takker for Pericum, der sættes paa Brændeviin. Jeg husker meget godt den Rolle, den spillede i Hirschholm. — Hvad Hertz angaaer, troer jeg vist, at vi endnu staae paa den bedste Fod med ham. Det er kun Døvheden, der adskiller ham fra os, som fra den øvrige Verden.

Den lille Stjerne kan ikke staae i mit Signet, dertil er den altfor uforholdsmæssig lille og for nær ved de store. Signetet maatte da være ti Gange saa stort. Men derfor glemmer jeg ikke den lille Stjerne, som hedder Alcor, og jeg vil haabe, at Professor Hegel heller ikke har glemt sin. 2)

Og nu Farvel for denne Gang, min kjæreste Hanne ! Tak for Dit sidste venlige Brev!

Din
J. L. Heiberg.

s. 390

Onsdag, d. 18. Juli 1855. Franzensbad.

I Formiddags modtog jeg da endelig det, af mig længe savnede Brev fra Dig. Gud forlade Postgangen, og dernæst Dig som opsætter at svare strax. Du siger, at Du kun har opsat det een Dag, hvilket jeg ikke kan begribe. I Løverdags, eller senest i Søndags, ventede jeg, efter den sædvanliges. 391Brevgang, et Svar fra Dig, og i Dag er det Onsdag. Jeg har formelig været angreben af Angst og Uro herover, og det i den Grad, at jeg i flere Dage maatte ophøre med de, i sig selv under alle Omstændigheder hidsende Bade, da man paa ingen Maade maa bruge, især Slambade, naar der er Uro i Blodet, og i mit har der tilvisse været Uro. Det er utroligt, hvor lange tre à fire Dage kan være, naar man venter, og hvad der forøger Pinen her er, at man tre Gange paa Dagen kan vente Postbudet med Brev. Disse tre Terminer fører nu daglig tre Spændinger med sig, og disse tilsammen ni à tolv Spændingstimer har saaledes taget paa mig, at det forekommer mig, at mine runde Kinder, af hvilke jeg roste mig i mit Brev til Dig, atter ere borte. Du synes vel, at dette er overdrevet ? Men jeg forsikkrer Dig, at jeg virkelig har lidt. To Breve havde jeg skrevet, hvorpaa jeg ventede Svar, og skrive et tredie, inden jeg hørte noget fra Hjemmet, kunde jeg ikke. Da nu endelig Dit Brev kom i Formiddag, og jeg for saa vidt blev beroliget, mærkede jeg først ret, hvor alt dette havde taget paa mig, thi da jeg strax vilde svare Dig, for ikke at paalægge Dig, om ogsaa i mindre Grad, hvad jeg havde lidt, rystede jeg saaledes paa Haanden, at det var mig umuligt at skrive. Nu er det Eftermiddag og Kræfterne ere for saa vidt vendte tilbage. Jeg har desværre oftere af andre Grunde maattet afbryde mine Bade i Sommer, baade i Marienbad og her. [Herefter er overstreget 3½ Linie]. Jeg har det omtrent som den Sommer vi reiste i Stockholm og det ængster mig. 1) Af den Grund faaer jeg ikke saa mange Bade i Aar i tre Uger, som jeg fik i Fjor i fjorten Dage her, og det er dog især disse Bade, der skulde styrke mig. Men det kan vel med Guds Hjælp endda gaae godt. Maaskee ogsaa min ængstelige Venten efter Dit Brev har havt en legemlig Grund, men denne Uge anseer jeg som spildt her.

Jeg seer desværre, at min Advarsel med Hensyn til Delong er kommen for sildig. Maaskee man gjør ham Uret, men jeps. 392har ingen Tro til ham, og den halvtossede Funck er vel ikke meget at bygge paa. 1)

Marie Weldings Brev har jeg rigtig modtaget. Den Stakkel ! Hun er dog ret ulykkelig. At Theatret bliver færdigt til rette Tid er baade godt og ondt, dog vil jeg indtil videre ansee det for godt. Jeg synes Du skulde beslutte Dig til at aabne Saisonen med den ny Tragedie. Det seer saa fattigt ud at begynde med et ældre

Stykke, især da den, i Bladene altid berømmelige Theater-Directeur Lange begynder med et nyt fem Akts Stykke. 2) For Stykket kan det vist ikke være skadeligt i Aar, thi man maa dog antage, at Nysgerrigheden efter at see det ny Theater vil trække en Deel derhen i Begyndelsen, og dette vil da komme Stykket tilgode. Vanskeligere bliver det at lære de store Roller i saa kort en Tid. Det sortner for mine Øine ved Tanken herom. Dog, man kan meget i denne Verden, naar det skal være og man vil, og jeg vil det yderste der er mig muligt.

Min kjære Ludvig ! Anthon har nu lagt vor Reiseplan hjemad saaledes — Torsdagen d. 26. Juli fra Franzensbad til Plauen. Fredagen d. 27. Juli fra Plauen til Dresden. Fredagen d. 3. August fra Dresden til Stettin og Løverdagen d. 4. fra Stettin med Dampskibet til Kjøbenhavn, som med Guds Hjælp ankommer Søndag Formiddag d. 5. August. Jeg kan altsaa desværre kun faae et Brev endnu fra Dig her, nemlig det som forhaabentlig alt er underveis, men Svar paa dette Brev kan jeg altsaa ikke vente her, og maa have Taalmodighed, til jeg kommer til Dresden, hvor jeg da haaber at finde et fra Dig. Det skjær mig i Hjertet, at jeg ikke kan faae flere her, jeg trænger saa haardt til flere fra Dig.

Suhr har skrevet mig til, at han og Bang kommer hertil for at følge med os til Dresden og blive der et Par Dage sammen med os. Dette lader sig nu ikke forhindre, men sammen hjemad bliver der intet af. Hvad Du skriver om den artige Finlænder, Hr. Topelius, er jo meget galant mod mig, s. 393 hvorfor jeg takker. 1) Stykket kan vel næppe bruges. For den forvildede Wiehe seer det galt ud i Sygdomstilfælde efter dette Engagement med Lange. 2) Dog vi stakkels Mennesker ! vi ere Alle som Myggen, der vil brændes i Lyset, og vor Herre siger : Nuvel saa brænd Dig da, Du har Din fri Villie. At Du ikke vil svare paa den Blækklat, som Berlingske har ladet falde i sit Blad, finder jeg ganske i sin Orden. Kongen er altsaa fremdeles syg ? Hvem veed hvad det kan føre til — — — 3)

Vi have nu gjort en Deel Bekjendtskaber her. En Kammerjunker Bentson og hans Kone fra Fyen. 4) Manden en godmodig Fyr og meget syg, den Stakkel, af Rygmarvs-Sygdom, kan jeg godt lide. Konen er usigelig venlig og godmodig og en ret kjøn Kone, men hun converserer à la Fru Treschow paa Brahesborg, og det veed Du, at jeg ikke kan udholde. Jeg bebreider mig det selv, da hun er saa godmodig, men jeg har virkelig ikke Kræfter til denne Conversationsdands ; uagtet hun taler i et Væk, er jeg saa forpustet efter disse Samtaler, som om jeg havde løbet omkap med en Hurtigløber. Et behageligere Bekjendtskab gjorde jeg forleden. Ved at gaae til Brønden forleden Nat eller Morgen, hvad Du vil kalde det, standsedes jeg ved at blive tiltalt af en Dame der tiltalte mig saaledes : » Det er første Gang, jeg seer Fru Heiberg uden Blomster, tillad derfor, at jeg overrækker Dem min Bouquet. « Og nu rakte hun mig nogle meget smukke Roser. Uagtet jeg ikke ret forstod denne Compliment, indtog hendes rare Ansigt og jomfruelige Holdning mig strax, og dette forhøiedes ved at see, at hun rødmede og at Tiltalen var paa svensk. Hun forestillede sig nu som Baronesse Dyben fra Sverrig, og vi talte i længere Tid sammen. 5) Hun seer ud til at være en tredive Aar og er ugift. Hun og to Søstre lever alene paa en stor Gaard i Skaane og kommer ikke saa sjælden til Kjøbenhavn. Hun reiser med Grev Ehrensvärd og hans to unge Døtre, en Fader til Baronesse Nolken i Skaane. Siden førtes. 394 hun Greven og de to Døtre hen til mig. Han er en meget livlig gammel Mand paa 70. Han spurgte til Dig og Din Moder, hvilket vist vil glæde hende at høre. Jeg sendte nu Baronessen en Bouquet af Markblomster sammenbunden med Omhu, og hun kom da og gjorde mig en Visitte til Tak herfor. Vi fik os nu en lang Passiar, og hun er meget behagelig, ganske det modsatte af den høflige Kammerjunkerinde. Hun gjorde mig forresten et besynderligt naivt Spørgsmaal. Hun spurgte om det var saa, som hun havde hørt, at gifte Mænd i Danmark undertiden forlovede dem. Da jeg bad hende om at forklare sig nøiere sagde hun : At hun havde hørt, at det var ganske almindeligt, at gifte Mænd forlovede dem paa den Maade, at de sagde til en Pige : Hvis min Kone dør, saa er det en Aftale imellem os, at vi to da gifter os sammen. Jeg svarede hende at det vist ikke var ualmindelig i Danmark, saavel som i andre Lande, at gifte Mænd stod i forunderlige fortrolige Forbindelser med unge Piger, men at det havde Form af en Forlovelse, var vel næppe det rette Udtryk at bruge, uagtet det maaskee var ærligere at give det dette Udtryk ; Forholdet er saa ofte det samme som ved en virkelig Forlovelse, at jeg vilde ansee det som en Gevinst, om man fandt et Udtryk som betegnede det — og her er jo et meget godt og brugbart for Fremtiden.

Den berømte Danserinde Pepita er her i Franzensbad, hvor hun boer sammen med en russisk Fyrste. Her er jo en ny Forlovelse. 1) Der tales om, at hun i et veldædigt Øiemed vil dandse her, saa faaer jeg hende da at see. Jeg saaer hende forleden gaa med sin Forlovede. Hun gjorde et frækt og ubehageligt Indtryk paa mig. Hun er forresten ualmindelig smuk. Jeg kan ikke faae mit Brev bort i Dag og maa slutte det i Morgen.

Torsdag Morgen Kl. 5.

Køstler har sagt, at jeg skulde forholde mig ganske rolig i Dag og hverken drikke eller bade, saa jeg kan altsaa i Ros. 395 fuldføre mit Brev til Dig. God Morgen altsaa ! Jeg har sovet godt i Nat, og er i Dag bedre ved Kræfter. Det er en stor Behagelighed at være fri en enkelt Gang for at vandre den samme eensformige Gang til den, forresten velsignede Brønd. Naturen er dog rørende i al sin Godhed, og rørende er det i Sandhed at see de mange smertefulde forsagte Mennesker, lidt efter lidt reise det bøiede Hoved, ligesom en stakkels fortørret Plante man giver Vand. Naturen er bedre end Menneskene, og det kommer vist af, at den kun har et Hjerte, og ingen Hjerne. Det er forresten latterligt at see de 4 Læger ved Brønden hver Morgen. De gaar imellem os som Hyrder, der have Opsigt med en stor Flok Faar. Naar de faaer Øie paa En, seer de ud, som

om de tænkte : See, det er et af mine Faar, det hører til min Flok, og nu farer de hen for at skille Een fra de andre Lægers Faar, og det gaaer vel os som andre stakkels Faar, vi bliver kun fedede for at slagtes, inden vi veed et Ord deraf.

Her er ganske utrolig Fattigdom her i Bøhmen. Noget saadant har man dog Gud være lovet ingen Idee om hjemme hos os. I Vinter er mange Mennesker død af Sult, og de grueligste Fortællinger hører man om disse arme Menneskers Elendighed. Børn af alle Aldere, unge Mødre med deres spæde Børn ved Siden, fandtes i Sneen omkomne af Sult og Kulde. Ved at undersøge dem fandtes ikke mindste Levnedsmiddel i deres Indvolde. Deraf kommer vel den hyppige Udvandring til Amerika. I disse Dage seer vi det ene Læs efter det andet af disse Udvandrere. De holde ofte uden for mit Vindue for at give den ulykkelige Hest, (der maa trække 6 à 7 Mennesker, hvor imellem gamle Mænd og Qvinder, der seer ud som om de knapt havde et Par Dage at leve i, smaa Rollinger af Børn, Kister, Sengeklæder og Gud veed hvad) lidt tørt Hø at spise. Man veed ikke, om man skal græde meest over Hesten, eller over Menneskene. Og dog tænkte jeg forleden : Det var i Grunden ikke saa galt i dette Øieblik, hvor ders. 396er en saadan Forvirring i alle Forhold, at vandre ud og sidde ganske rolig i Amerika uden at vide mindste Besked om Krig — Theater — Blade etc. — — etc. — — Og da om nogle Aar vende tilbage med et nyt Sind og nye Kræfter og ligesom begynde Livet forfra ; men dertil behøvedes Penge, og mange Penge, og hvor tager man dem fra ? Nei, Vand i Blodet ! » Det er nok det bedste, at jeg kommer hjem til mine Klokker igjen, « 1) uagtet de rigtignok ikke altid ringe, som jeg ønskede det. Det er gaaet igjennem mit Floved, om jeg ikke skulde blive her en Uge endnu og lade Dresdner-Turen fare ! Men Anthon mener, at jeg ligesaa meget trænger til nogen Opmuntring som til Badene ; hvor megen Opmuntring det nu vil blive vil Tiden vise. Jeg veed, at Du vil sige, at jeg jo godt kan blive her en Uge til, og alligevel tage til Dresden, men deels nænner jeg det ikke for Anthon's Skyld, der meget ønsker at være sammen med sine Børn i Ferietiden, og deels vil jeg heller ikke komme saa sildig hjem, uagtet, det er stygt at sige det — men jeg er næsten angst for at komme hjem, og dog kan jeg ikke undvære at komme hjem saa snart som muligt; min Længsel driver mig til Hjemmet paa samme Tid, som min Frygt for Hjemmet gjør, at jeg ønskede at blive borte for stedse. Det Theater ! det Theater!

Fra det Heibergske Hjem

24

Har Du læst noget af den svenske Digter Runeberg ? 2) Baronesse Dyben sætter ham saa høit. Hun fortalte mig, at hans Digte, som for det meste alle gaae ud paa at skildre Krigen med Rusland og Finlands Overgivelse, ere forbudte af Keiseren af Rusland. Da Keiseren erfarede, at hans Digte slog saa dybe Rødder hos Folket, kaldte han ham til sig til Petersborg, og spurgte ham om han vidste at han var russisk Undersaat ? Han sagde ham nu, at han ikke ønskede, at han gav noget ud i Trykken, og dermed maatte han lade sig nøie og gaae. Siden har han skrevet Digte, men som kun var at faa ved Bekjendtskab og i Afskrifter, den Ene gjorde en Afskrift og den Anden en anden og saaledes vare hans Digtes. 397dog læste af hundrede og hundrede, men for et Aarstid siden havde en Blad-Redacteur den Uforskammenhed at lade et af Digtene trykke i sit Blad, og nu kom der øieblikkelig en saadan Paamindelse til Runeberg fra Ruslands Side, at han nu har besluttet ikke oftere heller paa denne Maade at udsætte sig for Fare, men virkelig ikke lade noget Menneske see en Tøddel af hans Haand. Han er Præst og skal elske Finland saa lidenskabelig, at han siger, at det er ham umuligt at leve andet Steds end der. Jeg kan bedre høre op at skrive end leve andet Steds paa Jorden end i Finland, har han yttret. Jeg synes, at det er en ganske tragisk Historie, maaskee Du alt kjender den, for mig var den ny og interessant. Baronessen har lovet at sende mig et af hans Digte, som hun har med her ved Badet.

Du siger, at Du er forfalden til at gaae sildig i Seng, og at det især er Jupiter, der forfører Dig. Ja Jupiter, den Skalk, har forført saa mange, hvorfor da ikke Dig ? Det glæder mig, at Du nu har emanciperet Dig af hans Herredømme og overgivet Dig til Svanen. Jeg kjender lykkeligviis dette Stjernebillede og skal nok lede det op paa Himlen, inden jeg gaaer i Seng om Aftenen ; længe vil jeg dog ikke stirre paa det, thi saa falder jeg i Tanker, og jeg vilde ønske, at jeg kunde hænge en stor Hængelaas for min Tanke-Dør, thi begynder de først at marschere ud, saa kan jeg ikke sove, og saa er Hundrede og et ude, som man siger. Tak fordi Du siger, at Du ofte tænker paa mig og at Du samtykker i, at Dit Billede staar bag ved min Stol, uagtet det ikke er det Sted, hvor jeg helst vil have Dig; det er for megen Høflighed og det er ikke Høflighed jeg meest trænger til. Lad mig see, at Du til trods for Dine mange Forretninger og Beskjæftigelser giver Dig fremdeles Tid til at tænke venligt og godt paa Din fraværende Hustru. Dine venlige Ord og Tanker ere ikke spildte paa en utaknemlig, men de blive alle bevarede i et taknemligt Sind. Og nu, min kjære Ven, Farvel for denne Gang. Jegs. 398skriver atter snart til Dig, uagtet jeg ingen Gjensvar kan vente før i Dresden. » Verzeih dem Freund, der sich nun von Dir wendet, und still in sich zurücker kehrt. « (Goethes Abschied). 1)

24*

Din
Hanne.

Løverdag, d. 21. Juli 1855. Franzensbad.

» Iforgaars fik jeg Dit Brev, min kjære Flanne (altsaa Søndag) og nu vil jeg skynde mig med at besvare det i Dag (Tirsdag) «. Saaledes begynder Dit sidste Brev til mig. Det kalder Du at skynde sig. Nu vil jeg gjøre Gjengjæld og sige : I Forgaars (Tirsdag) fik jeg Dit Brev, min kjære Ludvig, og nu vil jeg skynde mig med at svare derpaa i Dag Løverdag. Du seer, at ogsaa jeg kan skynde mig, hvilket jeg haaber, at Du er lige saa taknemlig for mod mig, som jeg mod Dig. At Du havde skyndt Dig, kunde jeg imidlertid godt see af Dit Brev, saa det er jo den rene Sandhed Du har sagt. Dog Sult er den bedste Kok, siger Ordsproget, og jeg har virkelig i denne Tid været saa forsulten (hvilket Du kan see af mit sidste Brev til Dig), at jeg var nær ved at omkomme deraf ligesaa [ligesom] de stakkels Bøhmere imellem Bjergene, saa jeg nød Dit Brev med stor Appetit og takker Dig oprigtig for, at Du ikke lod mig mangle Næring i endnu længere Tid.

Jeg har fyldt mit Brev med Rosenblade, for at det paa denne Maade kunde have nogen Duft for Dig.

Nu da jeg i længere Tid maa skrive uden at kunne vente Svar her fra Dig, er det ligesom mine Tanker staar stille, og jeg synes, at jeg intet har at skrive om, især intet som jeg synes er godt nok til, at Du kan bryde Dig om at læse det. Jeg er desværre endnu bestandig forhindret fra at bruge Badene her, af den Grund som jeg meddelte Dig i mit sidstes. 399Brev. Köstler vil ikke alene have, at jeg i Aar skal tage Slam hjem med, men ogsaa Vand, som han vil at jeg skal drikke 4 Uger efter at jeg er kommen hjem. Saalænge maa Legemet være i Ro, siger han, for at Vandet kan gjøre sin Virkning. Han mener, at jeg dog alligevel kan begynde paa mine Forretninger som sædvanlig. Jeg havde forleden en ganske interessant Samtale med ham, men som jeg er bange for, at jeg ikke kan gjengive skriftlig. Hertil hørte Din Pen, og Din Kraft i Udtrykket. Han paastaar, at Mennesket har i Hjertekuglen, eller hvad man kalder Mellemgulvet, en Nerveknode der har megen Lighed i sin Bygning med Hjernens, og som han derfor kalder Mave-Hjernen. Alt hvad der berører os smertelig, føles især af denne Mave-Hjerne, fra hvilken en utallig Mængde Nerver gaae ud til hele det øvrige Legeme, og virker især skadelig paa Underlivet. Enhver Sorg opfanges først med Hoved-Hjernen, men den er en stor Egoist, og sender hele Byrden ned til Mave-Hjernen. Sætter Sorg og Lidelser sig ret fast i Hoved-Hjernen, bliver Mennesket ofte først tungsindig og dernæst ofte gal, da gaaer det ud over Sjælen. Men gaaer Lidelserne ned i Mave-Hjernen, da gaaer det ikke ud over Sjælen, men over Legemet. Derfor har han opfundet dette Udtryk at kalde mig og mine stakkels Medmennesker for Mavegale. Dette burde jeg nu være saa klog ikke at fortælle dig, thi jeg veed forud, at Du nu herefter vil gjøre Dig lystig over min Svaghed, men jeg vil dog fortælle det, stolende paa Din Delikatesse. Han paastaar, at mangen en Gjerning, som Mord og deslige kommer fra denne Mave-Hjerne. Hovedhjernen siger: »Dræber du dette Menneske, da bliver du selv dræbt«, det viser, at Hovedhjernen er i sund Tilstand, men Mave-Hjernen er afsindig og den har i de fleste Tilfælde Overmagt over Hoved-Hjernen. Og derfor mener han, at det staar sig daarligt med den menneskelige Frihed. Hvis en Morder blev aareladt fem Minutter, før han begik Mordet, vilde Mordet maaskee aldrig. 400skeet. Nu veed jeg ikke, om Du kan samle Alt dette? Mig har det interesseret. Min Hoved-Hjerne kan ikke begribe det, men derimod kan min Mave-Hjerne føle, at der er noget sandt i Alt dette. Du skal imidlertid ikke fortælle Dahlerup dette Ræsonnement, thi han vil skoggerlee deraf, og det vil vel Alle, som kun opfatter det med Hoved-Hjernen, og ikke som jeg og mine Lige have to Hjerner at kjæmpe mod, og med.

Det franske Stykke kan altsaa dog bruges! 1) Det var jo rart. Om jeg kan bruges i det franske Stykke, vil Tiden vise. Indholdet forekommer mig interessant. Ideen er da egentlig ikke ny, men maaskee Formen er det. Bed nu Overskou ikke at søle med det, thi jeg synes, at Alt hvad Overskou faaer af slige Arbejder, trækker ud i det uendelige. Med Dyveke behøver Du nu ikke at skynde Dig for min Skyld, thi nu er jo Tiden omme, hvorfor jeg ønskede at kjende Din Beslutning, med Hensyn til Rollebesætningen. Hvis Theatret virkelig bliver færdigt til 1. Sep., da var det jo ganske rask, om man virkelig kunde begynde i rette Tid. Kunde man leie et Lokale — et Theater maatte det da være — til Prøverne, da var det jo ikke umuligt. Man vilde jo derved have den Glæde at ærgre en heel Deel Mennesker, som har glædet sig til det modsatte. Det er nu min Hoved-Hjerne som siger dette, min Mave-Hjerne siger det modsatte.

Det rørte mig, hvad Du skriver om den elskværdige gamle Tryde. Jeg fortjener saa lidt hans store Godhed for mig, og Gud maa vide, hvorved jeg har erhvervet mig den. Jeg har ofte tænkt, at der passende kunde staae paa min Grav-Steen: Overvurderet af de Fleste, undervurderet af de Faae, hun sluttede sig til.

Du har altsaa dog engang havt den Tanke, at man efterhaanden kunde elske den Alder meest, som den Elskede efterhaanden har! Ifald Du altsaa endnu erindrer Stedet i mit Brev, og mine Ytringer i den Anledning, da er det jo ikkes. 401meget behageligt, at Du nu skriver: Engang, ligesom Du engang holdt saa meget af Carri, men nu ikke mere. Det var den Gang! siger Du, ligesom den Vægelsindede siger i Slutningen af Stykket. 1) Men jeg trøster mig med, at man ofte vender tilbage til sine gamle Ideer, saa at de, just ved deres Ælde bliver unge igjen. Tak for det lille Vers! Det er næsten daarligere end mine, uagtet jeg vilde have ondt for at skrive et lignende, det maatte da være med Mave-Hjernen.

Et Compas til Andræ har jeg alt kjøbt i Marienbad. Det er altsaa behagelig for mig, at jeg nu veed, at han vil sætte Pris derpaa. Den rare Andræ! Ham holder jeg af med begge mine Hjerner.

Jeg finder mig i, at Du ikke kan optage min lille Alcor i Dit Signet. Men jeg ønskede dog nok at Du skulde betragte min Gave til Dig fra et højere Stade, end jeg ønsker, eller fordrer af Professor Hegel.

Og nu Farvel, min kjære Ludvig! For at efterabe Dit sidste Brev i hvad jeg formaaer, vil jeg for første Gang sende Dig et Brev uden Convolut, lige som Dit var. Det kommer af, at jeg har skyndt mig saa meget med at svare. Og jeg vil ende mit, ligesom Du endte Dit: Tak for Dit sidste venlige Brev! Imidlertid er Alt dette ikke sagt i Ondskab, men vær forsikkert om, at Du med Veemod og Godhed erindres af Din hengivne, eensomme

Hustrue.

s. 401

Tirsdag Formiddag, 24. Juli 1855.

Min kjære Hanne!

I Søndags Eftermiddags modtog jeg omsider et Brev fra Dig, nemlig af den 19de. Hvorledes det er gaaet til, at Du saa længe har forgjæves ventet paa Brev fra mig, kan jeg nu, efter saa lang Tids Forløb, ikke afgjøre; men jeg veed, at jeg aldrig har ladet mange Dage hengaae uden ats. 402skrive, da det altfor meget ligger mig selv paa Hjerte at vedligeholde en levende Brevvexling med Dig i Din Fraværelse. Derimod har jeg usædvanlig længe maattet vente paa Brev fra Dig, og vilde, inden det sidste ankom, været noget ængstelig over Udeblivelsen, dersom ikke Din Broderkone forleden havde sendt Clara ud til mig med Efterretninger, som jeg siden, da jeg besøgte hende selv, fik bekræftede af hendes egen Mund. 1) Hvorom Alting er, det Værste bliver, at Din Længsel efter Brev har havt en skadelig Indvirkning paa Din Helbredstilstand, og været Skyld i, at Du ikke har faaet saa mange Bade, som Du skulde. Men da jeg virkelig ikke er mig nogen Forsømmelse bevidst, og vel heller ikke let kunde have gjort mig skyldig i en saadan, maa jeg i mine Tanker følge det Vink, som Du selv giver mig i det sidste Brev: at Upasseligheden ikke saa meget er kommen af Din Ængstelse, som Ængstelsen af Upasseligheden; og heri bestyrkes jeg ved den Misstemning, som gaaer igjennem hele Brevet, og som endog er saa stor, at Du har kunnet yttre det Ønske aldrig at komme hjem igjen. Du er altfor tilbøielig til at give efter for øieblikkelige Forstemninger. Dersom jeg vilde være paa samme Maade, kunde jeg have skrevet Dig det ene triste og forstemte Brev til efter det andet, thi jeg har virkelig ført et meget trist Liv i Sommer. Jeg seer næsten ingen Mennesker, naar jeg undtager de enkelte Gange, jeg er i Selskab. Jeg er her i de mange Værelser og i Haven allene, seer kun Tjenestefolkene og min Moder, som i Sommer har været daarligere og vanskeligere end ellers, og har daglige Ubehageligheder og Ærgrelser i Theater-Anliggender. Men om Alt dette skriver jeg ikke, thi til hvad Nytte? Hvorfor skulde jeg lade mine egne Forstemninger indvirke paa Dig og forspilde Dig den Fred og Ro, som Du behøver paa Din Reise? Nu, det forstaaer sig, heri er ingen Fortjeneste fra min Side, thi saaledes lader jeg mig ikke afficere af mine Ubehageligheder. Du siger, at i mits. 403Signet ere de tre Hoveder det triste Moment, som betyder Dig. Det er aldrig faldet mig ind. De tre Hoveder betyde efter min Mening de sørgelige Tilskikkelser udenfra (her specielt Pesten i Norge), 1) men ikke de Sorger, som vi selv skabe os. At Du skulde udgjøre det triste Moment i mit Liv, er jo en forskruet Tanke og næsten et frækt Ord. Dog Nok herom, Din Stemning har vel allerede forandret sig til det Bedre, og jeg haaber at finde Beviis derpaa i det Brev, som rimeligviis er underveis. Lad nu Opholdet i Dresden og det sachsiske Schweitz i Selskab med den gode Suhr være Dig en Opmuntring; men saa maa Du ogsaa gjøre Dit til at nyde den med et fornøiet Sind. Du lever for lidt i det Nærværende og forspilder Dig dets Nydelse ved at gruble over det Tilkommende, som man jo dog bliver nødt til at overlade til Gud, der nok vil lede det til vort sande Bedste.

Og nu lad mig skrive om andre Ting og fortælle Dig Et og Andet, som maaskee kan interessere Dig. Det Første, skal man kalde det godt eller ondt? Lise Jürgensen, den nettede unge Pige paa Falster, er nu død efter sine lange Lidelser. 2) Den egentlige Sygdom (den samme som Petrine Fredstrup har havt) var for kort siden ophørt, og Lægerne antog hende nu for helbredet, medens jeg triumferede over at min Spaadom, at hun vilde komme sig, gik i Opfyldelse. Men den egenlige Sygdoms Ophør viste sig kun at være Overgangen til en galoperende Svindsot, der i faa Dage tog Livet af hende. Hendes Forlovede, Lieutenant Nielsen, havde faaet 4 Dages Permission, for at besøge hende i hendes Sygdom, og netop paa den sidste af disse 4 Dage døde hun. Igaar er hun, efter Sigende, bleven begravet. Bolette Petersens Datter Henriette var hos hende, da hun døde, i Nykjøbing. Ogsaa hendes Moder og een eller to af hendes Søstre vare flyttede til Nykjøbing i hendes Sygdom. Bolette sagde, at Heiberg Jürgensen havde forleden maattet sende tre Vogne til Nykjøbing for at hente Levende og Døde til Riserup. — Petersenss. 404ligge paa Landet paa en Bondegaard bag ved Ermelundshuset. Jeg har endnu ikke besøgt dem, skjøndt jeg har lovet det, og Gud veed, om der bliver Noget af.

Der er vist Intet til Hinder for, at Din Broder kan spille Faaborg i »Dyveke«, men Efterretningen kommer nok nu for sildigt, til at Du i den Henseende kan tage Dig af ham paa Reisen. 1)

Idag for 8 Dage siden gjorde jeg en Visite hos Hauchs, for at gratulere i Anledning af Brylluppet, og fordi jeg fandt det passende at hilse paa Hauch som Formand i Commissionen. 2) Jeg kom noget sildigt, og traf ham og hans Kone, Mathilde og hendes Forlovede, Alle ved Theebordet. Kjæresten løb ikke sin Vei for mig,

saaledes som for Dig. Mathilde syntes mig, saavidt jeg kunde see i Skumringen, at have tabt sig, hun saae daarligt ud. Marie var ikke hjemme. Hauchs have nu faaet den smukke Have med Lysthuset, det store Vand og de høie Træer, som vi engang skulde havt. Fru Hauch viste mig den, og førte mig om i den. Den seer ligesaa uordenlig og forgroet ud som dengang. — Iforveien besøgte jeg Overskou i Frederiksberg Allee, og bragte ham det nye franske Stykke, som han er bleven ganske indtagen i og er nu ifærd med at oversætte. 3) — Du skal forresten ikke troe, at Langes Begyndelse paa Hoftheatret er saa brillant. 4) Det er et gammelt velbekendt Stykke, forskruet og ikke meget anstændigt; det har flere Gange været indleveret til det Kongelige Theater, sidste Gang i en Oversættelse af Chiewitz, som vel er den, der her skal bruges.

I Onsdags havde jeg paa Theatret Besøg af Din Søster Mathiesen og hendes Datter Lene, som tog Afsked med mig i Anledning af hendes Reise til Bornholm Dagen efter, paa hvilken Dag, som jeg hører, Din Søster fik et hæftigt Anfald af dansk Cholera, som dog hurtigt blev forvundet; men den stakkels Lene maatte reise under Moderens hæftigste Angreb. 5)

s. 405Frøken Harboue seer jeg jevnligt, og skal hilse Dig fra hende. 1) Søren Petersen har anlagt en heel Colonie af Kaniner, og har forsøgt paa at spise dem. 2). Baade han og hans Kone og Madame Linnemann (hvis Mand Du kan fortælle, at jeg har seet hende hos Søren) finde, at de smage som Fasaner, og naar Du kommer hjem, vil han forære Dig et Par til Forsøg.

Hvad mener Du om vor gamle naragtige Ven, Grev Magnus Moltke, gift med Falsens Maitresse? 3) Han er ved sin Moders Død bleven en rig Mand, og har kjøbt den prægtige Gaard paa Kongens Nytorv, mellem Salicath og Gjethuset, hvor Minister Paulli engang boede, og tidligere Theaterchefen Holstein. Han selv beboer den 2den Sal. Dette erfarede jeg paa en Restauration paa Torvet, hvor jeg traf Dronningens Livlæge, Justitsraad Jacobsen, ham som kan slaae Udødelige ihjel. 4)

Hos Mægler Hvidt gjorde jeg, ligeledes i Tirsdags, min skyldige Contravisite. 5) I dette Øieblik blev han meldt, men jeg nægtede mig hjemme, for ikke at forstyrres i mit Brev. Han lod sige, at han reiste idag til Franzensbad og vilde tage Bud med, ifald jeg ønskede det. Men han træffer Dig jo ikke der, siden Du iovermorgen gaar til Dresden.

Du har ret med Pauker og Trompeter bekjendtgjort Dagen, da Du kommer tilbage, og det skal ikke undre mig, om det kommer i Flyveposten, for at Alle kunne vide det og plage Dig paa Toldboden, hvor en Reisende dog nødtigt vil opholdes, men længes efter at komme hjem. Nu ligemeget; hvad mig selv angaaer, haaber jeg, at jeg ikke denne Gang skal falde og slaae min Næse 6) eller have andet uheldigt Forfald, men at jeg skal have den Glæde at modtage Dig paa Skibet, endskjøndt Glæden jo vilde være større, dersom jeg var allene, og ikke i saa stor en Sværm. Men det er det Samme, den rette Glæde er dog den at faae Dig tilbage, og jeg forsikrer Dig, at dertil glæder jeg mig inderligt; jogs. 406seer da Enden paa den kjedsommelige og triste Tilværelse, hvori jeg nu befinder mig. Men det forstaaer sig, jeg gjør Regning paa, at Du kommer hertil i en gladere Stemning, end den, der udtaler sig i Dit sidste Brev. Naar Du saa har været hjemme i nogle faa Dage, ville vi tænke paa Landtouren, hvis Maal og øvrige Beskaffenhed da maa rette sig efter mine daværende Forretninger, hvorom jeg endnu ikke vide noget Bestemt.

Det er jo et behageligt Bekjendtskab, Du har gjort med den svenske Baronesse. Ja, svenske Damer af de høiere Stænder ere meget tiltrækkende. Men hvad er det for noget Vrøvl om gifte Mænds Forlovelser i Danmark? Jeg har kun hørt fortælle om Grundtvig, at han trøstede sin Kone paa hendes Dødsleie med at fortælle hende, at han allerede var forlovet, men Historien er jo naturligviis fabrikeret. 1) Grev Ehrensvärd er en elskværdig Mand. Min Moder blev ganske rigtigt glad over Hilsenen fra ham. Hun blev ogsaa glad — og det bad hun mig skrive Dig til — ved at høre, at Du havde ængstet Dig saameget over et Brevs Udeblivelse, thi det vilde hun ogsaa gjøre. Heri tager hun ikke fejl, man kan troe hende paa hendes Ord.

Runebergs Digte kjender jeg kun af Navn. Det berømteste er »Fændrik Staals Saga«, som handler om den finske Krig. 2) Det er det Digt, som Mantzius af og til reiser paa, og ligeledes declamerer her i Byen. Ogsaa min Moders Walløe har i Vinter læst endeel deraf for hende. At Runeberg skal have et ikke almindeligt Talent, derom ere Alle enige, men jeg har, maaskee med Uret, havt den Fordom imod ham, at det var politisk Poesie, det vil sige, med et bestemt politisk Øiemed, i nærværende Tilfælde at nære den finske Uvillie mod Rusland. Denne Uvillie har maaskee existeret for 40 Aar siden, kort efter Landets Afstaaelse til Rusland, men skal nu, efter alle Kyndiges Forsikkring, være aldeles ophørt, og det er intet Under, thi Finland blev, under Foreningen med dets. 407fattige Sverrig, stedmoderlig behandlet, medens det rige Rusland har gjort Alt for dets Velstand. Tragisk kan det vel kaldes, at en Digter ikke tør skrive, og alligevel ikke har Hjerte til at forlade Landet; men dersom denne Digtets Bestræbelser gaar ud paa Noget, der ikke længere lader sig udføre, fordi Nationalfølelsen ikke længere har Modtagelighed derfor, saa maa han finde sig i, at det gaar ham som en anden Don Quixote i Kamp med Veirmøller. Men som sagt, om Dette finder Anvendelse paa Runeberg, kan jeg ikke vide; kun er det mig mistænkeligt, at Folk som Mantzius og unge løbske Studenter sympathisere saa meget med ham.

Om et Par Dage skriver jeg igjen, og adresserer Brevet ligeledes til Dresden, i den Tanke, at Du, selv om Du imidlertid skulde være gaaet til det sachsiske Schweitz, dog kommer tilbage til Dresden, eller kan faae

Brevet derfra. Naar jeg siger »om et Par Dage«, mener jeg Fredag eller Løverdag, saa at Brevet kan være i Dine Hænder sildigst idag 8 Dage. Galleriet i Dresden faaer Du neppe at see, hvilket er Skade, med mindre Suhr med sit Guld kan aabne de lukkede Døre. Landskabsmaler Dahl i Dresden skal, som jeg hører, ligge paa sit Yderste, og Ingen kan komme til ham. 1) Men der er jo meget Andet i Dresden, som Du kan see og glæde Dig over, ogsaa Theatret, hvor Davison er kommen tilbage, men begyndte med at være syg, hvorover mit Hamborger Theaterblad gav ham Skoser, men dog siden roste ham for hans Fremstilling af Jøden i »Kjøbmanden af Venedig«. Hvad Du nu seer eller ikke seer, saa vær ved godt Mod og fornøi Dig.

Og nu Farvel for denne Gang, min kjæreste Hanne! Nu skal jeg til at sætte mit røde Segl for Brevet. Betragt nu Af- trykket med de rette Øine, med det rette Sind, og giv det den rette Forklaring.

Din
J. L. Heiberg.

s. 408

Min kjære Ludvig!

Inden jeg forlader Franzensbad, maa jeg dog tage Afskeed med Dig fra dette Sted. Dette er saaledes det tredie Brev, hvorpaa jeg ingen Svar kan vente her. Nu haaber jeg paa det Brev, der ligger til mig i Dresden; gid det maa være af godt Indhold. Jeg har i disse sidste Dage atter kunnet bade mig, og befinder mig i det hele taget nu ret vel. Jeg forlader Franzensbad uden Sorg. Min Glæde over den lille Fugl har heller ikke holdt Stik, thi istedet for, som jeg troede, at den opholdt sig i Lunden ligeover for vor Bolig, har jeg nu opdaget, at den lille Stakkel sidder i et Buur paa vor Nabos Tag. Dens Triller forekommer mig nu sørgmodige og længselsfulde. Naar jeg sad i min Eensomhed om Eftermiddagen, og den da slog sine ensformige Triller, maatte jeg synge Din Sang: »En Tjenestepiges Klager«. 1)

Det er utrolig, hvor artig Baronesse Dyben fremdeles har været imod mig. Hun fortsatte at bringe mig Bouquetter om Morgenen, altid med de kjærligste Ytringer. Hun laante mig Johan Ludvig Runebergs Digte, i hvilke jeg er meget indtaget. I Gaar kom hun til mig og oplæste et overordentligt smukt Digt af ham for mig. Det findes ikke trykt, hun besad det i Afskrift. Hun læste smukt og med fiin Følelse. Hun er virkelig sjelden dannet og behagelig, har et blødt qvindeligs. 409Væsen uden al Sentimentalitet. Hun og Ehrenswårds ere reiste i Dag. Hun forærede mig ved Afskeden et lille Bind af hans Digte, 1) som jeg glæder mig til, saa godt jeg kan, at læse for Dig til Vinter ved vor Aften-Eensomhed. Siden kom Greven og begge de unge Comtesser og toge Afsked med mig. De unge Piger vare ogsaa meget nette og naturlige i deres Væsen. I Søndags var jeg i luthersk Gudstjeneste her. Præsten skulde have havt nogen ordentlige Prygl, som Du pleier at sige, men han fik ingen. Forleden var her Bal, jeg deeltog ikke deri, men blev hjemme og hørte paa min lille Fugls Triller. Her var megen Tale i Forveien mellem Damerne om dette Bal. Man frygtede for, at den russiske Fyrste skulde komme der med sin Forlovede Pepita, isaafald vare Damerne enige i strax at forlade Ballet. Imidlertid kom Fyren med samt Pepita, og Alle blev, Fyrstinder, Grevinder, Baronesser af alle Størrelser blev. Russeren skal selv fortælle, at han har leiet hende paa 3 Maaneder, hvorfor hun skal have 80 000 Gylden. I Morgen Aften skal jeg see hende dandse til Indtægt for de Fattige her. Derfor vil jeg først ende mit Brev i Morgen for at fortælle Dig Udfaldet heraf. Veiret har bestandigt været regnfuldt og ubehageligt, hvilket heller ikke bidrager til Curens heldige Virkning; jeg haaber imidlertid, at jeg dog i Hjemmet skal spore, at Reisen ikke har været forgjæves i Aar, saa lidt som i Fjor, hvor jeg ogsaa først senere mærkede dens styrkende Følger. Gid jeg maa kunne være Dig til Nytte i Vinter, saavel ved Theatret som uden for dette, min Villie er i al Fald god, og det er altid saameget. Jeg lider — som Du vist oftere har mærket af mine Breve — af en underlig Forsagthed, men som jeg haaber skal forsvinde i Hjemmet, naar Du kun vil være lidt god og overbærende imod mig. Jeg kunde jo gjerne blive her i 8 Dage endnu, og den gode Anthon har ogsaa flere Gange tilbudt mig at blive, men det er ligesom jeg slet ikke kan taale Slambadene i Aar, efter ethvert Slambad maa jeg gjøre flere Dages Pause, og det kunde das. 410let hænde, at hele Gevinsten af 8 Dages Ophold blev 1 Slambad, og det var for lidt for Offeret. Jeg haaber derfor, at den lille Landtur, som Du har lovet mig i Hjemmet med Dig, skal virke bedre paa mig end et forlænget Ophold her. Har Du imidlertid forandret Din Plan og hellere vil blive hjemme, skal jeg ogsaa finde mig heri. Nu længes jeg inderlig efter Dresden og Dit Brev der, gid det maa indeholde gode og venlige Ord.

Onsdag Aften.

Nu har jeg da været paa Comedie og seet Pepita dandse. Det er unægtelig et høist mærkeligt Syn, som man ikke saa let glemmer. Der er noget fuldkomment dæmonisk i denne Dands og hos Personens Udseende. Hun ligner en deilig Troid- Unge, og bevæger sig med en saadan Hurtighed, at det næsten er umuligt at følge hende i Flugten, eller at faae hende ret at see. Kikkerten kan man spare sig, thi man kan ikke dreie Haanden saa hurtig, som hun farer op og ned, frem og tilbage. Hun ligner i sin Flugt en Spyeplue, omtrent som den flyver, dandser hun. Noget saa vildt og forunderligt har jeg aldrig seet, det er, som om hun i Dandsens Raseri hvinede af Overmod, hæver sine Been i en saa forunderlig Høide, men saa hurtig, at man ikke veed, om man virkelig saa det eller ikke, kaster Skjørtet over Hovedet, som en Vild der er sluppet ud af et Buur. Alt dette var umuligt at tillade sig, hvis man ikke var saa smuk som hun. Det er et mærkeligt Ansigt, og nogle

mageløse Øine, kort sagt det er et forunderligt Syn, som jeg dog er glad ved blev mig til Deel. Huset var propfuldt, hele den fine Verden var nærværende. Fremkaldelser og Blomsterkastning udeblev ikke. Dog Papiret tvinger mig til ikke at udmale alt dette videre.

God Nat, min kjære Ludvig! I Morgen staar jeg op Kl. 5 for at pakke ind og for at vende Franzensbad Ryggen og tage til Dresden, hvor jeg haaber at være Løverdag Eftermiddags. 411mellem 6 og 7. I Morgen Nat ligger vi i Plauen. Suhr og Bang kommer her i Morgen og følges med os. Disse tre Uger her har været lange og ikke gode, jeg er derfor glad ved at bryde op. God Nat! Lad venlige Tanker følge

Din
Hanne.

I dette Øieblik da jeg sidder her, er det et frygteligt Tordenveir. Regnen skyller ned, og det ene Lyn afløser det andet. Det er, som om Dæmonerne vare fremkaldte ved Pepitas Dands!

s. 411

Løverdag, d. 28. Juli 1855. Dresden.

Min kjære Ludvig!

I Gaar Eftermiddags Kl. 6½ ankom vi, store og smaae, til Dresden. Vor Omsorg var strax at see, om her var Breve til os, og jeg fik min Længsel styret ved at modtage et — fraseet nogle enkelte, noget haarde Udtryk — rart og trøsterigt Brev fra Dig. Den stakkels Bang fik derimod et foruroligende Brev om, at hans gifte Datter 1) endnu var meget syg efter en Barselseng, havde Feberphantasier etc. etc. Vi faaer saaledes en beængstet og bedrøvet Følgesvend i ham med i det sachsiske Schweitz, hvilken Tur vi agte at tiltræde Kl. 2 i Dag. Anthon, der er meget medfølelse for andres Sorg, især naar den angaaer Kone og Børn, er Bangs Trøst. Det er rart at see de to omgaaes hinanden. Bang siger: Jeg kan saa godt lide ham, og er ganske fortrolig imod ham. Han har absolut villet dele Værelse med ham her i Dresden. Jeg glæder mig virkelig ogsaa over den nette, ærbødige, og dog frimodige Tone, som Anthon kan have ligeoverfor Mænd som Suhr og Bang. Jeg vilde ønske, at Du engang selv reiste med ham, saa troer jeg vist, at Du ogsaa kom til at holde mere af ham.

Fra det Heibergske Hjem

25

s. 412At der var en Uge, hvor Du, min kjære Ludvig, forgjæves ventede paa Brev fra mig, var naturligvis en Følge af, at jeg saa længe ventede paa Brev fra Dig, og opsatte at skrive, fordi jeg hver Dag tænkte — i Dag kommer dog vist Svar paa mit sidste Brev; da dette Svar imidlertid udeblev den ene Dag efter den anden, maatte mit Svar som Følge heraf ogsaa udeblive. Jeg har paa hele Reisen — paa mit næstsidste Brev nær — svaret samme Dag jeg modtog Brev fra Dig. At Du kalder min Længsel og min Misstemning Luner, er dog virkelig Synd, men jeg maa finde mig deri, Du har nu engang intet andet Udtryk for mine Misstemninger eller for hvad der gaar mig nær.

At den Tanke faldt mig ind, i Anledning af Dit Signet, at jeg var det triste Moment, er der dog virkelig intet ondt i, og det faldt mig aldrig ind, at Du vilde tage det ilde op. Jeg maa jo bestandig høre Dine Bebreidelser over min Maade at være paa, hvad Under da, om jeg tilsidst taber Modet og forfalder til triste Tanker over mig selv. Og virkelig, min kjære Ludvig, tro mig! jeg er i høieste Grad misfornøiet med mig selv og trænger til at sættes Mod i. Ak, hvor forskjellig ere dog vi Mennesker! Du synes, at det er Ret at skjule Din Misstemning for mig, for ikke at forurolige mig, og mig vilde det have været en sød Trøst ret inderlig at trøste Dig for Dine Savn og Trykket af Din Eensomhed. Ved saaledes at skrive med et tykt Slør for sit Hjerte og sit Sind, kommer der naturligvis en vis Kulde ind i det skrevne, og at denne Kulde har sin Grund i Varme, er ikke godt at vide. Skal en Brevvexling imellem to saa nære forbundne som vi er, have den rette Fylde, da mener jeg, at man uforbeholden skal lade sig see i den Stemning, man i Virkeligheden er betagen af, det være sig Glæde eller Sorg, Tvivl eller Tillid, Frygt eller Haab. At føre Selskabslivets Tone, hvori man under et glat og tilsyneladende Velværende, skjuler et forpiint og trykket Sind, ind i en fortroelig skriftlig Meddelelse kan dog aldrig. 413være det rette. Jeg har gjort det modsatte og det dadler Du mig for, og kalder mig exalteret, et Ord der skjærer mig i Hjertet at høre. Imidlertid Tak for, at Du saa ærligt har udtalt hvad Du tænkte, thi det er først og fremmest Ærlighed jeg ønsker, og faaer jeg end nogle Skjænd i Dit sidste kjære Brev, saa siger Du dog, at Du glæder Dig inderligt til atter at faae mig tilbage, og at det vil gjøre Ende paa Din triste Tilværelse, og disse Ord, min egen kjære Ludvig, giver mig Mod og Kraft paany og vil gjøre, at det sachsiske Schweitz vil synes mig en Gang saa skjönt som ellers. Jeg skal nok komme hjem saa elskværdig som mine ringe Kræfter formaar. Da jeg læste Dit Brev i Gaar, fik jeg en uimodstaaelig Lyst til at klappe Dig og være hos Dig, saa at ifald Telegraftraaden kunde have taget et Menneske med sig saa hurtigt som den kan tage en Tanke med, da havde Du havt mig hos Dig inden 10 Minutter.

Hvad Du skriver om, at jeg har anmeldt min Ankomst med Pauker og Trompeter er mig aldeles uforstaaeligt.

Kun til Dig og for noget siden, til Marie Welding, som det laae paa Hjerte, naar hun kunde vente at faae mig i Tale, har jeg yttret det mindste om min Ankomst til Kjøbenhavn. At Anthon har skrevet det til sin Kone, dog med udtrykkelig Anmodning om ikke at tale om det til nogen, kan Du vel ikke mene. At det derfor skulde komme i Bladene, eller at det skulde lokke Sværme af Folk til Toldboden har derfor ingen Nød. Lise Jürgensens Død gjør mig ondt! »Dog lykkelig er ei den længe gifte Kone, men lykkelig den der dør med sin Brudekrone«, siger Munken i Romeo og Julie. 1) Jeg har lovet Linnemann at hilse Søren fra ham, og bede at han vil bringe Mad. Linnemann en Hilsen fra hendes Mand, der er rask og fornøiet.

Og nu Farvel, min kjære Ludvig! Jeg vilde saa gjerne skrive meget — meget mere, men Tiden er saa knap og jeg skal være færdig til bestemt Tid. Paa Tirsdag antager jeg, at jeg atter er tilbage fra det sachsiske Schweitz, og da glæder jegs. 414 mig til det Brev, Du lover mig at faae endnu her. Suhr sagde i Gaar: Det havde dog været rart, om Heiberg nu havde været her og havde gjort Resten af Turen med. Ja! min kjære Ludvig, det havde været rart! Nu skal jeg imidlertid følge Dine Formaninger og more mig efter bedste Evne. Vær imid- lertid saa sød fremdeles at glæde Dig til min Ankomst i vort Hjem og frygt ikke for, at min Sjæl — der er indfattet med en Sørg-Rand om, ligesom Bladene vare ved Frederiks d. 6s Død, skal ved sit triste Moment bringe Forstemning med sig. Jeg glæder mig inderlig til atter at see Dig og atter at tale med Dig om Alt, hvad der ligger mig paa Hjertet, som jeg hidtil har gjort, og maaskee misbrugt noget. Gid Du maa kunne læse dette Brev uden al for megen Uleilighed, men det er utaaeligt, naar En i et væk spørger: Er du nu færdig, skynd dig dog! Da er det umuligt ret at samle sine Tanker. Dog naar Du kun kan forstaae, at jeg takker Dig for Dit sidste velsignede Brev, og at jeg glæder mig til at see Dig igjen, saa faaer det være det samme med Resten. Jeg skriver Dig oftere til inden min Hjemkomst. Nu omfavner jeg Dig i Tankerne og beder Dig med Venlighed og Godhed fremdeles at tænke paa

25*

Din inderlig hengivne
Hustrue.

s. 414

Mandag Formiddag, 29. Juli 1855.

Igaar, min kjære Hanne, fik jeg Dit sidste Brev fra Franzensbad, og idag for lidt siden det første fra Dresden. Især dette glædede mig meget, da jeg seer deraf, at Dit Befindende og Dit Humeur ere bedre. Naar Du siger, at man i fortrolig Brevvexling ikke skal skjule sin Misstemning, saa giver jeg Dig fuldkommen Ret, forsaavidt som man skjuler noget Væsenligt, en Sorg, en bestemt Fortrædelighed, som er Aarsag til Misstemningen. Men naar denne ingen bestemts. 415 Aarsag eller Grund har, naar den kun er Lune, maaskee Vrantenhed, da synes mig det rigtigst at skjule den, ligesom man skjuler legemlige Svagheder, der kunde være ubehagelige for Andre. Man skal ligesaa lidt tale om sine lunefulde Misstemninger som om sine smaa Upasseligheder, der kun ere forbigaaende. Dette er ikke at bringe den tomme Selskabstones Glæthed ind i de fortrolige Forhold. Tvertimod skylder man sine Nærmeste, som man idelig seer, denne Tilbageholdenhed mere end de Fremmede, som sjeldnere vilde lide under den. Og hvis jeg derfor i mine Breve mangengang har formaaet at skjule et forbigaaende slet Lune, som egentlig ingen gyldig Aarsag havde, og hvorom der egentlig Intet var at sige, da synes mig, det er en Dyd, som jeg bør roses for, og ikke en Feil.

Du vil ikke vedgaae at have bebudet Din Hjemkomst med Pauker og Trompeter. Jeg troer heller ikke, det har været Din Hensigt, men det er dog skeet. Da jeg forleden var hos Din Moder, men hun ikke var hjemme, talte Pigen om Din Hjemkomst, og da jeg med Forsæt sagde, at jeg ikke endnu vidste Dagen ganske bestemt, belærte hun mig, at det var den 5te August om Morgenen Kl. 8, med Dampskibet fra Stettin. Du seer altsaa, at Hemmeligheden er i gode Hænder og vel forvaret.

Professor Bindsbøll har nu skriftlig underrettet mig om, at han troer, at Theatret vil blive færdigt til 1ste September, men at han er overbeviist om, at det ikke bliver en eneste Dag før, saa at der i August ingen Prøver kan holdes paa Scenen. 1) Jeg vil nu lade bekendtgjøre i Berlings Tidende, at Ferien er forlænget; dog ikke mere end en Uges Tid, hvilket jeg nærmere skal betænke, thi det er dog godt at have et Forspring; der kan dog holdes Oplæsninger, og man kan begynde at indstudere de nye Roller, uden at tale om, at Forberedelserne paa Syngeskolerne ikke lide noget Afbræk. Hvorvidt imidlertid, efter Din Mening, en Opsæts. 416 telse er gavnlig, paa Grund af Concurrencen med Hoftheatret, er tvivlsomt, thi Lange pleier altid at begynde sin Saison midt i September, og der er saaledes Rimelighed for, at begge Theatre komme til at begynde samtidigt.

Vil Du vide nærmere Besked om mit meget omtalte Signet, saa vil jeg endnu give Dig en Forklaring over Fuglen, som Du siger, betyder mig selv. Det gjør den ogsaa. Fuglen er en Rype, og den er kommen i Vaabenet som en Anelse om, at jeg skulde faae en Cousine som Bolette Petersen, der altid tracterer med Ryper, naar der ikke er Ænder.

I Anledning af Tractement, jeg var da i Fredags hos Halls, hvor Bevertningen virkelig ikke kunde kaldes

Tractement. Til en af Retterne fik vi Blomkaal i Fløde og grønne Ærter, der vare at see til og bide i, som Rævehagl; og ved den næste Ret blev Resten af samme Blomkaal og Ærter præsenteret. Vi fik Kjørvelsuppe, jeg sad i Tanker, og syntes, jeg var hjemme, og tog altsaa 2 Æg i Suppen; men saasnart jeg havde gjort det, faldt det mig ind, at jeg vist havde gjort en Fandens Gjerning, og ganske rigtigt, Fru Hall fik intet Æg. Selskabet bestod, foruden mig, af Hauch og Marie Hauch, Andreas Buntzen, Frøken Casse (en Veninde af Marie Hauch), og endelig Halls gamle Ven, Grosserer Bloch med en Datter, der gjælder for en Skjønhed. 1) Hall var besynderlig distrahit, og talte med Alle, som om han tænkte paa andre Fugle. En ny Tjener i Livree og en temmelig skiden Pige, der forresten ligner den forrige, besørgede Opvartningen. Vi gik paa Altanen for at drikke Caffé, og da denne næsten var drukken, kom Pigen derop med en Karklud for at tørre Stole, Borde og Altanpiller af. Endskjøndt Fru Hall var meget elskværdig mod mig, og sagde, at jeg virkelig var Ridder, hvorpaa jeg svarede: »Og tillige Dannebrogsmænd« — fik jeg dog en stærk Mistanke om, at jeg kun var buden, fordi hun vilde bede mig om at ansætte Fru Adlers Tjener som Controleur. 2) Hun kom idelig tilbage dertil, saa at Hall endogs. 417 bad hende om at lade være at plage mig. Men det hjalp ikke: derimod hjalp jeg mig selv. Thi da hun tillige havde lagt mig paa Hjerte at skaffe en ung, smuk og fyrrig Elsker, bad jeg hende sige Fru Adler, at dersom Tjeneren var skikket dertil, kunde han blive antagen og faae en langt fordeelagtigere Stilling end som Controleur.

Som Tillæg til min Beretning om Pindsvinet maa jeg fortælle, at Caroline ikke mere tør gaae ned i Haven og plukke en Blomst, da hun er bange for at møde Pindsvinet. Jeg har sagt hende, som der staaer i »Abekatten«: Dem æder det ikke. 1) Men hun svarer ikke: Ja, det veed jeg nok.

Det er jo morsomt, at Du har faaet Pepita at see. Men det er altfor godmodigt at kalde den russiske Fyrste hendes Forlovede. Du siger jo desuden selv, at han har leiet hende paa 3 Maaneder.

Du skriver, at Du venter at vende tilbage fra det sachsiske Schweitz imorgen. Det bliver da paa vor Bryllupsdag, og Du vil da forefinde et Brev fra mig, som vist allerede har ligget et Par Dage i Postcontoret. Disse Linier skriver jeg egenlig paa Maa og Faa, thi jeg kan mærke, at Du ikke venter flere Breve fra mig i Dresden, saa Du maaskee slet ikke lader spørge om dette, som dog mageligt kan komme Dig tilhænde inden Din Afreise fra Dresden, som jo er paa Fredag, ifald ingen Forandring er kommen i Planen. Naar Du kommer til Berlin og til Stettin, og vil lade høre paa Posthuset, skal der idetmindste eet af Stederne ligge et Par Ord fra mig, med mindre jeg af Dine næste Breve seer, at Du har bestemt Dig for en anden Route, og isaafald lader Du mig vel vide, hvorhen jeg skal skrive.

Tak for de rare Billeder fra Franzensbad. Men Du har da vel ikke badet Dig i den aabne Pavillon midt paa en Promenade? Jeg seer, Du havde først skrevet, at Du forlod Franzensbad med Glæde, men har strøget det ud, og forandret det til »uden Sorg«. Nu, det er altid Noget. Jegs. 418 kunde dog ikke lade være at fortælle Dahlerup om Mavegalskaben. Han loe ganske rigtigt, og sagde: »Ja, Köstler er en utrolig Vindbeutel«.

Jeg bilder mig ind, at Du vil fornøie Dig bedre i selve Dresden end i det sachsiske Schweitz.

Det glæder mig, at Din Broder er paa saa god en Fod med Bang og Suhr. Jeg har aldrig tvivlet paa hans gode Tone i Omgang, og kjender baade den og hans Retsindighed, skjøndt jeg aldrig har reist med ham. Det glæder mig især, fordi det maaskee vil give ham større Selvfølelse, saa at han ikke herefter vil være saa tilbøielig til at troe sig overset og tilsidesat.

Og nu Farvel for denne Gang, min kjære Hanne! Jeg længes nu efter at høre om de videre Tildragelser paa Reisen.

Din
J. L. Heiberg.

s. 418

Tirsdag d. 31. Juli 1855.

God Dag, min kjære Ludvig!

Paa samme Tid, som jeg antager at Du i Dag modtager disse fattige Gaver, kjørte vi for 24 Aar siden til Slangstrup. 1) Gid Du i Dag vil tænke venligt og kjærligt paa Din fraværende Hustrue. Lommetørklædet og Hanskerne beder jeg, at Du vil bruge i Dag. Hestefoden maa Du være saa god at give den Plads, som den gamle falmede Uhr-Nøgle har, i Fredrik d. 6s Kjæde. Vor gamle afdøde Ven vil ikke i sin Himmel vredes paa os derfor. Gid Du da aldrig nogen Aften maa benytte denne Nøgle med Uvenlighed i Sindet mod Din hengivne Hustrue. Om 5 Dage haaber jeg at see Dig rask og god.

Lommetørklædet og Hanskerne ere fra Marienbad. Nøglen fra Franzensbad. Hav lidt tilovers for de to Steder, hvor din stakkels Kone henter fornyet Liv og Kraft.

s. 419 s. 420 Brev fra Johanne Luise Heiberg

(31. Juli 1855)

s. 421

Tirsdag d. 31. Juli 1855. Dresden.

God Morgen, min kjære Ludvig! I Aftes kom vi tilbage fra det romantiske sachsiske Schweitz, der langt overgik min Forventning. Uagtet min Træthed efter den anstrængende Tur, gik jeg for første Gang i lang Tid sildig i Seng. Jeg sagde vel Godnat til de Andre i god Tid, men da jeg blev ene paa mit Værelse, hvis Vinduer vender ud mod et stort Torv, faldt jeg i Tanker over den dejlige Stjerne-Himmel og især over den lille Alcor i Karlsvognen, der just stod lige for Vinduet. Det faldt mig da ind, at det allerede i Aar er dens Sølvbryllup, thi det var omtrent Aaret førend vort Bryllup, at jeg gjorde Dig opmærksom paa den lille Stjerne, som Du dengang ikke kjendte, og gav Dig denne Gave. Den stod i Aftes, tiltrods for den lyse Sommernat, saa klar og bestemt og blinkede ned til mig, at jeg ret syntes den indgav mig Mod og Haab for det kommende Aar. Paa denne Aften for 24 Aar siden bad jeg saa inderligt til Gud, at han vilde være med os begge, og det samme gjorde jeg i Aftes, da jeg omsider gik til Ro. Uagtet min sildige Gaaen til Ro og min store Træthed sidder jeg nu her, omtrent paa samme Tid da vi gik i den lille Have ved Volden og ventede paa Vognen, der skulde føre os til Slangerup. Dengang var Himlen mørk og regnfuld, i denne Morgen er Himlen klar og blaae, gid ogsaa det maa være et godt Omen for vort ny Aar. Dette er anden Gang vi ere adskilte paa vor Bryllupsdag — dog her maa Ordsproget virkelig ikke slaae ind: Alle gode Ting ere tre, thi det er ikke godt, og jeg haaber vist, at vi til næste Aar atter skal være sammen paa denne vigtige Dag. Da jeg absolut vilde skrive til Dig paa denne Dag, var det nødvendig at staae saa tidlig op, thi den gode rare Suhr er uudtømmelig i Forslag om, hvorledes Dagen skal helligholdes, for at jeg ikke skal føle Savnet af Din Fraværelse al for tungt. Nu er det vel vist, at Intet kan erstatte mig dette Savn, men dets. 422gjør unægtelig godt at møde saamegen Godhed og Hengivenhed som denne Ven yder mig. Jeg havde i Aftes en lang fortrolig Samtale med ham, hvori han var saa aaben og elskværdig at det ret rørte mig. 1) Han bebreidede sig sin Kulde mod sine Nærmeste, og sagde: At han her havde meget at angre, og at ikke Een af hans egne havde formaaet at løse hans Tunge til saa aabne Meddelelser, som han udtalte for mig. Jeg bebreidede ham i milde Udtryk denne Feil, der gjorde dem saa ulykkelig, som den gik ud over, og da jeg forlod ham, kyssede han min Haand ganske rørt og sagde: Gud velsigne Dem. Det sidste Ord jeg saaledes, min Ludvig, hørte i mit gamle Bryllupsaar, var en Velsignelse af en god og trofast Ven, hvilket jeg ogsaa vil ansee som et godt Tegn for mit ny Aar. Suhr og Bang reiser først herfra i Morgen, da han absolut vil være med mig paa denne Dag. Den gode Suhr taler altid, og saaledes ogsaa i Aftes, om et Udtryk der laae i mine Øine engang, da vi helligholdt vor Bryllupsdag paa Sølyst, og vi to drak et Glas sammen. Jeg kan aldrig glemme — siger han — dette Udtryk, og jeg syntes i dette Øieblik, at Heiberg var det lykkeligste Menneske, thi en Kone der efter saa mange Aars Ægteskab seer paa sin Mand med saadanne Øine, er i Sandhed lykkelig. Den stakkels Suhr! og den stakkels Fru Suhr! De er dog i Sandhed ulykkelige. Et saadant Baand, der mod Graven løses meer og meer, det er dog frygteligt. Nei, min egen kjære Ludvig; løses skal ikke vort Baand, om ogsaa der kan komme smaae Knuder som det undertiden kan være vanskeligt nok at pille fra hverandre.

I dette Øieblik blev jeg afbrudt af Anthon, der med et glædestraalende Ansigt holdt et Brev i Veiret og sagde: See her hvad jeg bringer Dig paa Din Bryllupsdag. Kl. er nu otte, samme Tid som vor Vogn var bestilt til at komme for 24 Aar siden, men som udeblev — og den Glæde hvormed jeg aabnede Dit Brev udeblev ogsaa. Du er vred i dette Brev og det bragte mig Taarer i Øinene. Det er dog Synd at skrives. 423mig ukjærligt til i det Brev, som Du selv har beregnet skulde komme mig i Hænde i Dag. Du maatte heller have opsat at skrive, det er dog saa tungt paa saadanne Dage at begynde dem med Sorg. Dog nu har jeg tørret mine Øine af og haaber, at Din Stemning i Hjemmet er bedre imod mig i Dag end den var i Fredags og at Du alt saa smaat fortryder denne Haardhed imod mig paa denne Dag. At skrive til hinanden er dog en mislig Sag. Det gaar omtrent hermed som med at tale til en døv; meget som ved Talens Modulationer formildes, ved Øiets Udtryk forklares, bliver haardt og skurrende, naar det skal skrives ind i Øret, og de blødere Bøininger derved gaae tabte. Saaledes er det gaaet mig med det Brev, som Du kalder spydigt, det var ikke saa spydigt som de kolde Bogstaver lod til at være, og som Du har opfattet det. Min egentlige Feil bestaaer i, at man ikke skal spørge, naar man ikke er glad, thi en Latter bliver falsk, naar der staaer Taarer i Øinene. Dog jeg har jo altsaa Uret og derfor er det ogsaa billig, at jeg straffes derfor. Nu vil jeg atter tage Dit næstsidste Brev frem, det, som modtog mig her i Dresden og som gjorde mig saa godt og virkede saa beroligende paa mig. Dette vil jeg nu atter læse i Dag og betragte som min Brudegave, og som det Brev der gjorde, at jeg forkortede Dagene i det sachsiske Schweitz for at være her tilbage paa min Bryllupsdag, hvor et Brev af Dig var mig lovet. Beskrivelsen af det sachsiske Schweitz maa nu vente, til vi tales mundtlig ved. Tag imidlertid imod disse Blomster som jeg plukkede til Dig der imellem Bjergene. Paa enhver Høide, hvor Udsigten var skjøn, ønskede jeg Dig ved min Side, thi at nyde noget godt uden Dig er dog altid kun en halv Nydelse for mig; nu vil jeg imidlertid gjøre mig Umage for at nyde mine halve Nydelser, som den gode Suhr i Dag vil berede mig, saa godt som muligt.

Schön in Kleidern musz ich kommen,
Aus dem Schrank sind sie genommen

s. 424Weil es heute Festtag ist;

Niemand ahnet, dasz von Schmerzen
Herz im Herzen
Grimmig mir zerrissen ist. 1)

Jeg har kysset Dit Billede som jeg fører med mig og sagt: God Dag, Du haarde kolde Mand, som jeg tiltrods for Din Kulde dog holder saa meget af.

Tirsdag Aften.

God Aften og god Nat! Inden jeg gaaer i Seng vil jeg ende mit Brev til Dig, saa har jeg begyndt og endt Dagen med Dig. I Formiddags bragte Suhr mig en pragtfuld Bouquet Blomster, som han selv havde bestilt hos en Gartner til en Brud, hvorfor der ogsaa var sat Myrther imellem Blomsterne. Til Middag drak vi Din og Din Moders Skaal i Champagne, og i Aften har jeg for første Gang været i Theatret, og Gud bedre det, hørt den afskyelige Opera Robert. 2) I Aften efter Operaen, hvoraf vi kun hørte det halve, skulde vi kjøre ud til en Folkefest, men jeg bad om at være fri, da jeg trænger til Ro og Hvile. I Formidags besaae vi ogsaa Der grüne Gewölbe, med alle de kostelige Brillanter og Smykker etc. — — etc. — —. Suhr vilde absolut, at jeg skulde kjøbe mig en smuk Brudegave, hvilket imidlertid dog nu er opsat. Du seer altsaa at Forlystelser har jeg havt nok af i Dag, men det vilde ikke rigtig gaae med Lystigheden. Jeg har dog skjult mit Mismod for de Andre, saa godt som det lod sig gjøre, men Taarerne ere dog ofte steget mig op i Øinene i Dag, og nu da jeg endelig er ene og sidder her og skriver til Dig, er det mig ikke muligt længer at holde dem tilbage, og det behøves jo heller ikke mere. De er saa alvorlig, min lille Frue, i Aften, sagde Suhr da jeg sagde ham Godnat, og jeg synes ordentlig, at De er bleven mager i de sidste Dage; min Forstillelse har altsaa ikke holdt ud til Enden, saa jeg heraf. Nu vil jeg atter i denne eensomme Aftentime læse dets. 425første Brev, jeg modtog her i Dresden fra Dig, og derpaa begive mig til Ro.

See saa! Nu har jeg ikke alene læst det første Brev, jeg modtog her i Dresden, men ogsaa det jeg modtog i Dag. Brevet fra i Dag bedrøvede mig mindre i Aften end i Morges, det kom vel af, at jeg aabnede det med saa glade Forventninger i Morges og følte mig derfor desmere skuffet.

Det er jo rart, at vi har faaet en lille Familie i Haven. Pindsviin er jo gode uskyldige Dyr. Du spørger til mit Befindende? Det er ikke saa godt, som jeg ønsker det. Jeg har ofte Smerter hist og her i Mave og Sider, men det gaaer vel over, naar jeg kommer hjem.

Tak endnu engang for Dit første Brev som jeg modtog her i Dresden, og har jeg gjort Dig Uret med mine Tvivl og med mit Mismod, da beder jeg Dig nu i denne sildige Aftenstund og paa denne Dag ikke at tænke med Vrede paa mig, thi Du veed, at det kan jeg slet ikke taale. Jeg veed ikke, hvad det er for et ulykkeligt Mismod der er kommet i mit arme Sind, men jeg forsikrer Dig, at jeg ofte i Sommer er vaagnet om Morgenen med Taarerne løbende ned af Kinderne, inden jeg endnu var ret vaagen eller havt en Tanke om noget som helst. Og nu God Nat, min kjære Ludvig! Jeg gaar roligere i Seng efter atter at have læst Dine to Breve. Nu vil jeg endnu engang kaste et Blik ud af Vinduet og hilse paa den lille Aloor. Du tænker vist med Venlighed paa mig i Aften, og med denne Tro vil jeg nu gaa til Ro. God Nat, min egen kjære Ludvig.

Torsdag Formiddag, 2. August 1855.

Det var en Overraskelse, kjæreste Hanne! Pakken og Brevet vare som faldne fra Himlen ned paa Kaffebordet, og jeg veed endnu ikke, hvem der har besørget dem, eller paa hvad Maade det er skeet. Ved Siden af dem stod en uhyre stor Jules. 426kage, som Marie Welding havde sendt. Man er virkelig for god imod mig; det er meer, end jeg fortjener. Min Moder gav mig et Par hvide Handsker, Din Moder sendte mig, Dagen efter, en smuk Proptrækker med Elfenbeensskaft. Caroline havde overvundet sin Pindsviinsfrygt, og havde sat en Krands af Roser omkring den Æske, der var kommen fra Dig. Saaledes have Alle kappedes om at glæde mig paa denne Dag, og allene jeg selv har Intet gjort, thi hvorledes skulde jeg bære mig ad med at faae en Pakke til Dresden? Du har vist heller ikke ventet det, thi Du kjender min Ubehjælpelighed. Tak for Brevet, for Fiirkløveren, for alle de smukke og rare Ting, som laae i Æsken! Handskerne ere jo uforlignelige, og Lommetørklædet meget smukt, men jeg har ikke føiet Dig i at bruge dem paa selve Dagen; jeg fandt det bedre at anvende dem første Gang, efter Din Hjemkomst. Derimod røg jeg Sigaren om Aftenen i Haven, efter at være kommen hjem fra Vincent, 1) hvor jeg i al Stilhed tømte en Skaal for Dig og Dagen. Sigaren var udmærket fortræffelig, jeg vilde nok have tusinde af den Sort. Under dens blaalige Røgskyer, hvorigjennem Maanen og Jupiter skinnede, lod jeg min Hilsen til Dig opstige. Der er ingen Tvivl om, at Noget af Røgen er kommet til Dresden, men det har ikke været saa Meget, at Du kunde mærke det i Øinene, om Du ellers har kunnet mærke det. Uhrnøglen er meget smuk, men den kan ikke bruges til mit Gulduhr, thi dette trækkes op med en Stift, ikke med en Pibe, som andre Uhre. Derimod har jeg sat den i Baandet af det Sølvuhr, som jeg gaaer med om Morgenen, og hvortil den passer meget godt. Hvad den gode Hund angaaer, tvivler jeg dog paa, at Du har seet saaledes ud, da Du ventede paa Brev. Bedrøvet seer den heller ikke ud, men meget trofast med sit Hareskaar. Endelig har den lille Fjer ogsaa glædet mig ved sin beqvemme Indfatning. Kort sagt, Tak for den hele Overraskelse!

Jeg har nu en, som mig synes, god Plan til den første Fores. 427stilling i den fornyede Theaterbygning,

nemlig: Poul Møllers Lystspil »De opdigtede Historier«, og »Fritz i sin Leir«, det samme Stykke, som Du engang har læst under Titel af »Natten før Slaget ved Torgau«, men meget omkalfatret, for største Delen af mig selv. 1) Her kommer uidentivl Mantzius til at spille Frederik den Store. Imellem Stykkerne, som begge ere Een-Acts Stykker, et musikalsk Divertissement, som blot skal bestaae af udvalgte Nummere af en eller anden classisk Opera, der ikke hører til Repertoiret, f. Ex. Spohrs Jessonda, og hvori Mad. Fossum og alle de første af vore Operister skulle fremtræde. 2) Saaledes faaer da Publicum strax baade Virkningen af Talen og Sangen at høre i det fornyede Local. Og det kan betragtes som det første Skridt til at realisere min tidligere Plan til Concerter, der concurrere med Musikforeningens, og som hver Gang helst maae holde sig til en eneste Opera, altid af dem, som ikke opføres eller skulle opføres. Dette er Nyt for Publicum, og vil sikkert behage; det er strax Noget til at sætte i Stedet for de Indskrænkninger i Repertoiret, som Omstændighederne have fremkaldt. Du bliver fri i begge Stykker. Derimod har jeg tænkt, at Jfr. Juul kunde debutere som Elskerinden i det andet Stykke; thi med hendes Fremtræden i »Elverhøi« seer det misligt ud, efter de Prøver paa hendes Sang, som jeg har hørt hos Bredahl, med hvem hun nu daglig synger. 3) Jeg har, efter nøiere Overveielse, opgivet at forlænge Ferien; jeg lader det blive ved Bestemmelsen, at Alle skulle være her den 15. August. Der kan da strax holdes Oplæsninger, og Roller uddeles. Jeg formoder, at Saisonen kan begynde omtrent den 16. September. Der bliver da Tid til at prøve begge de nye Stykker og maaskee Meer endnu, saasom »Feiltagelserne« eller »Frieren og hans Ven« eller »Capriciosa«. Rollebesætningen i de to nye Stykker bliver saaledes, at Ingen kommer til at spille i dem begge. 4)

Alt Dette kan Du nu overveie paa Østersøen, der, som s. 428 jeg haaber, vil vugge Dig mildt, og ikke gjøre Oprør, som paa Udveien. Dette Brev faaer Du nemlig i Stettin, thi jeg finder det dog raadeligere at skrive derhen end til Berlin. Jeg opsatte gjerne at afsende dette Brev, indtil jeg har faaet det næste fra Dig, hvilket jeg venter idag over Lübeck; men jeg er nødt til at afsende disse Linier om et Par Timer med det samme Skib, som skal hente Dig i Stettin. Suhr og Bang komme jo ogsaa paa Søndag, men fra Kiel, som det hedder. Saa skal vi altsaa paa Onsdag til Sølyst, kan jeg vide. Saa vil jeg haabe, at Din Broder bliver indbudet, og at Fru Suhr bliver vred over den nye Tilvæxt i Selskabet, over at hendes Hercules trækker en Rosas med sig. 1)

Og nu for sidste Gang skriftligt Farvel! Snart haaber jeg paa et mundtligt Goddag og Velkommen. Jeg venter at modtage Dig paa Toldboden, hvor en Vogn skal holde til Din Afbenyttelse. Farvel saa længe! Tak for Dine Breve, Tak for Dine Gaver, men især Tak for Din Tilbagekomst!

Din
J. L. Heiberg.

Den 5. August 1855 kom Fru Heiberg hjem, og dermed var de to Somres indholdsrige Brevveksling afsluttet. Endnu er bevaret en Billet fra disse senere Aar. Den er fra Fru Heiberg og dateret 28. Oktober 1860, men da Heiberg døde 25. August 1860, kan Dateringen ikke være rigtig; Aarstallet maa være en Fejlskrift. Billetten er sandsynligvis fra 1859. 2)

s. 428

Theatretid. 28. October 1860 [c: 1859?]

Det var Hans, det Skarn, der var Skyld i at jeg ikke fik sagt Dig Farvel, thi han overfaldt mig med saa meget huusligt Vrøvl i det sidste Øieblik, at jeg i Tanker, istedet for

s. 429 Johanne Luise Heiberg
Johan Ludvig Heiberg
Broncerelieffer, rimeligvis af O. Glosimodt, 1861 (Teatermuseet) s. 430

s. 431 at gaae ind til Dig, gik ned i Vognen, og var ude af Porten, inden jeg til min Sorg erindrede ikke at have sagt Dig Farvel, som sædvanlig. Jeg vil imidlertid paa ingen Maade træde ind paa Scenen i Aften, uden i det mindste at gjøre dette skriftligt. Jeg kysser og omfavner Dig i Tankerne, indtil jeg, naar jeg kommer hjem, kan gjøre det i Virkeligheden. Altsaa, Farvel min egen kjære Hund.

Din
J. L. H.

Fra det Heibergske Hjem

26

s. 432 EFTERSKRIFT

Fra Baderejsen 1855 vendte Fru Heiberg hjem til en Teatersæson, der beredte hende og Heiberg nye Vanskeligheder, og de følgende Aar, deres Ægteskabs sidste, blev rige paa Sorger. 1) Skuffelser og Nederlag bragte Heiberg til 21. Juni 1856 at træde tilbage fra Stillingen som Teaterdirektør. Faa Dage efter, den 1. Juli, døde Fru Gyllembourg. Utvivlsomt havde Boligfællesskabet med Svigermoderen til Tider virket trykkende

paa den yngre og livskraftige Fru Heiberg, men Samlivet havde dog i det hele og store været harmonisk og berigende. I taknemlig Erindring skriver Fru Heiberg i Et Liv: »Altsaa var hun nu taget bort fra Jorden, denne lille fine Kvinde med den stærke Villie, det varme Hjerte, det ydmyge, beskedne Sind, hun, der rødmende bag et Slør havde meddelt Verden, hvad hendes Aand udfoldede i de ensomme Timer«. 2)

I Juli Maaned kort efter Begravelsen rejste Heiberg og Fru Heiberg til Udlandet; denne Gang kunde Heiberg være med. 31. Juli holdt de i al Stilhed i Berlin det Sølvbryllup, hvorom der i Brevene har været Tale. Derefter fulgte Fru Heibergs tredje Kurophold i Marienbad. Ved Hjemkomsten sidst i Oktober modtoges de som et Par Nygifte med Gaver og kærlig Hyldest 3), men Forholdene paa Det kgl. Teater, hvor Fru Heiberg først igen optraadte efter en lang Sygeorlov 18. April 1857, var vanskelige. I Oktober 1857 forlangte hun sin Afsked og fik den efter lange Forhandlinger den 3. Marts 1858. Skilsmissen fra Teatret formindskede vel de daglige Bekymringer, men Tanken om de sidste Aars Begivenheder og om Teaterforholdenes 433Udvikling under en Ledelse, som de misbilligede, forbitrede baade Heibergs og Fru Heibergs Tilværelse. Den 10. November 1858 døde deres Ven og Støtte Grosserer J. Th. Suhr, et nyt smerteligt Tab. Marstrands kendte Billede af Fru Heiberg, der er malet paa dette Tidspunkt, giver sammen med Bissens Statue monumentalt Udtryk for hendes gennem straalende Medgang og indre Prøvelser modnede Personlighed.

Efter indtrængende Opfordring af den nye Kultusminister D. G. Monrad optraadte Fru Heiberg fra 5. Oktober 1859 paany i nogle Aar paa Teatret, men Heibergs Død i Sommeren 1860 gav Hjemmet og hele hendes Tilværelse en ny Karakter. Indtil 2. Juni 1864 vedblev hun dog at spille, og sluttede saa, uden at nogen havde været underrettet om hendes Beslutning, for stedse sin Skuespillervirksomhed med en Optræden som Elisabeth i »Elverhøi«. Fra 1867 til April 1874 virkede hun som Instruktice ved Det kgl. Teater, men levede derefter meget tilbagetrukket. Opdragelsen af tre Plejedøtre, Samliv med gamle og nye Venner gav hende dog Glæder og rige Impulser, og hendes energiske Natur og alsidige Interesser bevarede hendes Sind aabent og levende. Men det var Minderne, der blev Midtpunktet i de sidste tredive Aar af hendes Tilværelse, og først og fremmest Erindringen om, hvad Samlivet med Heiberg havde betydet. Der var, som hun engang skrev til en nær Veninde, 1) og som utallige andre Udtalelser bekræfter, ved Heibergs Bortgang efterladt »et Øde i hendes Hjerte«. Den Ensomhedsfølelse og det Tungsind, der altid havde præget hende, gjorde sig mere end nogensinde gældende og fandt ogsaa Udløsning i en Religøsitet, som blev hendes Støtte under Resignationens byrdefulde Aag.

De tidligere kendte Bidrag, Fru Heiberg selv har givet til Belysning af sin Personlighed og Karakter, er, som fremhævet i mit Forord, Et Liv gjenoplevet i Erindringen og Brevene tils. 434Krieger. I Selvbiografien giver hun Billedet af sig selv og af Heiberg, som hun ønsker det fæstnet overfor Offentligheden. I Brevene til Krieger udtaler hun sig gennem sine ensomme Aar til sin eneste Ven og Fortrolige. Men i Brevene fra 1854-55 tegner hun et Billede af, hvorledes hun virkede indenfor Hjemmets Vægge og var i Lønkammeret.

26*

De Breve, som vi nu har læst, belyser mere uforbeholdent end noget andet skriftligt Vidnesbyrd Samlivet mellem Fru Heiberg og Heiberg. Det er ikke min Tanke her at udnytte den Fylde af Oplysninger, som disse Breve indeholder om Ægtefællernes Forhold til vor nationale Scene og til mange af deres Samtidige i hine kritiske Aar. Det maa ske af den, der engang i en udtømmende og harmonisk Skildring vil sammensveje til en Enhed alt, hvad der kan oplyses om de to særprægede og omstridte Mennesker. En Forudsætning for, at et saadant Arbejde kan blive helt fyldestgørende, vil foruden Historikerens kritiske Sans, Objektivitet og kunstneriske Evne være en ikke ringe Indsigt i Scenens egenartede Liv og Skuespillerens Psyke, endelig Fantasi og Instinkt. Jeg har ved at forelægge de i denne Bog trykte Breve med de nødvendige saglige Bemærkninger og Oplysninger blot villet yde et Bidrag til en kommende Skildring; Udgivelsen kan foreløbig virke til at fastholde og uddybe Interessen for Danmarks største og mest fængslende sceniske Kunstnerinde.

Jeg ønsker kun som Afslutning kort at antyde, hvad jeg personlig i Brevene har fundet særlig væsentlig for Bedømmelsen af Fru Heibergs Karakter og hendes Samliv med Heiberg under Hensyn til, hvad hun selv tidligere har tilkendegivet derom.

Ungdomsbrevene, der i de seneste Aar for Størstedelen har været kendt, ændrer vistnok ikke det Indtryk, man har faaet ved Fru Heibergs egen Skildring. Derimod har de næsten 25 Aar senere nedskrevne Breve givet mig et langt dybere og sikrere Indtryk af de to Menneskers Væsen og Samliv, ends. 435man tidligere har kunnet faa paa Grundlag af Samtidens Meddelelser og Domme og, først og fremmest, ved Fru Heibergs Selvskildring og hendes Breve til Krieger. I Et Liv giver Fru Heiberg ligesom ved sin Optræden paa Scenen det, hun ønskede at meddele Publikum. Den nu trykte Samling fortrolige Breve giver mere. Vi ser hende, som hun var i Hjemmet alene med sig selv og med det Menneske, til hvem hun følte sig nærmest knyttet. Skønt de første saare fremragende Afsnit af Et Liv vedrørende Ungdomstiden oprindelig er nedskrevet tidlig, er den endelige Udformning dog sket i Fru Heibergs Alderdom, og Helhedsindtrykket af det store Værk vil derfor for de fleste være bestemt ved den Stemning og Tone, som hun i Alderdommen har lagt over den tilbageskuende Skildring, og som ogsaa præger mange Udtalelser til Krieger. Men Brevene fra 1854-55 er ikke blot udsprungne af Øjeblikket, de giver det mest uforbeholdne Udtryk for Fru Heibergs Væsen, som er overleveret os, og som hun vel overhovedet var i Stand til at give. Denne store Skuespillerinde formaaede

paa Scenen i vekslende Skikkelser at udløse sine Følelser, men hvad i dybeste Forstand var hendes eget, kunde ingen gribe; vi efterlevende har i alt Fald ikke Midler til at fastholde det. Brevene bekræfter, at alt hvad Fru Heiberg har sagt om sit Forhold til Heiberg er sandfærdigt, men der var mere at sige derom. Hun holdt inderlig af ham; stedse var hun gennemtrængt af Taknemlighed for alt, hvad han havde ydet hende. Samlivet og de fælles Interesser udviklede deres indbyrdes Forstaaelse, saa hendes stærke Udtryk af Sorg og Savn, da han gik bort, er helt oprigtige. Men tydeligere end alt, hvad vi har kunnet slutte af, hvad tidligere har været bekendt, viser disse fortrolige Breve, hvor forskellige de to Mennesker har været. Det er naturligt, at Modsætningerne traadte i Baggrunden, da Fru Heiberg skrev Et Liv; den kærlige Erindring mildnede, hvad hun under Samlivet havde følt og savnet, stundom med pinefuld Utilfredsstillelse. Brevene bringer Mods. 436sætningerne paa det rene, thi, som de begge siger, den første Adskillelse og den skriftlige Tankeudveksling mellem de inderligt forbundne Livsfæller muliggjorde en vis Afklaring.

Betydningen af det erotiske Forholds Udvikling fra deres Bekendtskabs første Tid op gennem Aarene, da den store Aldersforskel efterhaanden maatte øve sin Indflydelse, kan naturligvis ikke vurderes. At hans stærke erotiske Betagelse i Tidens Løb svækkedes, fremgaar af Brevene, saavel som at denne Skiften har været af stor Betydning for hende. Men Forholdet mellem dem er, det viser disse Breve ogsaa med al Tydelighed, hverken blevet alvorligt svækket ved Fru Heibergs Dragelse mod Michael Wiehes ideale Personlighed eller i sin Tid N. P. Nielsens robuste Mandighed, ej heller ved den Yndest, hun lejlighedsvis spøgende siger, at Heiberg viser hver en »Tøs«, han møder paa sin Vej. Det er sandsynligt, at Heibergs Personlighed, der var mere forstands- end umiddelbart følelsesbestemt, og ikke lidt skeptisk-kølig, vilde have udviklet sig i det væsentlige som Tilfældet blev, selv om han ikke havde mødt Johanne Luise Pätges. Men for hende blev Heibergs Indflydelse ikke blot i det ydre afgørende; den bestemte i høj Grad Udformningen af hendes indre Liv. Det er ofte fremhævet, i hvilken Grad Heiberg prægede hendes Dannelse og Livsanskuelse, men Brevene viser utvetydigt, hvormeget hun til Gengæld maatte tilbagetrænge. Paa Scenen beherskede hun mesterligt sin mangesidede Kunst og kunde finde Udtryk og Udløsning for sin lidenskabelige Natur; uden for Scenen, i Hjemmet og med sig selv, førte hun en haard Kamp med denne sin Natur, der atter og atter søgte at bryde sig Vej fra hendes Væsens Dybder. Heibergs Paavirkning bidrog til at udvikle hendes medfødte Klogskab, Selvbeherskelse og Tilpasningsevne. Da han traadte ind i hendes Liv, fik hun Mulighed for at vokse fra det paa en Gang nyfigne og sky Balletbarn og den livshungrige, stundom gaminagtig løsslupne unge Skuespillerinde til at blive »la grande dame« i det københavnskes. 437Selskabsliv. Men det var ikke blot de beundrede Kunstdydelser og selskabelige Talenter i Tidens Smag, der løftede hende, Professorinden og Etatsraadinden, op paa en Piedestal; den dybeste Tiltrækning beroede paa noget fremmedartet, hemmelighedsfuldt forlokkende, der bundede i den dunkle Lidenskabs Spil mellem Overstadighed og Tungvind, som stedse anedes. Mere end noget tidligere kendt giver Brevene os Indblik i hendes egentlige Natur.

Livet ved Heibergs Side gav Fru Heiberg en Rigdom, hun aldrig agtede ringe, men de Breve, vi har læst, viser, i hvilken Grad Lykken var ledsaget af Savn og Smerte. Nu forstaar vi først ret Dobbeltheden i hendes Sind. Vi kommer bag den aldrende Etatsraadinde, der gav Et Liv sin endelige Form, ind til det, som den forstaaende Læser ikke har kunnet undgaa at fornemme i hendes Skildring af de unge Aar. Den der danner sig et Billede af Fru Heiberg alene efter Erindringsbogen og Enkestandsbrevene til Krieger, vil kun faa fat i en enkelt Side af hendes Væsen. Brevene fra de smertefyldte Aar 1854-55 viser os en langt inderligere og mere nuanceret Menneskelighed; Ægtheden er uomtvistelig. Fru Heiberg naaede fra sin første Ungdom indtil sit Livs Middagshøjde i sin fyrreogtyve Aars Alder alt, hvad store Evner, Talent og lykkelige Tilskikkelser kunde byde. Hun høstede Anerkendelse og Beundring i rigt Maal, mødte Godhed, Venskab, Kærlighed, men dog følte hun stedse et dybt Savn. Kun paa Scenen levede hun helt og fuldt. Tungvindet, Ensomhedsfølelsen forlod hende ellers aldrig. I Hjemmet græd hun bitre Taarer i Følelsen af trods alt ikke at have opnaaet det hun lidenskabeligt higende uklart attraaede; sine dybeste Længsler fik hun ikke tilfredsstillet og havde vel med sin Natur aldrig kunnet faa det.

Disse Breve, som Fru Heiberg omhyggeligt forvarede og overgav til Eftertiden, lader os se en Kvindeskikkelse med tragiske Træk. Vi forstaar, hvorfor hun har virket saa mægtigt paa Scenen; hendes Væsens Form og Udtryk er vel i manges. 438Maader blevet fremmed for vor Tid, men vi møder i Fru Heiberg noget stort, der ogsaa efter hendes Død virker dragende og berigende, fordi hun er blandt de sjældne faa, hvis Væsens Trolddom ikke lader sig udforske til Bunds.

s. 439JOHANNE LUISE HEIBERG:
MINE PORTRAITER 1)

Naar der er taget en Række Portraiter af et Menneske i forskellige Livsperioder fra den grønne Ungdom til de sildige Aar, da er det ret interessant at holde alle disse Billeder sammen, og af disse see Overgangene i Physiognomiet: Udtryk, Udvikling og Forandring. Man kan ligesom læse et heelt Levnedsløb i en saadan Række af Billeder af en og samme Person. De ligne alle hinanden til et vist Punkt og ere dog saa uhyre forskellige, at den, der ikke i Forveien veed, at alle disse Billeder ere et og det samme Menneske, umuligt vilde falde paa det af sig selv, naar han sammenholder det Første med det Sidste. Men der ligger jo ogsaa et heelt Livs Historie imellem denne Begyndelse og denne Ende, og et nogenlunde skarpt psykologisk Blik maatte, ved at sammenholde Billederne, selv om Originalen var ham ubekjendt, kunne danne sig en

Forestilling om Begyndelsen og Enden af Originalens sjælelige Udvikling og Gang igjennem Livets mange Brydninger. Et slaaende Exempel paa Sandheden heraf har for mig, iblandt andre, Charles Dickens Billeder været. 2) Naar man seer et Billede af den unge begavede Digter fra hans første Ungdom, friskt, kjækt, kraftigt, i hvis Physiognomie alle Muligheder ligger af en ualmindelig Aand, og man seer et Billede af ham i hans sidste Aar, hvem kan da ikke see paa dette uhyggelige friserede og pomaderede Haar, dette opstudsede forfinede Toilet, der ligesom skriger til Himlen om endnu. 440at see ung, indtagende, genial og tillokkende ud, at denne Ende ikke er en værdig Fortsættelse af Begyndelsen. Det er ingen Skam at ældes, men det er en Skam, naar Alderdommens Udtryk bliver til et forceret Griin, naar Udtrykket bliver en Maske istedetfor et Ansigt hvis Furer og Udtryk betegne et Liv, som Beskueren faaer Lyst til at indvies i. Et ældre Physiognomie burde være som en gammel Bog, hvis solide Indbinding og forslidte Guldkant paa Bladene tiltrækker Opmærksomheden, saa man ikke kan gaa Bogreolen forbi, uden at trække den ud, for at see hvad denne Antiquitet indeholder. Mangen en elegant indbunden Bog gjør samme Virkning, man trækker den ud, aabner den og siger: Puh! ikke andet! lukker den med et Smil og sætter den hen paa sin uberettigede Plads, idet man tænker, »Har den Ko ogsaa faaet Adrienne paa?« 1)

Jeg har aldrig kunnet lade være at see en stor Vigtighed i, hvorledes et Menneske ældes, og hvorledes et Menneske dør. Hvad nu det Første angaaer, da er det vel saa, at ikke Alle hører til de privilegerede, at kunne ældes skjønt; thi for at kunne det, hører der Betingelser, man ikke raader over, saasom oprindelig Skjønhed i Formen, arvet efter Slægten hvoraf vi ere udsprungne; men selv det meest uregelmæssige Physiognomie kan paatrykkes et sjæleligt Præg der gjør, at en sjælelig Betragter aldrig vil finde det hæsligt, thi Aand og Sjæl ere i og for sig Skjønhed, ikke efter Modejournals-Begrebet, men efter Idealsbegrebets Fordring. Idealitet kan hvile over den Gamle, som over den Unge; der er kun den Forskjel, at den Unge ofte kan have dette Præg, som noget givet uden al Fortjeneste eller aandelig Kamp, den Ældre derimod aldrig, naar den ikke ad Aandens Vei er erhvervet.

Hvem kan i sin Alderdom komme til at see ud som en Gisor, 2) en Calderon, en Cervantes, 3) en Thorvaldsen, uden at Beskueren med Vished kunde paastaa, at et saadant ældre Physiognomie dannes kun af Sjælens Adel, af Aandens evige Ungdom, af et Liv, hvor alt lavt og slet har været bandlyst. Jeg. 441har aldrig i min Ungdom ønsket mig saa ivrig at være skjønt, som jeg i min Alderdom har ønsket at blive en smuk gammel Kone, det vil sige, en gammel Kone med alle Alderdommens Tegn men bibeholdt under de graa Haar den Idealitet, som Alderdommen undertiden skjænker enkelte lykkelige. Det har derfor altid været mig piinligt at høre sige i mine ældre Aar: hvor De seer ung ud endnu, thi deri er intet skjønt, men om nogen havde sagt, hvor Alderdommen klæder Dem skjønt, det vilde have været mig en Glæde at høre. Ligesom den Maade hvorpaa man ældes bærer et Vidnesbyrd i sig, saaledes ogsaa den Maade hvorpaa man dør. Det har noget uhyggeligt, at den ældre, naar Tidens Fylde er der, ikke vil bort, thi den ældre maa alt i lang Tid have levet som den, der glæder sig til at reise didhen, hvor de senere Aars Phantasier have dvælet i Haabet og i Troen paa Sjælens videre Udvikling. Skjønt er det at see den ældre sige: Herre see, jeg er beredt, men hæsligt at trygle om lidt Frist endnu, med mindre Angeren over det Liv der er ført er saa stærk, at Haabet om at oprette det Forsømte trænger sig paa med Styrke. 1) Men dette er sjældnere Grunden til Bønnen om Opsættelse, det sædvanlige er en Lyst til at repetere det alt repeterede.

Dog, jeg er jo reent kommet bort fra mit Udgangspunkt, nemlig hvad en Række Billeder af en og samme Person kan fortælle os. Ethvert Menneske kan vel, naar han vil være oprigtig, bedst dechifrere sin egen Række, og jeg vil derfor begynde med den Række af Billeder, der findes af mig selv.

Der er i det hele taget kommet 7 betydeligere Portraitter af mig i Tidernes Løb, foruden en Deel ringere, jeg ikke vil omtale, samt 2 Photographier her, og et i München. Det er en utaknemmelig Opgave at levere Publikum et Portrait af en Skuespillerinde; enhver modtager det med sin særegne Fordring af det Billede, der staaer for ham. Naar man nu især, som jeg, omtrent udførte Roller i alle Genrer, da ønsker Denne at see En som den naive unge Pige, Hiin som den glimrendes. 442Salondame, Denne som Tragediens Heltinde, Hiin som Bondepigen, alt som det Billede er, der har gjort meest Indtryk paa hver især. Derfor var der altid et Skrig af Misfornøielse saa ofte et Billede af mig kom for Dagens Lys. Det heed bestandig, at det var totalt mislykkedes, og jeg troer, at jeg selv var den Eneste der syntes at det var meget godt, thi ogsaa mine private Venner og Nærmeste hørte bestandig til de Misfornøiede. Jeg vil ikke tale om Heiberg, der fandt dem Alle skammelige paa et nær, nemlig Fru Jerichaus. 1) Han sagde: jeg kan godt see, at ogsaa dette har store Mangler, men ifald jeg tænker mig, at du var bortreist, eller at jeg mistede dig, da maatte de gjerne beholde dem Alle for mig, naar jeg kun beholdt dette. Jeg maatte saaledes bestandig optræde som mine Maleres Forsvarere hos Mængden. Jeg havde Medlidenhed med Kunstneren, thi jeg vidste hvad disse Billeder havde kostet hver især. De fortvivlede nemlig over mit variable Physiognomie, og syntes at jeg aldrig saa ud den ene Dag, den ene Time som den anden.

Det Første er et Billede af mig i Olie af en ubekjendt Maler, som Trine i »Aprilsnarrene«, da jeg gik i mit 14. Aar, altsaa 1826. 2)

Naar jeg nu seer paa denne lille slanke lidt opløbne Pige med de lange tynde Arme, den smalle Midie, med de alvorlige, lidt melankolske Øine, der see ret forstandige ud, men af den Slags Kløgt, som findes i et Dyreøie, da staaer hele min triste Barndom pludselig for mig. Jeg seer paa det med en vis Medlidenhed, det

seer saa umiddelbart, saa stille, saa hjælpeløst ud. Der er end ikke Spor i dette Billede af en lille Pige, som alt dengang havde draget et heelt Publikums Opmærksomhed paa sig. Det seer snarere ud, som om det vilde bede om Forladelse over, at det fremstiller sig. Om Andre nu kan faae dette Udtryk ud deraf end jeg, fordi jeg mindedes mig selv fra den Tid, veed jeg ikke.

Mit næste Billede, Agnete i »Elverhøi«, 1828, har endnu. 443det Umiddelbare men seer roligere mindre ubevidst [ud], men dog drømmende, som En der grubler over sig selv, uden at kunne udtale, hvori Grubleriet bestaaer. 1) Mit tredje Billede 1832 — eller 33, af Aumont, fremstiller mig ikke i nogen Rolle, men som Fru Heiberg?)

Naar jeg seer den unge Kone sidde der, med de samme noget melankolske Øine, men med det stille tilfredse Udtryk, de bløde Former, hvor intet Træk præges af nogen Smerte eller Kamp, hvor ingen Fure af Lidenskab har sat sig fast i de runde bløde Kinder, hvor Øiet seer saa godmodigt ud, da bliver jeg ganske rørt og tænker, ak, om man dog kunde have beholdt dette Udtryk Livet igjennem! Men hvor var dette muligt, hvor var dette foreneligt med mit offentlige Liv, med min Higen, med min Kamp i at udvikle mig, som Menneske, og som Kunstnerinde. Mit fjerde Billede (det som hænger i Thorvaldsens Museum), omtrent fra 36? 3) Betragter jeg mig her, seer jeg mig selv som den forgudede Skuespillerinde, livlig, noget coquet, det melankolske i Øiet er veget for noget skjælmusk, noget udfordrende, noget bevidst, noget — med andre Ord — noget jeg ikke kan lide. Naar jeg seer paa dette Billede, da har jeg en Følelse af, at jeg vist paa dette Standpunkt af mit Liv maa have staaet paa et Punkt, der vilde afgjøre, om jeg nu vilde drage til højre eller venstre, om jeg nu skulde gaa frem eller tilbage, om jeg agtede nu at slaa mig til Ro i det alt opnaaede, eller om Alvoren atter vilde komme og lægge nogen Vægt i min Sjæl, der var paa Vei til at blive for let. Men Alvoren kom. See paa mit femte Billede af Monies, omtrent fra 40, og du vil ikke tvivle herpaa. 4) I dette Billede er jeg først færdig med Præget af min Personlighed. Her seer jeg mit oprindelige Væsen atter træde frem, men det dybe Tungsind som var nedlagt i min Natur, men med Fare for, at dette Tungsind kunde udarte til en vis tung boreret Alvor, der fortærede mig i anstrengt Arbeide, hvor Pligten dominerede Alt. Men endnu furedes ikke Trækkenes. 444af Bitterhed eller andre Lidenskaber. Jeg seer endnu saa god og stille hen for mig, om end der alt i dette Billede ligger nogen Smerte, der ikke lader sig skjule.

En 15 Aar efter dette Billede kommer Fru Jerichaus. 1) Kampene, Striden i et Kunstnerliv, min Smerte over den Uret Heiberg altid var Gjenstand for, havde nedlagt i min Sjæl en Deel Bitterhed ligeover for Menneskenes Dom, og jeg seer mig her siddende strengt og tilbagetrukket i mig selv, som om Verden med dens Forfængelighed, dens Tomhed intet havde med mig at gjøre; den Stolthed, som Forurettelse altid opvækker hos Sjæle, der ere fjernede fra lav Modløshed, fra en Kryben over for de uberettigede Stemmer, som Øieblikket laaner Øre til, enten af Uvidenhed eller Misundelse, eller begge Deele, denne Stolthed seer jeg tydelig udtalt i dette Billedes Udtryk, og jeg gjenkjender mig selv fra hiin Tid. Hvilket Svælg ligger ikke i dette Billedes Udtryk, med de kolde strenge Øine, det kneisende Hoved, og mit første Billede som gift Kone! Hvad maa ikke have ligget imellem af Begivenheder, for at de bløde Træk nu ere blevne saa skarpe, saa bestemte, at de næsten nærmer sig til en Mands. Fra 1857 (mit Livs bittreste Tid), skriver sig endelig mit 7. Billede, Marstrands, 2) der blev malet da skammelige Omstændigheder tvang min Æresfølelse til at bede om min Afsked fra en Scene, hvor jeg havde virket fra min tidligste Barndom, mindre for hvad der var skeet med mig, end for hvad der var bevirket lige over for Heiberg. Dette Billede, som Marstrand havde begyndt med saa stor Lyst og arbeidet paa med saa stor Kjærlighed, mishagede saa godt som Alle, da det kom for Publikums Øine. Marstrands Tanke med dette Billede var, som han yttrede: »Dette Billede af Dem skal være et historisk Billede, der skal vise, hvad Uret De har lidt paa dette Punkt af Deres Livshistorie. Min Tanke med det er, at det hele alvorlige Præg skal vidne om dette bestemte Tidspunkt.« Da Paludan-Müller 3), Heibergs og min ædle Ven,

s. 445 s. 446 Johanne Luise Heiberg
Efter Maleri af W. Marstrand 1858-59 (Frederiksborg)

s. 447 Johanne Luise Heiberg med sine Adoptivdøtre
(Fotografi af Hansen & Weller 1871) s. 448

s. 449første Gang saae dette Billede, mishagede det ham, og han yttrede : » Dette er et skammeligt Billede af Dem. De seer jo ud, som De staaer der ved det aabne Vindue, i sort Fortvivlelse, som om Heiberg laa knust udenfor. « Der var mere Sandhed i disse hans spøgefulde Ord, end han selv maaskee tænkte paa. Thi den Uret der var viist imod Heiberg, den Intrige af den laveste Art, fremtvungen ved et Par intrigante Skuespilleres Fordringer, og som fik Medhold i en Deel af Pressen og støttedes af Cultusministeren, der endte med, at Heiberg indgav sin Ansøgning om Afsked, denne Uret mod ham var aldrig ude af mine Tanker, netop paa det Tidspunkt, da jeg stod for den stakkels Marstrand, der kjæmpede med mine urolige Træk, og med den Smerte, der vibrerede i disse. En anden af vore Venner, den geniale Jurist, Etatsraad Bornemann, 1) havde yttret til en af mine Venner : » Ifald nogen tvivler om den Smerte og Uret, som Halls Administration og Holdning i den hele Theater-Skandale har voldet Fru Heiberg, saa kan han bare betragte hende i Marstrands Billede, og han vil faae Troen i Hænderne «. Stoltheden fra det forrige Billede er her veget for et bebreidende tungsindigt Udtryk. Den Gjæring, der paa denne Tid arbeidede i mig, er kun kommet altfor tydeligt frem. Den stakkels Maler gjengav hvad han saae, og det var dette man bebreidede ham. Jeg vilde nødigt at dette

Billede skulde være det sidste Indtryk man fik af min jordiske Tilværelse, thi saaledes maa et Menneske ikke ende, betagen af al den Jammerlighed, som man burde have haft Kraft til at hæve sig op over, en Kraft, som jeg paa dette Tidspunkt var daarlig nok til ikke at besidde, og min eneste Trøst herover var, at denne Svaghed ikke var forarsaget saameget ved en Krænkelse mod mig, men mod En Anden, hvis ædle Personlighed jeg saa op til, og hvis Mishandling jeg ikke kunde bære. En 6 à 7 Aar efter, da jeg atter var blevet mig selv, blev jeg derfor i høieste Grad overrasket, da Billedhuggers. 450 Bissen meddelte mig, at en Statue af mig, der var bestilt hos ham af en Ubenævnt, nu var færdig og hugget i Marmor, og om han maatte sende mig den, thi den var bestemt til at være min Eiendom. 1) Jeg havde ikke en eneste Gang staaet for Kunstneren, der vel tidligere havde udført en Buste af mig, men nu stod her en heel Figur i Legemsstørrelse pludselig for mine Øine, og Holdning, Stilling fandt Alle var af stor Lighed. Denne Statue synes mig at være saaledes i sit Udtryk, at et Menneske kan være bekjendt at ende saaledes. Sempel, naturlig, hvilende i en betragende Ro, uden al Lidenskabelighed, mild uden Smil, alvorlig uden Misfornøielse i Trækkene. Og dog ønsker jeg ikke, at dette skulde være det sidste Billede af et Menneskes Liv. Hvis det er Himlens Villie, at jeg skal opnaa en høi Alder, gid der da maa kunne med Sandhed males et Billede af den gamle Kone, et Billede med de milde Træk, som imellem findes hos Ældre, de milde Træk hvori Barnet paany lyser frem, hvor Panden under de hvide Haar paany viser sig uden Skyer, hvor Øinene vil lyse med Aandens Varme, men med det lidt melankolske, men blide Udtryk, der tyder hen paa en Slutning fuld af Haab og Kjærlighed, med et Ord, hvor Harmoni er opnaaet, og hvori Spiren ligger til en ny Fødsel under et bedre Himmelstrøg end det vi Mennesker færdes og leve i hernede.

1871 gik jeg til en Fotograf for at faa Billeder af mine tre kjære Pleiebørn. 2) Jeg havde engang i et ubesindigt Øieblik lovet dem, at vi Alle skulde tages sammen paa et Billede. De trængte nu paa, og vilde have Løftet opfyldt. Plaget i de senere Aar af adskillige Photografer, der ønskede at fotografere mig, havde jeg et Par Gange i Aarenes Løb givet efter, til liden Glæde for dem, Publikum og mig selv. Jeg gik derfor saare nødig denne Gang, men overvandt mig dog af Ønsket om at eie Børnenes Billeder. Da jeg stod i Fotografens Stue, begyndte jeg derfor med at holde en lille Tale til

s. 451 s. 452 Johanne Luise Heiberg
Efter Fotografi ca. 1866 af Edvard Hansen

Johanne Luise Heiberg
Fotografi af Harald Paetz 1870

Johanne Luise Heiberg
Fotografi af Hansen & Weller 1871

s. 453 Johanne Luise Heiberg
Efter Fotografi 1882 (Teatermuseet) s. 454

s. 455 Fotografen, idet jeg sagde ham, at jeg ønskede Billeder af Børnene, i en Gruppe hvor jeg selv vilde være med, men at han ikke bagefter maatte plage mig med at ville have mig isoleret til Udgivelse for Publikum. Børnene og jeg blev altsaa fotograferet sammen, men da det var gjort, begyndte Plagerierne tiltrods for min Indledningstale. Han bad, jeg sagde saalænge nei — indtil jeg tilsidst træt sagde ja og satte mig med Pinden i Nakken, og inden faa Minutter havde han tre Billeder af mig, et staaende, et siddende og et større Bryst-Billede. 1) Jeg havde ikke mindste Tro til at Fotografien vilde lykkes. Nogle Dage efter sendte han mig det staaende og det siddende, og jeg blev forundret over, hvor vel de vare lykkedes, og ikke alene jeg men Alle Andre vare for første Gang fornøiede med et Billede af mig. Disse Fotografier gjorde mig en virkelig Glæde, jeg gik nu i mit 60de Aar. Jeg syntes i disse Billeder at see en Mulighed for at ældes, som jeg ønskede det. Der er Stilhed og Fred, ingen urolig Higen efter at ville andet end hvad et alvorligt Liv maa føre med sig, med et Ord Resignation, men ikke den slappe Resignation som Nødvendigheden med Smerte fører med sig, men den Resignation, hvori Livet, Haabet om et nyt og kraftigere Liv afspejler sig.

Fra det Heibergske Hjem

27

s. 456 OPLYSNINGER OG HENVISNINGER

LITTERATUR

Foruden til Fru Heibergs : Et Liv gjenoplevet i Erindringer, der citeres som Et Liv og efter den første Firebindsudgave, maa henvises til de Litteraturfortegnelser, der ledsager de to Biografier i 2. Udgave af Biografisk Leksikon Bd. IX (1936), hvor Paul V. Rubow har skrevet om Johan Ludvig og Robert Neiiendam om Johanne Luise Heiberg. Ogsaa de tilsvarende Artikler 1893 af P. Hansen i C. F. Brickas (1.) Udgave af Biografisk Leksikon fortjener Paaagtning, ligesom Clara Bergsøe : Johanne Luise Heiberg (1896). Af den øvrige meget righoldige Litteratur vedrørende Johan Ludvig og Johanne Luise Heiberg og det Heibergske Hjem skal særlig nævnes Vilh. Andersen: Litteraturbilleder (1903) S. 57-75 og Henning Kehlens Indledning til : Johan Ludvig Heibergs udvalgte Digtninge, udg. af Foreningen Fremtiden (1916); af den ældre Litteratur H.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Martensen : Af mit Levnet (1883) II, 24-39.

Som Forkortelser anvendes i Noterne iøvrigt følgende :

Aumont = Arthur Aumont. Det danske Nationalteater 1748-1889 (1896).

Berl. T. = Berlingske Tidende.

Biogr. Leks. = Dansk Biografisk Leksikon redigeret af Povl Engelstoft og Svend Dahl, Bd. I — XIX ; hvor Henvisningen gælder Personer med Navne efter Rongsted er Citatet fra Brickas 1. Udgave af Dansk Biografisk Leksikon, da 2. Udgave endnu 1/11 1940 ikke er naaet saa langt.

Krieger = Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger. En Samling Breve 1860-89. Udgivet af Aage Friis og P. Munch I — II, (1914-15).

Neiiendam = Robert Neiiendam, Johanne Luise Heiberg (1937).

Overskou = Th. Overskou (og Edgar Collin). Den danske Skueplads I — VI (1854-76).

Ved almindelige korte Oplysninger, f. Eks. om de nævnte Skuespilleres Navne, Fødselsaar, eller om Skuespil og deres Opførelse hentede fra Biogr. Leks., Aumonts eller Overskous Værker, er ikke givet særlig Kildehenvisning.

s. 457 Side 7. 1) Sml. Breve fra og til Johan Ludvig Heiberg (1862), 187-194 og A. D. Jørgensen: Prof. Phisters og Fru Sødrings Kritik af Fru Heibergs Erindringer (1893), 8 - 11.

Side 8. 1) Se Brev 1854, trykt S. 200. — 2) Se bl. a. nedenfor S. 61 og S. 71. — 3) Se Brev 22/7 1854, trykt S. 191. — 4) Det i Note 1 anførte Brev. Sml. A. D. Jørgensens Redegørelse for Redaktionen af Et Liv i Bd. IV, 440 ff.

Side 9. 1) Et Liv I, 511, Note 1. — 2) Bl. a. i Personalhist. Tidsskr. 10. Rk. VI, 81 ff.

Side 12. 1) Georg Brandes i en Kronik i » Politiken «, siden optrykt i » Liv og Kunst« (1929), 151. — 2) Sml. A. D. Jørgensens Bemærkninger i Et Liv IV, 399-401 og Marcus Rubins Kronik i » Politiken « 16/6 1915.

Side 13. 1) Marcus Rubin I. c.

Side 14. 1) Om A. D. Jørgensens Forhold til Fru Heiberg se » En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab« (1901), 141, 145 og 154-158, nedskrevet før 26/3 1896 samt Udgiverbemærkningerne i Et Liv. Desuden samtidige og derfor særlig vigtige Udtalelser i » A. D. Jørgensens Breve « (1939), de i Registret under Krieger angivne Steder. — 2) A. D. Jørgensens Breve 318.

Side 15. 1) A. D. Jørgensen: En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab, 156. — 2) A. D. Jørgensens Breve, 267-68. — 3) Nationaltidende 26/6 1915.

Side 17. 1) Et Liv I, 114.

Side 18. 1) A. C. Larsen, Taler og Skuespiller (1896), 17-18 og Art. i Nationaltidende 5/12 1892. — Sml. Neiiendam, 34-36, hvor den almindelige Kritik, efter mit Skøn, er for kategorisk, skønt de enkelte Eksempler paa Fejl er rigtige.

Side 19. 1) Sml. Neiiendam 33-45 og M. Rubins ovennævnte Kronik i » Politiken « 16/6 1915. — 2) Sml. Note 3 til S. 364.

Side 20. 1) Sml. Note 1 til S. 50. — Oplysning om Heibergernes forskellige Boliger findes rundt om i Et Liv og bl. a. Neiiendam, 158. — Om Fru Heibergs Opbevaring af modtagne Breve etc. se f. Eks. Et Liv III, S. 148. — 2) Datidens Matrikelnr. 3 senere Nr. 5. Ejendommen nu nedrevet.

Side 21. 1) Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg ved Johanne Luise Heiberg (1882), S. v.

Side 22. 1) Et Liv III, 244 ff. — 2) Et Liv IV, 430 ff.

Side 24. 1) A. D. Jørgensen : En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab, 154-58 og hans ovenfor citerede Oplysninger i Et Liv. — Oplysninger i R. A. om Afleveringen dertil i dettes Akter.

Side 26. 1) Neiiendam, 36.

Side 28. 1) Om Fru Heibergs efterladte Papirers Skæbne se i Særdeleshed Akter hos » Det kongelige danske Videnskabernes Kommission til Undersøgelse af de i dansk Privateje bevarede Kilder til dansk Historie « samt mundtlige og skriftlige Oplysninger af Hr. Robert Neiiendam, Fru Sarah Kaas, f. Heiberg, Fru Inger Prior, f.

Kaas m. fl.

27*

s. 458 Side 31. 1) Sml. Karl Madsen : Et mærkeligt Udbud af en Bogsamling i : Aar bog for Bogvenner, 1925, 41-48.

Side 35. 1) Sml. S. 400-01.

Side 36. 1) Sml S. 52 ff. og Fru Heibergs Beretning om Bordskuffekorrespondancen Et Liv I, 208-220. — 2) Et Liv I, 211 og 220. — 3) Se S. 72. — 4) Personalhist. Tidsskr. 10. Rk. VI, 81 ff. — 5) Et Liv I, 156, 168, 209-11. — 6) Et Liv I, 54-251. Sml. Neiiendam, 57 ff. — 7) Et Liv IV, 396.

Side 37. 1) Et Liv I, 4 ff.

Side 39. 1) Smst. — 2) Et Liv I, 521-28. — 3) Et Liv I, 101-107. — 4) Et Liv I, 118. — 5) Dette Vers er trykt i Heibergs Poetiske Skrifter (1862), IX, 476, som en Tilegnelse »i et Exemplar af Elverhøi til Jfr. Pætges«. De Eksemplarer af mange af Heibergs Værker, hvori han utvivlsomt har skrevet lignende Dedikationer, er spredte eller tilintetgjorte. Intet er nu i Familiens Eje. — 6) Et Liv I, 107 og 117. — 7) Et Liv I, 115-18. Frierbrevet og Svaret derpaa er ikke bevarede.

Side 40. 1) Et Liv I, 116. — 2) Et Liv I, 115.

Side 41. L. 6. f. o. Skuespillerparret, læs: Ægteparret. L. 8 f. o. Husfruen, Madam, læs : Husfruen, Skuespillerinden Madam.

Side 42. 1) Et Liv I, 134-36. — 2) Et Liv I, 142-43. — 3) Om Rejsen se Et Liv I, 139-64. — 4) Et Liv I, 144. — Digtet er tidligere trykt i Heibergs Poetiske Skrifter (1862), VIII, 325-27.

Side 44. 1) Et Liv I, 145. — 2) Om »de blaa Længsler« sml. S. 46 og se bl. a. Et Liv I, 67 og 78.

Side 45. 1) Fru Heibergs Moder Henriette Hartwig Amsterdam, f. mellem 1774 og 1780, d. 1861. — Den her nævnte af Fru Heibergs tre Søstre var Johanna Magdalena (1804-66), g. 1) 1824 med Kopist L. F. Kett (1797-1832), 2) 1835 med Grosserer, senere Slotsforvalter N. V. Matthiesen (1800-53) sml. Et Liv I, 148. — Den lille Marie: en Datter af Fru Kett, den senere Fru Marie Welding. Sml. Note 1 til S. 327. — Kommandør, Chef for Søkadetakademiet P. F. Wulff (1774-1842), g. m. Henriette Weinholdt (1784-1836), var æstetisk interesseret, Oversætter af Shakespeare og Byron. I hans Hjem var Jfr. Pætges blevet meget venlig modtaget (Et Liv I, 73 ff.).

Side 46. 1) Det lovede Digt blev ikke skrevet. — 2) Til Frederik VI's Fødselsdag 28/1 1830 opførtes intet Stykke af Heiberg, men 29/10 1829 opførtes — i Anledning af Dronning Marie Sophie Frederikkens Fødselsdag Dagen før — Heibergs Skuespil »Prindsesse Isabella«. Sml. Note 2 til S. 48 og Overskou V, 61 ff. og Et Liv I, 172 ff. — 3) Sml. Note 3 til S. 48. — 4) Skuespiller, cand. theol. Christopher Hvid (1803-72), med hvem Jfr. Pætges snart efter forlovede sig, havde debuteret ved Det kgl. Teater 24/3 1829. Se Et Liv I, 164. — 5) Om Afskedigelser ved Det kgl. Teater i Foraaret 1829 sml. Overskou V, 48 ff. — 6) Hanssen: Christian Rasmus Hansson (1807-72), juridisk Student, senere Sørenskriver. Skrev bl. a. i Morgenbladet 1829 forskellige æstetiske. 459 Bidrag og lign. En Prolog paa 9 Vers af ham, fremsagt af N. P. Nielsen ved de: kgl. danske Skuespillerselskabs første Forestilling i Christiania den 19/6, er aftrykt i Kjøbenhavns-Posten 2/7 1829.

Side 47. 1) Schielderup: Jacob Worm Skjelderup (1804-63), Søn af Professor i Medicin Michael Skjelderup (1769-1852), Filolog og Jurist, Højesteretsadvokat og senere Statssekretær, flere Gange Direktør for Kristiania Teater. Sml. Et Liv I, 144 og 159-60. — Der kan næppe være Tale om hans to Aar yngre Broder Jens Skjelderup (1806-85), i 1829 medicinsk Student, senere Distriktslæge og Postmester. Begge Brødre var meget litterært- og teaterinteresserede. — Sml. Fru Heibergs Breve til Krieger, de i Registret angivne Steder. — 2) David: den senere Professor og Minister C. N. David (1793-1874) havde i de foregaaende Aar skrevet en Række dramaturgiske Recensioner. — Hvad der menes med: Blaasyren, er ikke godt at vide. Maaske kan det være en spøgende Hentydning til, at David jævnlig har brugt et eller andet Medikament, hvori der fandtes noget af den endnu dengang ret ofte anvendte meget giftige Blaasyre, der selv i den svageste Tilsætning kunde give en Smag eller Lugt som af bitre Mandler. (Venlig Oplysning af Prof., Dr. med. J. C. Bock.) — 3) Skuespillerselskabet bestod foruden af Jfr. Pætges af Hr. F. T. Wexschall (1798-1845), Md. Anna Wexschall (1803-56), N- P. Nielsen (1795-1860) og C. Foersom (1794- 1850). — Jfr. Dorothea Liunge var en ung Pige, der boede sammen med Jfr. Pætges i det Wexschallske Hjem (Et Liv I, 126). Hun var ikke Skuespillerinde, men var maaske med paa Rejsen for at skrive om Forestillingerne i Norge til Kjøbenhavns-Posten, der var redigeret af hendes Broder A. P. Liunge (1798-1879). Bladet indeholdt en Række Meddelelser om det danske Gæstespil, f. Eks. i Numrene for 19/5, 26/6, 3/7, 9/7, 17/7, 24/7, 7/8 og 13/8. — Hvem der menes med Blasen (Blæren) kan ikke siges med Bestemthed. Det er vel rimeligst at tænke paa N. P. Nielsen, skønt man jo ikke skulde synes, at Heiberg skulde forudsætte, at Jfr. Pætges ikke »talte med ham«, med hvem hun til Stadighed maatte være sammen. Heiberg nærede dog ikke venlige Følelser overfor Nielsen, bl. a. vel paa Grund af

hans Tilnærmelser til Johanne Luise. Paa denne Tid udarbejdede Heiberg den Del af »En Sjæl efter Døden«, der handler om »Skuespilleren«, hvor der sigtes til Nielsen, og naar i Slutningen af 4. Akt Heiberg lader Døden sige til Skuespilleren som sammenfattende Dom: »Du klingende Bjelde, du lydende Malm, bered dig paa Helvedes hede Qvalm«, er det en Karakteristik, der vel kan svare til Benævnelsen Blasen. — Blase træffes forøvrigt senere i »Kjøge Huuskors« som Navn paa Dyrslægen. Se Poet. Skr. (1862), X, 256 og Schlichtkrulls Udgave af »En Sjæl efter Døden« (1919), 35-44. — 4) Læsning for den fine Verden. Et poetisk Quartalskrift, udgivet og forlagt af F. J. Hansen, 1. Hæfte. Kbh. 1829. Udgiveren, en ung Student, senere Kancellist i Danske Kancelli og Forfatter, F. J. Hansen (1810-52) havde i 1. Hæfte foruden Bidrag af H. C. Andersen o. fl. givet ens. 460 Subskribentliste og aftrykt forskellige Digte, hvormed nogle af Subskribenterne havde tegnet sig. Blandt disse Vers var, foruden andre Vers af Christian Winther, C. N. David, N. P. Nielsen, N. C. Møhl og Christen N. Rosenkilde, følgende:

Hvis Bogen, som os Autor lover,
Med Planen mindste Lighed har,
Den Undertegnede sig glæder over
At subscribere paa et Exemplar.

J. L. Heiberg.

Jeg fælder ikke Dom i Sagen,
Men ønsker mig et Exemplar for Dagen.

J. Pätges.

Jeg ahner, at poetisk bliver
Hvert Skjaldens Digt;
Derfor jeg glad mit Navn her skriver,
Ei blot af Pligt.

A. Wexschall

— 5) Sml. Note 6 til S. 46. — 6) Peter Duborgh (1792-1853), fransk Vicekonsul i Christiania. — Johan Ludvig Heibergs Fader, Peter Andreas Heiberg, boede i Paris.

Side 48. 1) Jfr. Pätges udnævntes 18/7 1829 til Kongelig Skuespillerinde med en aarlig Gage af 300 Rd. Sølvt fra 1/7 at regne (Et Liv I, 528). — 2) Heiberg skrev just da paa et Lystspil i 3 Akter » Prindsesse Isabella « eller » Tre Nætter ved et Hof«, der første Gang opførtes paa Det kgl. Teater 29/10 1829 med Jfr. Pätges i Titelrollen. Sml. S. 40.

Side 49. 1) I det foregaaende Brev (R. A.) ligger en Seddel, hvorpaa dette Vers er skrevet. Paa Bagsiden har Fru Heiberg skrevet: Da jeg var blevet forlovet med Hvid. — Digtet er trykt i Heibergs Poetiske Skrifter (1862), IX, 468. — 2) Et Liv I, 179. — Ejendommen, Overgaden oven Vandet, det nuværende Nr. 2, er nu stærkt ombygget, og Haven, der omtales nedenfor S. 70, er forsvundet.

Side 50. 1) Et Liv I, 197 ff. — 2) Navnedagene var efter Claudius Rosenhoffs Illustreret Almanak 1854 25. August: Ludvig og 28. August: Louise.

Side 51. 1) indianske Kunster: kan maaske sigte til, at Jfr. Pätges har haft en eller anden Spøg for og villet bevæge sig skjult og forsigtigt paa » indiansk « Maner. (Sml. Ordbog over det danske Sprog IX, 343). — 2) Dronning Marie Sophie Frederikke havde Fødselsdag 28. Oktober, og Heiberg maatte lejlighedsvis skrive Stykker eller Prologer til Teatret i den Anledning. — 3) Om Benævnelsen Søster og Broder se nedenfor S. 52. — 4) Et Liv IV, 213.

Side 52. 1) Et Liv I, 214-15. — 2) Et Liv I, 215.

Side 54. 1) Der hentydes vist i Almindelighed til Goethes Wahlverwandtschaften, hvor den ældre Mand Eduard er forelsket i den purunge Ottilie, der bliver optaget i hans Hjem, og hvor det skildres, hvorledes. 461 det nære daglige Samvær faar deres Følelser til at blusse op. Muligvis hentydes specielt til 1. Bind 11. Kapitel, hvor Ottilie hjælper Eduard med nogen Afskrivning : » Sie beschäftigt sich für mich, « dachte er triumphierend.

Side 56. 1) Et Liv I, 209-11.

Side 59. 1) Sigter formentlig til, at H. C. Andersen i 1830 var en flittig — efter Heibergs Mening for flittig — Bidragyder til Aviser og Tidsskrifter.

Side 61. 1) Ogsaa denne Billet er udateret, men efter Heibergs egenhændige Tilføjelse er den fra 1830.

Side 62. 1) St. og Ph., formentlig de to Kgl. Skuespillere Johan A. G. Stage (1791-1845) og J. L. Phister (1807-

96). (Sml. Personalhist. Tidsskr. 10. Rk., VI, 83.)

Sidt 63. 1) Sml. Et Liv I, 217-220.

Side 64. 1) Konen i Flyveposten: Fru Gyllebourgs anonyme Indlæg i »Kjøbenhavns flyvende Post« 6/12 1830. En ung Ægtemand beklager sig over, at hans Kone altid har Besøg af sin Familie: »altid finder jeg Nogen hos hende, snart Faderen, snart Moderen, snart Søsteren; ah! det er ækelt! . . . Min Kones Familie bestaaer, foruden Fader og Moder, af to Brødre og to Søstre. Disse sex Personer med min Kone, som er den syvende, elske hinandén med en saadan Kjærlighed, at de regne hver Dag, ja hver Time for spildt, hvori de ikke Alle syv see hinanden.« (Artiklen er optrykt i Skrifter af Forfatteren til »En Hverdags- Historie« (1851), XXI, 169).

Side 68. 1) Goethe: Vier Jahreszeiten, Epigram 32. (Jubilæumsausgabe (1902), I, 239). — 2) Sml. Note 1 til S. 45.

Side 70. 1) Dette Træ eksisterer ikke længere. Sml. Note 1 til S. 50. — 2) Sml. Oehlschlägers Axel og Valborg 1. Akt: »Her er han, Valborg, hulde Maard, Rose for alle Blomme!« (Liebenbergs Udgave (1857-62), IV, 151) samt Elisabeths Romance i »Elverhøi« 2. Akt, 7. Scene: »Der vanker en Ridder mellem grønne Træer, Roser og yndelige Blommer.«

Side 71. 1) Heiberg, der i 1829 var blevet titulær Professor, blev 26/5 1830 ikke Professor, men Lærer ved den militære Højskole fra 1/11 1830 at regne. — 2) Da H. C. Andersens Phantasier og Skizzer udkom i 1831, kan Brevet ikke være skrevet tidligere end i dette Aar.

Side 73. 1) Bærhcia, et Kælenavn for hende, ligesom i det flg. og sidste Brev Bterhei for ham. Sml. Neiiendam 65.

Side 74. 1) Knapmagerstreger ∴ Gavtyvestreger. (Ordbog over det danske Sprog, X, 797.)

Side 76. 1) Sml. Neiiendam S. 8 og Note dertil. Man kan gætte paa, at Fæsel er fremkommet ved en spøgende Sammenblanding af Fru Heibergs tyskfødt Moders Udtalelse: »Min Datter Hanna er ingen Mensch, hun er et Fæsen« (3: Wesen, Væsen) og Ordet Æsel. — 2) Et Liv II, 163-66; sml. S. 89.

s. 462 Side 77. 1) Fru Heiberg har efterladt sig Optegnelser om de forskellige Udtryk i de Afbildninger, Malerier, Skulpturer og Fotografier, der i Tidens Løb var blevet gjort af hende. Brudstykker af disse Optegnelser er gengivet af A. D. Jørgensen i Et Liv III, 315-16 og IV, 393-94, men de er nu her aftrykt fuldstændig S. 409-17. — 2) Sml. foruden Neiiendams Skrift den fine Skizze af Vilhelm Andersen »Det Heibergske Hus« i hans »Litteraturbilleder« (1903), 57 ff.

Side 78. 1) Et Liv I, 277 ff. — 2) Paul V. Rubow i Biogr. Leks. IX, 557.

Side 79. 1) Neiiendam, 48 og 145.

Side 82. 1) Se Overskou, H. Christensen: Det kgl. Teater 1852-59, samt Et Liv III.

Side 85. 1) Neiiendam, 112 ff.

Side 87. 1) Et Liv III, S. 121 ff.

Side 88. 1) Et Liv III, S. 179 ff.

Side 89. 1) Kgl. Skuespiller Johan Anthon Pätges (1807-83), g. 1838 m. Juliane (Jane) Marie, f. Rysslænder (1813-92). — 2) Et Liv III, 181-83. Reise til Hveen 1846: Fejlhuskning for 1845; se Et Liv II, 162-63 og III, 198 ff.

Side 92. 1) Rosløw maa antagelig være Raasløff. Efter Berl. T. 20/6 1854 var blandt de rejsende: Fru Raasløff med Datter, og det har vistnok været Fru Agnete C. Thora Raasløff, f. Toft (1814-91), g. m. den i Foraaret 1854 til Departementschef i det slesvigske Ministerium udnævnte, senere Minister H. I. A. Raasløff (1810-93). Sml. Et Liv III, 183. Fru H.s Udtalelse om hende svarer godt til Fru Andræes Bemærkning om hende 16/6 1855 (i »Geheimeraadinde Andræes politiske Dagbøger« (1914), I, 48), da hun atter var paa Rejse. — 2) Antoine August Bournonville (1805-79) var fra 1848-55 Hofballetmester ved Det kongelige Teater, hvor hans impulsive Kunstnernatur foranledigede adskillige Brydninger mellem ham og Teatret. I enkelte Perioder tog han Engagement i Udlandet, saaledes var han, misfornøjet med Heibergs Styrelse, fra 1855-56 Balletmester ved Operaen i Wien. Ifølge Berl. T. 17/6 1854 rejste han til Wien efter et Besøg han derfra havde aflagt i København. Berl. T. meddeler, at han paa Burgteatret i Wien agtede at lade opføre sin Ballet »Toreadoren« foruden andre af sine Kompositioner. Hans Hustru var Helene Frederikke, f. Håkansson (1809-95). Hans Datter Operasangerinde Charlotte B. (1832-1911) var ogsaa med og fortæller om Samværet med Fru Heiberg paa Skibet i sine »Erindringer« (1903), 318-19, sml. smst. 104 ff. om B.s Ophold i Wien.

Side 93. 1) Dette Brev er trykt efter en Kopi i R. A., blandt de øvrige originale Breve. Paa Kopien har Fru Heiberg skrevet: »Det originale Brev fik P. Hansen til sin Litteraturhistorie. Afskriften her har min yngste Datter Anna skrevet i Febr. 1886.« Originalen er dog ikke aftrykt i eller som Bilag til P. Hansen: Illustreret Dansk Litteraturhistorie, og da Originalen ikke foreligger, har Vignetten paa Brevet ikke kunnet gengives. — 2) Marie: Karen Marie Nielsen, der paa Folketællingslistens. 463for København 1855 opføres bl. Heibergs Tjenestefolk, 31 Aar gl. og født i Randers.

Side 94. 1) Hullet: et af de mindre Værelser i Lejligheden paa Søkvæsthuset. — 2) Johannes Th. Suhr (1792-1858), Grosserer, nær Ven af Heibergerne, der i mange Aar om Sommeren boede paa hans Landsted »Sølyst« paa Strandvejen (sml. Et Liv II, 72 ff.). — Christian Michael Rottbøll (1791-1884), Assessor i Højesteret, Højesteretsjustitiarius fra 1861. — Hans Caspersen, Handelsgartner, Amaliegade, Haven ved Siden af Frederiks Hospital. — 3) Johan Nicolai Madvig (1804-86), filologisk Professor. — De Uafhængige: Komædie i 3 Akter af Scribe (Les indépendants), oversat af J. L. Heiberg, opført 1. Gang i 1840 og igen i 1854; Fru Heiberg spillede den kvindelige Hovedrolle, Emilie d'Hennebon. — 4) Frk. Engelline Verdeline (d. 1904), en af Fru Heibergs beundrende Veninder. — Caroline Petersen: tidligere Husassistent hos Heibergs (sml. S. 136). — Madam Grethe Gram, Fru Heibergs Paaklæderske, hvem hun holdt overmaade meget af; sml. Et Liv III, 117.

Side 95. 1) Sognepræst ved Frue Kirke og Sjællands Stiftprovst Eggert Christopher Tryde (1781-1860). — Hofpræst Just H. V. Paulli (1809-65). — 2) Juveler I. Christian Thorning, Østergade Nr. 76. — 3) Der sigtes til en Artikel i »Morgenposten« 16/6 1854, sign. I. O., hvori der ankes over, at Skuespillere, der gaar af med Pension paa Grund af Svagelighed, optræder andre Steder senere, og det insinueres, at den af Skuespiller N. P. Nielsen indgivne Ansøgning om Afsked ikke er oprigtig ment, men at hans Ønske er at faa Gageforhøjelse. — Iflg. H. Christensen: Det kongelige Theater i Aarene 1852-59 (1890), 80-86, havde Nielsen, hvis Afskedsansøgning var indgivet i Efteraaret 1853, 11/6 54 til Kultusministeriet afgivet Erklæring om, at han under Pensionens Fortabelse ikke vilde optræde ved noget andet Teater i Hovedstaden uden Ministeriets Samtykke; derpaa nedlagde Kultusminister Ørsted 19/6 Forestilling om hans Afskedigelse og indstillede ham samtidig til Dannebrogsmænd. Kongen, som ønskede at beholde Nielsen ved Teatret, resolverede 22/6, at »denne Sag vil være at tage under nærmere Overveielse«, men bifaldt dog under 6/10 s. A., at han afskedigedes. Det kgl. Teaters Plakater i Sæsonen 1854-55 (Kgl. Bibl.) viser, at N. P. Nielsen ikke optraadte i denne Sæson. Han var traadt helt og holdent tilbage fra Teatret, og den Afskedsbeneficestilling, der var bevilget ham, men som han først efter Sæsonens Slutning (31/5 1855) fik, fandt Sted 1/6 Vo s. A. paa Hofteatret, Sml. Biogr. Leks. XVII, 148 og Overskou VI, 244. — »Thaup«: maaske Garderobeforvalter ved Det kgl. Teater Chr. Thorup. — 4) Solodanserinde Juliette E. C. Price (1831 -1906) holdt Aftenunderholdning 19/6, Skuespillerinde Frederikke Noline Larcher, f. Lange (1812-92) 20/6 og Skuespiller L. F. Sahlertz (1812-86) 22/6, alle paa Hofteatret.

Side 96. 1) Det hemmelige Ægteskab, Syngestykke med Musik af Cimarosa (1749-1801), oversat af Th. Overskou; genoptoges 1853 og spilledess. 464bl. a. 17/6 1854; de tre kvindelige Roller udførtes af Prøveskuespillerinde Johanne Emilie Egense (1831-81), senere g. m. Skuespiller Liebe, Anna Maria Benedicte (1831-74), Prøveskuespillerinde 2/4 1855, senere gift Meyer, og Skuespillerinde Louise Rudolfine Sahlgreen, f. Marcher (1818-91). Se Protokol over Rolleuddeling m. m. 1840-ca. 1860 (Det kgl. Teaters Arkiv i R. A.) — 2) Christine: maaske Fejlskrift i den Kopi, hvorefter dette Brev har maattet trykkes (sml. Note 1 til S. 93), for Christensen eller Caroline, Heibergs Tjenestefolk (sml. S. 99). I modsat Fald er det maaske: Christine Margrethe Poulsen, der tjente hos Familien Aagesen, som boede i Søkvæsthuset paa 1. Sal (sml. S. 161). — »trank nie ein Tropfen mehr«: Citat fra Goethes Ballade »Der König in Thule« (trank nie einen Tropfen mehr). — 5) Kammerjunker Axel v. Thortsen, Kaptajn ved Livgarden til Fods, Adjutant hos Kongen, d. 15/6 1854.

Side 98. 1) Om Medlemmer af de med Heibergs noget beslægtede og meget venskabeligt forbundne Familier Kellermann og Møller, der oftere omtales i de følgende Breve, findes Oplysninger i: F. Iürgensen og P. Hennings: Biografisk Slægtsregister over de indbyrdes beslægtede Familier Sangaard, Buntzen, Koch og Iürgensen m. fl. (1910).

Peter J. W. Kellermann (1776-1862), Amtsskriver og Toldforvalter i Neumünster, var g. m. Marie Magdalene (Lene), f. Broager (1783-1857). Hans Broder Olaus Christian Kellermann (1779-1855) var Handskefabrikant i Randers, men flyttede 1822 til Wien, hvor hans Søn, Christian Lauritz Kellermann (1815-66) uddannedes som Violoncel-Virtuos. Senere optraadte C. L. K. mange Steder omkring i Europa, bl. a. i København, hvor han 1840 blev kgl. Kammermusikus. Han ægtede 1849 Solodanserinde ved det kgl. Teater Caroline W. Fjeldsted (1821-81).

En Datter af Peter J. W. Kellermann, Christine Sophie (1803-90) var 1825 blevet gift med Professor, Dr. theol. Jens Møller, og havde med ham den i Brevene ofte omtalte Datter Marie Magdalene (Lene) Møller (f. 1826), der 15/9 1855 blev g. m. den tysk-slesvigholstenske Politiker Professor Karl Samwer (1819-82). En Søster til hende var Christine Møller (f. 1830), der 1859 ægtede Adjunkt senere Overlærer Jørgen Hansen Koch (f. 1829), som var Dattersøn af den Admiral P. F. Wulff (1774-1842), i hvis Hjem, som ovenfor nævnt, Johanne Luise Pätges og Heiberg ofte var kommet. En Broder til Lene og Christine Møller var Præsten, til sidst

residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke i Odense, Johs. Møller (f. 1832.) — Kellermanns (♁ : Chr. L. Kellermanns) Broder maa være O. P. Kellermann (d. 1855), formentlig identisk med den Ole Kellermann, som i Slægterregistret antages at være død som Barn. Sml. S. 227 og S. 352.

Side 99. 1) Heibergs Tjenestefolk var iflg. Folketællingslisten 1855 foruden Karen Marie Nielsen (se Note 2 til S. 93) Vilhelmine Caroline Ottosen, 28 Aar gl., f. i København, og Tjeneren Jens Heerup Christensen, 29 Aar, f. i Faaborg. — Professor E. A. Dahlerup (1812-82) var Frus. 465 Heibergs Læge. — 2) Den danske Gesandt i Wien var Lensgreve Henrik Bille-Brahe (1798-1875). — 3) Skuespillerne Anton Wilhelm Wiehe (1826-84), Carl Harald Hagen (1816-71) og Chr. Ludvig Jørgensen (1812-69), alle ansatte ved Christiania Teater, gjorde i Sommeren 1854 en Studierejse til Wien. Se »Fædrelandet« 1/6 1854. — Heinrich Laube (1806-84), Skuespilforfatter, Direktør for Hofburgteatret i Wien. — 4) Familien Riquebourg, Drama af Scribe, oversat af J. L. Heiberg, opført 1. Gang paa Det kgl. Teater 1831. — Hauptmann von der Schaarwache, Lystspil efter det Franske, ved Heinrich Laube (synes først trykt 1878). — Ein Tiger: Maaske Brisebarre: »Un Tigre du Bengale«; i tysk Bearbejdelse af W. Friedrich udgivet 1853 under Titlen »Ein weisser Othello. Possenspiel in i Acte«.

Side 100. 1) Den tyske Skuespiller K. A. Fichtner (1805-73) var fra 1824 ved Hofburgteatret i Wien. — 2) Henrik Hertz (1797-1870). Antoinets Replik fra 1. Akt 2. Scene af »Sparekassen« (Dram. Værker (1854), VII, 145): »Jeg har undertiden leet og grædt paa eengang; og jeg har læst i en Bog, at videre kan vi stakkels Mennesker ikke drive det«.

Side 101. 1) I Heibergs Brev af 18.-19. Juni nævnes ingen Lange, men der sigtes formentlig til Direktør ved Casino H. V. Lange (1815-73).

Side 102. 1) K. F. Gutzkow (1811-78), tysk Forfatter og Dramatiker. — Eduard von Bauernfeld (1802-90) østrigsk Lystspildigter. — A. F. F. Kotzebue (1761-1819) tysk dramatisk Forfatter.

Side 103. 1) Reisel: Carl Valdemar Reitzel (1833-1911), der var i Boghandlerlære i Wien (se Dolleris: Danmarks Boghandlere (1906), III, 286), sml. Note 2 til S. 120.

Side 104. 1) Den 21. Juni 1846 havde Heiberg og Fru Heiberg deltaget i en Fest paa Hveen til Minde om Tycho Brahes Fødsel. Sml. Et Liv II, 198 ff. — 2) Marie Magdalene (Lene) Møller, se Note 1 til S. 98.

Side 105. 1) Marie Louise Wiehe (1821-1901), Søster til Skuespillerne Michael Rosing Wiehe (1820-64) og Anton Wilhelm Wiehe (1826-84). — Poulina Sophie Beutner (1828-1908), Datter af Kaptajn, Oliemøller S. N. Beutner og Hustru Nanna, f. Drewsen, blev 22/6 1854 g. m. Fabrikejer Valdemar Drewsen. — 2) I »Fædrelandet« 24/6 1854 omtales, at Sir Charles Fox af Firmaet Fox, Henderson & Co., Entreprenør for Anlægget af den Roskilde-Korsørske Jernbane, har besigtiget dette Arbejde. — 3) Overskous Lystspil Pak. — Mad. Beck (forrige Jomfru Irrgang): Jomfru Irrgang havde været Elev ved Det kgl. Teater og optraadte senere ved de mindre Privatscener i København (Medd. af Hr. Robert Neiiendam). — Lyst og List i Nyboder, Vaudeville i 1 Akt af Claudius Rosenhoff. — 4) Det omtalte Brev fra den norske Forfatterinde Camilla Collett (1813-95) er dateret 7/6 1854 og findes i Johan Ludvig Heibergs Privatarkiv i R. A. Det drejer sig om Manuskriptet til hendes eneste, meget bekendte Bog »Amtmandens Døtre«, der udkom 1855. Sml. Neiiendam, 73 og 153.

Side 106. 1) Se Note 3 til S. 95. — 2) Om Juliette Prices Aftenunders. 466 holdning og Høedts Monolog, der ikke er trykt, se Berl. T. 20/6 1854. H. s Monolog indeholdt en Sang »Ved denne Leilighed«, men ogsaa andre Sange. Det ses ikke, hvorved A. F. Tscherning (1795-1874) smædedes af H.

Side 107. 1) Grev og Grevinde Sponneck: maaske daværende Finansminister Rigsgreve W. C. E. Sponneck (1815-88) og hans Hustru A. S., f. Lowzow (1818-83). — 2) Citat fra Goethes Ballade: »Das Blümlein Wunderschön« (Goethe, Jubiläums Ausgabe (1902), I, 108). — 3) Biskop Hans Lassen Martensen (1808-84), g-1848 med Virginie Henriette Constance Bidoulac (1817-1904).

Side 110. 1) Dhennebon: Hovedperson i Scribes Komædie »De Uafhængige«. Sml. Note 4 til S. 94. — 2) Danserinden Julie Rostock, senere g. Carpentier (1832-1902). — Petrine Gjødese (f. 1840), Elev ved Det kgl. Teater, var Datter af Skræder Lars Peter Gjødese. Hun boede, ligesom Frk. Rostock hos Faderen. — Hanne Amalia Nicoline Price (1831-92), Prøveskuespillerinde 1854, g. 1862 m. Korpslæge C. A. Hagen. — 3) Bolette Petersen: formentlig Regensprovsten Professor Fr. Chr. Petersens (1786-1859) Hustru Bolette Sophie Bruun, f. liirgensen (1795-1881), Datter af Dispachør F. C. liirgensen (1759-1810), Onkel til Heiberg. Sml. S. 377. — Jfr. Borchorst: Maaske Louise Borchorst, der iflg. Folketællingslisten 1840, hvor hun angives at være 37 Aar, tidligere havde boet i Hus med og antagelig var Søster til Musiklærer C. J. Borchorst, fra hvem der findes enkelte Breve i de Heibergske Arkiver (i R.A.), hvoraf det fremgaar, at han var en gammel Bekendt af Familien.

Side 111. 1) Din Søster Lene: Johanna Magdalena Matthiesen, f. Pätges. Sml. Note i til S. 45. — 2) Lægen Oluf (Ole) Lundt Bang (1788-1877). — Chr. Alb. Bluhme (1794-1866), g. m. Rasmine, f. Wandel (1813-65), var paa denne Tid Udenrigsminister. — Højesteretsadvokat Frederik Wilhelm Treschow (1786-1869). — Værtinden

var Fru Caroline Suhr, f. Falch (1790-1856). — Anna Gjertha Meyer (1831-1895), g. 19/8 1857 m. norsk Genremaler Carl Lorck (1829-82), var Datter af Kaptajn i den norske Flaade Jean Etienne Meyer og Anne Marie Valeur. Anna Meyer stod Familien Suhr nær og blev betænkt i J. Th. Suhrs Testamente (Medd. fra Direktør Th. Hauch-Fausbøll og Højesteretsdommer Julius Møller). — 3) Generaldecisor, tidligere Medlem af Teaterdirektionen C. L. Kirstein (1793-1862). — Jeg kjørte: sml. Et Liv II, 84 om Suhrs Arrangement og Afhentning af sine Gæster. — C. C. Hall (1812-88), i Foraaret 1854 afskediget fra sit Generalauditørembede, blev 12/12 1854- 6/5 1859 Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet; hans Hustru var Augusta Marie, f. Brøndsted, (1816 -91). — C. C. G. Andne (1812-93) blev 12/12 1854 Finansminister.

Side 112. 1) Hempel: antagelig Gartner Wilhelm Hempel, som iflg. Folketællingslisten 1855 boede i Hvidøre Skoledistrikt i Gentofte Kommune. — 2) Artikel i Kjøbenhavnsposten 25/6 1854: »Den danskes. 467Balletmester«, sign. — 5 —, er vedlagt Brevet. I Dagbladet 15/6 1854 skrives bl. a. »Hvis det Forsømte [c: Bournonvilles Genengagement] kan indhentes, maa dog Etatsraad Heiberg snart beslutte sig til at gjøre saadanne Skridt, for at ikke Efterverdenen med Sandhed skal kunne sige om ham, at han under sin Bestyrelse grundig har ruineret vort National theater, baade hvad Skuespillet og Balletten angaaer.«

Side 113. 1 Fhv. kgl. Kok A. Madsen, Vingaardsstræde Nr. 131. — Skuespiller Rasmus Christian Faaborg (1811-57). — 2) Om Sahlertz' Aftenunderholdning se »Dagbladet«, 26/6 1854. — Grevinde Louise Danner (1815-74). — Nielsen: vel Skuespiller N. P. Nielsen. — Fru van Deurs: det er maaske (men ingenlunde sikkert, da der kan være Tale om flere) Emma Ophelia Rainais (d. 1874), g. 1834 m. Kammerherre Carl E. van Deurs til Frydenlund. 3 Det spanske Danser-Selskab kom ikke til København. — 4) De kgl. Skuespillere Jørgen Chr. Hansen (1812-80) og Kristian Mantzius gav iflg. Berl. T. en Aftenunderholdning 26/7. — 5) Stemplerne: Den samme Betegnelse benytttes senere, men det er uvist hvem af Heibergernes Venner der sigtes til. Det synes efter Udtalelsen S. 173 ikke at kunne være Familien Petersen, sml. S. 110.

Side 115. 1) I Bagtalelsens Skole af Sheridan havde Fru Heiberg som Lady Teazle en af sine bedste Roller paa Det kgl. Teater (sml. Et Liv I, 301). — Debutantindens Fader: »Le père de la débutante« af Bayard og Théaulons, der opførtes af flere franske Selskaber i København. Stykket blev først oversat til Dansk, efter en tysk Bearbejdelse, af C. N. Rosenkilde og C. Otto og spillet paa Casino 1849. Senere blev det spillet med meget stor Sukces i fri Bearbejdelse af Erik Bøgh under Titlen »Hun skal debutere«. — 2) Wenzel Scholtz (1787-1857), østrigsk komisk Skuespiller. — Kgl. Skuespiller Ferdinand Ludvig Vilhelm Lindgreen (1770-1842).

Side 116. 1) Sml. Note 2 til S. 92.

Side 117. 1) Simon Plössl (1794-1868), østrigsk Prædionsmekaniker og Optiker, berømt for sine Mikroskoper og for en af ham opfundet Kikkert.

Side 118. 1) »O! vogt Dig. . . « sml. Ewalds Fiskerne 3. Akt, 3. Scene Sangen »Liden Gunver«: »O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk«, og »Elverhøi« Sangen i 1. Akt. 1. Scene. — 2) Joseph Skoda (1805- 1881), tysk Læge og Kliniker, fra 1848 Professor ved Universitetet i Wien.

Side 120. 1) Friedrich Hebbel (1813-63), tysk Digter og Dramatiker, g. 1845 med Skuespillerinden Christine Enghaus (1817-1910). — 2) Reitzel: se Note 1 til S. 103.

Side 121. 1) Caspar Claudius Rosenhoff (1804-69), Litterat, Journalist.

Side 122. 1) Se Note 4 til S. 113 om Hansens og Mantzius' Aftenunderholdning, der er omtalt i Flyveposten 28/6 1854. 2. Sp. 1. Mantzius fremsagde der Hostrups Digt »En Theaterkritiker«. — Jens Christian Hostrup (1818-92) udgav 1854 »Drøm og Daad«, Skuespil i 4 Akter; den Kritik over Stykket, som Heiberg tillægger Athalia Schwartz (1821 -71), staar i Berl. T. 15/5 1854, Dagen efter at Stykket var opført 1. Gang.

s. 468Side 123. 1) Om Nielsens Afskedigelse se S. 95 med Note 3. — 2) lille Schmidt i Choret: Korsanger Georg Smith. — 3) Oberst Leopold Joseph Frederik Keyper (1794-1854); sml. Berl. T. 27/6 1854. Hans Broder var Krigsraad, Kapelmusikus Franz J. A. Keyper (d. 1859). — 4) Jomfru Andersen: formentlig Skuespillerinde ved Det kgl. Teater Anna Henriette Petrine Andersen (1818-81), som man satte Pris paa i det Heibergske Hus. »Hendes nylige Forlovede« er formentlig den senere Teaterdirektør Jacob Lund, der blev g. m. den nævnte Jomfru Therese Wimmer (sml. S. 140). Han spillede ligesom Jfr. Wimmer ved Casino.— 5) Phister se Note 1 til S. 62.

Side 125. 1) Se S. 364 og 393.

Side 128. 1) Den hvide Dame, Syngestykke i 3 Akter af Boieldieu.

Side 131. 1) Wo steckt der Teufel ? Der er i København ikke noget Wienerblad fra 1854, og i den øvrige Litteratur er ikke fundet Oplysning om Stykket.

Side 133. 1) Fra »Mester Gert Westphaler« 25. Scene: »saa viit som jeg har hørdt, fører han ingen Pølse-

Snak«. — »Det skal ingen sige mig paa. Jeg taler kun om lærde og curieuse Sager.« — 2) Henrik Hertz var tidlig meget døv. — 3) Den omtalte Skrivelse fra Heiberg til Kirkeog Undervisningsministeriet, dateret 6/7 1854, er en Beretning om Teatrets Virksomhed i den forløbne Sæson. I nogle afsluttende Betragtninger anstiller Heiberg en Sammenligning med det svenske Nationalteater og vedlægger en Artikel af den stockholmske Teaterdirektør Baron Knut Bonde, trykt i »Hamburger Theater Chronik« Nr. 47. (Se Det kgl. Teaters Kopibog 1850-56 i R. A.). — 4) Maskinmester A. P. Wedén ved Det kgl. Teater, d. 1888.

Side 134. 1) Den omtalte Balletmester Martin og hans Kone blev ikke engagerede. — 2) Lorenz Köstler (Koestler), Dr. med., Badelæge ved Eger-Franzensbrunn i Bøhmen, blev R. af Dbg. 25/11 1849. — Bang: antagelig enten Lægen Ole Lundt Bang eller P. G. Bang.

Side 135. 1) Frøken Freuchen: maaske Caroline E. T. (1823-94), Datter af Slotsforvalter paa Charlottenborg H. P. Freuchen (1787-1844). Sml. S. 332.

Side 136. 1) begge Wiehes Søstre: Anton Wilhelm og Michael W. s Søstre var Johanne (1813-91) og Marie Louise (1821-1901). — 2) De norske Skuespillere: sml. Note 3 til S. 99. — 3) Skielderup: antagelig en af Heibergernes norske Venner, sml. Note 1 til S. 47. — 4) C. C. Hall og C. C. G. Andræ foretog i Tiden 20/6-22/8 1854 en Rejse til Frankrig og Schweiz. Se herom Poul Andræ: Carl Georg Andræ (1911), III, 121-43. — Der sigtes til Halls Afskedigelse fra Generalauditørstillingen paa Grund af Opposition mod Ministeriet Ørsted. — 5) Højesteretsadvokat F. W. Treschow. — 6) Heibergs tidligere Tjenestefolk Søren Petersen, f. i Holstebro, og Caroline Laurentze Andersen (Enke), f. i Kbhvn., iflg. Folketællingslisten 1855 henholdsvis 37 og 35 Aar gl., var blevet gift og ansat som Portnerfolk i den nyoprettede Treschow'skes. 469Stiftelse i Overgaden oven Vandet. Sml. S. 215. — 7) saakaldte Skov: en Del af Haven i Søkvæsthuset. Sml. Et Liv, II, 112.

Side 138. 1) 31. Juli. — 2) I Et Liv IV, 10 siger Fru Heiberg fejlagtig, at det var i 1856, hun første Gang besøgte Prag, paa den Udenlandsrejse hun og Heiberg, efter Fru Gyllembourgs Død 1. Juli 1856, foretog til Berlin, hvor de holdt Sølvbryllup, og til Marienbad.

Side 139. 1) Den gamle Kellermann: Chr. L. Kellermanns Fader Handskefabrikant Olaus Chr. K., f. 1779. Sml. Note 1 til S. 98.

Side 140. 1) Sml. Note 4 til S. 123.

Side 141. 1) Heiberg havde 1849 udgivet Gadeviser, Texter og Melodier. Første Samling. Han udgav ingen ny Samling. — 2) Formodentlig Canovas Mindesmærke over Ærkehertuginde Marie Christine i Kirken i Wiens Hofburg. — 3) Nr. 4 af Gadeviserne. Se Heibergs Poet. Skr. (1862), IX, 75.

Side 143. 1) J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet (1854). — 2) Petersens: se S. 110 med Note 3 og S. 173 med Note 3.

Side 144. 1) Den aarlige Konge-Fugleskydning paa Den kgl. Skydebane holdtes 5/7 1854. Se Berl. T. 5/7 og Kjøbenhavnsposten 7/7 1854. — Om N. P. Nielsens Afsked sml. S. 95 med Note 3. — 2) N. P. Nielsens Aftenunderholdning skulde efter »Fædrelandet« 7/7 1854 afholdes 13/7.

Side 145. 1) Figurantinde Marie Cathrine Werning, senere g. Kohl. — Elisa Sophia de Garlieb (1831-1906), Danseelev, 1855 Sekonddanserinde; g. 1865 m. Balletdanser L. H. Gade. — Bianca Bills (Bils) (d. 1863), Danseelev 1852, Sekonddanserinde 1855, g. 1861 m. Carl Wulff.

Side 148. 1) I Teinkirken. — 2) Carl Laroche (1794-1885) var en berømt tysk komisk Karakterskuespiller, der optraadte i et overordentlig stort Antal Roller. Sml. S. 181.

Side 149. 1) Om Mødet med Phister i Marienbad se J. L. Phister: Et Nødværge (1893), 15-16, samt A. D. Jørgensen: Prof. Phisters og Fru Heibergs Erindringer, der S. 8-13 citerer næsten alle Steder i de her trykte Breve fra Marienbad, hvor Phister omtales.

Side 150. 1) Louise Augusta Schiemann, f. Petersen (1825-1902), blev kgl. Skuespillerinde 1856. I Protokol over Rolleuddelinger m. m. 1840 ca. 1860 (Det kgl. Teaters Arkiv, R. A.) ses Rollerne til Scribes Enaktstykke »Min Lykkestjerne«, som opførtes 1. Gang 24/9 1854 (se Overskou VI, 193, 206), at være fordelt i Juni 1854, og Gartnersken Josselines Rolle gaves til Madame Schiemann. Det er vel denne Rolle, Fru Heiberg tænker paa. Hun spillede i den følgende Sæson Kammerpigen Lisette i Méhuls: »Skatten eller staa ikke paa Lur«, men havde haft denne Rolle ogsaa tidligere. Senere fik hun Kammerpigen Mariannas Rolle i Goldonis »Tilfældet har Ret«, der opførtes 1. Gang 5/6 1856 (Overskou VI, 318).

Side 152. 1) M. M. Salomonsen, Silke- og Klædehandler, Østergade Nr. 6-7. — 2) Sml. Note 2 til S. 92.

s. 470Side 153. 1) Karl Joseph Heidler (1792-1866), var fra 1820 Badelæge i Marienbad og gjorde ved sin fremragende Virksomhed Badet verdensberømt og meget besøgt. (Allg. Deutsche Biographie XI, 307).

Side 154. 1) J. L. Heibergs Poetiske Skrifter (1862), X, 180. Digtet: Gudstjeneste :

Aftenrøden, naar den skriver
Sit Godnat i Skyers Lag,
Spørger, om ei snart den bliver
Forbud for en salig Dag.

Side 155. 1) Carl B. A. Dahl (1810-70), Departementsdirektør i Indenrigsministeriet 1850-62, derefter Stiftamtmand i Aarhus, var i 1854 bleen virkelig Etatsraad. Han stammede fra Moesgaard ved Aarhus. — 2) Romeos Replik fra »Romeo og Julie« 1. Akt. 1. Scene: »lær mig først at glemme da at tænke!« (Shakspeare. Tragiske Værker, overs. af Foersom. (1811), II, 246.

Side 159. 1) Det Hamburger Theaterblad: Hamburger Theater Chronik, udg. af C. A. Sachse. Det findes ikke paa de københavnske Biblioteker. — Zerline W. Würzburg (1834-92), fra 1853 Skuespillerinde ved Hofburgteatret i Wien. — 2) Fru Hebbel se Note 1 til S. 120 og Note i til S. 180. — Anton Wilhelm Wiehe. Sml. Note 3 til S. 99.

Side 160. 1) Ole Bernt Suhr (1813-75), Brodersøn af J. T. Suhr og Leder af Firmaet efter hans Død. Han var gift med Ida Marie, f. Bech (1825- 97). — Forvalter Hansen: formentlig Pakhusforvalter C. K. Hansen (1813-68), senere Stifter af det Dampskibsselskab, som bærer hans Navn. Hans Hustru var Cathrine Marie Pöhls (1814-95). — 2) Grosserer, Agent Jacob B. From. — »O Gud, O Gud i Kjøge!« egl. Indskrift paa en Rude i Køge.

Side 161. 1) Goethe Citat, sml. Note 2 til S. 107. — 2) Louise Frederikke Lorentzen (d. 1858), Enke efter Overkrigskommissær A. O. L., og Anne Kirstine Mørk (d. 1865), Enke efter Søkrigskommissær M., boede paa i. Sal i Søkvæsthuset. — I samme Etage boede Inspektøren ved Sø- kvæsthuset Krigsraad Josva Moritz Aagesen (d. 1868) sammen med sin ugifte Søster Charlotte Cathrine Aagesen. — Kælderlejligheden beboedes af Formand paa Hambros Mølle Jens Hansen Møller, som var Enkemand og havde et Par Smaadrenge. Tjenestepigen dør var iflg. Folketællingslisten 1855 den 25aarige Ane Pedersen.

Side 162. 1) Sml. S. 144. — Berl. T. 10/7 1854 meddelte, at Skuespiller N. P. Nielsen, som i Forvejen var Ridder af Dbg., under 7/7 var blevet Dannebrogsmænd (sml. Note 3 til S. 95). — Den fra Böhmen stammende Komponist Franz Joseph Glaeser (1798-1861), fra 1842 Kapelmester ved Det kgl. Teater i København. — 2) Programmet for N. P. Nielsens Aftenunderholdning findes i Adresseavisen 11/7 1854. — Hans Peter Holst (1811-93), Forfatter, 1849 Titulærprofessor. — Kgl. Kammersanger Jørgen Christian Hansen (1812-80). — Skuespiller Chr. Lunov Laasby Ferslev (1817-83). — Adelaide (Ida) Rosaline Brun, f.s. 471Rantzau (1825-1909), Prøveskuespillerinde 1848-51, g. m. Teaterdirektør M. N. Brun (1819-91). — Adelaide (Ida) C. J. Brun, g. de Bombelles (1792-1857), der levede i Udlandet, var Heibergs kære Ungdomsveninde. — 3) Den svenske Landsbypræst var: Provst og Præst i Norre Vramm og Bjös i Sverrig G. H. Mellin, som under 6/7 1854 udnævntes til Ridder af Dbg. Sml. Berl. T. 5/7 og 10/7 1854. — Overhofmarskalk Joachim Godsche Levetzau (1782-1859).

Side 163. 1) Professor H. P. Holst blev først Kom. af Dbg. 1879. — Henrik Berregaard (1783-1876), (opvartende) Kammerherre hos Kong Frederik VII. — 2) Der findes adskillige Variationer af Anekdoter om Frederik VII's fantasifulde Fortællinger. Om det her meddelte giver Justitsraad Glud i sine Erindringer (»Vor Fortid«, red. af Julius Clausen (1919), 93) følgende Forklaring: »Med den bekendte Historie om Haanden har det efter General [Chr. Fr.] Hansens Fortælling følgende Sammenhæng: Baraguay d'Hillius [Ϸ: den franske Marskal Achille Baraguay d'Hilliers], der som bekendt var enarmet, spiste en Lørdag ved Kongens Taffel. Ved en Skaaltale eller paa anden Maade faldt der ved Taffelet den Ytring, at Danmark ved Hertugdømmernes Insurrektion havde mistet sin høire Arm. Da Kongen reiste sig fra Bordet, stak han den høire Haand ind paa Brystet og rakte den franske General den venstre Haand med de Ord: »Undskyld, at jeg ikke giver min høire Haand; den mistede jeg Brugen af i Slesvig«. (Gluds Beretning kan dog ikke være korrekt, da Baraguay d'Hilliers først kom til København 1854).

Side 164. 1) Klokker Link: Person i J. L. Heibergs Vaudeville »Nei« (1836). — Der hentydes vistnok til flg. Replik: »Da skulde jeg dog troe, at jeg har et Ord at tale med i den Sag« (J. L. Heiberg: Poet. Skr. (1862), VII, 322). — 2) Jfr. Hoffmann: Korelev Cecilia Hoffmann afgik fra Teatret Vs 1854. — 3) Bogtrykker, Kammerherre Carl Berlins (1812-71), Grevinde Danners tidligere Elsker, ægtede 18. Oktober 1854 Polly M. K. Haderup (1825-95). — 4) »Julius Cæsar« blev i de flg. Aar ikke opført paa Det kgl. Teater.

Side 166. Sml. S. 144.

Side 167. 1) Friedrich August Moritz Retzsch (1779-1857), tysk Maler og Raderer. Blandt hans mest bekendte Arbejder er hans Tegninger til Goethes »Faust«. — 2) Blomstermalerinden Christine Marie Løvmand (1803-72). Sml. Et Liv I, 312.

Side 168. 1) Sml. S. 150. — Kgl. Skuespillerinde Louise Amalie Petrine Phister, f. Petersen (1816-1914), g. 1847 med L. Phister.

Side 169. 1) Se Vignetten til Brevet, trykt S. 153.

Side 170. 1) I. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet (1854), 109 citeres en Ytring af Botanikeren, Professor Jens Wilken Hornemann (1770-1841): »Hornemann yttrede engang, at det kun er kloge Fruentimmer og dumme Mandfolk, der skrive gode Breve«.

Fra det Heibergske Hjem 28

s. 472 Side 171. 1) N F. S. Grundtvigs (1783-1872) anden Hustru var Ane Marie Elise, f. Carlsen (1813- 9/7 1854). Han var blevet gift med hende 1851, og i Ægteskabet var 15/5 1854 født Sønnen Frederik L. Grundtvig (1854-1903). Hun havde i 1. Ægteskab været gift med Godsejer, Hofjægermester H. P. N. Toft (1812-41) til Rønnebæksholm. — 2) Henriette G. W. Sontag (1803-54), tysk Sangerinde. — 3) Om Nielsens Aftenunderholdning se Flyveposten 15/7 1854. — Slaget paa Rheden, Digt af H. Hertz, først fremsagt af Mad. Anna Nielsen, dengang Mad. Wexschall, paa en Aftenunderholdning 1/4 1832 (sml. Hertz: Samlede Digte (1851), I, 174).

Side 172. 1) C. W. Messerschmidt, Læderfabrikant og Lysestøber, Kaptajn ved det borgerlige Artilleri. — Litograf I. W. Tegner (1815-93). — 2) Tremarksmand bruges i Jyske Lov II, 51 som Betegnelse for en Mand, der ejer Formue til en Værdi af 3 Mark, hvilket var en Betingelse for at kunne være Ransnævning, d. v. s. en særlig Slags Nævning, hvis Opgave det navnlig var at afgøre Sager om Ran og Tyveri. Senere fik Ordet Tremarksmand en ganske anden Betydning, nemlig lig Mindremand, hvilket betød en Mand, hvem Dom var overgaaet for Ran eller anden uærlig Sag og var dømt til at bøde sine 3 Mark.

Side 173. 1) Stempler: sml. S. 113. — Petersens Døtre: Regensprovst, Professor Fr. Chr. Petersen havde, efter Folketællingslisterne 1855, to hjemmeværende, ugifte Døtre Marie Elisabeth (28 Aar) og Henriette Franciska (24 Aar). Sml. Note 3 til S. 110 og S. 143. — 2) Julie Sødring, f. Rosenkilde (1823-94), sml. hendes »Erindringer fra senere Aar« (1895), 15-18. Den ældste Datter var Rose Cecilie (1850-1927), g. 1872 m. Teaterdirektør J. F. S. Dorph-Petersen. — 3) Generalfiskal: 15/7 1854 frifandt Criminal- og Politiretten for Generalfiskalens Tiltale »mod den ansvarlige Udgiver af Bladet »Fædrelandet« C. Ploug og den paa »Dagbladet« navngivne Bogtrykker Sally B. Salomon for de i bemeldte Blade for Mandagen den 6te Februar d. A. indførte, for Hs. Majestæt Kongen fornærmelige Artikler«.

Side 175. 1) Frederik Paludan-Müllers (1809-76) Drama »Kalanus« udkom 1854 i Samlingen »Tre Digte«.

Side 176. 1) Efter Biskop J. P. Mynsters Død 30/1 1854 var H. L. Martensen blevet udnævnt til Biskop over Sjællands Stift. Ved Indvielsen 5/6 1854 holdtes Taler, der alle blev trykte (Bispevielse i Frue Kirke den 5. Juni 1854), saavel af Martensen selv som af Biskop i Aarhus F. D. Brammer (1801-84) og Stiftprovst og Sognepræst ved Frue Kirke D. C. Tryde (1781-1860). Sml. S. 95- — 2) J. L. Heibergs »En Sjæl efter Døden« udkom i 1841 i Samlingen »Nye Digte«.

Side 178. 1) Fru Sommer: Christiane Caroline, f. Fiedler (1793-1858), Enke efter Regimentskirurg Joachim Otto Sommer (1779-1823). En Søn af dem var Premierløjtnant, senere Ritmester og kgl. Landmaaler Carl Vilhelm Sommer (1820-81), som blev g. m. Marie Cæcilie Christianes. 473 Høckendorff (1829-91). En anden Søn var Grosserer og dansk Vicekonsul i Hamburg O. Schack-Sommer (1822-1906), g. 1853 med Octavia M. F. Gumpell (1834-1909). — 2) Grosserer Gottschalck: Der var 1854-55 3 Grosserere Gottschalk i København: Eduard G. d. 1858, Frederik G. d. 1869 og John Kjærulf G. d. 1889. Talen er maaske her om den først nævnte. — 3) Fru Heiberg skriver: Badetraads. Sml. Et Liv IV, 4 med hendes Citat af Heibergs »De Nygifte«: »Saa sparer man sig Trossets Morgenbesøg«. — 4) I Kampmanns Salme: »Som Morgendug mit Liv hensvinder« (Psalmebog til Kirke- og Huusandagt Nr. 539) hedder det: »O lær mig, alt at bruge saa, som det, der snart skal Ende faa«. — 5) Pierre Joseph Larcher (1801-47), Solodanser; om Fru Heibergs Rejse til Hamburg 1824 med ham se: Et Liv I, 36-51.

Side 179. 1) Citat af »En Sjæl efter Døden«: »man skjændes med Konen og banker Barnet«. J. L. Heiberg: Poet. Skr. (1862), X. 244. — 2) Det maa være Goethes Digt »Siisse Sorgen«, Nr. 30 i Samlingen »Antiker Form sich nähernd«. (Goethe, Jubiläumsausgabe (1902), I, 257): Weichet, Sorgen, von mir! — Doch ach! den sterblichen Menschen Lasset die Sorge nicht los, eh' ihn das Leben verlässt.

Soll es einmal denn sein, so kommt ihr, Sorgen der Liebe,

Treibt die Geschwister hinaus, nehmt und behauptet mein Herz!

— 3) Søren Aabye Kierkegaard (1813-55). De to Kierkegaard-Citater har trods venlig Bistand af Professor Kuhr og Dr. H. O. Lange ikke kunnet findes i den nøjagtige Form, som Fru Heiberg giver. Det synes, som om hun har citeret frit efter Hukommelsen med Tanken paa Udtalelser i Kierkegaards Afhandling »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser. Af en Ægtemand« i »Stadier paa Livets Vej« (1845), trykt f. Eks. i Søren Kierkegaards Samlede Værker (1902), VI, særlig S. 88-89. — 4) N. P. Nielsen.

Side 180. 1) Sml. S. 190. — Vedlagt findes et meget langt Rimbrev dateret Schandau 15. Juli 1854 fra Lægen

Oluf (Ole) Lundt Bang. Han fortæller vidtløftigt om sit og sin Families Ophold i Sachsisk Schweiz og beretter om et behageligt Møde paa Jernbanen med en Ingeniør Josef Denhart og dennes Hustru og Datter:

»Han var saa livlig, og da han,
At vi var danske hørte,
Hans Glæde sig i Mund og Blik,
I hver en Mine rørte,
»Jeg tog,« han sagde paa sin Tydsk,
»For fire Dage siden —
Fra Wien til Prag; som et Minut,
Svandt i Coupéen Tiden;
Der var en Dame, klædt i Sort,
Og med en sneehvid Krave
28*

s. 474Og Øine — tænde kunde de,
Og holde dog i Ave.
Og at de talte Sandhed, jeg
Fik Tid nok til at høre
Fra hendes Læber Aand og Vid,
Indstrømmed i mit Øre« —
Naturligviis ei nødigt var,
At han et Ord tilføied,
Om Broderen, som fulgte med,
Jeg mig med Resten nøied.

Og svarte ham ei lidet stolt,
»Jeg tvivler ingensinde Paa,
at den smukke Dame var
En dansk Etatsraadinde,
Som jeg ei eene kiender grant,
Men som jeg dristig tæller
Iblandt Veninderne,
hos hvem Jeg nu
saa lidet gielder« —
»O!« raabte han og tog et Kort
Op af sin Lomme, »gjerne
Jeg vilde, at De hende gav
Et Minde fra det Fierne«
Derfra, hvor Donau slynger sig
Imellem høie Klipper,
Der i Banatet er mit Hiem,
Og derfra ei jeg slipper,
Vil derfor heller aldrig meer
En Leilighed gienfinde
Til et personligt Møde,
dog Hun gaaer mig ei af Minde«
Men Toget standsede nu ved
En Station; der skulde Vi
skilles ad, det skete ei,
De gietter vel, med Kulde.

Jeg loved selv at give Dem
Hans Kort, men jeg langt heller
Det sender til Marienbad.«

— Fyrst C. W. L. Metternichs (1773-1859) Slot: Königswart, der ligger 8 km. fra Marienbad. Sml. Skildringen af Parken i H. v. Srbik: Metternich (1925), II, 426 f., hvor det ogsaa omtales, at Hebbel og hans Hustru talte med Metternich i Königswart.

Side 181. 1) Würzburg: Sml. Note 1 til S. 159. — Laroche: Sml. Note 2 til S. 148. — 2) Sml. Note 1 til S. 176.

Side 183. 1) Claudius Rosenhoff havde tre Døtre; der maa her være Tale om den ældste Ida Caroline Sophia (ca. 1833-93). — 2) Sml. Note 1s. 475til S. 155. I Marienbad var Etatsraad Carl Dahl (1810-70). Den anden nævnte Dahl er Alexander Fr. Dahl (1802-68), administrerende Direktør i Finansministeriet.

Side 185. 1) Om Sophie Møller, hendes Søster Lene Møller, Broderen Johannes Møller, og Kæresten Jørgen

Hansen Koch se Note 1 til S. 98. — 2) Hans Christopher Eler s Koch (1819-95), Præst, senere Provst. Hans Moder var Laurentze Marie Buntzen (1781-1854), Datter af Dispachør Johan B. (J. L. Heibergs Morfar). Hans Broder Christian: Christian Ditlev Thorvaldsen Koch (1811-94), der 1836 var udvandret til U. S. A. (se Frode Lürgensen og Poul Hennings i det Note 1 til S. 98 anf. Værk. S. 78 og 70.) — 3) Havnekontrollør Roede: Toldkontrollør Hans Chr. Roede (d. 1873).

Side 187. Norups Have: Peter Norup, Gartner og Forpagter af Haven ved Søkvæsthuset, hvis Gartnerbolig han beboede.

Side 190. 1) Fru Grundtvig: Sml. Note 1 til S. 171. — 2) Sml. S. 180 og Note i dertil.

Side 192. 1) Choleraen: Koleraepidemien i København Juni-September 1853 havde bevirket, at Det kgl. Teaters Forestillinger først var begyndt 18/9 1853; til Gengæld sluttede Sæsonen ikke før 17/6 1854. Se Overskou VI, 178.

Side 194. 1) Audiensen, Lystspil i 1 Akt af H. Hertz; opført 1. Gang i 1851. Phister spillede Assessor Richardts Rolle. — 2) Sml. S- 180. — 3) Vistnok Peter Conrad Rothe (1811-1902), Kapellan ved Vor Frue Kirke, senere Sognepræst smst. og Stiftprovst over Sjællands Stift. — Ingeborg Drewsen, f. Collin (1804-77), Datter af Jonas Collin (1776-1861), g. 1826 m. Justitiarius i Kriminal- og Politiretten Adolph Drewsen (1803-85). — Professor, Overlæge C. E. Fenger (1814-84).

Side 195. 1) A. F. Tscheming (1795-1874), g. m. Eleonore Christine, f. Lützwow (1817-90), boede siden Foraaret 1854 i Ørholm i smaa Kaar. Sml. Af Eleonore Christine Tschemings efterladte Papirer (1908), 157.

Side 196. 1) Det tvungne Giftermaal, Komædie i 1 Akt af Molière (Le mariage forcé), ny Overs. 1854-55 af Overskou; opførtes 6/10 1854. — 2) Guerillabanden, Syngestykke i 3 Akter, Musiken af I. Bredal, Teksten af Overskou, Dansene af Bournonville; opført 1. Gang i 1833. Blev ikke opført i 1854. — Ivar F. Bredal (1800-64) var Korsyngemester og Thomas Overskou Sceneinstruktør ved Det kgl. Teater. — 3) Sille Henrikke Kirstine Beyer (1803-61). — det Shakspearske Lystspil: maa vistnok være »Kærlighed paa Vildspor«, Sille Beyers Oversættelse af Shakespeares »Much ado about nothing«, der blev opført i. Gang i 1859. — Frk. Beyers andre Bearbejdelser: »Livet i Skoven«, »Lovbud og Lovbrud« og »Viola« er alle opført før 1854.

Side 198. 1) Om Bryllupsdagen 31. Juli 1831 se Et Liv I, 234 ff. Præsten var Peter Hansen (1773-1859), Sognepræst i Slangerup, der havde været Heibergs Lærer.

Side 199. 1) C. C. Halls Brev til Fru Heiberg, dat. Paris 18/7 1854 findess. 476i Fru H.s Arkiv (R. A.). — 2) Vistnok Forst- og jagtjunker Baron Ludvig Ditlev Schaffalitzky de Muckadell (1804-64), som boede paa Ølstedgaard under Grevskabet Muckadell. Hans Hustru var Elisabeth Catharine, f. Skeel (1804-64).

Side 202. 1) Jonna Stampe, f. Drewsen (1827-78), Datter af Adolph Drewsen, g. 1850 m. Forpagter af Christinelund Baron Henrik Stampe (1821-92). Fru Drewsen, Jonna Stampes Moder, var Datter af Edvard Collin (1808-86) (sml. Note 2 til S. 223), Søn af Jonas Collin (»gamle Collin«). — 2) Franciska Ludovica Josephine Undecima Ryge (1827- 20/12 1854), Prøveskuespillerinde 1852. — Hun var Datter af Skuespilleren Dr. Joh. Chr. Ryge (1780-1842); hendes Halvbroder var Distriktslæge i Tem ved Silkeborg Immanuel Chr. Valdemar Quintus Ryge (1813-91). — 3) Skuespillerinde Anna Nielsen, f. Brenøe (1803-56), f. m. 1) Violinisten Wexschall (sml. S. 47), 2) Skuespiller N. P. Nielsen. Michael Wiehe boede om Sommeren paa Fredensborg. Sml. Emilie Wiehes Erindringer, trykt i Robert Neüendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder. Den nyere Tid, (1912), 256. Kühl: Maaske Skuespiller Kühl, der debuterede 1853. — 4) Skuespiller og Operasanger Johannes Theodor Julius Liebe (1823-93).

Side 203. 1) Joseph-Isidore Samson (1793-1871), fransk Skuespiller. — Kammeraterne, Komædie i 5 Akter af Scribe (La camaraderie), opført i. Gang i 1839. — 2) Anna Marie Adler, f. Høyer (1786-1857), g. 1829 m. Gehejmekabinetsssekretær og Gehejmekonferensraad Johan Gunder Adler (1784-1852); sml. S. 390.

Side 204. 1) Sølvbryllupsdagen 31/7 1856 tilbragtes i Berlin. Sml. Et Liv IV, 8.

Side 205. 1) Sml. om Fru H.'s Retskrivning S. 195 og 207. — 2) Sml. Et Liv II, 339-42. 23/7 1849 udnævntes Heiberg til Teaterdirektør.

Side 207. 1) Sml. S. 139.

Side 209. 1) Mine smaa Alfer: se bl. a. Et Liv I, 78 ff. om Fru Heibergs »hemmelige Verden«.

Side 210. 1) Sml. S. 52.

Side 211. 1) Amtmandens Døttre, sml. Note 4 til S. 88.

Side 212. 1) Sml. Et Liv III, 161-190, Fru Heibergs Skildring af Sæsonen 1853- 54 og Overskou VI, 170-192. — Kanarifuglen, Lystspil i 3 Akter af Oehlenschläger (1813). Det var ikke opført i denne Sæson. — De to andre

angivne Titler er vist fingerede. — 2) Thorvaldsens Museum aabnedes for Publikum 18/9 1848. Arkitekten var M. G. B. Bindsbøll (1800-56). Det Portræt af Fru Heiberg, der omtales, er E. Bærentzens, malet 1841 paa Foranledning af Thorvaldsen til det Museum, der var under Bygning.

Side 213. 1) Fru Heibergs Huslæge Edvard Dahlerup blev Etatsraad 26/7 1854. — 2) Fællesforfatningen givet ved Forordningen af 26. Juli 1854. Om Kampen derom mod Ministeriet Ørsted se Neergaard: Under Junigrundloven (1916), II, 892 ff.

s. 477Side 214. 1) Julie Georgine Sophie Brockenhuus-Schack (1830-89), f. Komtesse Moltke, Datter af Grev Adam Vilhelm Moltke (1785-1864); g.

1854 m. Greve Ludvig Frederik Henrik Br.-S. (1825-1906), 1853-60 Herredsfoged i Eckernførde, senere Amtmand. — 2) Hercules-Rosas: Se Et Liv II, 44 og 55, hvor der fortælles om to Hunde, tilhørende en Familie der boede nedenunder Heibergs i Bredgade; den ene Hund, Hercules, aflagde bestandig Besøg hos Heibergs, og engang kom »ikke alene Hercules men Skjønheden Rosas springende«. — 3) Den Yngste, Lystspil i 4 Akter af H. Hertz; opførtes 1. Gang 13/11 1854. Sml. S. 221-23. — Slottet i Poitou, Lystspil i 4 Akter af Jules Sandeau (Mademoiselle de la Seiglière), oversat af A. M. Glückstad; opført 1. Gang i 1852. — et fransk Stykke: af samme Forfatter blev ikke opført paa Det kgl. Teater. Sml. S. 248. — 4) Onkel Jokums Idé et oprindeligt under Titlen »Tantes Planer« af Hertz til Det kgl. Teater indsendt Lystspil, der ikke blev antaget af Heiberg; jfr. Hertz' og Heibergs Brevveksling derom i: Breve til og fra Henrik Hertz (1895), 145-178. — 5) Arveprins Frederik Ferdinand 1792-1863), Søn af Arveprins Frederik; g. 1/8 1829 med Frederik VI's Datter Caroline (1793-1881). Om Sølvbryllupsfestlighederne se Berl. T. 1-3/8 1854, hvor Sange og Kantate er trykt. — Enkedronningen: Caroline Amalie; Prindsen af Danmark: Christian (IX). — N. P. Nielsen var 1829-49 Sceneinstruktør ved Det kgl. Teater og bevarede efter sin Afgang Titlen.

Side 215. 1) Caroline Petersen: Se Note 6 til S. 136. — 2) Louise Lind (1813-98), Datter af Jonas Collin, g. 1840 m. B. Chr. W. Lind (1807-91), sml. Et Liv I, 389-92. — Ingeborg Drewsen, f. Collin (1806-77), sml. Note 1 til S. 202.

Side 216. 1) Sml. S. 105.

Side 218. 1) Fabrikant Lauritz Peter Holmblad (1815-90). — Kammerherre Julius Frederik Sick (1815-84), fra 1853 dansk Gesandt ved Hofferne i Brüssel og Haag.

Side 221. 1) For evig, Lystspil i 2 Akter af Scribe og Varner (Toujours), oversat af Overskou; opført 1. Gang i 1833. Det opførtes 1 Sæsonen 1854-55. Sml. Et Liv I, 306-7. Forfatteren Poul Chievitz (1817-54). — 2) Regimentets Datter, Syngestykke i 2 Akter, Musik af Donizetti (La fille du régiment), oversat af Overskou; opført 1. Gang i 1840. — Brama og Bayaderen, Opera i 2 Akter af Auber (Le Dieu et la bayadère), oversat af Overskou; opført 1. Gang i 1833. — Norma, Opera i 2 (4) Akter af V. Bellini, oversat af Oehlenschläger; opført i. Gang i 1840. — De nævnte Stykker opførtes alle i Sæsonen 1854-55 (sml. Overskou VI, 192 ff.). — Komponisten, Baron Herman Severin Løvenskiolds (1815-70) Opera »Turandot«, Syngespil i 2 Akter, Tekst af H. H. Nyegaard; opførtes 1. Gang 3/12 1854. — 3) Sml. S. 214. I Breve til og fra Henrik Hertz (1895), 179-86 er de omtalte Sceners. 478trykt i den oprindelige Form, medens de i den ændrede Form findes i Hertz' Dramatiske Værker (1855), VIII, 109 ff.

Side 222. 1) Generalinde Bülow: formentlig enten Henriette Bertine Bülow, f. Dame (1790-1872), g. 1813 m. Generalmajor Frederik Rubeck Henrik Bülow (1791-1858) eller Baronesse Sophie E. Biilow, f. Selby (1785-1842), g. 1803 m. Generaladjutant Frantz Christ. Bülow (1769-1844).

Side 223. 1) Collins: Jonas Collin. — Ingeborg Drewsen, f. Collin. — Theodor Collin (1815-1902), Søn af Jonas Collin, fra 1849 Teaterlæge. — Berent Christoph Wilken Lind (1807-91), Kontorchef i Krigsministeriet. — H. C. Andersen (1805-75), Forfatter. — 2) Edvard Collin (1808-86), Søn af Jonas Collin, Departementschef, Direktør i Finansministeriet. — Gottlieb Collin (1806-85), Søn af Jonas Collin, Kammerassessor. — 3) Højesteretsadvokat, Konferensraad Poul Egede Sporon (11795-1854). — 4) Lægen Ole Bangs 2. Hustru var Sophie Marie Dahlerup (1801-78), Søster til Lægen Edv. Dahlerup.

Side 224. 1) Peter Georg Bang (1797-1861), fra 12/12 1854 Førsteminister.

— Godsejer og Politiker Peter Brønnum Scavenius (1795-1868). — 2) Jfr. Harbou: sml. S. 331 og 379. Der synes ikke at have været nogen Jfr. Harbou mellem Heibergernes nærmere Bekendte, og der maa da være Tale om Annette Arenthine (Arntine, Arentine) Harboe, f. 1808, Søster til den i Et Liv under Navnet »Herman« omtalte Johan Gebhard Harboe. Fru Heiberg siger vel i Et Liv (I, 137-138), at hun først 26 Aar efter Harboes Død, altsaa i 1855, havde fornyet Bekendtskabet med Søsteren (sml. Et Liv I, 528). Der findes dog (R. A.) Breve fra Frk. Harboe til Fru Heiberg fra 1843, 1850, 1852, ingen fra 1854-55, men fra 1860-1883. Brevet her synes at vise, at Fru Heiberg havde ydet Støtte til »Hermans« Søster, der »fra nu af var blevet hende en fortrolig Veninde«. Frk. Harboe levede under smaa Kaar. Sml. 3. Udg. (1913) af Et Liv, II, S. 503. — 3) Sømændens Inscription: Et Digt, som en Matros, der under Koleraen 1853 havde været indlagt i Søkvæsthuset, med Blyant havde indskrevet paa Trappen i Heibergs Have. Sml. Et Liv III, 159-60.

Side 226. 1) I sine »Erindringer af min politiske, selskabelige og litterære Vandel i Frankrig. Rhapsodie af P. A. Heiberg«, der udkom i Christiania 1830, retter Forfatteren sidst i Bogen (S. 407) en Udtalelse, hvori han i Bogens 1. Kapitel (S. 20 ff.) har fremsat et Angreb paa A. S. Ørsted.

Side 227. 1) Klokker Link i Heibergs Vaudeville »Nei«; 10 Scene (J. L. Heibergs Poet. Skr. (1862), VII, 305). — 2) Sml. Et Liv I, 252-74. Med »første Bog« menes Hertz's »Gjenganger-Breve« (1830). — 3) Det omtalte Brev fra O. P. Kellermann, dat. Wien 3/8 1854 til Anthon Pätges findes i Fru Heibergs Arkiv (R. A.). — 3) Toreadoren, Ballet i 2 Akter af Bournonville, opført 1. Gang i 1840. — Festen i Albano, Ballet i 1 Akt af Bournonville, opført 1. Gang i 1839. — 4) Der staar i MS tydeligt Stjernerne, men det maa være Stjernerne, da det hentyder tils. 479 Bemærkningen S. 199 om Baronesse Schaffalitzky. — Maaske sigtes her til et ikke bevaret Brev fra Fru Gyllembourg. — 5) Fru Heibergs »Abekatten« (1849), r. Akt 9. Scene. — 6) Sml. S. 213.

Side 228. 1) Sml. S. 92. — Rosløw ☉: Raasløff.

Side 229. 1) Nils Christian Ir gens (1811-78), norsk Major, senere Statsraad.

Side 234. 1) Konen i De Uafhængige: hentyder til Emilie Dhennebons Replik, 3. Akt, 5. Scene: »Jeg for min Part forlanger ikke Meer end jeg har; jeg er saa fuldkommen tilfreds med den Lod, jeg har faaet, at jeg daglig takker Gud, fordi han ikke gjør nogen Forandring i den.« (Det kgl. Teaters Repertoire. Nr. 123, (1840), 23).

Side 235. 1) Sml. Phister, Et Nødværge, 16. — 2) Vandlilie: Berl. T. 4/7 1854 Till. i, Sp. 2 har et Avertissement om »Den kongelige Vandlillie Victoria Regia«, der kan beses for 16 Sk. hos Handelsgartner J. P. Hansen, Nørrebro Nr. 36. — 3) et Beduinstykke: »Et Eventyr i Ørkenen«, Drama i 3 Akter af Hauch; opførtes 1. Gang 11/1 1855.

— Jerocham: Person i Athalia Schwartz' Drama »Ruth«. — Shakspeareske Lystspil, sml. S. 196-

Side 236. 1) Min Lykkestjerne, Lystspil i 1 Akt af Scribe (Mon étoile), oversat af M. A. Glückstad; opførtes 1. Gang 24/9 1854. — Repertoireplanen blev væsentlig ændret, sml. Overskou VI, 192 ff. — »Turandot«, opførtes 1. Gang 3/12 1854, sml. Note 2 til S. 221. — 2) Fru Pätges, Fru Heibergs Moder, Henriette Hartwig Amsterdam, viedes iflg. Frederiksberg Sogns Vielsesprotokol 26/6 1804 til Christian Heinrich Pätges, se Personalh. Tidsskr. 10. Rk. VI, 173. Heibergs Angivelse af Madam Pätges' Udtalelse stemmer ikke hermed.

Side 237. 1) Om Køreturene paa Sølyst se Et Liv II, 96. — Anna Meyer: se Note 2 til S. III.

Side 240. 1) Anna Nielsen døde efter længere Tids Svagelighed 20/7 18 56.

Side 241. 1) Dette Vers synes ikke bevaret. Det var efter et Par Dages Ophold i Frederikssund- og Jægersprisegnen, at Heibergs efter Bryllupsdagen 31/7 1831 slog sig ned en Maanedstid i et lille Hus i Lyngby. Se Et Liv I, 239-40.

Side 242. 1) Fru Kellermann fra Neumünster: Marie Magdalene (Lene), f. Broager (1783-1857). Se Note 1 til S. 98. — 2) Om denne Sygdom se Et Liv III, 121-123, 139-147; om Heiberg ved Sygesengen, smst. 145.

Side 243. 1) Konen i De Uafhængige: sml. Note 1 til S. 234.

Side 245. 1) Sml. Et Liv II, 119 om Heibergs drillende Svar paa Fru Heibergs Spørgsmaal, hvor han kom fra, naar han gik meget sent til Sengs.

Side 247. 1) Madame Schiemann, sml. Note 1 til Side 150. — Kapelmester Gläser, sml. Note 1 til S. 162. — 2) Jomfru Frederikke Louise Amalie Larcher (1834-1922); Prøveskuespillerinde 1852, g. Jacobson 1858; Datter af Solodanser L. — 3) Ole K. Walsøe: Bud ved Det kgl. Teater (d. 1873). — 4) Kgl. Skuespiller Gunder Emanuel Gundersen (1817-90), — N. P. Nielsen.

s. 480 Side 248. 1) 13/11 1854 opførtes Hertz' »Den Yngste« med Fru Heiberg i Hovedrollen Fiorella. — Kgl. Skuespillerinde Elisabeth Frederikke Margrethe Holst (1811-91), f. Heger. — Kgl. Skuespillerinde Jfr. Anna Henriette Petrine Andersen (1818-81). — 2) Gjengjeldelsen, Drama i 3 Akter af Hauch, opførtes 1. Gang 5/4 1854. Hans romantiske Drama »Et Eventyr i Ørkenen« opførtes 1. Gang 11/1 1855. — Ruth, Drama i 2 Akter af Athalia Schwartz var opført 1. Gang 24/11 1853. — Det franske Stykke: sml. S. 214 med Note 3. — 3) Den tyske Komponist Jakob (Giachomo) Liebmann Meyerbeers (1791-1864) »Nordstjernen«, (L'étoile du Nord) opførtes 1854 i Paris.

Side 249. 1) Dagbladet 4/8 1854. — 2) Fru Frederikke (Rinna) Elisabeth Hauch, f. Brun Juul (1811-96), g. m. Forfatteren Carsten Hauch (1790-1872). — Hanna Amalie Noline Price (1831-92), Sekonddanserinde 1850, Prøveskuespillerinde 15/2 1854. Hendes Forlovede, Forfatteren Poul Chievitz, f. 1817, var død 6/8 1854. Hun blev senere gift Hagen. — Franciska Ryges Moder var Charlotte Betzy, f. Anthon (f. 1794), Dr. Ryges 2. Hustru, Sml. Note 2 til S. 202.

Side 251. 1) Berl. Tid. 16/8 og 18/8 1854. — Sml. Madvigs Livserindringer (1887), 210-12.

Side 253. 1) Den Døvtumme, Skuespil i 4 Akter af Bouilly (L'Abbé de l'Épée), oversat af Brun Juul; opført 1. Gang i 1802. I 1828 spillede Fru Heiberg (dav. Jfr. Pätges) den døvtumme Grev Julius d'Harancourts Rolle.

Side 254. 1) Greve Julius C. C. Holck (1789-1857). — Ernst F. v. Holstein (1801-83), g- m Ida Elmine, f. Wulff (1808-76), 1824-29 Operasangerinde ved Det kgl. Teater.

Side 255. 1) Recensenten og Dyret, Vaudeville i 1 Akt af J. L. Heiberg, opført i. Gang i 1826 og nu opført 3/9 1854. — 2) Om Festen paa Skydebanen, se Berl. T. 18/8 1854. — Justitsraad blev Kammerraad J. P. Langaard, se Berl. T. 22/8 1854. — Chr. Hansen.

Side 256. 1) Der sigtes til Artikler i Fædrelandet 16/8 1854 og i Kjøbenhavnsposten 18/8 1854.

Side 258. 1) Andreas Evald Meinert Tang (1803-68), Godsejer og Politiker, fra 1850 Medlem af Landstinget, 1845 Justitsraad. Hans Hustru var Marie Elise, f. Fenger (1807-85).

Side 259. 1) De Danske i Paris, Vaudeville af J. L. Heiberg (1833).

Side 260. 1) Fugl: Intet Billede findes vedlagt eller paa Brevpapiret. S. 314 omtales »Fuglen« som liggende i en Kalender.

Side 261. 1) N. P. Nielsen. — Madame Anna Nielsen. — Kgl. Skuespiller Niels Peter Knudsen (f. 1819), døde 28/5 1854. — Jfr. Franciska Ryge. — Jfr. Amalie Price.

Side 263. 1) en Datter: Josepha Martensen (1855-1924). — 2) for halvanden Aar siden: da Fru Heiberg var livsfarlig syg; sml. Et Liv III, 139.47.

s. 481Side 264. 1) Billebrahe: antagelig Kammerherre Baron J. Chr. Bille-Brahe (1819-99), Kommitteret i Domænedirektionen, senere Stiftamtmand. Der findes Breve fra ham baade i Fru Gyllembourgs og Johanne Luise Heibergs Arkiver (i R. A.), hvor han betegner sig som Ven og Beundrer af det gamle Heiberg'ske Hus. — Student Petersen: antagelig Lauritz Vilhelm Petersen (1817-79), opr. theologisk Student, i 1855 Volontør ved Det kgl. Bibliotek, senere Lærer for Prins Christians (IX) Børn, 1860 tit. Professor. Han havde 7/3 1846 tilskrevet Heiberg (se dennes Arkiv i R. A.) om Ønskeligheden af, at der rejstes et Mindesmærke for Tyge Brahe i København, og han tænkte sig, at Familien Bille-Brahes Støtte kunde opnaas dertil. — 2) Citatet har ikke kunnet stedfæstes.

Side 265. 1) Fæsel: sml. S. 76.

Side 266. 1) Valther: sml. Et Liv II, 247.

Side 268. 1) Mundtlig Ytring af Poul Martin Møller (1794-1838). Sml. »En dansk Students Eventyr« (Udv. Skrifter ved Vilh. Andersen (1895), I, 309), Møllerdatterens Svar paa Studentens Frieri: »Min Herre! jeg føler stor Agtelse for Dem« o. s. v. samt Udtalelser i Breve fra Poul Møllers Forældre til hans Forlovede Betty Berg (Vilh. Andersen, Poul Møller (1894), 281, 283). — 2) Fru Sommer, se Note 1 til S. 178.

Side 270. 1) Prins Frederik af Hessen (1820-84). — Mad. Anna Kirstine Rosenkilde, f. Paaske (1825-85), g. m. Adolf M. Rosenkilde (1816-82), spillede 1850-55 paa Casino. — 2) Zaineb: den kvindelig Hovedrolle i Hauchs Drama »Et Eventyr i Ørkenen«, der blev spillet af Fru Heiberg.

Side 271. 1) Sophie, Lene Møller. Sml. Note 1 til S. 98.

Side 272. 1) Se Note 1 til S. 254.

Side 273. 1) Om Andræs og Halls Rejse til Frankrig og Schweiz 29/6— 22/8 1854 se Poul Andræs: C. G. Andræs (1911), III, 121-43. — 2) I selin gen ved Vordingborg ejedes af Godsejer H. H. Aagaard (1785-1866), Fru Halls Plejefader. — 3) Denne Repertoireplan svarer kun delvis til det hos Overskou VI, 192 som udført angivne. — Jfr. Johannsen, Korsangerinde 1852. — Et Folkesagn, Ballet i 3 Akter af Bournonville, Musiken af J. P. E. Hartmann og N. W. Gade, opført 1. Gang 20/3

1854. — Michel Perrin, Vaudeville i 2 Akter af Mélesville og Duveyrier, oversat af Overskou, opført 1. Gang i 1835.

Side 274. 1) Kgl. Skuespiller Fritz Wilhelm Hultmann (1820-94). — Kgl. Skuespiller Johan Ludvig Schneider (1809-70). — Kgl. Skuespiller Christen Niemann Rosenkilde. — Lars Frederik Winsløw (1822-90), Prøveskuespiller 1854. — Kgl. Skuespiller Christian Kragh (1802-84). — Kgl. Skuespiller Wilhelm Conrad Holst (1807-98). — Korsangerinde Augusta F. M. C. Boje, (d. 1895), f. Haack, g. m. Sufflør Johan Boje. — 2) Om Operasanger, Skuespiller P. L. N. Schrams (1819-95) Aftenunderholdning 24/8 paa Hofteatret se Berl. T. 25/8 1854. N. P. Nielsen fremsagde her Plougs Digt: Peter Tordenskjold.

s. 482Side 276. 1) Badehuset er antagelig Kur- og Badeanstalten ved Klampenborg. Th. Suhr var vistnok ikke

Medlem af Bestyrelsen. — Lene: Rimeligvis Fru Heibergs Søsterdatter Anna Marie Magdalene Matthiesen; sml. S. 378 med Note 5.

Side 277. 1) Dampskibet Skirner ankom til København 31/8 1854.

Side 278. 1) Overskou VI, 192-280, Et Liv III, 191-249. — 2) Om Forholdet mellem Heibergerne og Hall se bl. a. Et Liv III, 195 ff., Krieger I, 68 med Note 2 og Gehejmerraadinde Andræs Dagbøger (1914), I, 43 f., 144 f., 148, 155.

Side 279. 1) Et Liv III, 195-96. Sml. Note 3 til S. 95.

Side 280. 1) Et Liv III, 244-48. — 2) Et Liv III, 248-49.

Side 281. 1) Heine, Buch der Lieder. Junge Leiden 1817-21. Lieder, 14.

Side 282. 1) Maries Replik i Heibergs »Alferne« 1. Akt, 4. Scene (Poet. Skr. (1862), II, 57): »Saa er jeg her da igjen.« — 2) I Teksten staar Mænnertroeie, d. e. Blomsten Männertreu, tveskægget Ærenpris eller Vaarforglemmigej. — 3) Mad. K.: Berl. T. indeholder ikke nogen Liste over Passagerer paa »Geiser«, hvormed Fru Heiberg 7/6 1855 rejste til Stettin.

Side 283. 3) Stjernebilledet Lyren. — 2) Bogumil D. Dawison (1812-72), berømt tysk Skuespiller.

Side 284. 1) Maaske Instrumentmager W. Knudsen, Store Strandstræde Nr. 98. — Pleisch's (Schukanis) Konditori, Gl. Amagertorv Nr. 2.

Side 285. 1) Rosenkilde, sml. S. 274. — Schneider, sml. smst. — Kragh, sml. smst. — Høedts og Wiehes Afgang: se S. 279. — Juliette Price var i Sæsonen 1855-56 med Orlov fra Det kgl. Teater ved Operaen i Wien. — 2) Om Halls og Fru Halls Forhold til Heibergs i disse Aar se Note 2 til S. 278.

Side 286. 1) Dagbladet 9/8 1855. Den omtalte Piece er: »Et Par Ord om det kongelige danske Theater af en Kunstven« (C. G. Iversens Forlag).

Side 287. 1) Zerinas Replik i Heibergs »Alferne« 1. Akt 3. Scene (Poet. Skr. (1862), II, 38).

Side 288. 1) Af Goethes Digt: Nähe des Geliebten (Jubiläumsausgabe (1902), I, 38):

Ich bin bei dir; du seist auch noch so ferne,
Du bist mir nah!
Die Sonne sinkt, bald leuchten mir die Sterne.

O, wärst du da!

— 2) Se S. 150.

Side 289. 1) Det kgl. Teater.

Side 291. 1) Sml. S. 305. — 2) Citatet har ikke kunnet stedfæstes. — 3) Hertz's Digt »Slaget paa Rheden«:

Naar Havet hviler i kongelig Pragt
Og glider med langlige Bølger,
Da ligger deri en unævnelig Magt,
Som Dansken aldrig fordølger.

s. 483— 4) Etatsraad Carl M. Weis (1809-72), Departementschef i Kultusministeriet. — Sml. S. 349. — Fru Simonsen med Datter: Kammerherreinde Elisabeth Cederfeld de Simonsen, f. Castenschiold (1793 -1883), Enke efter Stiftamtmand, Kammerherre H. V. Cederfeld de Simonsen til Erholm (1777-1836). Deres eneste Datter var Sophie Elisabeth (1816-76), Konventualinde i Odense Kloster. — Frøken Andreasen: Frk. Michelle Ottilie Andresen (d. 1856), Lektrice hos Enkedronning Caroline Amalie. — Distriktslæge i Hillerød J. H. A. Ewertsen (1795-1861).

Side 294. 1) Sangforeninger: 14/6 15/6 og 17/6 afholdtes af københavnske Sangforeninger Koncerter til Fordel for Sygehjemmet, se Berl. T. — 2) Michael Wiehes Aftenunderholdning paa Hofteatret fandt iflg. Berl. T. 18/6 1855 Sted 19/6 altsaa ikke, som Heiberg formodede, den 14de. — Om Amalie Prices Aftenunderholdning smst. 11/6 se Berl.

T. 12/6 1855. Side 295. 1) Frederik VII's morganatiske Ægteskab med Grevinde Danner anerkendtes officielt, da et kgl. Reskript af 1/1 1856 beordrede det indført i Statskalenderen. Gennem Gesandterne fik de fremmede Hoffer Meddelelse derom, men fortsatte dog med at ignorere Grevinden. Se bl. a. N. Neergaard: Under Junigrundloven (1916), II, 116 f. — Scheel: Udenrigsminister og Minister for Holsten og Lauenborg L. N.

v. Scheele (1796-1874) var den af Ministrene, som især forfægtede Grevinde Danners Sag. — 2) Kjøbenhavnsposten 7/6 og 10/6 1855. — Ane Hattemagers Bataillon: se Holberg, Mascarade, 2. Akt, 4. Scene. — 3) P. G. Bang, sml. S. 309.

Side 296. 1) Overfinansbogholder, senere Departementschef i Finansministeriet og Statsgældsdirektør, Justitsraad Einar Theodor Immanuel Schiern (1814-76). — Krøyer: maaske enten Grosserer I. F. G. Krøyer, Zoologen, Professor H. Krøyer (1799-1870), eller Komponisten H. E. Krøyer (1798-1879). — Lægen Andreas Buntzen (1811-80), Overkirurg ved Frederiks Hospital og hans Broder, senere Direktør i Østifternes Kreditforening, Kammeradvokat Jean Baptiste Louis Camille Edouard Buntzen (1809-85). — 2) Carl Plougs Datter Annette (1855-1927), senere g. m. Overretsprøkurator V. M. Rode (1832-86). — 3) Kgl. Syngesufflør M. C. Eisen (d. 1855).

Side 297. 1) I Weimar kan Heiberg og Fru Heiberg have været sammen paa deres Rejse til Paris i Sommeren 1836 eller paa Rejsen til Ems 1839. Besøget nævnes ikke af Fru Heiberg i Et Liv (I, 338 ff. og 389 ff.), hvor de to Rejser skildres. Hverken af Breve eller af Heibergs nyfundne Dagbøger (R. A.) for de to Aar, der ligesom de øvrige Dagbøger kun indeholder lidt af Interesse, faas nærmere Oplysning; det er sandsynligt, at de var i Weimar 1836 paa Vejen fra Leipzig til Frankfurt a. M. i sidste Halvdel af Juni. Heibergs og Fru Heibergs Breve til Fru Gyllembourg fra denne Rejse synes tabt, og hendes bevarede Breve til dem omtaler ikke Weimar.

s. 484 Side 299. 1) Tycho Brahes dag: i Almanakken betegnes 16/6 som Tycho. — 2) Citatet har ikke kunnet stedfæstes.

Side 301. 1) Sml. S. 313. Lægen Frederik Holst (1791-1871), Professor i Medicin i Christiania, g. m. Dorothea Chr., f. Steffens (1805-66).

— 2) Max Loewenthal (1799-1872), østrigsk Generalpostdirektør og Digter, hvis Hustru Sophie F. F., f. Kleyle (1810-89), inspirerede Digteren Nicolaus Lenau, Pseudonym for Nicolaus Niembsch v. Strehlenau (1802-50). Om Martensens Forbindelse med dem se hans: Af mit Levnet (1882), I, 167. — 3) Das Bliimlein Wunderschön: Sml. S. 107.

Side 302. 1) Oehenschläger; (Liebenbergs Udg. 1861), XXV, 221:

Lær mig, o Skov! at visne glad,
Som seent i Høst dit gule Blad.

Et bedre Foraar kommer,
Hvor grønt mit Træ skal herligt staae,
Og sine dybe Rødder slaae I Evighedens Sommer.

Side 303. 1) Gamle Ørsted: A. S. Ørsted (1778-1860).

Side 304. 1) Se S. 160. — 2) Fru Heibergs Rejsefælle fra forrige Aar (sml. S. 166 ff.), Direktør i Indenrigsministeriet Carl Dahl, var ugift. — Kabinetssekretær J. P. Trap (1810-85) ægtede 1850 Malvine Louise Hoskiær (1826-1906), Datter af Mægler Frederik Hoskiær. — Komponisten N. W. Gade (1817-90) var 27/4 1852 g. m. Emma Sophie Christiane Hartmann (1831-55), Datter af Komponisten J. P. E. Hartmann (1805-1900), der var g. 1) (1829) m. Emma Sophie Amalia Zinn (1807-51) og 2) (1855) m. Thora Camilla Jacobsen (1807-89), Datter af Købmand, Kaptajn i det borgerlige Artilleri Jacob Christian Jacobsen. — Tvillingerne: Emma, der døde spæd, og Felix (d. 1928). — 3) Overkontrollør ved Det kgl. Teater, cand. phil. Frederik Walther valgtes 14/6 1855 ind i Folketinget fra Præstø 4. Kreds.

Side 305. 1) Phister spillede aldrig Jøden Salomon Goldkalbs Rolle i Heibergs »Kong Salomon og Jørgen Hattemager«. — 2) Phisters Badereise: Phister havde under 9/5 1855 gennem Teaterdirektøren indgivet Ansøgning om Afsked med Pension af Helbredshensyn. 29/5 meddelte Heiberg ham Ministeriets Afslag, hvori udtaltes Haabet om, at den forestaaende Teaterferie vilde styrke Ph.s Helbred, saa han fortsat kunde virke i Teatrets Tjeneste; men hvis det senere maatte vise sig nødvendigt, at han foretog en Baderejse, vilde Ministeriet være tilbøjeligt til i dette Øjemed at tilstaa ham nogen pekuniær Understøttelse, forsaavidt en saadan maatte kunne udredes af Teatrets Midler. (Se Min. f. Kirke- og Undervisnings Sekretariatssager, Breve Nr. 702 samt Det kgl. Teaters Kopibog 1850-56: Nr. 88 (i R.A.). — 3) Paa Eremitagen, sml. S. 291. — 18/6 styrtede Frederik VII med Hesten paa Strandvejen og forslog den ene Skulder. Se Berl. T. 18/6 1855.

Side 306. 1) Heibergs Drama Elverhøi udkom 1828. Om Stykkets Forhold til Lokalteterne og Historien se Hans Ellekilde i Danske Studiers. 4851929, 10-39 og Inger M. Boberg smst. 1931, 1-16. Sml. J. L. Heibergs Poetiske Skrifter i Udvalg. Udg. af Carl S. Petersen (1932), II, 338.

Side 307. 1) Lensgreve Adam Wilhelm Moltke (1785-1864). — Andersen:

G. C. Andersen. — 2) Om Michael Wiehes Aftenunderholdning se Note 2 til S. 294. I det sidste Avertissement i Adresseavisen 19/6 var udgaaet Koncertsangerinde, Frk. Josephine Amalie Lund (1833-1919). Hun

debuterede 1858, blev kgl. Skuespillerinde 1861 og blev g. m. Syngesufflør A. G. L. Zink.

Side 308. 1) Se Et Liv II, 198-213. — Michael Wiehe. — 2) W. Wiehe: Anton Wilhelm, Michael W.s Broder (1826-84), Skuespiller fra 1843-51 ved Det kgl. Teater, derefter til 1860 ved Christiania Teater. Sml. Note 3 til S. 99. — 3) Dyveke, Sørgeespil i 5 Akter af O. J. Samsøe, opført i. Gang i 1796, flere Gange senere og nu atter 28/10 1855. — Faaborgs Rolle spillede 1855 af Anton Pätges.

Side 309. 1) Agnetes Rolle i Elverhøi, som Fru Heiberg havde spillet siden Førsteopførelsen 6/11 1828, overtoges 10/10 1855 af Jfr. Louise Larcher. — 2) Premierminister P. G. Bang, sml. S. 295.

Side 311. Originalen har som trykt, men Heiberg har begaaet den Fejl at skrive 25; St. Hansdag 24. Juni 1855 faldt paa en Søndag.

Side 312. 1) Justitsminister Carl Frederik Simony (1806-72). — Politidirektør i København Christian Jacob Cosmus Brxstrup (1789-1870). — 2) Skrike: antagelig Geheimelegationsraad Jacob Samuel Skrike (1786—1859). — Titulær Professor, Forfatter Peder Hjort (1793-1871). — Sass: antagelig Grosserer M. W. Sass (1792-1866). — Ussing: antagelig Juristen W. J. A. Ussing (1818-87), Medlem af Folketinget, senere Højesteretsassessor. — Frk. Hanne Steenberg: Husbestyrerinde hos Geheimeraad Treschow. — 3) I den J. Th. Suhr tilhørende Gaard ved Frederiksholms Kanal, daværende Nr. 244, boede Professor, Dr. med. C. J. E. Hornemann (1810-90) indtil Efteraaret 1855; næste Aar flyttede P. G. Bang ind. Ingen af Familierne Suhr boede der (Københavns Vejviser).

Side 313. 1) Den nye Tjener: Bertel Petersen. — 2) Sml. S. 300. — Michael Wiehes Hustru var Emilie, f. Thorsen (1821-91). — Skuespiller Adolf M. Rosenkilde g. m. Anna Paaske (sml. Note 1 til S. 270). Begge havde spillet paa Casino, men fulgte Lange til Hofteatret. — Operasanger Christian Hansen, sml. Note 4 til S. 113. — 3) Kgl. Skuespiller, Operasanger W. Th. Albrecht (1822-71).

Side 314. 1) Se Note 1 til S. 301. — 2) Se S. 129.

Side 315. 1) Fru Gyllembourgs Pension: Maaske en Livrente eller et Beløb, som Heiberg kan have ydet hende. — Enkepension: en aarlig Understøttelse paa 400 Rbdr., som Kongen siden hendes Mands Død i 1815 havde givet hende af Partikulærkassen til Udbetaling maanedvis i Betragtning af Gyllembourgs Hengivenhed for Frederik VI i de skæbnsvangre Aar, da Sverige skulde vælge et nyt Dynasti, og det valgte et fremmed og sydligt (se Fru Gyllembourgs Ansøgning 7/10s. 486/1840, Naadessekretariatet Nr. 1821 i R. A.). Fra 1841 anvistes de 400 Rbdr. paa den kgl. Chatolkasse. — Barum: Bayrum.

Side 316. 1) Anton Wilhelm Wiehe kom ikke til Det kgl. Teater før 1863.

Side 317. 1) Kvækeren og Danserinden, Lystspil i 1 Akt af Scribe og Paul Duport, oversat af J. L. Heiberg, opført 1. Gang i 1831. Danserindens Rolle spillede i 1831 af Fru Heiberg og blev i 1855 overtaget af Jfr. L. Larcher. — 2) en lang Artikel i Berlingske Tidende: »Theater-Saisonen 1854-55« i Berl. T. 25/6 1855. — den gamle Klage: Berl. T. anf. St. S. 1, Sp. 4: »Men vil man vedblive at give Operaer og Syngestykker, da maa man heller ikke bortvise ældre og yngre Kræfter, saaledes som Tilfældet var med Faaborg, Jomfru Lehmann og Hr. Wulff.« — Caroline Lehmann (1828-79): Sangerinde ved Det kgl. Teater fra 1849-52. Hun forlod 1852 Teatret utilfreds med Forholdene, tog til Amerika og 1855 tilbage til Gæstespil i Europa; først 1860 engageredes hun paany paa Det kgl. Teater. — Faaborg: sml. Note 1 til S. 114. — 3) Publicist og Tekniker Georg Johan Bernhard Carstensen (1812-57), særlig kendt som Grundlægger af Tivoli (1843) og Casino (1847). — Det er skjönt: Klatterups Replik i »Recensenten og Dyret«: »Hvor skjönt, hvor opløftende at see to store Mænd i samme Fag gjensidigen at lade hinanden vederfares Ret, uden smaalig Jalousie.« J. L. Heiberg: Poet. Skr. (1862), VI, 180.

Side 318. 1) Sml. S. 313.

Side 320. 1) Kikke-Bolig: I Søkvæsthuset havde Heiberg i øverste Etage to Værelser, som han benyttede til sine astronomiske Observationer; sml. Et Liv II, 69 og 114. — 2) Enkedronning Caroline Amalie var født 28/6 1796, d. 1881. — Kammerherreinde Cederfeld: sml. Note 2 til S. 291. — 3) Samveer: Karl Samwer, Lene Møllers Forlovede, sml. Note i til S. 98 og S. 332.

Side 322. 1) Tværdriver: P. G. Bang. — 2) Metternichs Land-Slot: se S. 180. — 3) Om Forholdene i Sæsonen 1855-56 se Et Liv III, 250 ff.

Side 324. 1) Se Note 2 til S. 291. Fru Cederfelds eneste Søn var den senere Stamherre, Kammerherre, Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling Hans Christian J. Cederfeld de Simonsen (1817-1906). Han ægtede 6/6 1857 Marie Ch. F. Uldall (1837-1926), Datter af Fysikus, Etatsraad E. A. Uldall. — Annette: indenfor Familien kender man aldeles intet til denne Kærlighedshistorie. (Venlig Meddelelse fra Kammerherreinde Benny Cederfeld de Simonsen).

Side 326. 1) Sml. S. 317 og S. 355. Det maa dreje sig om en Skrivelse offentliggjort i Berl. T. 22/6 1855 fra

Georg Carstensen til Bestyrelsen for Københavns Sommer-Tivoli dateret 20/6. Han beklager sig der over, at han ved sin Hjemkomst fra Udlandet har erfaret, at det Aktieselskab, med hvem han har sluttet Kontrakt om Benyttelse af en Plads paa Fæstningens Glacis og den Ø i Stadsgraven, der af Fortificationsvæsenet var stillet til hans Disposition, forlængst er ophørt at eksistere, medens et andet Selskab med et andet Privilegiums. 487og andre Statuter er i Besiddelse af Pladsen og har benyttet den til Tivoli. Han stiller Krav om, at Pladsen indenfor en kort Frist skal ryddeliggøres, saa han kan benytte den efter sine Planer. Hvis det ikke sker, vil han sætte sig i Besiddelse af Pladsen ved Kongens Foged, og han forbeholder sig Erstatning for den Tid, i hvilken det nye Selskab uden hans Tilladelse har benyttet den. Om denne Strid se iøvrigt Neiiendam: Georg Carstensen i »Omkring Teatret« (1919), S. 95.

Side 327. 1) Sml. S. 337. Fru Marie Welding var Datter af Fru Heibergs Søster Johanna Magdalena Pätges (1804-66) i hendes 1. Ægteskab med Ludvig Kett (1797-1833). Hendes Mand var Bagemester, senere Varemægler A. Th. Welding (1821-90). (Se Personalhist. Tidsskr. 10. Rk. VI, 183 og Et Liv I, S. 514 ff.). I R. A. er ikke bevaret Breve fra Fru Marie W. til Fru Heiberg fra 1855, men et Digt fra hende til Fru Heiberg, som paa dets Bagside har noteret, at »hun i sin Taknemlighed skrev det, da jeg ved S= hjalp hende til at arrangere sig«.

Side 329. 1) Sml. S. 198. Slingerup Præstegaard var brændt 1853.

Side 331. Sml. Note 2 til S. 224 og S. 379. — 2) Sml. Note 6 til S. 136. — 3) Elisabeth Christiane Georgine Hauch (1832-1903), Datter af Carsten Hauch, ægtede 29/6 1855 5Digteren C. Hostrup (1818-92), der December 1855 blev Præst i Silkeborg. — 4) Chr. N. Rosenkilde rejste saa vidt vides ikke til Udlandet 1855. — Elisabeth Rachel Félix, kaldet Rachel (1821-58), tragisk ledende Skuespillerinde ved Théâtre Français. — Adelaide Ristori (1822-1906), italiensk Skuespillerinde, der efter Rachels Død blev Europas ledende Tragedienne. — 5) Sml. S. 317 og S. 341. — M. L. Nathanson (1780-1868), Redaktør af Berl. T.

Side 332. 1) Artiklen »Nyheds-Revue« (Ydun 1855, 214), der kritiserer Høedts og M. Wiehes Engagement ved det Langeske Teaterselskab. — 2) Frk. Freuchen: se Note 1 til S. 135. — 3) I Teksten staar: nu gjør Hunden Skaffet; det maa formentlig betyde: nu gør Hunden skaffet, ɔ: giver voldsomt Hals. Sml. Ordbog over det danske Sprog, IXX, 164. — 4) Sml. S. 320.

Side 334. 1) Walther: sml. Note 3 til S. 304. — 2) I den lille By Tepl ligger et stort Præmonstratenserstift Tepl, grundlagt 1193.

Side 336. 1) I J. L. Heibergs Gadeviser, 1849, Nr. 2: »Claras Ensomhed«: Nu vanker jeg atter til Haven hen, / Men Fredrik er ei i dens Gange«. Sml. S. 141. — P. Fabers Digt »Den tapre Landsoldat«, sml. Et Liv II, 320. — 2) Skolopender, sml. Et Liv II, 284.

Side 337. 1) Se S. 327.

Side 338. 1) Sml. S. 332. — 2) Elise Johanne Charlotte Hvidt, f. Schiffen (1812-80), g. 1832 m. Mægler E. J. Hvidt, sml. Note 2 til S. 379.

Side 339. 1) »Min unge skønne Brudt«, fra J. L. Heibergs Digt »De Nygifte« (i »Nye Digte« (1841), 2. Sang): »Min unge Hustru, min Rosenbrud! Jeg kan ei gammel dig tænke.« — Slagtningerne, Vaudevilles. 488i 1 Akt af Henriette Nielsen; opført 1. Gang i 1849. — »Vi følges ad«, sidste Linje i Sangen »Farvel du Huus, hvor min Fader boer,« i Stykkets 13. Scene.

Fra det Heibergske Hjem 29

Side 340. 1) Sml. S. 320 og 332.

Side 341. 1) Sml. S. 317. — I Berl. T. 7/7 1855 findes den i flere af de foregaaende Breve omtalte Artikel af Heiberg.

Side 342. 1) Lektrice, Frk. Andresen (se Note 4 til S. 291) fik under 28/6 1855 tillagt Rang med Etatsraadinde i III. Kl. Nr. 3.

Side 344. 1) »Det er ikke nyt i Folkestuen, at man lyver en ærlig Mø noget paa«: Hertz, Svend Dyrings Huus, IV. Akt 3. Scene. (Hertz' Dramatiske Værker (1854), VI, 136). — 2) Major i Artilleriet Bertel Mossin, senere Oberstløjtnant (d. 1866).

Side 345. 1) »alt for de stærke Drømme«, Folkevisen om Aslag Thordsøn oc Skiøn Valborg (Sv. Grundtvig og Olrik: Danmarks gamle Folkeviser (1853), VIII, 139): »alt for sine stærke Drømme«. Fru Heiberg har Citatet fra Oehlenschlägers »Axel og Valborg« 1. Akt:

Hver Nat han har ei Ro hos sig
Alt for de stærke Drømme.

(Liebenbergs Udg. (1858), IV, 150). — 2) Bournonvilles Afskedsord »Til mine Velyndere blandt det danske Publicum« findes i Berl. T. 3/7 1855. — I Teksten staar: Afskeds-Præg, her rettet til Afskeds-Præk.

Side 346. 1) Se Kierkegaard: Gjentagelsen (1843), 6: »den, der valgte Gjentagelsen, han lever«.

Side 347. 1) Capriciosa, Folkekomedie i 5 Akter af A. L. Arnesen og Overskou, opført 1. Gang i 1836. Capriciosas Rolle blev i 1855 spillet af Skuespillerinde Elisabeth F. M. Holst, f. Heger (1811-91). — Skuespillerinde Anna Henriette P. Andersen (1818-81). — 2) Emilies Hjertebanken, Vaudeville-Monolog af J. L. Heiberg; opført 1. Gang i 1839. — Lob der Kleinen: Digt af den tyske Digter Ignaz F. Castelli (1781-1862). Sml. Et Liv I, 52, — Seer Jer i Spejl: Lystspil af Karl Töpfer, frit oversat af J. L. Heiberg. Fru Heiberg havde spillet Fruens Rolle 7/9 1831.

Side 348. 1) Jfr. B.: Skuespillerinden Anna Maria Benedictsens (1835-74) blev senere g. m. Grosserer Philip F. Meyer og tog sin Afsked fra Teatret September 1856. — 2) Mad. Schi-d: formodentlig Mad. Schiemann; sml. S. 150.

Side 349. 1) Vittigheden: De nævnte Breve fra Frk. Løvmand findes ikke. — 2) Departementschef Carl M. Weis, sml. S. 291. — Kapelmusikus Hans Henrik Koch (1805-61), 1. Violinist i Det kgl. Kapel.

Side 351. 1) Alexei: tragisk Drama i 5 Akter af Athalia Schwartz, opførtes 1. Gang 5/3 1856. Fru Heiberg kom ikke til at spille nogen af Stykkets Roller, medens hun havde spillet i alle de andre i Brevet nævnte Stykker. — 2) Prindsessen af Taranto, Skuespil i 5 Akter af Ida Nielsen, opført 1. Gang 14/2 1855. — Dronning Marguerites Noveller, Lystspil i 5 Akter af Legouvé og Scribe, oversat af Høedt, opførtes. 489i. Gang i 1851. — Dina, Drama i 5 Akter af Oehlenschläger, opført 1. Gang i 1842. — 3) Y dun: Artiklen »Nyheds-Revue« (Ydun 1855, 222). — 4) Berl. T. se S. 317.

Side 352. 1) Kellermann, se Note 1 til S. 98.

Side 353. 1) Fru Schiern: Ulrikke Amalie Schiern, f. Knuth (d. 1887) g. m. Artillerikaptajn E. W. Schiern, som boede i Søkvæsthuset paa 2. Sal.

Side 354. 1) Hercules og Rosas, sml. S. 214.

Side 355. 1) Ruth, i Almanakken betegnes 8/8 som Ruth. — 2) Blomstermaler Johan Laurents Jensen (1800-56).

Side 356. 1) I Johan Ludvig Heibergs Segl fandtes det (borgerlige) Heibergske Vaaben med tre Dødningehoveder i Feltet nederst til venstre og en Fugl med en Gren i Næbbet i nederste Felt til højre; i Feltet foroven, som var tomt, havde Heiberg i Begyndelsen af 1850erne indsat Karlsvognens syv Stjerner. I Brevet af 24/7 1855 (S. 377) hentyder Heiberg til Sagnet om Vaabenets Oprindelse og Betydning, om hvilken Fru Heiberg i Bogen: Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg (1883), 2 ff., udførligt beretter, nemlig at Dødningehovederne symboliserer Pesten, der i 14. Aarhundrede hærgede Hjemegnen i Justedalen i Norge, hvor kun een Kvinde blev tilbage, som forvildet flakkede om i Skovene; hun symboliseres ved Fuglen til højre, Heiryppen (Ϸ: Fjelddrypen), der fandtes af en Mand ved Navn Berg, der ægtede hende, hvorefter Navnet Heiberg opstod. — Efter en moderne Forklaring, som gives af G. F. Heiberg i: Slægten Heiberg, Kria. (1907), 3 f. skal Vaabenet tyde paa, at Slægten er af geistlig Oprindelse, idet Fuglen med Grenen i Næbbet forklares som Duen med Oliebladet og symboliserer Haab og Fortrøstning til Forsynet, og Dødningehovederne (opr. eet Dødningehoved) henpeger paa Døden og Opstandelsen. — I Teksten staar indgrave; betyder vel indgravere. — 2) Heiberg var 1840 blevet Ridder af Dbg. — 3) Berl. T., se Note 1 til S. 341.

Side 357. 1) Dansk Gesandt i Frankrig var Grev Ehrenreich C. L. Moltke (1790-1864).

Side 358. 1) Løventhai, sml. Note 2 til S. 301. — 2) Sml. S. 364. — Sml. Fru Heibergs senere Udtalelser om Skønheden i de forskellige Alderstrin S. 409 ff.

Side 359. 1) Iflg. Folketællingslisten 1840 var den 22aarige Peter Larsen Sivertsen Tjener hos Heibergs. Vilhelm har antagelig været Tjener i den følgende Tid, men før Folketællingen 1845, da den tidligere (S. 136) omtalte Søren Petersen var kommet til dem. — 2) »See, nu er jeg her igjen«, sml. S. 282. — 3) Henrik Hertz og Heibergs tilbragte i Sommeren 1832 flere Uger sammen i Hørsholm. Se herom Et Liv I, 252 ff. samt »Posthuset i Hirschholm« (1923), hvor Hyperikum dog ikke nævnes.

Side 361. 1) Det omtalte Stykke af Alexandre Dumas den yngre (1824-95) blev ikke opført paa Det kgl. Teater.

20*

s. 490Side 362. 1) Fru Augusta Vilhelmine Nielsen (f. 1812), /. Schack, g. m. res. Kapellan senere Sognepræst

ved Trinitatis Kirke Chr. Vilh. Nielsen (1808-63), var Søster til Forfatteren Hans Egede Schack og Gehejmeraadinde Hansine Poulina Andræ og var en Bekendt af Heibergs (se Poul Andræ: C. G. Andræ (1897), I, 309). — Madame Phister: Louise Amalie Petrine Phister, f. Petersen (1816-1914), g. 1846 m. J. L. Phister. — 2) Skuespiller F. V. Hultmann (1820-94). — L. C. Valdemar Nehm (1830-99) er i Det kgl. Teaters Afregningsbog opført som Danseelev med Lønning fra 1847, afgaaet 1/10 1858. — 3) Sml. S. 308 og S. 378. — 4) Grev E. C. L. Moltke havde været dansk Gesandt i Stockholm fra 1832-46. — Den svenske Sangerinde Jenny Lind (1820-87) havde optraadt paa Det kgl. Teater i Sæsonerne 1843-44 og 1845-46.

Side 363. 1) Funck: Solodanser Wilhelm Erik Funck (f. 1824). — 2) Professor Immanuel Ilmoni (1797-1856), finsk Læge. — Krigen: Krimkrigen. — 3) Stiftprovst Eggert Christopher Tryde. Sml. Note 1 til S. 95. — 4) I Adresse-Avisen 17/7 1855 findes følgende Digt til John Milton Hengler, Liniedanser i Tivoli:

Knap kan man sit Øie troe,
Rask, forvoven han sig svinger
Rundt paa Linien, liig en Bro,
Violinens Tone klinger!
Ei det Blændværk er, man seer,
Noden selv han sikkert tager, —
Kan en Kunstner ønske meer,
Naar han Publicum behager!
Gaadefuld er Livets Færd;
For hans Tanke Hamlet spørger,
Danmarks Genius den nær
Ei ved Skuespil paa Scenen,
Men ved Luftspring her paa Plainen!
En af hans Beundrere.

Side 364. 1) »Een i Alle«, Novelle af Fru Gyllembourg, udkom 1840. — 2) Alcor: Stjernebilledet Bjørnen. — Karl v. Hegel (1813-1901), Professor i Historie i Rostock fra 1841-56, havde Aug. 1843 besøgt København, hvor han gennem Martensens havde gjort Heibergs og Fru Heibergs Bekendtskab. Efter en Udflugt i Dyrehaven sammen med de to Familier kørte man hjem langs Vandet i den stjerneklare Nat, og paa Vejen saa Hegel »oft nach einem Stern am Himmel, den mir die liebenswürdige Frau Heiberg zum Andenken geschenckt hatte«. Se K. v. Hegel: *Leben und Erinnerungen* (1900), 122. — 3) Det i Fru Heibergs Brev af 18. Juli (4. L. f. n.) omtalte Brev foreligger ikke og maa antagelig — som det eneste af hele Samlingen — være gaet tabt.

Side 365. 1) Rejsen til Stockholm var 1852. Sml. Et Liv III, 111

s. 491 Side 366. 1) Se S. 357. — Funck: se S. 363. — 2) Skuespiller, fra 1848 Teaterdirektør ved Casino, H. V. Lange (1815-73) begyndte 9/9 1855 at spille paa Hofteatret. Ombygningen af Det kgl. Teater blev færdig saa sent, at Sæsonen dér først kunde begynde 23/9 med Opførelsen af det gamle Syngestykke »De to Dage« eller »Flygtningene«. — Det første Stykke, der opførtes paa Hofteatret, var Dumas' Komædie: »En Kjærligheds-Historie fra Versailles«. — Om Forholdene i Sæsonen 1855-56 m. m. se Overskou VI, 280 ff. Et Liv III, 250 ff.

Side 367. 1) Fra den finske Digter og Historiker Zacharias Topelius findes i Johan Ludvig Heibergs Arkiv (R. A.) et Brev dateret 22/4 1855, hvori han anbefaler sit Stykke »Regina von Emmeritz« til Opførelse, og hvori han forherliger Fru Heiberg som Skuespillerinde. Stykket blev ikke opført paa Det kgl. Teater. — 2) Michael Wiehe optraadte paa Hofteatret i Sæsonen 1855-56. — 3) Tankestregerne findes i Originalen. — 4) En Kammerjunker Bentson: formentlig Kammerjunker, cand. jur. Frederik Julius Vilhelm Constantinopolitanorumque Benzon (1813-64), g. m. Henriette Elise Linde (1814-82). — Fru Treschow paa Brahesborg: Andrea Bjørn Rothe (1814-85), g. m. Godsejer Fr. V. R. Treschow (1811-69) til Brahesborg. — 5) Baronesserne Dyben: formentlig Vilhelmina Ulrika (f. 1820), Katarina Gustafva (f. 1827) og Eleonora (f. 1830), alle fødte paa Rönneberga i Skaane, Døtre af Friherre Kaptajn U. V. von Düben. — Grev Gustaf Carl Albert August Ehrensvärd (1787-1860), Oberst, Kammerherre. Han havde to yngre Døtre: Amelie Virginie Tomasine Eleonore (1830-1916) og Jacobina Charlotta Lovisa Augusta (1838-95). — Baronesse Nolken: Sofia Henrietta Margareta Dorotea Ehrensvärd (1827-78), g. 1843 m. Friherre Carl Adam von Nolcken (1811-57).

Side 368. 1) Den spanske Danserinde Pepita de Olivá (1830-68) optraadte 1858 og 1861 i København. Hun ægtede en rig Englænder Mr. Sackville-West.

Side 370. 1) Replik af J. L. Heibergs Vaudeville »Nei«. Der sigtes formentlig til Klokker Links Sang i sidste Scene:

Nu bort igjen fra de laante Fjer
Mig kalder Klokkernes Klang.

—2) Den svensk-finske Digter Johan Ludvig Runebergs (1804-77) Digtning, der væsentlig handler om Kampen mod Rusland. Om den politiske Betydning af Runebergs Digtning se W. Söderhjelm: Johan Ludvig Runeberg (2. Udg. 1929), 209 ff. Der foreligger dér intet om den i Brevet omtalte Samtale med Zaren, og de øvrige Meddelelser er, vistnok i alt Fald delvis, ikke rigtige.

Side 372. 1) Goethes Abschied (Goethe-Jubilæumsausgabe (1902), I, 41).

Side 374. 1) Sml. S. 361.

Side 375. 1) Holbergs »Den Vægelsindede«, 3. Akt 5. Scene: »Er det ikke hun, som bestilte Musique i Dag?« — »Ja det var den gang, men —«.

s. 492 Side 376 1) Anton Pätges' og hans Hustru Juliane (Jane) Marie, f. Rysslænder's Datter var Clara Marie (1841-1920).

Side 377. 1) Pesten i Norge: sml. Note 1 til S. 356. — 2) Dorothea Elisabeth (Lise) Iürgensen (f. 1833), Datter af nedennævnte Stiftprovst Heiberg Iürgensen, døde 18/7 1855. — Sekondløjtnant Christian Theodor Nielsen (1829-1907), senere Oberst. — Solodanserinde Petrine Georgine Caroline Fredstrup (1827-81). — Bolette Petersens Datter Henriette: sml. S. 110 og 173. — Peter Andreas Heiberg Iiirgensen (1800-60), Stiftprovst for Lolland-Falsters Stift; Præstegaarden laa i Riserup; han var gift med en Søster til den S. 185 nævnte Hans Christopher Elers Koch.

Side 378. 1) Anthon Pätges kom 28/10 1855 til at optræde som Faaborg i »Dyveke«. Sml. Note 3 til S. 308. — Brylluppet: Elisabeth Hauchs Bryllup 29/6 1855 med C. Hostrup. — 2) Carsten Hauch blev Formand for den i Maj 1855 nedsatte Kommission, der skulde ordne Det kgl. Teaters indre Forhold. — Mathilde Hauch (1831-1910), g. 1859 m. senere Justitiarius i Højesteret P. F. Koch (1832-1907). — Marie Hauch (1834-1915), g. 1858 m. senere Biskop Th. Skat Rørdam (1832-1909). — Hauchs boede paa Frederiksberg Slot. — 3) Th. Overskou boede i Frederiksberg Allé Nr. 5. — Det franske Stykke se Note 1 til S. 361. — 4) Lange s Begyndelse, sml. Note 2 til S. 366. — 5) Fru Heibergs Søster Johanna Magdalena (1804-66) var 1835 blevet g. i 2. Ægteskab m. N. V. Matthiesen (1800-53), sml. Note 1 til S. 45. — hendes Datter Lene: den ældste af flere Børn i dette 2. Ægteskab var Anna Marie Magdalene (Louise), f. 28/10 1835 i Fredericia. Hun blev 29/5 1857 g. m. Melhandler Peter Thomsen Welding (1820-1903), men døde allerede 1860 i Barselseng. (Medd. fra Hr. Direktør Hauch-Fausbøll, Frk. Clara Vemmentorp og Frk. O. M. Kett).

Side 379. 1) I Originalen staar Frk. Harbou eller maaske snarere Harboe; det maa være Frk. Arentine Harboe. — 2) Madame Linnemann: antagelig gift med Christen Frederik Linnemann, som iflg. Folketællingslisten 1850 havde været Tjener hos J. T. Suhr og maa have ledsaget ham paa Udenlandsrejsen i Sommeren 1855. Sml. S. 387. — 3) Det drejer sig formentlig om Huset Kg. Nytorv Nr. 269 (efter Datidens Husnumre). Her havde iflg. Københavns Vejviser i 1820erne boet daværende Teaterchef Frederik Conrad v. Holstein (1771-1853), Kammerherre og Generalløjtnant, der fra 1811-40 var Chef for Det kgl. Teater. Iflg. Vejviseren fra 1856 boede da dér Grev Magnus Christian N. J. Moltke (1800-66), fhv. Postmester, g. 1842 m. Hansine Hippolyta Christine Charlotte v. Koss (1819-70). Hans Moder var Sophie Hedevig v. Levetzau (1780-1863). Hvis Moderens Dødsaar (anført i Adelsaarbogen 1921, S. 529) er rigtigt, kan Heibergs Oplysninger ikke være korrekte. — Højesteretsadvokat P. G. H. L. Salicath (1794-1864) boede Kg. Nytorv Nr. 270. — Gjethuset: Kanonstøberiet, der laa paa det nuværende kgl. Teaters Grund, men ffa 1830-66 var ombyggets. 493 til den militære Højskole. — Ministerpræsident og Generalkonsul for Hansestæderne A. W. Pauli (1781-1858), afskediget 1848, havde ogsaa boet i Ejendommen Kg. Nytorv Nr. 269. — Falsen: formentlig Kommandør Jørgen Conrad Falsen (1785-1849). — 4) Dronning Caroline Amalies Livlæge var fra 1845 Justitsraad Johan Peter Jacobsen (1805-61). Der sigtes formentlig til hans Behandling af Billedhuggeren Thorvaldsen i dennes sidste Leveaar; se herom bl. a. J. M. Thiele: Thorvaldsens Biographi IV (1856), Kap. XXIX og Baronesse Stampes Erindringer om Thorvaldsen (1912), 236 ff., 247, 253. — 5) Assurancemægler Eduard Julius Hvidt (1806-82), sml. S. 338. — 6) Sml. S. 277.

Side 380. 1) N. F. S. Grundtvigs 1. Hustru Elisabeth (Lise) C. M., f. Bücher, var død 14/1 1851. Han ægtede 24/10 1851 Ane Marie Elise Carlsen. Sml. Note 1 til S. 177. — 2) Runebergs Digt »Fänrik Ståls Sagnar« udkom 1848. — Kristian Mantzius. — Walløe: uvist hvem.

Side 381. 1) Den norske Landskabsmaler Johan C. Dahl (1788-1857) var fra 1821 bosat i Dresden.

Side 382. 1) I J. L. Heibergs Sang: »Den fattige Tjenestepiges Sang« (Poet. Skr. (1862), IX, 50) staar om den fangne Nattergal: »O hør! den Stakkel synger i sit Fængsel«.

Side 383. 1) hans Digte: d. Runebergs.

Side 385. 1) P. G. Bangs Datter: Anna (Nanny) Cathrine Sophie Bang, f. 1825; hun døde 8/8 1855; hun blev i 1851 gift med Præsten og Arkitekturhistorikeren Jacob Helms (1824-1906).

Side 387. 1) »Romeo og Julie«, 4. Akt 5. Scene: »Vel gift er ei den længe gifte Kone: bedst gift den Brud, som

ung faaer Himlens Brude-Krone!« (Shakspeare: Tragiske Værker, overs, af Foersom (1811), II, 385).

Side 388. Originalen har Dateringen: Mandag Formiddag 29. Juli 1855, men Mandagen var jo. Juli 1855.

Side 389. 1) Sml. Note 2 til S. 212. Professor G. Bindsbøll besørgede Udvidelsen af Det kgl. Teaters Tilskuerplads og den dermed følgende Ombygning af Teatret.

Side 390. 1) Frk. Casse: Kan være enten Therese Casse (1833-96), senere Oberstinde Brummer, eller Camilla Casse, Døtre af Juristen, den senere Minister A. L. Casse (1803-86). — Marie Hauch: sml. Note 2 til S. 378. — Grosserer Bloch med en Datter: der fandtes flere Grosserere Bloch i København paa den Tid, der havde Døtre, men antagelig drejer det sig her om Manufakturhandler Christen L. G. Bloch (1799-1884), hvis Datter Laura (1837-91) 1858 ægtede Svend Grundtvig (1824-83). — 2) Fru Adler: sml. Note 2 til S. 203. Geheimeraadinde Adler havde ingen Tjener i 1855. Maaske drejer det sig om Ferdinand Holm, der iflg. Folketællingslisten havde været Familiens Tjener i 1850. Der har intet kunnet oplyses om de med Ugeløn lønnede Kontrollører.

Side 391. 1) Beretningen om Pindsvinet: Da ingen saadan findes i de bevarede Breve, maa den vel have staaet i det S. 364 (med Note 3) oms. 494talte Brev fra Heiberg, som maa være gaaet tabt. — Fru Heibergs »Abekatten« (1849), 1. Akt, 1. Scene: »Dem æder den (en Libelle) ikke«. — »Ah, det ved jeg nok«.

Side 392. 1) Sml. Et Liv I, 238. — Dette Brev er antagelig skrevet inden Fru Heibergs Afrejse fra Hjemmet og lagt ved de omtalte Gaver.

Side 394. 1) Om Forholdet mellem Grosserer J. Th. Suhr og hans Hustru samt hans Fortrolighed derom overfor Fru Heiberg se Et Liv II, 96 og 102.

Side 396. 1) Goethes Digt »An Mignon« (Jubiläumsausgabe (1902), I, 60). Sml. Et Liv I, 70. — 2) I Originalen staar: Robaer. Det er rettet til Robert, da det formentlig gælder Meyerbeers Opera »Robert le Diable«.

Side 398. Vincent: Iflg. Vejviseren 1855 Restauration, Kongens Nytorv Nr. 5.

Side 399. 1) »De opdigtede Historier«, Lystspil i 1 Akt af Poul M. Møller, opførtes 1. Gang 29/9 1855. — »Fritz i sin Lejr«, Skuespil i 1 Akt af Rudolf Schmidt, opførtes 1. Gang 27/9 1855. Ved Teatrets første Forestilling 23/9 opførtes Cherubinis Syngestykke »De to Dage«. — 2) Af den tyske Violinvirtuos og Komponist Ludwig Spohrs (1784-1859) mest bekendte Opera »Jessonda« blev et Divertissement opført sammen med »De opdigtede Historier«, sml. Overskou, VI, 306. — 3) Frk. Jutil: Frk. Lauritze Th. M. L. Juel (d. 1902), senere g. m. Kantor Frederiksen, debuterede paa Det kgl. Teater 27/9 1855 som Marie i »Fritz i sin Lejr«. I »Elverhøi« kom hun ikke til at spille. — 4) Om Repertoiret ved Sæsonens Begyndelse se Overskou VI, 280-81.

Side 400. 1) Se Note 2 til S. 214. — 2) Aarstallet 1860 paa dette Brev er urigtigt, da Heiberg var død 21. August 1860. Da Billetten nu omtaler Fru Heibergs Optræden den 28. Oktober, maa man gaa ud fra, at der er Tale om et Aar, da hun har spillet den 28. Oktober, og, efter Brevets Indhold, paa et Tidspunkt, da der har været en »Hans« som Tjener i det Heibergske Hus. Nærmest ligger det da at tænke paa den i Brevvekslingen med Krieger ofte omtalte Tjener Hans Bøge (1834-95), der fra 1/4 1857-66 var Tjener i det Heibergske Hjem. I Tiden fra 1857 til Heibergs Død spillede Fru Heiberg en 28. Oktober, nemlig i Aaret 1859, i en af sine ypperste Roller, Lady Teazle i »Bagtalelsens Skole«. Billetten er da formentlig fra denne Dag, og, skønt Aarstallet 1860 er skrevet med samme Blæk som hele den øvrige Billet, og Skriften ikke viser mærkbar Forskel, er det vel ikke udelukket, at Fru Heiberg senere har sat Aarstallet til, og ved en Erindringsforskydning er det blevet forkert. — Hr. Robert Neiiendam har gjort opmærksom paa, at der til Heiberg fra 1849 en Tid lang var knyttet en anden Tjener »Hans«, nemlig Hans Broge, baade paa Teatret og i Hjemmet paa Søkvæsthuset, hvor han dog ikke boede.

Side 402. 1) Et Liv III, 250 ff. — 2) Et Liv IV, 5. — 3) Et Liv IV, 13.

Side 403. 1) Fru Heiberg til Bispinde Martensen i 1879 (Josepha Martensen, H. L. Martensen i sit Hjem (1918), 146).

s. 495Side 409. 1) Iblandt Fru Heibergs efterladte Papirer i Rigsarkivet findes forskellige Optegnelser, hvori hun i sine senere Aar, i alt Fald efter 1872, rimeligvis omkring 1880, har forsøgt at karakterisere de Fremstillinger, der i Tidens Løb af Malere, Tegnere, Billedhuggere eller Fotografer er givet af hendes Personlighed, saaledes som disse Portrætter forekom hende at staa i Forhold til hendes Udvikling. I Tillæg til Et Liv (II, 359-61 og III, 315-16) har A. D. Jørgensen gengivet nogle Brudstykker. Optegnelserne gengives her i deres Helhed, idet de er sammenføjede, med Udeladelse af Gentagelser og Medtagelse af, hvad der i disse løse Udkast er overstreget, men naturligt hører ind i Helheden. — 2) Billeder af Charles Dickens (1812-70) som ung og som gammel findes paa Dansk bl. a. i J. Forster, Charles Dickens's Levnet. (1872-74). I—111

Side 410. 1) Holberg: Barselstuen 2. Akt, 2. Scene, hvor første Dame siger: »Mener I, at den Koe har ikke ogsaa faaet Adrienne paa sig«. — 2) I Originalen staar Gisor, men det er ikke meget rimeligt, at Fru Heiberg

har tænkt paa nogen Mand af dette Navn; Louis-Marie-Fouquet, Comte de Gisors (1732-58), en bekendt fransk Adelsmand, døde ung. Under Hensyn til Fru Heibergs usikre Stavemaade er det vel muligt, at hun har tænkt paa Historikeren og Statsmanden Guizot (1787-1874) og stavet hans Navn helt galt. — 3) Her er i Originalen udstreget: og hos os en Grundtvig, en Biskop Mynster.

Side 411. 1) Styrke: i Originalen har staaet, men er udstreget: sort Fortvivlelse.

Side 412. 1) Fru Elisabeth Jerichau-Baumanns (1819-81) Maleri, malet 1852 er gengivet foran S. 279 efter Original i Teatermuseet. — 2) Billedet af Fru Heiberg som Trine i »Aprilsnarrene« er her (foran S. 37) gengivet efter en Reproduktion i P. Hansen: Den danske Skueplads II (mellem S. 344 og 345). Originalen købtes, som oplyst nedenfor, af Heiberg, skænkedes efter hans Død til Samleren og Museumsmanden C. A. F. Strunk (1816-88), der senere gav det tilbage. Det ejedes endnu i 1898 af Fru Heibergs yngste Plejedatter, Fru Anna Westenholz, men det er senere solgt, og den nuværende Ejer har ikke kunnet oplyses.

Fru Heiberg omtaler dette Billede i en anden Redaktion, som skulde »indlægges i mit Levnet efter 1858« (sml. Et Liv II, 359-60): »Da jeg som en 13 Aars Pige havde gjort Opsigt som »Trine Rar«, kom en ung Maler, hans Navn mindes jeg ikke længer, og bad mine Forældre, om det maatte være ham tilladt at tage et Billede af mig i Trines Kostyme. Smigret ved denne Anmodning gav de strax deres Ja, og nu begyndte Seancerne. Det var bedrøvelige Timer; thi den stakkels Maler havde for det meste Koldfeber, medens han malte mig. Da mine Forældre ingen Fordring havde gjort om at eie Billedet, der var et Oliemaleri, saa beholdt Maleren uforstyrret Billedet, indtil Heiberg ved en Hændelse erfarede, at et saadant existerede, absolut vilde eie Billedets. 496og købte det derfor af Maleren. Efter Heibergs Død skænkede jeg Billedet til Samleren Strunk, hos hvem det nu findes.

Naar jeg i ældre Aar betragtede denne lille slanke, langarmede Pige med det mørke, tungsindige Blik, da stod hele min triste Barndom som ved et Trylleslag mig for Øie, saaledes som jeg i mit Levnet har skildret det. Saa ufuldkomment end dette Billede er, saa troer jeg, at en Betragter heraf med lidt Phantasie vil faa et Begreb om mig som Trine, til Trods for C. N. Rosenkildes Indignation over, som han sagde, at vove at fremstille mig saa afskyelig. Jeg selv har aldrig fundet det afskyeligt, tværtimod, jeg synes, at denne lille Pige seer god, uskyldig og forstandig ud.

Efter at en og anden Maler havde forsøgt deres Kræfter paa at levere Portraiter af mig, det ene værre end det andet, udbad Aumont, som nylig var hjemkommen fra sit flereaarige Ophold i Paris, sig Tilladelse at male mig; det maa have været 1832.«

Side 413. 1) A. D. Jørgensen meddeler (Et Liv II, 360), at dette Billede af Fru Heiberg »nu er ubekendt«. — 2) L. A. F. Aumonts (1805-79) Billede, gengivet foran S. 53, er malet 1831 og indleveredes 1833 til Kunstakademiet, hvor det blev forkastet som Medlemsstykke (Weilbach: Nyt dansk Kunstnerleksikon (1896-97), I, 44). Originalen er nu i ubekendt Privateje. — 3) Emilius Bærentzens (1799-1868) Maleri udstilledes 1842 (Reitzel: Fortegnelse over danske Kunstneres Arbejder (1883), 75). Originalen findes i Thorvaldsens Museum, medens et andet Billede af Fru Heiberg malet af E. B. findes i Teatermuseet. Billedet gengivet foran S. 79. — 4) David Monies' (1812-94) Billede blev udstillet 1846 (Reitzel: anf. Skr., S. 452). Se foran S. 81.

Side 414. 1) Se Note 1 til S. 412. — 2) Om Wilhelm Marstrands (1810-72) Billede se Et Liv IV, 122-34. Det maledes ved Nytaarstid 1858-59, ophængtes i det kgl. Billedgalleri paa Kristiansborg Slot, reddedes under Slotsbranden 1884 og hænger nu paa Frederiksborg, en Kopi af Fr. Henningsen i Det kgl. Teaters Foyer. Billedet er gengivet foran S. 414. Fru Heibergs Udtalelser i Teksten maa jævnføres med, hvad hun skriver i Et Liv IV anf. St. — 3) Digteren Frederik Paludan- Miiller (1809-76).

Side 415. 1) Professor juris F. C. Bornemann (1810-61).

Side 416. 1) H. V. Bissens (1798-1868) Statue blev færdig 1860 og huggedes i Marmor. Den gik til Grunde ved Kristiansborg Slots Brand 1884 og blev gentaget i Marmor af Sønnen Vilhelm Bissen (1836-1913). Den findes siden 1892 i Det kgl. Teaters Foyer. — 2) Fotografiet er gengivet her efter S. 416.

Side 417. 1) Nogle af de mange Fotografier fra Fru Heibergs senere Aar er gengivet her efter S. 416.

s. 497NAVNEFORTEGNELSE

(Navnefortegnelsen omfatter de i Teksten nævnte Personer med Und& tagelse af Heiberg, Fru Heiberg, Fru Gyllembourg og Anthon Pätges).

Aagesen, Charlotte Cathrine, 161.

Aagesen, J. M. (d. 1868), Krigsraad, Inspektør, 161.

Adler, Anna Marie, f. Høyer (1786-

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

1857), 203, 390, 391.

Albert, fransk Balletmester, 352, 363.

Albrecht, W. Th. (1822-71), Operasanger, 313.

Alexander II (1818-81), Kejser af Rusland, 370.

Andersen, Anna Henriette Petrine (1818-81), Skuespillerinde, 123, 140, 347.

Andersen, H C. (1805-75), Forfatter, 59. 71.223 307.

Andersen, Vilhelm (f. 1864), Professor, 15.

Andresen, Michelle Ottilie (d. 1856), Lektrice, 291, 320, 324, 325, 342, 353, 358.

Andræ, C. C. G. (1812-93), Politiker, 111, 136, 199, 213, 214, 273, 295, 300, 305, 312, 313, 316, 320, 364, 375.

Aumont, L. A. F. (1805-79), Figurmaler, 413.

Bang, Marie Caroline, f. Fribert (1803-75), 224.

Bang, Oluf (Ole) L. (1788-1877), Læge, 111, 180, 190, 194, 197, 201, 223, 231, 235, 238, 244, 249, 254, 256, 261, 269, 303.

Bang, P. G. (1797-1861), Minister, 134, 224, 295, 296, 303, 305, 309, 311, 312, 319, 322, 324, 326, 333, 334, 336, 339, 342, 346, 349, 352, 353, 354. 355. 357. 358. 366. 385. 392, 394, 400.

Bang, Sophie Marie, f. Dahlerup (1801-78), 224.

Baraguay d' Hilliers, Achille (1795-1878), fransk Marskalk, 163.

Bauernfeld, E. von (1802-90), østrigsk Lystspildigter, 102, 120.

Beck, Madam, f. Irrgang, 105.

Bellman, C. M. (1740-95), svensk Digter, 106, 113, 120.

Benedictsen, Anna Maria, g. Meyer (1835-74), Skuespillerinde, 96, no, 196, 274, 348, 349.

Benzon, F. J. W. C. (1813-64), Kammerjunker, 367.

Benzon, Henriette E., f. Linde (1814

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

-82), 367.

Bergsøe, Clara (1837-1905), Forfatterinde,
16.

Berling, C. (1812-71), Bogtrykker,
164.

Berregaard, H. (1783-1876), Kammerherre,
163.

Beutner, Poulina Sophie (1828-1908),
g. Drewsen, 105.

Beyer, Sille (1803-61), Forfatterinde,
196, 236.

Bille-Brahe, H. (1798-1875), Lensgreve,
Gesandt, 99, 100, 121.

s. 498 Bille-Brahe, J. C. (1819-99), Baron,
Kammerherre, 264.

Bills, Bianca, g. Wulff (d. 1863),
Danserinde, 145.

Bindesbøll M. G. B. (1800-56), Arkitekt,
213, 389.

Bissen, H. V. (1798-1868), Billedhugger,
403, 416.

Bloch, C. L. G. (1799-1884), Grosserer,
390.

Bloch, Laura, g. Grundtvig (1837-
91). 390.

Bluhme, C. A. (1794-1866), Minister,
111, 112, 135, 143.

Bluhme, Rasmine, f. Wandel (1813
-65). 112.

Boje, Augusta F. M. C., f. Haack
(d. 1895), Korsangerinde, 274.

Borchorst, Louise (f. 1803), 110.

Bornemann, F. C. (1810-61), Jurist,
415.

Bournonville, A. A. (1805-79), Hofballetmester,
39, 92, 112, 116,
127, 129, 134, 152, 203, 214, 227,
261, 269, 276, 345, 357, 364.

Bournonville, Charlotte (1832-1911),
Operasangerinde, 129.

Bournonville, Helene Frederikke, f.
Håkansson (1809-95), 93, 116,
129.

Brahe, Tycho (1546-1601), Astronom,
76, 137, 148, 170.

Brammer, G. D. (1801-84), Biskop.

Brandes, E. (1847-1931), Forfatter,

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Politiker, 12.

Brandes, G. (1842-1927), Forfatter,
12.

Bredal, I. F. (1800-64), Korsyngemester,
196, 208, 399.

Brockenhuus-Schack, Julie Georgine
Sophie, f. Moltke (1830-89), 213.

Brockenhuus-Schack, L. F. H. (1825
-1906), Herredsfoged, senere Amtmand,
214.

Brun, Adelaide (Ida) Rosaline, f.
Rantzau (1825-1909), Skuespillerinde,
162.

Brun, Adelaide (Ida), g. de Bombelles
(1792-1857), 162.

Bræstrup, C. J. C. (1789-1870),
Politidirektør, 223, 312, 316, 324.

Buntzen, A. (1811-80), Overkirurg,
296, 390.

Buntzen, J. B. L. C. E. (1809-85),
Kammeradvokat, 296.

Bülow, Henriette Bertine, f. Dame
(1790-1872), 222.

Bülow, Sophie E., f. Selby (1785-
1842), 222.

Bærentzen, E. (1799-1868), Figurmaler,
413.

Bøytner, se: Beutner.

Calderón, H. R. (1600-81), spansk
Dramatiker, 410.

Canova, Antonio (1757-1822), italiensk
Billedhugger, 141.

Caroline (1793-1883), Arveprinsesse,
214, 295.

Caroline Amalie (1796-1881), Dronning,
214, 291, 320, 325, 342,
353.

Carstensen, G. J. B. (1812-57), Publicist,
Direktør, 317, 326, 355.

Caspersen, H., Handelsgartner, 94.

Casse, Camilla, 390.

Casse, Therese, g. Brummer (1833-
96), 390.

Cederfeld de Simonsen, Sophie Elisabeth
(1816-76), 291, 320, 324, 338.

Cederfeld de Simonsen, Elisabeth, f.
Castenschiold (1814-83), 291, 320,

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

324.

Cederfeld de Simonsen, H. C. J.
(1817-1906), Kammerherre, 324,
353. 358.

Cervantes, M. de (1547-1616), spansk
Digter, 410.

Chievitz, P. (1817-54), Forfatter,
221, 378.

s. 499 Christensen, H. C. (1823-92), Teaterdirektør,
279.

Christensen, J. H. (f. 1825), Tyende,
96, 99, 108, 110, 114, 127,
143, 144, 145, 165, 168, 183, 184,
185, 193, 211, 224, 243, 245, 247,
261, 264, 267, 277, 286, 312, 313,
315, 318, 354, 359.

Christian VIII (1786-1848), Konge,
134, 342.

Christian IX (1818-1906), Konge, 214.

Collett, Camilla, f. Wergeland (1813
-95), norsk Forfatterinde, 105,
118, 211, 216.

Collin, E. (1808-86), Departementschef,
223.

Collin, G. (1806-85), Kammerassessor,
223.

Collin, Jonas (1776-1861), Finansdeputeret,
Gehejmekonferensraad,
38, 194, 202, 207, 215, 223, 284,
289, 312.

Collin, Th. (1815-1902), Læge, 223.

Dahl, Alexander Fr. (1802-68), Departementsdirektor,
183.

Dahl, Carl B. A. (1810-70), Departementsdirektor,
155, 166, 175, 177,
183, 185, 188, 190, 194, 200, 206,
208, 209, 218, 220, 225, 239, 240,
256, 263, 304.

Dahl, Johan C. (1788-1857), norsk
Maler, 381.

Dahlerup, E. A. (1812-82), Læge, 88,
99, 108, 111, 118, 123, 134, 150,
151, 159, 167, 174, 187, 194, 195,
213, 215, 220, 221, 224, 227, 231,
233, 238, 243, 249, 254, 266, 337,
353. 357. 358. 374. 392

Danner, Louise Christine, f. Rasmussen
(1815-74), Grevinde, 113,
123, 144, 164, 296.

David, C. N. (1793-1874), Professor,
Minister, 47.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Davidson, Hanne, Modehandlerinde, 332.

Dawison, B. D. (1818-72), tysk
Skuespiller, 283, 286, 288, 297,
381.

DeLong, A. H. P. G. (1797-1865),
Baron, dansk Generalkonsul i Paris.
352. 357. 363, 365.

Denhart, Joseph, østrigsk Ingeniør

,

148, 180, 190, 194, 197, 207.

Deurs, Emma Ophelia, f. Rainals (d.
1874), 113.

Dickens, Charles (1812-70), engelsk
Forfatter, 409.

Drewsen, Adolph (1803-85), Justitiarius,
223.

Drewsen, E. (1833-73), Student, senere
Assistent i Nationalbanken,
223.

Drewsen, Harald (1836-78), Arkitekt,
223.

Drewsen, Ingeborg, f. Collin (1806-
77), 194, 202, 215, 223, 284, 301,
312.

Duborgh, P. (1792-1853), fransk
Vicekonsul i Christiania, 47.

Dumas, A., d. y. (1824-95), fransk
Forfatter, 361.

Düben, Eleonora (f. 1830), 367.

Düben, Katarina Gustafva (f. 1827),
367.

Düben, Vilhelmina Ulrika (f. 1820),
367, 368, 370, 380, 382, 383.

Egense, Johanne Emilie, g. Liebe
(1831-81), Skuespillerinde, 96, 196.

Ehrensverd, Amelie V. T. E. (1830-
1916), 367, 368, 383.

Ehrensverd, G. C. A. A. (1787-
1860), svensk Greve, Oberst, 367,
368, 380, 383.

Ehrensverd, Jacobina C. L. A. (1838
-95). 367. 368, 383.

Eisen, M. C. (d. 1855), Syngesufflør,
296.

Ewertsen, J. H. A. (1795-1861), Distriktslæge,
291.

s. 500Faaborg, R. C. (1811-57), Skuespiller,

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

113.

Falsen, J. C. (1785-1848), Kommandør,
379.

Fenger, C. E. (1814-84), Overlæge,
194.

Ferdinand, Frederik F. (1792-1863),
Arveprins, 163, 214, 215, 255.

Ferslev, C. L. L. (1817-83), Skuespiller,
162, 202.

Fibiger, Mathilde (Clara Raphael),
(1830-72), Forfatterinde, 86.

Fichtner, K. A. (1805-73), tysk
Skuespiller, 100.

Foersom, C. (1794-1850), Skuespiller,
41, 47.

Fossum, Vilhelmine Leocadie Theresia,
f. Bergnehr (1826-1919), Operasangerinde,
221, 236, 248, 399.

Fox, Sir Charles, engelsk Entreprenør,
105,

Frederik VI (1768-1839), Konge,
46, 47, 83, 84, 388, 392.

Frederik VII (1808-63), Konge, 123,
144, 162, 163, 164, 171, 172, 213,
214, 255, 265, 296, 305, 307, 310,
367.

Frederik (1820-84), Prins af Hessen,
270.

Fredstrup, Petrine G. C. (1827-81),
Danserinde, 377.

Freuchen, Caroline E. T. (1823-94),
135. 332.

From, J. B., Grosserer, Agent, 160.

Frydendahl, P. J. (1766-1836), Skuespiller,
37.

Funck, W. E. F. (f.1824), Solodanser,
363, 366.

Gade, Emma (f. 1855), 304.

Gade, Emma S. C., f. Hartmann
(1831-55), 304, 309.

Gade, Felix (1855-1928), 304.

Gade, N. W. (1817-90), Komponist,
304, 309.

Garlieb, Elisa Sophia de, g. Gade
(1831-1906), Danserinde, 145.

Gjødesen, Petrine (f. 1840), 110.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Glaeser, F. J. (1798-1861), Komponist, 162, 247.

Goethe, J. W. v. (1749-1832), tysk Digter, 54, 68, 107, 137, 152, 159, 161, 167, 169, 179, 181, 209, 288, 301.

Gottschalck, Grosserer, 178.

Gram, Grethe, Paaklæderske, 94.

Grundtvig, Ane Marie Elise, f. Carlsen (1813-54), 170, 171, 190, 380.

Grundtvig, Elisabeth (Lise) C. M., f. Bücher (1787-1851), 380.

Grundtvig, F. L. (1854-1903), Folklorist, Præst, 171.

Grundtvig, N. F. S. (1783-1872), Forfatter, 170, 171, 296, 380.

Guizot, F. P. G. (1787-1874), fransk Statsmand, 410.

Gundersen, G. E. (1817-90), Skuespiller, 247.

Gutzkow, K. F. (1811-78), tysk Forfatter, 102, 120.

Haderup, Polly M. K., g. Berling (1825-95), 164.

Hagen, C. H. (1816-71), Skuespiller, 99, 100, 116, 159, 160.

Hall, Augusta Marie, f. Brøndsted (1816-91), 111, 136, 278, 285, 290, 297, 390, 391.

Hall, C. C. (1812-88), Minister, 111, 136, 199, 207, 213, 214, 274, 278, 279, 300, 305, 312, 313, 320, 352, 390, 415.

Hansen, C. K. (1813-68), Pakhusforvalter, 160.

Hansen, Cathrine Marie, f. Pöhls (1814-95), 160.

Hansen, J. Chr. (1812-80), Operasanger, 113, 122, 162, 163, 255, 285, 313.

Hansen, J. P., Handelsgartner, 235.

s. 501Hansen, Maria N., f. Schou (f. 1789), 211.

Hansen, Peter (1773-1859), Præst, 198, 329, 339.

Hansson (Hanssen), C. R. (1807-72), norsk Sørenskriver, 46, 47.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Harboe (Harbou), Annette Armine
(f. 1808), 224, 331, 379.

Harboe, Gerhard (1799-1829), 41, 50.

Hartmann, Emma Sophie Amalia,
f. Zinn (1807-51), 304.

Hartmann, J. P. E. (1805-1900),
Komponist, 304, 309.

Hartmann, Thora Camilla, f. Jacobsen
(1807-89), 304.

Hauch, Carsten (1790-1872), Forfatter,
235, 248, 253, 261, 270, 390.

Hauch, Frederikke (Rinna), Elisabeth,
f. Brun Juul (1811-96), 249,
378.

Hauch, Marie, g. Rørdam (1832-
1909)), 378. 390.

Hauch, Mathilde, g. Koch (1831-
1910) , 312.

Hebbel Christiane, f. Enghaus (1817
-1910), tysk Skuespillerinde, 159,
181.

Hebbel, F. (1813-63), tysk Digter,
120, 140, 159.

Hegel, K. von (1813-1901), tysk
Professor i Historie, 364, 375.

Heiberg, Lelia (f. 1855), 24, 28, 403,
416.

Heiberg, P. A. (1758-1841), Forfatter,
20, 23, 47, 226.

Heidler, K. J. Edler von Heilborn
(1792-1866), østrigsk Læge, 153,
155, 174, 175, 187, 191, 210, 218,
231, 238, 290, 338.

Helms, Anna (Nanny) C. S., f. Bang
(1825-55), 385.

Hempel, W., Gartner, 112.

Hertz, H. (1797-1870), Digter, 31,
50, 100, 133, 171, 203, 214, 221,

222, 223, 227, 235, 238, 248, 252,
253, 274, 346. 347, 359, 364.

Hjort, P. (1793-1871), Forfatter,
312.

Hoffmann, Cecilia, Korelev, 164.

Holberg, L. (1684-1754), Digter, 295.

Hoick, J. C. C. (1789-185 7), Greve,
Overpostamtsdirektør, 254.

Holmblad, L. P. (1815-90), Fabrikant,

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

218.

Holst, Dorothea C., f. Steffens (1824-66), 301, 314.

Holst, Elisabeth Frederikke, f. Heger (1811-91), Skuespillerinde, 248, 347, 362.

Holst, F. (1791-1871), norsk Læge, 301, 313.

Holst, H. P. (1811-93), Forfatter, 162, 163, 216, 227, 255.

Holst, W. (1807-98), Skuespiller, 274, 362.

Holstein, E. F. von (1801-83), Overpostmester, 254, 272.

Holstein, F. C. von (1771-1853), Teaterchef, 379.

Holstein, Ida Elmine, f. Wulff (1808-76), 254, 272.

Hornemann, J. W. (1770-1841), Professor i Botanik, 170, 312.

Hoskjær, F. H. (1790-1867), Varemægler, 303.

Hostrup, Elisabeth, f. Hauch (1832-1903), 331.

Hostrup, J. C. (1818-92), Digter, 122, 331.

Hultmann, F. W. (1820-94), Skuespiller, 274, 362.

Hvid, Christopher (1803-72), Skuespiller, 46, 48, 50, 51.

Hvidt, E. J. (1806-82), Assurancemægler, 379.

Hvidt, Elise Johanne Charlotte, f. Schiffert (1812-80), 338.

Høckendorff, Marie Cæcilie Christiane, g. Sommer (1829-91), 177

s. 502
Høedt, F. L. (1820-85), Skuespiller, 84, 86, 100, 106, 113, 144, 162, 235, 247, 279, 285, 294, 295, 300, 305, 309, 313, 317, 349, 415.

Ilmoni, I. (1797-1856), finsk Professor i Medicin, 363.

Irgens, N. C. (1811-78), norsk Major, 229.

Iürgensen, Heiberg (1800-60), Stiftprovst, 377.

Iürgensen, Laurentze M. E., g. Saugmann (1828-73), 377.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Iürgensen, Lise (1833-55), 377. 387.

Iürgensen, Thomasine E. J., f. Koch
(1809-86), 377.

Jacobsen, Johan Peter (1805-61),
Læge, 379.

Jensen, Johan Laurents (1800-56),
Blomstermaler, 355.

Jerichau-Baumann, Anna M. E.(1819-81),
Malerinde, 412, 414.

Johannsen, Jfr., Korsangerinde, 273.

Juel, Lauritze T. M. L., g. Frederiksen,
Skuespillerinde, 399.

Jørgensen, A. D. (1840-97), Rigsarkivar,
9, 13, 14, 15, 18, 22, 24,
25, 26, 27.

Jørgensen, Chr. L. (1812-69), norsk
Skuespiller, 99.

Kaas, N. (1868-1936), Godsejer, 29.

Kaas, Sarah, f. Heiberg (f. 1853),
7, 28, 29, 403, 416.

Kellermann, C. L. (1815-66), Violoncellist,
98, 138, 139, 152, 351,
357.

Kellermann, Caroline W., f. Fjeldsted
(1821-81), Solodanserinde, 352,
357.

Kellermann, Marie Magdalene, f.
Broager (1783-1857), 242, 251, 271.

Kellermann, Martha, f. Hofgaard
(d. 1863), 357.

Kellermann, O. C. (1779-1855),
Handskefabrikant, 139, 357.

Kellermann, O. P. (d. 1855), 98, 100,
227. 352 357.

Kellermann, P. J. W. (1776-1862),
Toldforvalter i Neumünster, 251,
271.

Kett, Johanna Magdalena (Lene), f.
Pätges, g. Matthiesen (1804-66),
45, 46, 65, 111, 196, 378.

Kett, Marie, se: Welding.

Keyper, F. J. A. (d. 1859), Kapelmusikus,
123.

Keyper, L. J. F. (1794-1854), Oberst
123.

Kierkegaard, S. A. (1813-55), Filosof.
179 346.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Kirstein, C. L. (1793-1862), Generaldecisor,
111, 223.

Knudsen, N. P. (1819-54), Skuespiller,
261.

Knudsen, W., Instrumentmager, 284.

Koch, Christian D. T. (1811-94),
Landmand, 185.

Koch, H. C. E. (1819-95), Præst,
185.

Koch, H. H. (1805-61), Violinist,
349.

Koch, Jørgen Hansen (f. 1829),
Overlærer, 184.

Koch, P. F. (1832-1907), Jurist,
378.

Kotzebue, A. F. F. von (1761-1816),
tysk Dramatiker, 102.

Kragh, Chr. (1802-84), Skuespiller,
274, 285.

Krieger, A. F. (1817-93), Jurist, Politiker,
7, 8, 9, 11, 12, 15, 16,
17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 404,
405, 407.

Krøyer, H. (1799-1870), Professor i
Zoologi, 296.

Krøyer, H. E. (1798-1879), Komponist,
296.

Krøyer, I. F. G., Grosserer, 296.

Kühl, Skuespiller, 202.

s. 503Köstler (Koestler), Lorenz, bøhmisk
Læge, 134, 218, 231, 238, 244,
254, 258, 259, 264, 265, 266, 368,
373. 392.

Lange, H. V. (1815-73). Teaterdirektør,
101, 279, 296, 366, 367,
378. 390.

Larcher, Frederikke Louise Amalie,
g. Jacobson (1834-1922), Skuespillerinde,
247, 253, 317.

Larcher, Frederikke Nicoline, f.
Lange (1812-92), Skuespillerinde,
95, 106.

Larcher, P. J. (1801-47), Solodanser,
178.

Laroche, C. (1794-1885), tysk Skuespiller,
148, 181, 214.

Larsen, A. C. (1840-1914), Forfatter,
17, 18.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Laube, H. (1806-84), tysk Dramatiker,
Teaterdirektør, 100, 120.

Lehmann, Caroline (1828-79), Sangerinde,
317, 326, 356.

Lenau, N. F. Niembsch v. Strehlenau,
kaldet Lenau (1802-50), tysk
Digter, 301, 341.

Levetzau, J. G. (1782-1859), Overhofmester,
162, 227.

Liebe, J. T. J. (1823-93), Skuespiller,
202.

Lind, B. C. W. (1807-91), Kontorchef,
223.

Lind, Jenny, g. Goldschmidt (1820-87),
svensk Sangerinde, 362.

Lind, Louise, f. Collin (1813-98),
215, 223.

Lindgreen, F. L. V. (1770-1842),
Skuespiller, 115.

Linnemann, C. F., Tyende, 379, 387.

Linnemann, Madam, 379, 387.

Liunge, Dorothea, 47.

Lorck, C. (1829-82), norsk Genremaler,
111.

Lorenzen, Louise Frederikke (d.
1858), Enke, 161, 173.

Lund, Jacob, Skuespiller, 123, 140.

Lund, Josephine A. (1833-1919),
Skuespillerinde, 307.

Lund, Troels (1802-67), Teatermaler,
363.

Løvenskiold, H. S. (1815-70), Baron,
Komponist, 221.

Löwenthal, Max (1799-1872), østrigsk
Generalpostdirektør, 301,
310, 317, 321, 332 338. 341. 352.
354. 358.

Löwenthal, Sophie, f. Kleyle (1810-89),
341, 354.

Løvmand, Christine Marie (1803-92),
Blomstermalerinde, 167, 185,
208, 349, 353.

Madsen, A., kgl. Kok, 112.

Madvig, J. N. (1804-86), klassisk
Filolog, Politiker, 82, 94, 95, 101,
136, 205, 251.

Mantzius, K. A. L. (1819-79), Skuespiller,

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

113, 122, 140, 203, 325,
342, 380, 381, 399.

Marie Sophie Frederikke (1767-1852),
Dronning, 46, 51.

Marstrand, V. N. (1810-73), Figurmaler,
25, 403, 414, 415.

Martensen, H. L. (1808-84), Biskop,
107, 111, 117, 137, 147,
159, 160, 167, 175, 176, 181, 184,
193, 194, 195, 207, 235, 263, 295,
296, 301, 303, 306, 307, 310, 317,
321, 332, 341, 354.

Martensen Josepha (1854-1924), 263,
269.

Martensen, Virginie Henriette Constance,
f. Bidoulac (1817-1904),
107, 160, 184, 193, 194, 235, 263,
269, 273, 276, 295, 296.

Martin, fransk Balletmester, 134.

Martin, fransk Danserinde, 134.

Matthiesen, Anna Marie Magdalena
(Lene) (1835-60), 276, 378.

Matthiesen, Johanna Magdalena, se:
Kett.

Fra det Heibergske Hjem

30

s. 504 Mellin, G. H., svensk Præst, 162.

Messerschmidt, C. W., Læderfabrikant,
172.

Metternich, C. W. N. (1773-1859),
østrigsk Statsmand, 180, 181, 322.

Meyer, Anna G., g. Lorck (1839-95),
111, 160, 224, 237.

Meyerbeer, J. L. (G.) (1791-1864),
tysk Komponist, 248, 396.

Moliere, Jean Baptiste Poquelin
(1622-73), fransk Komediedigter,
196, 274.

Moltke, A. W. (1785-1864), Lensgreve,
Minister, 307, 357.

Moltke, E. C. L. (1790-1864), Greve,
Gesandt, 362.

Moltke, Hansine H. C. C., f. von
Koss (1819-70), 379.

Moltke, Magnus (1800-66), Greve,
fhv. Postmester, 379.

Monies, D. (1812-94), Maler, 413.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Monrad, D. G. (1811-87), Biskop,
Politiker, 403.

Mossin, B. (d. 1866), Major, 344, 347.

Munch, P. (f. 1870), Historiker, Minister,
7, 15, 28.

Mynster, J. P. (1775-1854), Biskop,
143, 170, 176, 299.

Møhl, N. C. (1798-1830), Læge, 42,
51, 52.

Møller, Christine (f. 1830), 184.

Møller, Johannes (f. 1832), Præst,
184, 188.

Møller, Marie Magdalene (Lene), g.
Samwer (f. 1826), 104, 118, 136,
184, 188, 268, 271, 286, 361.

Møller, Poul Martin (1794-1839),
Forfatter, 37, 268, 399.

Møller, Sophie C., f. Kellermann
(1803-1890), 104, 184, 188, 271,
286.

Mørk, Anne Kristine (d. 1865),
Enke, 161.

Nathanson, M. L. (1780-1868), Redaktør,
331.

Nehm, L. C. V. (1830-99), Danser,
362.

Neiiendam, R. (f. 1880), Teaterhistoriker,
9, 16, 18, 26, 30, 36, 85.

Nielsen, Anna, f. Brenøe, g. m. 1)
Wexschall, 2) Nielsen (1803-56),
Skuespillerinde, 41, 42, 47, 49, 85,
144, 202, 221, 240, 256, 261.

Nielsen, Augusta V., f. Schack (f.
1812), 362.

Nielsen, C. T. (1829-1902), Løjtnant,
senere Oberst, 377.

Nielsen, Karen Marie (f. 1823), Tyende,
93, 99, 113, 114, 127, 144,
145, 156, 164, 169, 177, 193, 196,
201, 211, 215, 224, 227, 236, 240,
243, 245, 247, 262, 271, 284, 294,
301, 313, 329, 330, 333, 376.

Nielsen, Nicolai Peter (1795-1860),
Skuespiller, 41, 42, 49, 84, 85, 87,
106, 107, 113, 118, 122, 123, 130,
133, 144, 162, 171, 179, 202, 215,
219, 221, 227, 240, 247, 249, 255,
256, 261, 274, 279, 281, 294, 317,
351, 406, 415.

Nolcken, Sofia H. M. D., f. Ehrensvärd

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

(1811-57), 367.

Norup, P., Gartner, 187.

Oehlschläger, A. (1779-1850), Digter,
286.

Oskar I (1799-1859), Konge af Sverige,
265.

Ottosen, Vilhelminc Caroline (f.
1826), Tyende, 89, 99, 127, 144,
145, 165, 167, 185, 193, 210, 215,
216, 224, 225, 227, 236, 243, 245,
247, 262, 271, 286, 313, 329, 330,
341. 354. 376, 391. 398.

Overskou, T. (1798-1873), Forfatter,
164, 196, 205, 223, 374, 347,
362, 374, 378.

Paludan, Karen Elisabeth, g. Koch
(f. 1821), 185.

Paludan-Müller, F. (1809-76), Forfatter,
175, 414.

s. 505Pauli, A. W. (1781-1858), Generalkonsul,
379.

Paulli, J. H. V. (1809-65), Hofpræst,
95, 194.

Pedersen, Ane, Tyende, 161.

Pepita de Olivà (1830-68), spansk
Danserinde, 368, 383, 384, 391.

Petersen, Bertel, Tyende, 313, 318,
326, 353. 359. 376.

Petersen, Bolette Sophie Bruun, f.
lürgensen (1795-1881), 110, 143,
377. 390.

Petersen, Caroline Laurentze, g. 1)
Andersen (f. 1820), Portnerkone,
94, 136, 215, 331, 379.

Petersen, Fr. Chr. (1786-1859), Professor,
Regensprovst, 143, 377.

Petersen, Henriette (Henny) (f. 1831),
173, 377.

Petersen, Lauritz V. (1817-79), Student,
senere tit. Professor, 264.

Petersen, Marie, g. Winge (f. 1827),
173, 377.

Petersen, Søren (f. 1818), Portner,
136, 313. 331. 379.

Phister, J. L. (1807-96), Skuespiller,
62, 123, 149, 150, 152, 155,
166, 168, 175, 176, 177, 183, 185,
194, 196, 206, 225, 235, 239, 274,
305, 348, 349, 362.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Phister, Louise Amalie Petrine, f. Petersen (1816-1914), Skuespillerinde, 168.

Pleisch, Konditor, 284.

Ploug, Annette, g. Rode (1855-1927), 296.

Ploug, C. (1813-94), Forfatter, 173, 325.

Plössl, S. (1794-1868), østrigsk Optiker, 117, 118, 133, 152, 169, 202, 285.

Price, Hanne Amalia Nicoline, g. Hagen (1831-92), Skuespillerinde, 110, 221, 249, 261, 294, 309.

Price, Juliette E. C. (1831-1906),

Solodanserinde, 95, 106, 110, 144, 162, 285.

Prinsen af Danmark, se: Christian IX.

Prior, H. P. (1860-1936), Direktør, 30.

Prior, Inger, f. Kaas (f. 1894), 7.

Pätges, Christian Heinrich (1777-1834), Traktør, 7, 63, 65, 89.

Pätges, Clara Marie (1841-1920), 243, 376.

Pätges, Henriette, f. Hartwig (1780-1861), 7, 12, 45, 63, 65, 89, 95, 99, 104, 111, 117, 119, 123, 124, 135, 145, 173, 185, 196, 211, 220, 236, 243, 244, 287, 289, 296, 305, 314, 353, 389, 398.

Pätges, Juliane (Jane) Marie, f. Rysslænder (1813-92), 89, 95, 104, 124, 135, 145, 172, 185, 186, 196, 243, 263, 284, 292, 302, 376, 387.

Raasløff, Agnete C. Th., f. Toft (1814-91), 92, 228.

Rachel, Elisabeth Rachel Félix (1821-58), fransk Skuespillerinde, 331.

Raphael, Clara, se: Fibiger.

Reitzel, C. A. (1789-1853), Boghandler, 102, 120.

Reitzel, C. V. (1833-1911), Boghandler, 102, 120.

Retzsch, F. A. M. (1779-1857), tysk Maler, 167.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Ristori, Adelaide (1822-1906), italiensk
Skuespillerinde, 331.

Roede, H. C., Toldkontrollør, 185,
186.

Rosenhoff, C. (1804-69), Forfatter,
121, 136, 140, 171, 183.

Rosenhoff, Ida Caroline Sophia
(1833-93), 122, 182.

Rosenhoff, Pauline, f. Jacobsen
(1809-79), 121.

Rosenkilde, Anna Kirstine, f. Paaske
(1825-85), Skuespillerinde, 270.

30*

s. 506Rosenkilde, A. M. (1816-82), Skuespiller,
313.

Rosenkilde, C. N. (1786-1861), Skuespiller,
37, 203, 274, 285, 331.

Rostock, Julie, g. Carpentier (d.
1902), Danserinde, 110.

Rothe, P. C. (1811-1902), Præst,
194.

Rottbøll, C. M. (1791-1884), Højesteretsassessor,
94, 111, 112, 135,
143, 160, 162, 163, 169, 194, 195,
223, 224, 225, 235, 271, 296, 303,
305, 312, 313.

Rubin, M. (1854-1923), Nationaløkonom,
13.

Runeberg, J. L. (1804-77), finsk
Digter, 370, 371, 380, 381, 382.

Ryge, Charlotte B., f. Anthon (1794-1860),
249.

Ryge, Francisca L. J. U. (1827-54),
Skuespillerinde, 202, 249, 261.

Ryge, J. C. V. Q. (1913-91), Distriktslæge,
202.

Sachse, tysk Teateragent, 270.

Sahlertz, L. F. (1812-86), Skuespiller,
95, 106, 113, 123.

Sahlgreen, Louise R., f. Marcher
(1818-91), 96.

Salomon, S. B. (d. 1886), Bogtrykker,
173.

Salomonsen, M. M., Silke- og Klædehandler,
152.

Samson, J.-I. (1793-1871), fransk
Skuespiller, 203.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Samwer, K. (1819-82), tysk Politiker,
Professor, 320, 332.

Sass, M. W. (1792-1866), Grosserer,
312.

Scavenius, P. B. (1795-1868), Godsejer,
224.

Schaffalitzky de Muckadell, Elisabeth
C., f. Skeel (1804-64), 199,
200, 209, 229.

Schaffalitzky de Muckadell, L. D.
(1804-64), Baron, 199, 209, 229.

Scheele, L. N. von (1796-1874), Minister,
295.

Schielderup: se Skielderup.

Schiemann, Louise Augusta, f. Petersen
(1825-1902), Skuespillerinde,
150, 247, 274, 348.

Schiern, E. T. I. (1814-76), Statsgælddirektør,
296.

Schiern, Ulrikke A., f. Knuth (d.
1887), 353.

Schmidt, se: Smith.

Schneider, J. L. (1809-70), Skuespiller,
274, 285.

Scholtz, Wenzel (1787-1857), østrigsk
Skuespiller, 115,

Schram, P. L. N. (1819-95), Operasanger,
274.

Schwartz, Athalia (1821-71), Forfatterinde,
122, 160, 351.

Scribe, E. (1791-1861), fransk Skuespilforfatter,
361, 362.

Shakespeare, W. (1564-1616), engelsk
Digter, 97, 124, 155, 159,
164, 181, 196, 236, 283, 286, 288,
387.

Sick, J. F. (1815-84), Gesandt, 218.

Simonsen, se: Cederfeld.

Simony, C. F. (1806-72), Minister,
312.

Skielderup (Schielderup), J. W. (1804-63),
norsk Jurist, 47, 136.

Skoda, J. (1805-81), tysk Læge, 118,
119, 134, 150, 151, 155, 187.

Skrike, J. S. (1786-1859), Geheimelegationsraad,
312.

Smith, Georg, Korsanger, 123.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

Sommer, Christiane Caroline, f. Fiedler (1793-1858), 177, 268, 269, 276.

Sommer, O. Schack (1822-1906), Vicekonsul, 177, 276.

Sontag, Henriette G. W. (1803-54), tysk Sangerinde, 171.

s. 507Spohr, L. (1784-1859), tysk Komponist, 399.

Sponneck, A. S., f. Lowzow (1818-83), Rigsgrevinde, 107.

Sponneck, W. C. E. (1815-88), Rigsgreve, Generaltolldirektør, 107.

Sporon, P. E. (1795-1854), Højesteretsadvokat, 223.

Stage, J. A. G. (1791-1845), Skuespiller, 62.

Stampe, Jonna, f. Drewsen (1827-78), 202, 215.

Steenberg, Hanne, Husbestyrerinde, 312.

Steiner, Johan, Tyroler, 311, 323.

Suhr, Caroline, f. Falch (1790-1856), 111, 160, 224, 231, 235, 244, 266, 306, 314, 332, 394, 400.

Suhr, Ida Marie, f. Bech (1825-92), 160, 304.

Suhr, J. T. (1792-1858), Grosserer, 94, 95, 99, 101, 105, 108, 109, 111, 112, 117, 119, 128, 135, 136, 143, 160, 162, 167, 169, 176, 194, 195, 196, 199, 205, 211, 212, 213, 218, 223, 224, 235, 237, 240, 243, 244, 254, 269, 276, 295, 296, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 326, 332, 333, 334, 336, 338, 339, 345, 346, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 366, 377, 381, 385, 388, 392, 393, 394, 395, 396, 400, 403.

Suhr, Ole B. (1813-75), Grosserer, 160, 304.

Sødring, Julie, f. Rosenkilde (1823-94), Skuespillerinde, 173, 203, 347.

Sødring, Rose Cecilie, g. Dorph-Petersen (1850-1927), 173.

Sølyst, se: Suhr, J. T.

Tang, A. E. M. (1803-65), Godsejer, 258.

Tang, Marie Elise, f. Fenger (1807-85),

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

258.

Tegner, I. W. (1815-93), Litograf,
172.

Thomsen, Tjener, 105, 145.

Thorning, J. C., Juveler, 95, 124.

Thortsen, A. von (1812-54), Kaptajn,
96, 123.

Thorup, Chr., Garderobeforvalter, 95.

Thorvaldsen, Bertel (1768-1844),
Billedhugger, 141, 212, 410, 413.

Topelius, Z. (1818-98), finsk Digter,
366.

Trap, J. P. (1810-85), Kabinetssekretær,
304.

Trap, Mal vine, f. Hoskjær (1826-1906),
304.

Treschow, Andrea B., f. Rothe
(1814-85), 367.

Treschow, F. W. (1786-1869), Højesteretsadvokat,
111, 136, 312.

Tryde, E. C. (1781-1860), Stiftprovst,
95, 164, 181, 194, 363, 374.

Tscherning, A. F. (1795-1874), Politiker,
106, 195, 203, 208, 235.

Tscherning, Eleonore Christine, f.
Lützow (1817-90), 195, 235.

Ulfelt, Leonora Christina (1621-98),
10.

Ussing W. J. A. (1818-87), Jurist,
312.

Walløe, 380.

Walsøe, O. K. (d. 1873), Bud ved
Det kgl. Teater, 247, 295.

Walther, F., Overkontrollør, 304,
334, 342.

Pepa, Vargas, spansk Danserinde,
113.

Wedén, A. P. (d. 1888), Maskinmester,
133.

Weis, C. (1809-72), Departementschef,
291, 302, 309, 349.

Welding, Marie, f. Kett (1821-1906),
45, 327, 337, 345, 353, 366, 387,
398.

Welding, Th. (1822-90), Bagermester,
senere Varemægler, 327, 345.

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem*,

s. 508 Wennerberg, G. (1817-1901), svensk
Digter, 162.

Verdelin, Engelline (d. 1904), 94,
145, 207.

Werning, Marie Cathrine, g. Kohl,
Figurantinde, 145.

Westenholz, Anna, f. Heiberg (1857-1907),
24, 28, 403, 416.

Westenholz, R. (1865-1913), Forretningsmand,
28.

Wexschall, Madam Anna, se: Nielsen.

Wexschall, F. T. (1798-1845), Violinist,
41, 42, 44, 47, 49.

Wiehe, Antoinette Louise, f. Rosing
(1791-1874), 235.

Wiehe, A. W. (1826-84), Skuespiller,
99, 100, 116, 159, 160, 308,
316, 324, 342, 346.

Wiehe, Emilie, f. Thorsen (1821-91),
86, 202, 313.

Wiehe, Ida F., f. Adami (1824-1911),
342.

Wiehe, Johanne (1813-91), 136, 235.

Wiehe, Louise (1821-1901), 105, 136,
235.

Wiehe, M. R. (1820-64), Skuespiller,
85, 86, 87, 88, 144, 162, 202,
279, 280, 281, 285, 294, 295, 300,
305, 307, 308, 309, 313, 316, 317,
343, 351, 367, 406.

Wimmer, Therese, g. Lund, 123.

Vincent, Restauratør, 398.

Winsløw, L. F. (1822-91), Skuespiller,
274.

Winther, Chr. (1796-1879), Digter,
44, 46.

Wulff, Henriette, f. Weinholdt (1784-1836),
45, 68.

Wulff, P. F. (1774-1842), Kommandør,
45, 68.

Würzburg, Zerline W. (1834-92),
østrigsk Skuespillerinde, 159, 181.

Ørsted, A. S. (1778-1860), Retslærd,
Minister, 256, 278, 303.

s. 509 BILLEDFORTEGNELSE

Omslag: Fru Gyllembourg læser et af sine Arbejder for Johan Ludvig og Johanne Luise Heiberg. Efter Maleri af
W. Marstrand. 1870.

Foran Titelbladet: Havetrappen i det Heibergske Hjem i Søkvæsthuset. Efter Tegning af Knud Gamborg (Teatermuseet).

Foran S. 37: Johanne Luise Pätges. Maleri af C. Petersen 1826. (Privateje). Efter Gengivelse i P. Hansen: Den danske Skueplads II, S. 344-45

Foran S. 53: Johanne Luise Heiberg. Efter Maleri af Louis Aumont 1831. (Privateje).

Foran S. 67: Faksimile af Brev fra Johan Ludvig Heiberg (1830-31).

Foran S. 69: Johanne Luise Heiberg. Efter Tegning af C. M. Weis vistnok ca. 1840. (Teatermuseet).

Foran S. 71: Johanne Luise Heiberg. Efter Tegning af Edv. Lehmann trykt paa Omslag til H. C. Lumbyes Johanne Luise-Vals tilegnet Fru Heiberg 27. Maj 1844. (Teatermuseet).

Foran S. 73: Faksimile af Brev fra Johanne Luise Heiberg (1830-31).

Foran S. 75: Johan Ludvig Heiberg. Efter Maleri af E. Bærentzen og Litografi af A. Kaufmann.

Foran S. 77: Johan Ludvig Heiberg. Efter Maleri af Sophus Schack 1840. (Frederiksborg).

Foran S. 79: Johanne Luise Heiberg. Efter Maleri af E. Bærentzen 1841 (Thorvaldsens Museum og Teatermuseet).

Foran S. 81: Johan Ludvig Heiberg. Efter Maleri af D. Monies 1844 og Litografi.

Efter S. 88: Thomasine Gyllembourg. Efter Maleri af Jens Juel omkr. 1795 (Frederiksborg) og Tegning af J. V. Gertner 1849. (Bakkehuset).

Foran S. 277: Faksimile af Brev fra Johan Ludvig Heiberg (31. August 1854).

Foran S. 279: Johanne Luise Heiberg. Efter Maleri af Elisabeth Jerichau-Baumann 1852. (Teatermuseet).

Efter S. 392: Faksimile af Brev fra Johanne Luise Heiberg. (31. Juli 1855).

Foran S. 401: Broncerelieffer, rimeligvis af O. Glosimodt, af Johanne Luise Heiberg og Johan Ludvig Heiberg 1861. (Teatermuseet).

Efter S. 414: Johanne Luise Heiberg. Efter Maleri af W. Marstrand 1858-59. (Frederiksborg).

Foran S. 415: Fotografi (Hansen & Weller) af Johanne Luise Heiberg med sine Adoptivdøtre 1871.

Efter S. 416: Fotografier af Johanne Luise Heiberg 1866-71.

Foran S. 417: Fotografi af Johanne Luise Heiberg 1882 (Teatermuseet).

s. 510TRYKFEJL OG RETTELSE

Side 41 L. 6 f. o. Skuespillerparret, læs: Ægteparret.

— 41 L. 8 f. o. Husfruen, Madam, læs: Husfruen, Skuespillerinden, Madam.

— 50 L. 11 f. o. Postici«, læs: Portici«,

— 77 L. 3 f. o. Brevveskling, læs: Brevveksling.

— 100 L. 5 f. n. Kl. 4 Formiddag, læs: Kl. 11 Formiddag.

— 223 L. 5 f. n. den, læs: det.

— 245 L. 11 f. o. hørere, læs: hører.

— 279 L. 7 f. n. og læs: og,

— 279 L. 8 f. n. læs: Livserindringer,

— 364 L. 4 f. n. Dig, læs: Dig. 3)

— 397 L. 8 f. n. Aloor, læs: Alcor.

s. 511INDHOLD

Aage Friis, 1870-1949, *Fra det Heibergske Hjem,*

Side

Forord 7-19

Det Heibergske Hjems skriftlige Efterladenskab 20-32

Brevene 33-401

Fra Ungdomstiden 33-74

Før Baderejserne 75-91

Baderejsen Juni-August 1854 92-277

Sæsonen 1854-55 278-281

Baderejsen Juni-August 1855 282-400

Et Brev fra 1859 400-401

Efterskrift 402-408

Johanne Luise Heiberg: Mine Portraiter 409-417

Oplysninger og Henvisninger 418-458

Navnefortegnelse 459-470

Billedfortegnelse 471

Trykfejl og Rettelser 472

Indhold 473